

ZBORNIK
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM
IV
KNJIGA 16

REDAKCIONI ODBOR

Boško Šiljegović, Velimir Stojnić, Ilija Došen,
Fabijan Trgo, pukovnik, Milorad Pavlović, pot-
pukovnik, Radomir Petković, major, Dušan
Gvozdenović, kapetan I klase

Odgovorni urednik
Fabijan Trgo, pukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMije

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMije

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNO-OSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM
IV
KNJIGA 16

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943 GOD.

BEOGRAD
1956

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943

AVGUST

I

DOKUMENTA JEDINICA NARODNOOSLO-
BODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE

BR. 1

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 1 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O REZULTATU NAPADA NA BEGOV HAN¹

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1. U toku noći 31-VII — na 1-VIII naša dva bataljona likvidirala su s. Begov Han i želj. stanicu.² Likvidaciju smo počeli u 20^h.

Borci su likvidirali prazne bunkere (mislili su da nijesu prazni). Borbe uopšte nije bilo.

U s. Begov Han našli smo na spavanju 17 domobrana. Kasnije je stigao voz sa 49 domobrana od Nemile. Blokiralimo ga i domobrani su se predali bez borbe. Prema tome zarobili smo 66 domobrana, od kojih jedan mali broj ima starih a ostali mladi. Mislimo da bi stare trebalo pustiti (stari su oko 45 g.) a mlade ćemo mobilisati. Jedan se broj javlja dobrovoljno.

2. Porušili smo prugu na dva mjesta po 100—200 m dužine. Spalili smo most šumske pruge, uništili smo sve skretnice i spalili 10—15 vagona a lokomotive uništili.

3. Zaplijenili smo 3 puškomitraljeza (jedan belgiski, »šoša« i zbrojovka), 2 njemačka mašingevera, 8 sanduka municije (koju smo odmah razdijelili jer borci su imali svega 8—12 m) i nešto sprema i oko 100 komada bombi i 70 pušaka.

4. U magacinu smo našli 600 kgr brašna (150 bijelog), 2 sanduka šećera, 25 l ulja. Sve smo izdijelili sa VII divizijom pa i vama šaljemo dio.

¹ Original, pisan plavim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—2, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 2, 123 i 184.

5. Sa akcije smo pošli u 2 časa ujutro ali smo kasnije bili zaštitnica ove kolone do prelaza preko rijeke do 4 časa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1.VIII-43 g.

Za štab I dalm. brig.
komandant
(M.P.) Miladin³

BR. 2

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 1 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O ZAUZIMANJU BEGOVOG HANA I PRELAZU PREKO RIJEKE BOSNE¹

ŠTAB
VII. DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
1 augusta 1943. u 14 čas.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Sa svojom divizijom izvršili smo u toku noći 31/1.VIII uspješno prelaz rijeke Bosne, pruge i ceste Sarajevo—Brod izvršavajući pri tome postavljene zadatke.

Za prelaz reke i izvršenje postavljenih zadataka divizija je imala sledeći raspored:

VII brigada imala je da poruši cestu i prugu nizvodno od Begova Hana i da zatvori pravac Žepče—Begov Han. Pored toga sa jednim bataljonom imala je da vrši napad uz prugu ka Begovom Hanu potpomažući napad I Dalmatinske brigade na Begov Han.² Po izvršenju gornjih zadataka brigada se imala prebaciti preko r. Bosne na gazu nizvodno od Begov Hana.

I. Dalmatinska brigada imala je zadatak da likvidira neprijateljsko uporište u mjestu i na željezničkoj stanici Begov Han. Po izvršenju zadatka imala se brigada prebaciti preko r. Bosne na most kod željezničke stanice.

³ Ivanović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 45/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 1 i 184.

VIII brigada štitila je prelaz svih komora i bolnica i bila je u diviziskoj rezervi. Prema do sada prikupljenim podacima rezultati noćasnje akcije jesu sljedeći:

VII brigada likvidirala je par bunkera na pruzi i zarobila 17 domobrana i 1 p. mitr. sa 17 p. Srušila je prugu u dužini od 150—200 metara. Na cesti je srušila 2 mosta.

Gornji zadatak brigada je izvršila bez gubitaka.

I. Dalmatinska brigada likvidirala je neprijatelja na željezničkoj stanici i u mjestu Begov Han. Pored toga zarobljen je i uništen jedan putnički voz koji se u momentu napada našao na željezničkoj stanici Begov Han. U vozu je zarobljeno oko 60 domobrana te raznog drugog materijala. Isto tako zarobljeno je i u samom mjestu oko 20 domobrana sa nešto materijala, 3 p. mitr., 80 puš.

U izvršenju gornjih zadataka brigada nije imala nikakvih gubitaka.

Pionirska četa V. Š. vršila je rušenje na pruzi između Begovog Hana i s. Nemile, ali detaljnijih podataka o rezultatu od nje još nemamo.

VIII brigada sa komorama i bolnicama izvršila je prelaz rijeke na gazu kod s. Kovanića. Voda je bila prilično duboka ali je prelaz ipak uspješno izvršen.

Sada se nalazimo sa brigadama razmješteni oko s. Šerića.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Đuro Kladarin

Komandant
P.³ Jakšić

P.S.⁴ Ljudstvo je vrlo umorno i bez jednog predanka, ne uzimajući u obzir današnji dan, jer se još svi borci nisu prikupili, teško bi vršili marš.

³ Pavle

⁴ Sljedeći tekst napisan je na originalu latinicom.

BR. 3

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU BRIGADE OD 1 AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NOVI RASPORED I DALJE ZADATKE¹

ŠTAB
V K. K.² NOU BRIGADE
Dne 1.VIII.1943.g.
Broj: Str. pov. 13/43-g-

ŠTABOVIMA I, II, III i IV BATALJONA

U vezi novih zadataka vojničkih, političkih i ekonomskih koje je pred našu brigadu postavio štab XII NOU divizije izvršiće se manje pomjeranje naših bataljona.

Sjutra 2 ov.mj. do 21 čas bataljoni će uzeti sljedeći raspored:

I bataljon sa dvije čete krenuće iz Pojezne za Stanare sa zadatkom čišćenja toga prostora (Krnjin) od četničkih bandi. U Stanarima će ostati sve do izbijanja snaga II brigade na tu prostoriju; zadatak ovih dviju četa je zatvaranje pravaca prema Kulašima i cestom za Prnjavor, jače patrole isturati prema Rastuši. 2 četa I bataljona ostaće i dalje privremeno pod komandom IV bataljona.

II bataljon iz Brestova krenuće preko Glogovca na liniju Tabak Ilova—Mačino Brdo, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Dervente, Ilove i Šibovske, vezu desno održavati sa Prnjavorskim part. odredom.

IV bataljon smjestiće se na liniju Gajevi—Gusak—Lišnja (Puraći) sa zadatkom zatvaranja pravaca od Klačnica. 2 četa I bataljona ostaće na liniji Galipovci — Gradina u rezervi.

III bataljon ostaće i dalje na liniji Reljevac—Lavovo Brdo—Vršani sa istim zadatkom kao i do sada.

Veza između III i IV bataljona u Gajevima.

II bataljon slaće jače patrole prema Carevoj Gori i pod Gradinom, na cesti Klačnice — Prnjavor hvatati vezu sa 2 četom I bataljona.

Štab II bataljona odmah po dolasku na određenu prostoriju staviće na raspoloženje Komandi mjesta u Prnjavoru jedan vod za vršenje dužnosti u gradu.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1, k. 869.

² Peta kozarska (krajiška) brigada

Sutra se navršava dvogodišnjica ustanka u Krajini (Ilin-dan), povodom toga treba održati svečanosti i predavanja voj-sci i narodu o značaju ustanka, uspjesima Narodno-oslobodi-lačke vojske. Ne smije se propustiti prilika da se ne govori pred strojem o značaju dvogodišnjice. Treba održati smotre četa kod III i IV bataljona, a kod I i II bataljonske smotre.

Politički komesar IV bataljona ima za zadatak da orga-nizuje žetvu i vršenje žita, ili samo žetvu i evakuisanje na Vu-čijak gdje bi se obavilo vršenje istoga, sa poljana četničkih i švapskih i ustaških, kod Tilingera [u] Puraćima nalazi se žito koje treba pored ostalog žeti, u tu svrhu ostavljamo i jednu četvu I bataljona kako bi se efikasno mogla izvršiti žetva. Takođe III bataljon treba u tome da ispomaže IV bataljon.

II bataljon na svom pravcu ima isti zadatak, odgovoran je drug politički komesar toga bataljona.

Žetvu je potrebno obaviti radi ishrane naših jedinica iz ove divizije i ishrane snaga koje dolaze na ovaj teren (Prole-terska divizija³). Ovo vrijeme boravka bataljona na ovim sekto-rima iskoristiti za puni politički i vojnički rad u jedinicama, održavanje vojno-političkih savjetovanja obavezno, sređivanje komora, saniteta, potkivanja konja (rok 4 dana), parenje, pranje veša, kupanje. Kontrolu pored štabova bataljona nad svim ovim vršiće jedan član štaba brigade.

Pronaći, svaki bataljon, materijal i majstora za pravljenje po dva samara.

Na svim ovim sektorima održavati konferencije po selu i posvetiti najveću pažnju mobilizaciji i to na način koji je objašnjen na zadnjem savjetovanju štabova bataljona a ne kupljenje po livadama i vođenje iz kuća.

Održati specijalno sastanak sa novomobilisanim, objasniti im ciljeve naše borbe, ulogu Narodno-oslobodilačke vojske, s druge strane izdajničku ulogu četnika, ukazati im na mo-gućnost političkog razvijanja u našim jedinicama, ukazati na to da mi nećemo odilaziti sa ovoga terena niti njih voditi, itd. Sve ovo dužni su učiniti politički komesari bataljona.

Svaki bataljon dužan je nabaviti zastavu.

I bataljon ima za zadatak da nastoji prikupiti četnike i njihove puške iz okoline Stanara, Krnjina i Rastuše.

Svi bataljoni rekviriraće od četničkih komandira i istak-nutih četničkih vođa ili pokvarenih i zagriženih boraca konje i krupnu stoku kao kaznu. Konje dostaviti štabu brigade (ali ne zamjenjivati i slati ovamo ubijene a ostavljati sebi zdrave), a od stoke praviti opanke.

³ Vidi dok. br. 19.

Zabranjujemo svako zamjenjivanje bilo jahaćih ili tovar-
nih konja.

I bataljon može odmah poslati nekoga po gume za pra-
vljenje opanaka, guma se nalazi u diviziji — Kulaši.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Niko⁴

Komandant

Ranko⁵

BR. 4

IZVJEŠTAJ ŠTABU DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRI- GADE ŠTABU DVANAESTE DIVIZIJE O MORALNO-POLI- TIČKOM STANJU U BRIGADI I AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 15 DO 31 JULA 1943 GODINE¹

ŠTAB XII KNOU BRIGADE

Str. pov. op. broj 17/43

dana 1 avgusta 1943 g.

15-dnevni izvještaj o vojnim
akcijama i radu od 15 do 31
jula 1943 g. dostavlja

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

I BATALJON:

Od 15 do 18 jula snage ovog bataljona nalaze se sa je-
dnom četom na položajima Živinice dok se druga četa nalazila
do 21 jula u Gornjim Večićima.

18 jula jedna četa ovog bataljona vršila je akciju na
četničko uporište Previle, odakle su četnici protjerani. Vršena
je premetačina te je zaplijenjeno: 2 šinjela, 2 koporana, 1 čak-
sire i 1 čebe.

25 jula ovaj bataljon zauzeo je položaje Viševce.

26 jula u dva sata ujutro bataljon je sa jednom četom i
jednim vodom izvršio pokret za Previle—Banovac, dok je je-
dan vod ostao na položajima Viševce. Na svim dijelovima

⁴ Jurinčić

⁵ Narodni heroj Ranko Šipka. Poginuo nesrećnim slučajem 1944
god. kod Travnika.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 40/3, k. 871.

fronta došlo je do sukoba sa četničkom bandom, u kojima je ista pretrpila teške gubitke u 20 mrtvih i isto toliko ranjenih bandita, dok je jedan uhvaćen živ. Zaplijenjeno je: 6 karabina, 6 opasača, 6 fišeklija, 4 uprtača, 400 metaka, 21 konj (tovaran), 4 para odijela, 2 para cipela, oko 500 kg žita, 100 kg graha, 50 kg krompira i 3 poljska kazana. Po izvršenju te akcije bataljon se vratio na položaj Dragiševac gde je ostao do [kraja] jula.

30 jula jedna četa ovog bataljona krenula je na četnička uporišta Čukovac—Banovac—Vagani. Četničke bande su se ranije već povukle prema Javoranima i tom prilikom nije došlo do sukoba.

Za proteklih 15 dana s bataljonom je rađena strojevena obuka, prerađivan je ključ brze borbene signalizacije, borbena obuka, obuka u rukovanju s oružjem, te je izvođen pješadiski egzercir, kada su god to prilike dozvoljavale.

II BATALJON:

Od 15 do 19 snage ovog bataljona drže položaje Rađići — Gradina.

16 jula u noći četnici su napali na položaje III čete, ali su isti rastjerani.

19 jula bataljon kreće u akciju na četničku bandu u Čukovcu. Banda je rastjerana. Gubici neprijatelja nepoznati.

21 jula bataljon ponovo napada bandu na položajima Čukovac—Banovac i rastjeruje je. Iste noći I četa ovog bataljona izvršila je napad na bandu u Vaganima. Akcija je uspjela. Ubijeno je 4 a ranjeno 9 bandita, dok je zarobljeno 5 karabina i nešto sprema. Naši gubici: 1 drug mrtav.

22 jula bataljon napada na bandu u Vaganima i rastjeruje ga. Bataljon stalno drži iste položaje.

23 jula bataljon drži položaje, dok jedan vod patrolira do Šolaja.

25 jula bataljon drži sa jednom četom položaje Viševce, a sa drugom Čukovac. Istoga dana četnička banda izvršila je napad sa jačim snagama na položaje naše čete u Čukovcu. Nakon kratke borbe naše snage su se morale povući. Gubici neprijatelja iznose 2 mrtva i dva ranjena, dok smo mi imali 1 mrtvog i 1 ranjenog druga, kojega su četnici zarobili, ali u toku sutrašnjeg dana u borbama ranjeni drug je otet od četnika i otpremljen u div. bolnicu, gdje je podlegao rani. U ovoj borbi smo izgubili 1 p. mitraljez i 2 karabina.

26 jula bataljon vrši akciju na četničku bandu na položajima Čukovac—Banovci. Banda je rastjerana i imala je gubitke u 4 mrtva i više ranjenih, dok je 1 karabin zaplijenjen.

Snage ovog bataljona do 31 jula drže položaje Radići—Gradina.

Sa borcima ovog bataljona vršena je obuka o disciplini, budnosti, te o podvlačenju pod neprijateljska uporišta i zauzimanju istih.

III BATALJON:

S obzirom da je ovo novoformirani bataljon, nije imao većih akcija ni uspjeha. Izvršeno je pet manjih akcija na četničku bandu, a banda je tri puta napadala na snage ovog bataljona. Zaplijenjeno je u tim borbama 2 karabina, 1 bomba i 400 metaka. Bataljon je gotovo cijelo vrijeme držao položaje Kostići — prolaz Čukovac — Agino Selo kroz Čemernicu, kao i patroliranje ispod same Čemernice do Mokrog Luga.

Sa borcima ovog bataljona rađeno sljedeće: stražarska služba, kretanje patrola, ključ brze borbene signalizacije.

I četa ovog bataljona održala je jedan sastanak komandnog kadra. Na istom su razmotrene greške pojedinaca, budnost i rad ubuduće. II četa je također održala jedan sastanak komandnog kadra na kome je pretresano: vojnički rad, greške pojedinaca u akcijama i pokretima. Također je sa borcima obiju četa održan po jedan teoretski i jedan egzercirski čas.

Na dan 21 ov.mj. brigada je formirala jednu udarnu grupu od tri čete koja je pod komandom komandanta brigade provukla se usiljenim maršom kroz četničke zasjede neprimjetno i izvršila akciju na pruzi i cesti K. Varoš—B. Luka.² oparala pruge do 200 mt. i srušila jedan luksuzni automobil u kojem je poginuo jedan musliman iz B. Luke, sopstvenik kola, ali još nije utvrđeno tko je to. Automobil je uništen u momentu kada je trebalo dočekati hrvatsku vojsku iz K. Varoši, koja je pošla prema nama s namjerom da nas napadne. Pošto je akcija već bila svršena na prugu i automobil i viđeno je da je zasjeda otkrivena, udarna grupa orijentisala se prema četnicima u Javoranima. Stežući obruč oko crkve u Javoranima četnička je banda davala otpor, ali ih je udarna grupa razbila i protjerala i zapalila kuću Laze Tešanovića, po treći put, taman dovršenu. Za vrijeme pomenutih borbi sa četnicima na pruzi i Javoranima istoga dana zaplijenili smo oko 100 metaka, 1 četnički redenik i nekoliko vojničkih torbica.

Na dan 23 jula ista udarna grupa izvršila je pokret prema Krminama, preko Agina Sela i 24 stigla u Čukovac u sastav ostalih snaga brigade. Za ovo vrijeme udarna grupa

² Kotor Varoš — Banja Luka

imala je sukob ispod Osmače sa cijelom četničkom brigadom, koja je bila postavila zasjedu udarnoj grupi, i banda je otvorila vatru sa Osmače na komoru, karavan koji je prenosio žito pribavljeno za brigadu. Udar na grupu zauzela je poslije kraće borbe Osmaču na juriš, četničku brigadu rastjerala, ubila jednog četnika i tri ranila i produžila svoj gore navedeni put. Preko Krmine i Aginog Sela sukoba sa četnicima nije bilo.

Kako je udarna grupa izvršila akciju na prugu i cestu i rastjerala četničku bandu po terenima Javorani—Krmine—Osmača—Agino Selo itd., četnici, videći da im prijete opasnost, hitno su tražili pomoć iz Manjače i već 25 jula dobili je. U Karanovcu četnici Laze Tešanovića, Drenovića, Azarića, Mišića skoncentrisali su se i krenuli prema nama preko Vagana sa zadatkom da opkole i unište ovu brigadu. Kako su četničke jače snage potisle jednu četu II bataljona ove brigade sa njezinih položaja, došli smo do zaključka da se radi o nekoj koncentraciji i ofanzivi četnika na ovome sektoru prema snagama ove brigade. Da bi osujetili njihove planove poslali smo jednu četu I bataljona, koja je imala zadatak da se na dan 26 jula ujutro provuče kroz četničke položaje i da jednovremeno napadne četničku glavninu s leđa sa snagama II bataljona, koje su nadirale preko Čukovca i Banovca frontalno. Napad je uspio, borba je počela na svim sektorima, počev Čemernica — Čukovac, Banovac—Previle—Viševce, tako su četničke snage bile raspoređene za napad, a i snage ove brigade isto tako su zauzele odbranbene položaje sa jednim dijelom snaga, a sa drugim napale njihove koncentrisane jače snage, frontalno i s leđa i time su svi njihovi planovi osujećeni i pobrkani. Četnicima su nanijeti gubici oko 25 mrtvih i preko 30 ranjenih, uglavnom oko 60 ih je u pomenutoj akciji izbačeno iz stroja. Kako su četnici ovom prilikom iznenađeni, dobili snažan udarac, pretrpili velike gubitke, odmah su se razbježali i Manjačani se odmah slijedećeg dana vratili nazad u Manjaču govoreći da oni više nijednog četnika ne daju na teren Laze Tešanovića, jer kad su god dolazili na ovaj sektor nisu se dobro proveli. U pomenutoj akciji zaplijenjena je komora od 21 konja, oko 10 karabina i sve ostalo što je navedeno u izvještaju I bataljona za 26 juli. Naši bez gubitaka.

Od 27 pa zaključno sa 31 brigada ni na jednom sektoru nije imala sukoba sa neprijateljem, već je bilo samo patrolno izviđanje i blokada K. Varoši i prikupljanje podataka sa namjerom da se napadne. Uslovi nisu bili povoljni i od toga se odustalo. Sada se snage ove brigade (II i III bataljon) nalaze na položajima Kostići—Radići—Zubovići—Viševce sa zadatkom

blokada i dalje K. Varoši i isturanja daljih dubinskih patrola u pravcu Javorana—Aginog Sela i okoline. I bataljon ove brigade, po naređenju načelnika Štaba divizije, prebačen je preko Vrbanjaca u Hrvacane ispod Uzlomca, sa zadatkom da blokira K. Varoš, gdje se i sada nalazi.

Konferencije sa štabovima bataljona, kao i sa komandama četa održavane su redovno prije svake akcije, na kojima je pretresano u vezi sa što uspješnijim izvršenjem zadatka i akcije kao i pojedine greške i nedostaci iz proteklih akcija. Prerađivan [je] i materijal (plan rada) za proteklih 15 dana, koji izdaje ovaj Štab.

Mobilisano je svega dva druga, a dobrovoljno su se javila 3.

Dezerterstva nije bilo.

Ishrana, obzirom na ekonomsko stanje ovoga terena, može se reći da je dobra i ljudstvo je zadovoljno, jer je uvidjelo da se ishrani poklanja naročita pažnja. Odjeća i obuća još uvijek je slaba. Odijelo koje se ima dotjeruje se i krpi, a za obuću se prave oputnjaci.

Kulturno-prosvjetni odbori po jedinicama održavaju časove iz nepismenosti a kulturnih priredaba nije bilo jer to vojnička situacija nije dozvoljavala.

Vojnički život je dobar, jer vojska živi logorskim životom u oformljenim jedinicama u kojima se izvršavaju zadatci, naređenja i zapovjesti pretpostavljenih starješina.

Naređenja, kako komande četa, štabova bataljona, tako i štabovi bataljona štaba brigade izvršavaju se na vrijeme i bez pogovora. Ima izvjesnih omanjih grešaka koje nisu od većeg značaja, a koje se blagovremeno otklanjaju, ispravljaju i drugovi odgovorni upućuju na pravilan put i rad.

Moral i disciplina kod komandnog kadra i boraca ove brigade jeste na dostojnoj visini. Nameće se pitanje municije koje postaje problem.

Odnos između vojske i stanovništva na ovome sektoru pravilan je. . . . Ukoliko se koji slučaj desi, odmah se na vrijeme ispravlja, krivac se kažnjava, posavjetuje i upućuje se na pravilan rad i odnos prema stanovništvu.

Po štabovima bataljona nedostaju zamjenici komandanata bataljona i zamj. politkomesara bataljona. Nedostatak je u tome što su komande četa mlade i još nisu dorasle da se na upražnjena mjesta postave, a i zbog toga što su bataljoni mali i dva člana štabova bataljona za sada mogu da zadovolje i da otppravljaju svoje dužnosti. U štabu brigade nedostaje zamjenik komandanta brigade. Ostao je još u Podgrmeču bolujući od pje-gavca.

Situacija na ovome sektoru dolaskom naših snaga i dužim boravkom i radom na istome osjetno se popravlja. Stanovništvo je uvidjelo da nije više slučaj kao i ranije da naše jedinice samo dođu i prođu, a da četnici i dalje ostaju kao njihova vojska i dalje vršljaju po okolnim selima. Sada, kada se naša N.O. vojska zadržava i uspijeva da brani okolna sela od neprijatelja, kako četnika, tako i Hrvata i Nijemaca, i da im se zadaju snažni udarci i veliki gubici, stanovništvo se pripitomljava i bolje i svesrdnije prilazi našoj vojsci i priznaje je. Potrebno je pojačati pozadinski rad i stalno djelovanje naših snaga na ovome sektoru.

Stanje kod neprijatelja na ovom sektoru je sljedeće: četnici na sektoru **Bokani** — Mokri Lug — Šolaji — Kostići — Viševce — Radići — Zubovići — Živinice — Čukovac — Vagani pa i Agino Selo može se reći da su likvidirani. Više ne pripucavaju niti na patrole, niti na kurire, kao ni na kolone. Četnički jataci i saradnici iz pomenutih sela uvukli su robove i povlače se prilazeći pomalo našoj vojsci. Njihovo prilaženje i gostoprimstvo osjeća se da to nije prilaženje zato što on voli bolje partizane nego četnike, nego baš pod pritiskom naše vojske i protjerivanjem četnika sa pomenutog sektora. Četnici su za sad uglavnom Laze Tešanovića, svi skoncentrisani jednim bataljonom na Lipovcu, iznad pruge, sa zadatkom da čuvaju prugu K. Varoš—B. Luka, a ostala dva bataljona u Javoranima, ispod i na Osmači. Lazo Tešanović kao komandant korpusa nalazi se u Karanovcu. U K. Varoši nalazi se nešto više od dvije bojne cjelokupne vojske, kursista, Hrvata sa komandnim kadrom Nijemaca počev od vodnika pa na više. To je vojska iz »Tigar« divizije, naoružana savremenim njemačkim naoružanjem, većinom p. mitraljezima, »šarcima«, 8 teških bacača, 4 laka i 4 topa od teškog oružja.

Vojska je mlada i nije tako borbena, obzirom na krajeve iz kojih je (Bjelovarčani) i obzirom što su došli sa tromjesečnog kursa iz Njemačke i nisu još nigdje učestvovali ni u kakvim borbama, sem Nijemaca komandnog kadra koji su došli sa Istočnog fronta kao ranjenici pa prezdravili i dodijeljeni kao komandni kadar »Tigar« diviziji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš³

KOMANDANT
Mečava⁴

³ Raičević

⁴ Narodni heroj Petar Mečava. Poginuo 1944 god. kod Travnika kao zamjenik komandanta Četvrtē NOU divizije.

BR. 5

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE DIVIZIJE OD 2 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O RASPOREDU DRUGE I PETE BRIGADE¹

ŠTAB XII N.O.U. DIVIZIJE

Br. Sl.

2 avgusta 1943. g.

ŠTABU I BOS. N. O. U. KORPUSA

Položaj

Izvještavamo da se II. K. N. O. U. Brigada povratila sa prostorije Žepče—Blatnica—Tešanj i izbila na prostorijsu Križ—Rastuša—Cerovica. Ona je 28 pr. mjeseca izvršila akciju na pruzi Brod—Sarajevo ispod Maglaja i potrgala 1500 metara želj. pruge između Zavidovića i Maglaja. 31 pr. mjeseca u prelasku pruge Teslić—Doboj, potrgano je isto tako željezničke pruge u dužini oko 1000 metara.

Snage II Brigade vodile su u toku 1 i 2 ov. mjeseca borbe sa legijom na Križu koje su došle iz Doboja sa namjerom da zaposjednu Križ.

Snage V Brigade raspoređene su prema Derventi, Banja Luci i Jošavki.

Snage II Brigade raspoređene su od Rastuše preko Čečave na Pribinić i Maslovare.

Prnjavorski p. odred nalazi se na Glogovcu.

U Derventi se nalazi 700 ustaša, i 2 bojne domobrana.

U Banja Luci se nalazi 350 Nijemaca i 2000 domobrana.

Promjena naročitih u vojnoj situaciji nema, osim što su četnici Forkape² pravili noćni napad na odred, ali bez uspješan, jer su u kontranapadu odredske snage odmah ih protjerale.

Snage Rade Radića prešle su poslije naših uspješnih napada u defanzivu na sektoru Jošavke i patroliranje prema našim snagama.

Četnička maslovarska četa, tražila je da se odredi u pravljenje zasjeda na Borju.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/2, k. 865.

² Nikola Forkapa, komandant četnika oko Kotor Varoši i Prnjavora

Ova tri dana održano je niz uspješnih političkih zborova i zabavno-kulturnih priredaba (Prnjavor, Glogovac, Lišnja, Pojezna i t.d.).

Iz Tešnja je došlo 14 omladinaca i omladinki u II. Brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar:

Žarko³

Komandant:

Šoša⁴

P.S. Javite novosti!

Upućujemo Vanjku i Semjona.

BR. 6

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE BRIGADE OD 2 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O NAPADU NA JELAH, TEŠANJKU I TEŠANJ¹

ŠTAB

V K. K. NOU BRIGADE

Broj: Str. pov. 14/43 g.

dne 2. VIII. 1943 g.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Izvještaj o akcijama koje su vršila dva bataljona naše brigade od 21. VII do 31. VII.

Sa dva bataljona izvršili smo pokret 21. VII po naređenju štaba divizije² do sela Stanara. Pri ulasku u Stanare četničke patrole pobjegle su iz istoga sela. Izjutra izvršen je pokret do Ljeskovih Voda, gdje su protjerane manje četničke grupe, zarobljen je jedan četnik sa puškom i 40 metaka. Isti je ostao u našim redovima. Isti dan predveče izvršili su napad četnici na naše snage u zajednici sa civilima, naše jedinice su brzo uspjele razbiti i protjerati četničke bande.

³ Zgonjanin

⁴ Narodni heroj Josip Mažar-Šoša. Poginuo 1944 god. kod Travnika kao komandant Četvrte NOU divizije.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29—1, k. 869.

² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 164 i 165.

23. VII. izvršen je pokret za Cerovicu i Vitkovce, uz put je protjerana četa Cerovljanska, mi smo imali jednoga ranjena.

26. VII. imali smo zadatak da sa snagama ova dva bataljona napadnemo Tešanjku, Jelah i Tešanj. Bataljone smo podijelili u tri kolone po dvije čete i to: jedna kolona je napadala Tešanjku, likvidirala Tešanjku, zarobila 4 domobrana, 3 puške austriske sa 500 metaka, podignuta pruga u dužini 1 km prema Doboju.

Druga kolona napadala je Tešanj u zajednici sa snagama II brigade, i to zgradu škole i oklopni voz. Pruga je dignuta prema Tesliću u dužini jedan kilometar i po, prema Tešanjki 500 metara, zarobljeno je 2 puške, tri domobrana. Isti dan u selu Vukovu rekvirirano je od jednog legionarskog narednika jedan jahači konj sa sedlom, 6 goveda i nešto odijela.

Sve tri kolone pri svome putu za ova uporišta imale su da pređu nekoliko naoružanih sela, što je i otkrilo namjere naše.³

28. VII. izvršena je akcija na selo Lončare i Križ sa snagama jednog bataljona; akcija je izvršena vrlo brzo. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i jedan zarobljen živ, zaplijenjeno 9 pušaka, oko 800 metaka i ostale vojne spremne.

29. VII. Izvršen je napad na selo Omanjsku. Posada je bila domaća milicija, domobrani i legionari. Neprijatelj je protjeran prema Doboju. U akciji je učestvovao protivkolski top. Naš jedan borac je poginuo.

Istoga dana pročišćena su četnička uporišta sve do Bukovice. Četnici su pobjegli u Dboj. Zarobljen je jedan četnički bolničar koji je ostao u našim redovima. Istoga dana četnici su iz Stanova pokušali da napadnu jednu našu četvu, koja je uspjela da ih razbije i protjera, ranjen im je komandir. Naši bez gubitaka.

U svim ovim akcijama mi smo imali 4 mrtva, 4 ranjena, od toga jedan teže. Dva nestala ali izgleda da su ostali u II brigadi jer nisu bili u mogućnosti da se priključe našim snagama.

Dodajmo da je 27 ov. mj. zarobljen četnički komandir sa Cerovice, razoružan i poslan kući.

U čitavom ovom pokretu komandni kadar kao i borci držali su se na visini i nije bilo niti jednog slučaja pljačke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant

³ Isto

BR. 7

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 3 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O IZVEDENIM AKCIJAMA I SITUACIJI NA PODRUČJU DIVIZIJE¹

ŠTAB
X N. O. U. DIVIZIJE
2 BOS. KORPUSA —

Br. sl.
3/8/1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Jedinice ove divizije posljednjih dana izvršile su nekoliko akcija manjeg značaja. Tako je jedan bataljon IX brigade izvršio prepad na D. Vakuf, kojom prilikom je neprijateljska posada iz bunkera pobjegla. Naši su popalili bunkere, zaplijenivši nešto municije i vojničke spreme.

Vukovski odred imao je žestok okršaj sa neprijateljskom kolonom koja je izašla iz Kupresa. U borbi su neprijatelju nanijeti osjetni gubici. Mi smo imali 4 mrtva i 4 ranjena. U toku borbe neprijatelj je uspio da zapali zaseok Mušić na prostoriji Ravnog.

Kupreški odred je aktivan na komunikaciji Kupres — Bugojno. Zbog pomjeranja garnizona neprijatelj je obezbijedio komunikacije tako da su izostali naši uspjesi.

Travnički i Ramski odred učestvuju u borbama sa jedinicama V divizije.² Travnički odred zapalio je tri mosta na komunikaciji Travnik — Rastovo — G. Vakuf.

Glamočko-Livanjski odred je aktivan prema četničkoj bandi i uspio je da pohvata i uništi nekoliko četnika.

Na terenu oko Pljeve formirana je Pljevska četa koja treba da bude jezgro Pljevskog odreda. Četa je već vodila borbe sa četnicima i uspjela je da teže rani potpretsjednika četničke opštine u Pljevi, dok su dvojica četnika lakše ranjena.

Osjetnog priliva u odrede i brigadu nema, osim Kupreškog odreda koji je mobilisao oko 20 omladinaca. Travnički i Ramski

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 17/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 118.

odred pokazuju lagan porast. Većinom u odred dolaze borci koji su ranije bili u našim jedinicama. Priliv boraca iz redova hrvatskih i muslimanskih masa još uvijek je neznatan iako su oba odreda uspjela da zaustave mobilizaciju u hrvatsku vojsku. Ali ipak ta naša oba odreda imaju lijepu budućnost, jer je veliki broj Hrvata i Muslimana koji bježe iz hrvatske vojske i onih koji se ne odazivaju vojnim pozivima uopšte. Računamo da u okolici Travnika, G. Vakufa, Bugojna, Fojnice i Busovače ima oko 2 hiljade vojnih obveznika koji se ne odazivaju pozivima. Nameće se problem čvršće mobilizacije i mi smo u tome smislu izdali potrebna naređenja. Da nije došlo do jačeg priliva u Travnički odred koji ima vrlo povoljne uslove za razvoj, krivica leži do štaba odreda koji je neaktivan, tako da smo prisiljeni da u štabu izvršimo neke izmjene. Osim toga ogroman prostor Travnik — Bugojno — G. Vakuf — Prozor — Konjic — Fojnica — Kreševo — Visoko — Busovača ostao je bez potrebnih kadrova i političkih radnika, koji bi ispomagali razvoj odreda a poslati kadrovi ni u kome slučaju ne zadovoljavaju. Sa Ramskim odredom (koji ima dobar štab) stvar stoji drukčije, jer na tome terenu radi povjereništvo O. K. koje također nije potpuno. Kao najvažniji problem tih dvaju odreda su kadrovi koje bi trebalo prebaciti na taj teren, a s kojima naša divizija ne raspolaže, jer se postojeći kadrovi slabo i sporo razvijaju.

Dolaskom V divizije na teren Fojnica — Kiseljak — Kreševo — Visoko rad na tome sektoru je oživio i u toku je formiranje Visočko-Fojničkog odreda. Kao komandant toga odreda dolazi u obzir Milorad Novosel, bivši komandant odreda »Zvijezda«, koji se priključio sa trideset boraca V diviziji i koji je vrlo popularan u okolici Visokog kod muslimanskog i srpskog življa. Štab V divizije dao je 4 puškomitraljeza i nešto pušaka za ovaj odred, a načelnik štaba³ ove divizije koji je bio na tome terenu sa štabom V divizije razgovarao je sa drugovima o formiranju ovoga odreda odnosno osnivanju ovoga odreda, i odlučeno je da se ovoj grupi koja [je] sa Novoselom (to je 30 bivših četnika) priključi izvjestan broj Muslimana i Hrvata iz Ramskog i Travničkog odreda. Pošto je Novosel bio preko rijeke Bosne, po zadacima koje je dobio od štaba V divizije, to do sastanka nije došlo koji će svakako uslijediti čim jedan od članova štaba ove divizije ode na taj teren. Podvlačimo da su tereni od Vrbasa prema Sarajevu od velike važnosti za dalji razvoj naše divizije i da na toj prostoriji postoje kolosalne mobilizacione mogućnosti, pa bi bilo potrebno da nas vi pomognete po pitanju kadrova. Istina P. K. je bacio neke drugove

³ Mesud Hotić

na politički rad, ali oni rade u neposrednoj okolini 29997, 38991, 93339, 51997.

Drugi bataljon IX brigade po odluci V. Š. uključen je u XI brigadu koja je obrazovana od bataljona VI brigade i ovoga bataljona a u sastavu je V divizije. Drug načelnik je tražio od štaba V divizije da se taj bataljon vrati u sastav svoje brigade obzirom na situaciju u našoj diviziji kao i na situaciju u samom bataljonu koji je pretrpio u toku bojeva koje je vodila V divizija osjetne gubitke, obzirom da je odasipanje iz toga bataljona počelo (4 dezertera 30. VII.). Međutim uključivanjem bataljona u XI brigadu je odluka V. Š. pa bi vi trebali putem radio stanice tražiti da se taj bataljon povrati u sastav IX brigade što prije. Podvlačimo potrebu vraćanja toga bataljona iz razloga što je taj bataljon najbolji bataljon IX brigade i što je ovoj diviziji potrebna jedna solidna pokretna jedinica koja bi ispo-
magala rad odreda, što IX brigada u sadašnjem svome sastavu ne može u potpunosti izvršavati zadatke koji se pred nas postavljaju. Tako je i vama poznata činjenica da na sektoru ove divizije postoje četničke bande koje nam vežu oba bataljona IX brigade za ovaj teren, tako da ne možemo pomoći Travnikom i Ramskom odredu.

Za sada su nam jedinice najviše angažovane oko prikupljanja žetve ali mi nećemo moći sakupiti veće količine žita pošto imamo namjeru da vršimo vojne akcije koje nam se hitno nameću.

Četničke bande u Hrbljini i Pljevi su oživjele i vrše mobilizaciju omladine. Isto tako progone partizanske porodice i bilo je slučajeva ubijanja.

Ukoliko raspolazete sa puščanom municijom pošaljite nam jer u borbama sa četničkim bandama teško dolazimo do iste.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Nemanja⁴

Načelnik štaba
Hotić

(M.P.)

⁴ Vlatković

BR. 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 3 AV-GUSTA 1943 GOD. OBLASNOM KOMITETU KP ZA ISTOČ-NU BOSNU O SITUACIJI NA TERITORIJI ISTOČNE BOSNE¹

ŠTAB
XVI N. O. U. DIVIZIJE
3 VIII 1943, 8,00 č.

Dragi drugovi,

Primili smo vaše pismo od 31 pr. mjeseca juče oko podne.²

Između vašeg izvještaja, za koji smatramo da je tačan, i drugih izvještaja, koje smo primili u toku jučerašnjeg dana, postoje izvjesna neslaganja, tako da ni danas nemamo sasvim jasnu situaciju. Najvažnije neslaganje jeste to što vi još uvijek smatrate da neprijatelj može da poduzme ofanzivu na majevičko područje, na što i mi računamo, dok, s druge strane, drug Filipović,³ komesar Majevičkog odreda, isključuje takvu mogućnost, ili bolje rečeno naklonjen je da pretpostavi da od ofanzivnih namjera neprijatelja nema više ništa. S treće strane, obaviješteni smo od druga Dedića da se vrši jaka koncentracija neprijatelja u Brčkom i da je u Bijeljinu pristiglo 200—300 Nijemaca preko Rače.⁴

Mi smo poduzeli sve što je u našoj mogućnosti da dođemo što hitnije do podataka o neprijatelju u Tuzli i Brčkom. Molimo vas da i vi, s vaše strane, provjerite podatke druga Dedića i da, uopšte, razvijete što aktivniju obavještajnu službu. Vodite računa i o tome da smo sve navedene izvještaje dobili sa zakasnjem od dan—dva.

Novi pokreti »Vražje divizije«⁵ u suštini ne mijenjaju naš dosadašnji stav, tj. hitno izvlačenje brzim manevrima. Ali, u tom našem stavu ima i mora imati izvjesnih promjena, prouzrokovanih novim momentima u vojnoj situaciji na ovom sektoru.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1—2, k. 407.

² Redakcija nije pronašla pomenuti izvještaj.

³ Narodni heroj Mirko Filipović, politički komesar Petnaeste (Prve) majevičke NOU brigade. Aprila 1944 god. uhvaćen kao ranjenik od Nijemaca na Majevidi i strijeljan.

⁴ O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na pomenutom području vidi u dok. br. 156, 192 i 209.

⁵ Vidi izvještaj njemačkog štaba za vezu pri komandi Druge italijanske armije od 31 jula 1943 god. u arhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17—J, fasc. 7.

Prije svega, mi smo mišljenja da, u slučaju ofanzivnih namjera prema Majevidi, neprijatelj je prisiljen da obuhvati mnogo širi teren nego li što je to morao učiniti prošli put. Naime, sektor Posavine, Trebave i čitave Majevice pa čak i južnog Srema (eventualno). U tom slučaju Bijeljina ne bi bila glavni centar okupljanja neprijateljskih snaga, kao što je to bilo prvi put, već bi se težište prenijelo na Tuzlu i Brčko.

Polazeći od ovih promjena, naš stav se mijenja utoliko što: 1. — pomjeramo se našim bataljonima prema Ravni i 2. u slučaju da težište neprijateljske ofanzive bude Posavina, dužnost nam je da pružimo što efikasniju pomoć XVII diviziji,⁶ što ćemo odrediti prema konkretnim uslovima. Mogućnost prenošenja težišta neprijateljskih ofanzivnih namjera na Posavinu, bez sumnje, postoji obzirom na vojničku, političku i ekonomsku važnost te oblasti.

Što se tiče našeg stava prema naoružanim muslimanskim selima, mi smatramo da i u njemu, (tome stavu) treba izvršiti izvjesnu promjenu, ne mijenjajući ga, naravno, u osnovi. Naime, neprijatelj organizuje prisilno muslimane u SS-jedinice. Organizujući ih, on, istovremeno, odnosi oružje s kojim su ta sela naoružana, i upotrebljava ga protiv nas. Polazeći od ove činjenice mi smatramo da akciju razoružanja treba ubrzati. No, kao vrlo važni zadatak postavlja se zadatak političke pripreme te akcije. Tako smo, napr., mišljenja da vi što prije izdate jedan letak, upućen muslimanima. — Mi smo pripremali da još ovih dana poduzmemo ove akcije, ali, obzirom na vaše mišljenje, odustali smo do dalje saglasnosti sa vama. — U tom pitanju postoji još jedan novi momenat: muslimani iz Teočaka juče su pucali na jednu našu patrolu koja je išla prema Ravnom Zavidu i davali su izjavu da će [se] do posljednjega boriti ako ih napadnemo.

Jučer smo primili izvještaj od XVII divizije pisan 29 pr. mjeseca. Oni su 28 napadali na Gradačac,⁷ kojom prilikom su zarobili 60 domobrana i 4 oficira, ali su istoga dana morali uveče da se povuku iz grada, jer je opkoljenoj grupi od 20 ustaša, koji su se branili iz neke stare kule, pristiglo pojačanje od 4 tenka i 4 kamiona vojske »Vražje divizije« iz Bos. Šamca. Dalje, drugovi izvještavaju da je na sektoru sela Skugrić skoncentrisano oko 1500 četnika, među kojima ima i grupa koje su polazile u pomoć ozrenskim četnicima. Sa Pekom⁸ nisu uspjeli

⁶ Vidi dok. br. 119.

⁷ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 167.

⁸ Peko Dapčević, komandant Druge proleterske divizije

da se povežu, ali su obaviješteni da je on nanio velike gubitke četnicima i jedinicama »Vražje divizije« na sektoru Ozren. I na kraju, baš u vezi sa koncentracijom četničkih snaga, drugovi iz štaba Divizije predlažu da se i mi po mogućstvu uputimo k njima. Mi smo im odmah odgovorili i upoznali ih sa situacijom na ovom sektoru, nagovještavajući im i to da ćemo imati u vidu njihov predlog, ravnajući se prema konkretnoj situaciji na ovom sektoru.

Juče smo dobili obavještenje da je u Bosutske šume stigla grupa novih boraca iz Srema, te smo odmah uputili jedan bataljon na Savu za prihvata.

Šaljemo vam prepis pisma upućenog drugu Ročku⁹ i drugu Špancu¹⁰ u kome smo iznijeli naše gledište po pitanju vojničkog sređivanja područja Majevice, kao i određivanja jedinstvenog operativnog područja naše Divizije. Molimo vas da naše gledište proučite i da nam date svoje mišljenje.

Već 6 dana uopšte nemamo radio-vijesti te vas molimo da nam bar te nesrećne radio-vijesti šaljete, Aco¹¹ i Murate,¹² jer nijesmo ni mi u Babilonskoj pustinji, pa bi htjeli da znamo koji kraljevi odlaze, a koji dolaze. Nemojte zaboraviti ni to da smo ostavili jedan djelić svoga pamćenja i za vaše nedavno obećanje da ćete nam poslati jedan radio aparat. Ovoliko radi šale.

Drug Milenko nam je od pomoći, pa smatramo za potrebno da ostane kod nas sve dok se situacija bar donekle ne razbistri.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Stefan¹³

Načelnik

⁹ Rodoljub Čolaković

¹⁰ Danilo Lekić

¹¹ Hasan Brkić

¹² Pašaga Mandžić

¹³ Mitrović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
3 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DI-
VIZIJE O IZVEDENOJ AKCIJI NA BJELU VODU I PRUGU
ZENICA—ŽEPČE¹**

ŠTAB I PROLETBRIGADE
3 avgusta 1943 g.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

1) Dostavlja izveštaj o akciji na Bjelu Vodu i prugu Zenica — Žepče.

Dana 31. VII. 1943 god. Brigada je dobila zadatak² da se postavi na liniju: Bobovac (k. 1020) — Vranica (k. 1017) — Bjela Voda, s tim da u noći između 31. VII. i 1. VIII. t.g. izvrši napad na železničku prugu od Nemile do Vranduka, likvidira posade u Nemili — žel. stanici Nemili — Koprivni — žel. stan. Vranduk, obezbedi prolaz na mostu, kao i gazove kod Loznika i Višegrada, a potom izvrši prelaz reke Bosne.

Na osnovu ovako dobivenog naređenja — zadatka — izvršili smo pokret jedinica i to: dva bataljona na prostoru Bobovac, jedan na prostoru Vranica i dva na prostoru Bjela Voda. Zadatak dva bataljona na prostoru Bjela Voda bio je da blokira selo i izvrši napad na četnike Zeničkog odreda i da ih uništi. Oko 7.30 časova 31. VII. IV bataljon ove Brigade stigao je na prostor Bjela Voda, blokirao selo, izvršio napad i skoro bez borbe zarobio 19 četnika na čelu sa komandantom četničkog odreda Golubom.

U ovoj akciji zaplenjen je sledeći materijal: 2 puškomi-traljeza, 12 pušaka, 1 mašingever, 1600 metaka, 10 ručnih bombi, 5 pištolja, 8 tovara kukuruza, 400 kg soli, 180 kg pasulja, 2 radio aparata i 1 šivaća mašina.

III bataljon, koji je trebalo da sudejstvuje u akciji na Bjelu Vodu, nije uopšte stigao za akciju, tako da IV bataljon nije bio u stanju da potpuno blokira selo i na taj način su ostale izvesne rupe, gde se je veći deo četnika izvukao iz obruča. Na ovoj prostoriji III bataljon je stigao tek posle 14 časova. Ostali bataljoni su stigli na određena mesta do 7.30 časova.

Da je III bataljon pravilno shvatio zadatak i na vreme stigao, broj zarobljenika i oružja bio bi mnogo veći.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 32/1—1, k. 707.

² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 158.

2) Za akciju noću između 31. VII. i 1. VIII. raspored i zadatak bataljona bio je sledeći:

a) Severna grupa — I i II bataljon dobili su zadatak da u prvi sumrak izvrše napad i to I bataljon na neprijateljsku posadu, koja je štitila most na Nemilskoj Reci, kasarnu i selo Nemila. II bataljon dobio je zadatak da likvidira most na reci Bosni u Nemiloj i žel. stanicu Nemila.

b) Južna grupa — III i IV bataljon dobili su zadatak i to: III bataljon da likvidira železničku stanicu Vranduk — Koprivna, IV bataljon da odmah izvrši prelaz reke kod Višegrada i postavi se severno od reke Bistrice kod sela Ljubetovo i obezbedi jedinice koje prelaze reku sa pravca Zenice.

Svima bataljonima je pridodato po jedno minersko odeljenje za rušenje objekata (pruge, propusta, skretnica, mostova kao i drugih postrojenja).

Desna kolona stigla je tačno na vreme na određeno mesto i oko 21 čas izvršila napad na određena uporišta, likvidirala ista, sem mosta preko Nemilske Reke, zapalila železničku stanicu Nemila, dva magacina sa alatom, jedan sa ugljem, pet vagona sa drvima i kasarnu u Nemili.³

Južna grupa pristupila je izvršenju zadataka za čitava dva sata kasnije nego što je bilo predviđeno, tako da je u vremenu kada je Severna grupa u punom zaletu vršila svoj zadatak, propustila blindirani voz da prođe prugom ka Nemili, kao i da se ponovo vrati u pravcu Zenice. III bataljon je bez otpora ušao u žel. stanicu Vranduk i Koprivnu i zapalio stanicu.

Minerska odeljenja su u toku akcije prekinula prugu na 18 mesta, digla u vazduh 11 skretnica, 2 bloka skretnica u stanicama i 5 propusta. Kada je završena akcija, pristupilo se je prelazu reke Bosne, delom preko osvojenog mosta u Nemili, a delom preko gaza u Višegradu. Za vreme prelaza preko gaza nije se udavio ni jedan borac. U ovoj akciji imali smo 6 ranjena i 3 mrtva druga. Zarobljenika i plena nije bilo.

Zaključak: Neprijatelj je na celoj liniji slabih snaga, mi smo upotrebili i suviše velike snage, Južna grupa nije pristupila svesrdno datom zadatku, Severna grupa u potpunosti je izvršila zadatak. I bataljon u Severnoj grupi dao je više žrtava nego što je trebalo.

Na osnovu svega prednjega Brigada kao celina nije izvršila u potpunosti postavljeni zadatak.

S. F. — S. N.

V. d. komandanta
Miloje

³ Vidi dok. br. 126 i 129.

BR. 10

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 4 AVGUSTA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O RAZMJE-
ŠTAJU NA PROSTORIJI PRISJEKA, ČERKOVIĆI I
VRBOVO¹**

ŠTAB
VII DIVIZIJE N. O. V.
HRVATSKE
4-VIII-1943 god.
u 11 čas. i 15 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V I P.O.J

Sa divizijom izbili smo na određenu prostoriju oko 9 ča-
sova i razmestili se po sledećem: VII brigada na prostoriji
Prisjeka jugozapadno od k. 1115, VIII brigada na prostoriji
s. Čorkovići i I Dalmatinska brigada na prostoriji s. Vrbovo.

Naš štab nalazi se na raskrsnici puteva Čudnići — Petrovo
Polje i Vrbovo — Panića Polje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.S.² Primili smo za našu diviziju
51 komad hljeba od predviđenih
300 komada hljebova.

Za štab
načelnik
Mil.³ Pavlović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 46/2, k. 812.

² Na originalu dopisano mašinom, latinicom.

³ Milivoje

BR. 11

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJA KOD KOTOR VAROŠI¹

ŠTAB XII KNOU BRIGADE
Str. Pov. Op. broj 18/43
dana 4 avgusta 1943 g.

Izvještaj o akciji na
dan 3 ov. mj.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

Na dan 3 ov.mj. oko 5 časova ujutro neprijatelj² je krenuo iz K. Varoši u jačini od 6 satnija komunikacijom K. Varoš — Skender [Vakuf], prema položajima iznad Živinica kojeg su držale snage II bataljona ove brigade.

Kada je neprijatelj prišao našim položajima, naravno znajući preko špijunaže gdje naše snage drže položaje, razdvojio se u dvije kolone i to: jednom prema Stolu, a drugom prema položajima iznad Viševice. Četa koja je držala položaje iznad Viševice povukla se je prema položajima Dragiševac, kota 1004, i tako povukla neprijatelja za sobom. Jedna četa, koja je držala položaje lijevo od ceste Skender [Vakuf] — Kotor, na Kočinu Brdu — kota 904, kada je neprijatelj već prolazio na položaje Dragiševac, napala je neprijatelja bočno i ugrozila sve neprijateljske snage s tim što je njihovu desnokrilnu pobočnicu otsjekla, nešto potukla i protjerala za K. Varoš. Jedna udarna grupa od 5 drugova zavukla se među neprijateljske kolone, osmotrila neprijateljsku snagu, njihovo naoružanje i sastav vojske, uhvatila jednog živog sa cjelokupnom spremom i vratila se bez gubitaka. Ova je grupa stvorila pometnju kod neprijatelja i isti se morao sa cjelokupnim snagama povući nazad iako je bio krenuo na dva dana marša i vojnici primili suhu hranu za dva dana. U ovoj akciji neprijatelju su naneseni gubici od 10 do 15 mrtvih i ranjenih, što je vidjela i sama udarna grupa, pored koje su pronosili ranjenike, zarobljen je-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17/3. k. 875.

² Vidi dok. br. 40 i 130.

dan živ hrvatski vojnik sa karabinom, sig. pištoljem i torbicom sa raketama, signalnim znakom za avione i cjelokupnom vojničkom spremom. Zaplijenjeno je oko 1000 metaka, jedan šaržer za strojnicu i nešto metaka, dvije bombe i nekoliko vojničkih kapa. Sva municija koja je oteta bila je u redenicima od p. mitr. »šaraca« koju su morali pobacati prilikom bježanja.

Gubitaka s naše strane nije bilo.

Izjava zarobljenog hrvatskog vojnika je sljedeća: Stjepan Kos, od Bjelovara iz I satnije, lovačke bojne, »Tigar« divizije čije je sjedište u Prijedoru. Snage u K. Varoši jačine su od dvije bojne i nešto više, sve kursisti koji su bili na tromjesečnom kursu u Njemačkoj, komandni kadar, počev od vodnika pa navije, su Nijemci, što smo se i sami uvjerali prilikom jučerašnje akcije. Ljudstvo još uopšte nije učestvovalo u borbama, sem Nijemaca, komandnog kadra, koje je došlo sa Istočnog fronta kao ranjenici, pa prezdravili i dodijeljeni kao komandni kadar »Tigar« divizije. Svaka desetina naoružana je p. m. »šarcem« i karabinima novim, model 42, njemačkim. U K. Varoši imaju 8 teških bacača, 4 laka i 4 brdska topa. Broj t. mitraljeza nije mu poznat. Izjavljuje da sama hrvatska vojska (kursisti) nisu raspoloženi za borbu, ali da su primorani obzirom što stoje pod komandom Nijemaca. Situacija u svijetu vojnicima nije poznata niti se smiju miješati niti razgovarati sa civilnim stanovništvom. Od zarobljenoga ne mogu se dobiti nikakvi naročiti podaci, sem gore navedenog jer ustvari ništa i ne zna.

Saslušan je i nalazi se i dalje pri štabu ove brigade. Ima želju da ostane u partizanima, ali ukoliko se uhvati veza sa Slavonijom, želio bi da se prebaci na onaj kraj u partizane.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE BRIGADE OD 5 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O ODBIJANJU ČETNIČKOG NAPADA NA PRNJAVOR¹

ŠTAB
V K. K. NOU BRIGADE
Br: službeno/43
5 avg. 1943 g.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Jučer 4. VIII u 4 sata ujutru četničke bande Radića,² Forkape,³ Bundale⁴ i Vinčića napale su naše snage na položajima u cilju zauzimanja grada Prnjavora. Napadi nijesu počeli jednovremeno na sve položaje. Karakteristično je u jučerašnjim borbama to da su četnici bili uporni u borbi i da su nastupali vojnički daleko bolje nego do sada. Primjenili su prvi put taktiku klinova, tj. ubacivanjem pojedinih grupa (jačine 40—50 četnika) dublje iza naših položaja. Najupornije su se borili četnici Radića i jedan dio četnika Bundale koji su napadali na naš III i IV bataljon. Jedna grupa četnika Radića direktno je napadala na štab III bataljona.

Naše jedinice su se snašle odmah u početku i bez oklijevanja poduzele sve protivnapade i u njima razbile četničke jedinice i protjerale ih.

Ovoga puta dejstvo našeg teškog oružja (bacača, teš. mitr. i protivkolskog topa) došlo je do izražaja i pogoci su bili puni. Na nekim mjestima (kod III i IV bataljona) borbe su vođene prsa u prsa. Borbe su na svim sektorima završene uglavnom do 11 časova.

Radić je napadao od Brežićana i Kokora na Vršane i Gajeve, Bundalo sa dijelom Maleševića četnika od Potočana i Orašja na Lišnju, Gusak i Gajeve. Forkapa, Dikić i Vinčić napadali su od Careve Gore, Ilove i Šibovske.

Naoružanih četnika je napadalo do 1000. Osim toga masa civila sa njima je učestvovala u napadu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 30—1, k. 869.

² Rade Radić, komandant četnika u Centralnoj Bosni. Na procesu Draži Mihailoviću 1946 god. osuđen na smrt.

³ Nikola

⁴ Ljuba

Prema još nepotpunim podacima četnici su imali u jučerašnjim borbama 15 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubici 5 ranjenih (4 lako i 1 teško ranjen). Jedan je četnik zarobljen.

Od teškog oružja četnici su upotrebili jedan veliki bacač, jedan mali bacač i nekoliko teških mitraljeza. Prema paljbi koju su otvarali vidi se da bar sada imaju više municije nego ranije.⁵

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

uz. Komandant
Čoče⁶

BR. 13

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O IZVEDENIM AKCIJAMA¹

ŠTAB
II BOS. N. O. U. KORPUSA
Br. 92

Dne 6. VIII. 1943 g.

ŠTABU I BOS. KORPUSA
Za druga Kostu²

Položaj

Ranije sam ti uputio jedan izvještaj sa obavještenjem o situaciji, ne znam da li si ga primio.

Radio vezu do sad nismo mogli uspostaviti premda je ova stanica koja je došla od vas ispravna.

Sa V.Š.³ takođe još do danas nismo uspjeli uspostaviti vezu ni preko G.Š.H.⁴ a ni preko Vas.

⁵ Opširnije vidi u dok. br. 43.

⁶ Ratko Vujović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19/1—5, k. 456.

² Nađ

³ Vrhovni štab

⁴ Glavni štab Hrvatske

Situacija kod nas je sljedeća:

Sa ovo snaga sa kojima raspolazemo razapeli smo se na čitavu Krajinu i htjeli bi svaki čošak da zatvorimo.

Najviše muke su nam zadavale četničke grupice i grupe koje se nalaze unutar slobodne teritorije i četničke bande Đujića⁵ i Drenovića,⁶ koje prema naređenju nekog njihovog komandanta pukovnika Aćimovića,⁷ k-ta četničkih odreda za Bosnu, Liku, Dalmaciju, Kordun i Sloveniju. Ovaj se bandit nalazi kod Knina i održava radio vezu sa Dražom.

U posljednjoj njegovoj uhvaćenoj naredbi četnici Đujića i Drenovića imali su se koncentrisati na Glamočkom sektoru a potom napadati prema Drvaru i Petrovcu.

Koncentracija im je osujećena. Đujića smo do nogu potukli, tako da su mu sve njegove jedinice razbijene a neke i uništene.

Dijelovi naše IV divizije su ga razbili i natjerali u bjekstvo prema Kninu a Ličani su dočekali te mu i oni nanijeli osjetne gubitke.⁸

Drenović je takođe razbijen sa »vojvodom« Plećašem, izaslanikom Dražinim, koji je ubijen od naših dijelova i kod kojega su nađena važna četnička dokumenta potpisana od Draže.

Sad naši dijelovi zajedno sa Ličanima i Dalmatincima i dalje uništavaju Đujića oko Knina i u Kosovu Polju.

Ključ smo takođe napali, iz koga se neprijatelj poslije dužih borbi morao izvući⁹. Ostale akcije bile su uglavnom manje i veće zasjede ili susret sa neprijateljem u odbrani.

Riješili smo ovih dana formirati grupu odreda u koju bi ušli odredi Podgrmečki, Ribnički, Drvarsko-Petrovački, a mogao bi unići i Kozarski, sa kojim imamo dobru vezu i smatram da bi ti trebao izdati takvo naređenje pošto se taj odred prema posljednjoj reorganizaciji pripojio XII diviziji.

Da bi napokon nekako uspostavili vezu sa V. Š. mislim da bi dobro bilo da tvoji telegrafisti jave V. Š. da nas V. Š. sluša od 10 ov.mj. na talasu 1200 KHZ a mi ćemo slušati na talasu 3700 KHZ dok se ne uspostavi veza. Ime stanice V. Š. neka bude BIP a naše će biti SBL. Pozivaćemo ih od 10-VIII na dalje u 19 sati dok ne dobijemo vezu. Poslije nama V. Š. može

⁵ Pop Momčilo Đujić, komandant četnika na tromedi Bosne. Like i Dalmacije

⁶ Uroš

⁷ Mladen

⁸ Vidi dok. br. 14 i 26.

⁹ Vidi dok. br. 14.

odrediti i drugo vrijeme i talase. Molim te gledaj da na neki način uspostavimo tu vezu.

Saljemo ti udarnike za jedinice u Centralnoj Bosni i drugi materijal. Dobro bi bilo da XII divizija drži jedan vod za osiguranje veze do Vrbasa negdje na Vitovlju.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

S. Rodić¹⁰

BR. 14

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O ZAUZIMANJU KLJUČA¹

Depeša za V.Š.

Preko Štaba I Bos. Korpusa

1. U napadu na Ključ² i borbama oko grada dijelovi IV NOU divizije nanijeli su neprijatelju sljedeće gubitke: 180 zarobljenih, 150 ubijenih i veći broj ranjenih Njemaca, ustaša i domobrana. Zaplijenjeno je 160 pušaka, 7 njem. p. m. »šaraca«, 2 p. m. i 2 t. mitraljeza. Uništene su 3 haubice. Zaplijenjeno je i druge spreme i materijala.

Sam III bataljon Ribničkog odreda uništio je jednu nje-mačko-legionarsku satniju od koje su se spasila samo 3 vojnika. Zarobljen satnik, svo oružje i sprema. Poslije ovih gubitaka neprijatelj je bio primoran da odstupi iz Ključa u pravcu Ča-đavice na koju naše snage vrše pritisak. Porušena je čuprija u Ključu i cesta u Klokotovcu i Paunovcu.

2. Podgrmečki odred uništio je kod S. Mosta jednu sat-niju Paveličevih »SS« trupa. Ubijeno i ranjeno 100 SS-ca, za-plijenjeno sve oružje, 2 radio stanice, 30 ispravnih i 47 nei-

¹⁰ Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949 god. kao general-potpukovnik JNA.

¹ Original. pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 21 1—5. k. 456.

² Vidi dok. br. 13. 26 i 149.

spravnih bicikla i drugog materijala. Uništena 2 kamiona i jedan blindirani automobil³.

3. Dijelovi IX brigade srušili su jedan voz sa 18 vagona na pruzi Jajce—D. Vakuf. Ubijeno 20 Njemaca, 7 ustaša a 10 domobrana zarobljeno. Zaplijenjeno oružje od ubijenih neprijateljskih vojnika, vagoni i lokomotiva spaljeni. Srušen je 1 kamion sa 3000 kg brašna, koje je zaplijenjeno, kao i 1 p. mitraljez »šarac« sa nekoliko pušaka, od posade kamiona koja je pobijena.

4. Dijelovi IV divizije razbili su četničke bande Đujića i Drenovića, koje su pod komandom p. pukovnika Aćimovića i »vojvode« Đure Plećaša, Dražinih izaslanika, pokušale da ovladaju sa Grahovsko-drvarskim sektorom. Ubijeno je i zarobljeno 135 četnika i oko 60 ranjeno. Ubijen je i četnički »vojvoda« Plećaš, kod kojeg su nađeni važni četnički dokumenti, potpisani od Draže, 1 milion kuna i 30000 lira. Dva vođa četnika su se predala.

Sa našim snagama na Dinari sadejstvovale su i ličke snage, koje su također nanijele razbijenom neprijatelju osjetne gubitke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6 avgusta 1943

Komandant
S. Rodić

(M.P.)

Molim Te, Kosto, gledaj da se objave ove akcije preko radija S.J. jer se jedinice žale što se njihove akcije ne objavljuju.

Sl.

³ Vidi dok. br. 26.

Dep. No. 21/6-5
456 10

Mosca de Keros e azoide
infundido em álcool opaco. Agor. N.T. 187
de refinação. Mosca de Keros e azoide infundido em álcool.

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRI-
GADE OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV
I POJ O SITUACIJI, IZVEDENIM AKCIJAMA I MORALNO-
POLITIČKOM STANJU U BRIGADI¹

ŠTAB
X HERCEGOVAČKE N. O. U.
BRIGADE
6 avgusta 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU
N.O.V. i P.O. JUGOSLAVIJE

Gdje bude

Ova Brigada odvojila se je 15 juna o.g. od glavnih snaga i uputila u Hercegovinu.

1.) VOJNO-POLITIČKA SITUACIJA U HERCEGOVINI

Po našem dolasku u Hercegovinu stalno su krstarile velike njemačke snage, često i čitavih divizija, držeći pri tome pod svojom kontrolom skoro sve drumove i objekte pored njih. Sem ovoga njihove jače snage zalazile su i po zabačenijim selima odvođeći narod u logore, otimajući im imovinu i paleći i čitava sela gdje bi čuli da ima partizana. Sve ovo unijelo je veliki strah u narod. Nas je nerado primao a sa još manje volje nam je davao hranu i ma kakva obavještenja.

Hrane u narodu, a naročito sjeverne Hercegovine, nije bilo za izdržavanje ma i najmanjih jedinica.

Četnici kao organizacija po prvom nailasku Nijemaca bili su se stvarno razbili, njihova vrhovna vođstva pokušala su ih skoncentrisati na Goliji i prebaciti Romaniji, ali to im nije pošlo za rukom, jer je gro četnika odatle bio sretan što je živu glavu donio kući. Četničke glavešine tada su otišle sa svega nekoliko stotina bandi od Foče i Goražda, koje su im se izgleda također raspršile na daljem putu, te su oni u vrlo malom broju sa mi-zernom pratnjom prosto pobjegli ka Romaniji.

Docnije pak okupator je postepeno povlačio svoje snage iz Crne Gore, a zatim i sjeveroistočne Hercegovine, što je počelo oslobađati narod, a time stvorila se ponovo mogućnost i za

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 6—2, k. 9 A.

jače organizovanje četničkih bandi. Počeli su se povezivati, komandanti korpusa, brigada pa i bataljona većim dijelom (kao Nevesinje, Zvijerina, Zupci, Trebinje) stvorili su leteće grupe od po 30 — 80 ljudi, sa kojima su krstarili selima, tukli i batinali, ubijali i pljačkali narod i tako uz pomoć tog obnovljenog strašnog terora dobrim dijelom su uspjeli da ponova zavedu strah u mase i prinude ih na poslušnost četničkoj organizaciji. Svakog za koga bi se ma i najmanje posumnjalo da sa nama sarađuje nemilosrdno bi ubijali i mučili (u Popovu Polju i u Šumi masovno su tučene babe volujskim žilama, peglani vrelim peglama tabani, a djevojkama skidane gaćice, a onda dijeljene batine). Najvjerniji sprovodioci ove strahovlade bili su: Batrić-Bulatović, Sava Kovač, Janićić, Kokošar, Vidačić, Mato Miličević, Milorad Popović, Milojević, Novelić, Četko Petković i drugi. Nekoliko puta uspjeli su da mobilišu i po više stotina ljudi, ali ne na duže vrijeme.

Danas pak četnici kao organizacija postoje uglavnom na čitavom terenu Nevesinja, manjim dijelom Gacka i Stoca, a na većem dijelu Ljubinskog, Bilečkog i Trebinjskog sreza. Još uvijek podržavaju svoje ranije vojničke organizacije, održavaju vezu sa okupatorom, a naročito Italijanima, koji ih podržavaju valjda radi našeg neutralisanja i želje da oni ostanu na miru. I ako je zvanično raspuštena četnička organizacija od strane Italijana, i to i javno publikovano, ipak se još uvijek viđaju četničke glavešine u njihovoj sredini (izgleda da ih dobar dio ima u službi Ovre²). Sledovanja Italijani im više ne daju, što im uveliko koleba i one najodanije. Redovno im je parola: »Partizani sve od reda kolju, pale, žare, da smo razbijeni, da nas nigdje više nema, da je Kominternu raspuštena, jer se vraća u Rusiju staro stanje itd.«. U posljednje vrijeme sarađuju u jačoj mjeri i sa Nijemcima, natjeruju narod da im predaje oružje, a ovi redovno izmišljaju partizane po selima i vrše strahovite pokolje i masovna odvođenja u ropstvo (selo Ljeskov Dub — Nevesinje zapaljeno sve i ubijeno preko 140 ljudi i žena, selo Dabrica — Stolac ubijeno 65 ljudi i djece, selo Rotimlja — Stolac ubijeno 56, selo Drežanj — Nevesinje ubijeno oko 35 ljudi i sve popaljeno, pa zatim u Pijescima, Oplićićima, Dubravama i samome Mostaru redovno se ubija i vješa, a lješevi vise i po više dana).

Danas pak, pošto smo ovladali većim dijelom Stolačkoga sreza i dobrim dijelom Ljubinskoga, Bilečkog, Trebinjskog i Gatačkog sreza, mase u Hercegovini počinju da gube povjere-

² Opera vigilanza ripressione antifascista — Uprava budnosti za suzbijanje antifašističke djelatnosti

nje u četničku silu, skoro im se ne odazivaju na mobilizaciju, a same njihove vojvode izgleda da se koncentrišu pokušavajući grčevito da još održe vlast gdje je imaju. Pasivnost i kolebljivost masa pomalo već popušta i već uspijevamo da i mi mobilizujemo što god boraca za brigadu, a izgledi su da će ići sve bolje. Povoljna međunarodna situacija u velikoj mjeri nam olakšava te vjerujemo da će sa mobilizacijom za brigadu ići sve bolje, da će mase iz dosadašnjeg pasivnog stava iščekivanja moći se uvući i u žešće okršaje sa okupatorom, a i četnicima, a time i njihovom potpunom krahu ugleda, pa potom i definitivne likvidacije bar kao opasnog protivnika.

Iako je prije kratkog vremena okupator počeo da se povlači: Italijani u Italiju, a Nijemci za Sarajevo, od prije neki dan Nijemci ponovo koncentrišu jednu diviziju ka Čapljini i Mostaru³ (izgleda zbog razoružanja Italijana, ili i preuzimanja garnizona od njih. Može se desiti da je to i priprema i za konačno bjekstvo). U Gacku i Ljubinju nema nikoga, u Nevesinju su promenljive njemačke snage, a u ostalim gradovima Hercegovine nalaze se mješovite snage ustaša, domobrana pa i Italijana, no ovih i u jačoj mjeri i van gradova, naročito bliže moru.

Interesantno je uočiti da bivši Mačekovi poslanici, koji su do sada bili u rezervi i klonili se djela ustaških, da sada izlaze na površinu i pripremaju teren za svoje aktivno učestvovanje u režimu koji će doći, propovjedaajući ravnopravnost svih vjera i forsirajući miliciju kao vojsku.

Ipak, svakim danom vojno-politička situacija kod nas postaje sve bolja, a moguće bježanje okupatora, koji nam je najveća smetnja, još u jačoj mjeri bi doprinijelo ubrzanom poboljšanju stanja. Četnici gube sve više uticaj, mogu sve manje da mobilizuju, a akcije koje predviđamo ovih dana izvesti vjerujemo da će još više pospiješiti njihov krah. Borbenost masa počinje se buditi, pa zgodnim metodama već uspijevamo, a nadamo se i još više omasoviti Brigadu.

2.) STANJE U BRIGADI

Od momenta kada smo se odvojili od glavnih snaga pa čitavih mjesec dana docnije, ljudstvo naše Brigade se osipalo; glavni razlog ovome jeste: slabost politike i vojničke organizacije. Veliki gubici u posljednjim borbama (preko 500), glad,

³ Prema izvještaju njemačkog štaba za vezu pri komandi Druge italijanske armije od 4 avgusta 1943 god. Sedma SS divizija »Princ Eugen« imala je da izvrši pokret na novu prostoriju prikupljanja: Kalinovik—Konjic—Mostar—Imotski. Vidi dok. br. 131.

nespavanje, (od Prozora do Sutjeske brigada je imala malo odmora, a gotovo ni dana bez borbe), dva dana u Mratinju. Zatim slabo stanje u susjednim brigadama koje su operisale oko nas, teški gubici III divizije, prepolovljene, a potom rasulo našeg Mostarskog bataljona (koji je do kraja ostao pod komandom III divizije), sudbina bolnica i slično. I pored našeg nastojanja da se spriječi dezerterstvo, uspjeli smo da u Nevesinjski srez i dalje, uđemo sa oko svega 200 boraca, od kojih najveći dio Livnjaka, a dobar dio i drugarica.

Od prikupljenih dijelova III divizije (uglavnom Dalmatinaca) pokušali smo i stvorili jedan bataljon, ali kako je počeo i on da se osipa i nazaduje, to je jedini izlaz bio da smo ih uputili na svoje terene sa vodičima, snabdjevši ih u granicama mogućnosti novcem i hranom. Velike količine manjih grupica i ostataka III divizije i bolnica, koje su lutale preko Hercegovine, ostavili su težak utisak na mase i dojam da su partizani razbijeni onako kako pričaju četničke bande.

Nešto docnije izbilo je oko 40 boraca bivšeg III bataljona I dalmatinske brigade sa svojim kompletnim štabom bataljona. Njih smo ojačali sa svim Dalmatincima, starim i novim, iz naše Brigade, te taj bataljon sada broji preko 120 boraca, priličan je i ima uslova da se razvije u dobar i udaran bataljon. Do sada operisao je pod našom komandom na prostoru dalmatinskih sela od Dubrovnika do Metkovića, a sad ga povlačimo radi koncentracije cijele Brigade i akcija koje predviđamo.

Kako je u početku okupator bio vrlo jak u svim garnizonima i vršio stalne pokrete i racije, četnička organizacija nas prokazivala okupatoru, a hrane na terenu bilo malo, to smo u početku bili Brigadu razdvojili u više manjih udarnih grupica koje su krstarile po srezovima svim sem većeg dijela Gacka i Nevesinja (ovo zbog kasne žetve u ovim krajevima), a sa glavnim zadatkom mobilizacije novih snaga, likvidiranja četničkih glavešina, pa i manjih akcija na okupatora.

Kako se promijenila opšta situacija, okupator oslabio snage, a četnici počeli ozbiljno napadati naše manje grupe, to smo ovih posljednjih dana preduzeli koncentraciju svih naših snaga, a upinjemo sve sile da ih omasovimo u što jačoj mjeri i tako da dalje djelujemo kao cjelina. Posljednji naši uspjesi, a i događaji koji mogu nastupiti u vezi sa opštom situacijom, smatramo da nam ovo nalažu.

Mobilizacija naših snaga traje neprekidno (a i četničkih u manjoj mjeri) i putem akcija i rada nadamo se i dalje je nastaviti uspješno. Sada naša brigada ima ukupno: oko (sa svim štabovima) 390 boraca, 310 pušaka, 30 puškomitraljeza i dva

laka bacača. Ovdje nije uračunat III bataljon I brigade koji ima oko 120 boraca, sa 4 puškomitraljeza.

Veliki dio ljudstva je nov, pa iako jako borben, dosta nevješt borbi. Dobar dio starih boraca iz Brigade (naročito Nevesinje) još nijesmo uspjeli ponova mobilisati u Brigadu.

3.) AKCIJE

Oko 20 juna o.g. pohvatali smo na Oblju štabilje četničke komande za Istočnu Bosnu i Hercegovinu. Zarobljeno je 13 četnika, a među njima nalazio se je i major Pantić (zamjenik komandanta Istočne B. i H. Baćevića), Milivoja Jojića (bivšeg sreskog poglavara, a četničkog višeg sudskog savjetnika), Fehima Musakadića (bivšeg upravnika policije u Sarajevu), Stanišića Đuru (jugoslovenskog narednika vodnika, a četničkog vrhovnog blagajnika), Poška Raguža (žandarma i agenta iz Beograda) kao i još dva jugoslovenska narednika Slovenca, a ostalo je bila njihova straža. Kod njih je nađeno 484 zlatne funte sterlinga (jedna funta = oko 19.000 kuna), zatim 13.190.— dinara, 93.645.— lira (1 lira = 7.50 kuna), i 311.350.— kuna. Jedan radio aparat, čitava blagajnička arhiva, kao i nekoliko kg hartije, raznih priznanica na milionske svote, koje su primali od Italijana i izdavali svojim starješinama. N. pr. meso su rekvirirali od naroda, a svaki kg pravdali su na svojim blagajnama po cijeni od 140.— kuna i naplaćivali tako ogromne svote za svoj džep itd. Originalna ova dokumenta uslijed nemanja veze sa vama predali smo Komitetu u Mostar radi publikovanja. Od zarobljenih četnika dvojica su puštena a ostali su strijeljani.

Oko 17 jula četničke bande napale su našu jednu grupu kod Dabra (selo Kukričje), uspjeli je odbaciti i tom prilikom ubili nam 4 druga, a tri ranili.

Po prilici u isto vrijeme napali su četnici drugu našu grupu u Dabnici u sadejstvu sa Nijemcima, uspjeli nas potisnuti bez gubitaka.

Oko 20 jula o.g. u zasjedi na pruzi umjesto voza poslije kraće borbe razbijena je jedna italijanska grupica u Popovu Polju i zarobljeno 8 Italijana, 2 puškomitraljeza i 2.500 metaka i 5 pušaka.

23 jula jedna naša grupa poslije kraće borbe morala se je povući od Šume trebinjske. Četnici su imali 4 mrtva.

28 jula sa svim snagama preduzeli smo ofanzivu na četničke bande i u više dnevnih i noćnih borbi razbili ih tako da su naši prednji dijelovi izbijali Liubomiru i Trebinju, dok su zaštitnice kretale od Ljubinja. Najžešća borba bila je u selu

Ivica, gdje su se »vojvode« razbježale imajući oko 30 mrtvih i ranjenih, poslije čega smo ušli i u Ljubinje.

4.) NAŠI ZADACI

Kao glavni zadatak postavili smo sebi što prije omasovljenje Brigade, a zatim uporedo sa osnivanjem i proširivanjem narodne vlasti likvidiranje četnika i četničkih glavešina i akcije na okupatora.

Radimo na učvršćenju i same Brigade.

5.) PREDLOZI

Kako bi ove zadatke sa mnogo više sigurnosti, brže i lakše izveli, obzirom na ovogodišnju dobru žetvu i mogućnost lake ishrane sve do nove, a ako imate na raspoloženju kakvih snaga, dobro bi bilo da nam po mogućstvu odmah uputite jednu brigadu. Poželjna bi bila Krajiška brigada. Postoje vrlo povoljni uslovi i za uspješno operisanje i čitave Divizije na prostoru Hercegovine i zapadne Crne Gore.

Zbog veze sa vama dobro bi bilo ako imate da nam uputite i koju pokretnu radio stanicu.

U brigadama na sektoru oko vas nalaze se drugovi: Radovan Papić, Mirko Brenjo i Fazlija Alifkapić, a pošli su sa bolnicom IV Crnogorske brigade, pa bi dobro bilo da nam ih uputite jer bi nam jako koristili.

6.) RAZNO

Vezu smo imali sa Milutinom⁴ koji je skoro prije mjesec dana bio oko Banjana. Kod njih izgleda stanje nije loše. Govori se da su zelenaši dobili vlast, da se četnici razoružavaju, a da naši još nijesu došli u oružani sukob sa zelenašima. Milutin nam je javio da imaju uz sebe oko 100 boraca, a da će težiti tu grupu što više omasoviti i stvoriti udarne vodove po svim opštinama. Tražio nam je Milutin 100 zl. funti i toliko lira za nabavku tehnike, a mi smo mu poslali 10.000.— lira i 50 zl. funti.

Sa odredima Dalmacije imamo vezu i dostavljamo vam njihovu poštu.

Prilog 2 letka ove brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Z. politkoma
Miskin Vaso

Načelnik štaba
Rade Hamović

Z. komandanta
Petar Božović

P. S. Kod nas se nalaze Pavo Krco i Florijan Ivičić, članovi AVNOJ-a.

⁴ Ivan Milutinović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE ŠTABU DRUGOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA U VREMENU
OD 25 JULA DO 5 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

ŠTAB X KNOU BRIGADE

6. VIII. 43

položaj

ŠTABU II BOS. KORPUSA

Operativni izvještaj ove brigade za akcije koje su izvedene za zadnje vrijeme dostavlja se sljedeće:

25. VII. 43 god. banditske snage popa Đujića krenule su iz Peulja u tri pravca na položaje naše i VIII brigade². Jedan pravac je išao preko Staretine povrh Rora—Preodca sa ciljem zaobilaženja levog krila VIII brigade koja se nalazila na V. Tičevu. Drugi pravac napada je išao preko Crnca u pravcu V. i M. Tičeva, dok treći pravac napada bio je preko Marina Brda i Ružiča Drage³. Neprijatelj je u novom napadu uspio da potisne jedinice VIII brigade sa svojih prvih položaja u pravcu Podića i Mokrog Polja, dok dva bataljona ove brigade koja su upućena za udar u bok i leđa neprijatelju, i sa pojavom ovih bataljona i njihovim udarom neprijatelj je odmah počeo se povlačiti u pravcu Peulja i Šatora. U ovom povlačenju bio je gonjen od naša dva bataljona.

U ovoj borbi neprijatelj je imao priličan broj žrtava, čiji nam je broj nepoznat, isto tako ovi bataljoni uspjeli su da povrate svu opljačkanu stoku koju je neprijatelj otjerao sa Tičeva. Naši gubici bila su dva ranjena druga.

Noću 27/28 i 28 o. m. sa jedinicama ove brigade i dijelovima VIII brigade vršeno je čišćenje Šatora—Staretine i Peulja.⁴ U samom Šatoru i Staretini nije se naišlo na otpor neprijatelja. Već kada su naše jedinice prošle kroz Šator i Staretinu i ušle u sela Peulje, Grkovce i Nuglašicu pojavile su se pojedine grupe bande sa kojima je vođena borba oko samog sela. U tim borbama jedna grupa bande Markice Čučuza uspjela je da iznenadi jednu našu četu, kojom prilikom je poginuo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20 1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 27.

³ Na karti 1:100.000 nije nađeno.

⁴ Vidi dok. br. 27.

komandir čete i 7 drugova ranjeno. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i više ranjenih. U toku ove akcije jedan bataljon ove uspio je u sadejstvu ostalih snaga da se probije na sam Gnjat gdje su se nalazile glavnine Đujićeve bande. Isti bataljon sa jednom četom Trećeg bataljona uspio je da snažnim jurišem protjera neprijatelja i izađe na prve dominirajuće čuke Gnjata. Ali pod snažnim pritiskom jačih snaga i minobacačke vatre ovi dijelovi morali su se povući sljedećim položajima. U toku ovog juriša ovaj bataljon imao je 5 mrtvih i 4 ranjena druga. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i više ranjenih.

Noću 2/3 i 3 o. m. jedinice ove brigade vršile su čišćenje Gnjata od bande koja se zadržala na ovome terenu. Pri pojavi naših snaga na Gnjat neprijatelj se povukao ne davajući ozbiljnog otpora. Ovom prilikom zarobljeno je 5 četnika, dok se 12 predalo sa oružjem donoseći sobom i 1 puškomitraljez. U ovoj akciji mi nismo imali gubitaka.

3-VIII-43 g. brigada je dobila naređenje za pokret⁵ u pravcu Dalmacije, radi zajedničkih operacija sa jedinicama Kninskog sektora. Odmah po našem dolasku na ovaj teren u samu zoru 4 ov. mj. napali su nas četnici Vrličke i Kosovske brigade. Sa našim jedinicama izvršili smo kontranapad i protjerali bandu za Vrliku goneći pred sobom i Crnu legiju koja se nalazila na desnom krilu bande. U ovim borbama neprijatelj je imao 4 mrtva, više ranjenih i 4 zarobljena, među kojima i jedan četnički komandir. Mi smo imali 4 lakše ranjena druga, od kojih su jedan komandir i jedan politkomesar čete.

Istog ovog dana banda Markice Čučuza u jačini preko 100 ljudi probijala se iz Gnjata preko Kapnice za Dalmaciju. Tu bandu napala je jedna naša četa i tom prilikom ubila tri četnika i više njih ranila. Mi nismo imali gubitaka. Banda se nije mogla spojiti sa glavinom Đujićevih snaga već se priključila Ustaškoj legiji kod Vrlike.

Noću 4/5 i 5 o. m. u vezi snaga Kninskog sektora jedinice naše brigade vršile su napad na Vrliku i čišćenje ustaško-četničkih uporišta u okolini Vrlike. Sa našim jedinicama uspjeli smo likvidirati sam grad Vrliku i sva uporišta koja smo u zadatku dobili. Osim Vrlike likvidirano je selo Vinalić, Ježević, Garjak i Koljani. U ovim selima davali su ogorčeni otpor legionari zajedno sa četnicima, ali poslije žestoke borbe koja je trajala 10 sati sva su ova uporišta bila likvidirana sa jedinicama same naše brigade. Sam grad Vrliku zauzeo je i likvidirao u snažnom jurišu I bataljon naše brigade, pošto su jedinice II Ličke brigade bile zakasnile u samom napadu.

⁵ Vidi dok. br. 113.

U ovim borbama u Vrlici i oko Vrlike neprijatelj je imao 20 mrtvih četnika i legionara i veći broj ranjenih. Ovom prilikom zarobljeno je preko 40 domobrana i jedan oficir. Zaplijenjena je velika količina ratnog i ostalog materijala koja je predana na raspolaganje štabu Kninskog sektora. Naši gubici bili su 3 mrtva i 6 ranjenih drugova.

U daljem napredovanju jedinica naše brigade pročistili smo i selo Koljane prema Sinju, gdje su se nalazili domobrani, četnici i legionari.

U ovim borbama u Dalmaciji ova brigada se istakla svojom hrabrošću i požrtvovanjem, koja se prilično razlikovala od Ličke brigade.

Ovo je prvi napad naše brigade na grad i utvrđeno mjesto u kome su naše jedinice pokazale dovoljno sposobnosti i za ovako ozbiljne akcije. Ljudstvo ove brigade pokazalo se u ovim akcijama korektno i dostojno boraca Nar-os. vojske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom.
Nikola Kotle

Komandant
Velj.⁶ M. Knežević

BR. 17

NAREDBA ŠTABA SEDAMNAESTE ISTOČNOBOSANSKE NOU DIVIZIJE OD 8 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ŠESTE BRIGADE ZA FORMIRANJE MUSLIMANSKOG BATA- LJONA¹

ŠTAB
XVII IST.-BOSANSKE U. DIVIZIJE
N. O. V. J.
8-VIII-1943 god.

I

Iz političkih razloga i perspektive skorog stvaranja jedne muslimanske brigade

NAREĐUJEMO:

- 1.) Da se u sastavu VI Bosanske brigade formira muslimanski bataljon koji će nositi naziv: »Muslimanski bataljon VI Bosanske N.O.U. brigade.«

⁶ Velimir

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 2—1, k. 981.

- 2.) U Štab bataljona postavljaju se:
za komandanta drug Akif Bešlić, dosadašnji zamjenik
k-nta bataljona VI brigade;
Za zamjenika k-nta drug Enver Zaimović, dosadašnji
načelnik štaba Majevičkog odreda;
Za polit. komesara drug Hasim Mujkić, dosadašnji
zamj. polit. kom. II bataljona Majevičke brigade;
Za zamj. politkom. drug Jusuf Džondlić,² dosadašnji
zamj. politkoma čete VI brigade.
- 3.) U sastav ovoga bataljona štab Majevičke brigade upu-
tiće jednog komandira, dva zamjenika politkomesara
četa i 80 boraca, sve muslimana. Isti se imaju javiti
ovome štabu 9 o.m. najdalje do 10 časova u selu G.
Dragaljevac, zaseok Točak.
- 4.) Štab Majevičkog N.O.P. odreda uputiće štabu VI bri-
gade sve svoje borce muslimane, radi popune novo-
formiranog bataljona.
- 5.) Štab VI brigade će postaviti komandni kadar u če-
tama novoformiranog bataljona.

II

1.) Radi popune VI brigade u njen sastav ući će 4 bata-
ljon Majevičkog N.O.P. odreda, koji se do sada nalazio pod ko-
mandom štaba Majevičke brigade.

2.) Štab Majevičke brigade uputiće ovaj bataljon u G.
Dragaljevac, zaseok Točak, gdje će se javiti ovome štabu
9 o.m., najdalje u 10 časova.

3.) Štab VI brigade reorganizovaće ovaj bataljon na način
kako to interesi Brigade budu zahtijevali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar

(M.P.)

Komandant

² Poginuo 1944 god. u toku Sedme neprijateljske ofanzive.

**NAREĐENJE ŠTABA PETE KOZARSKE NOU BRIGADE OD
8 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA NA-
PAD NA ČETNIKE U CENTRALNOJ BOSNI¹**

ŠTAB
V K. K. NOU BRIGADE
Broj: Str. pov.----/43
Dne 8 avg. 1943 g.

**ŠTABOVIMA I, II, III i IV BATALJONA
INTENDANTURI BRIGADE I AMBULANTI BRIGADNOJ**

U cilju daljeg čišćenja i razbijanja četničkih bandi na sektoru Centralne Bosne, štab XII NOU divizije naredio je da se obrazuju dvije operativne grupe od snaga II i V brigade i Prnjavorskog odreda.

Prvu operativnu grupu sačinjava II KNOU brigada i Prnj. odred, a drugu operativnu grupu sačinjava V KKNOUT brigada.

Podaci o neprijatelju:

Grupa Rade Radića oformljena u dva bataljona oko 400 pušaka, 7 puškomitraljeza, tri teška mitr., 1 minobacač. Sa bazom su u Jošavki i Crnom Vrh. Jedinice im se nalaze na položaju Branešci — Divan — Kokori.

Grupa Ljube Bundala ima oko 100 četnika. Drže položaje na južnim obroncima Gumijere, Otpočivaljke, Milosavci — Prosjek — Jasik.

Zadaci:

Prva operativna grupa ima za zadatak da razbije Forkapine četnike, i zauzme Kobaš, održe Prnjavor i vrše stalna razbijanja četnika na tome sektoru.

Druga operativna grupa ima za zadatak da razbije grupu Rade Radića i Ljube Bundala.

Znajući razbojničku ulogu četničkih bandi, njihovo snalaženje prilikom naših pokreta protiv njih, skrećemo pažnju svima vojnim rukovodiocima kao i političkim da ovaj put u cilju što boljeg uništavanja četničkih bandi budu inicijativniji nego do sada, da preduzimaju odlučne i samoinicijativne pokrete i bitke u cilju definitivnog uništenja pojedinih grupa i njihovih štabova.

¹ Original. pisan na mašini. latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1, k. 869.

U vezi toga izdajemo sljedeće

NAREĐENJE

I bataljon u 8 sati večeras ima biti na liniji Vijačani — Lavovo Brdo — Reljevac — Braneška crkva.

III bataljon ostaje u Vršanima, orijentišući se prema Kokorima.

II bataljon do 8 sati večeras ima izbiti na liniju Čorle — Paremije.

IV bataljon ostaje na liniji Lišnja.

Večeras 8 ov. mj. u 20 časova, a može i ranije, II bataljon krenuće sa linije Čorle ovim pravcem: Uspovci — Jeftića Brdo — južni dio Otpočivaljke — Oštra Glava — Gumijera na Milosavce, na toj liniji mora biti sutra ujutru, tj. na liniji Milosavci — Dragovići. Njegov pokret mora biti brz u četnim kolonama da bi otišjecali grupe koje će bježati prema Vrbasu a koje će pred sobom goniti IV bataljon, koji će nastupati frontalno prema toj liniji.

IV bataljon sa položaja Lišnja krenuće u 11 sati večeras, tj. 8 ov.mj., preko Mračaja — Orašja — Jasika u cilju čišćenja Prosjeka i Skucana, odakle će preko Dragovića — Čardačišta izbiti na Devetinu. Na putu preko ceste porušiti sve drvene mostove.

III bataljon u 2 sata po ponoći, tj. 9 ov.mj., iz Vršana krenuće brzim prodorom preko Čifčija na Kokore, zahvativši kote Kuline, 396 kota, i Lipovac, 361, i ostali dio Kokora.

I bataljon u 22 sata izjutra 9 ov.mj. izvršiće pokret u Branešce, zahvativši jedan dio Dubrave i to Kantar i Šikaniće, izbijši u Branešce na visove više škole, tj. dominirajuće (štab bataljona neka te položaje odredi).

Prema tome linija naše brigade sutra biće Milosavci — Dragovići — Devetina — Kokori — Branešci.

VEZE

II bataljon sa IV bataljonom i to IV bataljon slaće vezu II bataljonu u Dragoviće, a po toj vezi poslaće II bataljon vezu štabu brigade (izvještaj).

III bataljon poslaće vezu IV bataljonu na Markov Hrast oko 11 sati, po toj vezi IV bataljon poslaće izvještaj štabu brigade.

I bataljon poslaće vezu III bataljonu u Kokore kod škole i izvještaj štabu brigade.

Štab brigade nalaziće se sa III bataljonom.

Brigadna ambulanta također sa III bataljonom.

9 o.m. predaniti na pomenutoj liniji i predvečer u 7 sati krenuti četnim kolonama sljedećim pravcima:

II bataljon preko Boškovića, Kadinjana preko Crnog Vrh, Radujkovića izbiya na cestu Čelinac — Jošavka s obje strane ceste, čisteći jednom četom prema Jošavci i orijentišući se jednom zasjedom prema Čelincu, ili u slučaju bježanja četnika prema Čelincu, gonjenje prema Čelincu.

IV bataljon sa linije Devetina krene u 8 sati preko Turjanice, Hrastovine, Rajčevaca, Jovanovića, Stanića skroz na Jošavku, upadajući što hitrije u samu Jošavku.

III bataljon krene iz Kokora na Divan, izbijajući između Jošavke i Dubrave.

I bataljon ima obuhvatnim maršom preko Dubrave, Donje Šnjegotine da izbiye na liniju cesta Spasojevići — Ilijino Brdo u cilju otsijecanja otstupnice prema Lipljama i Uzlomcu kao i hvatanje razbijenih četničkih grupa.

Vezu slati do IV bataljona, a ovaj će preko III štabu brigade.

Drug Čoče² kretaće [se] sa II bataljonom. Drug Ilija³ kretaće se sa IV bataljonom.

Štab brigade sa III bataljonom.

Upozoravamo štabove bataljona da postupak sa narodom bude korektan i dostojan naše vojske. Ne smije se dogoditi nijedan slučaj pljačke i samovolje. (Uzimanje stvari po privatnim kućama, konja i tome slično).

Sve zaplijenjene stvari imaju se u sitnicu predati brigadnoj intendanturi koja će izvršiti pravilnu raspodjelu.

U svim selima treba svi drugovi da politički djeluju među narodom da mobilišu nove borce, a to je jedino moguće ako budu borci i komandni kadar na visini, to će reći da se ne smije desiti nikakav niti vojnički niti politički ispad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P. komesar
Niko⁴

Komandant
Ranko⁵

Zamj. pol. komesara
Dušan⁶

Zamj. komandanta
Čoče

² Ratko Vujović

³ Ilija Stojanović, umro poslije završetka rata u Prijedoru.

⁴ Niko Jurinčić

⁵ Ranko Šipka

⁶ Misirača

Znaci raspoznavanja:

Borbeni znaci su redovni znaci raspoznavanja.

Zvučni znaci: kreketanje žabe (dva puta poziv, tri puta odziv).

- 11 Korice — Kosta
- 12 Bomba — Bosna
- 13 Karabin — Karač
- 14 Bacač — Borja

Za 9 i 10 znaci po danu zelena grančica.

BR. 19

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 9 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA IZVOĐENJE AKCIJE PROTIV ČETNIKA NA PROSTORIJI JOŠAVKE I CRNOG VRHA¹

ŠTAB I PROLETBRIGADE

9 avgusta 1943

Br. 520

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

Prema izvesnim podacima četnici Rade Radića nalaze se na prostoriji sela Jošavke. Jačina ovih snaga nepoznata, ali se ceni na 400—500 ljudi.

Naša brigada ima zadatak da ovu grupu četnika likvidira. Na osnovu prednjeg, raspored i zadatak naših bataljona biće sledeći:

VI bataljon postaviće se do 2 časa ujutru na prostoriju sela Ivankovići — Vukmanović, sa zadatkom da u 2 časa krene preko kote 307 ka selu Crni Vrh, otseče četnike u Jošavci i ne dozvoli im bekstvo ka Banjoj Luci.

III bataljon postaviće se na prostoriju sela Đekići — Mašlište. Pravac napada bataljona je selo Brđani, selo Stanići, selo Jovanovići.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 50/1—2, k. 709.

II bataljon postaviće se na liniji sela Spasojevići — Ilijino Brdo, sa pravcem napada Stan — Šikare — sa o. Jelovča.

IV bataljon postaviće se na prostoru Kozja Glava — Škola, sa zadatkom napada u pravcu crkve u Divanu (kota 382) i dalje ka Tešiću (severno) pored crkve na koti 329.

Bataljoni će izvršiti napad tačno u 2.30 časova, sem VI bataljona, koji polazi u 2 časa, s obzirom da treba da seče četnike od Banje Luke. Za vreme pokreta bataljoni, ukoliko raspolažu sa raketlama, davati po jednu raketlu, radi obeležavanja mesta dokle su stigli, a po izbijanju na krajnje određene tačke po dve raketle na koje boje. Ako bataljoni ne raspolažu sa raketlama, paliti vatre.

Ukoliko VI bataljon izbije ranije od ostalih na Crni Vrh, a oseti da se borba još uvek vodi na sektoru Jovanovići, uputiti izvesne delove prema potrebi i jačini vatre koju čuje u bok neprijatelju, a sa ostalim delovima da se okrene — orijentiše prema brdu Crni Vrh, tako da može štititi naše delove koji se bore u Jošavki od eventualnog dolaska pomoći neprijatelju sa tog pravca.

Tehnička četa, Bolnica i Intendantura koncentrisaće se danas do 19 časova u selu Spasojevići, a zatim krenuti ka prostoru Nova Dubrava (Kozja Glava kod Škole), gde će se razmestiti po šumi i prenoćiti. Tehnička četa biće dužna da dā obezbeđenje ovim delovima, uzimajući u obzir i sve borce u Intendanturi i Bolnici, koji su sposobni za manje borbe.

Štab Brigade kretaće se na pravcu Đekići—Jovanovići, gde slati izveštaje.

Po uspešno završenoj operaciji raspored bataljona biće sledeći:

VI bataljon selo Jovanovići

III bataljon selo Jelovčani—Tešić

IV bataljon na prostoru selo Lađevci (zaseoci Đurići—Tešić)

II bataljon na prostoru Stare Dubrave (Kantar), Bolnica, Intendantura i Tehnička četa na Kozjoj Glavi.

Štab Brigade na prostoru Kozje Glave (Kantar).

Zadatak IV i VI bataljona je obezbeđenje sa pravca Crni Vrh—Devetina. III bataljon biće rezerva ovim bataljonima. II bataljon dawaće obezbeđenje na pravcu Velike Ukrine i Prnjavora, dok ne uhvati vezu sa Prnjavorskim odredom.

Bataljoni će po dolasku na mesto smeštaja razviti izviđačku aktivnost i prikupljanje podataka na pravcu Bundali—Hrvaćani—Lišnja. Naš sledeći pokret je u pravcu Save, severno od drumu Prnjavor—Banja Luka.

Skreće se pažnja bataljonima da ulože sve svoje sile da se ovako skupljeni neprijatelj što bolje potuče i razbije. Napominje se da su ovi četnici spremali napad na Prnjavorski partizanski odred na prostoru Branešci—Prnjavor i da je sada najpogodniji momenat za njihovo uništenje dok su skupljeni.

Ukoliko otpor na centralnom delu bude jak, to će II i III sačekati dejstvo krilnih bataljona i u zajednici sa njima likvidirati neprijatelja. Ovim bi se i najlakše neprijatelj uvukao u klopku za njegovo konačno uništenje.

Po stizanju na određenu prostoriju bataljoni će prikupiti podatke o četnicima koji su učestvovali u borbi protiv nas, tj. onih koji su već duže vremena dobrovoljno u četnicima, i preduzeti konfiskaciju potrebne hrane za ishranu bataljona. Pri određivanju lica kojima treba konfiskovati, vršiti diferencijaciju, izrazito neprijatelja i prisilno mobilisanih, takođe i imovnog stanja, tj. uzeti onoliku količinu hrane koja je momentalno potrebna za ishranu ljudstva, a naređenje o punoj konfiskaciji dobićete naknadno.

Prilikom konfiskacije obratiti pažnju na političku stranu iste, da seljaci ne bi videli u nama glavnog krivca, već u onima koji su ih doveli do toga (četnicima). Za neispravnosti prilikom konfiskacija odgovaraće politički komesari.

III bataljon obavestiće Štab brigade o polasku, pošto štab Brigade ide u istoj koloni.

Sve jedinice će neizostavno stići tačno u određeno vreme na određena mesta za početak napada, čime će se postići jedinstvo u akciji².

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Brigade

Zamenik politkoma
Korać³

V. d. komandanta
Miloje

² Vidi dok. br. 20.

³ Dušan

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE OD 10 AVGUSTA 1943 GOD. KOMANDANTU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O IZVEDENOJ AKCIJI NA ČETNIKE U JOŠAVCI¹

Komandantu I divizije

Prema usmenom naređenju krenuli smo sa brigadom ka prostoriji Šnjegotina—Dubrava 7 o.m.

Pri prolazu kroz Šiprage pretrpeli smo bombardovanje u dva navrata. Žrtava nismo imali. Nastradali su seljaci koji su terali karavan sa pšenicom za Petrovo Polje.

U Maslovare smo stigli u toku dana i noći 7-VIII.

Pokret ka prostoriji Šnjegotine izvršili smo 8-VIII u 3 časa ujutru i stigli istog dana do mraka. Prilikom prolaza preko Bukvića (k. 968) dočekali su nas četnici (Maslovarska četa), njih 40 sa 3 p. mitraljeza. Posle kraće borbe četnici su pobjegli za Jošavku.

Na prostoru Jošavke bilo je koncentrisano oko 6—700 četnika. Mi smo doneli odluku da ih napadnemo i očistimo Jošavku od njih.²

9-VIII u 18 časova izvršili smo pokret bataljona do prostorije: s. Vukmanovići — s. Ivankovići — s. Đekići — s. Spasojevići — s. N. Dubrava (Kozja Glava) s tim da se napad izvrši 10-VIII- u 2 časa ujutru.

Oko 2 časa izvršen je napad ali su se četnici na vreme izvukli bez borbe preko Skatovice za Javorane. Jednovremeno je V Koz. brig. vršila napad na Jošavku sa severa od Brežičana i Lađevca.³

Sutra 11 o.m. ostaćemo na prostoru Jošavke a 12 ćemo krenuti za prostoriju Hrvaćani—Gajevi—Vršani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. D. komandanta
Miloje

10-VIII-43 g.
u 15¹⁵ h

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 33/1.

² Vidi dok. br. 19.

³ Vidi dok. br. 18 i 43.

BR. 21

NAREDBA ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 12 AVGUSTA 1943 GOD. O REORGANIZACIJI JEDINICA
I POSTAVLJANJU RUKOVODILACA¹

ŠTAB
II BOS. N. O. U. KORPUSA
Br. 107
Dne 12. VIII. 1943. g.

ŠTABOVIMA IV i X NOU DIVIZIJE
ŠTABU GRMEČKE GRUPE

Po ukazanoj potrebi Štab II Bos. NOU korpusa doneo je sljedeću odluku:

I

Da se izvrši reorganizacija jedinica II Bos. NOU korpusa, u čiji će sastav ući jedinice IV i X NOU divizije i novoformirane Grmečke grupe.

U sastavu IV NOU divizije ostaće VI, VIII i X Krajiška NOU brigada i novoformirani Grahovski NOP odred.

U sastavu X NOU divizije ostaće IX Krajiška NOU brigada »Simo Šolaja«, Glamočko-livanjski, Kupreški, Janjski, Travnički i Prozorski NOP odred.

U sastav Grmečke grupe (novoformirane) ući će Kozarski, Podgrmečki, Ribnički i Drvarsko-petrovački NOP odred.

II

U vezi sa ovom reorganizacijom jedinica II Bosanskog NOU korpusa, izvršena su sljedeća postavljenja:

Štab II Bosanskog NOU korpusa:

Za v.d. zamjenika komandanta Korpusa drug Branko Poljanac, dosadanji komandant IV NOU divizije.

IV NOU divizija:

Za v.d. komandanta Divizije drug Petar Vojnović, dosadanji zamjenik komandanta IV NOU divizije.

Za zamjenika polit. komesara VI Krajiške NOU brigade drugo Hajro Kapetanović.

Za komandanta X Krajiške NOU brigade drug Vlado Prošić, dosadanji komandant Drvarskog NOP odreda.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 15/1—2. k. 456.

Za polit. komesara X Krajiške NOU brigade drug Marčeta Miloš, dosadanji zamjenik polit. komesara X Krajiške NOU brigade.

Za zamjenika komandanta X Krajiške NOU brigade drug Sava Kesar.

Za zamjenika polit. komesara X Krajiške NOU brigade drug Živko Rodić, dosadanji polit. komesar IV bataljona X Krajiške NOU brigade.

Za v.d. komandanta Grahovskog NOP odreda »Gavrilo Princip« (novοformiranog) drug Mirko Višekruna, dosadanji komandant mjesta Prekaja.

Za v.d. polit. komesara Grahovskog NOP odreda »Gavrilo Princip« (novοformiranog) drug Jovo Dronjak.

X NOU divizija:

Za v.d. komandanta X NOU divizije drug Velimir Knežević, dosadanji komandant X Krajiške NOU brigade.

Za zamjenika komandanta IX Krajiške NOU brigade drug Nedeljko Manojlović.

Za zamjenika polit. komesara IX Krajiške NOU brigade drug Radomir Mitrić.

Grmečka grupa: ima se formirati odmah.

Za komandanta Grmečke grupe (v. d.) drug Milorad Mijatović, dosadanji komandant X NOU divizije.

Za v. d. polit. komesara Grmečke grupe drug Ilija Došen.

Za intendanta Grmečke grupe drug Slobodan Pilipović, dosadanji član Ekonomskog otdjeka Štaba II Bos. NOU korpusa.

Za v. d. komandanta Drvarskog NOP odreda drug Branko Tanjga, dosadanji zamjenik komandanta istog Odreda.

Za polit. komesara Drvarskog NOP odreda drug Boro Kecman, dosadanji zamjenik komandanta X Krajiške NOU brigade.

Štabovi divizija i Grmečke grupe izvršiće sve ove promjene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar
Veljo Stojnić

Komandant
S. Rodić

(M.P.)

BR. 22

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 12 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DESETE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI U BOSANSKOJ KRAJINI¹

ŠTAB
II BOS. N. O. U. KORPUSA
Br. 108
Dne 12. VIII. 1943 g.

ŠTABU X NOU DIVIZIJE

— Položaj —

Pošto je neprijatelj napustio Mrkonjić Grad,² jedinice naše VI brigade i Ribničkog odreda čiste prostoriju Mrkonjičkog sektora i Manjače od Drenovićevih bandi koje su demoralisane. Na tome sektoru angažovaćemo se jače, da bi u što većoj mjeri razbili te bande.

Posljednjih nekoliko izvještaja, koji još nisu provjereni, govore o tome da neprijatelj prazni i Banja Luku i da snage odatle odlaze ka Gradiški, a u samoj Banja Luci da su ostale manje snage. Izviješteni smo da su i snage u Jajcu također oslabljene.

Na sektoru Knina jedinice naše X brigade,³ II Hrvatske brigade i snage Kninskog sektora razbile su talijansko-četničko-ustašku ofanzivu, koja je bila usmjerena protiv novooslobođenih sela u dolini Cetine i Kosova. Zaplijenjeno je: 2 topa 75 mm, 2 teška bacača, 4 kamiona, 1 luksuzni auto, 1 sanitetski autobus, 6 motocikla, 18 trokolica, 5 teških mitraljeza, 2 puškomitraljeza i dosta ostale spremne.

Na sektoru Bihać—Krupa—Novi neprijatelj nije preduzimao ništa, a isto tako ni od Petrovca i Kulen Vakufa ništa značajnije.

Bilo bi veoma važno da se jedan dio vaših snaga angažuje na zaštiti ljetine u Glamočkom Polju, naročito oko Dubrave. Trebalo bi tamo ustašama postavljati zasjede, a ukoliko mogućnosti dozvoljavaju i otimati im ljetinu. To bi i politički bilo veoma važno.

¹ Original. pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 14/1—2, k. 456.

² Vidi dok. br. 153, 196 i 201.

³ Vidi dok. br. 16.

Obaviješteni smo da se sa vašim jedinicama nalazi i jedna četa VI brigade, od onih koje su bile sa drugom Bajom⁴ i koja je otsječena i nalazi se negdje u Glamočkom Polju. Tu četu treba odmah poslati u sastav VI brigade, preko nas.

Uz drugarski borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

K o m a n d a n t

S R⁵

(M.P.)

BR. 23

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNIČKOG NOP ODREDA ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 28 JULA DO 12 AVGUSTA 1943 GODINE¹

ŠTAB
RIBNIČKOG N. O. P. ODREDA

Br. 16/43
12-VIII 1943 g.

ŠTABU IV N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo Vam izvještaj o akcijama naših jedinica u međuvremenu od 28. VII. do 13. VIII. 1943 god.

30. VII. 1943 god. III bataljon dobio je zadatak da krene prema Mednoj. Idući prema čupriji na rijeci Sani primijetili su četničku bandu u jačini od 10 četnika. Četnici su pobjegli čim su se naši borci ispucali na njih. Nije ustanovljeno da li su koga ranili ili ubili.

30. VII. 1943 god. jedinice I bataljona otišle su da izvrše zadatak u Driniću i Bukovači. Iste jedinice nisu izvršile zadatak iz razloga što je noću između 29 i 30 jula t.g. izvršio za-

⁴ Dmitar Bajalica

⁵ Narodni heroj Slavko Rodić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15—2, k. 766 A.

datak jedan bataljon Drvarsko-Petrovačkog odreda u Driniću i Bukovači i rastjerao četničke bande.

Noću između 31 jula i 1 avgusta t.g. jedinice II bataljona prekopale su cestu u Klokotovcu. Na prekopavanju ceste bilo je iz pozadine 80 radnika, koji su istu prekopali u zajednici sa našim borcima. Cesta je prekopana na nekoliko mjesta.

4. VIII. 1943 god. jedinice I bataljona prekopale su cestu u Paunovcu. Cesta je prekopana na 4 mjesta.

Noću između 5 i 6 avgusta 1943 g. 3 četa III bataljona bila je u zaštiti radnika koji su prekopavali cestu u Klokotovcu. Radnika je bilo iz pozadine 60. Cesta prekopana na nekoliko mjesta.

8. VIII. 1943 g. I i II bataljon i 1 četa III bataljona krenuli su preko četničkih sela (Vrbljani, Pecka i Medna) radi čišćenja ovih sela od četnika. Dva su se četnika predala sa oružjem i stupili u naše redove.

Ova dva bataljona i četa zadržali su se na ovom terenu od 8 do 10 avgusta t.g. i povratili su se na svoje položaje bez gubitaka.

Noću između 9 i 10 avgusta t.g. 3 četa III bataljona bila je u zaštiti radnika koji su prekopavali cestu u Klokotovcu. Radnika je bilo iz pozadine 44.

Jedinice I bataljona štatile su prebacivanje karavana za Podgrmeč i obratno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Obrad²

Komandant
Milan N. Zorić

(M.P.)

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
13 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU TREĆE I SEDME KRAJISKE
NOU BRIGADE ZA RAZMJESTA JEDINICA¹**

ŠTAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZ. NOVJ.

13 avgust, 14 čas.

Br. 239

Štabovima

III i VII KRAJIŠKE BRIGADE

Zbog slabosti naše radioveze još nismo dobili u potpunosti nove direktive koje očekujemo. Ovo se naročito odnosi na perspektive daljeg rada i pravca za VII Krajišku.² Može se očekivati da će naša grupa dobiti zadatke na ovom dijelu doline Vrbasa; moguće je da se postavi i likvidacija Bugojna.³

U cilju izbijanja na prostorije sa kojih je aviziran naš dalji pokret

naređuje se:

1. VII Krajiška brigada ostaće na sadanjoj prostoriji oko G. Vakufa, na položajima prema Bugojnu i Prozoru. Na ovoj prostoriji biće smijenjena od XI Krajiške brigade.

2. III Krajiška brigada danas, počev najranije od 19,00 časova, krenuće sa svim svojim jedinicama, Diviziskom bolnicom i Odjeljenjem brdskog topa na desnu obalu Vrbasa i postaviti se na prostoriju Lužansko Brdo—Bojska—Hum—Šušljici—Zlokuće. Divizisku bolnicu sa potrebnim obezbjeđenjem smjestiti oko s. Zlokuće. Pokret na ovu prostoriju izvršiti noću i u tajnosti. Prednja odjeljenja isturiti na padine ispred ove linije prema Bugojnu. Obezbjeđenja prema sjeveru i travničkoj cesti isturiti na liniju Strnjuva—Jagodići—Pandurica.

3. Štab ove divizije, u toku ove noći i sutrašnjeg dana biće oko s. Krupa.

4. Vez e održavati:

— štab VII Krajiške brigade sa Prozorskim i Vukovskim odredom, a

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 36/1—5, k. 706 A.

² Vidi dok. br. 31.

³ Vidi dok. br. 50, 51, 197 i 200.

— štab III Krajiške brigade sa Travničkim odredom i dijelovima IV Krajiške brigade ka sektoru Rastovo—Šebešić.

Sa ovim štabom održavati svakodnevnu vezu i o svim promjenama redovno izvještavati.

Za unutrašnju vezu VII Krajiške brigade privremeno će ostati na sadanjim linijama veza telefonski materijal ovog štaba i štaba III Krajiške br.

5. Pretpostavljamo da će dalji pokret III Krajiške brigade biti sutra uveče i to u pravcu Zijameta.

6. Štabovi obiju brigada stalno će provjeravati stanje neprijatelja u Bugojnu i ako se ukažu povoljne mogućnosti, predložiti likvidaciju tog garnizona, koja bi se u tom slučaju izvela sa svim našim jedinicama, pa eventualno i sa dijelovima XI Krajiške brigade.

7. Štab III Krajiške brigade što prije će prikupiti i dostaviti nam obavještenje o neprijateljskim snagama na komunikaciji Travnik—D. Vakuf i D. Vakuf—Bugojno, kao i o neprijateljskim posadama u tim gradovima.

8. Štab III Krajiške brigade uputiće jednu izviđačku četu sutra 14 o. m. na komunikaciju Travnik—G. Vakuf u visini serpentina kod Han Zagрге. Ta četa da uhvati vezu s Trnovskim odredom i da organizuje temeljito rušenje komunikacije više pogodnih mjesta. Ako neposredno na cesti nema drugih snaga, ta četa da se zadrži na cesti kao zasjeda do daljeg naređenja. Tu četu uputiti tako da sutra do 12 časova bude na komunikaciji. Najbolje je uputiti je još odmah i neposredno cestom.

9. Štab III Krajiške brigade izdaće potrebno naređenje Diviziskoj bolnici i Odjeljenju brdskog topa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

za štab Div.
Vasa

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 13
AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O
IZVEDENIM AKCIJAMA I IZVRŠENOM POKRETU TREĆE I
SEDME KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA BOSANSKU KRA-
JINU¹**

ŠTAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZ. NOVJ
13 avgusta 1943 g.
Br. 244

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJ-
SKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE**

— Izvještaj o radu —

Direktiva V. Š.

Sa III i VII Krajiškom brigadom, kao jednom manevarskom grupom, prebaciti se u Bosansku Krajinu opštim pravcem: Devetak pl. — Jahorina pl. — Trnovo — Umoljani, preći prugu Sarajevo—Mostar na sektoru Ivan Sedlo—r. Rama; potom izbiti na prostor Prozor—Šćit—Gornji Vakuf, gdje će se dobiti dalja naređenja za pokret.

Postupak

Do mostarske pruge

Gornja direktiva dobijena je na dan 25-VII u 12 časova.² U to vrijeme VII Krajiška brigada bila je na prostoru Žepa—Devetak—Sokolovići, te je istoga dana uveče izvršila pokret do rijeke Rakitnice.

III Krajiška brigada nalazila se je u predjelu Jahorine, te joj je poslato naređenje da tamo sačeka VII Krajišku brigadu, naš štab i Divizisku bolnicu.

Noću 26-27.VII sa VII Krajiškom brigadom i Diviziskom bolnicom prešli smo cestu Rogatica—Sokolac na sektoru Han Stijenica—Kovanj i izbili na prostoriju Ozerkovići—Planje.

¹ Original, pisan na mašini. latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20/1—2. k. 710.

² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 135.

Prelaz ove komunikacije izvršen je bez borbe; neprijatelj ovu komunikaciju nije posjeo, jedino je u s. Burati — kod Han Stijenice — bila žandarmerijska postaja iz koje je pred nama pobjeglo 12 žandarma.

III Krajiška brigada — po jednom ranijem naređenju — već je bila krenula sa predjela Jahorine, i iste noći, 26-27.VII izvršila je prelaz višegradske pruge i u toku 27-VII izbila pored nas na prostor Bogovići—Ponor.

Stanje na terenu Devetak — Sokolovići—Glasinac—Ozerkovići: poslije našeg odlaska na Devetku su ostale manje četničke bande međusobno nepovezane. Noću, kad smo izvršili pokret s tog terena, jedna manja banda pripucala je na kolonu koja je sprovođila bolnicu. Muslimani iz Žepe i okoline bili su za sve vrijeme lojalni; pristupali su nam sa rezervom.

Muslimani iz okoline Rogatice većim dijelom sklanjali su se ispred nas.

Četničke vođe s terena oko Rogatice održale su na dan 24-VII zbor četnika u s. Ozerkovići. Cilj zbora bio je organizacija i ponovno oživljavanje četničkih jedinica; njihovo formiranje u Rogatički odred, izbor starješina sa tendencijom da budu izabrani samo oficiri, a seljaci da ne budu i — izgleda što je bio najvažniji zadatak — pristupanje saradnji sa hrvatskim vlastima i vojskom. Sutradan poslije ovog zbora po nekoliko predstavnika iz Sokolovića, Gučeva, Glasinca, Ozerkovića, Sočica i ostalih okolnih sela išlo je u Rogaticu na sastanak s hrvatskim vlastima i predstavnicima njemačke vlasti. Jedan njemački oficir tom prilikom govorio je na sastanku da Srbi treba da budu lojalni prema okupatoru i odani hrvatskoj državi; Narodno-oslobodilački pokret označio je kao njima neprijateljski, te da se protivu njega bore. Izgleda da na sastanku nije detaljnije konkretizovan stepen i obim saradnje, ali se osjetilo da je po ovome otpočeo rad.

Našom iznenadnom pojavom na prostori južno od glasilačke komunikacije zatekli smo dobar dio seljaka po kućama i kod nekih našli oružje. Nismo imali vremena da izvršimo razoružanje po ovim selima, iako su skoro svi seljaci naoružani i odazivaju se četničkim vođama.

Na mostarskoj pruži

Dvadeset sedmog VII poslije podne s obje brigade i bolnicom sa prostorije Planje—Ozerkovići—Bogovići izvršen je pokret ka višegradskoj pruži. Treća krajiška brigada za akciju i prelaz pruge dobila je sektor od Sjetline do Prače, a VII Krajiška brigada od Prače do Renovice, s tim da ujedno obezbijedi prelaz bolnici.

Na cijelom ovom sektoru pokazalo se da neprijatelj drži samo Praču, posjednutu s jednom bojnomoću i legijom i s jednim oklopnim vozom. Za sve vrijeme prelaska i akcije na pruži neprijatelj iz Prače bio je skoro neaktivan. Naše jedinice ušle su u Sjetlinu, Podgrab, Renovicu i bile na cijelom međuprostoru, sem u Prači; uništena su dva mosta na pruži, jedan je oštećen, na nekoliko mjesta porušena pruga, uništeno nekoliko malih propusta i porušen jedan drumski most dužine 60 metara. Naše zaštitnice ostale su na pojedinim mjestima na pruži i u toku sutrašnjeg dana, 28-VII. Tog dana neprijatelj je kasno, tek po podne, intervenisao oklopnim vozom sa pravca od Višegrada.

Pod Jahorinom

U vremenu od 28 do 31-VII naše jedinice ostale su i dejstvovale ispod Jahorine na terenu Bare—Orahovica—Previla—Jabuka.

Na ovom terenu, pa do s. Jabuka, muslimanski živalj većim dijelom bio je kod svojih kuća i lojalno se držao prema nama. Manje grupice okorjelih četničkih bandita sklonile su se po šumama i jednom prilikom pripucale na naše dijelove oko Bara. Srpski živalj većinom je ostao kod svojih kuća, samo u prvo vrijeme sklanjali su se po neki muškarci i stoka. Međutim, poslije su se vraćali, priznavali da imaju oružje, da na njihovom terenu ima i četničkih bandita koji pokušavaju ponovno organizovanje četničkih jedinica. Međutim, odziv u četnike je slab, seljaci više simpatišu našu borbu, ali se bore protiv milicije kad im je ova postajala opasna. Seljaci pričaju o istinitim zločinima jabučke milicije nad našim zaostalim ranjenicima i bolesnicima. Pravoslavni živalj sklanjao je po neke od takvih

drugova, nekima davao vezu i pravac za nama, uglavnom, takvima su izlazili u susret. No, ima i slučajeva da su manje bande okorjelih četnika ubijale naše drugove. U posljednje vrijeme — pred naš dolazak — četničke vođe koje su dolazile na ovaj teren radi oživljavanja četničkih jedinica nastojale su da izmire naoružane seljake s jabučkom milicijom. U ovome su uspjeli, ali narod i dalje želi da se bori protiv naoružanih hrvatskih organizacija.

Na dan 30-VII naši prednji dijelovi, poslije kratke borbe, rastjerali su naoružanu muslimansku miliciju i ušli u Jabuku i okolna sela iz kojih je izbjeglo sve stanovništvo sa milicijom niz Kolunsku Rijeku.

Stanje na terenu — Srpsko stanovništvo želi i traži naš ostanak na terenu Jahorine, izjavljujući da bi nam svi prišli, kažu čak da im ostavimo rukovodioce pa će svi oni biti partizani na svom terenu. Na ovom terenu nalazi se drug Tomo Međo, koji takođe stanje pretstavlja ovakvim, dobijao je još ranije ovakve izjave od seljaka; po ovom, međutim, nije postignuto ništa.

Muslimanski živalj iz Jabuke i svih okolnih muslimanskih sela naoružan je i organizovan u miliciju. Njihova jačina oko same Jabuke je 500 milicionera. Sve stanovništvo kompromitovano je u zločinima koje su vršili prema našim bolesnicima, ranjenicima i zaostalim grupama. Oni su ovakve zvjerski ubijali ili predavali njemačkim vlastima. Svjesni ovih zločina i odgovornosti, postali su nam neprijatelji i masovno bježe ispred nas.

Neprijateljski garnizoni u Goraždu, Ustikolini i Foči bili su neznatni. Ceste Renovica—Goražde i Foča—Kalinovik nisu posjednute. Pravoslavni i muslimanski živalj u Jeleču sporazuman je i organizovan za otpor prema nama. Oni su zajednički sakupljali oružje i naoružali se sa Zelengore. Na terenu ove posljednje komunikacije ostao je na radu drug Rade Stefanović, sa kojim nismo uhvatili vezu.

Na ovom terenu dobili smo sigurne podatke da muslimani s desne obale Drine prelaze ka Ustikolini. Obaviješteni smo da bježe ispred četnika, koji su ponovo organizovani i u Čajničkom srezu i vode borbu s muslimanima — milicionerima i progone muslimanski živalj. Dok smo mi bili kod Jahorine, čula se artiljeriska vatra i bombardovanje u pravcu Čajniča i Pljevalja. U to vrijeme gorjelo je i s. Zupčići, na desnoj obali Drine, neposredno kod Goražda.

Docnije dobijeni su podaci iz Sarajeva da su četnici 27 — VII otpočeli napad na Čajniče, koji je trajao 6 sati, poslije čega

je pretvoren u blokadu grada, koja je trajala 7 dana. U gradu je bilo nešto SS-ovaca sa nekoliko njemačkih oficira i 2 čete žandarma. Napad je došao kao odgovor na zločine grupe od 60 muslimana organizovanih u t. zv. šumnjake. I ovi »šumnjaci« za vrijeme napada pobjegli su u grad. Za vrijeme blokade avioni su bacali hranu i potrebe u Čajniče. Napokon, u grad su prodrli 3 tenka i nekoliko kamiona, koji su izvukli posadu. Prema ovome, izgledalo bi da je Čajniče ostalo u četničkim rukama. Iz istih izvora obaviješteni smo, pak, da je u Fočanskom srezu došlo do izmirenja između četnika i muslimana, po nalogu četničkih i ustaških vođa.

Uporno se tvrdi da se u Zelengori nalaze četničke vođe sa svojim dosljednim pristašama, u cilju skupljanja oružja i municije; navodno već su skupili velike količine.

Komunikacija Sarajevo — Trnovo

Trideset prvog VII sa prostorije Jahorina—Jabuka izvršen je pokret za prelaz i akciju na komunikaciji Sarajevo—Kalinovik.

III Krajiška brigada dobila je i izvršila zadatak razbijanja milicije u Crnoj Rijeci, ovlađivanje Trnovom;

VII Krajiška brigada da sprovede bolnicu i osigura pravac od Kalinovika.

U toku ovog dana, poslije kraće borbe, razbijena je milicija iz Crne Rijeke, koja se jednim dijelom povukla u Trnovo. U toku noći, poslije kraće borbe, III Krajiška brigada ušla je u Trnovo; milicija se razbjegla, a manjim dijelom povukla se je ispred Dujmovića, postavila se po brdima s naslonom na Treskavicu i Bjelašnicu. U ovoj akciji na Trnovo mi smo imali jednog poginulog i dva ranjena. VII Krajiška brigada i bolnica prošle su bez teškoća.

Iste noći obje brigade produžile su unaprijed u cilju konačnog razbijanja milicije. Borbu je vodila, uglavnom, VII brigada, koja je nakon 2 juriša na dva uzastopna položaja brzo razbila miliciju, koja je već bila demoralisana i slabo otporna.

Na području Trnova bilo je ukupno oko 1500 naoružanih milicionera, s malim brojem žandarma u samom Trnovu.

Sutradan, 1-VIII, obje brigade i bolnica ostale su na prostoriji Trnovo—Trebečaj—Umčani—Ledići—Dujmovići—Godinje. Izvršena je konfiskacija imovine odbjeglih milicionera. U s. Dujmovići zapaljene su kuće starješina i milicije i odbjeglih milicionera koji su se naročito istakli u zločinima prema našim bolesnicima, ranjenicima i zaostalim drugovima, koje su ubijali ili predavali njemačkim vlastima.

Stanje na terenu. — Muslimanski živalj kompromitovao se u zločinačkim postupcima prema našim drugovima, te postao — plašeći se odgovornosti — našim neprijateljem. Svi plaćeni i naoružani milicioneri odbjegli su u planine, dijelom prema Sarajevu i Rakitnici, — dok je dobar dio stanovništva ostao po selima, izgleda zato što nije mogao pobjeći i evakuisati pred našom brzom pojavom.

U okolini Kalinovika i na Igmanu nalazi se major Baćović³ sa oko 60 zlikovaca koji su hvatali i klali grupe naših drugova što su se tuda prebacivale iz Crne Gore.⁴ Ova banda pokušala je ponovnu organizaciju četnika i zakazivala u tom cilju zborove. Odziv seljaka je gotovo nikakav. Seljaci im prebacuju saradnju sa okupatorom i milicijom i nevođenje borbe. Taj živalj prijateljski nam je naklonjen, a naročito selo Presjenica, koje u svakom pogledu izlazi u susret pojedincima i grupama partizana. Ovo nije slučaj i sa krajevima bliže Sarajevu i Ilidži, gdje ima dosta četničkih bandi. S ovog terena, pa donekle i iz okoline Trnova, hrvatske vlasti su mobilisale prilično velik broj Srba u vojne jedinice »Doradbojne« — domobranske radne bojne. Te bojne služe za vojne radove i opravku komunikacija, a ljudstvo — Srbi — nenaoružano je. Sada se sprovodi totalna mobilizacija bez obzira na vjeroispovijest, sposobnost, zaposlenost i narodnost.

Rakitnica — Umoljani

Drugog — VIII sa svim jedinicama izvršen je pokret do na prostoriju Rakitnica—Kramare—Lukovac—Umoljani. Milicija sa ovog terena razbježala se, nešto ka Konjicu, a nešto ka Bjelemiću. S ove prostorije predviđene su i organizovane akcije i prelaz mostarske pruge.

Stanje na terenu. — Na ovoj prostoriji žive samo muslimani i svi su se pred našim dolaskom sklonili. Razlog za ovo je što po selima ima plaćenih milicionera, a jedan dio se je kompromitovao u zločinačkom postupku prema zaostalim drugovima i ranjenicima, koji su se probijali tim terenom. Međutim, najzvjerskije su postupali milicioneri s. Bjelemić, koji su sprovodili čitavu hajku u hvatanju naših drugova. Izgleda da su

³ Petar Baćović, komandant četnika u Hercegovini. Ubijen početkom 1945 godine.

⁴ Prilikom proboja iz Pete neprijateljske ofanzive jedan broj ranjenih i iznemoglih boraca uspio je da se izvuče iz neprijateljskog obruča. Kako su se kretali u manjim grupama, a pritom jako iscrpeni, četnici su ih hvatali i na zvjerski način ubijali. Veliki broj ovih boraca uspio je da umakne četničkim zasjedama i da se pridruži svojim jedinicama.

teško stanje tih drugova, mase ranjenika i bolesnika koji su bespomoćno lutali, a dobrim dijelom i neprijateljska propaganda, — stvorili mišljenje da je naša vojska potpuno razbijena, te su se u ovome iskompromitovala i sela dotada nama naklonjena, ili bar neutralna. Bojazan od kazne i represalija na ovo odvojila je skoro cio muslimanski živalj od nas, a dobrim dijelom ga pretvorila i u aktivnog neprijatelja. Masovno učestvovanje u ovim zločinima izgleda da je izazvano više iz želje za pljačkom oružja, odjeće i sprema, nego iz ranije stvorene mržnje prema nama. Da se ne bi ovo zaoštravalo, nisu preduzimane masovne represalije nad imovinom seljana — oštro su kažnjavani samo najistaknutiji krivci, koji su se mogli smatrati kao vođe u tome. Opšte represalije trebalo je preduzeti možda jedino u Bjelemiću, gdje, međutim, nismo skretali.

Na isparištima Bjelašnice — jugozapadne padine — naišli smo na hercegovački izdig, većinom muslimana. Karakteristično je da svoju stoku nisu sklanjali i prijateljski su se ophodili prema nama. Propust je što je naša rekvizicija prema njima bila baš najoštrija, a dobrim dijelom i nepravilna.

Na mostarskoj pruzi

Trećeg-VIII u 1 čas izjutra sa prostorijske Umoljana sve naše jedinice krenule su za akciju i prelaz mostarske pruge. Formirane su tri napadne kolone: desna i lijeva od po dva bataljona, a srednja, u jačini od tri bataljona, imala je zadatak da pored akcije na prugu omogući prelazak Diviziskoj bolnici i ostalim neboračkim dijelovima.

Desna kolona — 2 bataljona III Krajiške brigade — vršila je akciju na sektoru od Ivan Sedla do Dragočaja, isključno, s tim da nastoji likvidirati neprijateljsku posadu u Bradini.⁵ U sklopu opšteg plana ta kolona bila je desna pobočnica za obezbjeđenje prema Sarajevu. Ona je svoj opšti postavljeni zadatak izvršila, naime, obezbijedila je sa svoje strane potrebno vrijeme za prebacivanje neboračkih dijelova iz srednje kolone. Međutim, Bradina nije likvidirana; neprijatelj je iz jakih bunkera davao uporan otpor, a oklopni voz od pravca Sarajeva korisno ih je pomagao. Ova kolona nije na vrijeme stvorila svojim neboračkim dijelovima prebacivanje preko pruge, već ih je — a i to kasno — uputila pravcem srednje kolone. Ovo je dovelo do toga da je najveći dio stoke — rezervne hrane ta dva bataljona — ostao s onu stranu pruge. Ova kolona imala je 8 ranjenih boraca. Borački dijelovi prebacili su se na svom sektoru.

⁵ Vidi dok. br. 182, 189 i 211.

Srednja kolona — dva bataljona III i jedan bataljon VII Krajiške brigade — vršila je akciju na sektoru Podorašac—Brđani—Dragočaj, s tim da nastoji likvidirati sva neprijateljska uporišta na tom sektoru. U sklopu opšteg plana ta kolona imala je da po svaku cijenu obezbijedi na najpogodnijem mjestu svog sektora prebacivanje Diviziske bolnice, bolnice III Krajiške brigade i neboračkih dijelova Divizije. I ova kolona izvršila je postavljeni joj opšti zadatak — naime, omogućila je nesmetano prebacivanje neboračkim dijelovima. Svoj posebni zadatak izvršila je djelimično, naime — željeznička stanica Brđani⁶ ostala je nelikvidirana. Neprijatelj je ovdje iz bunkera davao žilav otpor, a bio je potpomognut i oklopnim vozom. Oklopni voz bio je jedno vrijeme sakriven u tunelu, a potom se iznenada pojavio. Jedine žrtve ove kolone su od tog voza i to — 3 mrtva i 4 ranjena.

Lijeva kolona — dva bataljona VII Krajiške brigade — vršila je akciju na sektoru Podorašac—Konjic,⁷ s tim da nastoji likvidirati sva neprijateljska uporišta na tom sektoru. U sklopu opšteg plana, ta kolona bila je lijeva pobočnica za obezbjeđenje prema Konjicu. Ta je kolona u potpunosti izvršila svoj zadatak. poslije kratke borbe otjerala male neprijateljske dijelove sa svog sektora i spriječila oklopni voz iz Konjica, koji je pokušao da interveniše u pravcu naših snaga. Ova kolona nije imala nikakvih gubitaka. Ona je sprovodila i omogućila prebacivanje brigadne bolnice i ostalih neboračkih dijelova VII brigade.

Na ovom ostsjeku neprijateljske snage nisu bile velike, ali su se korisno potpomagale postojećim i opravljenim fortifikacijskim objektima i oklopnim vozovima, koji, izgleda, stalno tom prugom krstare. Neprijatelj je imao najuporniju odbranu kod mosta na Lukaču, a zatim u Bradini i Brđanima, mada su neprijateljske posade i na tim mjestima sasvim male — izgleda po jedna satnija, ne računajući posadu oklopnih vozova.

Sve kolone izvršile su rušenje pruge, ali to je neefikasno, jer se da vrlo lako i brzo opraviti. Jedino je VII Krajiška brigada, odnosno lijeva kolona, imala vrlo malo eksploziva sa kojim je porušen jedan most od oko 9 metara i 3 manja propusta.

Stanje na terenu. — Već oko pruge, a naročito iza nje, na terenu je nastanjen izmiješano muslimanski i hrvatski živalj. Dotle hrvatskog življa nije bilo, te su muslimani bili povlašteni u odnosu na pravoslavno stanovništvo. Međutim, u ovim krajevima povlašteni su Hrvati, a ne muslimani. Pored ostalih, i to je jedan od uzroka da su muslimani prema nama prijateljski

⁶ Vidi dok. br. 189 i 211.

⁷ Vidi dok. br. 189.

raspoloženi. Oni nas iskreno pomažu i imali smo punu pomoć od muslimana u svakom pogledu. Iz ovih krajeva među muslimanima nema ustaša, a rijedak je slučaj da ih ima i u domobranima — u domobranima su uglavnom samo oni koji su se tamo već odavno zatekli; novim pozivima vojnih vlasti ne odazivaju se. Katoličko stanovništvo je rezervisano, negdje i neprijateljski raspoloženo — no, ima slučajeva da simpatišu našu borbu, pa i da se — zbog ličnih interesa — ne odazivaju vojnim pozivima.

Po prelazu pruge, koji je završen 4-VIII do 8 časova, jedinice su se smjestile na prostoriji Repovci — Stojković — Bulatović — Zagrepčane — Trešnjevica — Barmiš — Hasanović — Kota, gdje su se zadržale na odmoru i u toku 5-VIII. Zaštitnice su bile postavljene duž same pruge; jedna zasjeda povratila je dva kamiona koja su sa nešto legije išla u pravcu Ivan Sedla; neprijatelju su nanijeti gubici.

U toku ovog pokreta sprovedene su bolnice, sa sljedećim brojnim stanjem ranjenika i bolesnika:

J E D I N I C A	Nosila	Konjanika	Pješaka	S v e g a
Diviziska bolnica	2	35	24	61
Bolnica III Brigade	3	32	54	89
Bolnica VII Brigade	—	4	31	35
U k u p n o:	5	71	109	185

Brojno stanje brigada bilo je:

J E D I N I C A	Ukupno ljudstva	Od toga boraca
III Kraj.	955	754
VII Kraj.	588	358
U k u p n o:	1.543	1.112

Prema dobivenim direktivama Vrhovnog štaba preko V divizije, jedinice ove Divizije zadržale su se na odmoru od 7 do 9 VIII na prostoriji Podhum—Solakova Kula.

Na dan 9-VIII obje brigade krenule su unaprijed: III Krajiška brigada ušla je u već napušteni G. Vakuf i postavila se ka Bugojnu; VII Krajiška brigada izbila je na prostor Mejniki—Makljen—Štit. Prethodno je sa dijelovima VII i s Ramskim odredom likvidirana neprijateljska posada kod Gorice — iznad mosta na Rami »Crna Čuprija« i spaljen taj most, te je tako blokiran Prozorski garnizon.⁸ U toj akciji na Crnoj Čupriji ubijena su dva vojnika SS trupa, zarobljen je jedan; zaplijene 4 puške, jedan mašingever, jedan pištolj i druga sprema. Kontrolisanje te komunikacije Prozor—Rama dato je u zadatak Ramskom odred, dok je VII Krajiška brigada preuzela zatvaranje komunikacija koje iz Prozora vode ka G. Vakufu, Ravnom i Duvnu.

U ovakvom rasporedu jedinice ove grupe ostale su do 13 o. m., kada je otpočelo pomjeranje III Krajiške brigade u pravcu Zijameta, a VII Krajiška brigada preuzela je držanje G. Vakufa do dolaska XI Krajiške brigade.

Zaključak

Vojnički zadaci uglavnom su pravilno postavljeni i riješeni. Kao nedostatak osjetilo se je da postojeći ofanzivni duh nije dostigao i nije u srazmjeri sa našim mogućnostima: rukovodstva precjenjuju neprijateljske mogućnosti, predviđajući u sadanjem momentu i na predenom terenu, s jedne strane, njegovu slabost i nesolidnost, — s druge strane, i u vezi s tim, potrebu za našom odlučnijom preorijentacijom ka ofanzivnom dejstvu. Nemanje protivkolskih i teških oruđa suviše utiče na odlučnost u postavljanju i sprovođenju zadataka. Takođe se primjećuje da se rukovodstva, a naročito niža, i suviše labavo i neefikasno odnose prema svim zadacima kojima nije dat karakter najveće upornosti i izvršenja po svaku cijenu.

Naš pokret, naročito do mostarske pruge, od važnog je političkog dejstva, ne samo na četničke i ustaško-milicionerske bande, već i na cijelo stanovništvo, koje je poslije ofanzive u Crnoj Gori smatralo da su naše jedinice, kao jedinstvena vojska u ranijem smislu, razbijene. Ovo je utoliko važnije što je naš prolazak izvršen u vremenu kada su četničke vođe pokušavale ponovno oživljavanje četničkih jedinica.

⁸ Vidi dok. br. 134, 136 i 146.

Najkrupniji nedostatak u političkom djelovanju je nepravilan odnos prema imovini seljaka, što se naročito izrazilo u nepravednoj i nepravilnoj rekviziciji . . . Ovakvi slučajevi naročito su se dešavali između kalinovičke ceste i mostarske pruge. Izgleda da je kod jedinica nastala tendencija pretjerivanja što više stoke za Krajinu.

Borci ove grupe, koji su uglavnom Krajišnici, s radošću su primili pokret ka Bosanskoj Krajini. U početku, dok pravac pokreta nije bio jasno izražen, pokazivali su bojazan od kakvog novog pokreta u pravcu Crne Gore i Sandžaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

za štab Div.

Vaso

BR. 26

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG KORPUSA O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 28 JUNA DO 28 JULA 1943 GODINE¹

ŠTAB
IV N. O. U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. 384
13. VIII. 1943 g.

Izvještaj o izvršenim akcijama od strane jedinica IV divizije u vremenu od 28 juna do 28 jula 1943 g. dostavlja se:

ŠTABU II BOSANSKOG
NOU KORPUSA

Položaj

Šaljemo vam izvještaj o izvršenim akcijama od strane jedinica ove Divizije u vremenu od 28 juna do 30 jula 1943 god.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 23/1—5, k. 456.

28 juna

Snage Udarnog bataljona Drvarskog odreda postavile su zasjedu povrh Torbičina Vaganca. Rano ujutru na ovu zasjedu naišla je jedna kolona Nijemaca i četnika u jačini od 150 vojnika.² Naši su otvorili pušcanu i puškomitraljesku vatru na neprijatelja, koji je nakon kraće borbe pobjegao u pravcu Oštrelja, vukući sa sobom mrtve i ranjene kojih je bio priličan broj. Naši nisu imali gubitaka.

1 jula

Snage Udarnog bataljona Drvarskog odreda vršile su pretres šume Osječenica, gdje se je navodno nalazila banda, ali pri pretresu šume nijesu naišli na bandu — neprijatelja.

2 jula

Snage X Krajiške brigade sadejstvovale su ličkim jedinicama na koje su Talijani i četnici sa jačim snagama vršili ofanzivu.³ Neprijatelj je protjeran sa njegovih položaja na Glogovu i Orlovici. U ovoj borbi neprijatelj je imao gubitaka čiji je broj nepoznat. Naši bez gubitaka.

3 jula

III bataljon VIII Krajiške brigade postavio je zasjedu na cesti Otoka—Blatna. Neprijatelj je naišao, ali pošto je zasjeda postavljena dosta daleko nije uspjela. Neprijatelj je pretrpio manje gubitke. Naši bez gubitaka.

III bataljon Drvarskog odreda postavio je zasjedu na cesti u Velečevu. Naišao je jedan vod ustaša u jačini od 400 vojnika i nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen. Ubijeno je 7 ustaša a 5 ranjeno. Zaplijenjeno je 2 puškomitraljeza, 3 karabina i nešto druge ratne spremne. Naši bez gubitaka.

II bataljon Ribničkog odreda dočekao je u zasjedi na cesti kod Orahovačkog groblja jedan neprijateljski kamion. Kamion su uništili, ubili 13 vojnika i veći broj civila koji su išli u kamionu da opravljaju cestu u Klokotovcu. Zarobljeno je: 3 cipela, 4 hlače, 4 koporana, 7 krampova i 1 vintu. Naši bez gubitaka.

Noću između 3 i 4 jula snage Ribničkog odreda i III bataljona VI Krajiške brigade pripremili su akciju na neprijateljsko uporište Bravsko, ali zbog izmijenjene situacije akcija je odgođena.

² Vidi dok. br. 68.

³ Vidi dok. br. 22 i 68.

4 jula

Snage Udarnog bataljona Drvarskog odreda dočekale su jednu četničku patrolu kod Kozila i ranili jednog četnika.

IV bataljon VIII Krajiške brigade postavio je zasjedu na cesti Krupa—Petrovac. Neprijatelj nije naišao.

5 jula

Snage I bataljona Ribničkog odreda iz zasjede na cesti Bravsko—Petrovac (u selu Janjili) dočekali su jedan njemački kamion i slupali ga. Ubijeno je 8 njemačkih vojnika i više ranjeno. Među poginulim bio je i 1 podoficir. Zaplijenjeno je: 5 karabina, 1 strojica, 2 pištolja, 1500 pušcanih metaka, 5 komada opasača, 5 fišeklija, 1 ranac, 3 čuturice, 5 pari veša, 2 šinjela, 7 koporana, 7 hlača, 8 pari cipela, 1 čizme. Naši bez gubitaka.

IV bataljon VIII Krajiške brigade postavio je zasjedu na cesti Krupa — Petrovac. Neprijatelj je naišao sa jednom većom kolonom vojnika i komore iz Krupe za Petrovac i otvorila se žestoka borba. Neprijatelj je razbijen i naneseni su mu osjetni gubici. Ubijeno je 60 neprijateljskih vojnika, 5 ranjeno. Zaplijenjeno je 800 kg bijelog brašna, 750 kg kukuruznog brašna, zatim nešto kafe, papirića, cigareta, 9 pušaka i nešto municije, 3 vojnička odijela, 3 para cipela i 2 šinjela. Naši gubici: 2 mrtva, od kojih je jedan komandir čete (izgubljen jedan laki mitraljez »šarac«).

III bataljon VI Krajiške brigade sa jednom četom postavio je zasjedu u Uvalama kuda je, prema dobivenim obavještenjima, trebala proći jedna neprijateljska kolona. Neprijatelj nije naišao.

Neprijatelj je sa snagama od oko 700 vojnika napao na položaje X Krajiške brigade na Orlovici.⁴ U toku ove borbe neprijatelju je uspjelo da zauzme prve položaje naših jedinica. Nakon duže borbe naše jedinice su izvršile protivnapad prešavši u juriš i natjerale neprijatelja u panično bjekstvo do Golubića. U ovoj borbi neprijatelj je imao 24 mrtva i 18 ranjenih. Naši gubici: 6 ranjenih boraca.

IV bataljon X Krajiške brigade vršio je upad u Marinovce. Vođena je manja borba sa bandom. Gubici neprijatelja nepoznati. Naši bez gubitaka.

6 jula

Snage Drvarskog odreda vodile su borbu sa Nijemcima i četnicima kod Bjelaja, gdje je ranjeno nekoliko četnika, među kojima i poznati bandit Milošina Popović iz Trubara.

⁴ Vidi dok. br. 68.

II bataljon VIII Krajiške brigade postavio je zasjedu na cesti Krupa — Bihać kod Crnog Jezera i vršio akciju na neprijateljsko uporište Grmuša. Napad nije uspio jer je neprijatelj pobjegao na lijevu obalu rijeke Une, odakle je otvorio vatru i spriječio rušenje mosta koji se namjeravao porušiti.

I bataljon VIII brigade vodio je borbu sa Nijemcima u Ripču, gdje su im naneseni gubici od 10 mrtvih i više ranjenih koje su sa kamionom povukli u Bihać. Naši gubici: jedan drug ranjen u obje noge.

Snage I bataljona Podgrmečkog odreda iz zasjede kod Stare Rijeke dočekale jednu satniju neprijateljske vojske iz blizine od 20 metara. Borba je bila kratka ali žestoka. Neprijatelj je pobjegao u Staru Rijeku. Gubici neprijatelja su bili osjetni, ali je broj nepoznat. Naši bez gubitaka.

Jedna četa I bataljona Podgrmečkog odreda postavila je zasjedu u Rakanima na cesti Rudice — Otoka, ali neprijatelj nije naišao.

7 jula

Snage I bataljona Podgrmečkog odreda postavile su zasjedu na cesti Rudice — Otoka u Rakanima, gdje je naišlo 5 neprijateljskih kola sa vojskom, 8 konjanika i oko 10 bicikla. Naši su borci osuli jaku vatru na neprijatelja, ali je istovremeno naišao oklopni voz iz Bos. Novog, te se od materijala nije moglo ništa izvući. Neprijatelj je imao gubitaka (broj nepoznat). Naši bez gubitaka. Jedna četa Drvarskog odreda iz zasjede na Mačjoj Gredi dočekala je jednu kolonu njemačkih vojnika (oko 120) i nakon kraće borbe neprijatelj je bio prisiljen da se povuče u Oštrelj. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena vojnika.

8 jula

Dijelovi snaga X Krajiške brigade vršili su čišćenje i napad na bandu u Marinkovcima [i] u selu Obljaju. U toj borbi neprijatelj je imao 1 mrtvog i nekoliko ranjenih vojnika. Naši su imali jednog ranjenog druga.

Snage III bataljona VI Krajiške brigade izvršile su akciju čišćenja [s.] Jasenovi Potoci. Neprijatelj je dao manji otpor na kraj sela u Ljubišinoj Dolini, ali je pod pritiskom naših snaga pobjegao. Zaplijenjeno je: 1 odijelo, nešto žita i mesa, 6 komada stoke (goveda), 3 konja sa samarima, nešto sitne stoke i četnička kuhinja. Gubici neprijatelja u ljudstvu nepoznati. Naši bez gubitaka.

Snage III bataljona VIII Krajiške brigade postavile su zasjedu na cesti Krupa — Petrovac, ali neprijatelj nije naišao toga dana.

9 jula

Udarna četa i jedan vod zaštitnice Podgrmečkog odreda postavili su zasjedu na cesti Sana — Prijedor u Koprivni. Naišao je jedan kamion sa sijenom, ali ga naši borci nijesu napadali nadajući se da [će] naići još kamiona sa vojskom i drugim materijalom, ali ih nije bilo toga dana i zasjeda nije imala uspjeha.

10 jula

Tri bataljona X Krajiške brigade vršila su čišćenje sela u okolini Grahova (Marinkovci, Luka i Ugarc). Naše jedinice u toku istog dana pročitile su pomenuta sela. U borbi sa četničkom bandom poginuo je 1 drug i 2 nestala. Neprijateljski gubici: 9 mrtvih i 2 zarobljena četnika. Zaplijenjeno je 7 pušaka.

Vakufska četa Drvarskog odreda vodila je borbu sa Nijemcima kod Vrtoča. Neprijatelj je protjeran uz nepoznate žrtve. Naši bez gubitaka.

Udarni bataljon Drvarskog odreda postavio je zasjedu na Klekovači, kuda su trebali proći četnici (50 četnika), ali je neka žena obavijestila četnike gdje se nalazi zasjeda i nijesu naišli na zasjedu već su se povukli. Naši borci osjetivši to dali su se u potjeru za njima i stigli ih-na samoj pruži, ali četnici bacajući bombe pobjegli su u Drinić.

11 jula

III bataljon VI Krajiške brigade vršio je pretres Pecke. Četnička banda nije davala otpora već je pobjegla. Prilikom ovog čišćenja zarobljen je jedan četnik bez oružja.

13 jula

Snage Prvog bataljona Podgrmečkog N.O.P. odreda postavile su zasjedu na cesti Petrovac — Bravsko. Neprijatelj nije naišao.

Snage II bataljona Podgrmečkog odreda sa Petrovačkom četom istog odreda vršile su akciju čišćenja četničkih bandi u selima Smoljani i Krnjoj Jeli. Zarobljena su 4 četnika. Zaplijenjeno: 3 karabina, 10 bombi i nešto ostale ratne spremne. Naši bez gubitaka.

15 juli

Patrola II bataljona Podgrmečkog odreda zarobila je jednog domobrana na cesti Sana — Ključ, koji je išao na odsustvo.

18 juli

Snage II bataljona Podgrmečkog odreda držale su zasjedu na cesti S. Most — Ključ, kada je vršena akcija na Ključ od

strane drugih jedinica IV NOU divizije.⁵ Na zasjedu nije ništa naišlo.

Istog dana u noći izvedena je akcija na Ključ u kojoj su učestvovali I i II bat. i 2 čete III bataljona Ribničkog odreda. Akcija nije uspjela iako su sve naše jedinice izvršile svoj zadatak u potpunosti. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih i više ranjenih, među poginulim nalaze se 2 njemačka oficira, od kojih je jedan oberlajtnant. Zarobljeno je 106 vojnika i 1 zastavnik. Zaplijenjeno je 80 pušaka, jedan »šarac«, 2 strojnice, 3 durbina, 15 konja i ostalog materijala. Osim ovog plijena bilo je zarobljeno: 4 haubice, preko 100 karabina i magacin sa vojničkim odijelima i ostalom spremom, ali pošto se moralo otstupiti iz grada, plijen je ostao, s tim što su haubice oštećene. Naši gubici: 13 mrtvih i 14 ranjenih i 2 nestala.

III bataljon VI brigade učestvovao je u akciji na Ključ. Zarobljen je 1 domobran, zaplijenjena je 1 puška i nešto ratne spreme. Naši gubici: 4 mrtva i 11 ranjenih.

Bataljoni VIII KNOU brigade učestvovali su u akciji na Ključ. Zarobljena 3 domobrana, zaplijenjeno 6 karabina i nešto druge spreme. Naši gubici: 2 mrtva, 11 ranjenih drugova.

19 juli

Snage Podgrmečkog odreda u jačini dvije čete postavile su zasjedu na cesti u Kamengradu prema S. Mostu. Neprijatelj je naišao sa 2 kamiona, 3 motorcikla i većim brojem biciklista. Naše snage su neprijatelja dočekale u kraćoj borbi nanijele sljedeće gubitke: spaljena 2 kamiona i preko 40 bicikla uništeno. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjeno: 30 bicikla, 2 »šaraca«, 10 pušaka, 1 strojnica, 3 sanduka bombi, oko 3.000 metaka, 2 radio stanice, 45 pari cipela, 4 sanduka eksplozivnog materijala sa specijalnim upaljačima za električno paljenje i ostalog raznog materijala. Neprijatelj je u S. Mostu strijeljao 5 vojnika od onih koji su pobjegli iz ove akcije. Naši bez gubitaka.

23 jula

Snage II bataljona Ribničkog odreda postavile su zasjedu u Velečevu na cesti Ključ — Čađavica. Neprijatelj je naišao sa 1 satnijom vojnika. Naši borci su dočekali neprijatelja i otvorila se žestoka borba koja je trajala oko 3 sata. Ova nepr. satnija je potpuno uništena. Neprijatelj je ostavio na bojnopolju 80 mrtvih vojnika, dok je zapovjednik satnije zarobljen. Zaplijenjeno: 48 karabina, 6 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 2 strojnice, 3 revolvera, 1 durbin, 1 poljski telefon, 5 ko-

⁵ Vidi dok. br. 13.

nja i druge ratne spremene. Naši gubici: 7 mrtvih i 12 ranjenih, od kojih 4 teže.

Istog dana snage III bataljona Ribničkog odreda postavile su zasjedu u Previji, koje su služile kao zaštita od garnizona Čađavice zasjedi u Velečevu. Neprijateljske snage krenule su iz Čađavice prema Ključu radi osiguranja karavana sa namirnicama koji je trebao proći za nepr. vojsku u Ključu, i kada su čuli borbu u Velečevu, a doznajući o postavljanju zasjeda od seljaka, rasporedio je neprij. svoje snage prije nego što je naišao na zasjedu, i tako raspoređen naišao na našu zasjedu koja je prihvatila borbu sve dok naši nisu završili akciju u Velečevu. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši su imali 2 lakše ranjena.

24 jula

Snage Podgrmečkog odreda izvršile su napad na Karaulu i Škundića Brijeg kod željezničkog mosta u Čaplju. Akcija nije uspjela. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši bez gubitaka.

Snage X Krajiške brigade sa snagama VIII brigade vodile su borbu sa četničkim bandama koje su napadale u Vel. i Malom Tičevu u jačini od oko 1200 vojnika. Poslije borbe od 3 sata naše snage su se povukle na položaje iznad Malog i Vel. Tičeva i neprijatelj je uspio da uđe u selo. Dvije čete VIII brigade prebačene su neprijatelju za leđa a ostali bataljoni VIII brig. i jedan bataljon X brigade izvršili su kontranapad. Neprijatelj je otstupio u pravcu Šatora i Marina Brda. U ovoj borbi VIII brigada imala je 12 ranjenih boraca, od kojih 6 teže a X brigada bez gubitaka. Neprijateljski gubici nepoznati.

Istog dana druga dva bataljona X brigade vršila su napad na četničke grupice na Malom Obljaju, protjerale bandu, ušle u Marinkovce i produžile gonjenje bande prema Peuljama. Gubici neprijatelja nepoznati, naši bez gubitaka.

25 jula

I i II bataljon VIII brigade vršili su pretres Šatora i sela Peulje i Nuglašice i progonili četničke bande. U ovom čišćenju izgubljena je jedna drugarica koja je zalutala i došla među četnike. Četnici su ovu drugaricu strijeljali.

26 jula

I bataljon VI brigade vodio je borbu sa četnicima, napao je četničku komoru i u žestokoj borbi, koja je trajala oko 2 sata, zarobio: 1 sanduk municije, 8 bombi, 6 konja, 1 vola, 1 kravu, 9 sanduka cibaka, 3 kg ulja, 25 kg makarona, 6 kg pirinča, 30 kg šećera i drugog materijala. Zarobljen je 1 četnik

sa oružjem dok ih je bilo 6 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubici: 1 mrtav i 2 ranjena druga.

Istog dana uveče bataljoni X Krajiške brigade izvršili su napad na četničke bande u Peuljama i Gnjatu. U akciji su trebale učestvovati ličke snage, naša VIII brigada i I bataljon VI Krajiške brigade, koje nijesu učestvovala uslijed nepredviđenih okolnosti. Bataljoni X Krajiške brigade izvršili su napad na glavninu bande na Gnjatu i borbom prsa u prsa zauzeli prve čuke masiva Gnjata, ali zbog neučestvovanja u akciji ostalih jedinica morali su se povući. Neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih. Naši gubici: 1 mrtav, 4 ranjena i 4 zarobljena, među kojima 1 drugarica.

27 jula

Neprijatelj je krenuo od Sanskog Mosta u pravcu Kamenograda, gdje je naišao na zasjedu jedinica Podgrmečkog odreda. Neprijatelj je primijetio zasjedu i brzo se počeo povlačiti u grad, ali su naši pripucali iz mitraljeza i bacača. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši bez gubitaka.

28 jula

Udarni bataljon Drvarskog odreda u zajednici sa Petrovačkom četom izvršio je napad na četnički logor Mrkića u Budajincama. Akcija se kompromitovala uslijed sukoba izviđačkih patrola te je izvršena odmah u sumrak umjesto u noći, kako je to bilo predviđeno. Banda je uspjela pobjeći u Petrovac. Zarobljeno je 1000 metaka, nekoliko bombi i ostalog materijala.

29 jula

Udarni bataljon Drvarskog odreda postavio je zasjedu na cesti u Bravskom Vagancu. Naišla su 3 neprijateljska kamiona od Paunovca prema Petrovcu. Bataljon je uspio zaustaviti jedan kamion, dok su ostala dva pobjegla. Kamion je uništen. Zarobljen 1 njemački podoficir, koji je kasnije ubijen, dok su 3 Nijemca ubijena u borbi. Zaplijenjeno: 1 »šarac«, 30 litara benzina, 2 puške, preko 1000 metaka, nekoliko šatorskih krila, ranaca, gasmaski i nešto sanitetskog materijala.

Istog dana banda četničkog kapetana Ciganovića napala je iz Bjelaja na selo Prkose, gdje je bio III bataljon VIII Krajiške brigade. Poslije kraće borbe neprijatelj je pobjegao ostavivši stoku koju je bio opljačkao od tamošnjih seljaka.

Istog dana I bataljon VI Krajiške brigade izvršio je napad na četničku bandu u Mliništima. Naši borci su uspjeli prići neprijateljskom logoru na neposrednu blizinu, iznenaditi ga i nakon jednosatne borbe banda je pobjegla. Neprijatelj je imao

oko 13 mrtvih. Ubijen je vojvoda Đuro Plećaš a zarobljena 4 živa četnika. Zaplijenjena je četnička arhiva, preko pola miliona kuna, 34.000 lira i 4000 Nedićevih dinara koji su nađeni kod vojvode Plećaša, 17 konja, oko 10 karabina, 1 strojnica, 2 pištolja, 1000 metaka i drugog materijala. Naši bez gubitaka.

30 jula

Nijemci i četnici sa dva bacača i artiljerijom napali su na IV bataljon VIII brigade u selu Prkosima, koji je davao zaštitu žeteocima. Uz prethodnu artiljerijsku (baterijsku) vatru neprijatelj je uspio uz borbu ući u selo. Naš bataljon se povukao na položaje iznad sela i uz ponovnu borbu natjerao neprijatelja na povlačenje. Naši gubici: 1 zarobljen, tri lakše ranjena. Neprijateljski gubici nepoznati.

23 jula

Tri bataljona X Krajiške brigade pomagali su prodiranju ličkih snaga Podinarju preko Strmice i Pleševice, s tim što su čistili šumu Risovac i napali bandu u Luci i Gnjatu. Borba je trajala čitav dan. Neprijateljski gubici nepoznati, ali ih je imao. Naši gubici: 4 druga ranjena.

Ovaj izvještaj nije na vrijeme poslat iz razloga što naše jedinice nijesu na vrijeme dostavile svoje izvještaje uslijed udaljenosti terena na kojem djeluju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško⁶

Komandant
sl. odsutan

(M.P.)

⁶ Šiljegović

PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O POKRETIMA I IZVE- DENIM AKCIJAMA JEDINICA¹

• ŠTAB
VIII KR. N. O. U. BRIGADE
—4 N. O. U. DIVIZIJE—

Br. sl.

13-VIII-1943 g.

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Položaj

15-todnevni **Akcije:** Dana 4 ov. mj. na večer jedinice III ba-
taljona vršile su pretres Rora i okoline.² U pre-
tresu jedna manja četnička grupica otvorila je

slabu vatru, ali su se odmah razbježali. Žrtava nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani. Isti dan održana je konferencija toga sela, gdje je polit. komesar tog bataljona iznio političku situaciju i pozvao sve četničke porodice da nagovore odbjele svoje rođake da se vrate svojim kućama.

Dana 7 ov.mj. na večer izvršio je II bataljon, sa bataljonom Sajkovac, pretres šume Gnjat. Prilikom pretresa naišli su na jednu grupu od 10 četnika koja se je razbježala. Žrtava nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani.

Istog dana III bataljon izvršio je ponovan pretres Rora i okoline bez uspjeha.

Ostale jedinice za čitavo ovo vrijeme bile su na odmoru, vršeći patrolska izviđanja.

Vojni rad

Za vrijeme od 3 ov.mj. do 13 ov.mj. nastavljen je rad sa kursom koji je počeo u prvoj polovini prošlog mjeseca. Rad se je odvijao po planu kojeg je izradio štab brigade, a koji je dostavljen i štabu divizije. Ti kursevi koji se održavaju po bataljonima imaju dosta dobar uspjeh.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 22—2, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 113.

Kurs za signaliste koji je počeo prošlog mjeseca, a koji se održavao pri štabu brigade, završen je. Ovaj kurs je završilo 10 boraca, od kojih jedan nije zadovoljio.

Dana 9 ov.mj. održano je vojnopolitičko savjetovanje štabova bataljona na kojem su pretresani svi nedostaci, vojni i politički, i date direktive za dalji rad. Na savjetovanju je bio prisutan zamj. komandanta te divizije.³

Pored toga održano je vojnopolitičko savjetovanje u II bataljonu sa svim komandnim kadrom kome je prisustvovao komandant⁴ i zamj. komandanta brigade.⁵

Po bataljonima su održavane četne i bataljonske konferencije na kojima se diskutovalo o nedostacima iz svih akcija, problemima pojedinih jedinica i budućim zadacima.

U Četi pratećih oruđa vršena je obuka na teškim oruđima, jer iz dosadanih borbi pokazalo se da naša teška oruđa slabo dolaze do izražaja.

Disciplina

Disciplina u ovoj brigadi je dosta dobra. Ukoliko ima discipline, ona dolazi iz svijesti boraca. Strojna disciplina je vrlo slaba. Radi se da se ta disciplina podigne na viši stepen.

Borbenost i borbena gotovost

Borbenost brigade je dobra. Borci vole akcije i spremni su da izvrše svaki, prema njihovoj snazi, određeni im zadatak. Bobrena gotovost je na visini, spremni uvijek za pokret, ali se opaža da borci ne mogu izdržati duže marševe.

Odjeća i obuća

Za posljednjih 15 dana obuća se znatno popravila i borci su svi obuveni u oputne opanke. Sa odjećom je stanje kao i ranije. Sa većom stoji najslabije. Ima četa koje nemaju ni 10 gaća (jedna četa ima 7 gaća) a košulja isto tako.

Zdravstveno stanje

Sadanje stanje zdravlja u ovoj brigadi je dosta dobro. Za posljednjih 15 dana borci su se prilično odmorili te se i zdravlje odmah poboljšalo.

³ Petar Vojnović

⁴ Hamdija Omanović

⁵ Uroš Kukolj

Zaraznih bolesti u ovoj brigadi nema. Vrlo mali broj ima oboljelih od čuše.

Napomena. Za vrijeme boravka na ovom sektoru borci su se prilično odmorili, a bila je dosta dobra i ishrana, sem III bataljona, koji je bio skoro uvijek na dužnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Avdo Čuk⁶

Komandant
Hamdija

(M.P.)

BR. 28

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 13 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA PROMJENU POLOŽAJA I IZVOĐENJE AKCIJE NA ČETNIKE¹

ŠTAB XII KNOU BRIGADE
Str. Pov. Op. broj 20/43
dana 13 avgusta 1943 g.

ŠTABOVIMA I, II i III BATALJONA
PRATEĆEM VODU I REFERENTU SANITETA
OVE BRIGADE

Položaj

U vezi sa novonastalom situacijom, kako na ovom sektoru, tako i na sektoru Jošavke, ovaj Štab donio je odluku da snage brigade promijene svoje dosadašnje položaje i da zaposjednu sljedeće i to:

Snage I bataljona u toku današnjeg dana do u samu noć zaposjest će položaje Banovac, iznad Čukovca, sa zadatkom da svojim manjim patrolama još u toku noći ispita sektor Kijavac — Vagani i prema Zaselju da li ima većih četničkih grupa i

⁶ Narodni heroj Avdo Čuk. Poginuo 1943 god. između Vođenice i Bosanskog Petrovca kao politički komesar Brigade.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/10, k. 875.

koliko ih bude u toku noći ili sutrašnjeg dana do podne napasti ih i protjerati ih u pravcu Javorana. U toku sutrašnjeg dana imaju sa manjim patrolama da prekontrolišu sektor Preville i dalje prema Jakotini i komunikaciju Skender [Vakuf] — K. Varoš, i u koliko bi se osjetio neprijateljski pokret iz K. Varoši, da blagovremeno obavijeste Štab bataljona, a ovaj Štab brigade.

Snage II bataljona sa svim svojim snagama, bez komore, u toku noći 13 ov.mj. u 24 časa izvršiće pokret sa sadašnjih svojih položaja pravcem Čukovac — Vagani — Boljanići do Podosoja, sa zadatkom da na svom pravcu, ukoliko naiđu na četnička uporišta da ih napadnu i protjeraju, i dalje ukoliko bude moguće da se spuste na komunikaciju K. Varoš — B. Luka, koju onesposobiti i na pogodnom mjestu postaviti zasjedu neprijateljskim kamionima i tenkovima (vojsci), i po mogućstvu uhvatiti vezu sa V brigadom XII divizije, koja djeluje preko Jošavke u pravcu pomenute komunikacije.²

Snage III bataljona, Štab brigade, Prateći vod i brigadna ambulanta razmjestiće se na položajima Čukovac — Debelo Brdo i III bataljon u lijevo prema Grličima. Štab III bataljona biće u tijesnoj vezi sa Štabom brigade koji će se nalaziti u Čukovcu i od kojeg će primati sva naređenja ukoliko se situacija na pomenutim sektorima bude momentalno mijenjala.

Komandant brigade nalaziće se pri Štabu II bataljona. II bataljon svu svoju komoru ima da preda intendantu brigade koji će o njoj voditi računa do povratka snaga II bataljona u sastav brigade.

Snage I bataljona ukoliko bude moguće održavaće stalno vezu sa II bataljonom radi što bolje povezanosti jedinica i u slučaju potrebe efikasne upotrebe oružja i oruđa koja nam stoje na raspoloženju.

Štab brigade, brigadna ambulanta i III bataljon izvršiće pokret 14 ov.mj. ujutro u 5 časova na gore navedene položaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Radoš

Komandant
Mečava

² Vidi dok. br. 115.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 31 JULA DO 13 AVGUSTA 1943 GODINE¹

Š T A B
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA

Broj: sl.
13. VIII. 1943 g.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam 15-dnevni izvještaj o radu i akcijama jedinica Podgrmečkog NOP odreda od 31. VII. do 13. VIII. o. g.

31. VII. vođena je borba sa neprijateljem² koji je kretao iz S. Mosta u dva pravca prema Eminovcima i prema Lukavicama. U ovoj akciji učestvovala su naša dva bataljona II i III. — II bataljon vodio je borbu sa neprijateljem na Eminovcima i uspio je razbiti neprijatelja i najuriti ga prema Sanskom Mostu. Neprijatelj je imao 15 mrtvih koji su ostali na bojnomojlu, među kojima je bio i jedan oficir, jedan neprijateljski vojnik legionar zarobljen je živ. . . Naš gubitak bio je: 4 lakše ranjena i jedan teže, koji je od rane podlegao. Zarobljen je sljedeći materijal: 1 laki mitraljez »šarac«, 1 strojnica, 6 pušaka, 2500 pušanih i mitraljeskih metaka, 1 nišanska sprava za top (koju smo dali komandantu divizionu drugu Miljušu³ kad je sa artiljercima dolazio u {Lušcil Palanku), 1 dvogled. 2 kom. raznih raketla, 10 pari cipela, 7 pari odijela, 8 pari veša i jednog konja. — Istog dana naš III bataljon vodio je borbu sa neprijateljem na Lukavicama. Neprijatelj je rano izašao na Lukavice — još za noći — tako da je uspio zarobiti radnu četuo mladine drvarske, koja je tu zanočila. Nakon borbe od nekoliko sati koja je vođena na Lukavicama između našeg III bataljona i neprijatelja snage našeg III bataljona uspjele su razbiti neprijatelja i protjerati ga u pravcu Ljubije. O ovim akcijama dostavljen je izvještaj.

1. VIII. Snage I bataljona ovog odreda vršile su zasjedu na cesti Krupa—Petrovac. Zasjeda je djelimično uspjele. Ne-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 26—2, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 126.

³ Dane

prijatelj je imao 10 mrtvih dok je kod nas bio svega jedan lako ranjen. Pošto je neprijatelj išao sa velikim snagama i odmah primio borbu, nije se uspjelo iskoristiti plijena.⁴

U noći između 1 i 2.VIII. III bataljon ovog odreda izvršio je akciju na neprijateljsko uporište Staru Rijeku u namjeri da poništi opštinu pri kojoj je bilo oko desetak stražara. Neprijatelj je o akciji bio doznao te akcija nije uspjela. Zaplijenjeno je 25 ovaca, jedna krava i 2 konja od ustaških familija koje su izbjegle kad su naši upali u selo. Neprijatelj, pošto je bio obaviješten o napadu, pucao je sa Kozina i od Ljubije jer se je nadao napadu na Ljubiju. Čitavu noć bacali su bombe i tukli artiljerijom i bacačima. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

4.VIII. snage I bataljona izvršile su akciju na neprijateljsko uporište u Blatnoj. Akcija nije uspjela iako je ovaj bataljon bio uspostavio vezu sa nekoliko neprijateljskih vojnika koji su trebali da se predaju. Neprijatelj je dao jak otpor i žestoko pucao sa artiljerijom i bacačima. Neprijateljski gubici nisu nam poznati. Na našoj strani bilo je 9 ranjenih od kojih tri teže. Mrtvih nije bilo. Naši gubici prouzrokovani su uglavnom od neprijateljskih bacača.

9.VIII. Sa snagama II i III bataljona predviđena je akcija na neprijateljsko uporište Vrhpolje (čuprija), gdje je bila uhvaćena veza sa oko 30 neprijateljskih vojnika koji su trebali našima dati znake i pustiti [ih] unutra kao stražari. Ovu vezu nam je ostavio I bataljon VI K. brigade, te pošto je isti bataljon morao krenuti na brzinu nije mogao tačno utvrditi i ugovoriti sa neprijateljskim vojnicima zadatke i znakove, a pored toga upravo u momentu kad su naše snage pošle na zbornu mjesto uveče, dobili smo obavještenje da su Drenovićeve dva bataljona četnika stigla u Tominu. Radi toga ovu akciju nismo mogli izvesti. Sa akcijom je rukovodio komandant⁵ i zamjenik komandanta⁶ ovog odreda.

10. VIII. I četa II bataljona postavila je zasjedu četnicima u Kljevcima kod rijeke Sane, pošto su se četnici na onoj strani vode dolazili kupati. Kad su četnici naišli, naši su otvorili vatru i ranili trojicu. Četnici su se razbjegli.

11.VIII. uveče I četa II bataljona prebacila se je preko r. Sane na neprijateljsku teritoriju i zaplijenila 2 para konja, 1 kravu i kaiš od vršaćeg stroja.

Dopuna. U zasjedi na cesti Krupa — Petrovac dana 1. VIII. stumban je jedan neprijateljski kamion. U njemu je bilo

⁴ Vidi dok. br. 126.

⁵ Milančić Miljević

⁶ Mihailo Skundrić

4 mrtva i 16 ranjenih vojnika, među kojima i jedan neprijateljski oficir. Potrošeno je 1.600 metaka.

Pored ovih akcija svakodnevno su postavljane zasjede dublje u neprijateljskoj teritoriji kao i prilikom zaštite žetve i izvoza žita sa perifernih sela. Ove zasjede nijesu uspijevale pošto neprijatelj nije kretao na našu oslobođenu teritoriju.

Teoriski vojnički rad. U vremenu kad su se čete pri logoru odmarale održavani su pored političkih i vojni teoriski časovi.

Veze između bataljona ovog odreda održavaju se redovno svakodnevno. Pored toga ovaj štab odreda održava veze redovno preko kurira sa Ribničkim odredom, u zadnje vrijeme preko Smoljane održavamo vezu sa Drvarskim odredom; pored toga održavamo redovno kurirsku vezu sa Kozarskim odredom i sa Banijom. Veze sa Drvarskim odredom su neredovne, to jest prekoredne po potrebi, sa Kozarom je veza spora uslijed toga što oni ne šalju kurira nego samo naši kuriri prenose poštu.

Dana 8. VIII. neprijateljski avioni bombardovali su štab ovog odreda, kojom prilikom je poginulo 8 drugova iz zaštitnice a 5 ranjeno. O ovome smo vam dostavili izvještaj.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar
na terenu

Komandant
Milančić

(M.P.)

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KOR- PUSA OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BO- SANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA PROTIV ČETNIKA U CENTRALNOJ BOSNI I SITUACIJI NA TERENU¹

14 avgusta

ŠTABU II BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Primili smo vašu poštu i propagandni materijal (»Bosanski udarnik«). Što se tiče Kozarskog odreda slažemo se da uđe u sastav vašeg Korpusa i vi možete odmah da uključite taj odred u vašu IV diviziju. Što se tiče veze sa V.Š. sigurno ste već primili potrebne pismene instrukcije i upute. Preko radio veze koju ćete uspostaviti sa V. Š. moći ćemo i mi međusobno imati radio vezu. Bilo bi dobro i potrebno da uspostavimo i terensku vezu; u vezi toga mi smo dali instrukcije Banja-lučkom odredu da pristupi formiranju jedne čete eventualno i bataljona na liniji Krezluk—Brvanci—Koričani. To će svakako potrajati neko vrijeme, pošto je to tek u formiranju, u među-vremenu bi mogli vi neke dijelove IX brigade da prebacite preko Vrbasa, to bi vam dobro i došli radi dejstva na pruži Jajce—Travnik.

Prema direktivama V.Š. očekujemo vaš pokret prema Ma-njači,² taj vaš pokret mogao bi se dobro koordinirati sa našom XII divizijom, stoga nas izvijestite na vrijeme.

Situacija u Centralnoj Bosni se povoljno razvija.³ Četničke grupe Rade Radića, Tešanovića, Forkape uglavnom su razbi-jene. [U] naše jedinice stupili preko 100 bivših četnika For-kape. Stanovništvo Župe dobro je primilo dolazak naših jedi-nica i dosad su se javili u naše jedinice preko 400 omladinaca. Prnjavorski odred porastao je na 260 boraca, a isto tako i Ba-njalučki odred svakim danom raste. U njemu se nalaze i dvije čete muslimana, koji se jako dobro drže. Intenzivno se radi na učvršćivanju pozadine. [Pri]stupili smo formiranju odbora i

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17 (1—2) I, k. 407 A.

² Vidi dok. br. 58 i 113.

³ Vidi dok. br. 65.

komandi mjesta u Šipragama, Skender Vakufu i Prnjavoru, nameće se potreba formiranja Komande područja.

O reorganizaciji našeg štaba Korpusa sigurno ste već obaviješteni preko drugova iz V.Š.

Po sređivanju prilika u Centralnoj Bosni štab Korpusa će se prebaciti u Istočnu Bosnu. O tome ćemo vas blagovremeno radio-telegrafskim putem obavijestiti.

U prilogu vam dostavljamo ob. izvještaje sa ovog terena; kao i drugu poštu koja je za vas namijenjena.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar

Komandant—pukovnik

BR. 31

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA O PO- STAVLJANJU RUKOVODILACA I UPUĆIVANJU SEDME BRIGADE U SASTAV DESETE NOU DIVIZIJE¹

Š T A B
I PROLET. DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSL.
14.-VIII u 10 č.
Br. 240

Š T A B O V I M A:

III Krajiške brigade
VII Krajiške brigade
XI Kraj. brigade —za Šiljegovića—

Vrhovni štab radiogramima od danas dostavio je sledeća naređenja:

. I

Postavljaju se:

— za komandanta III Krajiške brigade drug **Vlado Ba-
jić**, dosadanji komandant VII Krajiške brigade;

— za načelnika štaba III Krajiške brigade drug **Niko
Martinović**, dosadanji načelnik štaba VII Krajiške brigade;

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—8, k. 706 A.

— za političkog komesara VII Krajiške brigade postavlja se drug Vlado Dapčević;

— za komandanta VII Krajiške brigade drug **Miloš Šiljegović**;

— za zamenika komandanta II Bosanskog korpusa drug Nikola Karanović, dosadanji komandant III Krajiške brigade.

II

Dosadanji politički komesar VII Krajiške brigade drug **Ljubo Babić** da se javi Oblasnom komitetu u s. Prekaja.

III

VII Krajišku brigadu uputiti u sastav X divizije u Janj.

U vezi gornjih radiograma

naređuje se:

1. — **VII Krajiška brigada** ostaće na sadanjem sektoru do dolaska XI Krajiške brigade, a potom da odmah krene u Janj u sastav X divizije.

2. — **XI Krajiška brigada**, u vezi izdatog joj naređenja od V divizije, odmah će doći na sektor G. Vakufa² i preuzeti položaje koje je do sada držala VII Krajiška brigada.

3. — Drug Vlado Bajić i Niko Martinović odmah će krenuti za s. Hum gde će u Štabu III Krajiške brigade primiti novu dužnost.

4. — Drug Miloš Šiljegović odmah će krenuti za Štab VII Krajiške brigade gde će primiti svoju novu dužnost. Do dolaska druga Šiljegovića komandu nad VII Krajiškom brigadom primaće zam. komandanta drug Momčilo Poleksić.

5. — Drugovi Nikola Karanović i Ljubo Babić krenuće sa VII Krajiškom brigadom, a potom daljom vezom produžiti za Prekaju gde će primiti svoje nove dužnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA ŠTAB

P.S.:³

— izveštjeni smo da je već stigao Štab XI Kr. brigade i da jedinice te brigade pristižu na ovaj sektor. U vezi sa tim:

a.— Drug Karanović će odmah krenuti za Štab VII Kraj. brigade;

b.— Drug Šiljegović odmah će primiti novu dužnost;

c.— VII Kraj. brigada čim bude smenjena neka krene za Janj.

² Vidi dok. br. 118.

³ Sljedeći tekst je naknadno dopisan na mašini, latinicom.

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTE DIVIZIJE
OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG
NOU KORPUSA O JAČINI ČETNIČKIH SNAGA NA SEK-
TORU GERZOVO — SITNICA¹**

ŠTABU II KORPUSA

Neprijatelj napustio Jajce.² Izveštaj neproveren.

Na sektoru Gerzova Trivunčić sa oko 400 četnika vodi borbu sa snagama VI brigade.³ Trivunčić je ranjen.

Na sektoru Sitnica Drenović⁴ sa 900 četnika vodi borbu sa Ribničkim odredom.

Najhitnije uputite VIII brigadu, da bi mogli izvršiti postavljene zadatke i prodiranje na sever.

VI brigada nema veze sa snagama X divizije. Najzgodnija bi im veza bila *na Jezeru*.

S. F. — S. N.

14.VIII 943 god.

Pol. kom. IV div.
Boško⁵

¹ Original, pisan mastiljavom olovkom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19—2, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 59, 61 i 153.

³ Šesta krajiška NOU brigada

⁴ Uroš Drenović, četnički komandant, Poginuo 1944 god. na njevažkom tenku kod Čađavice prilikom bombardovanja njemačke kolone od strane savezničkih aviona.

⁵ Šiljegović

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA NAPAD NA RUDNIK BREZU¹

ŠTAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Pov. br. Sl.
Dne 14.VIII/1943 god.

ŠTABU I BRIGADE

Položaj

Usljed velikih uspjeha Crvene armije na Istočnom frontu i krupnih događaja u Italiji, nastala je velika pometnja kod okupatora i njegovih slugu u našoj zemlji. Aktivnost jedinica NOV i POJ u mnogome je doprinijela da se stvori nesnosno stanje kod okupatorske vojske u našoj zemlji, a kod ustaške i hrvatske vojske već sada nastaje bezglavost i raspadanje jedinica. Tako je XIII pukovnija potpuno se raspala i veliki broj vojnika prešao je na našu stranu.² Samo njih 400 došlo je pod punom ratnom spremom na sektor Vukovskog. Vrhovni štab javlja o prelasku domobranskih jedinica na našu stranu na mnogim mjestima.

Usljed ovakve povoljne političke situacije i pred naše jedinice postavljen je zadatak punog aktiviranja i udara po neprijatelju po garnizonima i komunikacijama na našem sektoru. Naročito važna je aktivnost tamo gdje ima domobranskih jedinica, kod kojih je moral najslabiji i na komunikacijama koje su za okupatora najvažnije.

Prema podacima koje smo dobili od vašeg Ob. centra, na komunikaciji Visoko—Rajlovac nalaze se domobranske posade. Na komunikaciji Vareš—Breza nalaze se manje neprijateljske snage, u Brezi dvije satnije, a u Varešu jedna satnija »Vražje divizije«. Prema tome na ovim komunikacijama mogu da se izvedu uspješne akcije i da se ove hrvat. jedinice potpuno razbiju.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5—6, k. 781.

² Vidi dok. br. 182. Redakcija je objavila ovaj dokumenat u izvodu. Opširnije o moralno-političkom stanju jedinica ove pukovnije videti dokumenat u celini u arhivi Vojnoistoriskog instituta 11/13—1, k. 117.

Dajemo zadatak vašoj brigadi da sa tri bataljona, bez komora, izvrši brz pokret za Rudnik Brezu,³ da likvidira tamošnju posadu i da uništi rudnik. Važnost Rudnika Breze poslije uništenja Kaknja za neprijatelja je velika, jer jedino iz toga Rudnika može da snabdijeva željezaru Vareš sa ugljem. Satnije »Vražje divizije« koje su u Rudniku, poslije desetkovanja u borbama u C. Gori i Istočnoj Bosni, izgubile su mnogo od svoje borbenosti, pogotovo u današnjoj vojničkoj situaciji.

Pokret brigade treba da izvršite što prije i to 15 ov. mj. uveče. Brigadnu i bataljonske komore treba da pošaljete dublje u oslobođenu teritoriju. Zgodno mjesto za njih bila bi Bistrica, odakle se mogu po potrebi dobro skloniti. Sa jedinicama treba da povedete što više praznih tovarnih konja radi evakuisanja. Ove tovarne konje upotrebite za evakuaciju dinamita koji nam je sad najpotrebniji.

Pri pokretu za Brezu obavezno sastanite se sa štabom Višoko-Fojničkog odreda koga treba da uvrstite među vaše jedinice za ovu akciju. Štab odreda treba da vam iznese vojno-političko stanje odreda, naoružanje, borbenost, brojno stanje i izgled za povećanje odreda. Sve ove podatke po vašem povratku da nam dostavite. Po opštem stanju u odredu javićete nam da li bi nešto trebalo izmijeniti ili popuniti u komandnom kadru, kao i o predlozima koje bi imao štab odreda.

Po likvidaciji Rudnika i prema snagama neprijatelja u okolini, ocijenite koju bi još akciju mogli uspješno da izvršite. U svakom slučaju izvršite rušenje pruge a po mogućnosti najbolje bi bilo da se unište stanična postrojenja na obližnjim željezničkim stanicama. Najviše bi trebali da se zadržite tri do četiri dana na ovome zadatku zbog daljih zadataka naše divizije. Vjerovatno je da će neprijatelj brzo reagirati i nikako nemojte dozvoliti da vam onemogućí povratak preko rijeke Bosne.

Nastojte da ostavite najbolji utisak u selima i kod naroda sa kojim budete dolazili u dodir, te ih pozivajte na opštu mobilizaciju protiv neprijatelja. Možda će se moći u Rudniku mobilisati nešto radnika, koje svakako zadržite u vašoj brigadi. Izdajte naređenje vašem bataljonu kod bolnice, da istu premjesti kod sela ⁴ selo (sekcija Prozor). Najbolji put za seljenje bolnice je preko Fojnice, no pazite da kroz grad prođe bez ikakvog zadržavanja i po noći. Sa bolnicom treba da pođe i jedan član Polit-odjela. Upozorite ih da se bolesnici po lijepom vremenu ne smiju zadržavati po kućama, kao što to sada čine. Kad se bolnica smjesti, vaš bataljon možda ćemo poslati

³ Vidi dok. br. 118.

⁴ Redakcija nije mogla da ustanovi na koje se selo odnosi.

u akciju zajedno sa IV brigadom ili samostalno na neku zasedu. O tome javite štabu bataljona. U daljim akcijama vaše brigade, ukoliko se ne izmijeni situacija, biće brigada u cjelini.

IV brigada će istih dana izvršiti nekoliko akcija na sektoru Travnik—Busovača. U kombinaciji je napad na garnizon u Busovači.⁵

XI brigada sa dva bataljona nalaziće se na sektoru G. Vakuf—Prozor—Bugojno,⁶ u kome je 300 ustaša i 100 milicionera.

Štab divizije premjestiće se oko s. Klisura—Carev Dol i vezu sa nama održavajte preko komande mjesta Fojnica, ili preko vaše bolnice. Po prvoj akciji pošaljite nam izvještaj.

Sa brigadom se povratite na sektor Kreševa.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkom

K-dant

BR. 34

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNIČKOG NOP ODREDA OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O RASPOREDU JEDINICA I DALJIM NAMJERAMA¹

STAB RIBNIČKOG N.O.P.
ODREDA
Položaj

DRUGARSKOM ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Negdje

Mi se nalazimo sa našim snagama na liniji: Čadavica—Sitnica—Banjica i to III bataljon sa dvije čete nalazi se na Čadavici. Pale se bunker, prekopava cesta, a jedna je četa otišla da sruši ćupriju u Ponoru.

Na Sitnici se nalazi II bataljon sa dvije čete i on vrši prekopavanje ceste između Sitnice i Čadavice. Naš I bataljon

⁵ Vidi dok. br. 79 i 118.

⁶ Vidi dok. br. 118.

¹ Original, pisan zelenim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 21—2, k. 766.

se nalazi u Banjici sa tri čete i to na grebenu između Donjeg i Gornjeg Ratkova s ovu stranu rijeke Banjice.

Juče je bilo malo borbe sa bandom na Čađavici i na Okruglici. Naš II bataljon zarobio je na Okruglici jednu kuhinju četničku. Žrtava nismo imali. Predao se jedan četnik iz Treskovca. Nešto smo ljudstva mobilisali na ovim sektorima.

Danas je banda tukla iz bacača naš II bataljon na Sitnici sa glavice od Šaića, a i nekoliko plotuna su opalili iz pušaka i p. mitraljeza.

Za sutra smo zakazali zbor u D. Ratkovu a onda ćemo kretati dalje.

Da bi mi mogli kretati dalje potrebno bi bilo da snage VI brigade krenu paralelno s nama i to: Jedan bataljon preko Mrkonjića, gdje bi uhvatio vezu sa snagama X divizije, koje bi mu ujedno štatile desni bok, za Surjan, a odatle dalje kroz Manjaču. Drugi bataljon lijevo preko Slatine preko Gradaca za Ponor a odatle dalje prema Dubici. Treći bataljon Čađavica — Sitnica — Dujakovci. Ovaj bataljon bi održavao vezu sa našim bataljonom koji bi bio na našem desnom krilu.²

Ukoliko usvojite ovaj predlog mi bi sa našim snagama krenuli preko Gornjeg Ratkova, Sokolova, tako da bi zahvatili i očistili od četničke bande Sokolovo, Kozicu i Tramošnju i nadirali paralelno sa snagama VI brigade u pravcu Han Kola a po mogućnosti i dalje.

Četnici od teškog oružja imaju dva bacača teška. Gradački četnici koji se nalaze nama za leđima razbili su se u petorke sa zadatkom da ubijaju kurire i pojedince iz zasjede. Njih ima oko 35 svega.

Dvije čete su nam odsutne i to jedna od III bataljona, koja se nalazi u Vrbljanima, a jedna četa II bataljona otišla je u pratnju omladine za Prekaju. Formirali smo još jednu četu koju smo ostavili u Ribniku koja ima zadatak da kontroliše teren i obavlja terenske poslove. Ovu četu smo formirali od sva tri bataljona, tj. izdvojili smo one borce koji nisu za veće pokrete zbog bolesti. Ova novoformirana četa za sada broji oko 30 karabina, ali ćemo je još povećati.

Javite nam šta ima novo?

Uz drugarske pozdrave

S. F. — S. N.

14/VIII-43 god.

Pol. komesar
Obrad

Komandant
Milan N. Zorić

² Vidi dok. br. 96 i 113.

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABU DRVARSKOG
NOP ODREDA ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE O AKCI-
JAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 28 JULA DO 13 AVGU-
STA 1943 GODINE¹**

Š T A B
DRVARSKOG N.O.P. ODREDA
Br. sl.
14-VIII-1943 g.

ŠTABU IV N.O. UDARNE DIVIZIJE I
ŠTABU GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA

Položaj

PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ AKCIJA DRVARSKOG
N.O.P. ODREDA

Dostavljamo Vam petnaestodnevni izvještaj o brojnom stanju ljudstva i druge ratne spremu. Dostavljamo ujedno i petnaestodnevni izvještaj akcija Drvarskog N.O.P. odreda.

Udarni bataljon

U vremenu od 1-VIII pa do 13-VIII o.g. Bataljon je imao sljedeće akcije:

28-VII-Bataljon je imao zadatak da napravi zasjedu povrhu same bolnice koja se nalazi u selu Otaševac. Tog istog dana je jedna četa tog bataljona vodila borbu sa četničkom bandom i uspjela je da ih povрати prema Oštrelju. Naših žrtava nije bilo dok neprijateljske nismo mogli konkretno da ustanovimo.

29-VII-Cio bataljon je imao pokret do sela Drinića, gdje je naveče izvršio napad na četnički logor. Četnici, uspjevši špijunažom, doznali su za naše namjere i uspjeli su da se izvuku iz Drinića za Petrovac. Zarobljen je manji dio ratnog materijala.

30-VII- Cio bataljon je bio na zasjedi oko Drinića i kontrolisanja komunikacije Petrovac—Bravsko, ali bez ikakvih promjena.

31-VII-Cio bataljon je bio na zasjedi komunikacije Petrovac—Bravski Vaganac, gdje je dočekaо jednu kolonu od tri

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 25—2, k. 766 A.

kamiona. Uspio je da zarobi sljedeće: jednog živog njemačkog podoficira . . ., jedan puš. mitr. (»šarac«) i drugog ratnog materijala. I uspjevši da spali 1 kamion, dok su im ostali pobjegli za Petrovac puni ranjenih i mrtvih. Cio bat. povukao se u Šobatovac.

1-VIII-Dvije čete tog bat. imale su pokret iz Šobatovca prema Srnetici, gdje su [se] cio dan odmarale. Dok je jedna četa tog bat. bila na odmoru na Bravsku.

2-VIII-Dvije čete tog bat. imale su odmor pod samom Srneticom u šumi, dok je jedna četa napravila pokret iz Bravska u Smoljanu, gdje su bili cio dan na odmoru isturivši samo jače patrole po čukama.

3-VIII-Jedna četa tog bat. krenula je od Srnetice u Smoljanu, dok je druga četa bila preko noći na zasjedi kod Zdenog Dola, i u jutro rano imala je pokret u Smoljanu, gdje je cio bataljon imao odmor.

4-VIII-Dvije čete imale su pokret iz Smoljane za Marjanović, gdje su imale zadatak da mobilišu ljudstvo. I uspjevši da mobilišu jedan dio tog stanovništva. Dok je Treća četa, isturivši jače patrole kod Marjanovića Dola s namjerom da izviđaju neprijateljski pokret.

5-VIII- Cio bataljon je imao pokret za B. Vaganac gdje je taj dan mobilisao ljudstvo tog stanovništva.

6-VIII-Cio bataljon je imao pokret prema Drvaru gdje je posvetio cio dan na kupanje, parenje odijela i krpljenje veša.

7-VIII-Cio bataljon je imao odmor u selu Bastasi, gdje je proveo taj dan na odmoru gdje su se borci okupali i odmarali.

8-VIII-Cio bat. imao je odmor kao i 6 i 7 o.m. u Bastasima.

9-VIII-Cio bataljon je pretresao šumu kod Podova i Zaglavice, gdje su četnici imali namjeru da izvrše napad na logor ali bez uspjeha.

10-VIII-Cio bataljon je izvršio pokret za Drinić, gdje je u samoj šumi prenoćio.

11-VIII-Cio bataljon je bio u zasjedi prema Driniću, ali bez ikakvih promjena.

12-VIII-Cio bataljon je imao pokret prema Bravskom Vagancu gdje je postavio zasjedu na komunikaciji Petrovac—Bravsko, ali bez ikakvih promjena.

Petrovački bataljon

28-VII-Bataljon je imao odmor povrh same Smoljane ali bez ikakvih naročitih promjena.

29-VII- Cio bataljon u sadejstvu Udarnog bat. likvidirao je četničku bandu iz sela Drinića.

30-VII-Bataljon je imao odmaranje u Bravskom Vagancu isturivši malo jače patrole na izviđanje.

31-VII-Cio bataljon je imao zasjedu sa Udarnim bat. na komunikaciji Petrovac—Bravski Vaganac, gdje je vođena borba sa uspjehom.

1-VIII-Cio bataljon je imao odmaranje na Srnetici.

2-VIII-Bataljon je imao zasjedu na Grlima prema Petrovcu, ali bez ikakvih promjena.

3-VIII-Bataljon je imao zasjedu u Grlima, gdje je ostao do 12 čas., odakle je krenuo u Krnju Jelu.

4-VIII-Bataljon je bio na odmaranju u Krnjoj Jeli, odakle se prebacio preko noći u Skakavac, gdje je izvršio mobilizaciju ljudstva.

5-VIII-Cio bataljon je imao odmaranje u Skakavcu, gdje je koristio odmor u diskusiji proteklih akcija.

6-VIII-Imali su pokret za Krndiju i imali su borbu sa neprijateljem imavši dvojicu ranjenih. Dok je neprijatelj po izjavi boraca imao dva mrtva i nekoliko ranjena.

7-VIII- Imali su pokret za Ogumaču, gdje su popunjavali bataljon sa ljudstvom kojeg su mobilisali.

8-VIII-Jedan dio tog bataljona bio je na odmaranju u Smoljani a drugi dio u Driniću.

9-VIII-Cio bataljon je bio na odmaranju kao i na 6 o.m.

10-VIII-Cio bataljon je odmarao i jedan dio tog bataljona je išao na zasjedu s namjerom da otme blago koje je bilo upućeno za četnike, i uspjeli su da vrate to blago.

11-VIII Cio bataljon je imao pokret za Krnjeušu.

12-VIII- Imao je odmor [u] Krnjeuši, iskoristivši taj odmor u diskusiji o proteklim akcijama.

Drvarska četa

U vremenu od 28-VII ova četa se bavila većinom zasjedama koje nisu tako bile uspješne jer su neprijatelji imali dobru ob. službu.

3-VIII- Ova četa je bila na zasjedi povrh Torbičina Vaganca, ali bez ikakvih promjena.

5-VIII- Četa je išla prema Oštrelju da provjeri da li se ko nalazi u samom Oštrelju, jer smo bili obaviješteni da se je neprijatelj povukao, ali je ustanovljeno da se neprijatelj još nalazi.

Ova četa se je prebacivala s vremena na vrijeme po tere-nima kojim boravi, i to prema situaciji.

Vakufska četa

U vremenu od 28-VII do 6.VIII. ova četa se je bavila na položajima i to: Baukovoj Glavici, Torbičinom Vagancu, M. Ša-tornici, Zaglavici. Ista je postavljala zasjede preko noći ali su bile bez uspjeha.

8-VIII-Ova četa je uspjela da uhvati vezu sa III Ličkom brigadom, gdje su dobili neke podatke o neprijateljskoj namjeri i o njegovom naoružanju.

9-VIII- Ova četa je bila .na zasjedi [u] V. Stjenjanima, gdje je istog dana neprijatelj naišao na [Velike] Stjenjane i borba je vođena i ista je uspjela da neprijatelja vrati.

U vremenu od 9-VIII do 13-VIII ova četa je bila na položaju i to: V. Stjenjanima, Ajzeru, Dobropolju, Prodolju.

Bihački bataljon

Pošto je ovaj bataljon tek formiran te prema tome do sad nije imao oružja da bi mogao vršiti kakve akcije, te o daljnjim akcijama koje bude imao taj bataljon mi ćemo vam poslati u daljnjim izvještajima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Boro²

Komandant:
sl. odsutan

(M.P.)

² Boro Kecman

**UPUTSTVA ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 16
AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA O UNU-
TRAŠNJEM REDU I DISCIPLINI¹**

ŠTAB I PROLETERSKE
DIVIZIJE
N.O. VOJSKE JUGOSLAVIJE
N.Br. 1

16 avgusta 1943 g.
u Dubravi

U P U T S T V A

Iz vojničkih pravila o postupku, radu, redu i disciplini kod jedinica ove divizije.

Naša Narodnooslobodilačka vojska izrasla je u brigade, divizije i korpuse, spremna i sposobna da izvrši sve vojničke zadatke. Osnovni nedostatak naših jedinica je taj što mi ni do danas nismo uspeli da uzdignemo red i disciplinu na zavidnu visinu, bez koje se jedna vojska ne može nazvati vojskom. Ovim uputstvima se želi da se barem unekoliko da osnov za uvođenje vojnčkog reda, rada, discipline i ophođenja mlađih naspram starijih i obratno, koja će služiti dotle dok se ne izdaju pravila i propisi za svu vojsku od strane Vrhovne komande.

I. Red u logoru

Svaka jedinica po dolasku u logor — mesto kraćeg ili dužeg stanovanja treba da učini sledeće:

a) Odrediti mesto logorovanja desetina, vodova, četa, bataljona itd. Svaki starešina odvodi svoju jedinicu na određeno mesto, gde vojnici ostavljaju svoju spremu, pa ako imaju šatorska krila, sastavljaju šatore, ako pak ne onda prave kolibice po desetinama ili poludesetinama od granja ili lišća.

b) Odrediti mesto konjušnice pozadi logora, tako da svi konji jednog bataljona, ako bataljon ceo logoruje, budu na jednom mestu, ovo ako pokriveno mesto dozvoljava, u protivnom po četama.

c) Ako postoji izvorska voda postaviti odmah stražara kod izvora—česme, tako da se voda ne zamuti. Trupni lekar će pregledati vodu da li se može piti ili ne. Ako pak ne postoje izvori već potok ili reka, onda vodu izdeliti i obeležiti i natpisima na

¹ Original. pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—4, k. 706.

gornjem toku »voda za piće«, zatim »voda za kuvanje«, »voda za pojenje konja«, »voda za umivanje« i »voda za pranje rublja«. Ovu vodu će takođe pregledati trupni lekar, da li se može piti, ali pre pića kuvati.

d) Odrediti mesto kuhinje, gde će se kuvati hrana, kao i mesta gde će se klati stoka. Stoku treba klati po mogućstvu van logora i blizu tekuće vode.

e) Odrediti mesto nužnika dalje od logora, tako da se nužda ne vrši svuda u logoru. Ako se na mestu logorovanja [bude] 2 i više dana, onda obavezno kopati nužnik u vidu rova i svakog dana posipati manjim slojem zemlje.

Svaki logor treba da ima svoju logorsku stražu radi obezbeđenja logora. Stražari ne puštaju nikoga u krug logora bez odobrenja komandira straže, a ovaj dok mu to starešina—komandant logora ili dežurni u logoru ne odobri.

f) Bataljoni će redovno određivati svakoga dana dežurne oficire u bataljonu, a čete dežurnog podoficira u četi (dežurni oficir u bataljonu je ujedno i dežurni oficir u logoru, kome su ujedno potčinjeni i svi dežurni podoficiri).

Dužnost dežurnog oficira u logoru je da se stara o redu u logoru, da kontroliše rad straže, da voda bude podeljena na otseke, da se hrana sprema na vreme, prisustvuje deljenju hrane, da se preko intendanture stara za stočnu hranu itd. Sva vojnička odeljenja ili pojedinci pri polasku iz logora na ma kakve zadatke, ili po privatnom poslu, moraju se javiti dežurnom u logoru pri polasku i povratku.

Svako jutro dežurni četa prikupljaju od desetara brojno stanje ljudi, broj javljenih za raport i lekarsku pomoć i o ovome raportiraju komandiru jedinice a potom odlaze i o svemu ovome raportiraju dežurnom oficiru u logoru. Dežurni oficir u logoru kada prikupi sve podatke raportira komandantu logora o broju javljenih za raport i lekarsku pomoć. Sve javljene za lekarsku pomoć odvodi lekaru na pregled, prisustvuje pregledu i ako je potrebno pribavlja potreban broj konja za transport težih ranjenika za bolnicu. Javljene za raport postrojava u određeno vreme komandantu logora—bataljona i za vreme vršenja raporta stoji na desnom krilu postrojenih. Kada komandant izvrši raport, komanduje »na svoja mesta«. Vojnici pozdravljaju, okreću se nalevo krug i odlaze.

Dežurni u bataljonu—logoru sastavlja svakodnevno brojno stanje vojnika i stoke, po spisku u rashodu i na licu po priloženom obrascu pod a).

Kada stariji pretpostavljeni starešina uđe u logor, dežurni oficir u logoru raportira mu o brojnom stanju vojnika i stoke,

kao i šta vojnici u tom vremenu rade, prati pretpostavljenog za sve vreme obilaska oko logora.

Za vreme deljenja hrane dežurni oficiri i podoficiri stoje pored kazana i staraju se o tome da se prvenstveno odvoji hrana za one u rashodu a potom naređuju da se hrana deli ostalima. Porcije za prijem hrane kod vojnika moraju biti potpuno čiste. Ako dežurni primeti da je kome porcija ili kašika nečista, vraća ih da iste operu a po tome da dođu da prime hranu. Svako jutro dežurni četa odvode vojnike na umivanje na određeno mesto ili unapred pripreme vodu i donose u logor na umivanje. Dežurni u četi staraju se da u logoru za vreme obedovanja uvek ima vode za piće.

Svaki bataljon ima svoga referenta saniteta i higijeničara. Dužnost ovih je da se staraju za zdravlje vojnika, da ovi budu uvek čisti, oprani i pareni, da su umiveni, obrijani i ošišani, da je veš kod vojnika redovno čist, da u maršu odrede mesto, gde mogu vojnici piti vodu, a gde ne mogu, da redovno obilaze kuhinju i kontrolišu red i čistoću i da daju izvesna uputstva u tom smislu.

II. Pripreme za marš

Pre polaska na marš desetari, vodnici, komandiri i komandanti pregledaju da li je jedinica sposobna za pokret, da li je obuća kod vojnika ispravna da može izdržati predviđeni marš, pregledaju da li je odelo zakrpljeno, pregledaju oružje, stoku da li je potkovana, pa ako se desi slučaj kakve neispravnosti, dovesti ih u red pre polaska na marš onako kako to mogućnosti dozvoljavaju. Svaki vojnik treba po mogućstvu da ima čiste krpe ili čarape za noge, da ima parče loja sa kojim obavezno pre polaska na marš da namaže tabane, a da ne bi dobio naboje za vreme maršovanja. Svaki vojnik pre polaska na marš treba da napuni čuturicu sa vodom, koju ne sme piti pre polaska, tako da se kod usputnih izvora ne bi vojnici zadržavali oko punjenja i pića vode, čime se usporava i otežava kretanje. Sve pretpostavljene starešine u svojim jedinicama vrše pregled tovarnih konja, da li su dobro natovareni i kao takvi da li mogu vršiti—izdržati dnevni marš bez zastoja i pretovarivanja.

III. Maršovanje

Za sve vreme marša borci i jedinice moraju ići disciplinovano, onako kako to komandant kolone naredi. Vojnici moraju održavati red u koloni kao i određeno otstojanje. Na maršu nose oružje onako kako im je to najzgodnije, no s tim da ne smetaju ostalim borcima u koloni. Vojnici ne mogu izići iz stroja dok se ne jave svom desetaru, tako da on uvek i na sva-

kom mestu zna tačno gde mu je koji vojnik, i ako se na vreme ne vrati da zna gde mu je ostao. Za vreme marša komandanti kolona određivaće redovno zastan da bi se vojnici odmorili i bili sposobni za dalje produženje marša. Zastanke dati: na svakih 50 minuta marša deset minuta odmora, tj. ako to stvor zemljišta i pokrivenost dozvoljavaju. Vojnici na zastanku treba da se preobuju ako ih obuća ubija, da se umiju ako je voda blizu, no da istu ne piju odmah, već pred polazak, da dovedu svu spremu u ispravnost, sprema se za dalji pokret.

Za vreme marša treba održavati čvrstu vezu u koloni. Ukoliko se gde veza prekine, začelni ostaje i sačekuje one koji su prekinuli vezu. Sledeći vojnik ispred odmakne se toliko da može videti onoga koji je ostao za vezu pa i sam stane itd., sve dok se veza ne uhvati, a potom svi pređu na određeno otstojanje u koloni.

Ako u jednoj koloni maršuje više bataljona između kojih ima izvesnog većeg otstojanja, a idu istim pravcem, uvek ima na raskrsnicama ostavljati vezu ili napisati NN bataljon ili ime komandanta, obeležavajući pravac kuda je otišao.

Svaki komandant kolone određivaće izvesne jedinice koje će se kretati na začelju kolone zajedno sa lekarom i dežurnim u bataljonu. Dužnost ove jedinice, dežurnog i lekara jeste da vrše policijsko-sanitetsku službu u koloni, tj. da ne dozvole da ni jedan vojnik iz kolone ne izostane pozadi njih, već da iste nateraju da idu u stroju sa svojom jedinicom. Sa ovim će se potpuno izbeći rasturanje boraca iz jedinica i onemogućiti zalaženje po selima radi ma kakvih neslužbenih poslova. Sve vojnike koji se razbole za vreme marša i zastanu, ova jedinica je dužna da transportuje dalje iste sa sredstvima kojima raspolaže, onako kako to lekar—referent saniteta bude našao za potrebno.

IV. Ophođenje

Pretpostavljeni i potčinjeni ophode se jedan prema drugome za vreme službe vojnički. Svaki vojnik je dužan da pozdravi pretpostavljenog i starijeg dizanjem desne ruke sa stisnutom pesnicom okrenutom napred na slepoočnici, ako vojnik nosi pušku onda spusti desnu ruku niz remnik, hvata za vrat kundaka i okreće glavu prema starešini. Svaki pretpostavljeni i stariji dužan je otpozdraviti potčinjenog ili mlađeg na isti način. Vojnik mora pozdraviti kako oficire tako i podoficire, u koje se računaju i desetari. Pored propisanih pozdrava rukom i puškom jedan drugog pozdravljaju sa »zdravo«. Pozdrav sa »Smrt fašizmu ...« se ne upotrebljava za pojedinačne pozdrave. Ovaj pozdrav će starešine upotrebiti kada prime raport

izvesnog komandanta—komandira jedinice i pridu istoj, pozdravljajući sa »NN bataljon, smrt fašizmu«, našta mu vojnici odgovaraju složno »Sloboda narodu«.

Pozdravljanje se vrši i to svaki pojedinac starijeg i ravnog sebi. Jedinice po stroju pozdravljaju po komandi pretpostavljenog. Pojedinačno se iz stroja ne pozdravlja rukom ni puškom već se samo stane mirno, ukoliko se jedinica nalazi postrojena ili uopšte je na mestu, ako starešina jedinice već ne bude komandovao »mirno« i »pozdrav«. Kada se jedinica kreće, starijeg i pretpostavljenog pozdravlja komandir—komandant jedinice, dok ostali vojnici u stroju ne pozdravljaju bez komande.

V. Raportiranje

Vojnici koji prilaze starešini sa izvesnim izveštajem istome prilaze na otstojanje sa koga mogu raportirati starešini (oko 2 m). Pozdravljaju starešine i raportiraju sa »druže poručniče ili pukovniče« i iskažu zašto su došli, na pr.: »Druže poručniče, doneo sam puškomitraljez sa opravke«. Prilikom svakog prijema usmenog naređenja vojnik ponavlja izdato mu naređenje, da bi se pretpostavljeni, stariji uverio da je ovaj razumeo — pa tek [onda] odlazi. Kada vojnik izvrši izdato mu naređenje i vrati se, raportira starešini da je naređenje izvršio.

VI. Smotra

Smotra trupa vrši se u više slučajeva, u logoru jedne jedinice sa kojom se želi pregledati sprema, oružje, materijal i prostorije jedinice, kao i u svečanim prilikama.

Za izvršenje smotre jedinica (jedne brigade ili ma koje veće jedinice) postrojavaju se u jednoj ili dve linije, tj. bataljon pored bataljona levo na rastojanju dvadeset koraka jedan od drugog. Svaki bataljon postrojava svoje čete u »razvijenom frontu« na otstojanju od sedam koraka jedna iza druge. Komandanti bataljona su na dvadeset koraka ispred svojih bataljona. Komandiri četa stoje na pet koraka ispred svojih četa, dok su vodnici na desnom krilu svojih vodova. Ovako postrojeni bataljoni čekaju dolazak pretpostavljenoga, koji će smotru vršiti. Zastave se postavljaju sa ostala tri člana Štaba na pet koraka desno od krila bataljona.

Kada pretpostavljeni naiđe, komandant bataljona komanduje *naglasnom komandom* »bataljon mirno«, »bataljon o desno rame«, »bataljon na levo—desno«. Komandiri četa prihvataju komandu i komanduju jednovremeno—složno *izvršnom komandom*. Za vreme komandovanja komandanti i komandiri okreću su prema stroju, a potom se okreću nalevo krug i pozdrav-

ljaju starešinu koji vrši smotru, a komandanti bataljona ako samostalno komanduju bataljonom izlaze na raport pretpostavljenom i raportiraju sa na pr.: »Druže majore, u stroju ima 520 vojnika, 30 mitraljeza, 2 bacača i 30 konja«. Starešina kada primi raport dolazi ispred sredine stroja i pozdravlja sa »N.N. bataljon—brigada, smrt fašizmu«, a potom produžava kroz jedinicu i vrši smotru.

ZA ŠTAB I PROLETERSKE DIVIZIJE
ZAMEN. KOMANDANTA
Mil.² R. Milojević

ŠTABU III KRAJIŠKE BRIGADE. — Dostavljaju se prednja uputstva s tim da se ista raspišu i pošalju potčinjenim jedinicama te brigade na upravljanje po istim.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. komandanta
Mil. R. Milojević

BR. 37

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVORTE NOU DIVIZIJE OD 16 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU GRMEČKE GRUPE NOP ODREDA O ČIŠĆENJU PODRUČJA MANJAČE OD OKUPATORSKIH, USTAŠKIH I ČETNIČKIH JEDINICA I ZAHTJEV ZA SADEJSTVO JEDINICAMA DIVIZIJE¹

Š T A B
IV N.O.U. DIVIZIJE
2 BOS. KORPUSA
Br. 401
16. VIII 1943 g.

GRMEČKOJ GRUPI ODREDA

Na terenu

Dijelovi snaga ove divizije počeli su sa čišćenjem sektora Manjače od okupatora i narodnih izdajnika ustaša i četnika. Isto tako učestvuje u ovoj akciji i Ribnički odred, po naređenju Štaba II Bos. NOU korpusa. Ozbiljnije prodiranje prema Banjoj Luci i pruzi koja vodi Banja Luka — Prijedor počće 19 o.m. u 4 sata u jutro sa linije: lijeva obala Vrbasa, cesta

² Miloje

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19—7, k. 766.

Jajce — Mrkonjić Grad, Gornje Ratkovo, Kozica. Ispred polaznog položaja na pomenutoj liniji nalaze se neprijateljske snage prilične jačine koje namjeravaju dati otpor,² pa prema tome naš napad mora biti ozbiljnije pripremljen i koordiniran sa susjednim snagama.

Da bi ova akcija uspjela po predviđenom planu, mi ćemo preduzeti sve mjere što se tiče naših raspoloživih snaga, da ovog puta u potpunosti likvidiramo četničke bande Drenovića i Mišića.

Vi bi trebali narediti Podgrmečkom odreda da se aktivizira prema Sanskom Mostu i Vrhpolju, a jednu četu da prebaci preko rijeke Sanice iznad Vrhpolja. Ova četa imala bi zadatak da kontroliše svaki pokret neprijateljski iz Vrhpolja i Sanskog Mosta u pravcu Ključa ili u pravcu Tramošnje, Kozice i da uhvati vezu sa lijevim krilom Ribničkog odreda na Crljeni (k. 522) i k. 753. Za izvršenje svog zadatka četa bi mogla startovati na položajima Krasulje — Oblaj, s tim da istura u pravcu Vrhpolja jače patrole kao i odjeljenja za vezu desno sa Ribničkim odredom a lijevo sa snagama svoga odreda. Ovo bi bilo potrebno utoliko što bi na taj način mogli slobodno operirati na pomenutom pravcu, kao i što bi mogli blagovremeno reagirati neprijatelju ukoliko bi isti pokušao izvršiti napad u naš lijevi bok iz Vrhpolja ili Sanskog Mosta. Isto tako vi bi trebali narediti Podgrmečkom odreda da nam dostavlja podatke o stanju i promjenama u neprijateljskim garnizonima preko ove čete, kao i postarati se da nam vaš OC dostavlja što češće podatke o garnizonima Sanski Most — Prijedor itd.

Prednje vam dostavljamo radi znanja i preduzimanja potrebnih mjera u ovoj akciji.

Radi što bolje orijentacije snaga ove divizije i snaga vaše grupe, mi ćemo vas izvještavati o stanju na sektoru naših operacija.

Potvrdite prijem ovog dopisa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Sl. otsutan

(M.P.)

Komandant

Petar³

P.S.⁴ Naredite i Kozaračkom odreda da jednim dijelom snaga pritiskuje neprijatelja na pruži B. Luka — Prijedor, kao i obavijestite iste o našim operacijama. — Naš Štab nalaziće se u Dolovima kod Čađavice.

² Vidi dok. br. 195.

³ Vojnović

⁴ Sljedeći tekst je naknadno dopisan plavim mastilom, ćirilicom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE OD 16 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI I RASPOREDU JEDINICA¹

Š T A B
X KRAJ. N.O.U. BRIGADE
Br. sl.
16-VIII-1943
— Položaj —

Š t a b u

IV NOU DIVIZIJE 2 BOS. KORPUSA NOV i POJ

Položaj

Naša dva bataljona sa komandantom Brigade² i zamjenikom politkoma³ krenuli su na Petrovački sektor 16 o.mj. iz Grkovaca, radi mobilizacije ljudstva i razbijanja četničkih grupica koje se nalaze na tom sektoru. Jedan naš bataljon nalazi se na Tičevu sa zadatkom da osigurava posao koji se radi ovih dana, i po usmenom naređenju komandanta⁴ 2 Bos. korpusa da osigura put između Rora i Crnog Vrha radi prolaza naših drugova koji stižu u Štab 2 Bos. korpusa. Sa jednim bataljonom, politkomesarem i zamjenikom komandanta nalazimo se u Peuljama. U vezi sa Grahovsko-Peuljskim odredom šaljemo patrole i postavljamo zasjede četničkim grupicama, koje se još nalaze na ovom terenu, kao i to, pozivamo ih da se vrate svojim kućama.

Po usmenom naređenju druga komandanta divizije⁵ trebali smo sa Glamočko-Livanjskim i Grahovsko-Peuljskim partizanskim odredom izvršiti akcije na neke ustaške milicije u Livanjskom Polju, ali dolaskom komandanta Korpusa i po njegovom usmenom naređenju te su akcije odgođene za sada, ali se još do danas nije predao nijedan četnik. —

Noću između 15 i 16 o.mj. jedna grupica seljaka—švercera od Glamoča naišla je iz Knina na našu patrolu u selu Grkov-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3—1, k. 789 A.

² Velimir Knežević

³ Gojko Rodić

⁴ Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949 god. kao general-potpukovnik JNA.

⁵ Branko Poljanac

cima. Na poziv patrole da stanu (njih je bilo na broju 7 muških i 1 ženska), oni su počeli bježati. Patrola je uspjela da uhvati njih 4 i tu jednu žensku, dok su druga dvojica pobjegla. Pri ovim uhvaćenim našli smo 300.000 kuna, koji su po njihovom izgovoru prodali konje u Kninu i od drugih izbjeglica koje se nalaze u Kninu ponijeli njihovim porodicama. Također je pri njima nađeno još nekih sitnih stvari (5 hlaća, čakšira, papirića, kao i nešto cigareta). Jedni priznaju da su otišli prije tri nedelje u Knin uzimati so i da ih četnici zadržali da ne idu svojim kućama, dok je jedan priznao da je po naređenju četnika sa svojim konjima nosio teški mitraljez. Po njihovom izlaganju, pošto su prodali stoku, koliko su ponijeli para od kuće, kao i koliko su potrošili za vrijeme boravka u Kninu, ne slaže se, pa prema tome, mi smo im oduzeli novac, kao i druge stvari i uputili ih u Štab Glamočko-Livanjskog part. odreda, s tim da ih ti drugovi ispituju s obzirom što su sa tih terena i prema njihovim zaslugama da ih kazne. —

20.000 kuna dali smo Štabu Grahovsko-Peuljskog partizanskog odreda »Gavrila Principa«, dok se drugi novci nalaze kod nas.

Potvrđujemo prijem 20.000 kuna, koju smo svotu primili od Štaba te divizije, a priznanicu smo izgubili. Izgleda da je nehotice pocijepana. —

Što se tiče radio-telegrafiste Brkljača, za istog Vam javljamo da je čovjek dosta nesposoban, bolestan, i smatramo da ne bi mogao vršiti tu dužnost za koju ga tražite. —

Drug komandant Velimir Knežević je sada komandant X K.N.O.U.D. i prema tome mogli bi se tamo obratiti da napiše onaj članak koji ste tražili (što se tiče avijacije). —

Također potvrđujemo prijem znakova raspoznavanja. —
Sa borbenim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
N.^o Kotle

Zamj. komandanta
Sava

Šef Obc
M. Banjac

(M.P.)

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 16 AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE TERENA OD ČETNIKA¹

ŠTAB XII KNOU BRIGADE
Str. Pov.Op. Broj 21
dana 16 avgusta 1943 g.

**ŠTABOVIMA I, II i III BATALJONA,
PRATEĆEM VODU I REFERENTU SANITETA
OVE BRIGADE**

Položaj

U vezi dosadašnjih uspjeha snaga ove brigade nad četničkom bandom na ovom sektoru, ovaj Štab donio je odluku da se i dalje nastavi proganjanje i uništavanje četničke bande i da joj se nigdje u blizini ne dozvoljava ma kakva koncentracija koja bi bila usmjerena prema našim snagama.

Na osnovu prednjeg snage I i III bataljona izvršiće pokret i to:

I bataljon 16 ov.mj. pravcem Dolovi, između Kijavca i Tisovca, Savića Dol — Krmine — Agino Selo — Grlići — Vučići i vratiti se u sastav brigade. Pokret izvršiti sa položaja na kojima se sada nalazi tačno u 24 časa. Kako se pretpostavlja da se četnička banda jednim dijelom snaga nalazi koncentrisana na okolnim položajima Krmine, to je potrebno da se prostor od sadašnjih položaja bataljona do Krmina pređe do u samu zoru i da se u Krminama osvane, kako bi se četnička banda, ukoliko se na nju naiđe, mogla iznenaditi.

III bataljon izvršiće pokret, danas 16 ov.mj., u 22 časa sa svim svojim snagama pravcem Vidovo Vrelo — Vučići — Grlići i Agino Selo. U Aginom Selu zadržati se sve dotle dok se I bataljon preko Krmina ne povрати do Agina Sela i kad se sa istim uhvati veza i kada I bataljon krene u sastav brigade, tada će III bataljon produžiti pravcem Bočac — Baljvine — Mokri Lug — Šolaji i preko Kostića i Radića povratiti se u sastav brigade.

Ovo kretanje bataljona potrebno je da se osjeti i politički i vojnički efekat na sektorima kroz koja se prolazi, da poza-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19'1, k. 875.

dina shvati da je to stvarno narodno-oslobodilačka vojska koja se bori za svoj narod, a s druge strane da se naglim i iznenadnim udarima naše snage četničkoj bandi nanesu osjetni gubici.

II bataljon sa svojim snagama ostaje na položajima koje i sada drži sa zadatkom da svojim manjim patrolama kontroliše sektor Viševice — komunikaciju K. Varoš — Skender — Preville — Vagani i Kijavac i u koliko te omanje patrole primijete ma kakav neprijateljski pokret da blagovremeno obavijeste svoj štab i ovaj štab brigade kako bi se u odsutnosti ostalih snaga naših bataljona mogle preduzeti mjere obezbjeđenja ili izvlačenja sa sadašnjih položaja. Ovo shvatiti kao najozbiljnije i patrolama koje se upućuju pravilno objasniti važnost njihovog patroliranja i zadatka.

Sa I bataljonom poći će politkomesar brigade drug Radoš.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

u 11¹⁰ h

BR. 40

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE
KRAJIŠKE NOU BRIGADE O AKCIJAMA IZVEDENIM
U PERIODU OD 1 DO 16 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

ŠTAB XII KNOU BRIGADE
Str. Pov. Op. Broj 22/43
dana 16 avgusta 1943 g.

15-dnevni izvještaj o
akcijama i vojnom radu
ove brigade dostavlja

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

I Bataljon:

Od 1 do 7 ov. mj. bataljon se nalazio u Dabovcima kontrolišući teren iznad K. Varoši.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 423, k. 875.

3 ov.mj. neprijatelj je u jačini jedne satnije i jednim bornim kolima pošao iz K. Varoši prema Vrbanjcima.² Snage ovog bataljona su ga dočekale i vratile natrag. Gubici neprijatelja su 1 mrtav i 3 ranjena, a naši bez gubitaka. 4 ov.mj. bataljon je krenuo u zasjedu na cesti K. Varoš — Čelinac, ali su ga civili primijetili i dojavili u K. Varoš. Neprijatelj je počeo artiljeriskom vatrom da tuče i primorao bataljon da se povuče. 5 ov.mj. došao je 1 oružnik iz K. Varoši i donio 2 puške, 100 metaka i 2 bombe. 6 ov.mj. neprijatelj je u jačini od 2 satnije krenuo iz K. Varoši prema položajima BNOP odreda, dok je cestom prema Vrbanjcima krenulo 2 tenka. Snage odreda nisu primile borbu, već su se snage ovog bataljona prebacile preko Vrbanje, ispred tenkova, primile borbu i protjerale ga nazad. Kasnije je neprijatelj izvršio protivnapad sa jačim snagama i 8 tenkova uz jaku artiljerisku i minobacačku vatru, te su se snage ovog bataljona povukle. Borba je trajala 5 sati i u toj neprijatelj je pretrpio teške gubitke. Na mjestu gdje je vođena borba ostalo je 11 mrtvih dok je uspio da izvuče više mrtvih i ranjenih. Gubici s naše strane 1 mrtav i 1 ranjen drug. Zarobljeno je: 1 p. mitraljez »šarac«, 8 pušaka, 1 strojica sa 100 metaka, 1 tromblon sa 18 granata, oko 2000 metaka, 3 konja, 10 pari odijela, 10 pari cipela, 1 čizme. 8 ov.mj. bataljon se zbog neprijateljske artiljerijske vatre premjestio na Obodnik, 8 i 9 ov.mj. bataljon se odmarao u selu Radićima. 9 ov.mj. bataljon je izvršio pokret za Agino Selo — Krmine gdje je vodio borbu sa četničkom bandom koju je protjerao. Zaplijenjeno je: 1 četnička kuhinja sa 2 kazana, oko 100 kg brašna, 4 šinjela i 40 metaka. 11 ov.mj. bataljon je izvršio pokret za Javorane gdje je vođena borba sa četničkom bandom. Ista je protjerana uz nepoznate gubitke, dok je 1 četnik uhvaćen. Zaplijenjeno je: 2 karabina, 2 opasača, 2 fišeklije, 1 bomba i 50 metaka. 12 ov. mj. bataljon se odmarao u selu Radićima. 13 ov.mj. bataljon je zauzeo položaje Banovac — Previle na kojima je ostao do 15 ov.mj.

Za proteklih 15 dana s bataljonom je vođena strojevena obuka, pješadiski egzercir, i kad god su bili u pokretu vršena je borbena obuka. Za isto vrijeme održano je jedno vojno savjetovanje sa komandama četa. Također je prerađivan plan rada od 1 do 15 ov.mj. sa cijelim komandnim kadrom.

II Bataljon:

1 ov.mj. bataljon drži položaje Čukovac, prema četničkoj bandi. Sukoba nije bilo. Prerađivan je sa borcima plan rada,

² Vidi dok. br. 11.

služba izviđanja. 2 ov.mj. bataljon drži položaje Čukovac — Viševce. Rađeno sa borcima, desetarima i vodnicima: služba veze, obuka sa borcima na p. mitraljezu. Na ovoj obuci su borci shvatili pravu važnost službe veze. 3 ov.mj. bataljon drži položaje Rađići — Viševce. Neprijatelj je krenuo iz K. Varoši u jačini od 800 do 1000 vojnika, Nijemaca i kursista. Komandant brigade izvršio je sa jednom četom juriš, zarobili 1 vojnika kursistu sa svom spremom, 1000 metaka, nekoliko kapa i čuturica, 1 signalni pištolj sa 12 raketa. Neprijatelj je imao 20 mrtvih i ranjenih, dok mi nismo imali gubitaka, a neprijatelj je bio primoran da se povuče. 4 ov.mj. bataljon drži iste položaje. 5 ov.mj. bataljon drži iste položaje. Održan je sastanak komandnog kadra bataljona na kome je prisutan bio komandant brigade. 6 ov.mj. bataljon drži iste položaje. Čete su prerađivale sa borcima ophođenje sa starješinama i stražarsku službu. 7 ov.mj. bataljon drži iste položaje. Komanda II čete održala je konferenciju cijele čete na kojoj su iznošene greške pojedinaca u borbi i van iste. Razvila se diskusija te je zaključeno da će se izbjegavati slične stvari. 8 ov.mj. bataljon drži iste položaje a sa jednom četom kreće prema četničkoj bandi koja se nalazila na Čukovcu. Borba je trajala jedan sat. Neprijatelj je bio nadmoćniji u ljudstvu i pretrpio je gubitke u 1 mrtvom i 2 ranjena. 9 ov.mj. bataljon drži iste položaje. I četa radila je sa borcima ocjenjivanje pravilnog otstojanja kod nišanja. 10 ov. mj. bataljon drži iste položaje, a sa jednom četom kreće na čišćenje terena Kijavac — Banovac. Nakon kratke borbe neprijatelj je pobjegao. Zaplijenjen je 1 p. mitraljez. Gubici neprijatelja nepoznati. 11 ov. mj. bataljon drži iste položaje. Pred svim borcima bataljona obrađivan je plan rada od 1 do 15 ov.mj., te svakodnevne greške, našto se je razvila diskusija. 12 ov.mj. bataljon drži iste položaje i odmara se. 13 ov. mj. bataljon drži iste položaje. Neprijatelj je u jačini jedne satnije krenuo iz K. Varoši, ali se povratio natrag.

14. ov.mj. bataljon kreće u akciju na četnike i komunikaciju B. Luka — K. Varoš. U ovoj akciji oparano je 1300 mt. pruge i uništeno: 2 tenka, 1 kamion i 1 mali njemački auto sa radio stanicom. Naneseni su gubici neprijatelju, Nijemcima i kursistima, u oko 50 mrtvih i ranjenih.³ Do plijena se nije došlo, jer je neprijatelj dobio pojačanje iz K. Varoši, te su se naše snage nakon petčasovne borbe povukle i u povlačenju progonile četnike, koji su za vrijeme borbe na komunikaciji pripuckavali s leđa i nanijeli im gubitke u 1 mrtvom i 2 ranjena. Naši gubici: 2 lakše ranjena i 4 druga ogrebeni od gelera.

³ Vidi dok. br. 41 i 152.

III Bataljon:

Od 1 do 8 ov.mj. bataljon je logorovao u Kostićima i kontrolisao sektor Mokri Lug — Šolaji — Paunovići — Kostići — Radići — Vidovo Vrelo. 9 ov.mj. bataljon se premjestio u Brburoviće zbog mogućnosti bombardovanja, a sa istim zadatkom. 10 ov.mj. bataljon kontroliše isti sektor, dok sa jednom četom odlazi u Grliće i Vučica Brdo radi prikupljanja hrane. Od 11 do 13 ov.mj. bataljon kontroliše isti sektor, a jedna četa odlazi sa II bataljonom na komunikaciju K. Varoš — B. Luka. 14 ov. mj. bataljon sa jednom četom zauzima položaj Čukovac — Vidovo Vrelo da obezbijedi ostale snage od bande na pravcu Čemernica — Tisovac. Sa borcima je obrađivan pješadiski egzercir i stražarska služba. Održan je jedan sastanak komandnog kadra i jedan na kome je učestvovao komandant brigade. Zbog bolesti komandanta bataljona u ovom bataljonu nije za proteklih 15 dana dovoljno rađeno.

Vojno uzdizanje komandnog kadra i boraca: za posljednjih 15 dana vršeno je na osnovu plana izdatog od strane ovog štaba: »Svakodnevne pogreške koje se pojavljuju kod nas, komandnog kadra i boraca, a koje treba iskorijeniti«, na osnovu pomenutog plana održani su sastanci komandnog kadra i sve navedene greške u planu, kao i mnoge druge, pretresane su i nastoji se da se otklone. Pri svakoj akciji prije polaska jedinica u borbu prethodno se održe časovi i pretrese se zadatak akcije na koju se polazi, zatim sastanak sa komandnim kadrom prije polaska u akciju kao i poslije akcije pretresaju se zapažanja i nepravilnosti prilikom izvršenja pojedinih zadataka. Zatim pri svakoj akciji i zadatku: pri maršu, u borbi, pri nastupanju streljačkim strojem, pri podvlačenju, privlačenju, osvajanju pojedinih položaja, postavljanje zasjeda na komunikaciji, pruži, pri rušenju pruge, pri dočeku neprijatelja kada smo opkoljeni, u jurišu, u vršenju protivnapada itd.; u svim pomenutim slučajevima vrši se obuka kako komandnog kadra u rukovođenju svojim jedinicama u borbi, tako isto i borci se obučavaju kako i na koji način i u raznim momentima ima da nastupi u borbu. Osim toga iz strojevog egzercira prilikom prijetnje i predaje raporta rade se potrebna prestrojenja i pušćane radnje iz pješadiskog egzercira. I još ponavljanje svega pređenoga.

Sa mobilizacijom na ovome sektoru ide vrlo teško, ali narednih 15 dana mobilizacija će se planski izvoditi.

Dezerterstva nije bilo.

Ishrana za sada na ovome sektoru može se reći da je dobra, ali je jednostavna. Voća nema, a nema ni povrća, sem

ponešto krompira koji se kuha sa mesom. Odjeća i obuća vrlo je slaba, uglavnom ljudstvo je obuveno u oputnjake.

Kulturno-prosvjetni rad vrlo je slab, ali je ovaj štab donio zaključak da se traži ma sa koje strane odgovarajući drug ili drugarica koji bi imali smisla za rad po kulturno-prosvjetnom radu čime će se i ovo popraviti.

Jedinice žive logorskim—vojničkim životom i drugarstvo je na dosta dobroj visini.

Kako štabovi bataljona, tako i komande četa izvršavaju sva naređenja i zadatke koji im se postavljaju bez pogovora.

Moral i disciplina ove brigade jeste na dostojnoj visini kako u pogledu borbenosti, tako i u pogledu privatnog života, kako u službi, tako i van službe.

Odnos vojske i stanovništva na ovom sektoru postavlja se pravilno, a i samo djelovanje naših snaga duže vremena, naročito na sektoru opštine S. Vakuf, stanovništvo se popravlja i svesrdnije prilazi vojsci bilo u pogledu ophođenja prema vojsci ili u pogledu davanja pojedinih potreba vojsci.

U ovoj brigadi nedostaje komandnog kadra, naročito zamj. komandanata bataljona, zamj. političkih komesara bataljona, a isto tako nema dovoljan broj zamj. politkomesara i po četama. Sam štab brigade nije popunjen. Nedostaje zamj. komandanta brigade, zamj. politkomesara brigade i ob. c. Radi se na uzdizanju komandnog kadra i uskoro će ga biti, ali uglavnom za sada ga nedostaje. U bataljonima i četama osjeća se prijeka potreba u popuni boraca, jer jedinice su dosta male, a osposobljene su za borbu, i one bi mogle primiti priličan broj novih ili starih boraca radi popune brigade, koja bi mogla primiti i izvršavati zadatke brigada.

Situacija na ovome sektoru je sljedeća: četnička banda ne pretstavlja nikakvu vojnu formaciju i u svako doba jedan bataljon ove brigade može da razbije ili da dočeka sve njihove koncentracije, ali ovoj brigadi je nemoguće očistiti ovaj sektor za kratko vrijeme od četnika zbog toga što je sektor veliki, a brigada, odnosno jedinice su male i ne mogu da obuhvate cio sektor, bilo klinovito ili streljačkim strojem, jer samo bi se na taj način mogli protjerati, pomlatiti ili pohvatati. Obzirom što četnička banda ima svoju pozadinu počev od Čukovca prema Javoranima i lijevo prema Vrbasu, a njihova je pozadina zato što mi svakodnevno ne djelujemo na pomenutim sektorima, mišljenja smo da bi na ovaj sektor trebala doći još jedna brigada, kako bi se četnička banda sa ovoga sektora može se reći samo protjerala i možda manjim dijelom uništila. Manjim dijelom uništila kaže se zato što pri svakom našem nastupanju četnička

banda većinom bježi pa iako kad [kad] koncentrično dočekaju, poslije kraće borbe opet se razbjegnu. Ovaj štab stvarao je plan napada na četničku bandu na razne načine i može se reći da ih je prilično kao živu snagu i uništila i tako reći nigdje se i ne pojavljuje, ali ipak ima slučajeva gdje omanje grupice pripućaju na naše patrole. Garnizon u K. Varoši prilično je veliki, oko 2 bojne, sa izvjesnim brojem motorizacije, koji se stalno mijenja, povremeno izlazi iz K. Varoši na okolne položaje radi odbijanja naših snaga od K. Varoši. Vojska koja se nalazi u K. Varoši jeste kursisti, Hrvati sa komandnim kadrom Nijemci, moderno naoružani sa savremenim naoružanjem iz sastava »Tigar« divizije.

Što se tiče likvidacije K. Varoši mišljenja smo da situacija nije povoljna za to, već je bolje da se K. Varoš po mogućstvu uobruči i da ga svaki njegov izlazak iz K. Varoši košta u ljudstvu i materijalu, kao i da se više djeluje na komunikaciji K. Varoš—B. Luka, da se pokidaju svi željezni i kameni mostovi na pruzi i cesti i da se postavljaju zasjede na pomenutoj komunikaciji i sa jedne i druge strane komunikacije. U ovom slučaju potrebno bi bilo da neke jedinice djeluju sa desne strane pomenute komunikacije i da se snage sa desne i lijeve strane povezuju i da zajednički postavljaju zasjede. Tenkovi i kamioni efikasno se mogu uništavati sa protivtenkovskom puškom.

Usljed tako reći svakodnevne borbe, bilo sa četnicima ili sa bandom »Tigar« divizije,⁴ ova brigada ostala je sa malo municije, kako puščane, tako i za bacač. Isto tako potrebno je ovoj brigadi da promijeni sektor djelovanja, kako u pogledu ishrane, tako u pogledu odmora i popune brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

⁴ 373 legionarska divizija »Tigar«

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE OD 16 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVI- ZIJE O AKCIJI IZVEDENOJ NA KOMUNIKACIJI BANJA LUKA—KOTOR VAROŠ¹

ŠTAB XII KNOU BRIGADE

Str. pov. op. broj sl.

Dana 16 avgusta 1943 g.

Izvještaj o akciji na
komunikaciji B. Lu-
ka — K. Varoš.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

Na dan 14 ov. mj. snage ove brigade (formirana udarna grupa od II i III bataljona) izvršila je pokret pravcem Vagani—Boljanići—Podosoje sa zadatkom da na tome pravcu razbije koncentracije četničke bande i da se spusti na komunikaciju K. Varoš—B. Luka, da sruši prugu i izvrši akciju na voz ili ma kakvu motorizaciju ukoliko naiđe.

Akcija je uspjela. Na gore pomenutom pravcu četnici su razbijeni i protjerani prema Lipovcu i Memićima, a udarna grupa noću između 14 i 15 ov. mj. spustila se je na prugu i cestu K. Varoš—B. Luka, srušila pruge 1 i po km i u samu zoru u 5 časova ujutro u zasjedi dočekala jedan teretni kamion, 1 njemački automobil sa radio stanicom i 1 teški tenk od 15 pa i više tona. Zasjeda je otvorila vatru i borba je od strane neprijatelja primljena pod zaštitom tenka. Protivkolska puška sa dva metka uništila je teški kamion, koji se je odmah zapalio. Otvarana je vatra na tenk. Iz protivtenkovske puške opaljeno je više metaka, ali pošto je bio teški tenk, nije se mogao uništiti sve dotle dok mu nije otvorena vatra na točkove i bio je onesposobljen za pokret, ali je i dalje davao otpor iz tenka. Kada je tenk onesposobljen, primijećen je automobil sa radio stanicom i on je odmah uništen, ali su Nijemci uspjeli da uspostave vezu preko radio stanice sa K. Varoši i da traže pomoć. Pomoć iz K. Varoši stigla je prvo u jačini od 7 tenkova i 8 kamiona punih vojske. Pojačanje je dočekano. Prvi tenk koji je

¹ Original, pisan na mašini. latinicom. nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 19/3, k. 875.

naišao momentalno sa dva metka iz protivtenkovske puške je uništen. Bandi koja se vozila u kamionima nanaseni su veliki gubici u mrtvim i ranjenim. Dajući otpor neprijatelj je dobijao i dalje pojačanja iz K. Varoši, da su kamioni tri puta po 8 dolazili puni vojske sa teškim bacačima i sa dva brdska topa. Iz svih automatskih oruđa i oružja koje je neprijatelj imao na raspoloženju: 7 tenkova, 5 teških bacača, pored malih raznog kalibra, tromblona i 2 brdska topa, otvorena je paklena vatra na položaje naše zasjede. Borba se vodila od 5 sati ujutro do 10 prije podne strahovita. Kada je viđeno da [je] plijen koji je za dobit nemoguće izvući, zasjeda je povučena da se ne bi trpili nepotrebnii gubici. Neprijatelj je i dalje otvarao strahovitu vatra i pod zaštitom pomenute vatre izvlačio svoje mrtve i ranjene, tovario ih u kamione i vozio ih za B. Luku i za K. Varoš.

Neprijatelju su nanijeti gubici: 50 mrtvih i ranjenih, ali više mrtvih, obzirom što je bila neposredna blizina i što je bio veliki brisani prostor i što je izbrojano, kada su izvlačili i tovarili na kamione. Uništena su 2 tenka, 1 teški kamion sa municijom, koji je izgorio, 1 njemački automobil sa radio stanicom i 1 motocikl. Naši gubici: 2 lakše ranjena i 4 sasvim malo ogrebeni od manjih gelera tenkovske granate.

Prilikom proganjanja četničke bande ubijen je 1 četnik i 5 ranjeno. Četnici se strahovito boje partizana, pogotovo od kad se saznalo da smo dobili oružje od Saveznika.

Uglavnom, udarna grupa izvršila je svoj postavljeni joj zadatak uspješno, i protivtenkovska puška, kao borbeno sredstvo protiv tenkova i kamiona, mitraljeskih gnjezda, bacača i topova, na ovome sektoru na partizanski način ratovanja za naše jedinice vrlo je korisna. Nijemci su odmah primijetili da ih tuče neko novo oruđe i počeli su vikati »pancir, pancir«!. znajući da protivkolski top nije, a da ih strahovito tuče. Iz puške je ispaljeno 40 metaka. Moglo se je uništiti još mnogo više tenkova i kamiona, ali nije bila ponijeta sva municija. Na teški tenk najviše se opalilo metaka dok se nije ustanovilo da se oklop ne može probiti, već da se mora samo po točkovima oštetiti. Za protivtenkovsku pušku potrebno je više municije.

U ovoj borbi izginulo je najviše Nijemaca koji su išli iz B. Luke za K. Varoš.

U pomenutoj akciji, kao najbolji borac istakao se je vodnik II voda I čete II bataljona ove brigade drug Bobić Milan, koji je sa svojim vodom jurišao na teški tenk iz kojeg je davan otpor, te je drug Bobić lakše ranjen.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. otsutan

Mečava

BR. 42

**PRIJEDLOG ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 17 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
ZA SADEJSTVO SA DESETOM I DVANAESTOM DIVI-
ZIJOM¹**

ŠTABU II KORPUSA

Molimo Vas da naredite Štabu X divizije da uhvati vezu sa našim desnim krilom na Jezeru.² Mi nijesmo mogli uhvatiti vezu iako smo slali drugove na njihov sektor.

Izvijestite XII diviziju o našim operacijama,³ da bi Banjalučki odred mogao spriječiti prebacivanje i bježanje četnika preko Vrbāsa.

Dalmatinska⁴ VII divizija već je stigla do Glamoča.

Dobro bi bilo da se orijentišu prema Kosovu; Sajkovački bataljon trebalo bi najhitnije pripojiti Grahovsko-peuljskom odredu »Gavrilo Princip« jer će isti dobiti nove zadatke.

S. F. S. N!

17-VIII-1943 g.

Kom. IV divizije

¹ Kopija originala, pisana mastiljavom olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27—2, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 32.

³ Vidi dok. br. 37.

⁴ Nije dalmatinska već Sedma hrvatska NOU divizija.

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE
BRIGADE ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O AKCI-
JAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 29 JULA DO 14 AVGU-
STA 1943 GODINE¹**

Š T A B
V KK NOU BRIGADE
Br. 17 str. pov.
17 avgust 1943 god.
Položaj

Š T A B U XII NOU DIVIZIJE

Podnosimo vam izvještaj o vojnome radu i akcijama ove brigade od 29 jula 1943 g. do 14 — VIII — 1943 god.

29.VII.1943 god. I i II bataljon nalazili su se na liniji Gojakovac—Cerovica—Križ. III i IV bataljon na liniji Mačino Brdo—Galjipovci—Lišnja—Vršani—Vijačani, sa zadatkom odbrane Prnjavora. Istog ovoga dana snage II bataljona vršile su čišćenje ustaškoga sela Omanjske, u selu je bilo 300 naoružanih domorodaca (legionara). Borba je trajala 1 sat. Neprijatelj je dao dosta jak otpor, ali je protjeran. Naši gubici 1 mrtav, neprijateljski nepoznati. Stanovništvo ovoga sela je vrlo neprijateljski raspoloženo prema nama. Zapaljena je 1 kuća koja je služila neprijatelju za stanovanje.

Istog dana uvečer, oko 21 čas, vršeno je čišćenje sela Bukovice od četnika. Poslije borbe od 20 minuta četnici su razbijeni i protjerani. Ranjen je četnički komandir Vidović Aleksa, koji je uspio pobjeći. Zarobljen je 1 čet. bolničar, koji je ostao u našim redovima. Narod je u ovome selu prijateljski raspoložen prema nama. Postupak naših boraca na visini.

30 — VII — 1943 god. III i IV bataljon ostali su na položajima kod Prnjavora. I i II bataljon na povratku iz akcije sa Tešnja i okolnih garnizona, bili su na liniji Ljeskove Vode — Pojezna.

31 — VII — 1943 god. III i IV bataljon ostali su na ranijim položajima. I bataljon smjestio se u Pojeznu, a II u Brestovu, sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravaca od Dervente i Tešnja.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/2, k. 869.

1 — VIII — 1943 god. Svi bataljoni ostaju na ranijim položajima. Vršiti se vojna obuka, pranje i parenje veša i mobilizacija ljudstva u brigadu.

Istog dana jedna četa III bataljona postavila je zasjedu četnicima Rade Radića prema Branešcima. Naišla je jedna patrola od 5 četnika. Dva četnika ubijena i 1 ranjen.

2 — VIII — 1943 god. Svi bataljoni ovoga dana izvršili su smotru i organizovali proslavu dvogodišnjice Nar.oslobodilačke borbe² (Ilin-dan). Smotra i proslava održani su i uz prisustvo pozadine.

Istog dana do 20 časova bataljoni su uzeli sljedeći raspored: Brestovo—Tabak Ilova—Mačino Brdo—Galjipovci—Lišnja—Gajevi—Vršani—Branešci—Lavovo Brdo—Reljevac, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Dervente i Klačnica, kao i od četnika Radića, Bundala, Forkape i Vinčića.

3 — VIII — 1943 god. I, II i III bataljon ostali su na starim položajima i odmor iskoristili u radu sa novoupisanim drugovima, vojničkim egzercirima, pranju i kupanju boraca. IV bataljon ovog dana u zoru napao je četnike Ljube Bundala u Orašju i Skucanima, da bi obezbijedio žetvu švapskog žita kod Lišnje. Četnici su imali 3 mrtva i 1 ranjenoga. Navečer bataljon se vratio na svoj stari položaj, pošto je prethodno izvukao požnjeveno žito.

4 — VIII — 1943 god. u zoru četničke bande Rade Radića napale su položaj III bataljona u Vršanima i Gajevima. Četničke bande Ljube Bundala malo kasnije napale su naš IV bataljon na Gusaku i Lišnji. U isto vrijeme čet. bande Forkape, Maleševića i Vinčića napale su na položaj našega II bataljona (Mačino Brdo—Tabak Ilova). U ovom napadu učestvovalo je ukupno oko 2.000 četnika i civila. Napad nije počeo jednovremeno. Borba je sa prekidima trajala do 11 časova. U ovome napadu četnici su bili uspješni jedino da zauzmu Gusačko groblje, odakle su kasnije protjerani. Cilj ovoga opšteg napada četničkih bandi bio je zauzimanje grada Prnjavora. Jedna jača grupa četnika Rade Radića direktno je napadala štab našega III bataljona u Vršanima. U ovome napadu četnici su koncentrisali sve svoje automatsko i teško oružje (5 teških mitraljeza, 1 teš. i 1 laki bacač). U 11 časova neprijatelj je bio protjeran na svim pravcima otkuda je napadao. Četnici su imali 22 mrtva i preko 30 ranjenih. Naši gubici 5 lakše ranjenih drugova.³

² Vidi dok. br. 3.

³ Opširnije vidi u dok. br. 12.

5 — VIII — 1943 god. Bataljoni ostaju na ranijim položajima, neprijateljskih pokreta nije bilo ni na jednome pravcu naših bataljona.

6 — VIII — 1943 god. Bataljoni ostaju na ranijim položajima. Istoga dana pred večer oko 17 časova četnici su pripucali na jednu četu II bataljona na Mačinome Brdu. Sa manjim snagama naši su ih rastjerali. Jedan četnik ranjen.

Istoga dana snage našega I bataljona, snage Prnjavorskoga odreda i I bataljon II brigade u dva časa izjutra dobili su zadatak da prokrstare prostorijom između Doboja i Dervente i da izbiju na liniju Vel.Sočanica—Mal.Sočanica—Tisovac, u cilju pronalazjenja engleskih padobranaca koji su se 5 — VIII — spustili na tu prostoriju. Naš I bataljon bez borbe dospio je do Male Sočanice. U Maloj Sočanici i Malom Prnjavoru nalazila se je domaća legija, koja je oko sela imala izgrađene bunkere. U 7 časova izjutra izvršili smo napad na ta dva sela i poslije kraće ali žestoke borbe protjerali legionare do pruge Derventa—Doboj. Izvršen je pretres kuća. Borci su se odlično držali i nije bilo nijednoga samovoljnoga akta. Oko 9 časova povratili smo jedinice na liniju Crnča. U tome međuvremenu neprijatelj je koncentrisao i dobio pojačanja iz ostalih ustaških sela, nastojeći da vrši protivnapade. Naši su ih sačekivali i nanosili im gubitke. Razlog što smo snage I bataljona brzo povukli na Crnču je taj što snage odreda i II brigade nijesu još bile izbile na Vel. Sočanicu i Tisovac, a naš I bataljon pređuboko je bio prodro u kompleks ustaških sela. Neprijateljski gubici: 9 mrtvih i više ranjenih. Naši bez gubitaka. Zaplijenjeno: 2 puške, 350 metaka, 1 vojno-državni pištolj, 10 bombi, 5 pari cipela i 1 čizme. Istoga dana navečer, pošto je uhvaćena veza sa snagama Prnjavorskoga odreda i II brigade, bataljon se vratio na stari položaj u Brestovu. U ovome pokretu i I bataljon dobio je nešto dobrovoljaca.

7 — VIII — 1943 god. Bataljoni ostaju na istim položajima, promjena nikakvih nije bilo.

8 — VIII — 1943 god. Do 16 časova bataljoni su ostali na ranijim položajima. Brigada je dobila zadatak⁴ da istoga dana do 20 časova izvrši koncentraciju na liniji Vijačani—Vršani—Lišnja—Čorle—Paremije, u cilju napada na četnike Rade Radića i Ljube Bundala, koji su se nalazili na prostoriji Jošavka—Crni Vrh—Orašje—Prosjek. U pokretu sa Mačina Brda do Čorla naš II bataljon imao je borbu na Carevoj Gori koja je trajala pola sata. Četnici su u šumi bili postavili zasjedu i sa-

⁴ Vidi dok. br. 18.

čekali našu patrolu prethodnicu. Četnici su razbijeni i rastjerani. U ovoj borbi imali smo 3 ranjena (1 je kasnije podlegao ranama).

U 20 časova bataljoni su sa navedene linije krenuli u akciju. I bataljon dobio je zadatak da izbije na liniju Branešci—Dubrava, III bataljon na Kokore. IV bataljon frontalno je napadao četnike Ljube Bundala preko Mračaja—Orašja—Skucana i Prosjeka. II bataljon zaobilazno preko Otpočivaljke i Gumijere dobio je zadatak da izbije na liniju Dragovići—Milosavci. Na svojim pravcima jedino je IV bataljon imao kraću borbu u Skucanima i Prosjeku. Četnici su bježali. Gubitaka nije bilo ni sa jedne strane. U ovome pokretu zarobljeno je 3 četnika, 1 karabin, 100 metaka i 2 bombe.

9 — VIII — 1943 god. Snage brigade do 9 časova dospjele su, i u toku dana ostale, na liniji Dubrave—Branešci—Kokori—Devetina—Dragovići—Milosavci. U Milosavcima zarobljen je 1 četnik, zaplijenjen je 1 karabin, 2 bombe i 80 metaka, a on je pušten kući. Dan ranije zarobljen je čet.vodnik Luka Vrhovac, i strijeljan je jer je bio veliki razbojnik i mnogo je zla nanio Nar.oslobodilačkoj vojsci na ovome terenu.

Istoga dana navečer u 17 časova svi bataljoni izvršili su pokret u cilju napada na Jošavku. IV bataljon sa Devetine napadao je direktno centar Jošavke. III bataljon dobio je zadatak da izbije na prostoriju između Brežičana i Jošavke. I bataljon obuhvatnim pokretom dolinom Ukrine i preko Srednje Šnjegotine dobio je zadatak da izbije na Karač i Tromedu. II bataljon dobio je zadatak da preko Kadinjana, Slatine i Crnoga Vrh izbije na Radoniće⁵ i Štrbe i postavi zasjedu na cesti Jošavka—Čelinac. U ovome pokretu kraću borbu u Jošavci imao je naš IV bataljon; inače četnici su se ispred naših snaga na vrijeme povukli prema Kotor Varoši, Banjoj Luci i Klašnicama. U Slatini pod samim Crnim Vrhom jedna četa II bataljona naišla je na grupu četnika [u] kojoj je bio Rade Radić i komandant čet.bataljona Račić. Pošto je bila noć uspjeli su pobjeći. U ovom pokretu ubijen je 1 četnik (Ivanović Miloš iz Kadinjana). Zaplijenjeno je: 1 karabin, 50 metaka, 4 konja i 1 kožno sedlo.

Noću između 9 i 10 o.m. snage našeg I i IV bataljona na prostoriji Karač—Jošavka susrele su se sa snagama I Proleter-ske brigade,⁶ koje su istu noć od Šnjegotine i Uzlomca vršile napad na Jošavku. Zahvaljujući prisebnosti komandnoga kadra s obje strane do sukoba nije došlo.

⁵ Vjerovatno Rađujkovići

⁶ Vidi dok. br. 19.

10 — VIII — 1943 god. do 9 časova snage brigade izbile su na liniju Karač—Tromeđa—Jošavka—Radovići—Strbe, gdje su ostali u toku čitavoga dana. Vršen je pretres čet.kuća i konfiskacija imovine od izrazitih čet.bandita. ...Istoga dana predvečer oko 18 časova 3 neprijateljska aviona u dva navrata bombardovala su i mitraljirala mjesto logorovanja našega III bataljona. Od bombardovanja poginuo je komandir 2 čete III bataljona drug Bašić Dušan, lakše ranjen komandir 1 čete i još 4 borca. Iz mitraljeza neprijatelj je zapalio sijeno gdje su se nalazili naši borci i tom prilikom kraj sijena sagorio je 1 naš puškomitraljez i ranac sa municijom. Predvečer svi bataljoni promijenili su mjesto logorovanja u samoj Jošavci, da bi izbjegli žrtve u eventualnim daljim bombardovanjima koje smo očekivali idućeg dana.

Prilikom pretresa kuća nađeno je nešto bombi, puščane municije i 1 pištolj. Narod ovoga kraja neprijateljski je raspoložen prema nama, a četnici su prilikom svoga povlačenja uspjeli da sa sobom odvedu dobar dio stanovništva i stoke, dok su hranu prethodno posakrivali. Pa i pored toga postupak naših boraca bio je vrlo pravilan.

11 — VIII — 1943 god. Bataljoni su se nalazili na liniji Karač—Tromeđa—Brežićani—Jošavka—Radujkovići do Crnoga Vrha. Jedinice su se odmarale i vršile patroliranje na svojim pravcima i protjerivale manje četničke grupe koje su pripuckavale na naše patrole iz Skatavice. (10 o.m. zarobljena su dva četnika a dva ubijena).

Istoga dana poslije podne Nijemci su sa dva tenka izašli iz Čelinca prema Jošavci i mitraljirali položaje oko ceste gdje se nalaze naše zasjede. Četnici su nam ranili 1 druga koji je bio u patroli.

12 — VIII — 1943 god. Bataljoni ostaju na istim položajima i sa istim zadacima.

13 — VIII — 1943 god. Do 14 časova bataljoni ostaju na istim položajima. U 14 časova bataljoni su izvršili pokret preko Šnjegotina, Liplja i Uzlomca da bi uzeli novi raspored i nove položaje prema naredbi štaba divizije toga dana.

14 — VIII — 1943 god. Do 12 časova brigada je izbila na određenu liniju: Rastuša—Ukrinica—Pribinić—Buletić—Maslovar—Obodnik. Sa zadatkom zatvaranja pravaca od Teslića i Kotor Varoši, kao i protjerivanja i razbijanja manjih čet.grupa na tim prostorijama. U Ukrici i Pribiniću naše snage su naišle na manje čet.grupe koje su pobjegle prema Tesliću. U toku dana nije bilo neprijateljskih pokreta ni na jednome pravcu.

II

Za proteklih 15 dana održana su savjetovanja i vojnički časovi po četama i bataljonima i to:

I bataljon, jedno savjetovanje sa komandama četa, vodnicima i desetarima, gdje se ukazalo na nedostatke u patroliranju, izviđanju i slabom gađanju.

II bataljon, održano po jedno savjetovanje sa komandnim kadrom četa a u dvije čete po jedan vojni čas, gdje se ukazalo na vojničke nedostatke i data uputstva za dalji rad.

III bataljon, održan je vojnički čas sa komandnim kadrom četa i borcima po pitanju što boljšega učvršćenja vojne discipline, izvršavanja naređenja i vojničke budnosti i opreznosti na ovome terenu. Dalje, održani su četni sastanci gdje se ukazivalo na vojničke nedostatke u borbi kao i postupke prema pozadini.

IV bataljon, održana dva savjetovanja sa komandnim kadrom četa gdje su se pretresali nedostaci u posljednjim akcijama, stanje u četama i data uputstva za dalji rad.

Komandant brigade održao je jedan čas sa komandnim kadrom II bataljona, gdje se radilo čitanje karata.

Redovno u pokretu i u borbama praktično, na terenu, ukazuje se komandnom kadru bataljona i četa na vojničke nedostatke, te se daju savjeti i uputstva da bi se to ispravilo.

Za proteklih 15 dana mobilisano je 76 boraca, od kojih je 24 došlo dobrovoljno — i to sa sektora između Doboja i Der-vente.

Dezerterstva je bilo za posljednjih 15 dana. Dezertirali su novomobilisani. Posebno prilažemo spisak dezertera. Poduzeli smo korake da prikupimo te dezertere. 12 ih je pobjeglo sa puškama.

Ishrana jedinica za proteklih 15 dana bila je dobra.

Kulturno-prosvjetni rad posljednjih dana je oživio, što se očituje u kulturnim priredbama koje naši bataljoni organizuju za vojsku i pozadinu.

Za ovih 15 dana vojnički život jedinica bolje se odvijao nego ranije, jer su čete i bataljoni uglavnom bili na okupu. U svim jedinicama za vrijeme logorovanja vršene su vojničke vježbe.

Komande četa u odnosu na štabove bataljona u potpunosti izvršavaju naređenja, kao i štabovi bataljona u odnosu na štab brigade. Još uvijek ima nedostataka po pitanju izvještaja, ali po tome pitanju napravljen je veliki napredak i uskoro će biti potpuno riješen.

Moral i disciplina komandnog kadra i boraca u brigadi je na visini, osjeća se želja za većim akcijama.

Na svim sektorima kuda su prošle naše jedinice za proteklih 15 dana odnos kadra i boraca prema narodu bio je pravičan i na visini.

U svim bataljonima upotpunjen je broj komandnoga kadra, osim štaba III bataljona, gdje nedostaje zamj. komandanta bataljona.

Na četničkim sektorima Rade Radića, Ljube Bundala, narod je u priličnoj mjeri neraspoložen prema našoj borbi, u čemu prednjači sektor Jošavke, dok pojedina sela na tim sektorima dobro primaju našu vojsku. Srpska sela između Doboja i Dervente (Sočanice, Osinja, Crnča) vole našu vojsku i našu borbu iako su svega jedan dan naše snage bile u tim selima. To se odrazilo u broju mobilisanih dobrovoljaca koji su stupili u naše jedinice (76).

Na sektoru koji sada kontroliše naša brigada čet. bande potpuno su razbijene i pojavljuju se u beznačajnim grupicama. O stanju u neprijateljskim garnizonima podnio je izvještaj šef OC ove brigade.

Nadopuna. 5 o.m. jedna patrola I bataljona pronašla je u Ljeskovim Vodama jednoga naoružanoga četnika i 5 karabina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar

Komandant
Ratko

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 18 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA O SI- TUACIJI U OBLASTI TUZLE I NAREĐENJE ZA PRIKU- PLJANJE PODATAKA O SNAGAMA NEPRIJATELJA¹

ŠTAB II PROLETERSKE DIVIZIJE

18 avgusta 1943 g.

u 13.30 časova

ŠTABU IV PROLETERSKE BRIGADE²

1. O neprijatelju nemamo naročitih podataka, niti su nastupile neke naročite promene. U odnosu na našu sadašnju teritoriju, gde su smeštene jedinice naše divizije, postoje dve tačke na kojima je neprijatelj ovih dana jače ispoljen, ali bez ikakvih znakova nekih planskih ofanzivnih namera. To su selo Živinice, gde ima oko 400 vojnika »Vražje divizije«³ i oko 200 mesnih milicionera, sa nešto artiljerije, — kao i prostor na levoj obali reke Krivaje, gde su se, prema izveštaju V crnogorske brigade od 17 ov.m. u 22.40 časova, skoncentrisale neke grupe četnika, sa izvesnom namerom da nas sa te strane uznemire. I ovo nije nikakva ozbiljna stvar, te smo je kao takvu i tretirali.

Na glavnim komunikacijama koje okružavaju našu sadašnju teritoriju i dalje prolaze manji i veći transporti nemačkih vojnika i materijala, ali je to sve izgleda u vezi sa spoljnim događajima, bez ikakvih namera u odnosu prema nama.

I pored svega gornjeg, naša stalna budnost, blisko i dalje izviđanje i neprekidna obaveštavanja moraju za nas biti pravila i moraju nam svakog momenta dati tačne podatke o neprijatelju: gde se on nalazi, koje je jačine i šta radi.

2. Obzirom da je sadašnjim svojim smeštajem II proleteraska brigada dovedena u stanje teže ishrane, to naređujemo: da se ova brigada sa svojih sadašnjih položaja (oblast Ribnice i Predražića), u toku noći 18 na 19 avgusta tek.god. prebaci na prostoriju: Podgorje — Repnik — Omazići, sa zadatkom intenzivnog izviđanja i osmatranja pravca Živinice, kao i pravaca preko Dubrave ka s. Priluk, Šerići, Suha.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 7 (1—1) II, k. 738.

² Naređenje je upućeno svim jedinicama Divizije. Original je nađen u arhivi Četvrte proleterске brigade.

³ Na prostoru Tuzle, gdje se nalazi i s. Živinice, dejstvovalе su jedinice 369 legionarske divizije — »Vražje«. Vidi dok. br. 134 i 137.

3. II dalmatinska brigada ostaće na svojim dosadanjim položajima s tim što će prestati sa daljim izviđanjem na pravcima označene teritorije određene ovim naređenjem II proleterskoj brigadi.

4. V crnogorska brigada će u toku današnjeg i sutrašnjeg dana prikupiti još detaljnije podatke o navedenim četničkim bandama na levoj obali r. Krivaje i u toku noći 19/20 sa celom brigadom rasterati ove bande na pravcu Mahoje — Gostovići u oblasti potoka Gostovići. Ovo organizovati u toku sutrašnjeg dana i privući se neopaženo što bliže ovim bandama, te im iznenadnim naletom naneti što više gubitaka.

Po završenoj akciji vratiti se na svoje dosadašnje položaje.

Na sadašnjoj prostoriji zadržati sav balast (intendanture, komore i t. sl.) kako bi bataljoni brigade bili potpuno pokretni i laki za jedan čisto partizanski rad i borbu.

5. IV proleterska brigada, koja je sinoć imala izvršiti napad na neprijateljsko uporište s. Puračić, podneće izveštaj o ovoj akciji i dalje ostati u osmatranju i izviđanju neprijatelja na pravcima svoje sadašnje prostorije.

6. I pored ovih pokreta i akcija štabovi svih brigada će voditi računa da jedinice brigada budu sposobne da u najkraćem vremenu krenu sa sadašnje prostorije na pravac za koji očekujemo svaki čas naređenje.

7. U interesu da se komandni kadar ne razbija i ne slabi, a u vezi uslova i odredaba o unapređenju u čino ve oficira, zabranjujemo da štabovi brigada određuju drugove sa komandnog položaja (vojne rukovodioce) na položaje političkih rukovodilaca. Određivanje, pak, političkih rukovodilaca na položaje vojnih rukovodilaca dozvoljava se štabovima brigada u krugu svoje nadležnosti, o čemu takođe izvestiti ovaj štab. Predloge po prvom slučaju dostavljati ovom štabu na rešenje.

8. Štabovi brigada će odmah dostaviti potrebne podatke za tri drugarice iz svake brigade, za njihovo unapređenje. Podaci treba da obuhvate sledeće: ime i prezime, godine starosti, dan stupanja u partizane, na kojim vojnim dužnostima se nalaze ili su se nalazile i karakteristika. Ove podatke dostaviti što pre sa svojim mišljenjem: za koji čin treba predložiti dotične drugarice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Mitar⁴

(M.P.)

K o m a n d a n t

Peko⁵

⁴ Bakić

⁵ Dapčević

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 18
AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE I PETE BRIGADE ZA
POSJEDANJE NOVIH POLOŽAJA¹**

Š T A B
XII NAROD.-OSLOBOD. UDAR.
DIVIZIJE

O.P.Br. 17/43

18 — VIII — 1943 g.

9³⁰ h

ŠTABU II i V KNOU BRIGADE i
ŠTABU PRNJAVORSKOG PO-a

Položaj

U vezi naređenja štaba I Bosanskog NOU korpusa izvršiće se do 20 ovog mj. t.g., do 18 časova, koncentracija II KNOU brigade na prostoriji Maslovare — Bebe — Pribinić — Buletić.

U vezi prednjeg naređujemo:

1. Da u toku 19 ovog mj. do 12 časova snage V KNOU brigade, osim bataljona u Maslovarama, izvrše smjenu snaga II KNOU brigade, preuzimajući sektor i zadatke koje je do sada imala II KNOU brigada, tj. Ilova — Mačino Brdo — Brestovo — Rastuša, sa glavnim zadatkom zatvaranja i kontrole pravaca Derventa — Prnjavor, Klačnice — Prnjavor, i Jelah — Prnjavor, kao i razbijanja i progona četničkih grupa na sektor Pojezna, Smrtići, Careva Gora.

2. Snage II KNOU brigade prikupiće se u toku 19 ovog mj. i krenuti na određeni zadatak u vrijeme koje im je potrebno za marš, da bi se izvršio gornji zadatak. Od V KNOU brigade preuzeće protivkolski top i odjeljenje sa municijom. Povešće sa sobom i bacač. Hrane rezervne ponijeti što više, a najmanje za 5 dana.

3. Po izbijanju snaga II KNOU brigade u Maslovare, bataljon V KNOU brigade, koji se nalazi u Maslovarama, krenuće na prostoriju Čečava—Pribinić, zatvarajući i kontrolišući pravce Teslić — Maslovare, Teslić — Kulaši.

4. Snage PPO²-a, u vezi reorganizacije u odredu i novonastale situacije u dispoziciji naših snaga, zadržaće se sa ma-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8—1, k. 865.

² Prnjavorski partizanski odred

njim snagama na prostoriji Glogovac, kontrolišući i zatvarajući pravce od Dervente, Kalenderovaca i Pojezne, dok će sa preostalim snagama povremeno krstariti terenom, u cilju mobilizacije i akcija na manje četničke grupe.

5. Štabovi II i V KNOU brigade i štab PPO-a uputiće po jednog konja sa samarom do štaba ove divizije gdje će primiti eksploziv i bombe, kojim će rukovati Minersko odjeljenje, a koje treba formirati po dolasku kursista.

6. Ima najhitnije da se postupi po našem naređenju, kojim su traženi svi jahaći konji sa sedlima članova Politodjela i bivših sov. oficira, kao i dvije pisaće mašine i daktilografi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Žarko

Načelnik štaba
Sl. odsutan

Komandant
Šoša

(M.P.)

BR. 46

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
18 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
NAPAD NA ČETNIKE U S. N. KAMENICA, JELOVČANI I
TEŠIĆI¹**

ŠTAB I PROLETBRIGADE
18 avgusta 1943
Br. 522

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1) Neprijatelj (četnici) se nalaze na prostoru sela Kamenica, Jelovčani—Tešići, u jačini oko 100 četnika, jedan brdski top i teški bacač. Kako obaveštava IV bataljon teški bacač im je na Kurjaku i sa njime je danas dejstvovao. Druga grupa četnika nalazi se na prostoriji sela Orašje severno od drumu Lišnja—Milanovići. Jačina ove grupe po ravnoj proceni je oko 100 ljudi. Prema izveštaju obaveštajnih organa četnici su tra-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 51/1—2, k. 709.

žili da im se spremi hrana za 500 ljudi. Za likvidaciju ovih grupa raspored i zadatak bataljona biće sledeći.

a) *II bataljon* krenuće odmah po dobijanju naređenja dru-
mom ka Jošavci do sela Brđani, odakle skreće za selo Jovano-
vić. Sa prostora sela Jovanović raspoređiće bataljon tako da
glavnina pođe pravcem s. Jovanović, selo Jelovčani, selo Tešići.
Jednu četvu će uputiti od sela Jovanović preko kote 221 na
Divan.

b) *III bataljon* izvršiće pokret odmah s tim da stigne sa
dve čete najkasnije u 5 časova na prostoriju sela Jošavka
(Stan) — Mlinski Potok. Zadatak bataljona je napasti prostoriju
Jelovčani—Tešići sa juga.

c) *IV bataljon* krenuće sa sadanje prostorije sa svim de-
lovima, uzimajući u obzir i vod koji je kod bolnice, na prosto-
riju sela Lađevci (zaseok Đurići). Na prostoru zaseoka Đurići
treba da bude najkasnije u 5 časova. Sa bataljonom ići uz reku
Turjanicu preko k. 214 na zaseok Đurići, tako da se zaobiđe
neprijatelju tiho i tajno iza leđa. Neprijatelj ne sme osetiti po-
kret bataljona.

Početak napada tačno i neizostavno u 6 časova ujutru.
Ovim napadom nastojati da se brzim manevrom krila II i IV
bataljona neprijatelj otseče od Crnog Vrh a i natera ga da primi
borbu, sa kojom se želi ako ne potpuno ono bar delimično uni-
štiti neprijatelja i razbiti ga. Sa II i III bataljonom komando-
vaće zamenik komandanta brigade drug Jagoš.²

2) Po završetku zadatka bataljoni će odmah krenuti ka
prostoriji Hrvaćani—Lišnja. Raspored bataljona biće sledeći.

II bataljon selo Hrvaćani sa pravcem obezbeđenja Deve-
tine i izviđanja u pravcu Crkvište—Hrvaćani (naseobina).

VI bataljon postaviće se na prostoriji Kojin Han—Osoje
još u toku noći pošto ne učestvuje u prvoj akciji na Jošavku.
Zadatak bataljona izviđanje u pravcu sela Orašje—Skucani.

IV bataljon postaviće se u selu Lišnja sa zadatkom izvi-
danja u pravcu sela Paremija.

Bataljoni će odmah po dolasku na liniji drumu Prnjavor—
Banja Luka razviti najveću izviđačku aktivnost da tačno utvr-
de mesta, raspored i snage četnika na prostoriji od drumu do
Save, kako bi u zajednici sa II krajiškom brigadom i Prnjavor-
skim odredom izvršili akciju čišćenja prostora Motajica—Srbac.

III bataljon po završetku akcije smestiće se na prostorije
sela Branešci—Kantar sa jednom četom isturenom na Kremnoj
Glavi, severoistočno od sela Simići. Četa sa Kremne Glave i
dalje će održavati vezu sa jedinicama V Kozarske brigade na

² Žarić

dosadanjem mestu, no sa njima ugovoriti da se veza ubuduće održava u selu Grabovci s obzirom da su se naši delovi prebacili do drumu Prnjavor—Banja Luka.

Štab brigade nalaziće se u selu Vršani. Intendantura i bolnica krenuće ujutru u 5 časova pravcem selo Branešci, selo Čivčije za selo Gajevi, gde će se smestiti. Intendantura će ostaviti jednog svog predstavnika sa III bataljonom koji će rukovati magacinom u selu Branešci. Ostalu hranu koju Intendantura prikuplja smeštaće kod sebe u selu Gajevi, gde će se bataljoni snabdevati potrebama.

S. F. S. N.

Politkom
V.³ Šćekić

Komandant
Božo Božović

BR. 47

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE DIVIZIJE O PROMJENI NAZIVA¹

Š T A B
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Br. službeno
19 avgusta 1943 god.
Položaj

Prepis

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

Po naređenju V. Štaba NOV i POJ Vaša divizija nosiće od danas naziv:

XI N.O.U. divizija
što izvolite uzeti na znanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V.² Popović s. r.

Komandant—pukovnik
Kosta s. r.

³ Vlado

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivu Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/5, k. 875.

² Vladimir

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
O RAZBIJANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA PRAVCU
VAGANI — BOLJANIĆI — PODOSOJE I NA LINIJI MA-
ČINO BRDO — GLOGOVAC — PRNJAVOR¹**

Š T A B
I BOSANSKOG NOU KORPUSA

Br. službeno
19. VIII. 1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Ovime Vas izvještavamo o akcijama koje su vodile jedinice ovoga Korpusa:

Na dan 14 o.mj. II i III bataljon XII N.O.U. brigade izvršili su pokret u pravcu Vagani — Boljanići — Podosoje, da razbiju koncentraciju četnika. Akcija je u potpunosti uspjela.² Četnici su potpuno razbijeni i potjerani prema Lipovcu i Memićima. Razorena je pruga Kotor Varoš — Banja Luka u dužini od 1 i pol klm, a 15 ov.mj. u istom pravcu sukobila se sa neprijateljskom kolonom od 8 tenkova i 8 kamiona. Neprijateljski gubici su 50 mrtvih i ranjenih. 2 tenka, 1 teški kamion sa municijom koji je izgorio, 1 automobil sa radio stanicom i 1 motorcicl.

Naši gubici: 2 lako ranjena i 4 neznatno. Gubici četnika: 1 ubijen i 5 ranjeno.

16 o.mj. neprijatelj je iz aviona bombardovao Štab XII N.O.U. brigade, na položajima Čukovac ispred Vagana. Ovim bombardovanjem pretrpjela je ova Brigada osjetne gubitke. Imala je tri mrtva i 3 ranjena druga i 1 drugarica. Težak udarac za ovu Brigadu je što su poginuli zamj. polit. komesara Trivo Bogunović i šef OC Kraljević Anto.

Na dan 17 ov.mj. Banjalučki partizanski odred dočekao je neprijatelja, koji je izišao iz Kotor Varoši i krenuo za Obodnik sa 3 tenka i nekoliko kamiona. U toj borbi neprijatelj je imao 1 mrtvog i 4 ranjena, pa se odmah povukao u Kotor Varoš. Mi nismo imali nikakvih žrtava.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12—2, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 40.

Ujedno Vas izvještavamo da smo preko naših povjerenika iz Kotor Varoši saznali da se neprijatelj služi provokacijama a istovremeno nastoji da iz sela izvuče što više hrane. Tako je utvrđeno da na kape stavlja petokraku crvenu zvijezdu i u manjim grupama ide u okolna sela i traži od narodno-oslobodilačkih odbora hranu za Narodno-oslobodilačku vojsku. Ukoliko koja porodica dadne hranu, odmah je hapsi i goni u Kotor Varoš. Dosada je bilo oko 10 takvih slučajeva.

Pošto će se municija za protivtenkovske puške trošiti u većoj količini (samo u gornjoj navedenoj akciji iz jedne puške utrošeno je preko 40 metaka) potrebno je da nam se pošalje što više ove municije. Ove [su] se puške, kao što se iz gornjeg izvještaja vidi, pokazale vrlo efikasne.

Danas 19 o.m. dobili smo od Štaba Banjalučkog partizanskog odreda ovaj izvještaj: »Danas u 8 sati ujutro počeo je neprijatelj³ da nastupa na naše položaje i položaje IV bataljona V brigade.⁴ Neprijatelj je došao do pred 1 klm Obodniku, stalno avionima i topovima tuče položaje. Snage su mu dosta velike jer nastupa i prema Uzlomcu«. Čim dobijemo detaljnije izvještaje, izvijestiti ćemo Vas.

Od 8 do 11 vršila je XII N.O.U. divizija čišćenje terena od četničkih bandi Forkape, Bundale i Rade Radića. U tim akcijama⁵ koje su vršene na liniji Mačino Brdo — Glogovac i Prnjavor 8 o.mj., na liniji Nova Ves i Motajica, 9 o.mj., te sa legionarima u Jošavki, 10 o.mj., i sa četnicima u Rakovici i Lepenici 11 o.mj., četnici su imali 26 mrtvih (među njima zamjenika Bundalina Aleksića), 19 ranjenih i 8 zarobljenih, a legionari 20 ubijenih i 7 ranjenih. Zaplijenjeno je: 21 karabin, 1 mitraljez, 1000 metaka i 6 bombi. Naši su gubici 8 mrtvih, 3 nestala i 4 lakše ranjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef kancelarije
Rista

(M.P.)

³ Vjerovatno se odnosi na 373 legionarsku diviziju, koja je u to vrijeme dejstvovala na ovom terenu.

⁴ Vidi dok. br. 115.

⁵ Vidi dok. br. 18, 40 i 43.

NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR- PUSA OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINI- CAMA ZA FORMIRANJE LETEĆEG UDARNOG BATA- LJONA¹

Š T A B

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Str. Pov. Br. 122

Dne 19. VIII 1943 g.

ŠTABOVIMA IV i X NOU DIVIZIJE
ŠTABU GRMEČKE GRUPE
ŠTABU X K. N. O. U. BRIGADE
Štabovima Ribničkog, Drvarskog, Gra-
hovskog i Glamočko-livanjskog odreda²

Ponovo smo razmotrili pitanje likvidacije četničke bande na prostoriji Klekovača — Crna Gora — Crni Vrh — Rore i oko Glamočkog Polja, i došli smo do zaključka da se za izvršenje ovih zadataka mora osnovati veća jedinica, nego što smo predvidili, tj. mora se osnovati jedan leteći udarni bataljon.

Za Leteći udarni bataljon, pored ljudstva koje je predviđeno našim naređenjem br. 111 (od 14-VIII-1943) treba da pošalju:

Ribnički NOP odred	15 boraca
Drvarski NOP odred	15 boraca i nekog rukovodioca
Grahovski NOP odred	15 boraca
Glamočko-livanjski NOPO	15 boraca
X KNOU brigada	5 boraca i nekog rukovodioca.

Štabovi odreda i brigada treba da posvete punu pažnju izboru ljudstva za Leteći udarni bataljon, jer je ovo jedini način na koji ćemo moći likvidirati ove bande, osloboditi sela od pljačke i ubistava, osloboditi naše brigade i odrede od držanja položaja i jurenja bande po pozadini, i omogućićemo mobilizaciju ljudstva iz onih krajeva koji su do sada bili nesigurni.

Pri izboru ljudstva nikako ne treba škrtariti, treba slati najsmjelije i najpouzdanije borce, jer će baš odredi i brigade osjetiti najveću korist postojanja ovog Letećeg udarnog bata-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 18/2—2, k. 456.

² U originalu, u gornjem desnom uglu, napisano je ćirilicom. plavim mastilom, sljedeće: »Ne smije pasti neprijatelju u ruke«.

ljona. Štabovi odreda i brigada odgovorni su za izbor ljudstva, jer ćemo nepodesno odmah povratiti.

Ljudstvo sa oružjem uputiti do ovog Štaba do 23 o. mj. neizostavno.

Leteći udarni bataljon biće pod neposrednom komandom Štaba Korpusa ili prema potrebi nekog drugog operativnog štaba.

Zbog hitnosti izdajemo ovo naređenje neposredno jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Velja Stojnić

KOMANDANT
S. Rodić

(M.P.)

BR. 50

**AVIZNA ZAPOVIJEST ŠTABA PRVE PROLETERSKE I
PETE NOU DIVIZIJE OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. POTČI-
NJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA BUGOJNO¹**

ŠTABOVI
I i V DIVIZIJE
19 avgust—20 časova

AVIZO — Z A P O V I J E S T

(sekcije: Travnik, Prozor, Jajce
1:100.000)

Operativna ideja:

Sa jedinicama V i I divizije likvidirati preostale neprijateljske garnizone u izvornom i gornjem toku rijeke Vrbasa — Bugojno i Prozor. Dosadanjim operacijama naših jedinica i poslije zauzeća Gornjeg i Donjeg Vakufa, neprijateljski garnizoni u Bugojnu i Prozoru² postali su istureni od svojih baza i dotadanjih veza sa posadama u dolini Vrbasa, te su se ograničili na

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 37/1—5, k. 706 A.

² Vidi dok. br. 159 i 194.

neposrednu odbranu mjesta i na samo jednu komunikaciju sa svojim bazama. Posade ta dva garnizona su relativno male; sastavljene — u Bugojnu od demoralisanih ustaša i milicionera, a u Prozoru od novih regruta SS-ovaca. Ovo, kao i to da likvidacijom Bugojna i Prozora uveliko proširujemo teren, povezujemo ga s terenom oslobođenim prema zapadu, i da se stvaraju uslovi za široku mobilizaciju, — toj operaciji daje veliku važnost, te se zadaci u njenom sklopu imaju izvoditi uporno i do konačnog uspjeha.

Stanje neprijatelja: Detaljne podatke o stanju neprijatelja u Bugojnu i Prozoru prikupiće štabovi jedinica. Opšte stanje kod neprijatelja karakteriše se sljedećim:

— reakcija neprijatelja u povraćanju od nas zauzetih mjesta i gradova je slaba ili nikakva;

— neprijatelj je, izgleda, preduzeo napuštanje — potpuno ili djelimično — okolnih komunikacija koje ne vode najvažnijim pravcima (pr. pruga Banja Luka — Travnik);

— njemačke jedinice iz manje važnih garnizona su evakuisane; domobranske jedinice daju vrlo slab otpor; u posljednje vrijeme u masama dezertiraju ili se, prilikom našeg napada, takođe masovno, predaju.

U vezi s tim:

— zaostali garnizoni samo s hrvatskom vojskom (pa i kad su u pitanju ustaše) demoralisani su; — stanovništvo smatra odlazak Nijemaca kao definitivno napuštanje tih garnizona te u većini priželjkuje naš dolazak.

Naše jedinice:

Jedinice V divizije nalaze se zapadno od komunikacije Sarajevo — Travnik,³ odakle su dejstvovala na tu komunikaciju.

Jedinice I divizije, po zauzeću Donjeg Vakufa, nastavile su čišćenje neprijateljskih

³ Vidi dok. br. 118.

uporišta u pravcu Travnika, i sad se nalaze ispred Turbeta.

Susedne jedinice: Jedinice X divizije nalaze se svojom glavninom na prostoriji Gornji Vakuf — Janj — Jajce.⁴ Izgleda da su njene jedinice zaposjele Jajce, koga je neprijatelj bio evakuisao.⁵ Dijelovi ove Divizije nalaze se i oko Kupresa, u predjelu Blagaja i Vukovskog. Travnički i Prozorski odred nalaze se na svojim terenima, — zasada na sektoru dejstva naših divizija.

Naš zadatak: Likvidirati neprijateljske posade u Bugojnu i Prozoru. Likvidacija Bugojna stavljena nam je u zadatak od Vrhovnog štaba.⁶

Za izvršenje prednjeg zadatka kao avizo

naređuje se:

1. Likvidacija oba garnizona — Bugojna i Prozora — izvršiće se jednovremeno. Napad će se izvršiti 22 o.m. noću. Početak napada naknadno će se narediti.

2. Napad na Bugojno izvršiće III Krajiška i IV Krajiška brigada i bataljon XI brigade, koji je do sada na tom pravcu bio orijentisan.

III Krajiška brigada s tri svoja bataljona napadaće sa sektora između Vrbasa i komunikacije Kupres — Bugojno, sa sjevera.

IV Krajiška brigada sa bataljonom XI brigade napadaće glavninom sa sektora između Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno — sa juga; a manjim snagama, s jednim bataljonom, sa istoka, tj. sa desne obale Vrbasa.

Sjevernom napadnom kolonom komandovaće štab III Krajiške brigade, Južnom i Istočnom napadnom kolonom — štab IV Krajiške brigade.

Operacijama na Bugojno rukovodiće zajednički štabovi obje divizije.

3. Napad na Prozor izvršiće I Krajiška brigada (s tri bataljona) i Ramski partizanski odred, i jedan bataljon XI Krajiške brigade, koji je do sada bio orijentisan na tom pravcu.

⁴ Vidi dok. br. 59 i 61.

⁵ Vidi dok. br. 174.

⁶ Vidi dok. br. 51, 92 i 118.

Operacijama na Prozoru rukovodiće štab I Krajiške brigade i načelnik⁷ štaba V divizije.

4. Štabovi od svih navedenih jedinica odmah će otpočeti sa pokretom jedinica ka dodijeljenim im sektorima, tako da se na polaznim položajima postave blagovremeno za izvršenje napada u određeno vrijeme (noć 22 o.m).

5. Za obezbjeđenje pravaca prema okolnim neprijateljskim garnizonima:

— III Krajiška brigada postaviće jedan svoj bataljon na položaje Komar — Goleš; u slučaju da je Turbe u našim rukama, onda prednji položaji, na pravcu ka Travniku, da budu oko Turbeta. S ovim bataljonom obezbjeđenje toga pravca od Travnika vršiće i četa Travičkog odreda koja se sada nalazi u Zjarnetu (zaseok Maslići).

Naređenje po ovome izdaće toj četi štab III Krajiške brigade i staviti je pod komandu svoga bataljona.

— IV Krajiška brigada ostaviće jedan svoj bataljon na prostoriji Duboko — Pečuj — Margetići, sa prednjim dijelovima u visini s. Ranković. Štab Travičkog odreda uputiće na ovaj zadatak drugu svoju čet, stavljajući je pod komandu bataljona IV Krajiške brigade.

— Obezbjedenje prema Kupresu daće Južna kolona. U slučaju da bataljon određen za IX brigadu još nije krenuo sa sektora Bugojno, štab XI Krajiške brigade odmah će mu narediti da se zadrži za ovu operaciju, pa štab Južne grupe može taj bataljon upotrijebiti za zatvaranje pravca prema Kupresu. Obezbjedenje prema Kupresu postaviti u visini s. Koprivnice. Tražićemo da X divizija za vrijeme ovih operacija izvrši pritisak ili napad na Kupres⁸, kako bi obezbjeđenje od tog pravca bilo što sigurnije. No, obzirom da je veza sa njom daleka, ne možemo sa sigurnošću očekivati njeno sadejstvo. U svakom slučaju, naša jedinica određena za zatvaranje pravca ka Kupresu stupiće u vezu sa dijelovima X divizije, koji su na Stožeru i dalje prema Vukovskom, tražeći da se ti dijelovi angažuju prema Kupresu.

— Prema Jajcu, ili u samom Jajcu, nalaze se dijelovi X divizije; štab III Krajiške brigade obavijestice se

⁷ Boško Marković

⁸ Vidi dok. br. 85 i 197.

o tamošnjoj situaciji, stupiti u vezu s tim dijelovima, obavijestiti ih o našoj akciji, tražiti da se angažuju za što sigurnije obezbjeđenje od tog pravca.

6. Obezbjedenja bolnica vršiće:

- Bolnice I divizije ostaće na sadanjoj prostori; za njihovu neposrednu zaštitu štab III Krajiške brigade odrediće jedan vod;
- Diviziska bolnica V divizije i bolnice njenih brigada skoncentrisaće se oko Šebešića. Zaštitu ovih bolnica vršiće 4 bataljon I Krajiške brigade, koji će naročito obezbijediti pravac Busovača — Busovačke Staje, kao i patrolirati dolinom r. Kruščice prema Vitezu.

7. Za predviđene operacije štab XI Krajiške brigade delegiraće svoje članove u štabove I i IV brigade.

8. Štab I i V divizije biće na pravcu: s. Kalin — Ljubnić — s. Bristovi — Bugojno (jugozapadna padina brda Kalin).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab I divizije
Vasa

Za štab V div.
Morača

(M.P.)

BR. 51

**ZAPOVIJEST ŠTABA PRVE PROLETERSKE I PETE NOU
DIVIZIJE OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRI-
GADA ZA NAPAD NA BUGOJNO¹**

ŠTABOVI
I i V DIVIZIJE
19 avg.—21 čas

ZAPOVIJEST

za napad na Bugojno (sekcija Travnik)

U Bugojnu se nalazi neprijateljski garnizon jačine oko 400—500 ustaša i milicionera.² Raspoložu sa oklopnim automobilom, jednim topom 37 mm, jednim teškim bacačem i 3 teška

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7—6, k. 781.

² Vidi dok. br. 211.

mitraljeza. Oko grada nalaze se bunker, koji su mjestimično pokriveni i dobro izgrađeni. Detaljne podatke i najnovije stanje neprijatelja, njegovi položaji i utvrđenja, prikupiće štabovi brigada blagovremeno.

Raspored naših jedinica, kao i podaci o susjednim jedinicama, dati su u avizo-zapovijesti.³

Naš zadatak je da sa III i IV Krajiškom brigadom likvidiramo neprijateljski garnizon u Bugojnu i zauzmemo taj grad.⁴ Karakter akcije je brz i uporan napad do konačne likvidacije neprijatelja.

Za izvršenje prednjeg

n a r e đ u j e m o :

1. Napad otpočeti 22 avgusta u 23 časa po sljedećem:

Sjeverna kolona: napada sa sjevera između r. Vrbasa i ceste 3 bataljona Kupres — Bugojno opštim pravcem dejstva III Kraj. br. Urija. — Gumna — Karalinka — Gradina — svega: 3 bat. Gaj Berića — želj. stanica — grad Bugojno. U desno održavati vezu sa Južnom napadnom kolonom na cesti Kupres — Bugojno.

Južna kolona: napada s juga između r. Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno opštim pravcem dejstva 2 bat. IV Kr. b. Gračanica — Gladov k. 906 — Vrhpeć — 1 bat. XI Kr. b. Gorica (k. 646) — s. Sultanovići — grad Bugojno. U desno održavati vezu sa Istočnom napadnom kolonom na Vrbasu; a u lijevo na cesti sa Sjevernom kolonom. U sastav ove kolone i pod njenu komandu ulazi i bataljon IX brigade, ukoliko se on već nije udaljio sa sektora Bugojna.

Pored gornjeg, zadatak je ove kolone i postavljanje obezbjeđenja prema Kupresu, kako je iznijeto u avizo-naređenju za operacije u dolini Vrbasa.

Istočna kolona: napada sa desne obale Vrbasa opštim pravcem Potočani — Vileši — Bešlići — Glavice 1 bataljon — grad Bugojno. U lijevo održavaće vezu sa IV Kraj. brig. Južnom napadnom kolonom. svega 1 batalj.

2. Štabovi I i V divizije biće ispod Kalina, na pravcu s. Kalin — s. Ljubnić — s. Bristovi — Bugojno. Na tom pravcu slati nam izvještaje. Prvi izvještaj poslati 23 o.m. u 1 sat, a

³ Vidi dok. br. 50.

⁴ Vidi dok. br. 92 i 118.

potom svaka sljedeća dva sata. O svakoj promjeni situacije izvijestiti odmah, bez obzira na naredene redovne izvještaje.

Izvještaje o izvršenim pripremama poslati nam na dan 22 o.m. u 16 časova u s. Kalin, tj. da u to vrijeme izvještaj stigne kod nas.

3. Ugovoreni znaci biće:

— Borbeni znak: Crni;

— Znaci raspoznavanja: ruši — barikade.

Zauzimanje važnih tačaka označiti:

— zauzimanje — ovlađivanje položajima na Gradini, Gorici i bezimenoj koti na 1 km jugozapadno od s. Čipuljić objaviti paljenjem sijena i bunkera na uočljivijim tačkama tih mjesta;

— zauzimanje grada Bugojna obznaniti sa 4 raketle ma koje, jednake boje, ispaljene jedna za drugom, i zvonjenjem sa katoličke crkve.

4. Sanitetske ustanove:

— štabovi napadnih kolona organizovaće i odrediti mjesto brigadnim previjalištima;

— hirurške ekipe biće u s. Bistrici za jedinice V divizije, a za jedinice I divizije u s. Urija.

5. Štabovi napadnih kolona odrediće mjesta za prikupljanje zarobljenika, a po prikupljanju veće grupe upućivati i za Sebešić ili Zjamet.

Za izvršenje prednjeg zadatka kao avizo

n a r e đ u j e s e:

1. Likvidacija oba garnizona — Bugojna i Prozora — izvršiće se jednovremeno. Napad će se izvršiti 22 o.m. noću. Početak napada naknadno će se narediti.

2. Napad na Bugojno izvršiće III Krajiška i IV Krajiška brigada i bataljon XI brigade, koji je do sada na tom pravcu bio orijentisan.

III Krajiška brigada s tri svoja bataljona napadaće sa sektora između Vrbasa i komunikacije Kupres — Bugojno, sa sjevera.

IV Krajiška brigada sa bataljonom XI brigade napadaće glavninom sa sektora između Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno — sa juga; a manjim snagama, s jednim bataljonom, sa istoka, tj. sa desne obale Vrbasa.

Sjevernom napadnom kolonom komandovaće štab III Krajiške brigade, Južnom i Istočnom napadnom kolonom — štab IV Krajiške brigade.

Operacijama na Bugojno rukovodiće zajednički štabovi obje divizije.

3. Napad na Prozor izvršiće I Krajiška brigada (s tri bataljona) i Ramski partizanski odred, i jedan bataljon XI Krajiške brigade, koji je do sada bio orijentisan na tom pravcu.

Operacijama na Prozor rukovodiće štab I Krajiške brigade i načelnik štaba V divizije.

4. Štabovi od svih navedenih jedinica odmah će otpočeti sa pokretom jedinica ka dodijeljenim im sektorima, tako da se na polaznim položajima postave blagovremeno za izvršenje napada u određeno vrijeme (noć 22 o.m).

5. Za obezbjeđenje pravaca prema okolnim neprijateljskim garnizonima:

— III Krajiška brigada postaviće jedan svoj bataljon na položaje Komar — Goleš; u slučaju da je Turbe u našim rukama, onda prednji položaji, na pravcu ka Travniku, da budu oko Turbeta. S ovim bataljonom obezbjeđenje toga pravca od Travnika vršiće i četa Travničkog odreda, koja se sada nalazi u Zjometu (zaseok Maslići). Naređenje po ovome izdaće toj četi štab III Krajiške brigade i staviti je pod komandu svoga bataljona.

— IV Krajiška brigada ostaviće jedan svoj bataljon na prostoriji Duboko — Pečuj — Margetići, sa prednjim dijelovima u visini s. Rankovići. Štab Travničkog odreda uputiće na ovaj zadatak drugu svoju četu, stavljajući je pod komandu bataljona IV Krajiške brigade.

— Obezbjedenje prema Kupresu daće Južna kolona. U slučaju da bataljon određen za IX brigadu još nije krenuo, sa sektora Bugojno, štab XI Krajiške brigade odmah će mu narediti da se zadrži za ovu operaciju, pa štab Južne grupe može taj bataljon upotrijebiti za zatvaranje pravca prema Kupresu. Obezbjedenje prema Kupresu postaviti u visini s. Koprivnica. Tražićemo da X divizija za vrijeme ovih operacija izvrši pritisak ili napad na Kupres,⁵ kako bi obezbjeđenje od tog pravca bilo što sigurnije. No, obzirom da je veza sa njom daleka, ne možemo sa sigurnošću očekivati njeno sadejstvo. U svakom slučaju, naša jedinica određena za zatvaranje pravca ka Kupresu stupiće u vezu sa dijelovima X divizije, koji su na Stožeru i dalje prema Vukovskom,

⁵ Vidi dok. br. 85.

- tražeći da se ti dijelovi angažuju prema Kupresu.
- Prema Jajcu, ili u samom Jajcu, nalaze se dijelovi X divizije;⁶ štab III Krajiške brigade obavijestit će se o tamošnjoj situaciji, stupiti u vezu s tim dijelovima, obavijestiti ih o našoj akciji, tražiti da se angažuju za što sigurnije obezbjeđenje od tog pravca.
6. Obezbjedenja bolnica vršiće:
- Bolnice I divizije ostaće na sadanjoj prostori; za njihovu neposrednu zaštitu štab III Krajiške brigade odrediće jedan vod;
 - Diviziska bolnica V divizije i bolnice njenih brigada skoncentrisaće se oko Šebešića. Zaštitu ovih bolnica vršiće 4 bataljon I Krajiške brigade, koji će naročito obezbijediti pravac Busovača — Busovačke Staje, kao i patrolirati dolinom r. Krušćice prema Vitezu.
7. Za predviđene operacije štab XI Krajiške brigade delegiraće svoje članove u štabove I i IV brigade.
8. Štab I i V divizije biće na pravcu: s. Kalin — Ljubnić — s. Bristovi — Bugojno (jugozapadna padina brda Kalin)

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

za štab I divizije
Vasa

za štab V div.
Mil.⁷ Morača

(M. P.)

⁶ Vidi dok. br. 59 i 61.

⁷ Milutin

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ŠESTE I OSME KRAJIŠKE BRIGADE I RIBNIČKOG NOP ODREDA ZA ORGANIZACIJU I SPROVOĐENJE MJERA OBEZBJEĐENJA¹

Š T A B

IV N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —

Dr. 103

19. VIII. 1943 g.

ŠTABU VI i VIII BRIGADE I RIBNIČKOG NOP ODREDA

Položaj

U početku same akcije na Manjačkom sektoru² primijećene su labavosti u pogledu obezbjeđenja, izviđanja, obavješćivanja i pasivnosti u odbrani iz vazduha. Ovakav postupak ne samo što može dovesti do neuspjeha, već može dovesti u nezgodan položaj pojedine jedinice pa i do uništenja. Svakom rukovodiocu mora biti poznato da smo na ovom sektoru izgubili drugove: Mladena Stojanovića,³ Ratka,⁴ Rifata Burdževića,⁵ Volođu,⁶ Hasana Kikića⁷ i bezbroj drugih rukovodilaca.

Drugovi, napominje vam se da u vremenu akcije budete najstrožije oprezní sa svojim jedinicama i da očekujete napad sa svih strana. Noć koristiti za rad a dan za odmor, ukoliko borba dozvoljava.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 22—7, k. 766.

² Vidi dok. br. 42.

³ Narodni heroj dr Mladen Stojanović, komandant Drugog krajiškog NOP odreda. Ubijen od četnika aprila 1943 god. u bolnici u Jošavki.

⁴ Ratko Broćeta, poručnik bivše Jugoslovenske vojske, zamj. komandanta IV krajiškog NOP odreda. Poginuo februara 1942 god. pri napadu na Kotor Varoš.

⁵ Narodni heroj Rifat Burdžević-Tršo, zamjenik političkog komesara Treće sandžačke NOU brigade. Noću 2/3 oktobra 1942 god. uhvatili ga četnici na prevaru u selu Trnovu, ubili na Baračkom Brdu pod planinom Lisinom i bacili u jamu.

⁶ Narodni heroj Vladimir Knežević-Volođa, komandant Treće sandžačke NOU brigade. Poginuo istovremeno i pod istim okolnostima kao i narodni heroj Rifat Burdžević.

⁷ Hasan Kikić, književnik. Poginuo 1942 god. naišavši na četničku zasjedu.

1. Obezbjedenja slati na otstojanju uspješne pušćane vatre (600 metara). Obezbjedenje treba da se sastoji od zasjeda manjih i većih jedinica (prema potrebi), patrola i stražara.

2. U samoj akciji (borbi) napadati neprijatelja s leđa i bokova, a pri odstupanju neprijatelja istog tjerati do uništenja.

3. Zaštitu iz vazduha vršiti na taj način što će se komore i konji sklanjati u šume i voćare (izbjegavati markantne predmete), kuhinje smještati po manjim kućicama i štalama s tim što će se danju izbjegavati loženje velike vatre od koje puši veliki dim. Izbjegavati kretanje jedinica danju ili prilaženje logorima i štabovima. Kuririma skrenuti pažnju da ne idu u pravcu štabova kada primijete avion. Postavljati osmatračke neba na obližnjim čukama. Naročitu pažnju obratiti na avijaciju izjutra rano.

4. Civilnom stanovništvu zabraniti svako kretanje van svojih imanja sve do svršetka akcije.

5. Podijeliti civilnom stanovništvu upućene letke i pozivati četnike pismeno na predaju nudeći garancije života i uvrštavanje u redove Narodno-oslobodilačke vojske. Onim koji su klali i ubijali ljude, žene i djecu ne davati garancije nikakve.

6. Postavljati civilnu vlast i sva potraživanja vršiti preko iste, najstrožije zabraniti potraživanje od strane intendanta, ekonomu i drugih bez prisustva članova narodno-oslobodilačkih odbora ili pretstavnika sela.

7. Zarobljene funkcionere i starješine četničkih bandi pod jakom stražom upućivati ovom štabu, isto tako dostavljati zaplijenjena dokumenta i archive.

8. Obavještajna služba mora raditi neprekidno i prodirati u neprijateljske redove, tj. u duboku neprijateljsku pozadinu, da bi saznali gdje četnici imaju logore, štabove, položaje i otkrivati njihove namjere, kako bi štab divizije mogao davati zadatke svojim brigadama. Vaši ob. oficiri dostavljace što češće izvještaje obavještajcu ovog štaba, koji nam mora pripremiti teren za izvođenje neprekidnih akcija na ovom sektoru. Ove izvještaje obavještajaca dostavljati zajedno sa ostalim izvještajima a hitne u svako doba dana i noći.

9. Izvještaje slati preko susjednih jedinica ovom štabu svakih 5 časova danju i noću.

10. Neprekidnu vezu održavati na polaznom položaju cesta Jajce — Mrkonjić Grad — Čađavica i Gornje Ratkovo — Sitnica — Čađavica.

11. Pripremiti vodove za vezu za postavljanje telefonske linije, i kad se ovo naredi, da se može postaviti u što kraćem roku.

12. Ukoliko bi se četnici pojavili pozadi leđa u dubokoj pozadini, slati potjerno odjeljenje.

13. Ranjene i bolesne drugove slati u Ribničku bolnicu, a lakše i pokretne bolesnike i ranjenike zadržavati kod bataljona.

O gore navedenom povesti strogo računa, da se sprovede u djelo bez ikakvog oklijevanja i polaganja na ma kakve udobnosti do završetka te akcije. Uložiti sve što se može da postignemo uspjehe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško

Komandant
Petar

BR. 53

ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. ZA ČIŠĆENJE MANJAČE OD ČETNIKA¹

P L A N

Za produženje akcije na Manjačkom sektoru
Sek. Jajce — Banja Luka 1:100.000

Snage VI i VIII Krajiške NOU brigade i Ribničkog odreda produžiće čišćenje Manjačkog sektora na svom pravcu kretanja i to:

VI Krajiška brigada produžiće čišćenje oko Mrkonjića sa jednim dijelom snaga, a sa jednim bataljonom produžiće nadiranje u pravcu Boždarevica, Vidovići, Radaljica, Palež, poslije čega izvršiti čišćenje sela i njihove okoline Kozarevac, Marčete, Lazičića i okoline. Uхватiti vezu sa desnim krilom VIII Krajiške brigade koje će se nalaziti prema koti 921 (— Lokvari). Dalje prema potrebi produžiti desno krilo VIII brigade i pomagati istu u čišćenju Lokvara, Lusića i dalje u pravcu Kadine Vode.

Ukoliko ne bude potrebno da ovaj bataljon kreće dalje, spojiti istog sa ostalim snagama brigade i produžiti čišćenje četničkih bandi u pravcu Manjače. Voditi strogo računa da se te-

¹ Original. pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 21—7, k. 766.

reni dobro pretresaju i da se snage koje operišu na Manjačkom sektoru dobro osiguraju prema cestama koje vode iz Jajca i Banja Luke.

VIII Krajiška brigada produžice svoje nadiranje u pravcu Lokvara, Stričića, Kadine Vode. Desno držati vezu sa snagama VI Krajiške brigade koje se nalaze na pravcu Mrkonjić, Boždarevica, Marčete, Lusići. Lijevo održavati vezu sa snagama Ribničkog odreda koji se nalaze na pravcu Donje Ratkovo, Gornje Ratkovo, kota 940. U svom nadiranju čistiti sektor i voditi strogo računa da desno krilo počev od Dugog Dola, Lokvara, Lusića prednjači i zalama zahvatajući dublju ivicu šume Manjače, dok desno krilo snaga brigade koje će se naslanjati na cestu prema Kočića Glavici može malo izostati. Zasjeđe ostaviti iznad Dubice, Dugog Dola i između Lokvara i Lazičića i iste povući po likvidaciji Lokvara, Dujakovaca, gdje ostaviti jedan bataljon kao rezervu, koji bi imao zadatak da postavlja zasjede prema putevima koji prolaze preko kote 867—990 — Dugog Dola i na drugim mjestima prema potrebi. Prilikom čišćenja pomenutog sektora obratiti pažnju na pravce prema Metli, Lokvarima, Stričićima i Kadinoj Vodi.

Ribnički odred produžice svoje nadiranje prema Kočića Glavici (kota 830) — Grujičićima (kota 701) sa zadatkom vršenja obuhvata Kočića Glavice i Kadine Vode u vremenu dok VIII brigada potiskuje neprijatelja na gore pomenutom pravcu vršeći pritisak na neprijatelja koji se nalazi oko Kočića Glavice i Kadine Vode. Sa jednim bataljonom osigurati se prema Kozici i Tramošnji. Po likvidaciji neprijatelja uzeti front prema Han Kolima, Bronzanom Majdanu sa osiguranjem boka od Kozice i Tramošnje.

Ranjenike i bolesnike evakuisati u Ribničku bolnicu.

Znaci raspoznavanja svakodnevni i borbeni dostavljeni su.

20. o.m. u zoru trebaju jedinice otpočeti napad na neprijatelja Manjačkog sektora sa kojim već imaju dodir i vode borbu, a ukoliko neka jedinica nema do ovog vremena, [treba] pronaći neprijatelja na svom pravcu nadiranja, tako da u pomenuto vrijeme otpočne borba na svim sektorima.

Napominje se da jedinice imaju bezuslovno stalnu vezu i da se uzajamno potpomažu, vršeći opkoljavanje neprijatelja i udare u bokove. Isto tako pomoću zasjeda koje ostavljati pozadi leđa voditi strogo računa da se neprijatelj ne provuče kroz međuprostore i ne izvrši udar s leđa; ovdje dolazi kao mogućnost udara s leđa ili s boka od Metle, Manjače i od Kozice i Tramošnje.

Povesti računa da u ovoj etapi akcije bude zastupljena brzina i energičnost u čišćenju pomenutih sektora.²

Po najnovijim podacima neprijatelj se nalazi ispred Vaganca—kota 1077, Kočića Glavica, Kadina Voda, Stričići, Lokvari i Metla, ali s obzirom da je to banda koja je lukava u borbi voditi računa da isti ne promijene položaje, ovo će se moći na taj način što će štabovi pomoću svojih osmatrača, izviđača, patrola i obavještajaca utvrditi tačno gdje se nalazi neprijatelj.

Štab ove divizije nalaziće se na Sitnici.

Štab VIII brigade održavaće vezu sa svojim bataljonima pomoću raketla; ovo se napominje da bi bili upoznati ostali štabovi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dana 19.VIII 1943 god. u 18 časova.

Politkomesar
Boško³

(M.P.)

Komandant
Petar⁴

BR. 54

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O AKCIJAMA IZVEDENIM OD 4 JULA DO 19 AVGUSTA 1943 GODINE¹

Š T A B
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. ... 19 avgusta 1943 g.

Dostavlja operativni
izveštaj

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

BORBE U BIRČU:

1. Napad na Zvornik. Prvo naređenje koje smo kao Štab divizije uputili svojim brigadama upućeno je neposredno

² Vidi dok. br. 58. 104 i 113.

³ Šiljegović

⁴ Vojnović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13—2, k. 9 A.

pred napad na Zvornik,² kada su brigade već bile na polaznim položajima, u duhu već izdate zapovesti za napad od Štaba I proleterske divizije. Napad je preduzet noću 4/5 jula. Pored I proleterske brigade na grad su napadala i 2 bataljona naše II brigade. Naša I brigada bila je na obezbeđenju od pravca Caparda, a III bataljon II brigade na obezbeđenju pravca Bijeljina—Kozluk. Bataljoni naše II brigade u najtešnjem kontaktu i sadejstvu sa jedinicama I proletbrigade uspešno su likvidirale neprijatelja na svom pravcu, nanoseći neprijatelju osetne gubitke. Ovaj uspeh je imao velikog značaja za naše nove borce, koji su stekli poverenje u snagu sopstvenog oružja i zadobili nova iskustva za borbu oko naseljenih mesta i utvrđenih položaja. Posle likvidacije neprijatelja u gradu cela naša II brigada uputila se prema Kozluku, po predviđenom planu.

Na sektoru I brigade došlo je do manjih i neznatnih sukoba.

Naši gubici u ovim borbama bili su: jedan mrtav i 3 ranjena. Neprijateljski su bili znatno veći.

7.VII. jedan bataljon naše II brigade je ušao u Kozluk, koga je muslimanska milicija napustila usled prisustva naših snaga u neposrednoj blizini. Narod je vrlo dobro dočekao naše jedinice. Držanje boraca bilo je na visini.

II. Napad na Caparde. Posle oslobođenja Zvornika u planu je bila likvidacija neprijateljskog uporišta Caparde.³ Napad je predviđen za noć 6/7 VII. Neprijatelj je još preko dana uz pomoć tenkova i artiljerije uspeo da odbaci jedinice naše I brigade sa svojih položaja i da time udalji naše polazne položaje za napad na utvrđenje Caparde. Jedinice naše I brigade prvi put dolaze u sukob sa tenkovima, usled čega dolazi do neorganizovanog povlačenja i neodržavanja međusobne veze, što je sve imalo za posledice neuzimanje učešća u predviđenom napadu.

Za noć 7/8 VII predviđen je ponovni napad, u kome je trebalo da učestvuju ove naše brigade. 7-og preko dana neprijatelj je pojačao svoju aktivnost i još više odbacio našu I brigadu, te i ove večeri ona nije učestvovala u napadu. II brigada je takođe zakasnila za napad, što je sve imalo za posledicu velike gubitke jednog bataljona I proletbrigade kome su ove jedinice imale sadejstvovati. Pitanje održavanja veze i potrebe za međusobno sadejstvo sa susednim jedinicama došlo je do punog izražaja u negativnom smislu.

² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 21.

³ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 34.

8-og je neprijatelj⁴ sa jačim snagama napao na naše desno krilo i uspeo da odbaci naše jedinice južno od komunikacije Caparde — Tuzla. Povlačenje naše II brigade nije izvršeno po planu, jer su čitave 3 čete jednog bataljona usled slabe organizacije povlačenja ostale na prostori severno od pomenute komunikacije.

U svim ovim borbama naši gubici bili su: 4 mrtva i 6 ranjenih. O neprijateljskim gubicima nemaju se tačni podaci.

11-og VII jedan bataljon I i jedan bataljon II brigade sadejstvovali su VI bosanskoj brigadi u napadu na neprijateljske položaje Borogovo—Kalabače. Napad nije uspeo, uglavnom, zbog nepovezanosti jedinica i nedostatka međusobne saradnje.

U svim ovim borbama avijacija je imala vrlo živog učešća.

Noću 10/11 VII I brigada je pokušala da se prebaci preko ceste Tuzla—Zvornik zajedno sa pokretnim ranjenicima i bolesnicima, pravcem: Rakino Brdo—Kalesija. Pokret je bio nepripremljen i neorganizovan. Iako je dan ranije na istom mestu odbijen pokušaj prelaza naših delova sa suprotne strane, pravac nije promenjen. Tom prilikom poginuo je i drug Slobodan Baić, politkomesar Glavnog štaba Vojvodine. Ukupni naši gubici bili su 3 mrtva i 5 ranjenih. Noću 14/15 I brigada je ponovo krenula sa svim pokretnim ranjenicima i bolesnicima, kojih je bilo oko 200, i prebacila se preko Drinjače. Veštim manevrima brigada je uspela da se do 16-og bez borbe prebaci do Bišine. Toga dana jedna neprijateljska grupa od oko 50 vojnika privukla se kroz šumu i napala na naše delove, ali je brzom intervencijom odbijena i naterana u bekstvo. Naših gubitaka nije bilo. Noću 16/17 brigada je izvršila prebacivanje preko ceste Tuzla—Zvornik na prostoru između Milankovića i Prnjavora, upućujući manje delove, sa zadatkom demonstrativnog napada u pravcu Caparda i Petrovica. Na mestu prelaza pored muslimanske milicije nalazila se i jedna kompanija »Vražje divizije«. Napad prednjih delova bio je silovit i prebacivanje je brzo izvršeno, tako da intervencija tenkova, artiljerije i bacača nije bila efikasna. Naših gubitaka bilo je samo kod grupe koja je demonstrirala prema Capardama i to 1 mrtav i 2 ranjena. Zaplenjene su 3 puške i nešto municije. Neprijateljski gubici nisu poznati. Kasnije smo obavешteni da su neposredno pre prelaza ceste ostavljena 2 bolesnika, koja su odbila da idu dalje.

⁴ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 137.

Borbe dva bataljona II brigade po odlasku I brigade iz Birča

18-og VII I bataljon se sukobio sa jednom kolonom od oko 300 Nemaca⁵ i ustaša, koja je kretala od Kasabe prema Pobuđu. Posle tročasovne borbe neprijatelj je prisiljen na povlačenje, ostavivši na bojnopolju 12 mrtvih, nešto municije i druge sprema. Naši gubici bili su 1 mrtav i 2 lakše ranjena. Sutradan, neprijatelj je krenuo u 3 kolone prema našim jedinicama. Jačina neprijatelja bila je oko 1.500 Nemaca i ustaša. Veštim manevrisanjem naši bataljoni su izbegli jače sukobe sa neprijateljem i prošli bez gubitaka.

26-og VII jedna naša zaseda sačekala prethodnicu automobilske kolone koja se kretala od Kasabe za Vlasenicu i bliskom i preciznom vatrom nanela neprijatelju ogromne gubitke. Ostatak posade iz kamiona razbežao se u razne pravce ne ispalivši ni metka. Plen se nije mogao izvući niti kamioni spaliti, zbog toga što je brzo naišla glavnina kolone koja se skinula iz kamiona i bočnom intervencijom primorala naše zasede da se povuku.

2-og VIII oba bataljona II brigade organizovali su jači napad na četničku grupu, na sektoru Kalabače—Paprća—Rudnik. Borba je bila vrlo oštra i žilava. Borci su se tukli ručnim bombama iz neposredne blizine. Četnici su bili razbijeni i naterani u Caparde, uz gubitke od 20 mrtvih i 30 ranjenih. Naši gubici bili su 6 mrtvih i 14 ranjenih. U tom napadu izgubili smo i komandanta I bataljona. Ovom prilikom bataljoni su se vrlo dobro držali i pokazali vidan napredak u svom razvitku.

BORBE NA MAJEVICI:

20-og VII jedna kompanija »Vražje divizije« sukobila se sa jednom četom II brigade kod sela Ravni Zavid. Nakon kraće borbe neprijatelj je nateran u panično bekstvo. Zarobljen je jedan vojnik. ...Neprijatelj je imao više ranjenih vojnika. Postojali su uslovi za uništenje neprijateljske kompanije koja je brojila svega 80 vojnika, ali joj je usled nedovoljne budnosti II bataljona omogućeno bekstvo.

26-og VII 2 bataljona I brigade sukobila su se sa jednom jačom kolonom »Vražje divizije« na prostoru Srednjeg Dragaljevca (cesta Brčko—Bijeljina); napad nije uspeo i završio se sa neurednim povlačenjem naših jedinica. Sutradan došlo je ponovo do oštrijeg sukoba, koji se takođe nije izveo po planu, usled rasparčanosti i nedostatka jedinstvene komande.

⁵ Vidi tom IV. knj. 15, dok. br. 153 i 154.

Naši gubici u oba sukoba bili su 4 mrtva i 5 ranjenih. Prema naknadno prikupljenim podacima neprijatelj je imao 8 mrtvih i oko 50 ranjenih vojnika i oficira. Zarobljena su 2 neprijateljska vojnika sa celokupnom ratnom opremom i jednim sanitetskim automobilom sa nešto sanitetskog materijala.

30/31 VII 2 bataljona I brigade i I bataljon Majevičkog partizanskog odreda preduzeli su nabad na prugu od oko 450 četnika, na prostoriji Zlošelo—Labucka—Busija. Borba je bila vrlo žilava i trajala punih 6 sati. Četnike je potpomagala nemačka avijacija i artiljerija iz G. Tuzle. Četnici su bili razbijeni i naterani u bekstvo, ostavljajući na bojnopolju 4 mrtva. Ukupni gubici su im bili znatno veći. Naši ukupni gubici 3 mrtva i 2 ranjena.

U svim ovim borbama ispoljili su se sledeći nedostaci naših jedinica: nedoraslost rukovodstva, nemanje vojničkog iskustva, nedostatak unutrašnje povezanosti i elastičnosti jedinica, pomanjkanje osećanja potrebe za uzajamnu saradnju sa susednim jedinicama, što je pored ostalog dolazilo i usled nepoznavanja taktike našeg današnjeg ratovanja. Koristeći se stečenim iskustvom u ovim borbama i borbenošću ljudstva naših brigada, uspelo se znatno sa učvršćenjem i podizanjem jedinica, što se već vidi po sledećim akcijama.

Noću 7/8 naša I brigada izvršila je napad na varošicu Janju,⁶ koju je branila muslimanska milicija, nešto ustaša, domobrana, žandarma i finansia, svega do 200 pušaka. Posle kraće borbe naše jedinice su ušle u grad i razoružale izvestan deo neprijateljskih vojnika. Naši gubici su dvoje ranjenih, od kojih drugarica teže. O neprijateljskim gubicima nema se podataka. Zaplenjeno je: 77 pušaka, 20.000 pušanih metaka, 40 vojničkih bluza, 13 vojničkih šinjela, 14 vojničkih čakšira, 8 pari vojničkih cokula, 2 para čizama, 3 sedla, 38 pari razne druge obuće i druge vojničke spremlje. Na našu stranu prešla su 2 lekara (jedan lekar i jedna lekarka).

Održan je vrlo uspešan zbor. Držanje boraca, kako u borbi, tako i pri organizaciji reda u gradu, bilo je vrlo dobro. Od strane naših jedinica nije bilo uopšte pljačke. Posle izlaska jedinica iz grada pokušali su seljaci iz okolnih sela da pljačkaju, ali su u tome bili na vreme sprečeni. Uopšte, naša vojska je ostavila najlepší utisak na građanstvo.

Oslobođenje Bijeljine.⁷ 9/10-VIII štab I brigade je samoinicijativno upao u grad sa dva bataljona. Posle kraće borbe po gradu neprijatelj se povukao u utvrđeni logor, odakle je

⁶ Vidi dok. br. 73 i 209.

⁷ Vidi dok. br. 73 i 209.

nastavio sa upornom odbranom. Jačina neprijatelja bila je oko 500 naoružanih milicionera, ustaša i domobrana sa oko 70 nemačkih žandarma. Borba se nastavila preko celog dana i povremeno postajala vrlo oštra. Uzastopnim jurišima naših i neprijateljskih delova iz neposredne blizine pojedini bunker i su po nekoliko puta prelazili iz ruke u ruku. Naši borci su se junački držali. Naročito Drugi bataljon na čelu sa komandantom drugom Bikićem i njegovim zamenikom, koji je sa jednom četom toga bataljona pokazao veliku upornost i prodornost. Naši gubici bili su 9 mrtvih i 16 ranjenih, a neprijateljski oko 50 mrtvih i ranjenih. Zaplenjeno je oko 100 pušaka i 10.000 puščanih metaka. Avijacija je preko celog dana bombardovala i mitraljirala naše položaje oko utvrđenog logora, ali to nije ni malo pokolebalo naše borce.

Narod je sa oduševljenjem dočekao naše borce, koji su i ovom prilikom bili na dostojnoj visini i izazvali oduševljenje ne samo kod naših simpatizera, već čak i kod onih koji su bili ranije ustaški raspoloženi. O Narodno-oslobodilačkoj vojsci se pričalo samo najlepše.

Krivicom Štaba brigade napad je otpočeo tek u 3 sata ujutru usled čega se borba i produžila celog dana i nije se uspelo sa likvidacijom utvrđenog logora. Takođe usled slabe organizacije municija nije doturena jedinicama na vreme te su se uveče pošto su ostali sasvim bez municije morali povući. Povlačenje je izvršeno u redu.

12/13 VIII izvršen je ponovni napad i to sa celom I brigadom i I bataljonom III brigade direktno na utvrđeni logor, a po jedan bataljon iz II i III brigade i Majevičkog NOP odreda vršili su obezbeđenje sa pravaca: Brčko—Zvornik i Bosanska Rača. U ovom napadu upotrebljena su 2 teška bacača sa po 6 mina i jedan brdski top 65 mm, čija je municija uglavnom bila neispravna tako da nije pružio skoro nikakve efikasne pomoći. Neprijateljska posada bila je dobila naređenje radio putem da izdrži napad još te noći, jer joj je, navodno, pomoć na putu i u neposrednoj blizini. Otuda je otpor bio vrlo jak. Naše jedinice nisu uspele da likvidiraju u potpunosti logor, usled čega je pred zoru naređeno povlačenje. Ovo je neprijatelj iskoristio i u paničnom bekstvu napustio grad ostavljajući za sobom bogat ratni plen. Zaplenjeno je: oko 200 pušaka, 20.000 puščanih metaka, jedna ispravna 100 W kratkotalasna radio stanica, 2 male štamparije, 3 luksuzna automobila, 1 veliki kamion, 3 motorbicikla, 12 bicikla, preko 2.000 granata za haubicu 100 mm. Veća količina bombi za teški i laki bacač. Oko 10 vagona brašna i žita, koje je većim delom

podeljeno narodu, 300 kg dinamita, preko 1 vagon soli, 2.000 kg šećera, 1000 kg masti, 12 sanduka dvopeka, 18 kanti zejtina, 9 buradi nafte, 2 bureta benzina, 3 radio aparata, 7 pisavih mašina, 7 šapirografa, 5 kola kancelariskog i ostalog papira, velika količina sanitetskog materijala i instrumenata. Nama je prišao jedan lekar hirurg sa celim svojim hirurškim personalom i svim potrebnim instrumentima i sanitetskim sredstvima.

Naši borci su i ovom prilikom pokazali besprekorno držanje, kako u vojničkom tako i u političkom pogledu.

Sve zgrade u utvrđenom logoru su potpuno spaljene, a bunker i oko logora i po gradu porušeni.

Evakuacija plena izvršena je u redu, a pokušaji pljačke od strane seoskih—terenskih straža sprečeni su.

Naši gubici bili su 3 mrtva i 14 ranjenih.

Borba oko Bosanske Rače:^a 14-og VIII ujutru delovi VIII lovačke pukovnije otpočeli su sa prebacivanjem iz Sremske u Bosansku Raču. Ova pukovnija ojačana je sa 8—10 nemačkih tenkova, sa nemačkom posadom. 15-og VIII u 3 sata ujutru izvršen je napad na jednu bojnu VIII pukovnije na prostoru Bosanske Rače. Snažnim naletom II bataljona I brigade i II bataljona II brigade neprijatelj je bio gotovo razbijen i nabačen u samu Raču. U gradu su se nastavile ulične borbe i već su izvesni neprijateljski delovi počeli da se predaju, kada su se pojavila 3 nemačka tenka potpomognuta jakom bacačkom vatrom, koji su uspeali da stvore zabunu kod boraca naših bataljona i da ih prisile na povlačenje nanoseći im gubitke od 10 mrtvih i 12 ranjenih. Prema nedovoljno proverenim podacima neprijatelj je samo mrtvih imao oko 40. Do neuspeha je došlo uglavnom zbog zakašnjenja napada, a što je posledica pomanjkanja inicijative i odlučnosti štaba brigade.

I pored ovako velikih gubitaka moral kod boraca nije popustio, što je dokaz da su naše jedinice za kratko vreme učinile krupan korak u svome razvitku.

Borbe u zapadnom Sremu: 9-og VIII preko dana jedan bataljon naše II brigade, jedan bataljon naše III brigade i II Sremski partizanski odred izvršili su napad na domobransku bojnu na prostoru Vrbanja—Drenovci—Soljani (zapadni Srem). Akcija nije u potpunosti uspela, iako su svi uslovi bili za to. Naime postojala je veza sa izvesnim domobranskim oficirima, koji su obećali da predaju svoje jedinice. Napad nije uspeo u prvom redu zbog slabog držanja II Sremskog odreda koji se od prve vatre pokolebao i posle kraće borbe povukao,

^a Vidi dok. br. 209.

a isto tako i zbog nesnalaženja privremenog operativnog rukovodstva, koje nije prilagodilo naš operativni plan konkretnoj situaciji na terenu. Zaplenjeno je oko 40 pušaka, 3 p. mitraljeza, 2 strojnice, 6 pištolja, oko 6.000 pušanih metaka, 9 radio aparata, nešto obuće, odeće i druge spreme. Zapaljena je opštinska arhiva i uništeni svi uređaji u pošti. Predala su se 4 domobranska oficira i podoficira koji su pošli sa nama i preko 30 domobrana, koje smo pustili kućama. Naši gubici su bili 1 mrtav i 2 ranjena. O neprijateljskim nemamo podataka.

Posle oslobođenja Bijeljine temeljito je porušen jedan veći most na cesti Bijeljina—Rača kod sela Dvorova, jedan most na cesti Bijeljina—Brčko kod s. Vršana i most na cesti Bijeljina—Zvornik kod sela Pilice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Stefan Mitrović

Načelnik štaba
Ljubiša Urošević⁹
(M.P.)

BR. 55

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNIČKOG NOP ODREDA OD 19 AV- GUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE DIVIZIJE O IZVEDE- NOJ AKCIJI NA ČETNIKE I ZAUZIMANJU NOVIH PO- ŽAJA¹

Š T A B
RIBNIČKOG N.O.P. ODREDA
Br. sl.
19 — VIII 1943 G.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Mi smo jučer (18 — VIII) izvršili pokret do linije Babići — Bjelići (kota 940) — Vaganac. Prvi bataljon se nalazi u Vaganacu, drugi iznad Bjelića, a treći kod Babića.

⁹ Narodni heroj Ljubiša Urošević. Poginuo 1943 god. kod Tuzle kao načelnik Štaba Sedme divizije.

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1—21, k. 1626.

Uspjeli smo da uhvatimo 14 četnika, a 4 smo ubili. Zadržali smo 10 pušaka i teški bacač sa 9 mina.

Bili smo došli do Dubrave (kota 963), ali smo se pred noć povukli, pošto smo doznali da se banda nalazi na Sitnici.

Mnogi su četnici pobjegli u pravcu Klisine i Slivna, a izvestan broj ih se zabacio nama za leđa.

Danas ćemo da krenemo do Nikolića sa jednim bataljonom, a ova dva ćemo pomerati uporedo sa snagama VIII,² ukoliko vi ne naredite drukčije. Održaćemo i konferenciju danas, na kojoj ćemo ih pozvati da se predaju. Ovih 14 smo jutros pustili kućama.

Pošaljite nam naredbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Obrad

Komandant
Milan N. Zorić

(M.P.)

BR. 56

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 20 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I
PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD OBODNIKA I
UZLOMCA¹**

Š T A B
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Br. sl.
20 avgusta 1943 g.
—Položaj—

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

Danas smo dobili izvještaj² od Štaba V KNOU brigade o ispadu neprijatelja iz Kotor Varoši prema Obodniku i Uzlomcu, o čemu smo Vas jučer izvijestili. Naše su ih jedinice doče-

² Vidi dok. br. 106 i 113.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14—2, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 115.

kale i neprijatelj se je poslije borbe vratio natrag izgubivši 7 mrtvih i nekoliko ranjenih. Mi smo imali samo 1 ranjenog druga.

Izviješteni smo od Štaba XI N.O.U. divizije da su predali karavanu Pratećeg bataljona za Vas 6 kanti benzina. Ostalo je još jedno bure benzina. Osim toga da je predan 1 radio-aparat. Potvrdite nam primitak ovih stvari.

Od druga Toše³ dobili smo sljedeći izvještaj:

»Trebavski četnici razbijeni. Predao se komandant II četničke brigade. Kod Sjenine razbijeni posljednji pokušaji četnika pomognutih 1 ustaškom-domobranskom bojom. U borbi se istakla 3 četa I bataljona IV brigade i njen komandir Risto Samardžić.

Majevička⁴ dovršava razbijanje Posavskih četnika na liniji Skugrić—Slatina. Za dva dana spremni za prelaz na Ozren, po najnovijem naređenju V.Š.«⁵

Nastojati ćemo da u najkraćem vremenu sa njima uspostavimo stalnu kurirsku vezu.

Molimo Vas da nas izvijestite da li je drug Arso⁶ primio svoj sat, koji je dat na popravak.

Ujedno Vas molimo da nam po kuriru pošaljete naš akumulator koji je poslat da se napuni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef kancelarije
Risto

(M.P.)

³ Vujasinović

⁴ Prva (Petnaesta) Majevička NOU brigada

⁵ Misli se na naređenje Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o slanju Prve (Petnaeste) i Šeste istočnobosanske NOU brigade na Ozren. Vidi knj. depeše Vrhovnog štaba u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9, k. 731.

⁶ Jovanović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 20 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I
POJ O SITUACIJI I AKCIJAMA NA PODRUČJU KORPUSA¹**

Š T A B
II BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. Pov. br. 124
Dne 20. VIII. 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1) Primili smo Vaše naređenje od 10 avgusta 1943 godine.
2) Dostavljamo u prilogu pregled sviju akcija od osnivanja ovog Korpusa i izvještaj Glavnog obavještajnog centra ovog Korpusa.

3) Situacija u B. Krajini poslije odlaska glavnine I Bos. korpusa, tj. ispražnjavanja njenog, kada je poslije kratkog vremena formiran i II Bos. korpus, bila je takva da su četničke bande Đujića i Drenovića, ojačane poslije zimske ofanzive, uz pomoć Talijana i Nijemaca, pokušavale svim silama da ovlađaju što većim dijelom terena. Đujićeve bande su se prikupile i u Dalmaciji nasilno mobilisale do 2.000 ljudi. Ove su bande više puta pokušavale da se povežu sa Drenovićem sa ciljem ovlađivanja Glamočko-livanjskim terenom, a poslije dejstvovati prema Drvaru, Petrovcu i Srbu.

Drenovićeve bande gospodarile su prostorijom između Sane i Vrbasa, tj. Manjača, gdje je bio formiran »četnički korpus«, i sa ove prostorije uz pomoć njemačkih garnizona Ključa, Čađavice, Mrkonjić Grada i Jajca ugrožavale Ribnički, Glamočki i Janjski NOP odred.

Odredi Podgrmečki, Ribnički, Drvarski i Glamočki bili su tada u formiranju i mali, te nisu mogli u potpunosti da kontrolišu svoje sektore, a naročito Drvarski i Glamočko-livanjski odredi nisu mogli pružiti efikasan otpor niti nanijeti udarce Đujićevim bandama koje su nadirale sa juga, tako da je i X Krajiška NOU brigada bila prikovana za Kninski sektor.

VIII Krajiška NOU brigada u sastavu Unske grupe u Baniji i Kordunu, VI K. NOU brigada sa dva bataljona bila je na Mrkonjićkom sektoru, dok su dva bataljona otišla u sastav V

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16—2, k. 9 A.

divizije. IX K.NO² brigada bila je u to vrijeme u Centralnoj Bosni, odakle je 1 bataljon otišao u sastav V divizije.

Tako su do dolaska VIII brigade iz Banije na prostori II Bos. korpusa bila svega dva bataljona VI brigade kao pokretna snaga.

Poslije dolaska VIII brigade izvršili smo akciju na Ključ³ u cilju da oslobodimo koridor za saobraćaj sa Podgrmečom. Akcija je uspjela poslije koje je neprijatelj bio prinuđen da odstupi i sa komunikacija: Petrovac—Ključ, Sanski Most — Ključ i Mrkonjić Grad — Ključ.

Poslije ove akcije prebacili smo VIII brigadu na prostori Šator—Dinara, gdje je u to vrijeme Đujić koncentrisao svoju »dinarsku diviziju« od oko 3.000 četnika, u cilju da se poveže sa Drenovićem preko Glamočkog Polja, odakle bi sa zajedničkim snagama (prema naređenju Dražinog delegata za Bosnu, Liku, Dalmaciju i Sloveniju potpukovnika Aćimovića) imali da »pročiste« od partizana srezove Grahovski, Drvarski, Petrovački i dr.

Ove namjere četničkih »vojvoda« potpuno su osujećene. VIII i X brigada razbile su Đujića na Gnjatu nanijevši mu veće gubitke u ljudstvu i materijalu, njegove skrpljene »brigade« u neredu su bježale prema Kninu, gdje su ih dočekale snage Kninskog sektora i takođe im nanijele gubitke.

Nашe su brigade nastavile da gone Đujića, tako da su u tom nastupanju očistile i ustaško uporište Vrliku, gdje su se bili sklonili i neki četnici. Tada je očišćena i čitava dolina Cetine i sva sela između Sinja i Knina. Uz sadejstvo dalmatinskih i ličkih snaga četnici su razbijeni u Kosovu Polju, a takođe je razbijen i četničko-ustaško-talijanski protunapad od Knina i Sinja, gdje je zaplijenjeno 2 brdska topa, 4 kamiona, 6 motocikla, 5 teških mitraljeza, 2 puškomitraljeza i dosta druge spremе.

Poslije svih ovih akcija od Šatora do Kosova Polja i Drniša četnici popa Đujića su potpuno razbijeni i dobrim dielom uništeni, a jedan broj se i predao.

Đujić se nalazi u Kninu sa manjim brojem četnika. Po šumama Dinare i Šatora nalaze se grupice četnika koje su pasivne i dobro se kriju.

Oružje koje su naše jedinice zaplijenile u Dalmaciji predato je Štabu Kninskog sektora koji je sa tim oružjem naoružao novi Cetinski odred.

² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 166.

³ Vidi dok. br. 26.

U to vrijeme Drenović je takođe pokušao da koncentriše svoje »brigade« kod Mliništa, ali je I bataljon VI brigade iznenadno napao dve četničke brigade koje su se raspršile uz gubitke.

Ovom prilikom je ubijen i »vojvoda« Plećaš, komandant »Grmečko-klekovačkog četničkog korpusa.«

Po razbijanju Đujićevih bandi prebacili smo VI i VIII brigadu na sektor Manjače u cilju razbijanja Drenovićevih bandi i ovladavanja terena između Sane i Vrbasa.

Prema prvim izvještajima sa toga sektora naši se nalaze već u Manjači, a Drenovićeve bande bježe prema Banja Luci. Ranjen je četnički komandant »brigade« Trivunčić, 16 četnika zarobljeno i 12 ubijeno.

Poslije uništenja četnika moći ćemo odvojiti čitavu našu IV NOU diviziju za akcije na neprijateljske garnizone. Mišljenja smo da bi najprije trebali likvidirati Livno, Šujicu, Duvno i Glamoč, radi što boljeg povezivanja sa Dalmacijom.

Dolaskom VII brigade i povratkom bataljona IX brigade znatno smo ojačani i moći ćemo izvršavati i veće zadatke.

4) I mi smo uviđali teško komandovanje jedinicama IV NOU divizije, koja je bila glomazna i zbog toga su odredi bili nedovoljno aktivni, te smo pristupili reorganizaciji ove Divizije. Pored toga odredi Ribnički, Podgrmečki i Kozarski izrasli su i mogu se pretvoriti u brigade, s tim da na tim terenima ostaju manji odredi. Iz takvih razloga, nemajući veze sa Vama, izvršili smo reorganizaciju⁴ IV NOU divizije, tako što smo u njenom sastavu ostavili VI, VIII i X brigadu.

Od Podgrmečkog, Ribničkog, Drvarskog i sad Kozarskog odreda formirali smo Grmečku operativnu grupu. Ova Operativna grupa može izrasti u diviziju od dvije brigade, a da opet na terenima sadanjih odreda ostanu manji odredi. Ova bi novoformirana divizija bila u prvo vrijeme vezana za prostoriju između Une i Vrbasa privikavajući postepeno brigade za pokret na toj prostoriji.

Na taj način naš Korpus bi imao tri divizije sa u početku 6 brigada, a u razvoju bi dostigao i 9 brigada, pored toga što bi ostali i manji odredi dok neprijatelj drži garnizone.

Formirali smo Grahovski NOP odred, a formiraćemo Cazinski i Sanski odred.

U ovoj reorganizaciji privremeno smo postavili, dok ne dobijemo vezu sa vama, za komandanta IV NOU divizije druga Petra Vojnovića, dosadašnjeg zamjenika komandanta iste divizije, koji se dobro razvija, a za komandanta Grmečke operativne grupe privremeno druga Milorada Mijatovića, dosada-

⁴ Vidi dok. br. 21.

šnjeg komandanta X NOU divizije, koji dobro poznaje terene grupe, a i ljude. Za komesara grupe privremeno je postavljen drug Ilija Došen. Za komandanta X NOU divizije privremeno je postavljen drug Velimir Knežević. dosadašnji komandant X Krajiške NOU brigade, koji se takođe dobro razvio i poznaje terene X NOU divizije.

Zbog velikog sektora Korpusa i potrebe komandovanja na više strana povukli smo privremeno u Štab druga Branka Poljanca, dosadašnjeg komandanta IV NOU divizije. Postavilo se pitanje koju funkciju drug Branko Poljanac treba da vrši. On ne želi da bude načelnik, nego zamjenik komandanta Korpusa. Pitanje njegove funkcije molimo da Vi odredite.

Takođe Vas molimo da razmotrite naše predloge o reorganizaciji divizija i da Vašom naredbom postavite drugove koji privremeno vrše dužnost.

5) Sa Kozarskim NOP odredom možemo održavati dobru vezu, te je naše mišljenje da bi najzgodnije bilo da taj odred uđe u sastav Grmečke operativne grupe. Sa tim se slaže i Štab I Bos. korpusa.

6) Preduzeli smo mjere da prikupimo 300 boraca za popunu III Krajiške brigade, ali sa Drvarskog sektora nećemo imati toliko.

7) Tražili smo preko misije koja se nalazi kod nas radio stanice za korpus i divizije, ali nam nisu poslali. Dosad smo dobili svega jedan avion sa misijom od 4 člana.

8) Jedan od problema koji se postavio pred nas nakon stvaranja II korpusa i odlaska nekih naših jedinica jeste oskudica prvenstveno u političkim rukovodiocima u vojsci. Ta se oskudica naročito osjeća u X NOU diviziji...

Predlažemo druga Nemanju za zamjenika komandanta X divizije. Za političkog komesara X divizije predlažemo druga Dmitra Bajalicu, koga smo mi ranije imali u vidu za tu funkciju.

Drug Dmitar Bajalica nalazi se sa bataljonima VI Kr. brigade, koji su ušli u sastav XI brigade.

Pored toga mi oskudijevamo i u ostalim jedinicama sa vojnim a naročito političkim rukovodiocima, naročito u novoformiranim jedinicama, za koje nismo imali dovoljno kadra.

9) Po našem mišljenju nebi bilo popularno da se bataljoni VI brigade, koji su bili u sastavu XI brigade, rasformiraju pri ulasku u III Krajišku brigadu, već bi bilo dobro kad bi oni mogli ući u sastav te brigade kao cijeli bataljoni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

V. Stojnić

(M.P.)

Komandant

S. Rodić

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 20 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O SITUACIJI U MANJAČI¹**

Š T A B

IV N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —

Br. 407/43

20. VIII. 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

P o l o ž a j

Na sektoru Manjače snage naše Divizije izvršavaju date zadatke ne nailazeći kod neprijatelja na jači i organizovaniji otpor. Ribnički odred oko sektora Sitnice zarobio je 1 teški bacač, 72 mine, 10 karabina i 15 četnika. Zarobljenici su pušteni kućama posle saslušanja. VIII Krajiška brigada imala je lakši sukob sa četnicima Miće Azarića, VI Krajiška brigada također je imala manje sukobe.

Ribnički odred kreće se sjeveroistočno od ceste Mrkonjić—Banja Luka. VIII brigada sa VI brigadom čisti sektor između rijeke Vrbasa i ceste Sitnica—Banja Luka.²

Po svima dosadanjim podacima, neprijatelj teži da skoncentriše svoje snage u samoj Manjači, gdje bi dao eventualni otpor, ili odakle bi što je još vjerovatnije pokušao se izvući ili probiti iz našeg obruča.

U toku 4 dana operacija nije opažena nikakva intervencija od strane ustaša i Nijemaca ili domobrana.

Na ovom sektoru postoje objektivni uslovi za formiranje jednog partizanskog odreda; dok se taj odred ne bi osnažio, Ribnički odred morao bi stacionirati na ovom sektoru, uz povremenu pomoć nekih naših drugih jedinica, te vam predlažemo takvu odluku koju vi prema uviđavnosti možete izvršiti.

Govori se o napuštanju Banje Luke od strane Nijemaca.³ Dolazak naše Divizije na neposredni sektor oko Banje Luke značio bi mogućnost iskorišćavanja teške vojne situacije Banje

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2—3. k. 766 A.

² Vidi dok. br. 113.

³ U to vrijeme u Banjoj Luci i na njenom području nalazile su se jedinice 373 legionarske divizije »Tigar«. Vidi dok. br. 160 i 162.

Luke u jednome povoljnom momentu, ili ako ne to, a ono siguran priliv banjalučkog stanovništva i domobrana u naše redove, koji su sada prisiljeni da prilaze četnicima. Ako bi mi sa našim snagama kojima raspolazemo u ovim operacijama približili se neposrednoj blizini Banje Luke, X brigada naše Divizije morala bi stacionirati na sektoru iza nas, ne toliko radi ledne zaštite, koliko radi stvaranja kod ovoga stanovništva uvjerenosti o stabilnosti i stalnosti naših snaga na ovome sektoru.

Izveštaje slaćemo vam o svim važnijim događajima vojničkim i političkim. Očekivali smo dolazak najavljeni druga komandanta, ali njega još nema.

Molimo vas da po svim ovim pitanjima odgovorite što hitnije.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant

Petar

Sanski Most napustili su Nijemci
Iz Banje Luke izašlo 180 domobrana i zadržao
je iste Marčetić.—⁴

⁴ Gornji tekst je naknadno dopisan plavim maštilom, ćirilicom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE NOU DIVIZIJE OD 20 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O ULASKU SEDME KRAJIŠKE BRIGADE U JAJCE¹

Š T A B
X N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. sl.
20/VIII 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Položaj

VII brigada ove divizije zaposjela je grad Jajce² koji je neprijatelj napustio i sada drži položaj prema Travniku i Banjoj Luci. Tom prilikom našim jedinicama predalo se 75 domobrana, 8 podoficira i 3 oficira. Jedinice IV divizije zauzele su grad Mrkonjić Grad³, u kome je bila samo četnička banda koja se iz grada povukla kada su se naše jedinice približavale gradu. I divizija zauzela je Donji Vakuf.⁴

Četničke bande ovim našim udarcima i uspjesima su demoralisane i među njima i dalje se vrši odasipanje. Pokušaj Drenovića da četničke bande povuče sa Mrkonjičkog sektora je propao a Dražini oficiri koji su došli da učvrste četničku organizaciju izjavili su da sa ovakvim ljudstvom ne mogu da komanduju.

Dolazak naših jedinica u ove krajeve narod je srdačno primio i došlo je do osjetnog priliva u odrede i brigade.

Na čitavoj oslobođenoj prostoriji vršimo mobilizaciju i organizujemo narodnu vlast.

Ovih dana će do vas doći zamjenik komandanta VII brigade,⁵ koji će sa vama razgovarati o potrebama te brigade. Mi smo druga zamjenika komandanta upoznali sa situacijom u diviziji pa će vas on o tome obavijestiti.

Ukoliko raspolazete sa radio stanicama, molimo vas da nam pošaljete a mi već sada raspolazemo sa stručnim osobljem.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog intsituta pod reg. br. 12—2, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 61, 153 i 201.

³ Vidi dok. br. 113, 153 i 201.

⁴ Vidi dok. br. 197.

⁵ Momčilo Poleksić

Pošto štab II korpusa ne raspolaže sa novčanim sredstvima to vas molimo da nam za potrebe pošaljete izvjesnu sumu. Obaviješteni smo da raspolažete sa protivtenkovskim puškama, pa nam pošaljite nekoliko komada preko zamjenika komandanta VII brigade.

Pri štabu VII brigade nalaze se drugovi Lah⁶ i Ristić,⁷ pa vas molimo da njihovo pitanje riješite.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Nemanja

(M.P.)

Načelnik štaba
Hotić

BR. 60

**OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA DRUGOG BOSANSKOG
NOU KORPUSA OD 21 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O SITUACIJI I DALJEM
RASPOREDU JEDINICA¹**

Š T A B
II BOS. N.O.U. KORPUSA
Broj: Sl.
Dana 21.VIII. 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

P o l o ž a j

Danas sam stigao u štab IV divizije koji se nalazi na Sitnici.

Situacija na ovome sektoru je sledeća:

VI, VIII brigada i Ribnički odred su pri kraju čišćenja četnika na sektoru Sana—Vrbas. Četnici do sada nijesu prihvatili borbu, izuzev ako nijesu bili obuhvatom prinuđeni. Oni se nalaze danas koncentrisani u Manjači a naše snage će proći sa

⁶ Milan

⁷ Duško

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19/1—2, k. 456.

sjevera Manjače kao i sa ostalih strana, tako da ovu bandu prisilimo na borbu i da ih potučemo. Do sad je zarobljen 1 bacač sa 69 granata, oko 20 pušaka i još nekih drugih stvari.

Dijelovi VI brigade i X divizije ušli su u Jajce² u kome su zatečeni manji neprijateljski dijelovi koji su se predali bez borbe. Po svojoj prilici i ostali garnizoni u dolini Vrbasa kao i Travnik predali su se ili lakše zauzeti. Za ovo nemamo još provjerenih podataka.

Po završenoj likvidaciji četnika u Manjači koja će uslijediti u roku dva do tri dana, orijentisaćemo snage IV divizije i Operativne grupe na prugu Sanski Most—Prijeđor i Prijeđor—Banja Luka kao i približiti snage ovim garnizonima jer se Nijemci izvlače iz njih te bi mogli pristupiti i napadu u povoljnom momentu.

Potrebno je da drug Branko³ hitno otputuje na Livanjsko-glamočki sektor gdje će se povezati sa štabom X divizije u cilju napada na Livno,⁴ s tim da rukovodi sa tom akcijom, samo je potrebno voditi računa o tome da se ne oduzme inicijativa štabu X divizije kojemu treba prepustiti da organizuje napad. U vezi ove akcije potrebno je da izdate naređenje štabu X brigade da se sa brigadom najhitnije prebace na Glamočko-livanjski sektor radi učestvovanja u pomenutoj akciji. Dva bataljona koji se nalaze na Tičevu mogu odmah da se krenu prema Glamoču. U napadu na Livno i okolna mjesta (Šujicu—Duvno) učestvovala bi VII, IX i X brigada i odredi koji se nalaze tamo. Glamoč treba čvrsto blokirati i izvršiti napad na njega po likvidaciji Livna, prema procjeni, tj. držati ga u blokadi neko vrijeme, a ukoliko se posada ne preda, napasti ih.

Mislim da bi za organizaciju letećeg odreda⁵ i koordinaciju ovoga odreda sa Grahovskim odredom i Sajkovićkim bataljonom, kao i sa komandama mjesta, trebalo odrediti jednog druga ispred štaba korpusa koji bi bio i odgovoran za taj sektor štabu korpusa. Za taj posao bi najbolje odgovarao drug Ljubo Babić koji je popularan na tim krajevima a i verziran je u takav rad (rukovanje sa jednog mjesta). Ukoliko se Ljubo ne bi mogao dobiti za ovaj posao, onda bi se morao poslati neko drugi. To bi mogao biti drug Marko Komarica, kome bi vi dali detaljna uputstva. Sjedište delegata korpusa za južni sektor moglo bi biti na Tičevu ili Prekaji — bolje Tičevo.

Ako su avioni bacili koju radio stanicu, onda je potrebno da drug Branko ponese sa sobom jednu stanicu za X diviziju

² Vidi dok. br. 59, 61, 62, 153 i 201.

³ Poljanac

⁴ Vidi dok. br. 85.

⁵ Vidi dok. br. 49.

kojom bi se služili i za vrijeme operacija. Za tu stanicu bi mogao ići drug Čiča kao telegrafista. Veliku stanicu bi mogli poslati štabu Operativne grupe uz koju bi mogao ići Slovenac a i Stevo. Mi bi se mogli služiti sa stanicom koju imaju Englezi.

Štab Korpusa može privremeno da se smjesti u Ribnik za nekoliko dana a onda bi mogao preći u Ključ ili Mrkonjić Grad. Oblasni bi po mom mišljenju mogao za neko vrijeme ostati u Ribniku.

Potrebno je da naš vod za vezu uspostavi liniju Ribnik—Ključ i da potpomogne podizanje linije za vezu sa Grupom, zatim da se uspostavi telefonska veza sa Komandom mjesta Petrovac, to može komanda mjesta Ključ. Sa ovim uspostavljanjem treba brzo raditi.

Dostavljam vam i naredbu V.Š. da se upoznate sa njom. Ova naredba je stigla preko slobodnog Jajca i naše VI brigade.

Ribnički odred je potpuno zreo da se pretvori u brigadu te sam ja i napisao naredbu, koju i vama dostavljam, da je uputite štabu Grupe i drugim jedinicama. Također je potrebno tražiti mišljenje štaba Grupe, da li bi se Podgrmečki odred mogao proglasiti brigadom i koliko je njegovo brojno stanje. Milorad⁶ bi mogao otići u Kozaru, kad bude prolaz slobodan, da formira Kozarsku brigadu.

Po završenoj akciji na Livno potrebno je X brigadu najkraćim putem uputiti u sastav njene divizije, a i VII brigadu uputiti na Mrkonjički sektor radi popune i čišćenja manjih četničkih grupa koje će vjerovatno ostati u pozadini naših snaga.

Ja ću poslati sa terena izvještaj V.Š. i odgovoriti na neke tačke u posljednjoj njihovoj naredbi. Poslaćemo im opširniji izvještaj sa podacima o naoružanju Korpusa i sa podacima o vojnim kvalitetama naših rukovodioca, prema čemu će ukazom Vrhovnog štaba dobiti činove. Za ovaj izvještaj treba tražiti podatke od štabova.

Po tačkama koje sam naveo treba brzo postupati, ukoliko se slažete po svemu.

Naročito je važno da drug Branko brzo prebaci X brigadu i da sam što pre stigne na prostoriju operacija. Jedinice X divizije su već u pokretu prema Livnu. Za ovu akciju treba koristiti brdski top koji se nalazi na Kupresu.

Ja ću doći u štab za dva do tri dana.

Uz drugarski pozdrav,

21-VIII-43

u 17 sati

K-t
S. Rodić

* Mijatović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 21 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O ZAUZIMANJU JAJCA I DONJEG VAKUFA¹**

Š T A B
X N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. str. Pov.
21/VIII 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

P o l o ž a j

Stanje na našem sektoru je sledeće:

Jedinice Janjskog odreda 17 o.mj. unišle su u grad Jajce, koje je neprijatelj napustio. Nakon toga stigle su i jedinice VI i VII KNOU brigade, i jedinice VI brigade odmah su se povratile na Mrkonjički sektor². U gradu borbe uopšte nijesu vođene, pošto nije bilo neprijateljske vojske.³

U gradu je pronađeno vrlo malo plijena. Nađeno je svega 10 komada pušaka, oko 4900 kg šećera, 2400 kg soli, nešto pišačeg materijala, u novcu 500.000.— dinara, veća količina ekspera i cimenta.

Zaplijenjeni šećer i sol razdijelili smo po našim jedinicama. Od toga najviše smo izdali za VII brigadu. Osim toga poslali smo nešto šećera za I korpus i za XII diviziju. Za vas smo ostavili 10 metara i za Oblasni komitet 1 metar. Isto tako podijelili smo i jedinicama koje rade na terenu po jednu količinu šećera.

U Donjem Vakufu pronađeno je 4.000 kg gasa, koji gas smo stavili komandi mjesta na raspolaganje s tim da ona izvrši razmjenu za žito, koje žito ćemo slati u tajni magacin.

Ostale stvari evakuišemo za Janj.

Isto tako zaplijenili smo veću količinu sanitetskog materijala, i čim stigne ljekar isti materijal ćemo raspodijeliti po jedinicama a i vama ćemo nešto poslati.

Ulaskom naših jedinica u grad Jajce, građanstvo Jajca primilo nas je dobro. Odmah smo uspostavili komandu mjesta

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 27/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 113.

³ Vidi dok. br. 153 i 201.

koja je otpočela sa radom. Isto tako uspostavili smo krojačku i šustersku radionicu koje su također otpočele sa radom. Na 20 o.mj. održali smo jedan veliki zbor koji je uspio. Uspostavili smo telefonsku vezu između Jajca i Donjeg Vakufa, a nastojaćemo da uspostavimo i između Jajca i Mrkonjić Grada. Isto tako uspostavili smo i željezničku vezu između Jajca i Donjeg Vakufa, i voz redovno saobraća. Peta kolona je pobjegla iz Jajca prije našeg ulaska. Pregledali smo sve radnje po gradu, ali nijesmo našli skoro ništa u njima. U gradu teče normalno život.

Iz Donjeg Vakufa nijesmo dobili nikakva materijala, iako smo obaviješteni da nam je nešto otposlato. Narod iz okolice Donjeg Vakufa prilično pristupa u naše redove a naročito u III KNOU brigadu.

Pošto sada imamo Jajce, Donji i Gornji Vakuf, mišljenja smo da bi trebali da pošaljete nekoga člana iz ostsjeka za vojne vlasti u pozadini da ovamo formira komandu područja.

U slučaju našega povlačenja iz grada Jajca, javite nam šta da uradimo sa fabrikom. Mi smo mišljenja da je onespособimo za duže vrijeme, a ne kao što je prošle godine učinjeno.

Sada obezbjeđenje grada Jajca drži jedan bataljon VII brigade, dok su druga dva njena bataljona upućena u pravcu Turbeta da drže položaj, da ne bi neprijatelj navalio iz Travnika.

Na 22 o.mj. određeno je izvršiti napad na Bugojno i Prozor. U toj akciji će učestvovati i naše jedinice Blagajskog i Vukovskog odreda, II bataljon IX brigade koji je bio u sastavu XI brigade, kao i ostale snage IX brigade ako budu stigle sa snagama I divizije.⁴ Tamo se nalazi i drug Hofić, načelnik štaba ove divizije.

IX brigada vodila je borbu sa četničkom bandom u Malovanu i Drežnici. Banda na tom sektoru uzela je dosta maha. U tim borbama naši su imali 3 mrtva druga, dok je neprijatelj imao 3 mrtva i 4 ranjena. Poslije ove akcije IX brigada je krenula preko Blagaja da i ona učestvuje u napadu na Bugojno.

Da bi pojačali VII KNOU brigadu, odredili smo iz Janjskog i Travničkog odreda da joj se pošalje po 30 boraca.

Travnički odred narastao je na 160 boraca.

Mi sada putem agitacije i pozivanja vršimo mobilizaciju ljudstva i stavili smo u zadatak svima našim jedinicama da one u ovom poslu budu što aktivnije, kako bi se naše jedinice ojačale.

⁴ Vidi dok. br. 50, 51 i 92.

Iz Janjskog odreda formiraćemo jedan vod koji će se nalaziti u Bravnicama i Krezluku, koji će imati zadatak održavanja veze između nas i XII divizije.

Drug načelnik ove divizije Hotić javlja nam da se je javilo 50 domobrana i tri oficira u naše redove.

Četnička banda na Mrkonjićkom sektoru vrši rovarenje, ali je dosta razbijena i demoralisana zbog uspjeha naših jedinica na ovome sektoru.

Mi smo vam uputili bivšeg referenta saniteta IX brigade, pa vas molimo da nam odmah uputite jednoga referenta saniteta ove brigade.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politički komesar
Nemanja⁵

BR. 62

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 21 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O RASPOREDU JEDINICA I AKCIJAMA IZVEDENIM NA TERITORIJI CENTRALNE BOSNE¹

Š T A B
X N.O.U. DIVIZIJE
21-8-1943 g.

ŠTABU II B.N.O. KORPUSA

Izveštaj o situaciji na ovome terenu dostavlja se u sledećem:

Kako je već juče javljeno jedinice VII brigade nalaze se na položajima oko Jajca i u samom Jajcu.² Položaji su držani prema Travniku i četnicima u pravcu Mrkonjić Grada.

Janjski odred nalazi se kao posada i zaštita u Donjem Vakufu. Saobraćaj između Donjeg Vakufa i Jajca kao i život u

⁵ Vlatković

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 26/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 59 i 61.

ovim gradovima teče normalnim tokom. U ovim gradovima nađena je izvesna količina materijala³ (šećer, sol i dr.).

Prema podacima kojima raspolažemo jedinice V divizije trebale su izvršiti napad na Travnik. Dok IX brigada sa delovima V divizije trebala je napadati na Bugojno.⁴ U ovim garnizonima nije bilo Nemaca, već se nalaze ustaše i domobrani. Rezultat ovih napada još ne znamo, ali prema nepotvrđenim vestima Travnik je zauzet, dok se Bugojno brani iz nekolike utvrđene kuće.

Na terenu Hrbljine, Vitorog i Kupres nalaze se i dalje grupe bandi sa kojima je IX brigada zadnjih dana imala manje borbe. U ovim borbama nije bilo značajnih rezultata. Primećuje se da banda na ovom terenu je znatno aktivna naročito zasedama i manjim udarima sa iznenađenjem. U borbama sa IX brigadom banda je imala manji broj gubitaka, dok je IX brigada 2 mrtva, 2 nestala i nekoliko ranjenih.

Uhvaćena je veza i sa Prozorskim odredom koji je zadnjih dana imao nekoliko manjih akcija na zasedi na cesti Prozor — Gor. Vakuf i Prozor — Rama. Ovaj odred imao u svom naoružanju dosta talijanskog oružja, dok im je municije za ovo oružje ponestalo. Zato bi važno bilo ukoliko ima mogućnosti da se preko G.Š.H. dođe do što je moguće veće količine municije. Mogućnosti zarobljavanja ove municije za sada nema jer se u okolini ovih jedinica ne nalaze nigde talijanski garnizoni.

Sa jedinicama IV divizije koje se nalaze u Mrkonjiću⁵ isto je uhvaćena veza.

I pored čišćenja Mrkonjičkog terena od strane VI brigade na terenu Podgorije, Dragnića, Trnova, Gerzova, Lisine i Magaldola nalaze se grupe bandi pod komandom Trivunčića, radi ovoga delovi ove Divizije moraću se orijentisati u tom pravcu, jer ove bande onemogućavaju veze sa Mrkonjićem i Jajcem.

Pre mog dolaska u Mujdžiće štab Divizije se preselio u Jajce tako da se nije mogao dostaviti iscrpan izveštaj o svemu. Sada i ja krećem za Jajce gde će se za izvesno vreme zadržati štab Divizije.

O svemu novome ćemo hitno izveštavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Vel.⁶ M. Knežević

³ Vidi dok. br. 61.

⁴ Vidi dok. br. 50, 51 i 92.

⁵ Vidi dok. br. 113.

⁶ Velimir

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 21
AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU BANJALUČKOG NOP OD-
REDA ZA SMJENU ČETVRTOG BATALJONA I ZATVA-
RANJE PRAVCA OD KOTOR VAROŠI¹**

ŠTAB XII DIVIZIJE
21/VIII 1943 god. u 12 časova

ŠTABU BANJALUČKOG PAR. ODREDA

Odmah po primitku ovog naređenja smijenite snage IV bataljona V brigade koji odlazi na novi zadatak.²

Vaš zadatak je da zatvorite pravce od Kotor Varoši prema štrobama³ i Maslovarama. O ovom našem pomjeranju obavijestite štab XII brigade da bi vam mogla pomoći ukoliko neprijatelj bude navaljivao na vas. Na ovoj prostoriji morate biti vrlo oprezni i budni, u Klupama se nalazi III bataljon V brigade koji će patrolirati prema Maslovarama i zatvoriti pravac od Teslića.

S. F. S. N.

Komandant
Šoša

Jedna četa II bataljona uz brigadnu Ambulantu nalaziće se u Čečavi.

Potvrdite prijem ovog naređenja kao i pošte za Banjalučki partizanski odred.

Poništavamo jutrošnje naređenje o slanju voda u Klupe. Vašu desetinu i 2 konja natovarena sa žitom uputićemo predveče u Maslovare. Sa svim ovim upoznajte druga pol. komesara Niku.

S. F. S. N.

Zam. komandanta
Čoče⁴

¹ Original, pisan zelenim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20/1, k. 875.

² Vidi dok. br. 45.

³ Odnosi se na Štrpce.

⁴ Ratko Vujović

**ZAHTJEV ŠTABA BANJALUČKOG NOP ODREDA OD 21
AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU BRIGADE
ZA UPUĆIVANJE DVIJE ČETE ZA SMJENU ČETVRTOG
BATALJONA¹**

Š T A B
BANJALUČKOG PARTIZANSKOG ODREDA
Broj službeno
21 avgusta 1943 godine
P o l o ž a j

ŠTABU XII NOU BRIGADE

P o l o ž a j

1) Primili smo ovoga časa naređenje² Štaba XII divizije po kojem trebamo mi sa našim snagama da smijenimo snage IV bataljona koje zatvaraju pravac Kotor Varoš — Maslovare — Šiprage, a koje drže položaje sa desne strane Vrbanje, dok smo mi sa lijeve strane također zatvarali pravac Kotor Varoš — Šiprage — Maslovare sa dvije čete. Isti Vam brzopjav dostavljamo na uvid.

2) S obzirom da mi ovdje imamo na raspolaganju samo dvije male čete (koje su neiskusne), koje drže gore navedene položaje, dok nam se ostale dvije čete nalaze na izvanrednim zadacima oko Travnika i Jajca, a koje su tamo poslate po naređenju Štaba Korpusa, to nismo u stanju da udovoljimo sa ovim dvjema četama naređenju Štaba Divizije, pa Vas zato lijepo molimo da nam uputite ako je ikako moguće Vaše dvije čete koje bi zauzele položaje sa lijeve ili desne strane rijeke Vrbanje i u zajednici sa našim dvjema četama zatvarale pravce gore navedene. Te Vaše dvije čete ostale bi na tim položajima samo 2—3 dana, odnosno dok ne stignu naše dvije čete koje smo već pozvali da se vrate. U slučaju da nam vi ne pošaljete vaše dvije čete, mi nećemo biti u stanju da smijenimo IV bataljon V brigade, koji također treba hitno da ide na novi zadatak.

Ovdje na ovome sektoru nema nikakvih naročitih novosti, osim da neprijatelj pokušava sa 2—3 tenka i nekoliko ka-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/4, k. 875

² Vidi dok. br. 63.

miona svakodnevno da prodire preko Obodnika za Šiprage—
Maslovare.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Šuca³

Zam. komandanta
Trinki⁴

BR. 65

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD
22 AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA O
FORMIRANJU BANJALUČKOG PODRUČJA I NAREĐENJE
ZA UPUĆIVANJE LJUDSTVA RADI RASPOREDA NA NOVE
DUŽNOSTI¹**

Š T A B
XI NOU DIVIZIJE
Br. 15/43
22 avgusta 1943 god.
Položaj

ŠTABOVIMA II, V i XII KNOU BRIGADE i
ŠTABOVIMA BANJALUČKOG I PRNJAVORSKOG PO-a

Položaj

Radi velikog dijela oslobođene teritorije na ovome terenu — Centralne Bosne — uspostavlja se Komanda Banjalučkog područja, koja obuhvata cijeli oslobođeni teritorij, gdje djeluje XI NOU divizija, kao i komande mjesta koje stoje pod njenim rukovodstvom i to: Komandu mjesta Prnjavor, Maslovare, Šiprage i Skender Vakuf.

Sa organizacijom vojne pozadinske vlasti, koja će preuzeti mnoge poslove od operativnih jedinica i time olakšati rad samih jedinica, a s druge strane omogućiti bolje iskorišćavanje ekonomski i politički ovog kraja u korist Narodno-oslobodilačke vojske.

³ Dušan

⁴ Alfred

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 19—1, k. 865.

Radi što brže i bolje organizacije ovih ustanova potrebna je pomoć od strane naših jedinica, u vezi toga

N A R E Đ U J E M O :

da se pošalje za Komandu područja sljedeći broj ljudi.

II KNOU brigada poslaće 15 boraca.

V KNOU brigada, da pošalje 15 boraca i p. mitraljez,

Prnjavorski PO-ed 10 boraca,

Banjalučki PO-ed 6 boraca.

Svi ovi borci imaju se uputiti u štab divizije najdalje do 24 ovog mj. do 12 časova, sem Banjalučkog odreda, koji će naknadno dobiti naređenje gdje će uputiti ljudstvo.

Štab II KNOU brigade uputiće u štab divizije što prije 3 druga i to: jednoga koji će se postaviti za komesara jednog bataljona Banjalučkog odreda, jednoga za politkoma bataljona XII KNOU brigade i jednog za zamjenika politkoma čete u XII KNOU brigadi.

V KNOU brigada uputiće isto tako tri druga i to: jednoga dobrog, odanog i vrijednog druga, koji će se moći postaviti za polit. komesara divizijske bolnice ove divizije i jednog za komandanta mjesta u Skenderu², koji bi trebao biti bivši komandir ili zamjenik komandira, tj. drug koji će moći da vrši tu dužnost, i jednog koji će se postaviti za pomoćnika komandanta mjesta u Maslovarama.

Takođe i ove drugove uputiti u štab divizije.

Štab Banjalučkog PO-a uputiće u Komandu mjesta u Šiprage drugove: Mustafu, koji će biti postavljen za zamjenika komandanta mjesta, i Fazlića (šustera) koji će raditi po ekonomskoj grani u komandi mjesta Šiprage.

Štab Prnjavorskog PO-a odreda uputiće druga Žarka Šipku ovome štabu.

Sve naše jedinice koje operišu u plodnim krajevima ima odmah da pristupe žetvi, tj. prikupljanju žita za rezerve naše vojske, a za transport žita stupiti u vezu sa komandom Banjalučkog područja, koja će se nalaziti u Bebama, koja će skupa sa vojskom organizovati prevoz žita.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Žarko

(M.P.)

Komandant
Šoša

² Skender Vakuf

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
22 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA PO-
KRET PREKO ŠIPRAGA, KOMARA DO ZIJAMETA¹**

ŠTAB I PROLETERSKE
22 avgusta 1943

**ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA
JEDINICA**

Prema naređenju V.Š. naša brigada ima izvršiti pokret preko Šipraga, Komara do Zijameta, gde će dobiti dalja naređenja.²

Na osnovu prednjeg sve jedinice ove brigade izvršiće večeras u 6 časova pokret preko Karača za sela Markovići i Jatanovići. Raspored bataljona u prvoj etapi marša biće:

III i IV bataljon na prostoru sela Jatanovići — drum Maslovare—Teslić.

II i VI bataljon smestiće se na prostoru sela Markovići.

Brigadna bolnica, Intendantura i Štab brigade takođe će se nalaziti na prostoru sela Jatanovići.

S obzirom na prva 4 dana marša ka novoj prostoriji neće biti u mogućnosti da se nabavi dovoljno hrane, te će Intendantura organizovati prenos hrane kolima i konjima za ishranu brigade do Šipraga. Bataljon snabdeti pored ovoga za najmanje 3 dana rezervnom hranom, koju će bataljoni trošiti tek od Šipraga pa nadalje. Intendantura će se takođe postarati da na tovarnim konjima ponese od Šipraga pa dalje hranu za I bataljon, koji će nas sresti usput. Ukoliko pretekne hrane u magacinu, istu predati seoskom odboru koji će je čuvati dotle dok po nju ne dođu civilne ili vojne vlasti naše vojske. Sačiniti spisak sve hrane koja ostaje, tako da jedan ostaje kod odbora, a jedan kod Intendanture. Intendantura će ovaj spisak predati bataljonu V Kozarske brigade u selu Maslovare i obavestiti ga da hranu podigne.

Brigadna bolnica će pribaviti dovoljan broj kola za prenos težih ranjenika. Ova kola mogu ići sve do drumu Maslovare—Teslić.

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 57.1—2, k. 709.

² Vidi dok. br. 71.

Sutrašnji dan bataljoni i jedinice predaniće na prostoriји određenoј za smeštaj. Sledeći pokret sutra uveče u 6 časova.

Na osnovу ovoga podeliti sledovanje hrane za voјnike. Naredba o sledećој etapi dobiće se naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

za Štab brigade
komandant

(M.P.)

BR. 67

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BOR-
BAMA U CENTRALNOJ BOSNI U VREMENU OD MAJA DO
23 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

Š T A B
I BOSANSKOG NOU KORPUSA
Dne 23.VIII.43 g.

Izveštaj o akcijama u Centralnoj Bosni

M a j :

Do dolaska II i IV-te krajiške NOU brigade,² oko polovine maja mjeseca u Centralnoj Bosni nalazila se je I Krajiška NOU brigada, koja je vodila uglavnom uspješne defanzivne borbe protiv četnika.³ U tim bojevima ubijeno je preko 50, a ranjeno 80 četnika, a među njima i poznati zloglasni bandit, zamjenik komandanta bataljona Dakić.

18 — 19 maj:

Jedinice IV-te krajiške NOU brigade razbile su jednu četničku grupu od 900 četnika na sektoru Čečava — Popovići — Kulaši.⁴ U ovoj akciji ubijeno je 14 četnika; a među njima vojvodu Stevana Botića, komandanta Trebavskog četni-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7—2, k. 407.

² Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 89.

³ Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 13.

⁴ Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 89.

čkog odreda, Savu Botića i načelnika štaba istog odreda Peru Arnautovića. Ranjeno je 6, a zarobljeno 4 četnika. Zaplijenjeno je 20 karabina, 2.000 metaka i žita.

21 maj:

II krajiška NOU brigada vodila je borbu sa grupom Nijemaca, koji su izašli iz Kotor Varoši. Nijemci su odbijeni, ostavivši 5 mrtvih. Mi smo imali 1 ranjena.

Za to vrijeme V kozaračka NOU brigada nalazila se je na Kozari. Ona je svojim I bataljonom izvršila uspješnu akciju na pruzi između Prijedora i Novoga. Voz sa 20 vagona i 2 lokomotive potpuno je uništen. U vozu je bila vojska i materijal. U žestokoj borbi ubijeno je 40 vojnika i 5 viših njemačkih oficira. Zarobljeno je 16 Nijemaca, 35 domobrana i 3 gestapovca, koji [su] sprovodili voz. Zaplijenjen je 1 p.mitraljez, 5 parabeluma, 3 strojnice, 25 karabina, 10.000 metaka i velika količina drugog ratnog materijala.⁵

Sutradan (19.V.43) neprijatelj⁶ je odmah reagirao iziživši na Kozaru sa 12.000 vojnika u više pravaca. V kozaračka NOU brigada zabacila se je neprijatelju za leđa, usput otsjekavši jednu manju neprijateljsku kolonu, nanijevši joj velike gubitke. Ubijeno je 25 Nijemaca i zdrugovaca; zarobljeno je 2 Poljaka i 1 Čeh, a ranjeno preko 50 vojnika. Uništen je jedan kamion. Zaplijenjena je jedna radio stanica, 2 p.mitraljeza, 20 pušaka, 3.000 metaka i drugi ratni materijal.

29 maj:

Likvidirano je na prelazu u Centralnu Bosnu neprijateljsko uporište Klašnice. Zarobljeno je 3 žandara, a zaplijenjeno 3 karabina i drugi ratni materijal. Provizoran prelaz preko miniranog mosta zapaljen je.

29 — 30 — 31 maj:

V kozaračka NOU brigada vodila je uporne borbe sa Nijemcima, četnicima i ustašama, probijajući se ka ostalim našim snagama u Centralnoj Bosni. U tim bojevima neprijatelju su nanijeti gubici od 3 mrtva i preko 40 ranjenih vojnika.

Juni:

1 juni:

V kozaračka NOU brigada razbila je neprijateljsku bojnu kod Vijačana⁷. Nakon žestoke borbe koja je trajala 3 sata ne-

⁵ Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 86.

⁶ Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 86.

⁷ Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 111.

prijatelj je bio do nogu potučen. Zaplijenjeno je 3 haubice (100 mm) sa 600 granata, koje su odmah upotrebljene protiv neprijatelja, 30 konja, više kola ratnog materijala, jedna radio stanica, 100 pušaka, 25.000 metaka, 8 p.mitraljeza, 3 t. mitraljeza, 1 mali bacač mina. Ubijeno je 38 neprijateljskih vojnika, a zarobljeno je 66 vojnika. Naši gubici su 3 ranjena i 2 mrtva vojnika.

4 juni:

Jedna neprijateljska kolona⁸ u jačini od 500 vojnika nastupala je obroncima Ljubića ka položajima koje su držale naše jedinice IV i V-te krajiške NOU brigade. Neprijatelj je u žestokoj ali kratkoj borbi bio primoran na povlačenje uz teške gubitke. Ubijeno je 15, a ranjeno 25 vojnika. Naši gubici su: 5 poginuli i 1 ranjen.

8 juni:

Jedna neprijateljska kolona nastupala je uz pomoć artiljerije na naše položaje u selu Vijačanima, koje su držale jedinice Prnjavorskog partizanskog odreda i jedna četa IV-tog bataljona V kozaračke NOU brigade. U kratkoj borbi sa ručnim bombama neprijatelj je odustao od namjere da zauzme naše položaje ostavivši 19 mrtvih Nijemaca i legionara. Zarobljena su 2 četnika. Mi nismo imali gubitaka.

10 juni:

Jedinice I i IV-te NOU brigade napale su neprijateljsku koncentraciju u Turbetu i Gostilju,⁹ koja je imala za cilj da napadne našu oslobođenu teritoriju. U toku čitavog dana žestoke borbe sa bročano jačim neprijateljskim snagama uspjelo je našim jedinicama razbiti neprijatelja uz velike gubitke. Zarobljena su 22 Nijemca i legionara. Zaplijenjeno je: jedna radio stanica, 5 strojica, 1 teški bacač sa 30 mina, 1 mitraljez »šarac«, 6 pištolja, preko 5.000 metaka, 6 tovarnih konja sa ratnim materijalom. Neprijatelj je ostavio na bojnopolju 32 mrtva vojnika i 3 oficira, dok je ranjeno oko 70 vojnika i oficira.

11 juni:

Neprijateljske kolone Nijemaca, četnika i legije u jačini od 1.000 vojnika krenule su iz Kotor Varoši na oslobođenu teritoriju. Kod samog sela Vrbanjci, jedinice XII-te NOU brigade i Banjalučkog partizanskog odreda napale su neprijatelja¹⁰. Nakon duge borbe, koja je trajala više od 7 sati, neprijatelj je razbijen i povraćen u Kotor Varoš, odvučavši sa so-

⁸ Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 127.

⁹ Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 26.

¹⁰ Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 37.

bom 30 mrtvih i 40 ranjenih vojnika. Naši gubici su 1 mrtav i 7 ranjenih vojnika.

12 juni:

Jedinice V i VI-te krajiške NOU brigade sudarile su se kod sela Krezluka sa jednom jačom neprijateljskom kolonom.¹¹ Nakon duge i žestoke borbe neprijatelj je potpuno razbijen. U toj borbi zaplijenjeno je 20 mitraljeza — »šaraca«, 2 kamiona, 35 pušaka i 8.000 metaka, ubijeno je 80, a ranjeno 120 neprijateljskih vojnika. Naši su gubici neznatni.

15 juni:

Jedinice XII NOU divizije vodile su žestoke borbe¹² sa Nijemcima, ustašama, četnicima i domobranima, koji su izašli u jačim snagama oko 12.000 vojnika iz Kotor Varoši, Prnjavora, Dervente i Teslića. Na sektoru Vršani — Vijačani — Kokori, Uzlo mac — Klupe — Maslovare — Vrbanci, neprijatelj je imao namjeru da opkoli i uništi naše snage. Vješt看 mane-vrisanjem naših jedinica izbjegnuto je opkoljavanje zabacivši se neprijatelju za leđa i udarivši na njegove zaštitnice. U tim bojevima neprijatelj je izgubio preko 90 mrtvih i 110 ranjenih vojnika, a zarobljeno je 19. Naši gubici iznose 6 mrtvih i 5 ranjenih. Zaplijenjen je jedan t. mitraljez, 2 p. mitraljeza i 3.000 metaka.

21 — 24 juni:

Jedinice XII NOU divizije (V i II NOU brigada i Banja-lučki partizanski odred) izvršile su akciju na sektoru četničkog odreda Laze Tešanovića, između Vrbasa i Vrbanje — jugozapadno. Našim jedinicama uspjelo je razbiti četničke formacije i u trodnevnim bojevima pretjerati ga do na domak Banje Luke. Zarobljeno je 16 četnika sa puškama, a ubijeno 19. Naši gubici su: 3 zarobljena, 3 poginula i 7 ranjenih.

27 juni:

Neprijatelj je reagirao iz Banje Luke i Kotor Varoši sa garnizonskim snagama u jačini od 4.000 vojnika. Poslije dulje borbe naše su se snage povukle zadavši neprijatelju osjetne gubitke od 8 mrtvih i 22 ranjena vojnika. Naši gubici su 2 zarobljena i 1 ranjen.

Juli:

5 juli:

Snage XII-te NOU divizije krenule su na čišćenje sektora sjeverno od puta Kotor Varoš—Maslovare—Teslić. Jedna naša

¹¹ Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 152 i 160.

¹² Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 46 i 161.

jedinica koja je išla preko Uzlomca sukobila se je sa grupom četnika Rade Radića. U tom sukobu poginulo je 5, a ranjeno 4 četnika. Zaplijenjeno je 6 karabina i nešto municije.

9 — 10 juli:

U noći između 9 i 10-tog jula izvršena je akcija na ustaško-domobranski garnizon u Prnjavoru¹³ i četnička uporišta na Ceru — Vučjaku — Glogovcu i Mačinom Brdu. Poslije dva dana marša napadnut je neprijatelj. Jedinice II i V-te KNOU brigade i Prnjavorskog partizanskog odreda su nakon polučasovne snažne borbe u jurišu likvidirale sva pomenuta uporišta i zauzele grad Prnjavor. Tom prilikom pobijeno je 15 četnika i domobrana, zarobljeno 60, od kojih je 10 ostalo u našim jedinicama. Zaplijenjeno je 50 karabina, 60 sanduka puščane municije, 2 sanduka minobacačke municije, 150 metara brašna, 800 kg šećera i manufakturne i druge robe u vrijednosti od preko 5 miliona kuna. Ostatak domobranske i četničke vojske bježao je prema Derventi i Savi, dok je većina demoralisana našim uspjesima, poslije nedavne neuspjele kombinovane njemačko-ustaško-četničke ofanzive na nas kao i uspjesima naše N.O.V. u Istočnoj Bosni, razbježala se kućama. Naši gubici na grad Prnjavor iznose 1 mrtav i 2 lakše ranjena.

Na komunikaciji Banja Luka — Prnjavor — Derventa, koja je ovom akcijom izbačena iz stroja, porušeno je 6 mostova. Isto tako izbačena je iz saobraćaja komunikacija Prnjavor — Tešanj — Teslić.

13 juli do 17 jula:

Naše snage krenule su na zadatak: razbijanje grupe četnika Forkape, na sektoru Careva Gora — Motajica — Srbac. Ovim zadatkom razbijena [je] koncentracija i plan četnika da oduzmu od naših snaga grad Prnjavor. U ovoj koncentraciji učestvovali su četnici Rade Radića, Forkape i Ljube Bundale, sa nešto Nijemaca iz Banje Luke i legionara iz Dervente. U borbama koje su trajale do 17 o.m. naše snage uspjele su potpuno razbiti četničke koncentracije i, protjeravši Nijemce i legionare uz gubitke za Jošavku i Derventu, izbile na liniju Srbac — Sava — Motajica — Kalenderovci — Pojezna. U tim borbama ubijeno je preko 50 četnika, zarobljeno 23, a predalo se 85, koji su ostali u našim jedinicama, a među njima i zamjenik komandanta četničkog bataljona Jelenko Kusić. Zaplijenjeno je 90 karabina i 1 p. mitraljez, veća količina žita, koja se je nalazila u četničkim magacinima, jedna ambulanta sa

¹³ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 46, 72, 73, 130, 131 i 184.

sanitetskim materijalom. Naši gubici za to vrijeme iznose 4 poginula i 6 ranjenih.

22, 24 i 28 juli:

2 bataljona V KNOU brigade i snage Prnjavorskog partizanskog odreda izvršile su noćne akcije čišćenja sela oko Prnjavora — Šibovske — Ilove — Dubrave — Orašja i Mačina Brda. U tim akcijama ubili su i ranili više od 25 četnika, a zarobili 16. Zaplijenjeno je 19 karabina, 3 konja i druge ratne spremne. Razbili su četničke koncentracije četnika Forkape, Vinčića, Bundale i Radića, kao i njihove namjeravane akcije na naše snage. 12 zarobljenih pristupilo je u redove N.O. vojske.

25 juli:

3 bataljona II KNOU brigade i 2 bataljona V KNOU brigade izvršili su akciju na neprijateljske garnizone u Tešnju, Novom Šeheru i Jelahu i na prugu Doboj—Teslić.¹⁴ U toku noći naše snage uspjele su likvidirati Tešanjku, Novi Šeher i ušli u grad Tešanj. Neprijateljske snage pod borbom povukle su se u utvrđenu kulu koja se radi svog dominantnog i strategijskog preimućstva nije mogla likvidirati. U jutru rano 26-tog stigla su pojačanja sa oklopnim kolima i naše snage pred nadmoćnijim neprijateljem su se povukle. Zarobljeno je 11 legionara, 7 četnika. Zaplijenjeno je 80 vojničkih čebadi i druge ratne spremne. Neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih 30. Naši gubici iznose 4 mrtva i 3 ranjena.

27 juli:

2 bataljona V KNOU brigade likvidirala su neprijateljski garnizon Križ, koji se nalazi na putu Tešanj—Prnjavor. Ubijeno je 6 legionara, 1 zarobljen, ostali su uspjeli pobjeći. Zaplijenjeno 10 karabina.

29 juli:

Prnjavorski partizanski odred u toku ovog perioda prikupio je 15 karabina, 2 p. mitraljeza i 1 strojnicu.

Avgust:

1 avgust:

Neprijatelj je krenuo iz Kotor Varoši¹⁵ u dva pravca — prema Šipragama i prema Skender Vakufu. Jedna četa XII-te KNOU brigade sačekala ih je u Vrbanjcima i povratila nazad. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 9 ranjenih.

¹⁴ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 148.

¹⁵ Vidi dok. br. 11.

6 avgust:

Neprijatelj je izišao iz Kotor Varoši preko Sokoline i Stola, snage Banjalučkog partizanskog odreda i jedan bataljon XII-te KNOU brigade uspjeli su da otsijeku jedan dio neprijateljskih snaga od glavnine, nanijevši mu gubitke od 11 mrtvih i više ranjenih, protjeravši ga u Kotor Varoš.¹⁶ Zaplijenjeno je 6 sanduka municije, 1 »šarac«, 1 strojnica i nešto municije za bacač. Neprijatelj je istoga dana reagirao sa pojačanim snagama da izvuče mrtve i ranjene, ali mu nije uspjelo. Tom prilikom imali smo 1 mrtvog i 1 ranjenog vojnika.

8 avgust:

Četnici u jačini od jednog bataljona pojavili su se na položaju Banovac. Snage XII-te KNOU brigade (II bataljon) sa jednom četom protjerao ih je sa tog položaja. Oni su imali 3 mrtva i veći broj ranjenih. Naši bez gubitaka.

14 avgust:

Snage XII-te KNOU brigade izvršile su pokret u pravcu Vagani—Boljanići—Podosoje sa zadatkom da razbiju koncentraciju četničkih bandi i da se spuste na komunikaciju Kotor Varoš — Banja Luka i da razruše prugu. Ova akcija je potpuno uspjela.

15 avgust:

U samu zoru zasjeda je dočekala jedan teretni kamion, jedan njemački automobil sa radio stanicom, jedan teški tenk od preko 15 tona, tu se upotrebila prvi put naša protivtenkovska puška sa potpunim uspjehom. Uništena su 2 tenka, 1 teški kamion sa municijom koji [je] izgorio, 1 njemački automobil sa radio stanicom i jedan motocikl. Ubijeno je i ranjeno preko 50 Nijemaca. Ovo sve je uništio sa protivtenkovskom puškom lično komandant XII-te KNOU brigade, drug Mečava Petar, koji je sačekao kolonu na 150 metara.

15 — 23 Bilo je niz manjih akcija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
pukovnik
Kosta

(M.P.)

¹⁶ Vidi dok. br. 40.

Rekapitulacija

U svemu je: ubijeno	528	neprijateljskih vojnika
ranjeno:	512	„ „
zarobljeno:	382	„ „
ubijeno i ranjeno:	75	„ „
zaplijenjeno: puške	364	
metaka	123.620	/
pištolja	6	
haubica	3	
granata	600	
puško-mitralj.	29	
strojnica	7	
teških bacača	1	
mina	55	
radio-stanica	1	
mitraljeza	10	
bacača-mina	1	
brašna	150	met.
šećera	800	klg.
ćebadi	80	kom.
razne robe u vrijedn.	5,000.000	kuna
uništeno je	2	tenka, 1 kamion, 1 auto — sa radio-sta- nicom
Naših vojnika poginulo	27	
ranjeno:	37	
zarobljeno:	5	

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BOR- BAMA VOĐENIM U VREMENU OD 7 MAJA DO 5 AVGUSTA 1943 GODINE¹

AKCIJE JEDINICA II BOS. NARODNO-OSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA

Akcije IV NOU divizije

7.V.1943. II bataljon VIII Krajiške NOU brigade u zasjedi u selu Rujevcu (Banija) sačekao je jednu neprijateljsku jedinicu koja je dolazila da pljačka selo. Tom prilikom neprijatelj je imao u borbi 10 mrtvih i 10 ranjenih vojnika. Zaplijenjeno je 10 pušaka, 2 njemačka pištolja i 10 pari vojničkog odijela. Svi ubijeni vojnici bili su Nijemci.

11.V. Jedinice VIII Krajiške NOU brigade sa Banijskim NOP odredom sukobile su se sa neprijateljem u selu Krstinja i u tročasovnoj borbi neprijatelj je bio protjeran sa svojih položaja i naneseni su mu osjetni gubitci. Naši gubitci 1 mrtav i 3 ranjena.

13.V. I bataljon VIII Krajiške NOU brigade uz sadejstvo jednog bataljona Kordunaškog NOP odreda vodio je borbu sa jednom bojnom neprijateljskih vojnika, koji su napadali od Kladuše prema Starom Selu. Neprijateljski su nam gubitci nepoznati. Na našoj strani jedan ranjen.

13/14.V. Noću dva bataljona VIII Krajiške NOU brigade sa Kordunaškim NOP odredom napali su neprijateljsko uporište u selu Bučici, u kome se nalazilo 150 neprijateljskih vojnika. Uslijed slabih vodiča i slabe veze naše snage nisu izvršile zadatak i povukle su se bez uspjeha.

14.V. Dva bataljona VI Krajiške NOU brigade na prolazu preko ceste na Bravsku napali su na njemački logor i sa bombama ubili 70 Nijemaca i 90 ranili. Naši borci bili su zarobili 3 brdska topa 75 mm, 1 protukolski top, 3 bacača mina, ali zbog brze intervencije neprijatelja naši borci uspjeli su izvući samo 1 protuavionski mitraljez i manji broj pušaka.

24/25.V. Dva bataljona VI Krajiške NOU brigade sa jednim bataljonom X Krajiške NOU brigade izvršili su čišćenje sela: Peulje, Grkovci, Nuglašica. Ubijena su 4, a zarobljen je 1 četnik.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13—3, k. 766 A.

30.V. Jedinice VI i X Krajiške NOU brigade izvršile su ponovno čišćenje sela četničke bande u sjevernom dijelu Livanjskog Polja (Peulje, Grkovci, Crni Lug, Nuglašica). Ubijeno je 8 četnika i zarobljen je jedan.

31.V. /1.VI. Jedinice VI Krajiške NOU brigade izvršile su demonstrativan napad na Glamoč. Neprijatelj je davao žestok otpor. Naše jedinice imale su 7 mrtvih i 12 ranjenih. Neprijateljski gubitci nepoznati.

15.VI. Jedinice X. Krajiške NOU brigade izvršile su napad na ustaško uporište u selu Glavice kod Glamoča i u toj borbi sa ustašama i četnicima neprijatelju su naneseni sljedeći gubitci: ubijeno je 18 ustaša, 6 četnika, a zarobljeno 5, koji su odmah strijeljani.

Istog dana manjački četnici pod komandom Drenovića napali su na naše jedinice u Ribniku. U toj borbi I bataljon VI Krajiške NOU brigade ubio je 12 četnika i jednog zarobio, dok ih je 30 ranjeno.

Od 7 maja do 10 juna jedinice IV NOU divizije zarobile su i ubile 220 Nijemaca, četnika i ustaša. Naše jedinice imale su 19 mrtvih, 26 ranjenih i jednog zarobljena od strane četnika.

Noću između 29/30.VI. IV bataljon VIII Krajiške NOU brigade uništio je 4 kamiona, zaplijenjeno je 5 kola sa konjima, ubijeno je 40 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 1.500 kg brašna. Akcija je izvedena u selu Suvaji kraj Petrovca.

5.VII. IV bataljon VIII Krajiške NOU brigade izvršio je akciju na selo Rudice (Čađavica) i zarobio 22 domobrana sa vodnikom. Zaplijenjeno je: 21 karabin, 2 puškomitraljeza »Brno«, 13 ručnih bombi, 3.000 metaka, 1 poljski telefon, 2 signalna pištolja sa 30 raketli. Akcija je izvedena bez gubitaka.

Istog dana dva bataljona X Krajiške NOU brigade vodili su borbu sa Talijanima i četnicima (jačine oko 700) na Orlovici. Posle 8-časovne borbe neprijatelj je bio prisiljen da odstupi prema Golubiću. U toj akciji neprijatelj je imao 24 mrtva i 18 ranjenih. Jedinice X Krajiške NOU brigade imale su 6 lakše ranjenih.

9.VII. Tri bataljona X Krajiške NOU brigade vršila su čišćenje četnika u selima: Marinkovci, Luka i Ugarc, u kojima su se nalazili četnici Markice Čučuza. U toj akciji ubijeno je 9 četnika, 2 zarobljena i veći broj ranjen. Zaplijenjeno je 9 pušaka i druge ratne spremne.

Noću između 17/18.VII. dijelovi IV NOU divizije napali su neprijateljsku posadu u Ključu.² Ubijeno je 100 Nijemaca, ustaša i drugih vojnika i oficira, među kojima i dva njemačka

² Vidi dok. br. 26 i tom IV, knj. 15, dok. br. 258.

oficira, kao i 30—40 konja. Ranjen je veći broj neprijateljskih vojnika. Zarobljeno je 108 neprijateljskih vojnika sa 1 zastavnikom, 40 konja, 87 pušaka, 1 njemački mitraljez, 2 strojnice, 3 durbina, 50 kg soli, 25.000 kom. cigareta i druge spremne materijala. Onesposobljene su tri haubice. U akciji se istakao Ribnički NOP odred, a naročito II bataljon istog odreda pod komandom Pere Kasapovića.

24.VII. Dijelovi naše IV NOU divizije u saradnji sa ličkim snagama otpočeli su borbu sa četničkim bandama popa Đujića na selu Tičevu.³ Toga dana banda se je mučki provukla kroz šumu, došla do sela Tičeva i popalila 60 kuća od domaćina čiji se sinovi nalaze u redovima NOV i POJ. Prvog dana borbe naši borci na juriš odbacili su četničku bandu iz sela otevši joj opljačkanu stoku koju su povratili seljacima. Drugog dana našim snagama na tom sektoru stigla su pojačanja poslije čega se razvila borba za razbijanje i uništenje ove zloglasne bande na čelu s popom Đujićem na prostoriji Šator—Gnjat—Dinara. Istovremeno borci ličkih i dalmatinskih snaga Kninskog sektora prešli su na otsijecanje ovih bandi od okupatorskog garnizona u Kninu došavši na taj način Đujiću iza leđa. Gonjenje ove bande trajalo je 5 dana. Za to vrijeme četnici su potpuno razbijeni a njihovi neki dijelovi uništeni. Ubijeno je i zarobljeno preko 170 četnika. Dobar broj ih je ranjen. Zarobljena je provijantska komora, koja je stigla iz Knina, preko 100 jahaćih i tovarnih konja. Među ubijenim nalazi se i jedan četnički major. Zaplijenjena je sva arhiva Đujićeva štaba. U isto vrijeme dok je Đujić sa svojom bandom pokušavao nadirati od Knina, Drenović sa svojom bandom kretao se prema Glamoču, u cilju da se spoji sa Đujićem. Sa Drenovićem nalazio se poznati izdajnik »vojvoda« Plećaš, Dražin delegat, koji je došao u naše krajeve da pokuša spriječiti rasulo četnika na Krajini, koje [je] nastupilo pod udarcima naše vojske.

I bataljon VI Krajiške NOU brigade napao je iznenada Drenovićevu bandu, kod Mliništa, koju je razbio i natjerao nazad svojim kućama. Ubijen je veći broj četnika, među kojima i sam »vojvoda« Plećaš, kod koga su zaplijenjena važna četnička dokumenta i veća suma talijanskih lira i ustaških kuna. Zarobljeno je 5 živih četnika.

Nastavljajući gonjenje potučenih bandi izdajnika Đujića, dijelovi naše IV NOU divizije u sadejstvu snaga Kninskog sektora vršile su čišćenje prostorije Dinara — okoline Knina — Kosovo — dolinu rijeke Cetine — Vrlika. Jedinice X Krajiške

³ Isto

NOU brigade u akciji čišćenja ubile su 7 četnika, zarobile 9, predalo se je 12 sa 1 puškomitraljezom i nešto je ranjeno. Potučene bande razbježale su se dijelom u Knin, a dijelom u Dalmaciju.

Noću 4./VIII. i 5.VIII. oslobođena je Vrlika i sela Vinalić, Ježević, Koljane, Maovice i Cetina i likvidirana su sva neprijateljska uporišta utvrđena sa bunkerima — Garjak, poslije žestokih juriša boraca X Krajiške NOU brigade. U tim borbama neprijatelj je imao 20 mrtvih četnika i legionara i veći broj ranjenih. Zarobljeno je 40 domobrana i 1 oficir. Zaplijenjeno je nekoliko teških mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 1 bacač i više pušaka. U ovim borbama naročito se istakao I bataljon X Krajiške NOU brigade, koji je na juriš zauzeo grad Vrliku.⁴ Ličke snage očistile su druga neprijateljska uporišta.

Poslije ovog uspjeha naših jedinica, ustaše, četnici i Talijani preduzeli su kontranapad prema Kosovu i dolini Cetine, koji je razbijen od naših i dalmatinskih jedinica uz velike gubitke po neprijatelja. Zaplijenjena su 2 topa 75 mm, 2 teška bacača, 5 teških mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 4 kamiona, 1 luk-suzni auto, 1 sanitetski autobus, 6 motocikla, 18 trokolica i druge ratne spremne.

Dosada se predalo i prešlo partizanima IV NOU divizije preko 100 četnika. Drugi dijelovi IV NOU divizije i Grmečke grupe čiste sektor oko Mrkonjić Grada i Manjaču od Drenovićevih bandi. Sa ovog sektora Drenovićeve četničke bande bježe ispred naših snaga prema Banjoj Luci.

Akcije X NOU divizije

9.VII.1943 g. Janjska četa Kupreško-janskog NOP odreda sa zaštitnicom štaba iste divizije u borbi sa jednom većom neprijateljskom kolonom zaplijenila je jedan laki njemački mitraljez »šarac«, nekoliko karabina, 5 sanduka municije i ostale ratne spremne. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i 24 ranjena. Na našoj strani nije bilo žrtava.

10.VII. Dijelovi snaga IX Krajiške NOU brigade i Travnički NOP odred očistili su od neprijateljskih snaga Busovaču i tom prilikom zaplijenili jedan vagon žita i nešto vojničke spremne. Zaplijenjeno žito podijeljeno je narodu iz tog mjesta.

Istog dana jedno odjeljenje vojnika Glamočko-livanjskog NOP odreda sukobili su se sa sprovednicima četničke komore u selu Pribelja i zarobile 300 kg soli, 90 kg graha, 10 tovara kukuruzna brašna. Uхваćen je jedan četnik, a dva su teže ranjena.

⁴ Vidi dok. br. 113.

16.VII. I bataljon IX Krajiške NOU brigade napravio je zasjedu na pruzi Jajce—Donji Vakuf i tom prilikom zarobio jedan poluputnički voz. Ubijeno je 20 Nijemaca, 1 oficir, 1 padoficir, 7 legionara i oko 10 civila. Zarobljen je jedan žandar sa oko 10 domobrana. Zaplijenjen je jedan njemački laki mitraljez »šarac«, 8 pušaka, jedna strojica, 2 revolvera, 500 metaka, oko 100 pari veša, jedan dvogled, 2 telefona, 2 foto-aparata, nešto platna, 1.000 kg soli, 50 kg kukuruza, 5 kg duvana, 12 kaputa, 24 hlače i druge civilne robe. Vagoni sa lokomotivom su uništeni. Na našoj strani nije bilo žrtava.

Istog dana II bataljon Kupreško-janjskog NOP odreda izvršio je akciju na cesti Kupres — Bugojno i tom prilikom uništio jedan teretni kamion; koji je prevozio namirnice za vojsku. Evakuisano je 3 metra brašna, a ostatak je spaljen zbog brze intervencije neprijatelja. Zaplijenjen je jedan puškomitraljez, nekoliko pušaka i municije.

22.VII. Dijelovi snaga X NOU divizije izvršili su napad na četničke bande na Hrbljini. U ovoj akciji zarobljeno je 20 četnika, ubijeno u borbi 10, zaplijenjeno 25 pušaka, jedan puškomitraljez, 2 sanduka municije i ostale druge ratne spremne.

Akcije grupe odreda

16.V. 3 četa II bataljona Ribničkog NOP odreda iz zasjede u selu Orahovljanima ranila je četničkog komandira Miloša Stojanovića, koji je nakon tri dana umro u Mrkonjiću u bolnici. Zaplijenjene su dvije puške i 7 bombi.

23.V. Jedinice II bataljona Ribničkog NOP odreda vodile su borbu sa ustašama, četnicima i Nijemcima u selu Pecki. Ubijeno je 7 Nijemaca, 2 četnika, i više ranjeno. Zarobljeno je nekoliko pušaka i nekoliko vojničkih odijela. Među ubijenim Nijemcima bio je i jedan njemački oficir. Naše jedinice imale su jednog teže ranjenog.

25.V. II bataljon Ribničkog NOP odreda vodio je žestoku borbu sa Ključkom ustaškom bojnomo. U toj borbi ubijeno je 13 ustaša, 9 ranjeno. Zaplijenjen je jedan puškomitraljez, 2 puške, nekoliko konja i nešto vojničke spremne.

30.V. Jedinice Podgrmečkog NOP odreda izvršile su napad na četnike Mane Rokvića u selu Smoljani. Četnici su bili potpuno razbijeni [i] protjerani u Petrovac. U borbi ubijeno je 10 četnika i 30 ranjeno, dok su 4 zarobljena. Zaplijenjeno je nešto pušaka, municije i bombi. Na našoj strani dva ranjena.

1.VI. II bataljon Ribničkog NOP odreda napao je na četnike u selima Vrbljanima i Jasenovim Potocima. Ubijena su 4 i dva zarobljena četnika. Zaplijenjeno je nekoliko pušaka i manja količina druge ratne spremne.

6.VI. Dijelovi Kozarskog NOP odreda napali su na neprijateljski vlak na pruzi između Prijedora i Bos. Novog. Čitav voz je uništen, a u njemu je našlo smrt 70 njemačkih vojnika i 80 legionara.

28.VI. Udarini bataljon Drvarskog NOP odreda napao je neprijateljsku kolonu sa komorom kod Oštrelja. Uništeno je 7 kola natovarenih sa hranom i ubijeno 4, a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika.

Nekoliko dana ranije jedan vod 3 čete I bataljona Ribničkog NOP odreda napao je neprijateljsku kolonu sa komorom s jednim odjeljenjem njemačkih biciklista, koje je nakon kratke borbe potpuno uništio. Zarobljena su 2 njemačka vojnika sa oružjem. Zaplijenjeno je 5 ispravnih bicikla.

3.VII. Jedinice III bataljona Ribničkog NOP odreda u zasjedi na cesti Ključ—Mrkonjić Grad (selo Velečevo) ubile su 7 ustaša i 5 ranjeno. Zarobljena su dva puškomitraljeza, nekoliko karabina, nešto druge ratne spreme.

Istog dana jedinice II bataljona istog odreda uništile su jedan njemački kamion, ubile 13 Nijemaca i veći broj civila, koji su opravljali cestu na Klokotovcu (kraj Sitnice).

6.VII. Jedinice Ribničkog NOP odreda u zasjedi na cesti kod sela Janjila dočekale su jedan njemački kamion, ubile 9 Nijemaca, zaplijenile 5 karabina, jednu strojnicu i dva njemačka pištolja. Po ovoj evakuaciji kamion je spaljen.

Od 10.—17.VII. Njemci su zajedno sa četnicima nekoliko puta pokušavali prodrijeti iz Oštrelja u drvarska sela radi pljačke, ali su uvijek bili odbijeni sa dijelovima snaga Drvarskog NOP Odreda. U ovim borbama neprijateljski su nam gubitci nepoznati.

19.VII. Snage III čete II. bataljona Podgrmečkog NOP Odreda i jednog voda Udarne čete postavile su zasjedu na cesti u Kisku blizu sela Fajtovaca.⁵ Neprijateljske hrvatske SS jedinice naišle su oko 5 sati izjutra sa dva kamiona, 3 motora (trokolice) i 80 biciklista. Nakon kratke ali žestoke vatre neprijatelj je, ne dajući skoro nikakva otpora, dao se u bjegstvo bacajući oružje i ostalu spremu. Motori i 3 bicikla pobjegli, su cestom prema Sanskom Mostu. Za vrijeme borbe neprijatelju je stigla pomoć sa dva blindirana automobila i jednim topom. Naši borci sa protukolskim topom uništili su jedan blindirani automobil, a drugi sa topom prisilili da se povрати natrag u Sanski Most. Neprijatelj je imao 100 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjeno: 10 karabina, 2 njemačka laka mitraljeza »šarac«, jedna stroj-nica, 30 ispravnih bicikla, dvije radio-stanice sa dva sanduka

⁵ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 214.

pribora, 30 pari odijela i veša, 30 pari cipela i čizama, 3000 metaka, 20 ranaca i nešto sanitetskog materijala. Spaljena su dva kamiona i 47 bicikla. Naše jedinice u ovoj borbi nisu imale nikakvih gubitaka.

24.VII. Ribnički NOP odred postavio je jedan bataljon na cesti Ključ—Mrkonjić Grad u zasjedu iznad sela Velečeva, a drugi na istoj cesti iznad Klokotovca prema Čađavici.

Na zasjedu prema Ključu naišla je jedna ustaško-njemačka kompanija koja se kretala cestom prema Čađavici, gdje ju je dočekala naša zasjeda u vidu klopke. Vođena je žestoka borba u kojoj je neprijatelj davao grčeviti otpor pokušavajući nekoliko puta sa jurišem da se izvuče, ali mu nije uspjelo.⁶ Neprijatelj je ostavio 60 mrtvih vojnika, a zarobljen je jedan legionarski oficir i dva legionara. Zaplijenjeno je 48 pušaka, 2 teška mitraljeza, 5 lakih mitraljeza (njemačkih) »šarac«, jedan puškomitraljez »Brno«, dvije strojnice, 3 pištolja, dosta odijela i druge vojničke spremlje kao i nekoliko konja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Veljo Stojnić, s.r.

Komandant
S. Rodić, s.r.

Š T A B
II. BOS. N.O.U. KORPUSA
Br. 131.—
Dne 23-VIII-1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ
ŠTABU IV. i X. NOU DIVIZIJE
ŠTABU GRMEČKE GRUPE

Gornje Vam se dostavlja. Isto je dostavljeno Vrhovnom Štabu NOV i POJ.—
Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)
Sekretar,
M. Huskić

Š T A B
IV. N.O.U. DIVIZIJE
—2. BOS. KORPUSA—
Br. 42/43
25.VIII 1943 g.

⁶ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 225.

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 23 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ŠESTE I OSME KRAJIŠKE BRIGADE ZA ČIŠĆENJE TERENA IZMEĐU VRBASA I SANE¹

Š T A B
IV N.O.U. DIVIZIJE
—2 BOS. KORPUSA—
Br. 414
23.VIII 1943 g.

ŠTABU VI i VIII KRAJIŠKE NOU BRIGADE i
ŠTABU RIBNIČKOG NOP ODREDA

P o l o ž a j

U cilju čišćenja sektora između Vrbasa, Sane i željezničke pruge Banja Luka—Prijedor, dijelovi snaga ove Divizije, tj. VI i VIII brigada sa Ribničkim odredom, produžice čišćenje² pomenutog sektora od četnika, ustaša i okupatora na pravcima:

Snage VI brigade operisaće i vršiti čišćenje između rijeke Vrbasa i Han Kola — Jeveličkog Brda (kota 521) — Lješće (kota 465). S tim što će ostaviti jedan bataljon oko Mrkonjić Grada za hvatanje četničkih grupica koje se prebacuju po šumama u okolini Mrkonjića—Čađavice i Gerzova. U svojim operacijama na pomenutom sektoru otsjeći Han Kola od Banje Luke kidajući telefonsku liniju, zarušavajući cestu i postavljajući zasjeda. U zreлом momentu sadejstvom VIII brigade likvidirati neprijateljsko uporište Han Kola.³

Snage VIII brigade operisaće i vršiti čišćenje na sektoru lijevo od sektora VI brigade prema pruži Banja Luka—Prijedor—Piskavica—Bronzani Majdan—Pervan. Prilikom čišćenja četničkih bandi na pomenutom sektoru povremeno vršiti čišćenje neprijateljskih uporišta na pruži Banja Luka—Prijedor, kao i ometati neprijateljski saobraćaj ovom prugom.

Snage Ribničkog odreda operisaće lijevo od sektora VIII brigade prema pruži Banja Luka — Prijedor — Marička — rijeka Sana od Prijedora do Sanskog Mosta i Vrhpolja. Na ovom sektoru vršiti čišćenje četničke bande kao i likvidirati okupa-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 287, k. 766.

² Vidi dok. br. 113.

³ Isto

torska i ustaška uporišta ukoliko ih ima, kao i ometati saobraćaj na pruzi Banja Luka—Prijedor.

Gore pomenute snage preduzeće najenergičnije mjere da se očiste četničke bande koje su zbijene na pomenuti sektor i u korijenu unište. Isto tako pomoći u postavljanju i učvršćivanju narodno-oslobodilačkih vlasti na pomenutom sektoru.

Četnička banda je demoralisana i razbijena, zato je potrebno dati joj jak udarac dok je u ovakvom stanju i ne dozvoliti da se pribere. Prema tome, odmah po prijemu ovoga dopisa pristupiti čišćenju bacajući se u duboku pozadinu četničkih grupa u cilju opkoljavanja. Da bi se moglo vršiti opkoljavanje pojedinih grupa razbijene četničke bande, mora se saznati mjesto njihovog prebivališta i njihove namjere pomoću ob. službe i povjerljivih lica.

Ovo čišćenje trebalo bi izvršiti u vremenu od 8 do 10 dana, u kom će vremenu stići X brigada, kada će se preduzeti opsežnije akcije.

U gore pomenutom periodu vremena prikupljati podatke o Banjoj Luci, željezničkoj pruzi Banja Luka — Prijedor, i Sanskom Mostu. Neprekidno pratiti kakvo je stanje u pomenutim neprijateljskim garnizonima, kao i kakvo je osiguranje na željezničkoj pruzi Banja Luka — Prijedor, o čemu svakodnevno dostavljati izvještaje ovom štabu.

Svakodnevno dostavljati izvještaje ovom štabu o kretanju snaga, o situaciji i kakav je uspjeh postignut, hitne izvještaje dostavljati u svako doba dana i noći. Mjesto štaba ove divizije najavljiivaće se jedinicama.

Ishrana vojske biće sa terena na kom snage operišu. Ranjenike i bolesnike slati u Ribničku bolnicu.

Pri vršenju ovih operacija nastojati da bude dobra veza između jedinica, kao i štaba divizije tako da bude svim jedinicama na pomenutom sektoru jasna situacija. Startovanje brigada radi lakšeg održavanja veze može da bude na liniji Melina — Goleš — Han Kola (najpodesniji položaj oko Han Kola).

Prijem dopisa potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško

Komandant
Petar

(M.P.)

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 24 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE I
DESETE DIVIZIJE I GRMEČKE OPERATIVNE GRUPE ZA
FORMIRANJE TRINAESTE I ČETRNAESTE KRAJIŠKE
BRIGADE¹**

Š T A B
II BOS. N.O.U. KORPUSA
Br. 143
dne 24 avgusta 1943 g.

**ŠTABOVIMA IV i X DIVIZIJE i ŠTABU
GRMEČKE OPERATIVNE GRUPE**

Položaj

Ribnički i Kozarski partizanski odred brojčano su pre-
rasli veličinu odreda, a u borbama koje su ovi odredi u po-
slednje vrijeme vodili dostigli su udarnost brigada.

Stoga će štab Grmečke operativne grupe formirati od Rib-
ničkog odreda XIII Krajišku brigadu, a od Kozarskog odreda
XIV Krajišku brigadu.

Za komandanta XIII brigade postavlja se drug **Zorić Mi-
lan**, dosadanji komandant Ribničkog odreda.

Za političkog komesara XIII brigade postavlja se drug
Obrad Stišović, dosadanji politkomesar Ribničkog odreda.

Za zamjenika komandanta postavlja se drug **Vračar
Nikola**.

Za zamjenika politkomesara postavlja se drug **Simić
Dušan**.

Sastav štaba XIV brigade predložiće štab Grmečke ope-
rativne grupe štabu Korpusa radi postavljenja.

Na terenu Kozare štab Grupe formiraće novi Kozarski
odred, a na terenu Ribnika formiraće odred čije brojno stanje
treba da dostigne 100 boraca.

Štab Grupe će na sektoru Cazina formirati Cazinski odred
za koji će jezgro dati VIII Krajiška brigada.

Uz borbeni pozdrav

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Stojnić

Komandant
S. Rodić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 35—7, k. 766.

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
24 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA PO-
KRET KA TURBETU¹**

Š T A B
I PROLETER. DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
24 avgusta 1943 g.
u 12 časova

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

1. — Prema naređenju V. Š. vaša brigada se ima postaviti na liniju Turbe sa zadatkom zatvaranja pravca od Travnika.

Prema prednjem naređenju izvršite pokret sa brigadom večeras pravcem s. Zlovarići — s. Vidovište — V. Voda — k. 1070 — s. Dukati — s. Gostilj — s. Čosići. Na prostoru sela Gostilj i Čosići se zadržati i odmoriti a potom najkasnije sutra u 18 časova krenite za Turbe. Prema podacima sa kojima ovaj štab raspolaže, Turbe je u našim rukama, posadu drži jedan bataljon III Krajiške brigade. U svakom slučaju ispitaćete tačno ko se u istom nalazi, pa ako u njemu bude neprijatelj izvršiti napad i očistiti mesto od istog.²

2. — Po ulasku u Turbe postavite obezbeđenje na pravcu Travnik, srušite drum i prugu na pogodnom mestu tako da neprijatelju onemogućite prolaz ka Bugojnu — [D.] Vakufu i Jajcu. Na pogodnim mestima postavite protivkolske puške za dejstvo na tenkove ako naiđu.

3. — Bugojno je juče zauzeto³ ali se još uvek drži jedna zgrada pa postoji mogućnost da iz Travnika pođe pomoć u tom pravcu.

4. — Odmah po dolasku na određeno mesto razvite najživlju izviđačku i obaveštajnu delatnost u pravcu Travnika kao i u samom gradu. Treba saznati kakve se snage u gradu nalaze, njihov broj, naoružanje, raspored itd. Naša je namera da Travnik napadnemo u sadejstvu sa delovima II Bosanskog korpusa, odmah čim prikupimo detaljne podatke.

5. — Vezu sa nama tražite preko D. Vakufa. Mi ćemo tamo poći danas po podne.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pcd reg. br. 53/1--2, k. 709.

² Vidi dok. br. 160. 162. 170, 202 i 206.

³ Vidi dok. br. 92.

6. — Naređenje za pokret I bataljonu daće V.Š.

7. — Pošaljite odmah vašu radio stanicu sa priborom za V.Š. a tamo ćete primiti drugu lakšu radio stanicu i telegrafistu.

8. — Po dolasku u Turbe sa vašim vodom za vezu otpočnite opravku telefonske linije ka D. Vakufu a mi ćemo od Vakufa ka Turbetu tako da se u najkraćem vremenu uspostavi telefonska veza.

Prilog šifra za vezu preko radio stanice, kao i 9 kutija municije za mašinke.

Pored zatvaranja pravca od Travnika drumom kontrolišite i planinu Vilenicu da neprijatelj ne bi preko nje prošao ka Bugojnu i D. Vakufu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab divizije
ZAM. KOMANDANTA

Miloje

BR. 72

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PETE DIVIZIJE OD
24 AVGUSTA 1943 GOD. POLITIČKOM KOMESARU PRVOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O MORALNOPOLITIČKOM
STANJU U JEDINICAMA¹**

Š T A B
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA

Br. sl.

Dne 24-VIII/1943 god.

POLITIČKOM KOMESARU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

IZVJEŠTAJ

Od posljednjeg izvještaja, koji sam dostavio politkomu toga Korpusa, stanje se u jedinicama ove Divizije u mnogome popravilo. Ovaj izvještaj je zakasnio, a razlog je što smo se

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 26/1—5, k. 407.

udaljili od štaba Korpusa već duže vremena i održavanja kurirske veze nije bilo.

Stanje u jedinicama sada je ovako:

1) **Prva brigada** — Političko stanje kod boraca i njihova svijest zadovoljavajuća je, iako ima još manje-više pojedinačnih slučajeva koji karakterišu jedan mali broj boraca prilično nesvjesnih, kako u razumijevanju opšte današnje situacije, kao i veličini značaja naše borbe i potrebe i spremnosti za borbu gdje je god to potrebno. Da je brigada kao cjelina po visini svoje svijesti na odgovarajućoj visini vidi se iz uspješnih akcija, koje je izvodila u posljednjih mjesec dva dana.² Ali da ima još pojedinaca koji nisu na visini današnjeg borca, vidi se iz toga što je poslije prelaska naše Divizije iz Istočne Bosne dezertiralo 18 boraca, što još ima pojedinačnih slučajeva pljačke, grešaka prema stanovništvu itd.

Stanje u pogledu vojne vještine u brigadi podiglo se vrlo dobro. Komandni kadar i vojnički i politički dobar je. Bilo je drugova koji nijesu odgovarali svojim dužnostima u rukovođenju sa četama, pa smo izvršili izmjenu. Moral kod boraca i komandnog kadra zadovoljava, a također i disciplina. Kulturno-prosvjetni rad još uvijek ramlje, ali ipak ima rada i rezultata. Nepismenost je suzbijena i vrlo mali broj ima boraca koji ne znaju pisati. Primjećuje se i volja kod boraca za čitanjem. Pored redovnog propagandnog materijala koji izlazi i koji se radi po jedinicama, prorađuju se i odabiraju naučni članci iz raznih grana. Po bataljonima radi se i uspješno se, iako vrlo malo, na uzdizanju pjevačkih horova, koji već daju poneku priredbu u svojim bataljonima i u selima. U svim bataljonima izlaze džepne novine. Inače je živost i pjesma u jedinicama svakodnevna.

IV brigada — Političko stanje može se reći isto ono što i za Prvu. Istih dana kad u Prvoj, pojavilo se dezerterstvo i kod njih. Dezertiralo je 15 boraca. Desio se je jedan slučaj da se jedan borac, i to do tada vrlo dobar, sam ranio, nakon čega je izjavio da mu je dodijalo ratovati. Vojnička sposobnost brigade je s dana u dan bolja, udarnost dobra dok je vještina prilično zaostala iza Prve brigade. Komandni kadar zadovoljava, ali nižim rukovodiocima treba još mnogo znanja. Za kulturno-prosvjetni rad može se reći u cjelosti da je kao i kod Prve, sem bataljonskih horova, koji zaostaju.

XI brigada — Ova brigada ima sada dva bataljona, koji su odvojeni od Šeste krajiške brigade. Za svijest ovih boraca

² Vidi dok. br. 118 i tom IV, knj. 15. dok. br. 42, 47 i 166.

može se reći da je dobra, samo ako ne bi išli iz Krajine. Dezerterstvo iz ovih bataljona pojavilo se masovnije tek kada su čuli da ulaze u sastav XI-te brigade, odnosno ove divizije. Istina da je još faktora djelovalo na njih, kao teži marševi, neredovna ishrana, pa i slab politički rad itd. Dezertiralo je iz ova dva bataljona preko 30 boraca. Vojnička sposobnost ove brigade sada je vrlo slaba. Razlog je s jedne strane što je brigada malena, a s druge što je moral i disciplina na nisko pala, tako da i mali zadatak teško izvršavaju. Bilo je slučajeva gdje borci u samoj borbi ne slušaju komandu.

Komandni kadar također je prilično popustio, a vojnim rukovodiocima nedostaje znanja za izvođenje akcija, koje smo mi vodili u posljednje vrijeme. Kulturno-prosvjetni rad takođe je slab, ali nešto se osjeća.

Uspjeli smo bili dolaskom novog komandanta Šiljegovića,³ i dok je bio bataljon iz IX brigade, da stanje popravimo, jer su borci uvidjeli potrebu ostajanja kao XI brigada, jer im je to mnogo objašnjavano. Ali odlaskom Šiljegovića i bataljona IX brigade borci stalno pitaju i misle na to da će i oni nazad u svoju raniju brigadu. Ovdje treba napomenuti da to nije samo kod boraca, nego i kod samog štaba brigade, jer postavljaju i oni pitanje i daju predloge slične, našto im je ukazano i u tom cilju održao sam prije nekoliko dana konferenciju sa političkim komesarima i delegatima.

U vezi sa pojavom dezerterstva, dodao bih: da se ono pojavilo poslije našeg prelaska iz Istočne Bosne na teren na kom se sada nalazimo, jer su razni organizatori počeli ubacivati vijesti o odlasku u Crnu Goru, te nazad u Istočnu Bosnu i dr. Faktori koji su na njih djelovali jesu teže borbe, najviše defanzivne, kad smo bili preko Bosne, slaba ishrana u to vrijeme, prolazak dezertera i zagubljenih boraca iz jedinica koje su se borile u Crnoj Gori i njihovih priča itd. Taj problem koji je pred nas iskrsao, riješili smo intenzivnim radom, kojem su mnogo doprinijeli događaji u svijetu, popravljanjem ishrane i organizacije snabdijevanja vojske sa hranom, organizacijom saniteta, ali najviše je doprinijelo prestajanju dezerterstva, kojega sada nema, prelazak naših jedinica na ovaj sektor (I divizija). Uхватili smo dva organizatora dezerterstva, jednog u IV brigadi, kojeg smo kaznili razoružavanjem pred strojem i davanjem za konjovodca, to iz razloga što je to jedan od najboljih boraca, i jednog u XI brigadi, koji je bio politički delegat u vodu, kojeg smo kaznili smrću. Proglas je pročitan i obja-

³ Miloš

šljen pred svim jedinicama naše Divizije. Među ovim dezertima, koji su istih dana dezertirali, nalazio se veći broj starih i do tada vrlo dobrih boraca, među kojima je bilo i članova Partije i Skoja.

2) **Ishrana, odjeća i obuća** u jedinicama — Intendantsko osoblje, kako je bila ranije praksa, uzimano je od vrlo slabih ljudi u političkom pogledu i postavio se pred nas problem izmjene toga kadra, jer ne samo da su bili nesposobni vršiti dužnost oko snabdijevanja vojske, nego su i pravili poneki od njih velike greške, koje su nam se dakako svetile i svete u radu sa narodom. S toga smo uzeli za intendanta Divizije druga Gojka Kusanjica.⁴ Dolaskom druga Mijata⁵ izvršili smo reorganizaciju u svim jedinicama. To je prvi uslov da je ishrana danas naših jedinica vrlo dobra, a drugo i ekonomski uslovi sada su dobri. Pojava političkih grešaka u odnosu prema narodu sada gotovo nema a i pojedinačna pljačka pojedinih boraca je neznatna. Pred intendante i komisije za snabdijevanje postavili smo punu odgovornost za njihov rad i podvrgli ih dobroj kontroli nižih višima, svojim štabovima, a posebice političkim komesarima.

U intendanturu Divizije bio se uvukao pokvareni tip Dušan Bačkonja, koji je radio za svoj lični račun, praveći često puta pogreške, našto mu je toliko puta skretana pažnja i pokušavali smo ga ispraviti, dok smo ga uhvatili jednom prilikom da je tražio dobrovoljni prilog za ranjenike, kojeg je dobio, a poslije toga rekvirirao neku slatkariju izdajući falsifikovanu priznanicu, dok ništa nije dao bolnici, nego je pojeo sam sa još dva partizana, koje je odgajao da bi bili kao i on. Nakon dugog saslušanja i istrage, koju smo svestrano sprovedi, vojni sud ga je osudio na strijeljanje. Kazna je izvršena. U prilogu vam dostavljamo presudu istoga.

Odieća i obuća u I i IV brigadi može se reći vrlo dobra, dok u XI je malo lošija. Oskudijevali smo u vešu, ali zauzimanjem neprijateljskih garnizona i zaplenom raznog tkanja, organizujemo svugdje radionice i u priličnoj mjeri smo te potrebe podmirili iako još nedovoljno.

3) **Sanitet** — U ovoj grani još najviše imamo nedostataka. Bolnice smo organizirali po brigadama, koje u svakom povoljnom momentu skoncentrišemo, radi lakšeg obezbjeđenja, a za vrijeme marševa svaka brigada transportuje svoju bolnicu. Brojno stanje u bolnicama je sada oko 120. Od toga broja neko-

⁴ Gojko Kusanjica, decembra 1943 god. zaklan od ustaša u Istočnoj Bosni.

⁵ Vuletić

liko slučajeva je od tifusa, dok su ostalo sve ranjenici, od kojih 15 teških na nosilima. Ishrana bolesnika je dobra. Sanitetski kadar za sada zadovoljava, jer smo zarobili dva ljekara, održali jedan kurs bolničarki. Hirurga uopšte nemamo, a referent saniteta Dr. Maglić⁶ uopšte ne odgovara. Sada se nalazi kod nas Dr. Voja Đukanović, član Sanitet. odsjeka V.Š., i vršimo reorganizaciju saniteta. Imamo u planu da on održi dok je kod nas viši bolničarski kurs za bataljonske referente. Sanitetskog materijala za sada imamo jer smo nešto dobili od Engleza, a nešto se i zaplijenilo.

4.) Ob. služba u našim jedinicama još uvijek ramlje i slaba je jer su nam kadrovi za to slabi, ali dolaskom druga Muja Kovačevića, koga je poslao V.Š., izvršena je organizacija po jedinicama i znatno se popravlja.

5.) **Finansijsko stanje divizije** — 580.000 kuna, u obligacijama nemamo ništa.

6.) **Rad sa narodom** — Boravkom našim na ovom terenu, taj sektor rada komesara kao i ostalih političkih radnika u priličnoj mjeri se popravio. Održavaju se konferencije, kako političke, tako i na kojima se biraju NOO-i, održavaju se kulturne priredbe. U tom cilju smo uspjeli većim dijelom vezati mase ovoga kraja za našu borbu, čemu je u mnogome doprinijela opšta situacija u svijetu i kod nas, a specijalno uspješne akcije koje smo vodili na sektoru Travnik — Sarajevo.

7.) **Rad na mobilizaciji** — Po ovome vrlo važnom zadatku, koji je stajao pred nama, nijesmo uspjeli gotovo ništa mobilisati za brigade, jer smo se rukovodili s tim da putem dobrovoljnosti mobilišemo, dok smo s druge strane postavili pred sobom pomoći razvoju odreda Travničkog i Ramskog. Na Visočkom sektoru pokazali su se vrlo dobri uslovi za stvaranje odreda, kojeg smo organizirali i čije je brojno stanje danas preko 120 boraca, a postoje uslovi da se brzo razvije u veći odred, samo je problem političkih radnika za isti, kao i vojnih rukovodilaca. Iz tih razloga postojanjem odreda, svaki onaj koji je voljan da stupi u vojsku radije ide u odrede nego li u brigade.

Političko stanje na terenu, na kome se sada nalazi ova divizija: Srezovi Travnik, Prozor i Fojnica; muslimanski živalj prilično je dobar i uglavnom odredi se popunjavaju sa muslimanima i u većem procentu su privrženi našoj borbi, dok kod hrvatskog svijeta još je uvijek izvjesna pasivizacija na sektoru Fojnica — Travnik i nijesu nam u velikom procentu neprijateljski raspoloženi, ali se osjeća uticaj Mačeka, što smo u mno-

⁶ Vicko Zaninović

gome uspjeli putem konferencija razbiti i osvijetliti Mačekovo pravo lice. Na sektoru Prozor — Bugojno hrvatske mase stoje u većoj mjeri pod uticajem ustaša. Oko Bugojna muslimani su pasivni i mi nemamo do sada nekog jačeg uticaja. Na sektoru ovih srezova srpskog življa ima vrlo malo, neznatan procenat. Na sektoru Visočkog sreza stanje je najbolje. Prelaskom četnika Novosela⁷ na našu stranu,⁸ koji je vrlo popularan u srpskim masama, može se reći da je općenito srpski živalj prišao našoj borbi. Odred koji se formirao na tom terenu sastavljen je skoro od samih Srba. Muslimanski živalj pasivan je prema nama. Procenat hrvatskog življa je manji. O njegovoj privrženosti ne bih mogao određeno kazati.

Našim prisustvom organizirali smo u Srezu fojničkom i visočkom skoro u svim selima do rijeke Bosne NOO-e, koje narod dobro prima. Za Kreševo, Fojnicu organizovali smo i opštinske NOO-e, kao i komande mjesta. Osim toga organizovali smo Komandu mjesta u Gor. Vakufu i Komandu područja za ovaj sektor.

Odredi na ovome terenu imaju lijepu perspektivu za svoj razvoj i mobilizaciju, samo je njihov rad nedovoljan, jer su vrlo slabi sa iskusnim i vojničkim i političkim kadrom. Akcije su im vrlo slabe, gotovo ih i ne vode, jer se ne osjećaju dovoljno odgovornim našem štabu. Na ovom sektoru po pitanju sređivanja odreda nalazio se stalno drug Hotić,⁹ načelnik štaba X divizije, i oni su se osjećali odgovorni tome štabu, iako su formalno stajali pod našom komandom.

Uspostavili smo neke veze sa Sarajevom. Opšte raspoloženje u Sarajevu masa prema nama jeste dobro, samo smo utvrdili da je rad tamošnje organizacije vrlo slab, što dokazuje neorganizovani izlazak mnogih ljudi i naših simpatizera za vojsku i dešava se da mnogi padaju bilo u samom mjestu ili na putu. Čak i naši odgovorni drugovi često puta ne budu obezbijeđeni ako moraju da izlaze. Ništa bolje ne stoji organizacija u Visokom, pa ni u Travniku. Obavještenja vrlo slaba ili nikakva. U Mostaru organizacija je radila dobro do dolaska Mostarskog bataljona, koji je raspušten (ne znam ko ga je raspustio) čiji se borci šetkaraju po Mostaru i čak unose oružje. Prijeti opasnost veće provale, koju bi stvar trebalo hitno spriječiti.

Za vrijeme našeg boravka na ovom sektoru uhvatili smo sedam špijuna, od kojih tri žene, koji su imali za zadatak dostavljanje izvještaja neprijatelju o našem kretanju i mjestu

⁷ Milorad

⁸ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 94.

⁹ Mesud

boravka, da bi nas neprijatelj mogao tući avionima. Sve smo ove likvidirali i objavili narodu sa proglasom.

Pored gore rečenoga osjeća se velik nedostatak do sada u agitaciono-propagandističkom materijalu, specijalno na terenu. U posljednje vrijeme se stanje u tom pogledu popravlja i dobivamo iz Krajine »Glas«, iz Hrvatske neke listove, primili smo i »Bosanski udarnik«. Izdali smo i mi naš divizijski list od kojeg smo vam poslali pet primjeraka. List je prilično slab, ima svojih nedostataka i tehnička strana mu je loša, jer nismo imali boljih mogućnosti. Izdali smo i jedan letak za Srez Visoko i Fojnicu, od kojeg vam šaljemo jedan primjerak. Vijesti izdajemo svaki dan, ali u nedovoljnom broju, da bi mogli podmiriti bar i najmanje potrebe na terenu. Sav pomenuti materijal nailazi na vrlo dobar prijem i borci ga rado čitaju i prorađuju.

Po pitanju domobrana, koji bi se ubuduće zarobljavali i svrstavali u naše jedinice, riješili smo da se sa njima prethodno održi pri nekoj brigadi ili diviziji kraći kurs o upoznavanju opšte situacije, njihovih dužnosti kao sinova svog naroda itd., te da se onda raspoređuju po jedinicama. Pokazalo se je da jedno 20 koji su svrstani u IV-tu brigadu imaju sjajnih boraca i da se po hrabrosti ne razlikuju od mnogih naših.

Što se tiče mobilizacije, za popunjavanje naših jedinica, riješili smo da pomoću komandi mjesta izvršimo djelimičnu mobilizaciju na ovom sektoru.

Ako bi se pojačao kadar političkih radnika na ovom sektoru, ako bi se postavili zadaci mjesnim organizacijama Mostara, Sarajeva i Visokog pravilno, što bi po mom mišljenju trebalo poduzeti da se najhitnije učini, mobilizacija bi bila vrlo uspješna, a učinilo bi se mnogo na učvršćivanju novoorganizovanih vlasti po selima i varošima, koje sada predstavljaju jedan vrlo slab i nepovezan kostur.

Po pitanju dezertera, koji su iz naših jedinica pobjegli u Krajinu, predložio bih vam da se vidi postoji li ikako mogućnost da se sakupe, bar ako ne svi, veći broj i da se vrate u svoje jedinice. To bi bila najveća garancija da se ubuduće ne bi jedinice, ili pak bi manje, osipale u ma kojoj situaciji. To je u cilju i opšteg učvršćivanja vojničke discipline, jer borci koji ostaju jasno govore da su odredi i brigade u njihovu kraju sklonište za dezertere, koji se nekažnjeno tamo primaju.

Što se tiče potrebe za hirurga i referenta saniteta za ovu Diviziju, ja bih predložio, ako ima mogućnosti, da se naš hirurg, koji je ostao bolestan u C. Bosni, Dr. Špoljar,¹⁰ uputi

¹⁰ Milan

ovamo, a za referenta saniteta da se traži od V. Š., ako je moguće, da nam dodijele Dr. Voju Đukanovića.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Prilog: jedan letak
jedna presuda

POLITIČKI KOMESAR
Materić¹¹

(M.P.)

BR. 73

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 24 AV-
GUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITU-
ACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹**

Š T A B
XVI N.O.U. DIVIZIJE
Br. 24 VIII 43

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Zbog nestalnih, ili gotovo nikakvih terenskih veza sa vama nismo dosada bili u mogućnosti da vam podnesemo širi izvještaj o stanju naše Divizije, o njenom razvitku od formiranja pa do danas i o aktuelnim pitanjima pred kojima se nalazimo. Iz Šekovića, u dva maha, slati su kuriri k vama, ali vas nisu našli. K tome, nadali smo se da ćemo imati prilike da upoznamo sve tri naše brigade i da će naš štab otpočeti jedinstveno da djeluje. Međutim, uslijed rasporeda naše Divizije (Birač, Majevica i Srem), nismo mogli da to postignemo. Otuda, i ovaj naš izvještaj ne može biti ni potpun, ni jedinstveno gledište sve trojice članova štaba, jer se drug Lekić,² kao što vam je poznato, nalazi u Šekovićima.

¹¹ Ilija

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 18—2, k. 9 A.

² Danilo Lekić, komandant Divizije

I.

Organizaciono stanje naše divizije

1. — Opšta napomena

Radi što tačnije ocjene današnjeg stanja u našoj Diviziji i radi boljeg razumijevanja njenih dobrih i slabih strana, potrebno je ukazati na nekoliko osobenosti Narodno-oslobodilačke borbe u Vojvodini:

Prvo, Narodno-oslobodilačka borba u Vojvodini, kao što je poznato, počela se, u širim razmjerama, razvijati kasnije nego li u ostalim zemljama i pokrajinama Jugoslavije. Otuda vojvođanski partizanski odredi, kao i udarne partizanske jedinice naše vojske, relativno su mlade po svom nastanku. Naša Prva brigada nastala je krajem maja ove godine, Druga brigada nešto docnije, dok je Treća formirana tek prošlog mjeseca. Ova mladost naših jedinica vidno se očituje kako u operativnom, tako i u njihovom političkom i organizacionom funkcionisanju, o čemu će kasnije biti riječi.

Drugo, aktivnost naših partizanskih odreda na terenu Vojvodine bila je i ostala je, relativno, dosta uska, što je, pored ostalog, prouzrokovano i terenskim uslovima. Dok smo u Srbiji, Crnoj Gori, Lici, Krajini itd. još u prvom, izrazito partizanskom periodu naše borbe imali takav razmah partizanskog rata da su naši odredi iz tih oblasti Jugoslavije već tada sticali bogata operativna iskustva, — dotle se partizanski rat u Vojvodini razvijao u okvirima prilično uskih operacija, što je — jasno — moralo imati posljedica na sticanje vještine ratovanja naših brigada.

Treće, dosada su se naše jedinice sukobile samo sa tri relativno ozbiljnije neprijateljske ofanzive, u kojima se nisu frontalno suprotstavljale neprijatelju. To pomanjkanje iskustva frontalnih bojeva, u prvom redu odbranbenih, pokazalo se već prilikom naših operacija na sektoru Zvornik — Caparde.

Četvrto, od naročitog je značaja okolnost da su se naše vojne jedinice u Vojvodini razvijale bez neposredne kontrole Vrhovnog štaba i bez pomoći od strane odabranih proleterskih jedinica. Time je prenošenje iskustava bilo jako otežano, — upravo tako, da se naše vojvođanske jedinice, tek sada, šire upoznaju s tim iskustvima.

Peto, Vojvodina je, kao što je poznato, nacionalno raznorodna. Okupatoru je pošlo za rukom da nađe široku podršku kod njemačke i mađarske manjine, a djelimično, naročito prvih dana okupacije, i kod Hrvata. Otuda, baza ustanka u Vojvodini

bili su i, uglavnom, još uvijek su Srbi. Zbog toga i jedinice naše Divizije nose u sebi nedostatak, da su po svom nacionalnom obilježju gotovo u potpunosti srpske. Pored toga, okupatoru je, prije izvjesnog vremena, bilo uspjelo da našim partizanskim odredima u Bačkoj i Banatu zada, privremeno, teži udarac. Zbog toga se ustanak u Vojvodini do sada odvijao, uglavnom, kao sremski ustanak. Obzirom na to, sasvim je razumljivo što su naše jedinice stvorene gotovo isključivo od boraca iz Srema. I ovo je, van dvojbe, jedan od organskih nedostataka naše Divizije.

Šesto, naše vojne jedinice u Vojvodini nisu imale prilike da se bore sa teškim ekonomskim i sanitetskim prilikama. Otada, u njihovoj organizacionoj strukturi bilo je i moralo je biti velikih slabosti baš po tim pitanjima. Pored toga, političke i organizacione slabosti Srema imaju svoj odraz i na naše jedinice.

S druge strane, postoji čitav niz povoljnih okolnosti za razvitak naše Divizije:

Prije svega, politička čistota ustanka u Vojvodini, o kojoj se, po našem mišljenju, pretjerano govori, vrlo je povoljan uslov za dalji razvitak naše Divizije. Činjenica je da četnička izdaja nije u Vojvodini stvorila čvršći oslonac, što ne znači da ne postoji pritajenih četničkih elemenata, pa čak i prikrivenih četničkih bandi. U svakom slučaju politička čistota ustanka u Vojvodini na većoj je visini nego li u ostalim pokrajinama Jugoslavije. Ova čistota daje našim vojvođanskim jedinicama, manje-više, jasan antifašistički karakter.

Dalje, oslobodilački ustanak u Vojvodini nalazi se u poletu, uprkos velikog terora njemačkih zvjeri, ne samo nad partizanima, nego i nad cijelim stanovništvom. Taj polet ustanka ima vrlo povoljan odraz na političko stanje naših jedinica i stvara od Srema bogat rezervoar mobilizacije novih snaga za našu Diviziju. No, i u tom pogledu sklonost je da se preuveličava, o čemu će kasnije biti riječi.

Na kraju, klasna struktura Vojvodine omogućava, pored seljaštva i ostalih slojeva stanovništva, i široku mobilizaciju poljoprivrednog i gradskog radništva, što će, van dvojbe, uveliko pripomoći unutarnjoj čvrstini naših jedinica.

Uočavajući sve ove okolnosti, pod kojima su se razvijale jedinice naše Divizije, naš štab je, preuzimajući svoju dužnost, zauzeo sljedeći stav:

a. — da je potrebno uložiti maksimum truda za otklanjanje velikih operativnih, organizacionih i političkih slabosti naše Divizije;

b. — da je potrebno razviti široki vaspitni rad u cilju prenošenja iskustava naših starijih jedinica,

c. — da je potrebno što prije ojačati naše jedinice, koje su prilikom formiranja Divizije imale prosječno po 550 boraca, i

d. — da postoje povoljni uslovi za razvijanje naše Divizije, naravno pod pretpostavkom pravilnog rukovođenja njome.

2. — Brojno stanje naše Divizije

JEDINICA	Pri formiranju divizije					D a n a s				
	ljudstva	pušaka	puškomitr.	teških mitraljeza	teš. bacača	ljudstva	pušaka	puškomitr.	teških mitraljeza	teš. bacača
I Brigada	oko 550	oko 470	28	3	1	1280	775	28	3	1
II Brigada	oko 550	oko 480	27	3	1	560	510	27	3	1
III Brigada	oko 450	oko 400	11	3	1	750	oko 680	13	3	1
Sve ga:	oko 1550	oko 1350	66	9	3	2590	1965	68	9	3

Potrebno je, uz ovo brojno stanje, da vam ukažemo na sljedeće karakteristike naših jedinica:

1. — Po nacionalnom sastavu sve su naše jedinice, uglavnom, sastavljene od ljudstva koje pripada srpskoj nacionalnosti. U njima se nalazi mali procenat Hrvata, nešto Mađara i nekoliko Nijemaca.

2. — Po socijalnom pripadništvu naše jedinice sačinjavaju u prvom redu seljaci, radništvo je zastupljeno u malom broju relativno prema broju radništva u Vojvodini, a intelektualaca ima vrlo malo.

3. — Po dobu starosti naše jedinice sačinjavaju najvećim dijelom omladinci, zatim ljudi srednjeg doba, dok starijih ima minimalan broj.

4. — Po vremenu stupanja u partizanske redove najviše ima novomobilisanih, zatim boraca od pet do šest mjeseci, dok starih boraca od prvih dana ustanka ima vrlo malo.

5. — Iz navedene tabele jasno se vidi da su naše jedinice, relativno, slabo naoružane automatskim i teškim oružjima. Što se tiče teškog oružja (topova), koje su naše jedinice prilikom odlaska u Birač ostavile na Majevici, ono je, to teško oružje, podijeljeno, još prije našeg dolaska na Majevicu, između Glavnog štaba za Voivodinu i XVII divizije.

6. — Iz priložene tabele se vidi da se naše jedinice nalaze u porastu kako u pogledu broja ljudstva, tako i u pogledu naoružanja.

3. — Formacija naše Divizije

Naša Divizija organizovana je na principu kombinacije trojnog i četvornog sistema:

- a. — Divizija ima tri brigade,
- b. — Prva brigada ima četiri bataljona, svaki bataljon po tri čete,
- c. — Druga brigada ima tri bataljona, svaki bataljon po četiri čete,
- d. — Treća brigada ima četiri bataljona, svaki bataljon po tri čete.

Razlika u formaciji između naše Druge brigade i ostalih dviju postoji uslijed toga što se ta brigada nalazi pred zadatkom popunjavanja novim ljudstvom i, u vezi s time, reorganizacijom na bazi četiri bataljona i tri čete u bataljonu.

Četvorni sistem u brigadnoj formaciji je neophodan obzirom na veliku teritoriju koju kontrolišu naše jedinice. Ali, uslijed slabosti brigadnog rukovodstva, za sada takva formacija predstavlja izvjesne teškoće prilikom kretanja jedinica i prilikom koordinacije njihovog dejstva u akcijama. Uprkos toga mi nastojima da što bolje učvrstimo i održimo po četiri bataljona u svakoj brigadi kako radi stvaranja preduslova njihovog šireg razvitka, tako i radi podizanja komandnog kadra.

4. — Organizacija intendanture i ekonomsko stanje naše Divizije

Zbog toga što su naše jedinice nastale u uslovima bogatog Srema, one nijesu, sve do formiranja naše Divizije, ozbiljno postavljale pitanje organizacije intendanture. Uslijed toga, to je pitanje postalo vrlo teško kad su se naše jedinice našle u uslovima siromašnog Birča.

Intendantura gotovo nije ni postojala. Zajedničke kuhinje nije bilo, svaki je borac kuvao posebno u svojoj porciji, tj. hrana se dijelila nezgotovljena. Po pitanju odjeće i obuće intendantura se gotovo uopšte nije ni bavila. Ovakav način organizacije ishrane i, uopšte, snabdijevanja otvarao je široko

vrata pojavi pljačke kod pojedinih boraca, a, s druge strane, borci su osjećali izvjesnu nesigurnost u ekonomskom pogledu u svoja rukovodstva.

Danas je u našoj I i II brigadi organizovana intendantura na onim osnovama na kojima je organizovana u našim starim jedinicama, uglavnom na bazi radnih vodova, unutar kojih postoje i šnajderi, i šusteri, i opančari itd. Naravno, to je mlada organizacija koja ima još mnogo nedostataka i slabosti. Današnja glavna slabost sastoji se u tome što naša intendantura još uvijek nije sposobna da do kraja rješava pitanja obučne: Sremca je teško naučiti da pravi opanke a gotovo još teže da nosi opanke.

Pitanje ishrane sada je dobro i pravilno riješeno i ovdje, na Majeveci, i, prema izvještajima druga komandanta, u Birču. Pitanje odjeće donekle smo riješili za našu I Brigadu kroz posljednje akcije.

5. — Organizacija saniteta i zdravstveno stanje naše Divizije

Sanitetska organizacija prije formiranja naše Divizije, i u Prvoj i Drugoj vojvodanskoj brigadi gotovo nije postojala. Brigadnih, bataljonskih referenata saniteta nije bilo. Čitava sanitetska organizacija svodila se na takozvane bataljonske »sanitare«, na nekoliko četnih bolničara (čak svaka četa nije ni imala bolničara) i na vrlo slabo organizovanu brigadnu bolnicu. Higijenska služba uopšte nije postojala. Briga o bolesnicima i ranjenicima, jasno je, da pri ovakvim uslovima sanitetske organizacije nije mogla biti razvijena, što je imalo i moralo da ima negativnih političkih posljedica.

Sanitetskog materijala gotovo nije bilo, naročito instrumenata (pinceta, makaza, skalpela itd.). Kao karakterističnu činjenicu navodimo, da je za previjanje 30 ranjenika, koji su se nalazili u našoj bolnici, trebalo tri puta dnevno prati zavojni materijal.

Današnje stanje našeg saniteta jeste sljedeće:

1. — Kod divizijskog saniteta postoji hirurška ekipa, kompletno organizovana, sa potpunim instrumentarijem i sa svim potrebnim sanitetskim materijalom. Šef naše hirurške ekipe jeste drug Baboselac, koji je dobrovoljno došao u naše redove poslije oslobođenja Bijeljine, donijevši sa sobom mnogo sanitetskog materijala i sav potreban instrumentarij. Dr. Baboselac bio je sanitetski potpukovnik u jugoslovenskoj mornarici, član Sanitetskog savjeta u Jugoslaviji i upravnik bolnice u Bijeljini.

2. — Pri štabovima sve tri naše brigade postoje referenti saniteta u Prvoj i Drugoj brigadi i ostalo sanitetsko osoblje predviđeno Statutom Sanitetskog odsjeka V.Š.

3. — U Prvoj i Drugoj brigadi postoji bolnica. Sa funkcionisanjem bolnice Prve brigade zadovoljni smo, dok funkcionisanje bolnice Druge brigade nije nam poznato.

4. — Prilikom formiranja naša je Divizija raspolagala sa jednim ljekarom. Danas raspolaže, pored referenta saniteta naše Divizije, još sa četiri lekara koji su raspoređeni po brigadama, tako da svaka brigadna bolnica ima svog lekara.

5. — Sanitetska organizacija po bataljonima i četama nalazi se u izgrađivanju. Bataljonski referenti saniteta i njihovi zamjenici postoje; u našoj Prvoj brigadi svaka četa ima svoga bolničara ali još svi vodovi nemaju svoje vodne bolničare.

6. — U organizaciji higijenske službe postigli smo izvjesne rezultate u našoj Prvoj brigadi. Kako stoji s tim pitanjem u ostalim našim dvjema brigadama, to nam nije poznato. U Prvoj brigadi formirana je brigadna higijenska ekipa, u svakom bataljonu postoje bataljonski higijeničari (u jednom bataljonu i higijenska ekipa), u nekim četama postoje i četni higijeničari. U toku su formiranja bataljonske higijenske ekipe i četni higijenski odbori. Naša higijenska služba Prve brigade osposobila se da u roku od tri dana izvrši parenje, opere veš, okupa i ošiša sve ljudstvo Brigade.

7. — Organizovan je kurs za bolničare. To je konstantan kurs. Kroz taj kurs dosad je prošlo 57 bolničarki, a sada se na kursu nalazi 26 bolničarki. U pripremi je 30 novih drugarica za kurs. Kurs traje 15 dana.

8. — Sanitetskog materijala, poslije oslobođenja Bijeljine, imamo u dovoljnoj količini.

9. — Zdravstveno stanje naše Prve brigade uglavnom je dobro. Komisija koja je baš danas pregledala čitavu I brigadu ustanovila je 19 slučajeva relativno nesposobnih za dužnosti u Brigadi.

10. — U toku prošlog mjeseca zaraznih bolesti nije bilo. Imali smo samo jedan slučaj oboljenja njezgovog tifusa.

6. — Obavještajna služba

Prije formiranja naše Divizije obavještajne službe u našoj I i II brigadi nije bilo. I u tom pogledu učinili smo izvjestan korak naprijed. Pri našem štabu postoji Obavještajni centar, a isto tako i pri štabu I brigade i pri štabovima bataljona I brigade. Kako stoji s tim pitanjem kod naše II i III brigade, nažalost, nije nam poznato. Obavještajac našeg štaba poslao [je] poseban izvještaj, to vam po tom pitanju nećemo opširnije pi-

sati. Uglavnom, naša obavještajna služba tek je u razvitku, i počela je davati izvjesne rezultate, uza sve slabosti koje se kod nje nalaze.

7. — Opšta ocjena štabova

Nažalost, naša ocjena rukovodstava u našoj Diviziji ne može biti potpuna, kao što i čitav ovaj naš izvještaj nije potpun, zbog toga što od formiranja Divizije pa do danas nismo imali objektivnih uslova da u potpunosti upoznamo sve tri naše brigade. Ova ocjena oslanjaće se, u prvom redu, na iskustva stečena u Prvoj vojvođanskoj brigadi.

Ocjenjujući štabove naših brigada, treba poći od činjenice da je ustanak u Vojvodini naglo nabujao, da su naše vojne jedinice naglo narastale i nastajale, a da rukovodioci nijesu sistematski, postepenim putem sazrijevali i osposobljavali se za dužnosti koje su, sticajem okolnosti, preuzeli i morali da preuzmu. Dok su u našim proleterskim jedinicama rukovodioci rasli takoreći prirodno, dok su se na dodijeljenim dužnostima zadržavali duže vremena, te na taj način koliko-toliko postepeno sticali iskustva u rukovođenju, dotle je karakteristično za naše vojvođanske jedinice odviše naglo uzdizanje kadrova, odviše naglo preuzimanje odgovornijih dužnosti. Nijesu rijetki slučajevi da komandanti bataljona i njihovi zamjenici nijesu imali prilike da se ustale, da se učvrste, kao komandiri četa, itd. Ovo naglo uzdizanje vojnih i političkih rukovodilaca u našim vojvođanskim jedinicama, jasno je da je moralo imati štetnih posljedica. Pored toga, ni kriterij rasporeda i uzdizanja kadrova nije bio potpun. Nijesu rijetki slučajevi da je popularnost, ili neka druga dobra osobina nekog rukovodioca, bila presudna za raspoređivanje.

Evo nekoliko opštih, po našem mišljenju najvažnijih karakteristika vojno-političkih rukovodstava naših brigada:

a. — Štabovi u našim brigadama mladi su, tek počinju da izgrađuju sistem rukovođenja, tek počinje da se kod njih razvija dublja odgovornost za dužnost koja im je dodijeljena, tek počinju da savladavaju partizanštinu sa njenim sremskim specifičnostima, tek počinju da stiču šira vojno-politička iskustva. Uslijed toga na njihove se slabosti ne smije gledati onako kako bi se to gledalo u našim starijim jedinicama.

b. — Osnovna slabost svih naših štabova, bez sumnje, da je pomanjkanje sistema rukovođenja, i to kako u vojnom, tako i u političkom pogledu. No, u posljednje vrijeme i u Prvoj i u Drugoj našoj brigadi postoji vidno poboljšanje. Još uvijek nedostaje pravilna koordinacija između političkog i vojničkog rukovodstva. Štetna je pojava, protiv koje baš zadnjih dana

naročito udaramo, što su vojni rukovodioci gotovo dezinteresovani od političkih pitanja, dok se politički rukovodioci ne unose dublje u vojna pitanja.

c. — Štabovi naših jedinica još nemaju širih operativnih perspektiva, odakle proističe i pomanjkanje šire samoinicijativnosti. Ova slabost naših štabova, dijelom, prouzrokovana je nedovoljnim vojničkim znanjem naših vojnih rukovodilaca.

d. — U posljednje vrijeme rukovodstva u našim brigadama (Treću ne poznajemo) učinila su izvjestan korak naprijed. Labavost u izvršavanju naređenja, samovoljno odustajanje od izvršavanja zadataka, izvjestan oportunizam, slabo držanje jedinice u rukama, slab smisao za sadejstvo u borbi, sektaški odnos prema svojoj jedinici, kaplarsko držanje prema svojim borcima, nerazvijen osjećaj brige za ljudstvo itd., itd. — sve su te pojave u toku dosta radikalnog savladavanja. Poslednje borbe³ na Janji, Bijeljini i Rači pokazale su porast ofanzivnog duha u rukovodstvima naše Divizije, porast političke svijesti, upornosti i, naročito, vojničke odgovornosti.

e. — U podizanju rukovodstva u našoj Prvoj brigadi postoji izvjestan nesrazmjer između poboljšanja učinjenih po komesarskoj liniji i poboljšanja po vojnoj liniji. Vojni rukovodioci zaostaju iza političkih rukovodioca, što je i razumljivo, kad se zna da su politički rukovodioci mnogo iskusniji i sposobniji za svoj rad, nego li vojni rukovodioci.

II

Političko stanje naše divizije

1. — Disciplina i borbeni moral

Na terenu Birča, u uslovima teških borbi oko Zvornika,⁴ u uslovima opšte nesređenosti naše Prve i Druge brigade disciplina i borbeni moral bili su, u izvjesnom smislu, u opadanju. Nisu bili rijetki slučajevi neispunjavanja dužnosti, moglo se susresti i sa pojavom samovoljnog napuštanja položaja, odnosi između boraca i starješina, pa čak i odnosi između nižih i viših štabova nisu bili prožeti disciplinom, itd., itd. Danas se, u tom pogledu, stanje popravilo, i možemo reći da disciplina, uglavnom, zadovoljava. U pogledu borbenog morala više smo postigli. Može se reći da su zadnje borbe naše Divizije pokazale da postoji, u izvjesnoj mjeri, porast ofanzivnog duha u našim jedinicama. Činjenica da je naša Prva brigada uspjela prilikom prvog napada na Bijeljину da položi zau-

³ Opširnije o ovim borbama vidi u dok. br. 54.

⁴ Isto

zete u toku noći zadrži i u toku dana, uprkos nekoliko neprijateljskih kontrajuriša i uprkos bombardovanja neprijateljske avijacije, — ta činjenica dokaz je, pored ostalog, da se borbeni moral naših jedinica učvršćuje.

2.— Želja za Sremom i pojave dezerterstva

Glavna politička slabost naših jedinica, u ovom času, sastoji se u tome što njihovi borci žude da se povrate u Srem. Ova pojava, naravno, nije samo izraz neke nostalgije za rodnom krajem, već i dokaz nedovoljno razvijene političke svijesti, svijesti o tome da neprijatelja treba tući svuda i na svakom mjestu. Ova želja za Sremom pothranjivana je, s jedne strane, ranijim teškim ekonomskim stanjem naših jedinica i ostalim njihovim slabostima, a s druge strane nedostacima i greškama našeg rada u Sremu, kao napr. pogreškama u pomoći porodicama boraca, u odnosu prema ranjenim i bolesnim borcima koji se vraćaju u Srem, itd.

U našoj Prvoj brigadi imamo nekoliko slučajeva dezerterstva, koje u svakom slučaju predstavlja uticaj petokolonaša. Obzirom što je u posljednje vrijeme u našu Prvu brigadu došao veliki broj novomobilisanih, postoji opravdana sumnja da su se uvukli neki neprijateljski, petokolonaški elementi, koji nastoje da iznutra razbiju našu jedinicu.

Poduzeli smo sve političke i organizacione mjere za savladavanje pojave dezerterstva i nadamo se da ćemo u tome uspjeti.

3.— Pitanje pljačke

I u jedinicama naše Divizije bilo je pojava pljačke. Može se reći da se to pitanje nalazi na putu potpunog savladavanja. Prilikom borbi na Janji i u Bijeljini od strane naših jedinica nije bio niti jedan slučaj pljačke privatne imovine. Štaviše, naši su borci sprečavali seljake i terenske stražare da ne pljačkaju. Ovakvo držanje naših boraca u pitanju pljačke, kao i po ostalim pitanjima odnosa prema narodu, imalo je povoljni politički uticaj na bijeljinsko stanovništvo, naročito na muslimane.

5.— Odnos prema narodu

U jedinicama naše Divizije nije postojao pravilan odnos prema narodu, što je naročito došlo do izražaja kroz pitanje snabdijevanja vojske. Vršene su izvjesne nepravilne konfiskacije i rekvizicije. Odatle, još prije formiranja naše Divizije, nastalo je neko takozvano »sremsko-bosansko pitanje«, tj. pitanje odnosa sremskih boraca prema narodu u Bosni, kao i pi-

tanje odnosa bosanskih boraca prema sremskim borcima. Dok su sremski borci griješili po pitanju odnosa prema bosanskom stanovništvu, dotle su bosanski borci nasijedali četničkim klevetama protiv Sremaca, koje su išle za tim da stvaraju razdor između naših jedinica.

Baš sada smo izvršili sve pripreme da to pitanje oštro postavimo pred svim našim borcima.

Pravilno držanje naših boraca prema narodu u Bijeljini i utisak proizveden tim držanjem iskoristićemo za učvršćenje svijesti naših boraca po tom pitanju.

6.—Politički rad na terenu

Od dolaska na Majevicu pa do danas održali smo šest većih zborova i nekoliko zabava. Naš štab je takođe uzeo učesća u tome radu. Taj rad je još nezadovoljavajući, ali se nadamo da ćemo ga poboljšati.

7.—Unutarnji odnosi

U odnosima između boraca i komandnog kadra u našim jedinicama je bilo vrlo mnogo pogrešaka. Kod našeg komandnog kadra osećala se tendencija odvajanja od boraca, kako u pitanju odnosa prema njima, tako i u pitanju načina života. Iako smo to pitanje oštro postavili, daleko smo od toga da smo ga riješili. Poboljšanja ima, ali još treba velikih napora dok se stvore ovakvi odnosi između komandnog kadra i boraca, kakve to zahtijevaju načela naše vojske.

Odnosi između štabova mnogo su bolji, ali i u tim odnosima ima nezdravih pojava, kao napr. patvorene oficirštine.

Jasno nam je da se to pitanje ne može riješiti dekretom odozgo, već će se ono savladati unutarnjim izgrađivanjem naših jedinica.

8.—Kulturni nivo naših boraca i kulturni rad

Kulturni nivo boraca u našim jedinicama, relativno, visok je. Procenat nepismenosti je minimalan. Želja za učenjem dosta je razvijena. Smisao za umjetničke priredbe takođe postoji.

Kulturni rad u našim jedinicama ima izvjesnu tradiciju. Sremski partizani su u tom sektoru rada od početka svojih borbi posvećivali prilično veliku pažnju.

Mi smo pri našem štabu organizovali jednu pozorišnu grupu, koja organizuje priredbe prilikom logorovanja u selima. Pored toga po bataljonima i brigade postoje kulturni odbori koji, takođe, organizuju priredbe. U I brigadi izlazi i nekoliko povremenih listova, koji su po svome kvalitetu slabi.

9.—Sistem političkog rada

Praktično rješavajući sva ova pitanja u našoj Diviziji počinje da se izrađuje jedan pravilan sistem političkog djelovanja. Na taj način politički komesari počinju da se razvijaju i da postaju ono što moraju biti.

III

Aktuelna pitanja i naši predlozi

1.—Pitanje jedinstva naše Divizije i njenog operativnog područja

Osnovna naša teškoća, glavna naša slabost jeste faktično nepostojanje jedinstva naše Divizije, niti u operativnom pogledu, niti u pogledu njene unutarnje izgradnje. Od formiranja naše Divizije pa do danas jedna se naša brigada nalazi na prostori Srebrenica—Šekovići, i sa njome drug Lekić, durga brigada na prostori Majevice, i sa njome načelnik štaba Divizije i politički komesar, treća naša brigada nalazi se u Sremu, bez ikakve kontrole i pomoći od štaba Divizije. Činjenica je da se naš štab u potpunosti nije sastao, pretresao pitanje i donio jedinstveni stav već punih mjesec i po dana, a možda će još prilično vremena proteći dok se sastane. Naša Divizija za sada ni u jednoj operaciji nije učestvovala, kao jedinstvena formacija.

Obzirom na sve to, dosada gotovo je nemoguće bilo ma šta poduzeti za ostvarenje unutarnjeg jedinstva naše Divizije. Dok se naša Prva brigada izgrađuje na terenu Majevice pod kontrolom dva člana štaba, dok se naša Druga brigada izgrađuje na terenu Šekovića pod kontrolom druga Lekića, dotle Treća brigada, koja je najmlađa u našoj jedinici i koja ima najviše slabosti, stoji bez ikakve naše kontrole i pomoći. Pored toga, nalazeći se, s jedne strane, pod komandom I bosanskog korpusa i, s druge strane, održavajući bliske veze sa Glavnim štabom za Vojvodinu, nailazimo na čitav niz u najmanju ruku nezgodnih pitanja. Prvi bosanski korpus, sasvim prirodno, postavlja pred nas zadatke sa stanovišta potreba Istočne Bosne. Tako se nedavno kod istočno-bosanskih drugova javila tendencija prebacivanja naše treće brigade na teren Istočne Bosne. Obzirom na njene potrebe. Dok s druge strane, Glavni štab za Vojvodinu, polazeći od potreba Vojvodine, teži vezivanju što većih vojvođanskih snaga za teren Vojvodine. Tako, n.pr., mi smo htjeli da izvršimo zamjenu I i III brigade s tim da I ide u Srem. U tu svrhu bili smo prebacili tri bataljona III brigade na teren Bosne. Glavni štab za Vojvodinu na to je oštro reagirao, opominjući nas da hitno vratimo brigadu natrag, pošto nijesmo izvršili smjenu bataljon po bataljon, kako je on to

zahtijevao. Pored toga, Glavni štab nas obavještava da će da stvori Četvrtu brigadu i zajedno sa Trećom brigadom, odnosno sa onom koju mi uputimo, operisati na terenu Srema.

Mi nastojimo da po tom pitanju, i u odnosu prema istočno-bosanskim drugovima i u odnosu prema Glavnom štabu za Vojvodinu, budemo što širokogrudniji. Nama je svejedno potpadali pod komandu Prvog bosanskog korpusa ili ma kog drugog višeg štaba naše vojske. Ali, preuzimajući dužnost rukovodilaca XVI divizije, smatramo se odgovornim za razvitak i sređivanje naše jedinice.

Da bi se to pitanje što pravilnije riješilo, predlažemo vam:

a.— Da, ukoliko to dozvoljavaju vaši opšti planovi, dodijelite jedno jedinstveno operativno područje našoj Diviziji, i to: 1. — Prostoriju Brčko—Tuzla—Zvornik—Rača, odakle bi održavali čvrste veze sa XVII divizijom na prostoriji Trebave i Ozrena⁵ i jedinicama na prostoriji južno od ceste Zvornik—Tuzla; 2. — Prostoriju Mačve, Podrinja itd., u koju bi vršili povremene upade sa težnjom proširivanja operacija. Posljednji izvještaji koje smo dobili iz Srbije govore da njemačkih snaga na prostoru Mačve i Podrinja gotovo nema. 21 ov.m. čula se borba oko Loznice, ali još nismo ispitali šta je ustvari bilo. Štaviše, i avioni su bombardovali. Mi smo daleko od toga da još u ovom času pomišljamo na neke široke operacije s one, istočne strane Drine, ali smatramo realnim i vrlo oportunim otpočeti sa povremenim upadima, naročito zbog toga što smo obaviješteni da postoji izvjesno okupljanje četnika na Ceru i oko Cera. Pored ostalih rezultata ti upadi bi trebali da omoguće naše povezivanje sa jedinicama u Srbiji; 3. — Prostoriju jugozapadnog Srema gdje bi stalno bila jedna od naših brigada, sve dotle dok Glavni štab za Vojvodinu ne formira četvrtu Vojvođansku brigadu, za koju već danas postoje uslovi. Današnje stanje i raspored neprijateljskih snaga u Sremu, naročito u njegovom jugozapadnom dijelu, omogućava u izvjesnoj mjeri šire operacije. U tom slučaju trebalo bi da i našu III brigadu stavite pod našu komandu, što vam, također, predlažemo. Na taj način, uspostavljajući jedinstveno operativno područje naše Divizije, riješilo bi se i pitanje unutaršnjeg jedinstva.

⁵ Vidi dok. br. 119.

b.—Mi smo svjesni da prostoriju Birča, Romanije itd. ne smijemo prepustiti četničkim bandama, koje, kako nas obavještava drug Lekić, prelaze u manjim grupama preko Drine na teren Srebrenice i Vlase-nice. Ti četnici, kako piše drug Lekić, traže neku »saradnju« sa nama. Uslijed toga, kao i uslijed opšteg strateškog značaja područja Birča i Romanije, potrebno bi bilo da se na taj teren uputi jedna divi-zija Prvog bosanskog korpusa. Naravno, to zavisi od opšteg rješavanja pitanja Istočne Bosne, prodiranja u Srbiju i širih operacija u Sremu.

Polazeći od situacije na našem sektoru, mislimo da su ovi naši predlozi realni i da sadrže šire operativne tendencije naših jedinica na ovom sektoru, a postavljanje tih tendencija zahtije-vaju uslovi naše borbe u ovom času. Ali, svjesni smo toga da ovi naši predlozi mogu doći u obzir samo utoliko, ukoliko stoje u saglasnosti sa vašim opštim planovima, donesenim na osnovu poznavanja celokupne situacije. Bili prihvatljivi naši predlozi ili ne, bitno je u njima: određivanje jedinstvenog operativnog područja naše Divizije i samim tim rešenje pitanja njenog unutar-njeg jedinstva.

2.—Pitanje kadrova

Pitanje kadrova je vrlo bolno pitanje naše Divizije. Znamo da pod ovim uslovima ne možemo u tom pogledu tražiti od vas neku naročitu pomoć, ali vas molimo da imate u vidu naše velike potrebe za kadrovima, te da nas u povoljnim uslo-vima, po mogućstvu, pomognete.

3.—Pitanje bolnice

6 jula 1943 naš štab u celini održao je zajednički sasta-nak sa referentom saniteta vašeg štaba, drugom Gojkom⁶, na kome je pored ostalog postavljeno pitanje naših bolnica u Še-kovićima. Po tom pitanju postignuta je saglasnost da se odmah pristupi decentralizaciji bolnica i pripremanju skloništa za ne-pokretne ranjenike. Spremanje skloništa i sklanjanje ranjenika imala je izvršiti Komanda područja Šekovići, a naš zadatak je bio stvaranje potrebnog vremena za to i redovno obavješta-vanje Komande područja o razvoju vojničke situacije na prav-cima koji ugrožavaju Šekoviće. Pored komande područja po-stojala je i uprava bolnice, koja je takođe imala zadatak da se stara o sklanjanju nepokretnih ranjenika i raspodjeli pokretnih po jedinicama. Međutim, iako je bilo dovoljno vremena za sve te poslove, desilo se to da je 14 jula, kada je Prva brigada

⁶ Nikoliš

imala izvršiti pokret u pravcu Majevice sa bolnicom od oko 200 drugova i drugarica, ostalo još 32 teža ranjenika sa dvije bolničarke, koji su istoga dana sklonjeni na prostoru sela Vrela. Za neposredno obezbjeđenje i kontrolu te prostorije ostavljena je jedna četa naše II brigade. Ova četa se kasnije priključila I brigadi. pod izgovorom da je to učinila po nalogu nekog odgovornog druga sa terena Šekovići, navodno da ne bi kompromitovala ranjenike koji su tu smješteni. Nismo mogli ustanoviti koji je taj drug koji je sa ovakvom motivacijom uputio četu II brigade za I brigadom. Važno je napomenuti i to da se toga dana kao i dan ranije komanda područja nije nalazila u Šekovićima, niti se znalo uopšte gdje se nalazi.

Prema izvještaju druga Lekića, prema podacima koje on nije mogao tačno da provjeri, na terenu Šekovića stradalo je oko 100 ranjenika, koje ubijenih, koje odvedenih. Ne znamo da li se tu broje i 25 ranjenika koji su se sami izvukli iz Šekovića i došli na Majevicu, nekoliko dana po prebacivanju naše Prve brigade sa pokretnom bolnicom. Drug Lekić nas nije izvijestio ni to, u kojim su selima stradali naši ranjenici, ali smo mi sa nezvanične strane obaviješteni da se to desilo na prostoru Bišine, na lijevoj obali Drinjače.

Prvog dana po dolasku na Majevicu održali smo sastanak sa odgovornim drugovima na tom terenu i najoštrije postavili pitanje bolnica ukazujući im na slučaj u Šekovićima. Ipak, ni tu se nije učinilo sve da se ranjenici na vrijeme sklone. Prilikom nailaska »Vražje divizije« i nagovještavanja ofanzivnih operacija, došli smo u situaciju da hitno pokupimo oko 150 pokretnih ranjenika i bolesnika. koje smo podijelili sa XVII divizijom i priključili brigadnim bolnicama.

Jedan mali dio ranjenika upućen je za Srem, a na posljednjem sastanku sa drugom Acom⁷ postavili smo da se još oko 50 pokretnih invalida prebace u Srem i razmjestе po selima.

4.—Pitanje pomoći od strane Saveznika

Na terenu Majevice postoje uslovi za bacanje materijala iz vazduha, a pošto sada raspolažemo i sa radio stanicom, to bismo mogli ugovoriti mesto i dan dolaska aviona i spuštanja materijala. Ovo predlažemo na osnovu obavještenja koje je drug politički komesar naše Divizije dobio u vašem štabu od druga Veljka⁸ prilikom posljednjeg dolaska kod vas.

⁷ Hasan Brkić

⁸ Pavle Ilić

5.—Pitanje pregovora u Birču

U svom posljednjem izvještaju od 10 ov.m. drug Lekić nas obavještava da je bio na sastanku sa čovjekom sa kojim su se ranije sastali drugovi: Ročko⁹, Pavle Jakšić, Iso¹⁰ i dr. Taj prvi sastanak je održan upravo dva dana prije našeg napada [na] Zvornik.¹¹ Drugi sastanak na kome je prisustvovao drug Lekić došao je takođe na zahtjev toga istog lica. Pored druga Ročka na sastanku su bili i drugovi: Brana Savić, Rade Jakšić, Đuraš i komandant naše II brigade.

Prije svega posrednik je izjavio da su poslije sastanka sa Ročkom nastojali da svoje veze prodube, rašire, jer da stvar više nije lokalnog karaktera (gradska), već mnogo šireg (pokrajinska). Izjavio je da su oni sada u mogućnosti da izraze mišljenje njihove organizacije u čitavoj pokrajini (BH). Pitanja o kojima je želio da diskutuje i na koja želi da dobije hitan odgovor su sljedeća:

1.—Da li bi bilo protivnosti kada bi mi pozvali u određeni čas sve Srbe, Hrvate i Slovence koji nose oružje da prestanu sa prolivanjem bratske krvi i da se zajednički počnu boriti pod jednom firmom? U tom slučaju da se izbjegnu borbe između partizana i četnika i mi bi se postarali da se nepodesni četnici uklone.

Na pitanje naših drugova: šta znači »pod jednom firmom«, odgovorio je: Kao narodno-oslobodilačka vojska.

2.—Zadaci za rad pod jednom firmom bili bi podijeljeni: sve što je zapadno od Vrbasa i Neretve imalo bi da likvidira Talijane. Ostalo bi moralo biti upotrebljeno prema sjeveru, kao i za zaštitu od istoka. To bi bio prvi momenat za B. i H.

Ovo pitanje je dopunjeno objašnjenjem: da je potrebno da se pokrajina brzo oslobodi, za što bi se upotrebile njihove snage u sadejstvu sa našim, a onda bi se front postavio na Savi i Drini tako bi se dobilo jako uporište, polazna baza za dalje napredovanje.

3.—Za formiranje priremene vlade da li biste dali Ročka, Gluhića¹² i još jednog iz Zapadne Bosne, po mogućstvu Hrvata; dva do tri člana iz liberalnih hrvatskih redova kao i iz redova muslimana. Ličnosti za nas sporedne.

4.—Ako imate obaveza prema Londonu ili kome drugom da nam kažete.

⁹ Rodoljub Čolaković

¹⁰ Iso Jovanović

¹¹ Vidi dok. br. 54.

¹² Omer

5.—Ustaše i svi oni koji su griješili prema narodu bili bi pohvatani i izvedeni pred narodni sud. Prema Nijemcima i Talijanima postupilo bi se po međunarodnom pravu, uzrok je taj što imamo mnogo naših ljudi u Njemačkoj pod raznim okolnostima.

Zaključak: Na ovoj podlozi sudjelovale bi sve naše snage u B. i H.

Drug Lekić i ostali davali su odgovor tamo gdje je stvar principijelna. N.pr. po prvoj tački: da uglavnom ne bi bilo suprotstavljanja tome, nego, štaviše, da je to sa naše strane poželjno, itd.

Raspravljalo se i o pojmu — određenog časa. To treba da bude momenat kada oni svoj stav prenesu u potpunosti na sve njihove organizacije (na sve njihove snage) u pokrajini, kada naše jedinice budu, u saglasnosti, postavljene na odgovarajuće položaje — to treba da bude čas, ugovoren između njih i nas. Što se tiče prekidanja sa prolivanjem — bratske krvi odgovoreno je, uglavnom, da će to biti onog momenta kada krivci za to prolivanje budu kažnjeni, a njihovo ljudstvo otpočne sa borbom protiv neprijatelja, tj. stupi u Narodno-oslobodilačku vojsku (ili u krajnjem slučaju ostane kod kuće, s tim što oružje preda). Po ovom je odgovorio da se potpuno slaže, a oni imaju mogućnosti da rečene krivce blagovremeno uklone, budući da su u stalnom kontaktu sa njima.

Po pitanju privremene vlade, drugovi su odgovorili da mi već imamo Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja, kroz koje je izraženo jedinstvo naroda Jugoslavije u borbi za oslobođenje. I tako dalje. U jednom momentu pregovarač je izrazio želju da u privremenu vladu uđe jedan pošten četnik, da bi Srbi bili zadovoljeni. Objašnjeno mu je da pojam četnik isključuje pojam pošten i nastojalo se da se objasni da se ne smije izjednačavati Srbin sa četnikom.

Naši drugovi nisu dali nikakav konkretan odgovor, ali su obećali da će u što kraćem roku dati odgovor našeg višeg rukovodstva, što je i njihova želja. Pregovarač je izrazio želju da idući sastanak već konkretizuje stvari da bi se pristupilo poslu. Na kraju, izjavio je da bude sa nama u neprekidnom kontaktu, kako po ovome, tako i po pitanju naših operacija na sektoru kojim je on zainteresovan, kako bi oni mogli fingirati borbu, što im je neophodno kako radi vlastitog ljudstva, tako i radi pretpostavljenih. Takođe je tražio da mu se izda naša legitimacija, koja mu je potrebna navodno radi toga što se navodno mnogo kreće, pa bi mogao dopasti našima u ruke, pa da mi se ne bi što dogodilo, jer naši ne bi znali ko je on.

Dalje vođenje pregovora i odnosa sa pregovaračima preuzeo je PK za BH. Mi na ove pregovore gledamo kao na dio opšteg previranja koje se danas odigrava u narodnim masama. Naš stav je ničim ne kočiti što šire prilaženje narodnih masa našoj borbi, ali istovremeno biti budan prema špekulacijama svih vrsta.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Stefan Mitrović

Načelnik štaba
Ljubiša Urošević

Komandant
u Birču

(M.P.)

BR. 74

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 24 AV- GUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SI- TUACIJI I STANJU U DRUGOJ BRIGADI¹

ŠTAB

XVI N.O.U. DIVIZIJE

Br..... 24 VIII 43

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Našem izveštaju² o stanju u našoj Diviziji dodajemo sledeće stavove iz pisma druga Lekića, komandanta naše Divizije, koje smo juče dobili; a koje je pisano 21 VIII 43 godine:

1.—»Situacija kod nas je uglavnom nepromenjena. Neprijateljske snage po garnizonima, uglavnom, ostale su iste, izuzev što je u Vlasenicu došlo neko manje pojačanje, tako da tu ima od prilike jedna bojna. Dalje, četničko grupisanje se nešto ubrzalo, no još uvek ta pojava ne predstavlja neku veću opasnost za nas, mada nam se prete nekom kombinovanom ofanzivom. Dušan Kovačević, vojvoda sa Nikolića Brda, poginuo je.

¹ Original, pisan na mašini. latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 19—2, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 73.

Njegove bande su proturile glas da se ubio čisteći revolver. Međutim postoji mogućnost da su ga ubile naše jedinice u borbi pre dva dana, kada mu je takođe poginuo jedan od najboljih saradnika, a takođe postoji mogućnost da su ga četnici likvidirali, usled toga što nije priznavao nijednu drugu komandu izuzev nemačke. Uglavnom jedan zlikovac je nestao i, verujem, da će to imati posledica na ubrzanje diferenciranja njegovog ljudstva. Od prošlog pisma imali smo nekoliko manjih borbi sa bandama iz Papraće i sa Nikolića Brda, a sve su se završile rasterivanjem tih bandi i našim malim gubicima (u ranjenima)«.

2.—»Vi znate da je po vašem odlasku ostala ovde bolnica sa brojnim stanjem do tri stotine ranjenika i bolesnika. Uslovi lečenja ranjenih i bolesnih drugova bili su ispod onog neophodnog minimuma i pored mojih stalnih nastojanja de se ti uslovi poboljšaju. Postojale su razne prepreke koje je trebalo sistematski savladivati. O tome ću vam nekada, ako da bog da se sastanemo, usmeno izložiti. Zasada stvar stoji ovako: ja sam formirao Divizijsku bolnicu u koju su ušli pokretni ranjenici i bolesnici Glavne bolnice, plus oni iz brigadne ambulante. Tako da je brojno stanje te bolnice oko 150. Ovo sam uradio radi toga da bi smanjio broj Glavne bolnice i time poboljšao ishranu teških ranjenika, s obzirom da se naša bolnica ishranjuje sa drugih sektora, tako da ovaj sektor, koji je hranio dosada brojno stanje od 300 ranjenika, sada hrani svega 150. Naša bolnica raspolaže sa jednim lekarom i sa dosta dobrim stručnim osobljem.

Međutim, poboljšanjem ishrane ne rešavaju se svi oni neophodni uslovi za lečenje ranjenika, tako, napr.: pitanje lekova. Obe bolnice ne raspolažu lekovima. Uopšte nikakvim. Radi toga vam dostavljam popis neophodnih lekova i instrumenata bez kojih je nemoguće zamisliti iole ozbiljno lečenje. Napominjem, drugovi, svu nužnost toga pitanja, i molim vas da date sve od sebe kako bi se isto što pre rešilo. Ja sam pokušavao da drugim putem dođem do toga, međutim nije mi uspelo. A mi ne smemo naše ranjenike, iz svih razloga, tako jednostavno napustiti. Dalje, ranjenici obe bolnice su potpuno, u pravom smislu te reči, goli. Ne samo da nemaju odela i obuće, nego nemaju ni veša. Drugovi, slika koju daju ti ljudi, u takvom stanju, zaista ne služi nam na čast, bez obzira ko je kriv za takvo stanje. Radi toga je neophodno da preduzmete sve što je moguće da se i to pitanje reši«. (Već smo uputili komoru sa brašnom, šećerom, mašću, lekovima itd. za Šekoviće, tj. pre dolaska pisma druga Lekića. Komora se sastoji od plena zađobijenog u Bijeljini. Napomena — Stefan.)

3.—»Rad sa Drugom brigadom ide dosta dobro. Štab Brigade i Politodjel su dobra, čvrsta rukovodstva. Dobri drugovi. Rade aktivno i napredak se oseća svakim danom. Borbena sposobnost jedinica se znatno poboljšala. Aktivizirao se politički i kulturni rad. Održavamo zborove po selima, obrazujemo NO odbore, dajemo priredbe itd., a na kraju, s vremena na vreme, potučemo se, i to dobro. Ja sam sa ovom jedinicom zadovoljan, ne toliko sa postojećim stanjem, koliko sa postojećim garancijama da će se to stanje neprekidno poboljšavati.

Inače smo u neprekidnom kontaktu sa meštanskim jedinicama (Birčanskim, Planinskim i Romanijskim odredom). I kod njih se u poslednje vreme osećaju poboljšice, a prvenstveno u aktivnosti njihovih rukovodstava. Naravno, oni još uvek ne predstavljaju neku borbenu snagu, ali postaju zaloga da će služiti kao srž za okupljanje naroda ovih krajeva u naše redove.

4.—»Što se tiče naših operativnih planova, ostaju oni ranije izloženi. Međutim ponavljam i napominjem, jedno od naših glavnih operativnih područja u skoroj budućnosti trebalo bi i moralo da bude Vojvodina. I upravo radi toga potreban bi bio što skoriji dolazak naših jedinica ovamo, da bismo, izvršavajući postavljene zadatke, podigli na veći stepen našu jedinicu, otklanjajući njihove nedostatke, — da bismo se bar delimično oformili kao divizija, koja bi bila sposobna da pređe na teže terene.«

U osnovi, stavovi iz pisma druga Španca³ i naši istovetni su.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Stefan Mitrović

Načelnik štaba
Ljubiša Urošević

Komandant
u Birču

(M.P.)

³ Danilo Lekić

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE BRIGADE OD 24 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA O SITUACIJI U OBLASTI TUZLE I DIREKTIVE ZA RAD¹

Š T A B
IV PROL. BRIGADE
24.VIII.1943 god.

Strogo povjerljivo

ŠTABU ... BATALJONA

Poslije borbi koje smo vodili na prostoru između Seone, Brijesnice i Omerovih Voda sa četnicima okolnih odreda, tj. sa njihovim novoformiranim udarnim bataljonima, potpomognutim njemačkim topovima, bacačima i avionima naša brigada se povukla na novu prostoriju u okolini Ribnice. Ovo povlačenje nije uslijedilo zbog pritiska neprijatelja niti njegove nadmoćnosti, već radi toga da bi se bataljoni izvukli iz borbe radi odmora. Na ovoj prostoriji takođe nećemo dugo ostati — svega nekoliko dana, bez obzira na neprijateljsku aktivnost u ovom pravcu.

Štabovima bataljona vjerovatno da je poznata situacija u kojoj se nalazimo, no i pored toga mi ćemo to ponovo istaći. Nalazimo se na ovoj prostoriji već nekoliko dana potpuno sami. Naša Divizija već je na putu za mjesto koje je štabovima bataljona poznato². Naš zadatak je bio a i ostaje da sačekamo jedinice druga Gliga³ koje su trebale ovih dana da se pojave na Ozrenu. Naš zadatak nije vođenje odbranbenih i dugih bojeva, tim prije što nemamo dovoljno municije, već za sada odmoriti se da bi bili sposobni za brzi pokret. Pokret bi izvršili odmah po uspostavljanju veze sa bosanskim jedinicama.

U tom cilju svi bataljoni a naročito I treba da razviju što je moguće bolje i dublje izviđanje u pravcima koji su im samim položajima dodijeljeni, kako bi što prije saznali o mjestu bosanskih partizanskih jedinica⁴. I bataljon koristeći mještanski

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1/II, k. 738.

² U knjizi depeša Vrhovnog štaba poslatih Drugoj proleterskoj diviziji, a koja se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9, k. 731, stoji: »Sa Vašim predlogom o pravcu Vašeg pokreta potpuno se slažemo. Krenite hitno u pravcu Sandžaka i Foče«.

³ Gligo Mandić, komandant Sedamnaeste NOU divizije

⁴ Vidi dok. br. 119.

Ozrenski odred morao bi iskoristiti sve što mu stoji na raspoloženju (izviđačke vodove, patrole, mještane, ob. službu itd.) kako bi što prije saznao mjesto ovih jedinica. Ovo je najbolje vršiti preko Seone — Lozne ili eventualno preko mještanskih partizana iz Turije. Mi bi trebali saznati čim se naše jedinice prebace preko Spreče i pruge u pravcu Ozrena.

Ne angažovati se ni u kakve odlučnije akcije, naročito ne stvarati frontove, jer u tom slučaju mi nismo u stanju da se izvučemo kad hoćemo već kad nam se ukaže prilika. Dakle, u takvim slučajevima mi bi morali voditi borbu čitavog dana i tek po padu mraka mogli bi se izvlačiti. Ne trebamo se uplitati u ovakve borbe i još radi toga što bi nam takve borbe donosile novi broj ranjenika koje treba nositi. Da bi se izbjeglo, odnosno da ne bi došlo do frontalnih bojeva, bataljoni će na svojim sektorima razviti što je moguće dublje dnevnu i noćnu izviđačku službu, kako se ni u kom momentu ne bi desilo iznenađenje. Kada se neprijatelj još iz daleka primijeti, ili se o njemu saznade preko ob. službe, štabovi bataljona imaju dovoljno vremena da procijene situaciju i da donesu odluku da li da neprijatelja sačekaju na položaju — u zasjedi ili ne. Naravno, ako bi to bio slabiji neprijatelj, ako bi bilo moguće iznenađenje i time nanošenje teških gubitaka neprijatelju, bataljoni to neće izbjegavati. U svakom takvom slučaju najhitnije izvještavati ovaj Štab naznačujući svoju odluku. No, ne treba zaboraviti da je svaki bataljon na svom pravcu dužan zaustaviti neprijatelja toliko koliko je potrebno bolnici i intendanturi za izvlačenje, bilo to ranijem otkrivanju neprijatelja, bilo, ako to drukčije nije moguće, samom borbom.

Raspored naše brigade sada izgleda ovako: III bataljon s. Željova—Vrana, I bataljon s. Crnjevo, V bataljon s. Osječani—Podobala i ostali dijelovi sa II bataljonom u s. Ribnici.

Iako je već jedanput naređeno štabovima bataljona da svakog dana šalju dva puta izvještaje i to: ujutro do 8 časova i uveče do 22 časa, ipak se dešava, naročito u toku jučerašnjeg dana, da se toga ne pridržavaju. Na pr. V bataljon još nije poslao nikakav izvještaj o dolasku u s. Osječane. Ako se shvati pravilno naš momentalni položaj, onda štabovi bataljona neće biti lijeni da napišu dva puta dnevno izvještaj, bez obzira na to da li ima nečeg novog ili ne. Naravno, da treba izvještavati i pored ovih izvještaja najhitnije ako se u međuvremenu desi na nekom sektoru bilo kakva izmjena. Od brzine i pravilnog, odnosno tačnog obavještavanja zavisi i pravilno donošenje i sprovođenje naše odluke, koja dolazi u vezi sa momentalnom situacijom. Isto tako održavati vezu i sa susjednom jedinicom,

pa ukoliko se desi bilo kakva promjena, odmah i njih obavještavati, saopštavajući i njima svoju odluku u pogledu daljeg rada.

Budnost i opreznost u samim logorima mora biti mnogo veća i jača nego li do sada. Ne smiju štabovi bataljona u ovoj situaciji rukovoditi se time da im se bataljoni što bolje odmore a da to ide na uštrb obezbjeđenja i opreznosti. Slučaj koji se desio II bataljonu u s. Neniće da pojedini borci idu u donjim gaćicama na položaj više se ne smije ponoviti. Ovdje je, zahvaljujući samo odlučnosti komandnog osoblja i naravno hrabrosti boraca, spašen u prvom redu bataljon a zatim angažovanjem i drugih jedinica omogućeno pravilno izvlačenje bolnice i ostalih dijelova brigade.

Da bi svi bataljoni bili obaviješteni o mjestu prikupljanja brigade u slučaju nekog jačeg neprijateljskog pritiska ili eventualnog presijecanja, određuje se s. Kamensko, gdje bi imali naslon na Konjuh. No, u slučaju da se dođe u takav položaj da neka jedinica ne može proći u tom pravcu, onda će štabovi bataljona u krajnjem slučaju i po prikupljanju podataka da smo mi otišli krenuti u pravcu koji je već saopšten štabovima bataljona, tj. u pravcu glavnine Divizije. Ovo se napominje štabovima iz razloga da bi se u takvoj situaciji mogli snaći, iako za sada nema nikakvog izgleda da bi se to moglo desiti.

Svaka jedinica mora uvijek da ima hrane za predviđeni broj dana kao rezervu, a za tekuće dane, tj. za dane dok se ovdje nalazimo, ishranu treba organizovati iz sela gdje se nalaze pojedine jedinice, odnosno na svom sektoru. U ovom cilju već su upućeni članovi komisija u sve bataljone.

Sa ovim uputstvom i naređenjem dobro se upoznati, prenoseći na ostali komandni kadar samo ono što smiju i mogu znati a ostalo čuvati kao najveću tajnu.

Sve vojničke i političke starješine moraju nastati da svoje jedinice drže uvijek u svojim rukama.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za političkog komesara
M.⁵ Jovičević

Komandant
Ljub.⁶ M. Vučković

⁵ Milo

⁶ Ljubo

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU GRMEČKE OPE-
RATIVNE GRUPE ZA FORMIRANJE CAZINSKOG NOP OD-
REDA¹**

Š T A B

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Pov. br. 132.—

Dne 25 avgusta 1943 g.

ŠTABU GRMEČKE OPERATIVNE GRUPE

P o l o ž a j

U vezi povoljnog razvoja događaja u našoj zemlji i sve većem broju prilaženja masa našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi, potrebno je obuhvatiti našim vojničkim formacijama sve terene na operativnom području ovoga Korpusa. Tamo gdje se do sada nisu nalazile naše operativne jedinice, treba formirati odrede za čije jezgro uzeti borce iz operativnih jedinica.

Štab Grupe će formirati Cazinski NOP odred. Za jezgro ovoga odreda VIII Krajiška brigada uputila je 20 boraca.

Za vršioca dužnosti komandanta Odreda predložili su druga Mehu Abazovića, dosadašnjeg komandira čete.

Za političkog komesara druga Šemsu Tabakovića, dosadašnjeg zamjenika politkoma bataljona X Krajiške brigade.

Ostale članove štaba Odreda odredićete naknadno, a komandanta i komesara postavite Vi na gornji predlog.

Razmotrite mogućnosti formiranja Sanskog odreda na prostoriji Mulež — Bronzani Majdan — Sanski Most, i formirajte taj odred, ako postoje uslovi za to. Četa koja se nalazi van Ribničke brigade u Ribniku može poslužiti za jezgro novog Ribničkog odreda na prostoriji Mrkonjić — Mliništa — Ribnik.

Naredite vašim jedinicama da pojačano napadaju neprijatelja na svim komunikacijama i da ruše komunikacije. U tu svrhu možete podići kod našeg Ekonomskog ostsjeka eksploziv.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Stojnić

Komandant
S. Rodić

(M.P.)

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 22 2—2, k. 456.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR- PUSA OD 25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE DIVI- ZIJE O SITUACIJI U CENTRALNOJ BOSNI I BOSANSKOJ KRAJINI¹

Š T A B
II BOS. N.O.U. KORPUSA
Str. pov. br. 138
Dne 25.VIII.1943 g.

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Prema neprovjerenim podacima njemačke snage a i glav-
nina ostale vojske povukla se je iz Sanskog Mosta prema Pri-
jedoru i dalje. Prema nekim obavještenjima okupator bi imao
napustiti i Petrovac. Snage X. NOU Divizije i III. Krajiške Bri-
gade oslobodile su Bugojno², tako da je sada slobodna linija
Jajce — D. Vakuf — Bugojno — G. Vakuf. Travnik nije na-
padan od naših snaga.

Od ofanzive na Liku za sada izgleda da nema ništa, i prije bi
se moglo reći da je koncentracija njemačkih snaga na liniji
Novi — Bihać u vezi obrazovanja neke odbranbene linije
na Uni.

Povežite se preko Ob.sl. sa ljudima koji bi Vam najkraćim pu-
tem slali obavještenja o stanju u Sanskom Mostu, da bi prema
situaciji mogli blagovremeno intervenisati.

Svakako po završenoj operaciji na prugu i na četničku glavninu
orijentišite snage više prema Sanskom Mostu radi ispitivanja
stanja.

Eksplziv i ostali materijal određen za Vašu diviziju dostav-
ljamo Vam.

28 o.mj. imaćemo sastanak sa drugom Arsom³ i ostalima u
7953279734822997. Dostavljamo Vam znake raspoznavanja koji
će važiti za sve jedinice ovoga Korpusa, a takođe i novu šifru
za saobraćaj divizija sa Korpusom. Kozarski NOP odred po
formiranju u brigadu djelovaće sa sjevera na prugu Prijedor —
Banja Luka i hvatati vezu sa snagama Vaše Divizije u visini
Maričke i Bronzanog Majdana.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 15—7, k. 766.

² Vidi dok. br. 50, 51, 92, 201 i 211.

³ Jovanović

X Krajiška NOU brigada je u pokretu za određenu prostoriju. Dva bataljona koja su bila kod Petrovca uspjeli su mobilisati stotinu novih boraca. Manini četnici su stjerani u Petrovac i ne pojavljuju se napolje. Dobar dio četnika je prešao našim jedinicama.

Iz Bihaća je izišlo 30 kursista Bihaćkom bataljonu sa 2 »šarca« i 6 strojica, i ostalo puške.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR

V. Stojnić

KOMANDANT

S. Rodić

P.S.⁴

Prema izvještaju koga smo ovoga časa primili jedinice Glamočkog odreda ušle su u Glamoč, koga je neprijatelj pod pritiskom naših snaga na sektoru Bugojno — Livno napustio, popalivši prethodno čitav grad. Žito nije uspio izvući.

S. Rodić

⁴ Sljedeći tekst je naknadno dopisan na mašini, latinicom.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE VRHOVNOM ŠTABU
NOV I POJ I ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 11 JULA DO
20 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

Š T A B
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA

Br. sl.

Dne 25 VIII/1943 god.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ
ŠTABU I BOS. NOU KORPUSA

Položaj

Podnosimo izvještaj o akcijama
od 11 jula do danas. (20-VIII-43)

10 jula naša divizija nalazila se na sektoru Očevlje — Nišići — Medojevići — Čermerno.² Neprijatelj je sa pravca Vareša u dvije kolone nadirao ka Olovu i to sa jednom kolonom sjeverno od drumu Vareš — Olovo, jačine 1200—1500, a druga kolona južno od pomenutog drumu, jačine oko 1000.³ Obje kolone bile su jedinice divizije »Princ Eugen«. Od Srednjeg neprijatelj je nastupao u dvije kolone, ka Nišićima i Rakovoj Nozi. Sa ovog pravca nastupala je VII dom. pukovnija, u čijem je sastavu bilo i Nijemaca.

Prema dobijenom naređenju od Vrhovnog štaba da dejstvujemo na sektoru pl. Zvijezda — Ozren — Romanija i okolnim prugama, naredili smo našim jedinicama da izvrše potrebno rokiranje, tako da osmotre i napadnu lijevokriline neprijateljske kolone, a jednu brigadu zabacili smo na sektor Čermerna, gdje su se nalazile i neke četničke jedinice, da ove razbiju i da dejstvuju bočno na VII pukovniju.

Noću 10/11 jula jedinice IV brigade izvršile su napad⁴ na neprijateljsku desnokrilnu kolonu, tj. III bojna VII pukovnije u Rakovoj Nozi. Ova bojna poslije dvočasovne borbe pot-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 23—7, k. 781.

² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 166.

³ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 185 i 186.

⁴ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 169.

puno je razbijena i samo manji broj neprijateljskih vojnika uspio je neorganizovano pobjeći. U ovoj borbi ubijeno je 3 njemačka oficira i oko 100 vojnika; zarobljeno je 274 nepr. vojnika, među njima jedan ljekar i 3 podoficira. Mi nismo imali gubitaka. Od materijala zaplijenjeno je 2 t. bacača, 2 t. mitr., 1 p. mitr., 250 pušaka, 300 bombi, 20.000 metaka, dosta odjeće, obuće i druge spremne.

11 jula neprijatelj je u jačini jedne bojne izvršio ispad iz Olova (jedinica div. »Princ Eugen«) u pravcu s. Prgoševa, gdje je bio dočekan od dvije čete XI brigade. Neprijatelj je na juriš odbijen uz izvjesne gubitke. Mi smo imali 3 ranjena i 2 mrtva. — Druge neprijateljske grupe kretale su se u pravcu Kladnja.⁵

11 jula jedna neprijateljska grupa kretala se od Podromanije i njeni izviđački dijelovi došli su do s. Jabuka — Kaljina.

Noću 11/12 izvršili smo pokret sa IV i XI brigadom i sa bolnicama na pl. Ozren, na sektor s. Vrutci — Homar — pl. Ozren.⁶

10 jula I brigada razbila je četničke grupe na pl. Čemer-skoj koje su se povukle ka Visovici. Noću 10/11 I brigada razrušila je prugu Srednje — Ivančići, koju je neprijatelj u toku 11 jula popravio.

Od zarobljenog ljekara iz III bojne Kapetanovića dobili smo podatke da neprijatelj vrši ofanzivu na Istočnu Bosnu sa divizijom »Princ Eugen« od pravca Vareša, sa VII pukovnijom od pravca Srednjeg, jedna motorizovana i jedna pješadijska divizija od Zvornika ka Sokocu i jedna njemačka divizija od Sarajeva ka Podromaniji i Sokocu. Ove podatke je doznao iz zapovijesti komande VII pukovnije.

Pokušali smo da preko radio-stanice obavijestimo Vrhovni štab o ovim podacima. 11 jula, dok je radio-stanica bila ispravna, radio-telegrafista pri V.Š. tri puta je odlagao vrijeme prijema depeše, a docnije se radio-stanica pokvarila i nikako nismo mogli da je popravimo. 11 jula uveče poslali smo kurire sa izvještajem V.Š., među kojima je bio i politkomesar bataljona VII Kr. br., no isti se nisu mogli probiti i vratili su se nazad.

Radi pokreta neprijateljskih snaga od Olova i Podromanije izvršili smo prebacivanje na sektor Čemerna, za leđa VII pukovnije. Pokret smo izvršili noću 13/14 jula, kojom prilikom smo porušili prugu Podlugovi — Ivančići na nekoliko mjesta.

⁵ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 185 i 186.

⁶ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 166 i 169

U toku 12—14 jula neprijatelj je prebacivao pojačanja VII pukovnji prugom Podlugovi — Ivančiči.

Manevar na ovome sektoru u smislu direktive V.Š. nismo mogli u ovakvoj situaciji vršiti, koji nam je uz to bio jako otežan zbog bolnica u kojima smo imali 25 nosila i preko 200 bolesnika i ranjenika. Uz to, četničke bande sa ovoga sektora redovno su obavještavale neprijatelja o našim pokretima.

Da bi izbjegli uobrućavanje i teže borbe i izlaganje naše bolnice donijeli smo odluku da izvršimo prebacivanje preko rijeke Bosne.

Noću 15/16 jula izvršili smo prelazak vareške pruge u tri kolone.⁷ Tom prilikom smo porušili prugu na dužini od 10 km. Porušili smo 3 km želj. pruge, nekoliko drvenih mostova na cesti i pruzi i tel. liniju. Nepr. posade na stanicama su pobjegle, a vodili smo borbu sa nepr. iz tri oklopna voza.

16 jula zadržali smo se na sektoru pl. Margita—Gaj. Neprijatelj je sa 6 aviona bombardovao jedinice I brigade, od čega smo imali 2 mrtva i 2 ranjena. Artiljerija iz Breze tukla je pred veče bez rezultata.

Noću 16/17 jula izvršili smo prelazak r. Bosne u tri kolone preko gazova od Podlugova do Dobrinje.⁸ Uništeno je 2 km želj. pruge i nekoliko propusta, kao i više stotina m. tel. linije. Napadnuta je želj. st. Podlugovi, gdje smo zarobili 1 dom. nadporučnika, 2 podoficira, 32 domobrana i ubijena 32 ustaše. Mi smo imali 1 lakše ranjenog. Zaplijenjeno je 30 karabina, 3.000 m. i drugog materijala. Želj. st. je zapaljena i uništena 1 lokomotiva. U pomoć neprijatelju došao je blind. voz iz Sarajeva. — Iznad st. Dobrinje, gdje se prebacivala XI brigada, takođe je došao blindirani voz, no nije imao rezultata.

Po prelazu pruge jedinice su dobile slijedeći raspored: I brigada sa dejstvom na sektoru Kiselj — Visoko — Kobilja Glava — Ivan Sedlo; XI brig. sa dejstvom na sektoru Ivan Sedlo — Konjic—G. Vakuf; IV brig. sa dejstvom Travnik — Busovača — Visoko. Zadaci brigada: dejstvo na komunikacije i napadi na manje garnizonske i stanične posade i rušenje cesta i želj. pruga. — Smještaj bolnica predvidjeli smo iznad linije Kreševo — Fojnica.⁹

18 jula na cesti Kiselj — Sarajevo jedna četa I brigade dočekala je na zasjedi 20 nepr. kamiona Nijemaca, kojom prilikom je ubijen njemački major i dva niža oficira i 40 Nijemaca, a oko 20 ranjeno. Spaljeno je 6 kamiona i jedan luksuzni automobil. Zaplijenjen 1 p.m., 1 karabin, 2 strojnice, 1 pištolj

⁷ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 128 i 166.

⁸ Isto

⁹ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 128, 166 i 169.

i drugog materijala. Četa se morala brzo povući, uslijed nepr. nadmoćnosti. — Druga četa I brigade razrušila je most na cesti Kiseljak — Visoko, gdje je dočekala u zasjedi jedan blindirani automobil. Ubijena posada automobila — 4 vojnika, a šofer pobjegao sa automobilom. U obje akcije mi smo imali jednog lakše ranjenog.¹⁰

Noću 18/19 jula dva bataljona I brigade ušla su u Kiseljak. Neprijateljska posada, oko 150, povukla se bez borbe na obližnje kote prema Visokom. U Kiseljaku je nađeno nešto hrane i odjeće. Pred zoru bataljoni su se morali povući uslijed dolaska neprijateljskih tenkova iz Sarajeva.

Iste noći jedan bataljon IV brigade porušio je prugu između ž. st. Porječani i Dobrinje na više mjesta.

19 jula neprijatelj je u jačini od dvije satnije Nijemaca napao na bataljon I brigade više s. Han Ploča. Naši borci prešli su u protivnapad i zabacujući se sa bokova i leđa neprijatelju uspjeli su da ga protjeraju. U ovoj borbi neprijatelj je imao 84 mrtva, 4 zarobljena i oko 30 ranjenih. Zaplijenjena su 2 protkolca 47 mm sa 6 granata, 4 »šarca«, 42 karabina, 6 strojnica, 5 pištolja, 40 pari cipela, 2000 met. i ostalog.¹¹ — Naši gubici u ovoj borbi jedan mrtav i dva ranjena. Oboren je 1 nepr. avion, a 2 oštećena.

20 jula jedan bataljon IV brigade izvršio je napad na cesti Kiseljak — Busovača iz zasjede na 4 kamiona i 1 tenk. U borbi je ubijeno 20 Nijemaca i 10 ranjeno. Mi smo imali 2 ranjena. Uništena su 3 kamiona, ali se od materijala nije ništa moglo zarobiti radi dejstva tenka.¹²

20 jula poslali smo kurire štabu I Bos. korpusa radi veze sa njim i u vezi naređenja V.Š. od 19 jula preko »Sl. Jug.« da naša divizija dejstvuje prema Olovu.

23 jula neprijatelj je u tri kolone krenuo prema položajima I brigade i to jedna kolona od Kiseljaka, druga od Han Ploče, a treća od Tarčina, u svemu 5 satnija miješanih trupa. Kolona od Kiseljaka uspjela se kroz šumu provući do iznad s. Zvizd. Kolona koja je išla od Han Ploče napadnuta je i potpuno razbijena. Neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjena 1 strojnica i dva karabina. Treća kolona od Tarčina je uspješno zaustavljena, ali je nismo uspjeli razbiti radi zadržavanja bataljona koji je prenosio bolnicu. Za sve vrijeme borbe neprijateljska avijacija bombardovala je naše položaje, pri čemu nismo imali gubitaka, kao ni u borbi.

¹⁰ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 206.

¹¹ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 213.

¹² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 128 i 169.

Noću 23/24 jula izvršen je napad na neprijatelja koji je zanoćio u šumi iznad s. Zvizda sa jednim bataljonom I brigade. Borba je trajala do 6 čas. ujutro, kada je neprijatelj na cijeloj liniji ponovo prešao u napad, a cestom Kiseljak — Kreševo nadirao sa 8 tenkova i pješadijom. Uslijed ovoga, naše jedinice morale su se povući prema k. Međuvršje — Inač. Neprijateljska avijacija čitav dan bombardovala je i mitraljirala od koje smo imali 4 ranjena. U borbi smo imali 5 mrtvih i 10 ranjenih. — Neprijatelj je imao 30 mrtvih i 10 ranjenih.¹³ Neprijatelj je ušao u Kreševo.

23 jula bataljon IV brigade na cesti Kiseljak — Busovača dočekaao je 11 kamiona i 3 tenka. Borba je trajala jedan sat. Zbog tenkova nije akcija uspjela. Bataljon se povukao. Ubijeno je 12 a ranjeno 8 vojnika. — Mi bez gubitaka.

Noću 24/25 jula jedinice IV brigade pokidale su telef. liniju na cesti Kiseljak — Busovača.

Noću 26/27 jula jedinice IV brigade izvršile su napad na prugu na liniji ž. st. Modrinje — Lašva — Kaonik i na Busovaču.¹⁴ Napad nije potpuno uspio, jer je neprijatelj osigurao stanice oklopnim vozovima. — Želj. st. Modrinje i žand. st. u Lašvi su spaljene, u Busovači su spaljeni bunker i jedan državni magacin. Želj. pruga između ovih stanica, kao i prema Zenici do s. Janjića i prema Travniku do s. Vidovića, porušena je na više mjesta u ukupnoj dužini oko 6 km. Spaljena je jedna drvena čuprija kod Busovače. — U ovoj akciji zarobljeno je 12, ubijeno 5, a ranjeno 7 nepr. vojnika. Zaplijenjeno 15 kar., 1 p.m., 2 pištolja i nešto brašna, od čega je 250 kgr podijeljeno narodu. — Mi nismo imali gubitaka.

Iste noći jedan bataljon I brigade izvršio je napad na ž. st. Raštelica, na pruzi Mostar — Sarajevo. Napad nije uspio radi brze intervencije sa susjednih stanica, a i radi odlučne odbrane stanice. Porušen je jedan želj. most i pruga je potrgana na dužini 30 met. Za vrijeme borbe naišao je jedan voz, koji se srušio kod mosta. — Neprijateljski gubici nepoznati. — Mi bez gubitaka.

Neprijatelj je 24 jula napustio Kreševo i krenuo prema Sarajevu.

U Fojnici i Kreševu osnovali smo komande mjesta. Na sektoru Visokog osnovan je Visočko-fojnički partizanski odred, koji je do ovog vremena brojao 50 boraca.

Noću 22/23 jula jedan bataljon IV brigade porušio je želj. prugu na više mjesta između ž. st. Lašva — Kakanj.

¹³ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 222 i 225.

¹⁴ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 128 i 166.

Noću 28/29 jula jedan bataljon XI brigade izvršio je napad na ž. st. Lisičići na pruzi Mostar — Sarajevo. Neprijateljska posada sa stanice pobjegla je. Zaplijenjen jedan vagon voća. Spaljena je ž. stanica i svi uređaji. Razrušeno 600 met. pruge, spaljena su tri teretna vagona. Mi bez gubitaka.

Jedna četa IV brigade 29 jula dočekala je na zasjedi kod Busovače 2 kamiona SS-vaca. Ubijeno je 13, a ranjena 2 SS-ca. Zaplijenjena dva p. mitr., 3 pištolja i 3 karabina. Oba kamiona su spaljena.

Istog dana druga zasjeda dočekala je na cesti Kiseljak — Busovača 7 kamiona, ali uslijed slabo pripremljene zasjede kamioni su umakli.

Noću 31/1-VIII jedan bataljon IV brigade razrušio je na više mjesta ž. prugu između ž. st. Vitez — Kaonik. Iste noći drugi bataljon IV brigade iz zasjede dočekaao je teretni voz na pruzi kod ž. st. Porječani. Voz je bio pun vojske. Na voz je otvorena jaka vatra i ubačeno je nekoliko bombi u vagone. Kasnije je bataljon spalio ž. st. Dobrinje i Porječane, koje je neprijatelj bio popravio. Pruga oko stanica porušena je na više mjesta.¹⁵ — Gubici neprijatelja nepoznati, ubijen jedan legionar, koji je ispao iz voza. Mi nismo imali gubitaka.

Noću 31/1-VIII- dva bataljona XI brigade izvršila su napad na ž. st. Bradina. Neprijateljska posada sa oklopnim vozom povukla se u tunel, odakle je branila prilaz stanici. Porušene su sve skretnice i stanični uređaji. Na stanici su nađena 4 mrtva nepr. vojnika. Zaplijenjeno je nešto materijala i municije. Srušeno je 200 met. pruge i 2 km tel. linije.¹⁶ — Mi smo imali 3 mrtva i 2 ranjena.

31 jula primili smo naređenje Vrhovnog štaba o prelasku I Prol. divizije preko mostarske pruge na liniji Sarajevo — Konjic. Radi toga izvršili smo pregrupisanje snaga sa dva bataljona I brigade na liniji Bitovnja — Repovačka Koliba — Zabrđe, a dva bataljona XI brigade na liniji s. Trešnjevica — Višnjevica, za prihvatao jedinica I div.

1 avgusta neprijatelj je iz Busovače vršio napad na zasjedu IV brigade u blizini Busovače i na logor bataljona u s. Kuprešu. Oba napada poslije kraće borbe su odbijena. Neprijatelj je imao oko 25 mrtvih i ranjenih. Mi nismo imali gubitaka.

Noću 3/4 avgusta dva bataljona IV brigade, zajedno sa Travničkim odredom, izvršili su napad na Gornji Vakuf.¹⁷ Sva

¹⁵ Vidi dok. br. 122.

¹⁶ Vidi dok. br. 211.

¹⁷ Vidi dok. br. 79, 118 i 182.

neprijateljska uporišta sem škole bila su zauzeta. U početku borbe pošla su 4 kamiona SS-trupa iz Prozera u pomoć. Dočekala ih je zasjeda na cesti, gdje se razvila borba. — Pošto nisu bile jače zasjede prema Prozoru i Bugojnu naše jedinice su se povukle iz grada. U borbi je zarobljeno 57 domobrana, ubijeno i ranjeno oko 60. Zarobljen je jedan satnik i jedan ljekar i tri podoficira. Po izjavi satnika u gradu se nalazila jedna bojna domobrana i oko 40 Nijemaca. Ubijen je njemački poručnik. — Zaplijenjeno je 74 karabina, 2 t. mitr., 1 p.m., 22.500 met., dva sanduka njemačkih bombi, nešto hrane i spre-me. Izgorjelo je slagalište sa rezervnom hranom, štala sa 14 konja, spaljena dva kamiona. — Mi smo imali 4 lakše ranjena. — 22 domobrana, ljekar i satnik — rezervista ostali su u našim jedinicama.

Idućeg dana neprijatelj je napustio grad i otišao za Bugojno. U grad je ušao jedan bataljon IV brigade.

Noću 3/4 avgusta jedinice I divizije izvršile su prelaz pruge.¹⁸ Naše jedinice nisu istovremeno vršile akciju na prugu, jer nismo znali tačan dan prelaza, a patrola koju smo poslali preko pruge kasno je uhvatila vezu.

Noću 9/10 avgusta I brigada izvršila je pokret na sektor Visoko — Podlugovi u cilju napada na Rajlovac.¹⁹ Neprijatelj je ovo iskoristio i prodro 10 avgusta sa tri tenka i dva motocikla u Kreševo, gdje je iznenadio Komandu mjesta. Poginuo jedan stražar. Neprijatelj se u Kreševu zadržao toga dana i povukao se u Kiseljak.

Noću 10/11 avgusta tri bataljona I brigade izvršila su napad na Rajlovac i Podlugove. Za prikupljanje podataka o neprijatelju bili su angažovani pozadinski radnici koji su ranije upućeni prema Rajlovcu. Međutim, isti se kasnije nisu javili štabu brigade, ne poslavši ni podatke ni vodiče. Tako su jedinice krenule bez potrebnih obavještenja na zadatak. Marš do Rajlovca izvršen je trčecim korakom, da bi se stiglo što prije i da bi se neprijatelj iznenadio. Jedinice su uspjele neprimijećeno da stignu do neposredne blizine aerodroma. Borba je otpočela tačno u 22 časa. Neprijatelj je bio jako iznenađen. Odmah je dat znak za uzbunu na Rajlovcu, na Butmiru i u Sarajevu, a reflektori su osvijetljavali čitav teren oko aerodroma. Sem toga u toku borbe Nijemci su zapalili sva okolna sijena i bacili veliki broj raketa. Naši borci brzo su ušli na aerodrom i pod zaštitom naše mitraljeske vatre spalili avione na aerodromu. Do samih hangara naši nisu mogli doći, jer su

¹⁸ Vidi dok. br. 9.

¹⁹ Vidi dok. br. 118.

ih branili Nijemci iz okolnih bunkera sa velikim brojem automatskog oružja. Dalje paljenje aviona izvršeno je duž aerodroma pored pruge do Alipašinog Mosta. Aerodrom su branili 500 domobrana, koji su [se] nalazili na lijevoj obali Miljacke, na koje naše jedinice nisu naišle. Broj Nijemaca je bio velik i isti su se nalazili oko samih hangara u bunkerima. — Naša zasjeda prema Sarajevu porušila je prugu u dužini od 30 met., tako da se blindirani voz, koji je pošao iz Sarajeva, nasukao pored pruge. Oko 2 časa stiglo je cestom pojačanje u jačini od 5 tenkova i 10 kamiona i tada su se naše jedinice povukle iz okoline aerodroma. Četa koja je držala zasjedu prema Visokom izvršila je napad na ž. st. Podlugove, gdje je srušila želj. most. tako da se blindirani voz koji je pošao iz Visokog srušio u grabu. Napad na stanicu izvršen je uspješno.

Na aerodromu je zapaljeno 30 aviona, od kojih 18 »Dorniera«, 3 »Blenhajma«, 5 »Henšela«, jedan transportni njemački avion, 2 »Dorniera« i 1 nepoznatog tipa. Bombama oštećen jedan »Junkers« 52, dok je 6 aviona teško oštećeno m. tra. ljeskom vatrom.

Četa koja je vršila napad na Podlugove uništila je 6 lokomotiva, 70 vagona, koji su zapaljeni. Zaplijenila je 1 vagon šećera, 1 vagon brašna, 1 vagon ulja i masti, koje je uglavnom sve podijeljeno narodu, jer četa nije mogla vršiti evakuaciju. U vagonima je izgorjelo: jedan vagon odijela i pola vagona cipela. Zapaljeno je i 5 državnih zgrada i stanični uređaj. — Zaplijenjeno je 13 karabina, 7 bombi i 2 strojnice.

Neprijateljski gubici bili su dosta veliki, oko 50 mrtvih i ranjenih. Strijeljana su dva Nijemaca, te jedan mehaničar i jedan pilot. — Zarobljeno je 12 domobrana na Podlugovima. — Naši gubici: 4 mrtva i 5 ranjenih.

Po akciji brigada se povukla u redu na sektor Visokog.

10 avgusta prilikom prikupljanja hrane ekonomi brigade vodili su borbu sa manjim neprijateljskim snagama u blizini k. Biljan, kojom su prilikom ubili Uzeira Durmića, komandanta milicije Visočkog sreza, i njegovog zamjenika. Durmić je bio organizator svih pokolja u Semizovcu i okolini, kao i u Visočkom srezu. On je izvršio pokolj u s. Malešići. Kada je narod čuo da su ubijeni ovi krvnici, bio je oduševljen i sa svih strana donosio hranu našim borcima. U samom napadu na Rajlovac seljaci su se rado odazivali za vodiče.

Noću između 11/12 avgusta brigada se prebacila na Kreševski sektor. Prilikom prebacivanja preko ceste, vodila je borbu sa manjim neprijateljskim zasjedama, koje su brzo razbijene. Od jedne neprijateljske patrole ranjen je zamj. komandanta brigade lakše u ruku i nogu.

Noću 10/11 avgusta jedan bataljon IV brigade razrušio je želj. prugu između ž. st. Dobrinje i Porječana na više mjesta.

11 avgusta neprijatelj je iz Busovače, u jačini oko 400 vojnika, napao jedan bataljon IV brigade na položajima kod s. Kupreša.²⁰ Naš bataljon se povukao. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i tri ranjena. — Mi bez gubitaka. Predveče neprijatelj se povukao u Busovaču.

Noću 11/12 avgusta XI brigada vršila je napad na prugu između s. Gošća Hana i Krvavog Polja. Napad je počeo u 22 časa, a završio se u 2 časa. Cilj akcije je bio rušenje pruge. Jedan bataljon uspio je da se približi pruzi i da je nešto poruši, dok su drugi bili onemogućeni zbog blindiranog voza, koji je kontrolisao prugu. Borba se vodila sa neprijateljskom posadom na pruzi. Neprijateljski gubici su nepoznati. — Mi smo imali 4 lakše ranjena.

Poslije prelaska jedinica I divizije, upravo poslije događaja u Italiji, neprijatelj vrši stalno prebacivanje trupa prema Mostaru, u kom cilju je i prugu dobro osigurao.

12 avgusta oko 200 četnika Zeničkog četničkog odreda napali su bataljon IV brigade kod s. Sebinja. Četnici su brzo rastjerani. Ubijeno je 6, a ranjeno 4 četnika. — Mi nismo imali gubitaka. — Četnici dolaze na ovaj teren da bi omeli mobilisanje omladine u Vis.-fojnički odred, odnosno da bi oni mobilisali Srbe za svoj odred.

Noću 12/13 avgusta dva bataljona IV brigade izvršila su pokret za s. Rankoviće kod Travnika u cilju da likvidiraju nepr. posadu u selu, koja je izlazila u pljačku u okolna sela, a u isto vrijeme bila spoljna odbrana Travnika. Međutim, neprijatelj se 12 po podne povukao u Travnik. Naši borci su iz Rankovića evakuisali 1.300 kgr neprijateljskog žita.

13 avgusta neprijatelj je izvršio pokret iz Busovače i zanoćio u s. Majdan —Kozice. Sutradan se povratio u Busovaču.

Noću 16/17 avgusta IV brigada napala je neprijateljski garnizon u Busovači, sa tri bataljona.²¹ Jačina neprijateljskog garnizona bila je oko 500 Nijemaca, legije i domobrana. Neprijatelj je imao rovove oko Busovače, te duž ceste do s. Bukve.

Napad nije pravilno izveden, pogrešnim, frontalnim uvođenjem jednog bataljona u borbu, koji nije mogao efikasno da tuče neprijatelja, naprotiv imao je gubitke. Borba je bila oštra i produžila se po danu, 17-og., do 17.30 čas. Sa nepr. strane po danu je učestvovalo 6 tenkova i 1 avion. — Zasjeda brigade postavljena prema Kiseljaku vješto je dočekala neprij. kolonu,

²⁰ Vidi dok. br. 118.

²¹ Isto

koja je došla za pojačanje Busovači.²² Zaseda je, poslije jake artiljerijske vatre, pri kojoj je ostala potpuno neprimijećena, dočekala sa bliskog odstojanja neprijateljsku kolonu sa komorom i nanijela joj velike gubitke. Tenkovi su onemogućili da se dođe do bogatog plijena. — U noćnoj i dnevnoj borbi neprijatelj je imao oko 150 mrtvih i ranjenih, među kojima 4 njemačka oficira. Zarobljeno je 6 Nijemaca, koji su odmah strijeljani. Neprijatelj je imao oko 130—150 mrtvih konja. — Zaplijenjeno je: 1 t. bacač sa 69 mina, 1 »šarac«, 9 karabina, 800 m., 20 mina za ručni bacač, 3 dvogleda, 2 strojnice, 1 telefon. — Naši gubici 2 mrtva i 13 ranjenih, od kojih 2 teže.

Noću 19/20 dva bataljona IV brigade razrušila su prugu između ž. st. Han Kumpanije i Han Bila (travnička pruga). U s. Vitez uništena je opštinska arhiva i zaplijenjeno 400 kgr žita, 650 kgr brašna i 70 kgr šećera.

16 avgusta održali smo sastanak sa štabom Visočko-fojničkog odreda. Odred je tada brojao 110 boraca.

Izvršene su akcije:

Noću 20/21 jula jedan bataljon IV brigade porušio je ž. prugu na više mjesta između ž. st. Dobrinje i Čatića.

Prilikom napada na Busovaču 16/17 avgusta jedan bataljon IV brigade porušio je oko 3 km pruge kod ž. st. Kaonik — Lašva.

U vremenu od 10 jula do 20 avgusta jedinice naše divizije izvršile su 31 akciju, od kojih 8 većih.

Svojim djelovanjem na komunikacije Sarajevo — Travnik — Zenica i Sarajevo — Konjic, naše jedinice otežavale su i kočile saobraćaj i transport trupa. Dvije za neprijatelja najvažnije komunikacije u dolini Bosne bile su skoro svakodnevno opsjedane i rušene. Primorali smo neprijatelja da tenkovima prati transporte, a na pruzi imao je stalno pripradne blindirane vozove. (Karakterističan je bio natpis na cesti kod Kobilje Glave: »Manjim jedinicama zabranjen prolaz«, tj. prema Kiseljaku i Busovači).

Jedinice su se dobro izvježbale u rušenju želj. pruge i mostova. Navikle su se na prelaženje rijeka i na brzo prebacivanje na pojedine sektore. — Raznovrsnost akcija uticala je pozitivno na naše borce u dobijanju iskustva i pojačala interesovanje i volju za izvođenjem akcija (ovo specijalno kod I i IV brigade).

Mogli smo postići veće uspjehe da smo raspolagali sa sredstvima za borbu protiv tenkova i blindiranih vozova (nagazne mine, protiv-tenk. top i protivkolske puške). Moramo

²² Vidi dok. br. 140.

podvući da se naši borci plaše tenkova, u odnosu na neke naše druge jedinice, i nemaju iskustva u borbi protiv njih.

Teren na kome smo se nalazili omogućio je priličnu ishranu jedinica, tako da problem ishrane nije kočio izvođenje akcija.

U svima borbama imali smo dosta male gubitke, i u odnosu na neprijateljske, najviše radi toga što smo primjenjivali partizanski način ratovanja.

Radi bolje preglednosti šta su naše jedinice učinile u akcijama za ovaj mjesec i deset dana, dajemo rezultat akcija:

Neprijateljski gubici:

mrtvih i ranjenih	— — —	oko 740	(ubijeno 9 oficira)
zarobljenih	— — — — —	390	(zaroblj. 4 oficira i 2 ljekara)

zaplijenjeno:

topova	— — — — —	2	(47 mm)
teš. bacača	— — — — —	3	sa 130 granata
teš. mitraljeza	— — — — —	4	
puš. mitraljeza	— — — — —	11	
pušaka	— — — — —	426	
metaka	— — — — —	preko 50.000	
strojnica	— — — — —	11	

brašna	— — — — —	1.000	kgr. (vagon šećera, vagon brašna)

žita	— — — — —	2.150	kgr. vagon ulja i masti, vagon odjela i pola vagona obuće

pasulja	— — — — —	1.000	kgr
šećera	— — — — —	150	kgr podijeljeno nešto narodu, veći dio spaljen)

uništeno:

aviona	— — — — —	31	(30 spaljeno, a jedan oboren)

kamiona	— — — — —	13	
želj. stanica	— — — — —	7	(sa svim staničnim uređajima)

želj. pruge	— — — — —	oko 18	km (izvršeno je 16 akcija na pruži)

mostova (drvenih) na cesti i pr.	—	12	
teretnih vagona	— — — — —	73	
lokomotiva	— — — — —	6	

naši gubici:

mrtvih	—	—	—	—	—	—	—	17
ranjenih	—	—	—	—	—	—	—	50

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
I. Materić

Komandant
Mil. Morača

(M. P.)

BR. 79

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 25 AVGUSTA 1943
GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BOR-
BAMA I STANJU U JEDINICAMA¹**

Š T A B
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Br. sl.
Dne 25-VIII/1943 god.

ŠTABU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

1. Dostavljamo Vam brojno stanje i naoružanje naše divizije iz koga se vidi jačina i naoružanje brigada.

2. *Vojničko stanje* u I i IV brigadi je dobro. Vojničko znanje, borbenost i rutina naročito se popravlja kod boraca IV brigade, dok je I brigada zadržala svoj stari borbeni duh i elan. Teren na kome smo djelovali mjesec dana omogućio je da zadržimo ofanzivni duh naše divizije. Akcije koje smo izvodili u velikoj većini bile su uspješne i stvarale su kod boraca raspoloženje i volju za borbu. IV brigada napredovala je u vojničkoj vještini i napadom na Busovaču, G. Vakuf i Bugojno položila je ispit udarne jedinice.²

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 24—7, k. 781.

² Vidi dok. br. 50, 51, 92, 118 i 120.

Štabovi obiju brigada dobro rukovode sa jedinicama i imaju autoritet. Štabovi bataljona, premda im treba još vojničkog znanja, odlikuju se odlučnošću i dobro vode brigu o svojim jedinicama.

Naprotiv, kod XI brigade stanje nije dobro. Poslije dezeriranja krajem jula mjeseca opšte stanje nešto se popravilo. Želja boraca pa i komandnog kadra da se vrate u Krajinu još je jaka. Postoji kod njih mišljenje da brigada kao takva ne može da pretstavlja udarnu snagu i da je samo privremeno formirana, premda smo mi tumačili štabovima da je to jezgro iz koga treba da se stvori dobra udarna jedinica.— Četa koja je bila oštećena prilikom borbi kod Kaknja, 1 jula, vratila se u Krajinu, tako da je oslabljen jedan bataljon, i pridonijela je perspektivi za povratak i ostalih u Krajinu.

Stanje kod brigade popravilo se uspješnim operacijama jedinica u ovome dijelu Bosne, ali sama brigada prema njenoj sadanjoj borbenosti ne bi mogla samostalno da operiše, no je moramo držati i davati joj zadatke u sklopu druge brigade, gdje bi se njena učmalost i neborbenost odstranila.

Vojničkom podizanju komandnog kadra posvetili smo pažnju, premda još nedovoljnu. Drug Boško,³ voj. instruktor, izdao je dvije knjižice, prilagođujući ih našim prilikama, o službi veze i o čitanju karata i planova. Služba veze obrađena je kratkim kursom u I brigadi i naišla je na interesovanje kod boraca. Postoji pri svakoj jedinici određen kadar za ovu službu. Ovakav kurs održaće se i u drugim brigadama.

Odnos naoružanja prema jačini samih brigada zadovoljava. Bio bi nam potreban bar jedan protivkolski top, koji smo ostavili u Centr. Bosni.

3. *Zdravstveno stanje* u jedinicama je dobro. Kod I brigade dobro se popravila kondicija boraca, premda se još vide posljedice tifusa. Pojava zaraznih bolesti nema, osim još nekoliko slučajeva tifusnog oboljenja.— Sanitetskom osoblju divizije treba još dosta pomoći održavanjem kurseva. Zarobljena dva ljekara zadržali smo i rade u bolnicama. Jedan od njih, Dr. Kulenović,⁴ pokazuje dobru volju za rad.

4. Stanje organizacije ob. službe podnio je drug Mujo.⁵ Drugovi koji su na ovom poslu nemaju još iskustva, a nemamo ih ni dovoljan broj.

5. *Potrebe naše divizije.* One se prije svega ogledaju u savlađivanju slabog stanja u XI brigadi, dobijanjem većeg bro-

³ Boško Marković

⁴ Hajro

⁵ Kovačević

ja boraca, kako bi se brigada vojnički ojačala, čime bi se otklonile smetnje da brigada bude stvarno dobra jedinica.

a. Bilo bi poželjno da se vrati četa bataljona koja je otišla u Krajinu, čijim je odlaskom bataljon izgubio od svoje udarne sposobnosti mnogo. Njeno vraćanje i politički bi pozitivno djelovalo na oba bataljona.

b. Uopšte, pojačanje ove brigade je neophodno, i ako ima uslova ovo bi trebalo izvesti.

c. Ako ovo gore nije moguće, predlažemo da se u sastav naše divizije vrati II Kraj. brigada, koja je inače privremeno ostala izvan divizije, a da se XI brigada vrati u Krajinu, gdje bi se vjerovatno bolje učvrstila.

d. Pred nas se postavlja i popuna drugih dviju brigada, naročito IV, koja je dosta mala. Vjerujemo, ako se budu povoljno razvijali događaji u ovim krajevima, da ćemo imati uslova za mobilizaciju ljudstva, a nastojaćemo da većinu domobrana, koje budemo zarobljavali, zadržimo u našim jedinicama, držeći im prethodno kratke kurseve pri štabovima brigada i kod nas.

d. Za diviziju bi nam trebao referent saniteta, a pošto nemamo hirurga bilo bi dobro da nam se pošalje Dr. Špoljar, raniji hirurg divizije.

e. Za organizaciju štampe (listova i dr.) u diviziji potrebno nam je ljudi koji su za to sposobni. Naročito nam je potreban jedan drug koji bi organizovao izlaženje lista i uopšte starao se da se ovo polje rada u našoj diviziji razvije.

6. Što se tiče daljeg dejstva naših jedinica mišljenja smo da naše dejstvo treba koordinirati opštem planu rada jedinica u Centralnoj Bosni i susjednih jedinica.— Naš napad na Bugojno⁶ još nije dao konačan rezultat, premda očekujemo pad grada. Neprijatelj izgleda ima namjeru da drži dolinu Vrbasa i da povрати gradove, jer pokušava sa prodorom iz Prozora, gdje pojačava garnizon i dovlači ratni materijal.— Postoji mogućnost dobijanja pomoći iz ustaških garnizona Kupresa i drugih.

U svakom slučaju, dejstvo jedne jače udarne grupe na liniju Travnik — Zen'ca — Visoko — Sarajevo bilo bi od velike koristi, iz razloga:

a. rušenje komunikacija na čitavoj ovoj liniji za neprijatelja bi predstavljalo težak udarac i aktivno dejstvo na iste;

b. ako bi bila dolina Vrbasa u našim rukama pogotovo je potrebno naše angažovanje na tim komunikacijama. U protivnom i svakako neprijatelj bi morao da drži jače snage za odbranu i čuvanje komunikacija, koje bi se na pojedinim mjestima mogle efikasno uništavati;

⁶ Vidi dok. br. 118.

c. na sektoru oko Zenice i Visokog ima uslova za mobilizaciju ljudstva, koje bi uslijedilo zadržavanjem naših jedinica na tim sektorima. Tako je isto oko Fojnice;

d. Dobra veza sa Sarajevom takođe je potrebna, iz koga bi izgleda izašlo dosta naših simpatizera. Radi slabe veze, a izgleda i lošeg rada u samom gradu, nastradalo je dosta naših ljudi, tako da su neki pali četnicima pod nož;

c. Jedan od najvažnijih uslova za jačanje i aktiviziranje Visočko-fojničkog odreda je aktivno zadržavanje na ter. Visoko, koji sam neće moći ništa gotovo učiniti. Njegovim aktivnim radom, kao i drugih jedinica na terenu oko Visokog onemogućili bi četnicima upade u srpska sela i njihovu propagandu i mobilizaciju.

Iz gore izloženog mišljenja smo da bi naša divizija mogla da se upotrijebi na tom pravcu.

— Padom Bugojna postoje dobri uslovi za likvidaciju ustaških garnizona prema Livnu — Duvnu i mogla bi se za taj pravac formirati jedna udarna grupa. Time bi proširili slobodnu teritoriju i razbili bi najgore ustaške centre u Bosni.

— Ukoliko bi ostali na ovom prostoru, naše sadejstvo sa X divizijom i obratno potrebno je uskladiti, kao i pojačati rad Travničkog i Ramskog odreda, koji do sada nisu bili elastični.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant
Morača

(M. P.)

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA NA-
PAD NA TURBE¹**

ŠTAB I PROLETBRIGADE
25 avgusta 1943
Br. 525

ŠTABOVIMA BATALJONA i KOMANDAMA JEDINICA

1) **Situacija.** Posle osvajanja varoši Jajca, Donjeg Vakufa, Bugojna² i Gornjeg Vakufa, u cilju preuzimanja daljih operacija prema Travniku, naša brigada dobila je zadatak da večeras likvidira neprijateljsko uporište Turbe.³

2) **Podaci o neprijatelju.** Prema najnovijim dobivenim podacima u Turbetu se nalaze oko 100 domobrana koji su smešteni većinom u bunkerima. Bunker i su izgrađeni od drveta i zemlje. Žica kojom su bunker i bili opasani prije nekoliko dana maknuta je. Od teškog oruđa imaju 2—3 bacača i nekoliko mitraljeza. Glavni bunker i nalaze se oko pilane i jedan na jednom kilometru desno od drum a Turbe — Jajce.

3) **Raspored za napad bataljona** biće sledeći:

a) *IV bataljon* poći će pravcem selo Varošluk — Bačvice — Pirići, napadajući sa juga Gradinu (k. 769) i istovremeno upućujući jedan deo svojih snaga pravcem selo Turići u cilju prekidanja železničke štreke i rušenja mosta na potoku koji se uliva jugoistočno od Lovrića Brijega u reku Lašvu.

b) *II bataljon* poći će pravcem cesta, napadajući sa zapada i likvidirajući bunker koji se nalazi na 1 km ispred Turbeta. Ukoliko ne dođe do brze likvidacije pomenutog bunkera, isti će se blokirati sa nekoliko automatskih oruđa, a sa ostalim delom snaga produžiti napad na samo Turbe izbijajući na istok do kote 508.

c) *VI bataljon* poći će cestom do južno od sela Potkraja pa pravcem Potkraj — Sečevo napasti Turbe sa severa i severoistoka, obezbeđujući se od sela Paklareva.

d) *III bataljon* služiće kao rezerva s tim što će jednu čet u uputiti na pravcu kretanja *II bataljona*, a sa ostale dve biti pra-

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 55/1—2, k. 709.

² Vidi dok. br. 50, 51, 59, 61 i 118.

³ Vidi dok. br. 86, 169, 202 i 206.

tnja i Brigadnom sanitetu, Intendanturi i Hirurškoj ekipi do sela Krčevine, zaseok Plana.

4) Raspored bataljona nakon likvidacije Turbeta biće sledeći:

VI bataljon smestiće se na prostorijsu sela Škulje — Đaci sa zadatkom kontrolisanja pravca selo Paklarevo i ceste Turbe — Travnik.

II bataljon smestiće se na prostorijsu sela Bačvice, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja sa pravca Glumci — Lovrića Brijeg.

IV bataljon smestiće se na prostorijsu sela Bjelobučje — Pulac, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja od pravca planine Vilenica.

5) U slučaju da napad na Turbe ne uspe, bataljoni će imati sledeći raspored:

a) VI bataljon na prostorijsu Karaula — Dželilovac sa zadatkom obezbeđenja i izviđanja od pravca Turbe.

b) II bataljon sedlo Varošluk sa zadatkom obezbeđenja od pravca Turbe i ceste Turbe — Donji Vakuf.

c) IV bataljon na prostorijsu i sa zadatkom pod tačkom 4.

d) Brigadni sanitet i hiruška ekipa nalaziće se u oba slučaja u selu Krčevine, zaseok Plana.

Štab brigade za vreme akcije kretaće se na pravcu II bataljona sa četom III bataljona, a u tcku sutrašnjeg dana nalaziće se u selu Varošluk.

6) Tehnička četa uputiće bataljonima odmah po jedno minersko odeljenje sa potrebnim eksplozivom za rušenje mostova, štreke i drumu.

Borbeni znaci su redovni znaci raspoznavanja. Osvajanje Turbeta objaviti sa dve jednobojsne raketle ili pak paljenjem sena ili sličnog.

Početak napada biće tačno u 22 časa, a polazak na izvršenje zadatka tačno u 18 časova. Intendantura, brigadni sanitet poći će na novoodređenu prostorijsu u 18 časova, a na putu će ih sačekati delovi III bataljona, koji će im služiti kao pratnja i obezbeđenje.

Prema podacima u Turbe dolazi i patrolira oklopni voz, koga uništiti protutenkovskim puškama. Posle uspešno završene akcije II bataljon će predati protutenkovsku pušku sa odeljenjem VI bataljona, a ova će je sa obezbeđenjem postaviti na koti 508.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

V. Šćekić

Komandant

B. Božović

IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE OD 25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA POLOŽAJIMA¹

Š T A B

VIII K.N.O.U. BRIGADE
dne 25. VIII. 1943 god.

Položaj

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Položaj

Danas 25 ov. mj. u 3 sata u jutro III bataljon postavio je zasjedu na cesti Banjaluka — Han Kola na 6-om kilometru od Banjaluke. Na zasjedu je naišao jedan tenk i jedan blindirani automobil koji su bili obaviješteni o zasjedi. Na automobilu i tenku sjedili su vojnici, i kad su došli do zasjede borci su otvorili vatru i ubili dva vojnika, a vjerovatno i nekoliko ranili.² Neprijatelj je otvorio vatru, ali nije imao uspjeha.

Tokom današnjeg dana od 5 sati ujutro do 17 sati naš I i II bataljon je progonio četnike. U progonjenju došli su na liniju Pavlovac — Kosići — Brankovac. Iako smo gonili neprijatelja, ipak nismo uspjeli da ga uništimo. Izgleda da su se svi svalili u Gornji Seher, ali to nije provjereno. Večeras se nalazimo sa jedinicama u selima: Čokori, Jovanići, Bistrica. Štab brigade nalazi se u Jovanićima, selo Bistrica.

Neprijatelj nije napustio Han Kola, kako ste vi obaviješteni, nego naprotiv dobio pojačanje.

Pošto smo obaviješteni da se prebacio u Stričiće sa zadatkom da pravi zasjede i hvata naše patrole i kurire četnički komandir Dragan Banović, to bi trebalo upozoriti sve jedinice na to.

Postupićemo odmah po vašem naređenju u pogledu dostavljanja vam predloga za unapređenja. Ali s obzirom da nam jedinice nisu sve na okupu, da su vodile čitav dan borbu i da nam je naređenje došlo dosta kasno, nećemo moći predloge dostaviti do određenog roka.

Izvjestite nas kada ćemo moći da povučemo IV bataljon u sastav brigade.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12—3, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 106, 113 i 167.

Vezu sa VI brigadom nemamo, a tako isto i sa Ribničkim odredom. Naši kuriri bili su kod Ribničkog odreda 24. ov. mj., međutim oni nama nisu poslali nikoga niti nam uopšte šalju svojih kurira.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
A. Čuk

Komandant
Hamdija

(M.P.)

BR. 82

**IZVJEŠTAJ ŠTABU DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE OD
25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVI-
ZIJE O IZVRŠENOM NAPADU NA NJEMAČKU KOLONU
KOD KOTOR VAROŠI¹**

ŠTAB XII KNOU BRIGADE
Str. pov. op. broj 25/43
dana 25 avgusta 1943 g.

Izvještaj o akciji
na dan 24 ov. mj.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Držeći položaje prema četničkoj bandi i položaj prema K. Varoši snage ove brigade na dan 23 ov. mj. oko 23 časa sa jednom desetinom izvršen je demonstrativan napad na K. Varoš,² preko Čepka. Ovo je učinjeno zato što su se dobili nepotvrđeni izvještaji da će se neprijatelj iz 'K. Varoši povući.

Na dan 24 ov. mj. ujutro neprijatelj je na osnovu demonstrativnog napada na K. Varoš reagirao i u jačini od jedne bojne iz K. Varoši komunikacijom K. Varoš — Skender, sa zadatkom da očisti okolni sektor K. Varoši i da protjera naše snage koje su se nalazile na obližnjim položajima. Kako su patrole, koje su bile isturene iznad same K. Varoši, na vrijeme

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 21.3, k. 875.

² Vidi dok. br. 167.

primjetile, blagovremeno su obavijestile ovaj štab i postavljena je zasjeda neprijatelju na položajima Viševice i to tako što je neprijateljska kolona puštena među snage ove brigade³ (1 bataljon). Kada je neprijatelj ušao u postavljenu mu zasjedu, otvorena je vatra sa sviju strana i neprijatelj je otsječen od K. Varoši. Već u toku jednočasovne borbe neprijatelj je stjeran sa sviju strana u jednu jarugu u Živinicama i prilazilo se uništavanju. Kako je neprijatelju komora bila otsječena i ostala na samoj cesti, tako da nisu mogli ni naši do same nje, a ni neprijatelj, i došlo je do toga da je neprijatelj utrošio svu municiju koju je imao uza se, a iz komore se nije mogao snabdijevati. Sam štab bojne, koji se nalazio u centru svojih snaga u borbi, a ugrožen sa sviju strana, imao je radio stanicu sa kojom je tražio pomoć. Poslije dvočasovne borbe neprijatelju je stigla pomoć u avijaciji (4 aviona) koja je bombardovala položaje koje su držale naše snage. Našim snagama nije preostajalo ništa drugo nego izvršiti juriš i pomiješati se sa neprijateljem ili odstupati uz velike gubitke i od avijacije i od neprijatelja koji je davao odlučan otpor. U momentu kada je avijacija počela da tuče naše položaje, neprijatelj je iskoristio i nije mu ništa drugo ni preostalo, morao se je povlačiti iz obruča uz velike gubitke, a naše snage, kada su osjetile da se neprijatelj povlači, izvršile su juriš na neprijatelja koji otstupa i na neprijateljski štab u kojem se nalazilo 5 oficira. U momentu kada se opkoljena bojna probijala iz obruča naših snaga i povlačila prema K. Varoši i u momentu kada su naše snage izvršile juriš (I bataljon), neprijatelju je stiglo pojačanje iz K. Varoši u jačini od 1 bojne i uslijed pojačanja i avijacije naše su se snage morale povući.

Neprijatelju su naneseni veliki gubici. Potučen je cio štab feldbataljona (5 oficira), oko 60 mrtvih i preko 50 ranjenih Nijemaca i kursista »Tigar« divizije.

Zarobljeno je: 7 živih kursista, od kojih su dvojica dobrovoljno ostali u partizanima i koji su se prilikom borbe predali, a ostalih 5 je strijeljano i zarobljen je jedan Nijemac, koji je isto tako strijeljan.

Zaplijenjeno je: 3 njemačka mitraljeza »šarca«, 1 postolje za mitraljez »šarac«, 1 teški bacač, 6 mina za bacač, 1 mali bacač sa 14 mina, 30 karabina, 5 revolvera, 2 signalna pištolja sa raketama, 25 ručnih bombi, 30 granata za tromblon, 27 par cipela, nekoliko pari čizama, oko 30 pari odijela, 2 dvogleda, 2 oficirske torbe, 2 kompasa, 2 kurvimetra, tri konja sa sedlima, 30 fišeklija, 30 opasača, 20 noževa, 20 čuturica i municije oko 15000. od čega se je veća količina u borbi utrošila, i još druge vojne spreme.

³ Vidi dok. br. 204.

U gore pomenutoj borbi mi smo imali 3 druga ranjena, među kojima i komandanta I bataljona ove brigade, druga Milana Egića, koji je teže ranjen i koji je na putu za bolnicu podlegao. Drug Milan Egić, komandant I bataljona ove brigade, ranjen je kroz vrat i to pri samom svršetku borbe svojom krivicom, zadovoljan uspjehom svojih jedinica potrčao je naglo naprijed napuštajući svoje komandantsko mjesto i štab bataljona i jureći naprijed naletio je na njemački mitraljez, koji ga je teško ranio kroz vrat i uslijed velikog izliva krvi i uslijed toga što mu se nije mogla pružiti hitna hirurška intervencija, podlegao je. Ostala dva druga su lakše ranjena i upućena su u divizisku bolnicu.

U ovoj borbi jedinice I bataljona, kako sami borci, tako i komandni kadar, u potpunosti su izvršili postavljeni im zadatak što je fašistička bojna osjetila na svojim leđima, koja je potpuno razbijena i onesposobljena bila za borbu, i dokazao je da je njegova borbenost i moral na velikoj visini. Također je ovaj bataljon u nekoliko posljednjih akcija odlučno i uspješno potukao Nijemce, legionare i četnike, za nepunih 2 mjeseca dana ubio ih je i ranio preko dvije stotine. Zapravo svim dosadašnjim svojim borbama bataljon i njegov komandni kadar dokazali su i uvjerali su nas da zaslužuju najveću pohvalu i priznanje. Specijalno, poginuli komandant bataljona, drug Egić u svim borbama pametno i vojnički je rukovodio bataljonom, a lično se isticao kao naročito neustrašiv i hrabar komandant.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR

Radoš

KOMANDANT

Mečava

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 26 AVGUSTA
1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA O REORGANIZA-
CIJI PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA¹**

Š T A B
V NO. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Pov. br. sl.
dne 26/VIII. 1943 god.

ŠTABU I, IV i VI BRIGADE

Položaj

1. Od štaba I Bosanskog korpusa dobili smo sljedeće na-
ređenje:

a) Po naređenju V.Š. izvršena je reorganizacija I Bos.
korpusa i njegovog štaba. Komandant Korpusa je drug Kosta,²
politički komesar drug Vlado Popović, zamjenik komandanta
drug Tošo Vujasinović, načelnik štaba drug Jovan Vukotić,
referent saniteta drug dr Đuro Mešterović, obavještajni oficir
drug Drago Mažar, šef pozadinskog odsjeka drug Branko Jo-
vović.

U sastav I Bos. korpusa ulaze V, XI i XVI divizija, Ba-
njalučki odred, Prnjavorski, Majevički odred i Birčanski odred.

Komandni uticaj Korpusa proteže se na teritoriju Cen-
tralne i Istočne Bosne: rijeka Sava — rijeka Vrbas — Dnolučka
Planina — Vlašić Planina — rijeka Bosna od Zenice — Sara-
jevsko Polje — Kalinovik — Foča — rijeka Drina.

Naredbu o reorganizaciji I korpusa i o imenovanju nje-
govog štaba treba da pročitate vojnicima pred strojem.

Naredbom V.Š. ranije XII divizija dobila je naziv XI di-
vizija.³

b) Treba što hitnije da se dostave ispunjeni formulari
prijedloga za činove vojnih rukovodilaca naših jedinica.

Po ovome naš štab dao je ranije uputstva na koji će se
način davati prijedlozi i dat je formular šta sve treba da se
obuhvati. Sada vam šaljemo uputstva koja smo dobili od štaba
Korpusa.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 4—8, k. 781.

² Nađ

³ Vidi dok. br. 47.

Pri davanju prijedloga neophodno je potrebno da svestrano prodiskutujemo slučaj svakog pojedinog druga za čin koji se predlaže. Skrećemo vam pažnju da štab brigade snosi punu odgovornost za svaki prijedlog koji budete dali. Tu dolazi u obzir: štabovi bataljona, sanitet, intendantura, obcentar, komande četa, vodnici i desetari. (Takođe i štab brigade.)

Sem toga da date prijedloge za one drugove koji su u bivšoj jugoslovenskoj ili domobranskoj vojsci imali podoficirski ili oficirski čin, a danas eventualno nemaju odgovarajuću ili određenu funkciju. Za sve ovakve drugove važi kriterij dva čina više od onoga kojeg je upražnjavao u bivšoj jugoslovenskoj i domobranskoj vojsci. (Tako, na pr., jednog poručnika iz bivše jugoslovenske vojske, koji je dobrovoljno stupio u NO vojsku i bori se dvije godine, treba predložiti za čin majora, bez obzira na to koju je funkciju u NOV imao. To važi i za bivše podoficire jugoslovenske i domobranske vojske.) Pritom naravno treba voditi računa o onim drugovima koji su se naročito istakli u borbi i imaju neku specijalnu zaslugu, kao i onim koji su eventualno zatajili na svojoj dužnosti u NOV.

Kad budete predlagali one drugove koji danas upražnjaju komandna mjesta u bataljonima i četama treba da vodite računa o sljedećem:

a) Od kada je na određenoj dužnosti, b) kako vrši dodeljenu mu dužnost, c) da li je bio kažnjavao ili ne, d) da li je bio pohvaljen, e) vrši li sa voljom svoju dužnost, f) ima li uslova za dalji razvitak u vojnom pogledu, g) kakvih je moralnih kvaliteta, h) kakav je njegov odnos prema vojnicima i narodu. Kriterij se uvijek ne određuje prema funkcijama koje danas ima. Na primjer za čin majora može se predložiti i neki komandant bataljona koji se naročito istakao i ima sposobnosti, ili istodobno u jednom bataljonu možete imati kapetana, poručnike kao komandire četa i kao komandanta bataljona. Nedoizvoljeno je da u jednoj jedinici imamo podređenog druga sa višim činom. Ali budući da imamo bivših jugoslovenskih i domobranskih oficira i podoficira u našoj vojsci, te da do takvih slučajeva može doći, onda to treba regulisati na taj način što će se povući takvi drugovi iz jedinica i dati im odgovarajuće mjesto i posao za koji su sposobni u nekom štabu.

Od vaše ekspeditivnosti zavisi redni broj ukaza i objavljivanja.

Činovi u našoj vojsci su sljedeći: desetar, mlađi vodnik, stariji vodnik, zastavnik, p. poručnik, poručnik, kapetan, major, p. pukovnik, pukovnik, general-major, general-lajtnant, general-pukovnik.

Politički komesari imaju rang odgovarajućeg komandanta ili komandira.

Šaljemo vam novi formular kojeg smo dobili od štaba Korpusa, te prema njemu treba da radite.

2. Vrhovni štab poslao je za našu diviziju četiri Engleza, i to jednog hirurga i njegovog pomoćnika, jednog tehničkog inženjera i njegovog pomoćnika. Oni treba da pomognu našem sanitetu i da organizuju kurseve u našim minerskim odjeljenjima.

Odmah pošaljite u naš štab po dva druga iz svakog bataljona koji će da svrše minerski kurs. Drugovi treba da budu već upoznati sa tim poslom; najbolje je da budu iz minerskih vodova, lako shvatljivi i pismeni.

Drugovi treba da budu u našem štabu u toku 29. o.m.

3. Pošaljite nam brojno stanje i naoružanje brigade, po formularu koji vam je ranije dostavljen.

Potvrdite prijem naređenja.

Uz borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom

(M. P.)

Komandant
Morača⁴

BR. 84

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 26 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG KORPUSA O POKRETU NEPRIJATELJSKIH SNAGA KA BOS. PETROVCU¹

ŠTAB VI DIVIZIJE N.O.V.

— HRVATSKE —

Op. broj sl.

26.VIII 1943.

ŠTABU II N.O. UDARNOG KRAJIŠKOG KORPUSA

Na ovome sektoru stanje je sljedeće:

Bihać, Zavalje, Skočaj, neprijateljske snage su smanjene, koje su otišle i odlaze svakim danom u pravcu Petrovca. 25

⁴ Milutin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 33/1—5, k. 456.

ov. m. krenula je iz Bihaća prema Vrtočama i Petrovcu velika neprijateljska komora od nekoliko stotina kola.

24. ov. m. naše dvije čete nalazile su se na Hrgaru, kada su obaviještene da nailazi 383-ća pukovnija² (legionara) u pravcu Petrovca. Postavljena je zasjeda i sačekana je prethodnica od 28 biciklista. Nakon kraće borbe zoroobljen je jedan oficir i deset vojnika, dok su ostali pobijeni, ranjeni i rastjerani.

Zaplijenjeno je 20 bicikla, 2 šmajsera, deset pušaka, jedan pištolj, nešto municije i ostale spreme. Na našoj strani ranjena su lakše dva druga.

Zarobljeni oficir je poručnik Tomo Jelić iz Zagreba, inače rođak našega informativnog oficira, koji je izjavio sljedeće: da je veći dio njemačkih snaga koje pripadaju 373-ćoj njemačkoj diviziji prešao za Petrovac. 383-ća pukovnija iste divizije sada je u pokretu u pravcu Petrovca. Sastav ove pukovnije sve su Hrvati (domobranci i legionari), za koje poručnik izjavljuje da će se u prvom sukobu gotovo svi predati.

U najkraćem roku treba krenuti iz Ostrošca 384-ta pukovnija iste divizije u kojoj je isti sastav kao i u 383-ćoj. Negodovanje protiv komandnog kadra — Švaba navodno je veliko i apsolutna većina želi da se u prvoj borbi preda.

Ovome poručniku nisu tačno poznate namjere neprijatelja, ali izjavljuje da je cilj neprijatelja uglavnom jadranska obala.

U vezi sa ovim pokretom i orijentacijom neprijatelja izgleda da je neprijatelj izabrao pravac Petrovac — Knin, te bar zasad izgleda da neprijatelj ne bi koristio pravac Lapac — Srb.

Sa naše strane mi ćemo poduzeti sve da vršimo što veće akcije na liniji Bihać — Petrovac i Bihać — Vakuf i već smo prebacili izvjestan dio snaga sa tim zadatkom, koje ćemo nastojati pojačati ukoliko sve neprijateljske snage budu orijentisane u tom pravcu.

U Vakufu stanje je nepromjenjeno. Izgleda da bi snage koje se tamo nalaze, jačine oko 1500 vojnika, služile neprijatelju za osiguranje desnog boka.

Mišljenja smo, ukoliko je to moguće, da i vi angažujete koliko je moguće više vaših snaga na taj pravac pošto su uslovi vrlo povoljni za akcije.

Oficiri 384-te pukovnije prema izvještaju našeg informativnog oficira koji se nalazi na Hrgaru traže vezu i žele navodno preći sa vojskom na našu stranu.

Na ovome sektoru još uvijek se nalazi sama naša III brigada, dok ima izgleda da će nam stići i I-va sa sektora Gospić.

² Vidi dok. br. 204.

Na ostalim sektorima stanje je uglavnom nepromijenjeno. Molimo Štab korpusa da nas najhitnije izvijesti da li će biti angažovane vaše snage i kakve jačine na pomenuti pravac i na koji način bi se mogao koordinirati zajednički rad u slučaju da neprijatelj krene u pravcu Knina.

Čim prikupimo tačnije i potpunije podatke izvijestićemo vas opširnije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkomesara
sl. otsutan

(M. P.)

Komandant
Durin³

BR. 85

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 26 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O OSLOBOĐENJU BUGOJNA I BORBAMA KOD KUPRESA¹

ŠTAB
X N.O.U. DIVIZIJE
—2 BOS. KORPUSA—

Br. sl.
26/8 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Vaš dopis od 24 o.m.j. primili smo danas u 18 časova.² U tom dopisu dobili smo naređenje da sa jedinicama VII i IX brigade krenemo prema Livnu radi napada na ovaj garnizon. Vi ste pogrešno bili obaviješteni da su ove brigade bile orijentisane u tome pravcu. VII brigada i IX sadejstvovale su u akciji na Bugojno³ I i V diviziji. Ove dvije brigade su i sada angažovane na pravcima Bugojno — Kupres i Bugojno — Travnik. IX brigada sa Vukovskim i Blagajskim odredom već danas treći dan vodi borbu sa neprijateljem koji pokušava iz Kupresa da proдре u Bugojno. VII brigada sa dijelovima se i sada nalazi kod Travnika, dok ostatak VII brigade drži posadu u

³ Durin Predojević

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 40—2, k. 853.

² Vidi dok. br. 70.

³ Vidi dok. br. 50, 51, 92, 194, 197 i 201.

Jajcu i Mrkonjiću i aktivna je prema bandi koja se zadržala iznad Mrkonjića. Ova banda po prolazu jedinica IV divizije za Manjaču⁴ imala je namjeru da uđe u Mrkonjić pa možda i u Jajce. Kako na ovome terenu nije bilo naših jedinica to je VII brigada dobila zadatak da razbije ovu bandu. Sa ovim se je saglasio i V.Š. Jačina ove bande kod Mrkonjića je 300—400 ljudi pod komandom Trivunčića.

Pošto su naše jedinice već angažovane u zajedničkim borbama sa I i V divizijom, to se one sada iz borbe od koje zavisi održanje Vrbaske doline, kojom sada vladamo, ne mogu izvući te se za predviđenu akciju na Livno ove jedinice ne mogu upotrebiti.

Mi smo od V.Š. zahtijevali da se ove naše jedinice smijene i da krenemo na zadatak po naređenju Korpusa. Ali oni su nam odgovorili da jedinice ostanu na zadacima gdje se sada nalaze, a da sa dijelovima koji se već tamo nalaze (X brigada i Glam. odred) vrše gonjenje neprijatelja i presijecanje sa zasjedama ukoliko bi isti bježao iz Livna.

Pored ostalih gradova (Jajce, Donji i Gornji Vakuf) u sa dejstvu sa jedinicama I i V divizije zauzeto je Bugojno poslije duže i ogorčene borbe koja je trajala dva dana.⁵ Pošto neprijatelj pokušava ponovno da uđe u Bugojno i da ovlada Vrbaskom dolinom, to je od V.Š. naređeno da se svakako brani oslobođena teritorija gdje su angažovane i naše snage.

Vezu imamo sa IV divizijom preko VII brigade koja ima svoje dijelove u Mrkonjić Gradu.⁶

U toku današnjeg dana vođena je borba sa četnicima u Pljevi. Rezultati te borbe još nam nijesu poznati.

Jedinice VII i IX brigade još nijesu mogle biti popunjene niti dobiti odmora, jer su upotrebljene za akcije o kojima je gore navedeno. Popunu ovih brigada ćemo vršiti od ljudstva iz odreda a mobilisano ljudstvo, što je već započeto, upućivaće se i u odrede i u brigade.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
na terenu

(M. P.)

Komandant
Vel. M. Knežević

P.S. Izvijestite nas gdje se sada nalazi štab Korpusa, jer smo doznali da ste izvršili pokret u nekom pravcu.⁷

⁴ Vidi dok. br. 113.

⁵ Isto kao pod 3.

⁶ Isto kao pod 4.

⁷ Na originalu dopisano mastilom, latinicom.

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
26 AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA
ZATVARANJE PRAVCA JAJCE — TRAVNIK I DONJI VA-
KUF — TRAVNIK¹**

ŠTAB I PROLETBRIGADE
26 avgusta 1943
Br. 526

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

I

1) Zadatak naše brigade na ovoj prostoriji do daljeg naređenja je:

Zatvaranje pravca Jajce — Travnik i Donji Vakuf — Travnik i sprečavanje neprijateljskog prodora od Travnika ka navedenim pravcima. U tu svrhu razmeštaj i zadaci bataljona biće sledeći:

a) *VI bataljon* postaviće se na prostoriji sela Dželilovac sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja pravca cesta Turbe i prostorije severno od ceste.

b) *I bataljon* smestiće se na prostoriji sela Krćevine, zaseok Brizik i selo Radalje za zadatkom zatvaranja i obezbeđanja i obezbeđenja na pravcu planine Vilenica.

c) *II bataljon* smestiće se na prostoriji sela Varošluk sa zadatkom koji je dobio u jučerašnjem naređenju.

d) *IV bataljon* smestiće se na prostoriji sela Bjelobučje — Bešlija sa zadatkom zatvaranja pravca cesta—Turbe i izviđanja i obezbeđenja na pravcu planine Vilenica.

e) *III bataljon* smestiće se na prostoriji sela Donja Trebeuša i biti brigadna rezerva II i IV bataljonu, sa kojima će održavati stalnu vezu.

2) Intendantura i brigadni sanitet smestiće se na prostoriji sela G. Trebeuša.

3) Po dolasku na novoodređenu prostoriju razviti najživlju izviđačku i obaveštajnu službu u pravcu Turbe — Travnik.

4) Bataljoni će međusobno održavati čvrstu vezu i u slučaju neprijateljskog ispada na sektoru bilo kojeg bataljona

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 55.1—2, k. 709.

susedni bataljon će preduzeti intervenciju bez naročitog naređenja.

Protukolske puške bataljoni će na pogodnim mestima postaviti duž ceste u zasedu. Bataljoni će takođe na svojim pravcima preduzeti što bolje rušenje i onesposobljavanje ceste i štreke za saobraćaj.

4) Minerska odeljenja koja su pridodata bataljonu ostaće do daljeg kod istih, a ostatak Tehničke čete smestiće se sa brigadnom intendanturom.

Pokret na novoodređenu prostoriju izvršiti u toku dana. Intendantura i brigadni sanitet do nove prostorije kretaće se sa III bat., koji će im dati zaštitu.

5) Štab brigade nalaziće se na prostoriji sela Donja Trebeuša, gde slati izveštaje.

II

Primećeno je da štabovi bataljona labavo shvataju i izvršavaju data im naređenja. Dokaz je za to nedolaženje u određeno vreme na izvršenje zadataka, nedostavljanje izveštaja na vreme (IV bat. ni dosada nije dostavio izveštaj o sinočnoj akciji)² itd. Zatim sinočna akcija na Turbe, gde smatramo da štabovi bataljona nisu dovoljno ozbiljno shvatili važnost akcije i da ista jedino nije uspela iz tog razloga.

Skrećemo pažnju štabovima bataljona da prekinu sa tom praksom i da se zadaci tačno i na vreme i dosledno izvršavaju, jer će se u protivnom štabovi bataljona uzimati na najstrožiju odgovornost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Šćekić

Komandant
B. Božović

² Vidi dok. br. 80.

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG KOR-
PUSA O OSLOBOĐENJU KOTOR VAROŠI I ZAHTJEV ZA
DEJSTVO PREMA MANJAČI¹**

Š T A B
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Br. 83

27 avgusta 1943 g.

— Položaj —

ŠTABU II NOU BOSANSKOG KORPUSA

Vašu poštu i propagandni materijal smo primili. Naše jedinice zauzele su 26.VIII.43 grad Kotor Varoš.² Počeli smo sa čišćenjem terena između Kotor Varoši i Banje Luke. Dobro bi bilo da i Vi angažujete Vaše snage u Manjači, jer sad se pruža prilika definitivnog razbijanja četničkih bandi Tešanovića, Rade Radića i Drenovića. Naša XII NOU brigada ima vezu sa Vašom VI-tom brigadom.

Stanje u Centralnoj Bosni svakim danom se popravlja i nadamo se da poslije zauzimanja Kotor Varoši mobilizacija će bolje uspjeti.

U Istočnoj Bosni se isto stanje popravlja. Četnici su potpuno razbijeni na Trebavi,³ a naše snage i sada se nalaze na Ozrenu. Tamo je u formiranju jedna muslimanska brigada.⁴ Bijeljina je još u našim rukama.

V divizija poslije zauzimanja Bugojna i Vakufa kontroliše dosta veliku teritoriju u trouglu Zenica — Sarajevo — Bugojno.⁵ Mi kanimo skoro preći u Istočnu Bosnu.

Drugih novosti kod nas za sada nema.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.) Komandant, pukovnik
Kosta

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 35/1—5. k. 456.

² Vidi dok. br. 166.

³ Vidi dok. br. 119, 198 i 200.

⁴ Vidi dok. br. 17.

⁵ Vidi dok. br. 118.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O OSLOBOĐENJU KOTOR VAROŠI¹

ŠTAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Br. 85

27 avgusta 1943 g.

— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Usljed svakodnevnih teških gubitaka koje je neprijatelj imao u Kotor Varoši, Nijemci su 26.VIII. zaštitom od 6 tenkova i nekoliko topova počeli da evakušu grad,² ostavljajući u gradu samo žandarmeriju i domobrane. Banjalučki odred je u stopu pratio Nijemce i odmah ušao u grad. Posada u gradu nije pružala otpor, već se je razbježala na sve strane. O plijenu još nijesmo izviješteni.

Padom Kotor Varoši proširuje se naša teritorija u mnogome. Sve naše jedinice koje su bile angažovane oko Kotor Varoši oslobođene su i mi smo naredili da odmah počnu sa čišćenjem cijele teritorije između Kotor Varoši i Banje Luke.

Prema izvještajima iz Banje Luke u gradu vlada velika panika, govori se da Nijemci kane napustiti uskoro i Banju Luku. Mi ćemo o tome voditi računa. Potrebno bi bilo da jedinice II korpusa aktivno djeluju u Manjači tako da bi mogli uspješno razbiti sve četničke grupe koje se još nalaze između Banje Luke i Kotor Varoši i na Manjači.³ Ispitaćemo stanje u Tesliću i u pogodnom momentu napasti ga. To bi bilo potrebno radi proširenja oslobođene teritorije a i radi uspješnije mobilizacije. O stanju u Istočnoj Bosni sigurno ste već obaviješteni, oni se žale na nemogućnost duljeg opstanka na Ozrenu uslijed ekonomskih slabih prilika.

Drugih novosti na našem sektoru nema.

U prilogu Vam dostavljamo jedan dopis od štaba V divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, pukovnik
(M. P.) Kosta

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 20—2, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 87 i 166.

³ Vidi dok.br. 69 i 87.

IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE DIVIZIJE OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O NAPADU NA POLOŽAJE KALEDEROVCI — DETLAK — ZOBISITE¹

ŠTAB
XI NOU DIVIZIJE
27 av. 1943 g.

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA

Položaj

23 o.m. jedna jedinica V brigade iznenadnim upadom u selo Drijen našla je na spavanju grupicu od 7 četnika, opkolila ih i pozvala na predaju. Isti se nisu htjeli predati i bili su na mjestu svi poubijani. Zarobljen je jedan puško-mitraljez i 6 pušaka.

U noći između 23 i 24 o.m. snage naše II i V brigade i Prnjavorskog odreda izvršile su napad na neprijateljsku utvrđenu liniju s desne strane rijeke Ukrine, koja zahvata položaje Kalenderovci, Detlak i Zobište. Obuhvatnim manevrom sa leđa, neprijatelj je bio iznenađen i čitava ta linija bila je u toku noći likvidirana. Ujutru 24 o.m. iste naše snage produžile su u pravcu Dervente goneći ostatke neprijateljskih vojnika, koji su uspjeli da pobjegnu na putu za Derventu, likvidirano je još jedno neprijateljsko uporište na cesti Kalenderovci — Derventa. U toku dana vođene su borbe u neposrednoj blizini grada Dervente.² Prije našega dolaska do grada neprijatelj je dobio pojačanje od jedne bojne iz Broda, i 3 tenka, 3 oklopna voza i 6 topova iz Doboja. Jedna neprijateljska bojna koja je pošla u protivnapad protiv naših snaga razbijena je u samom predgrađu Dervente. Od te bojne ubijeno je 12 vojnika i 1 oficir. Zapaljena je željeznička stanica Lupljanica.

U svim tim borbama zarobljeno je 115 neprijateljskih vojnika 2 oficira i 1 ljekar. Svi zarobljenici su zadržani i raspoređeni po našim jedinicama. Zaplijenjeno je preko 100 pušaka, 2 laka mitraljeza i 6 puško-mitraljeza, oko 15.000 metaka i mnogo druge ratne spremne.

Naši gubitci iznose 4 mrtva i 3 ranjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
Mirko³

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 2/2, k. 865.

² Vidi dok. br. 115.

³ Pekić

**IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE OD 27 AVGUSTA 1943
GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA
LINIJI BRANKOVAC — RADIĆA BRDO — S. ČOKORI —
KUEVLJ — HAN KOLA¹**

Š T A B
VIII K.N.O.U. BRIGADE
dne 27. VIII. 1943 god.
Položaj

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Jučer 26 ov. mj. naša tri bataljona vodili su borbu od 11 do 20 sati.² Neprijatelj je napao iz pravca Banjaluke jednim krilom preko Brankovca, Radića Brda, a jednim krilom preko Čokora, Kuvelja i Han Kola.³ Njegovo desno krilo bilo je zauzavljeno, međutim lijevo krilo, do koga nisu dosezale naše snage, prodrlo je duboko i nije se uspjelo da mu se spriječi vezanje sa šumom iznad Pervana i Radmanića.

Izgleda da je neprijatelju bio cilj da se jednim krakom probije u pravcu Slivna i dalje za Manjaču, što mu je i uspjelo. Nije se moglo ustanoviti kolike su bile neprijateljske snage i kakve su, ali sudeći po širini fronta koga su oni držali, i uniformama u kojima je neprijatelj bio, moglo bi se reći da je bio neprijatelj dosta jak i da je bilo i četnika i legionara.

Neprijateljski gubici nisu nam poznati, ali moralo je biti, prema izvještaju štabova bataljona, bar 30. Naši gubici 2 mrtva i 3 ranjena. Jedan od poginulih je poginuo u patroli od četnika koji su bili u jednoj kući, a jedna je žena rekla da nema nikog unutra.

Jutros u 1.30 naše lijevo krilo povučeno je u Pervan. Sada se nalazimo iznad Vukelića, Vujnovića pa prema Kamzaći k. 701.

Veze sa IV bataljonom nemamo, sa VI, XIII i Kozaračkim odredom niti juče niti sada imamo vezu niti znamo gdje se ko nalazi.

Naše je mišljenje da bi morali krenuti dalje za neprijateljem linijom Vodički Vrh — Slivno.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9—3, k. 775.

² Vidi dok. br. 106 i 113

³ Vidi dok. br. 167 i 204.

Upravo smo obaviješteni da neprijatelj ponovo nastupa u našem pravcu. S obzirom da su naši borci već dva dana i skoro dvije noći u stalnoj borbi s četnicima, a neprijatelj je dosta jak, mislimo da se nećemo moći oduprijeti, a ima mogućnosti da sa jačim snagama udarimo neprijatelja, jer se skoncentrisao i mogli bi ga vojnički uništiti. Radi toga bi bilo potrebno da dođe i XIII brigada ovamo pa da zajedničkim snagama udarimo neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
A. Čuk

(M. P.)

Komandant
Hamdija

BR. 91

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA POSJEDANJE NOVIH POLOŽAJA¹

ŠTAB XII NOU BRIGADE
Str. pov. Op. br. služb.—
27 avgusta 1943 god.

Hitno

ŠTABOVIMA I, II, III BATALJONA I
PRATEĆEM VODU I AMBULANTI OVE BRIGADE

Položaj

U vezi novonastale situacije na sektorima Skender Vakuf — Kotor Varoš, kao i ostalih gradova koje je neprijatelj napustio, već ranije kao i danas, tj. 26 ovog mjeseca neprijatelj je napustio Kotor Varoš² i pobjegao za Banju Luku, i na osnovu pribavljenih podataka da će uskoro napustiti Banju Luku, komandant ove brigade u sporazumu sa Štabom Banjalučkog partizanskog odreda donijeli su odluku da se četnička banda i dalje proganja, tj. baš sada je nastupio momenat da se unište.—

Na osnovu prednjeg naređujem:

Da snage ove brigade izvrše pokret i to: 1 bataljon Kotor Varoš — Jakovina — Preville — Vagani — Zaselje i Javorani.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 21'1, k. 875.

² Vidi dok. br. 166.

Snage 2 bataljona izvršiće pokret pravcem Vidovo Vrelo — put Čukovac — Agino Selo — Krmine zahvatajući sektor skroz do Vrbasa i ukoliko bude moguće uspostaviti vezu sa snagama VI brigade koja se nalazi negdje preko Vrbasa u Manjači.

Snage 3 bataljona zaposješće položaje prema Mokrom Lugu i Šolajima tako da, ukoliko bi četnička banda iz Bočca i Čemernice imala namjeru da se prebaci pored Ugra za Berak, ili preko Ugra, da joj se to onemogući i sa jednom svojom četom da evakuiše sve stvari pripadajuće ovoj brigadi iz Kotor Varoši, a koje će primiti intendant brigade od komisije koja je određena za rekviziciju i konfiskaciju potreba za brigadu. Pomenute stvari prebacite karavanom iz Kotor Varoši do Štaba 3 bataljona i čuvati ih sve dok bataljon ne uđe u sastav brigade ili se bataljoni povuku prema 3 bataljonu.—

Brigadna ambulanta nalaziće se isto tako pri Štabu 3 bataljona.—

Prateći vod ove brigade isto tako izvršiće pokret, i to u sastavu 2 bataljona ove brigade, i biti pod neposrednom komandom Štaba 2 bataljona do daljeg naređenja.—

Minerski vod ove brigade kreneće u sastavu 1 bataljona sa cjelokupnim svojim materijalom.—

Sve jedinice ove brigade izvršiće pokret, svaka u svom pravcu, 27 ovog mjeseca poslije podne u 13 časova.

Snage 1 i 2 bataljona kada stignu na određene položaje, a to je Javorani i Krmine, imaju da uspostave vezu sa Štabom brigade, koji će se nalaziti pri 1 bataljonu, kao i međusobnu vezu, radi povoljnijeg izvršenja zadatka. Štab brigade na gore navedenom položaju izdaće naređenje za dalji rad bataljona.

Ima se podataka da ima veći broj domobrana u Banja Luci koji imaju namjeru da organizovano pobjegnu na našu stranu, i to na pravcu Karanovca, i na osnovu prednjeg se skreće naročita pažnja drugarskim štabovima bataljona na što pravilnije izvršenje svojih zadataka, kako bi se na vrijeme stiglo na položaje oko Karanovca radi prihvatanja i domobrana i ljudstva koje bude izbjegavalo iz Banja Luke.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Radoš

Komandant
Mečava

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O OSLOBOĐENJU BUGOJNA¹

ŠTAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZ. NOVJ
28 avgusta 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

— *Izvještaj o akciji na Bugojno* —

Uslovi za napad: Poslije likvidacije Donjeg Vakufa,² a obzirom da je G. Vakuf već bio u našim rukama, neprijateljski garnizon u Bugojnu postao je istureno uporište sa svega jednom komunikacijom u pravcu Kupres — Livno. I duž te komunikacije nalazile su se, a mjestimično i djelstvovalе, partizanske jedinice; posade tih garnizona nisu bile takve da bi obezbijedile svoje sektore i ujedno mogle biti baze za pothranjivanje isturenog garnizona u Bugojnu. Sa pravca od Travnika nije se osjećala neprijateljska aktivnost niti kakva intervencija poslije zauzeća Donjeg Vakufa; na tom pravcu nije ni bilo snaga sposobnih za akciju ka Bugojnu, jer je taj pravac sada postao i suviše dugačak.

Poslije napuštanja Jajca i Mrkonjić Grada prvi neprijateljski garnizon na tom pravcu bila je Banja Luka.

Sa pravca juga od Prozora — nije bila vjerovatna, ali se cijenila kao mogućna, neprijateljska intervencija. Tamošnji neprijateljski garnizon sam nije imao za to mogućnosti, ali je njegova veza sa pozadinom bila kratka i sigurna, a iz te pozadine moglo se je naći snaga — naročito u tenkovima, ili motorizovanim jedinicama — koje bi intervenisale dolinom Vrbasa.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 21—2. k. 9 A.

² Vidi dok. br. 62.

U Bugojnu, po obavještenjima, nalazila se jedna ustaška bojna iz sastava prilično čvrsto organizovanog Bobanovog zdruga. Njena jačina cijenila se na oko 500 ustaša. U samom gradu i okolnim selima bilo je ustaški i nama neprijateljski raspoloženog stanovništva, koje je — po podacima — bilo dobrim dijelom i naoružano. Bile su u toku mjere za širu mobilizaciju, naročito katoličkog, stanovništva; njihova upotreba za odbranu Bugojna već je otpočela. Međutim, primjeri: osipanja domobranskih jedinica, napuštanja od strane Nijemaca ranije uporno branjene pruge Banja Luka — Jajce — Travnik, naši uspjesi i osjećaj osamljenosti garnizona Bugojna i ostavljanje ustaša samim sebi, — uticali su ka smanjenju borbenosti i dotadanje samouvjerenosti u moć Bobanovog zdruga, otpornosti bugojanskog uporišta.

Poslije zauzeća Donjeg Vakufa jedinice III Krajiške brigade bile su spremne za sljedeću akciju; tražilo se samo potrebno sadejstvo susjednih jedinica.

Vrhovni štab preporučio je napad na Bugojno, s tim da pored III Krajiške učestvuje u napadu bar još jedna brigada iz sastava V divizije.³

Plan napada:

U zajednici sa štabom V divizije smatralo se je dovoljnim za likvidaciju Bugojna učešće dviju brigada; IV Krajiške brigade i III Krajiške brigade kao udarne i u prodoru uvježbane.

Od tih jedinica, ili — ako bude na tom sektoru bataljon IX brigade — postaviti obezbjeđenje prema Kupresu. Sem toga, tražiti angažovanje dijelova iz odreda X divizije, koji su se nalazili oko Kupresa,⁴ takođe na zatvaranju pravca od Kupresa ili na demonstraciji ka Kupresu. Neprijateljski garnizon u Prozoru napasti sa ciljem da se — po mogućstvu — likvidira; upornost napada odrediti u toku same borbe. U opštem planu napad na Prozor imao je kao minimalni cilj obezbjeđenje operacije na Bugojno od pravca doline Neretve — Prozor —

³ Vidi dok. br. 50, 51 i 118

⁴ Vidi dok. br. 81.

dolina Vrbasa. Akciju na Prozor imala je izvesti I Krajiška brigada sa Ramskim odredom. Operacijama na Bugojno dat je karakter upornosti do konačne likvidacije garnizona — napad je imao teći do postizavanja tog cilja.

Raspored snaga: III Krajiška brigada formira Sjevernu napadnu kolonu, s tim da napada sa sjevera između Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno opštim pravcem dejstva Urija — Gumna — Karalinka — Gradina — Gaj Berića — želj. st. — grad Bugojno. U sastavu ove kolone bila su 3 bataljona III Krajiške br. IV Krajiška brigada formira sa tri bataljona Južnu kolonu i s jednim bataljonom Istočnu kolonu. Južna napadna kolona dejstvuje s juga između rijeke Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno, opštim pravcem dejstva Gračanica — Gladov (k. 906) — Vrhpeć — Gorica (k. 646) — Sultanovići — grad Bugojno. Istočna kolona dejstvuje s istoka preko Vrbasa padinom brda Rudina ka Bugojnu.

Tok borbe: Nedostaju podaci o razvoju borbe kod Južne i Istočne kolone (jedinice IV Krajiške brigade); ni u izvještaju štaba III Krajiške brigade njihovo sadejstvo nije opisano.

Napad je predviđen za 22 o. m. u 23 časa; otpočeo je tog dana u 23,15 časova.

Sjeverna kolona III Krajiške brigade — napadala je sa sva tri bataljona u prvom borbenom redu.

U prvom naletu likvidirana su spoljna utvrđenja; dobrim dijelom su izmanevrisana, tako da su onemogućena i ona koja su bila orijentisana na upornu odbranu. Brzim prodorom jedinica onemogućeno je da neprijatelj organizuje ivicu grada; sistem neprijateljske odbrane bio je razbijen; veza između neprijateljskih dijelova pokidana; neprijateljske snage kao cjelina više nisu dejstvovale: pojedine grupice očajnički su se borile, ali same i izolovane, tako da su se brzo orijentisale — ne više na odbranu grada, već na izvlačenje iz okruženja.

Glavnini neprijateljskih snaga uspjelo je da se izvuče, nešto ka jugu, a uglavnom preko Vrbasa ka istoku u pravcu Travnika. Dijelovi svih bataljona III Krajiške brigade brzo su upali u

grad, gdje je nastala vrlo uporna ulična borba. Neprijatelj je u povlačenju djelovao skoro iz svake ulice i svake kuće. Manje opkoljene grupe borile su se do kraja: česti su primjeri da su ustaše sami sebe ubijali bombama.

U gradu su ostale po tvrdim zgradama 4 manje grupe od po 20 do 60 ustaša, zabarikadirane; postupno je izvršena njihova likvidacija u toku sljedeća dva dana.⁵

Ocjena:

Obzirom na zaista pokazanu upornost ustaškog garnizona u Bugojnu, zauzeće grada je rezultat jedino prodornosti, junaštva i poleta jedinica. Neodlučnost, čak i trenutno zastajkivanje, dovelo bi u pitanje cijelu akciju. Rad i rukovođenje nižim jedinicama bio je bez zamjerke; jedino se može primjetiti da je bilo nedovoljno umješnosti u uličnim borbama koje su se naknadno razvile. No, možda su žrtve — zbog kojih je uglavnom ova primjedba i data — ustvari rezultat nezadržljive sile i prodora u naletu boraca III Krajiške brigade.

Rezultati:

Angažovanje štaba brigade u pripremi akcije bilo je potpuno, a uticanje na tok borbe korisno. Gubici: ubijeno je 70 ustaša; zarobljeno dva domobranska oficira, 10 milicionera i 4 žandarma. Zaplijenjena su 4 puškomitraljeza, 1 teški bacač, 100 pušaka, 222 bacačke mine — većim dijelom neispravne, 140 avionskih bombi od po 16 kg, 30.000 pušanih metaka, preko 1000 raznih topovskih zrna, nešto obuće i odeće i ostale ratne spremne. Od narodnih neprijatelja u gradu konfiskovano je dosta namirnica i drugog ratnog materijala.

Nedostaju i nisu uračunati podaci sa sektora jedinica V divizije.⁶

III Krajiška brigada imala je 25 mrtvih i 46 ranjenih, od kojih 15 teže.

Štab III Krajiške brigade svojom naredbom pohvaliće rad svojih jedinica i pojedinaca koji su se istakli. Štab ove Divizije takođe namjerava istaći rad bataljona III Krajiške brigade i držanje pojedinih boraca.

⁵ Vidi dok. br. 201 i 211.

⁶ Vidi dok. br. 118.

Smatramo da je potrebno da se pohvali i istakne rad III Krajiške brigade, a posebno: druga **Atlagić Milana**, komdt. I bat. koji je u potrebnom momentu na čelu svog bataljona pošao prvi na juriš, likvidirajući bunker sa bombom i mašin-kom. Drug Atlagić, u svim dosadašnjim akcijama rukovodio je vrlo uspješno i umješno bataljonom, a u momentima kad je to trebalo, lično se zalagao za uspjeh akcije;

druga **Čupa Milana**, kdt. IV Bataljona, koji je u odlučnom momentu pošao na čelu jedne čete i likvidirao jednu tvrdu kuću — time omogućio dalje napredovanje svom bataljonu. Drug Milan Čup do sada nije propustio ni jednu akciju u kojoj nije učestvovao, a u svakoj od njih istakao se primjerima ličnog junaštva.

druga **Dobrijević Jovu**, vodnika I čete I bat. koji je na čelu cijele čete jurišao prvi, sam likvidirao i zapalio bunker, a potom produžio pred četom u grad. Smatra se najhrabrijim, sa beskrajnim požrtvovanjem i najvještijim borcem III Krajiške brigade. Od prvog dana ustanka pa do danas, prednjači u svim akcijama. U početku ustanka, u akciji na kamione na Bravskom, kada su njegovi drugovi i on ostali bez municije. bombama je uspio da se probije na automobil, otme sanduk municije, s njom likvidira neprijatelja i uspije da sa svojim drugovima zaplijeni 140.000 metaka, 50 pušaka, i spali 7 kamiona. Zaslugom druga Dobrijevića uspješno je završena ova akcija, koja je susjednim jedinicama omogućila uspješno produžavanje borbe. Kao borac Krajiškog Proleterskog bataljona, istakao se u borbi kod Teslića i svi ga borci spominju kao najboljeg u svom bataljonu. Prilikom povlačenja Proleterskog bataljona na Motajicu, bio je u zaštitnici. Upornim držanjem položaja sa ostalima omogućio je izvlačenje bataljona, sam ubio 3 četnika, a kada je njegova grupa i on bila zarobljena, uspio je da se probije. U prvoj akciji III Krajiške brigade ka Cazin-skoj Krajini, četa u kojoj se nalazio drug Dobrijević dobila je zadatak da dolinom Une duboko zađe u neprijateljsku pozadinu, da ovlada mostom na Ostrošcu. Drug Dobrijević prvi je izbio na most, ubio dva vojnika koja su tu bila, sa svojim pomoćnikom na puškomitraljezu pretrčao na drugu stranu, zauzeo položaje i vatrom iz svoga puškomitraljeza omogućio da njegova četa ovlada važnim položajem. U ovoj akciji, od strane Operativnog štaba za Bosansku Krajinu pohvaljena je četa kao cjelina, a drug Dobrijević posebno. Prilikom borbe kod Bijelog Polja u Sandžaku, na vrlo umješan način i herojskom odvažnošću ubio je 6 a zarobio dva Njemca. Prilikom borbe na Prači, sa svojim vodom štitio je izvlačenje I bataljona, vršio

kontrajuriš i sam ubio 3 vojnika. U gore navedenom momentu pri napadu na Bugojno ubio je dvojicu ustaša.

Ovo su samo primjeri gdje je svojim radom naročito koristio svojoj jedinici, dok se je u svim borbama koje je vodio isticao redovno kao prvi. Član je KPJ.

...
druga **Irisu Dodiga**, zamjenika komandira I čete I Bataljona, koji se na čelu jednog voda svoje čete provukao između dvije dobro utvrđene kuće, za leđima istih likvidirao treću, a potom iz pozadine likvidirao ranije obidene kuće. U ranijim akcijama pokazao se hrabrim i snalažljivim; vrlo dobar je vojni rukovodilac, četa pod njegovom komandom postigla je nekoliko uspjeha.

druga **Bulajić Milu**, komandira II čete IV B. koji je jedan od najboljih komandira III Krajiške brigade: vrlo hrabar, snalažljiv, brz i odlučan. U akciji na Bugojnu na čelu svoje čete prišao je neprijateljskom bunkeru i sa 10 bombi ga likvidirao.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

za štab Div.
Vasa

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRMEČKE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O AKCIJI IZVEDENOJ NA KOMUNIKACIJI BOS. KRUPA — BOSANSKI PETROVAC¹

ŠTAB GRMEČKE GRUPE
PARTIZANSKIH ODREDA

— 2 BOS. KORPUSA —

Br. Sl.

28. VIII. 1943 g.

ŠTABU III BOSANSKOG N.O. UDARNOG KORPUSA

Položaj

Obaviješteni smo od štaba Podgrmečkog odreda da su nj hova 2 bataljona u zasjedi na cesti Krupa — Petrovac za-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 36/1—2, k. 456.

robili 15 vojnika, 3 puškomitraljeza »šarca« i nešto pušaka.² Neprijatelj je imao nešto i mrtvih. Detaljan izvještaj poslaće nam naknadno, o čemu ćemo vas također obavijestiti.

Na izvještaj »Bosanca«³ niste nam ništa odgovorili pa smo zbog toga predložili štabu Podgrmečkog odreda da oni sa svojim snagama preduzmu tu akciju.

Dobili smo izvještaj od Petrovačkog bataljona da je došlo u Petrovac 6000 neprijateljske vojske i to legionara i ustaša.⁴ Imaju namjeru da prodru u Drvar. Također smo obaviješteni da se iz Petrovca pakuju i odlaze Nijemci prema Bosanskoj Krupi. U vezi ovoga mi smo naredili Drvarskom odredu da neprijatelja tuče u pokretu i da mu pravi zasjede. Trebalo bi i X brigadu o ovome obavijestiti ako je ona na tome sektoru.

Do sada nismo ništa dobili od kancelarijskog materijala pa vas molimo da nam pošaljete nešto papira mašinskog, koverata, indiga, šibica i lijekova za zaštitnicu grupe Odreda.

Od ekonomskog odsjeka nismo primili ništa od odjela a to nam je potrebno jer imamo 100 % golih vojnika a također i članova štabova odreda.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
na terenu

Komandant
Milorad⁵

(M.P.)

² Vidi dok. br. 108.

³ Rodoljub Čolaković

⁴ Legionarska 373 divizija »Tigar« krajem avgusta 1943 god. primila je komandu na prostoru Bihać—Bosanski Petrovac. Vidi dok. br. 170.

⁵ Mijatović

BR. 94

**ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
IZVRŠENJE POKRETA IZ S. ČUNIŠTA NA PROSTORIJU
OLOVA¹**

Š T A B
IV PROL. BRIGADE
28. VIII. 1943 god.
u 9.30 časova

ZAPOVIJEST

**ZA IZVRŠENJE NASTUPNOG MARŠA OD Ž.ST. ČUNIŠTA
DO PROSTORIJE OLOVO**

(Sekcija Kladanj, razmjera 1 : 100.000)

Podaci o neprijatelju ostaju isti kao u zapovijesti od 27 ov. mj. Prema novijim izvještajima dobivenim od seljaka u Olovu nema neprijatelja. Ukoliko dobijemo novije podatke o neprijatelju, saopštiće se komandantima.

Naša brigada dobila je zadatak da izvrši nastupni marš sa prostorije s. Čuništa na prostoriju varčšice Olovo.

Radi izvršenja prednjeg

N A R E Đ U J E M O :

Prethodnica: Komandant Blažo Marković. Svega 2 bataljona (III i I bataljon)

Polaze sa prostorije s. Kovačići na kojoj se sada nalazi III bataljon pravcem: s. Kovačići — Ž. st. Solun — k. 507, odakle se produžava kretanje u dvije kolone i to: lijeva pravcem: k. 507 — k. 840 — k. 774 — Olovo, sa zadatkom izvršenja napada na Olovo sa sjeverne strane. Desna pravcem: r. Krivaja — Boganovići — Olovo, sa zadatkom izvršenja napada na Olovo sa zapadne strane.

Polazak prethodnice iz s. Kovačići danas 28 ov. mj. u 14 časova. Do ovog vremena I bataljon i četa pratećih oruđa imaju biti u s. Kovačići.

Po zauzeću Olova I bataljon će se smjestiti u Olovске Luke zatvarajući pravac želj. prugom prema Petrovićima. III

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1—1/II, k. 738.

bataljon će se smjestiti u s. Biošticu zatvarajući i izviđajući pravac prema s. Medojevići. Četa pratećih oruđa smjestiće se sa I bataljonom.

Glavnina: Komandant Veljko Žižić.
Sastav: jedan bataljon, intendantura i bolnica (Vb.)

Polazi sa Ž. st. Čuništa pravcem određenim za desnu kolonu prethodnice do varošice Olovo.

Red marševanja: V bataljon, Štab brigade, Bolnica, muzika i intendantura.

Polazak sa Ž. st. Čuništa danas 28. ov. mj. u 14 časova.

Bčno obezbjeđenje u kretanju prema potrebi određivaće komandant glavnine.

Po dolasku na određenu prostoriju komandant kolone razmjestiće jedinice i to: V bataljon u s. Višnjica, intendantura i bolnica na prostoriji između s. Višnjice i s. Bioštica južno od same varošice Olovo, Štab brigade nalaziće se u Olovu.

U toku marša stalno održavati vezu sa prethodnicom.

Zaštitnica: Komandant Nikola Benović
Svega jedan bataljon (II)

Polazi sa zbornog mjesta Ž. st. Čuništa pravcem određenim za glavninu. U toku samog pokreta obrazovati pravilnu zaštitnicu kako ne bi došlo do iznenađenja sa leđa. Za vrijeme kretanja održavati stalno vezu sa glavninom.

Po dolasku na prostoriju varošice Olovo smjestiti se u s. Polje, sa zadatkom izviđanja doline Krivaje (nizvodno).

Polazak sa određenog mjesta danas 28. ov. mj. u 14.30 časova.

U toku pokreta ne smije biti nepotrebnog zastajkivanja, prekidanja veze, razgovora, pjesme i sl., već mora vladati primjerni red i savršena marševska disciplina.

Borbeni znaci: za noć 28/29. ov. mj. **Novak — Romanija**
za dan 29. ov. mj. »dizanje kape u desnoj ruci dvaputa u vis«.

Vod II Proleterske brigade priključiće se V bataljonu, u čijem će sastavu ostati sve do priključivanja svojoj brigadi.

I bataljon saopštiće ovu zapovijest komandi čete pratećih oruđa u čijem sastavu i treba da krene na marš sa ove prostorije.

Intendant ili komandir komore saopštiće ovu zapovijest vodniku muzike.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Vojo Nikolić

Načelnik
Blažo Marković

Komandant
Ljubo Vučković

(M. P.)

Dostavljeno:

K-tu prethodnice,
Štabu I i III bataljona, K-tu glavnine
(Štabu V bataljona),
intendanturi i bolnici,
K-tu zaštitnice (štabu
II bataljona)

BR. 95

**ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
IZVRŠENJE POKRETA SA PROSTORIJE OLOVA NA PRO-
STORIJU S. GURDIĆI — DRAPNIĆI¹**

Š T A B
IV PROL. BRIGADE
28. VIII. 1943 god.
u 20 časova

DODATAK² ZAPOVIJESTI

**ZA NASTUPNI MARŠ SA PROSTORIJE VAROŠICE OLOVO
DO NA PROSTORIJU S. GURDIĆI — S. DRAPNIĆI**

(Sekcija Kladanj, razmjera 1 : 100.000)

Po zauzeću varošice Olovo jedinice će se razmjestiti na predviđenoj prostoriji, kako je to usmeno naređeno komandantima bataljona i ostalim komandama. Jedinice će ostati na ovoj prostoriji samo u toku noći 28/ 29 ov. mj.

U toku sutrašnjeg dana brigada će izvršiti pokret sa prostorije varošice Olovo na prostoriju s. Gurdići—s. Drapnići.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1—1/II, k. 738.

² Vidi dok. br. 94.

Radi izvršenja prednjeg

NAREĐUJEMO :

1. Raspored jedinica u toku marša ostaje isti kako je to predviđeno zapoviješću od danas,³ tj. I bataljon, V bataljon, Prateća četa, III bataljon, bolnica, muzika, intendantura i II bataljon. Štab brigade kretaće se na začelju V bataljona.

I bataljon obrazovaće prethodnicu, V bataljon, Prateća četa, III bataljon, bolnica i intendantura glavninu. Zaštitnicu će obrazovati II bataljon.

2. Polazak svih jedinica sa prostorije na kojoj se sada nalaze sutra 29 ov. mj. u 4 časa.

3. Pravac kretanja: Olovo — Olovske Luke — dolina riječice Jablanice — Pušino Polje—s. Gurdići—s. Drapnići.

4. Po dolasku na novu prostoriju jedinice se imaju rasporediti po sljedećem: I, V bataljon, Prateća četa i bolnica u s. Drapnići. Raspored ovih jedinica izvršiće po dolasku u selo komandant V bataljona. Zadatak ove grupe biće izviđanje i osmatranje u pravcu Knežine.

III bataljon, intendantura sa muzikom i II bataljon u s. Gurdići. Razmještaj ovih jedinica izvršiće po dolasku u selo komandant III bataljona. Zadatak: izviđanje i obezbeđenje u pravcu Dugandžića, Medojevića i s. Kruševci.

Štab brigade nalaziće se u s. Gurdići.

5. U toku marša kako I bataljon koji se kreće kao prethodnica, tako i V bataljon, a po potrebi i ostali isturaće i krilna obezbeđenja, pošto je teren kojim se krećemo pun četničkih grupica.

6. Po dolasku na određenu prostoriju sve jedinice će izvijestiti ovaj Štab o situaciji na svom sektoru najkasnije do 15 časova.

Kurire same ne slati, već samo najmanje desetinu.

7. Pošto je večeras kružio neprijateljski izviđački avion, postoji vjerovatnoća da imaju već obavještenje o našem kretanju, kao i mjestu gdje se nalazimo, te će sve jedinice preduzeti najveću mjeru opreze maskiranja i osmatranja neba kako ne bi bili iznenađeni. U toku pokreta imati što veće otstojanje kako između boraca tako i između konja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Voj.⁴ Nikolić

Načelnik
Blažo Marković

Komandant
Ljubo Vučković

³ Isto

⁴ Vojo

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE
ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDE-
NIM U VREMENU OD 1 DO 25 AVGUSTA 1943 GODINE¹

Š T A B
VI KNOU BRIGADE
br. službeno
Dne 28.VIII.1943 god.
Položaj

Izvještaj o vojnim akcijama
za vrijeme od 1—25.VIII.1943

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Položaj

- 1--7-VIII. U Podgrmeču. Jedinice davale zaštitu radnim četa-
ma za žetvu, sami smo pomagali žetvu. Formiran je
novi bataljon. Izvršena su izviđanja za akcije na
Blatnoj i Vrhpolju.
7. VIII. Dcbili smo hitno naređenje² od Štaba IV divizije za
pokret i jedinice su krenule kao i Štab brigade za
Jelašinovce.
8. VIII. Iz Jelašinovaca pokret za Međeđe Brdo.
9. VIII. U jutro rano pokret sa Međeđeg Brda i stigli smo
u Ribnik u 24 sata.
10. VIII. Jedinice se odmaraju. Održano je savjetovanje sa
članovima štabova bataljona i izvršena podjela za-
dataka.
11. VIII. U jutro u 5 sati održana brigadna smotra. Zatim su
I i III bataljon sa dva člana Štaba brigade krenula
na zadatak.³ II bataljon je ostao u Ribniku. Bata-
ljoni su krenuli preko Slatine i III bataljon je oti-
šao u Baraće a I bataljon u Gerzovo. Put je prošao
bez borbe. Na jednu kolonu I bataljona ispućali su
banditi nekoliko metaka i pobjegli. Po dolasku u
Gerzovo banda je opet pripućala, te potjerana od
nekih naših snaga razbjegla se.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 69, k. 774.

² Vidi dok. br. 113.

³ Isto

12. VIII. Čete su vodile manje borbe sa bandom na okolnim čukama oko Gerzova i Baraća, većih borbi nije bilo.
13. VIII. Sa oba bataljona krenuli smo u potjeru za bandom u pravcu sela Trnovo.⁴ I bataljon naišao je na dosta jak otpor i uspio je da ubije dva četnika i zaplijeni: 4 puške, 1 šinjel, 1 koporan, 1 čakšire i oko 150 metaka. Naš jedan drug ranjen. III bataljon je naišao na sasma slab otpor. Zaplijenjena je arhiva četničke opštine u Gerzovu sa dosta materijala koji nam jasno pokazuje izdajničku rabotu četnika. Važnija akta iz te arhive poslata su već Štabu divizije. Zanočili smo u Trnovu.
14. VIII. Rad po četama u Trnovu. Oko 16 sati vraćala se desetina koja je bila poslata u Ribnik radi veze i na povratku naišla je na četničku zasjedu. Tom prilikom poginula su nam dva druga i jedan teže ranjen. Banda se je razbježala i nije stigla da odnese oružje sa poginulih nam drugova.
15. VIII. Pokret dalje sa oba bataljona u pravcu Podrašnice.⁵ Pretresana je šuma Crni Vrh i uhvaćena su dva četnika. Zaplijenjeno je: 1 karabin, 1 koporan, 2 čakšire, 1 fišeklija i opasač. Odmaranje u Podrašnici do uveče. Uveče pokret za Mrkonjić. Jedna kolona je krenula u selo Tomiće, gdje je po obavještenjima bio Štab Trivunčića, ali on je noć prije toga Štab premjestio. U jutro
16. VIII. ušli smo u Mrkonjić, koji je bio napušten i evakuisan. Nađeno je nešto papira po napuštenim uredima. Oko 15 sati pokrenuli smo se do sela Podbrdo i Čelići.
17. VIII. Odmor boraca u Čelićima i Podbrdu. Održana je bataljonska konferencija u I bataljonu. Istoga dana uveče stigao je i komandant brigade iz Ribnika sa jednom četom II bataljona. Za ovo vrijeme dok su I i III bataljon bili u akciji čišćenja terena, II bataljon je bio u Ribniku. Radio je vojnu obuku sa novomobilisanim borcima kao i politički rad sa istima.
18. VIII. Krenuli smo u pravcu Mrkonjića. Jedna četa I bataljona ctišla je u Jajce dok su ostale snage I bataljona kao i III bataljon krenuli u pravcu Gustovara na čišćenje Manjače. Spaljeni su mostovi na komu-

⁴ Isto

⁵ Isto

nikaciji Mrkonjić — Banja Luka. II bataljon je ostao u Mrkonjiću.

19. VIII. Odmor jedinica u Gustovari. Stigle su i sve ostale naše snage iz Ribnika.
20. VIII. Pretres i čišćenje sela Manjače: Trijebovo i šume do [selal Lazičića, Šehovaca i Surjana.
21. VIII. Nastavljen pretres Manjače u pravcu Krupe na Vrbasu. Banda je bez otpora bježala na sjever.
22. VIII. Pretres i čišćenje sela Krupe na Vrbasu. Nađeno je nešto hrane koja je bila spremljena za četnike i nešto vojničkog odijela. Pretresano je i selo Bojanići i Busije. Uveče je I bataljon dobio zadatak na cesti za Han Kola. Na putu kod sela Rekavice naišli su na četničku zasjedu koja je bila u rovovima. Za desetak minuta bili su četnici istjerani iz rovova. Naši su ubili jednog četnika i zarobili jedan puškomitraljez.
23. VIII. I bataljon se odmara, dok III bataljon nastavlja dalje nastupanje prema Rekavicama. Jedne snage bile su doprle duboko iznad sela Prnjavora, ali uslijed jačeg otpora bande te snage su se povukle do ostalih naših snaga i zauzele položaj s desne strane rijeke Rekavice. Neprijatelj je navaljivao sa namjerom da se probije ali nije uspio. Imali su dva mrtva i nekoliko ranjenih. Naši gubici: jedan mrtav.
24. VIII. Glavnina snaga na odmaranju. Jedan vod III bataljona sukobio se je sa bandom na bliskom otstojanju i ubio jednog bandita. Istog dana prilikom puškaranja sa većeg otstojanja ranili su nam jednog druga. Uveče je pretresan sav taj teren ali se je banda prebacila na desnu obalu Vrbasa.
25. VIII. Zasjede prema Rekavicama daje I bataljon. III bataljon sa Štabom brigade je krenuo za Mrkonjić jer se je banda skupila sa južne strane Mrkonjića i oko Dimitora, te istu treba razbiti.

Za ovo vrijeme dok su I i III bataljon bili u akciji, II bataljon je davao straže u gradu i oko grada. Rađeno je sa vojnicima koji nemaju oružja vojne vježbe i ostala vojna obuka kao i politički rad.

Za ovo vrijeme naša bridaga je uglavnom bila na zadatku čišćenja terena Mrkonjičkog sektora od četničkih bandi. Za to vrijeme ubijeno je 6 četnika, ranjeno nekoliko (broj nije ustanovljen, oko 16), zarobljeno je 2 četnika (oba su puštena). Zaplijenjeno je: 1 puškomitraljez, 5 pušaka i nešto vojničkog odijela i sprema.

Naši gubici: 3 mrtva i 3 ranjena druga.

Borbenost i moral boraca ove brigade još uvijek je tako na visini, iako je ovo četvrti mjesec da su orijentisani uglavnom na progonjenje četničkih bandi u ovim krajevima. Osjeća se premorenost, pokreti i marševi koji su bili česti nisu dozvoljavali odmora kao ni sređivanja, a osim toga odvojenost bataljona koja još i danas postoji.

Formiran je novi bataljon sa jezgrom od čete koja je otsječena na Bosni. Sastav toga bataljona, kako boraca tako i rukovodilaca, je vrlo dobar, samo pitanje oružja još nismo riješili a osjeća se kod samih novomobilisanih boraca težnja za istim. Mišljenja smo da brigadu koncentrišemo i da brigada počne da živi brigadnim životom i da naši zadaci dalji budu na nekim komunikacijama gdje bi mi riješili pitanje oružja, obuču i odjeće, a to je želja i samih boraca. Na taj način riješili bi te probleme.

Ishrana za sada je zadovoljavajuća, snabdijevamo se na bazi dobrovoljnih priloga sa sektora gdje bataljoni i budu i operišu, a osim toga dobivamo izvjesne količine namirnica i iz samog Podgrmeča.

Zdravstveno stanje dosta je dobro. Prehlade kao i ostalih bolesti ima vrlo malo slučajeva, dok češe⁶ ima dosta. Pjegavog ni trbušnog tifusa za sada nema. Potrebno bi bilo u koliko ima mogućnosti da se nabavi vakcina protiv trbušnog tifusa jer se sad krećemo po bezvodnim krajevima, dok su pjegavi tifus naši borci 80% preboljeli.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Ratko⁷

Komandant
Roca⁸

(M. P.)

⁶ Svrab

⁷ Novaković

⁸ Uroš Bogunović

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 29 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU OPERATIVNE
GRUPE ZA PREBACIVANJE JEDINICA NA PROSTORIJU
OTAŠEVAC — DRVAR¹**

ŠTAB
II BOS. N.O.U. KORPUSA
Str. pov. br. 151
Dne 29-VIII-1943 g.

Hitno!

ŠTABU OPERATIVNE GRUPE

Položaj

Od Vas, Drvarskog NOP odreda i VI Hrvatske divizije dobili smo podatke da su jače snage legionara i ustaša sa velikim komorama stigle i stižu u Bos. Petrovac.²

Pretpostavlja se, a i izvještaji govore, da će neprijatelj pokušati preko Drvara i Grahova prodor ka Kninu.

Mi za sada na liniji Drvar — Oštrelj, gdje bi se uglavnom neprijatelju onemogućio namjeravani plan, ne raspolazemo sa potrebnim snagama. Jedino na toj liniji nalazi se Drvarska četa jačine oko 30 pušaka.

U vezi s tim naredite da se najhitnije prebaci na prostorijsku Otaševac — Drvar jedan bataljon, koji će se na tome sektoru povezati sa Drvarskom četom. On bi imao za zadatak sa pomenutom četom da neprijatelju onemogući prodor za Drvar postavljanjem dubinskih zasjeda. Ovo sve dotle, dok ne pristignu na taj sektor naše snage koje ćemo mi u skoro vrijeme prebaciti sa drugih sektora — prilično dalekih.

Štab VI Hrvatske divizije obavijestio³ nas je da su njihove dvije čete na komunikaciji Ripački Klanac — Vrtoče dočekali neprijateljsku prethodnicu i zarobili jednog oficira i 10 vojnika, dok su ostale razbili ili poubijali. Zarobljeni oficir izjavio je da je iz 383 pukovnije (legionara) i da ta pukovnija kreće za Petrovac, kao i veći dio njemačkih snaga koje su se do sada bavile na sektoru Bihać — Zavalje. Većina vojnika u pukovniji su domobrani i da se žele predati u prvoj borbi. Pored ostalog on izjavljuje i to da iz Ostrošca treba krenuti

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27 2—2, k. 456.

² Vidi dok. br. 170.

³ Vidi dok. br. 84.

384 pukovnija u kojoj su također većinom demobrani, a koji protestuju protiv komandnog kadra i u velikoj većini žele da se u prvim borbama nama predaju. O ovome Vi već imate podatke i vjerovatno ste preduzeli potrebno, a ukoliko niste trebate to hitno učiniti raspoloživim snagama.

Zarobljeni oficir izjavio je i to da oficiri 384 pukovnije žele navodno preći sa vojskom na našu stranu, te i sa njima treba pokušati vezu. U ovome pogledu područnim štabovima trebate izdati direktivu i energično raditi.

O svemu ovome, a naročito o upućivanju bataljona na sektor Otaševac — Drvar obavijestite nas po donosiocu ovoga naređenja.

Sa ostalih sektora naših frontova nemamo podataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA ŠTAB
Zam. komandanta
Karanović¹
(M. P.)

BR. 98

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 29 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DESETE KRA-
JIŠKE BRIGADE I GLAMOČKO-LIVANJSKOG NOP OD-
REDA ZA NAPAD NA LIVNO¹**

Š T A B
II BOS. N. O. U. KORPUSA
Br. sl.
Dne 29 avgusta 1943 g.
U 1,00 čas

ŠTABU X KR. N.O.U. BRIGADE
ŠTABU GLAMOČKO-LIVANJSKOG N.O.P. ODREDA

I) *Akcija i njen značaj.* Okupatori i njegove sluge toliko su oslabili da su u Zapadnoj i Srednjoj Bosni morali napustiti neke garnizone a mnoge oslabiti, tako da je NOV u posljednje

¹ Nikola

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 25 1—2, k. 456.

vrijeme oslobodila gradove Donji Vakuf, Travnik i Bugojno, koje su branile ustaše. Mi moramo eksploatisati postignute uspjehe nad demoralisanim ustašama i zadavati im nove udarce tako da ne dobiju vremena da se priberu da bi na taj način očistili što već dio teritorije našeg korpusa.

Jedinice X brigade i Glamočko-livanjskog odreda imaju zadatak da žestoko napadnu grad Livno² i neka okolna uporišta i da to sve oslobode od sadašnjih neprijateljskih posada.

2) *Podaci o neprijatelju.* Ne raspoložemo sa svim sigurnim podacima o neprijateljskim snagama u Livnu i oko njega.

Ukupan broj naoružanih ljudi u gradu, na Podgredi i Borovoj Glavi iznosi 500 do 800 naoružanih. U gradu se nalazi bivša ustaška posada Glamoča bez jedne satnije koja je otišla preko Kupresa, tj. oko 300 naoružanih, zatim glamočka milicija na Podgredi od oko 80 ili više kojih ima nešto i po privatnim kućama po gradu, dalje oko 150 do 180 novomobilisanih milicionera iz Livna, a na Borovoj Glavi jedna satnija od oko 80 najmlađih ustaša koji su bili u Šujici.

U gradu ima 2—4 bacača, od kojih navodno jedan prema Zastinju, jedan na Tabiji orijentisan prema Podgredi, jedan oko aerodroma blizu duvanjske ceste, jedan navodno neispravan. Osim toga ima 2 brdska topa blizu bolnice prema Zastilju kod glavnine gradskih snaga.

Glavna gradskih snaga nalazi se oko spaljene bolnice i ima zadatak da posjedne bunkere koji se izrađuju u luku između ceste i Brine (Grede) prema Zastinju.

Na Bašajkovcu nalazi se nekoliko bunkera sa većim međuprostorima i posada do jedne satnije.

Veis kula i Klanac-kula³ imaju manje posade. Na Veis kuli je jedan teški mitraljez. Obje kule nalaze se između Bašajkovca i Podgrede, obje gore na Brini-Gredi.

Kod bugojanske malte, na cesti između grada i Manastira Gorice, kod Manastira Gorice, kod Stočne stanice, kod Besarića kuće, Dogića garaže, kod aerodroma koji je uz cestu za Duvno između grada i Žabljaka nalaze se manje straže ili posade, a kod garaže i jedan blindirani automobil.

Na aerodromu nalazi se jedan avion.

Raspoloženje stanovništva je za nas i ono je unekoliko naoružano ručnim bombama i spremno da napada neprijatelja za vrijeme borbe. Vrše se velika hapšenja po gradu. Od prije dva dana mobilisano je sve sposobno od 18 do 50 godina na izradi bunkera.

² Vidi dok. br. 113, 203 i 211.

³ Veis Kula, Klanac-Kula na karti 1:100.000 nije pronađeno.

Neki izvještaji kažu da neprijatelj namjerava praviti betonske bunkere. Tražili smo da iznutra stave van dejstva avion, oklopni automobil, radio stanicu i topove.

Pcstoji antagonizam između muslimana i Hrvata među ustašama tako da se muslimani u većini neće boriti. Predviđa se da će ih biti oko 300 koji će se boriti, a među njima i glamočka milicija. Iz grada izvlače žito u pravcu Mostara, neki građani su pobjegli, a oficiri navodno pakuju kufere, što je u suprotnosti sa užurbanom izradom bunkera.

Mi moramo uhvatiti kontakt sa neprijateljem i napasti ga, jer bi mogao izvući iz grada sve, popaliti grad i pobjeći.

Okolna sela imaju naoružanje, ali navodno neće intervenisati u slučaju napada na grad, kao što to ni do sada dva puta nisu činili. Ova sela imaju oko 900 pušaka.

Sela su naoružana ovako: Zagoričani 20 p. i 1 p.m.; Poštojani 35 p. i 1 p.m.; Golinjevo 40 p.; Podgradina 18 p.; Priluka, Kabloći, Prisap, Strupnić, Lusnić, V. Guber, Grborezi, svi po 8 do 12 p.; Rujani 130 p. i 2 p.m.; Čelebić 95 p. i 1 p.m.; Gornji Rujani 57 p. i 1 p.m.; Lištani 60 p. i 1 p.m.

Pojedinci iz sela će bježati, a može da se desi da pojedinci ili grupice pripucaju. Tendencija kod sviju sela je odbrana sela dok ne padne grad.

3) *Koncentraciska prostorija*

Dva bataljona X brigade, koji će napadati Bašajkovac i preko Zastinja, koncentrisaće se noćas u šumi kod Blagodije, i predaniće tamo sutrašnji dan u blizini izvora.

Dva bataljona X brigade koncentrisaće se noćas prije zore kod košara kod stočne farme na Kruzima i tu će predaniti, ali se moraju dobro sakriti od avijacije i rasporediti po vrtacama i žbunju. Spriječiti svako kretanje civila u ma kojem pravcu i zadržavati ih do akcije.

Jedinice Glamočko-livanjskog odreda koncentrisaće se noćas prije zore kod košara kod stočne farme na Kruzima i postupati isto kao i bataljoni X brigade.

Najvažnije je da jedinice skriveno priđu i da po danu budu skrivene, da se što manje kreću.

4) *Zadaci naših jedinica*

a) *X kr. brigada*

— sa jednom kolonom spustiće se preko Brine i napašće preko Zastinja na glavnine neprijateljskih snaga u gradu, pomoću klinova. Na Brini-Gredi ostaviti manji dio za prihvati;

— sa jednom kolonom napasti i likvidirati sva uporišta na Bašajkovcu pomoću klinova, kao i posade na Veis kuli i Klanac - kuli. Po izvršenom ovom zadatku skloniti glavninu

ove kolone da ne bi stradala od bacača i upotrijebiti je tamo gdje bude najpotrebnije a na pogodnim mjestima na Bašajkovcu ostaviti i manje grupe sa par automatskih oružja koje mogu gađati grad i preko grada, ali ih treba skriti od bacača;

— sa jednom kolonom spustiti se noću tajno preko Brine između grada i Podgrede i od šume koja se tamo nalazi upasti što brže i češće u grad između Brine i Fabrike cementa. Ova kolona treba pred sobom da likvidira sva neprijateljska uporišta i da što prije izbije do kuća iz kojih se može gađati glavnina koja je kod bolnice, koja je izgorjela prema Zastinju, da bi ih napala odozgo sa leđa i boka;

— sa jednom kolonom proći će tajno između grada i Podgrede preko Brine i ceste koja vodi za Kupres i zaobići će tako da može između Manastira i Stočne stanice upasti u grad s klinom, tako da oba ova uporišta likvidira sa leđa, i da likvidira sva uporišta pred sobom. Pošto izvrši svoje zadatke ova kolona treba da pomogne koloni koja napada glavninu neprijateljskih snaga kod bolnice prema Zastinju. Ova kolona treba da isturi jednu zasjedu iza svojih leđa oko kote 796 kod Drinove Međe, koja treba da dočeka snage koje bi bježale iz Livna za Duvno.

Kolona koja napada između Tvornice cementa i Brine treba da ostavi manje dijelove za prihvrat na Brini iznad šume Kremenjače.

Ukoliko neka kolona zaplijeni bacač, treba smjesta da ga upotrebi prvenstveno protiv glavnine.

Protivtenkovski top najbolje je upotrijebiti kod kolone koja napada preko Zastinja, a i za tvrde kuće ukoliko bi se neprijatelj uvukao u njih, za šta sada ne pokazuju tendenciju. Isto važi i za zaplijenjene topove.

Napad na grad treba da se odlikuje tajnim prilaženjem, žestinom, klinovima, upornom i umješnom uličnom borbom u kojoj se izbjegava kretanje ulicama koje su tučene vatrom, već se treba kretati preko ograds i bašta. Jak moral i žestok napad naših jedinica treba da slomi otpor neprijatelja, ali treba izbjći veće žrtve.

b) *Glamočko-livanjski odred*

— sa jednom kolonom od oko 120 boraca napašće žestoko od šume Kremenjače i od Brine glamočku miliciju u Podgredi s tim da joj spriječi bježanje padinom, putem i ravnicom u Livno. Tu posadu kad se potuče treba je goniti u pravcu Duvna. Djelovi koji na ivici šume Kremenjače sprečavaju bijeg u Livno služe i kao zasjede i zaštita leđa one kolone X brigade koja napada između Tvornice cementa i Brine;

— sa jednom kolonom od oko 60 boraca napasti neprijateljsku posadu koja je skoncentrisana sa glavinom oko Borove Glave, han kod zapaljenih kuća uz cestu. Napad treba izvršiti tako da neprijateljske snage ne mogu bježati u Livno. Taj napad treba da bude kombinovan sa više strana uzimajući u obzir i pravac preko šumice Borove Glave, Gaj. Veoma je važno disciplinovano i tajno se privući neprijateljskoj posadi, i potući je, jer su to mahom nedorasla djeca;

— postaviti zasjedu na pogodnu mjestu između Zastinja i Kablića negdje oko Suhače koja će sprečiti prolaz ma kakvih neprijateljskih snaga cestom i dolinom prema gradu. Jačina treba da bude oko 20 boraca. Ova zasjeda treba da održava vezu sa kolonom X brigade koja napada preko Zastinja.

5) *Putovođe*. Štab Glamočko-livanjskog odreda uputiće najmanje 30 putovođa još danas štabu X brigade. Za uspjeh akcije putovođe su veoma važne. Štab odreda i svoje će jedinice snabdijeti putovođama.

6) *Početak napada*, tj. početak borbe sviju jedinica ima da bude tačno u 2 (dva) sata izjutra 30 avgusta, tj. u 2 (dva) sata noću između 29 i 30 avgusta. Preduzmite sve da jedinice blagovremeno dođu, tajno priđu i na vrijeme počnu sa napadom. Obično se zakašnjava i zato na svaku kolonu obratite najveću pažnju da na vrijeme stignu.

7) *Komandno mjesto*. Ja ću se nalaziti sa štabom X brigade na kotama između Mrđanovca (kota 1251) i Debelog Brda (kota 1207) i kasnije prema Bašajkovcu, kuda treba slati izvještaje.

Štab Glamočko-livanjskog odreda biće u početku oko kote 1202 blizu Brnićeve i Mihaljevićevih košara. Ukoliko se bude pomjerao, ostavljaće vezu.

8) *Borbeni znaci*: Poziv Vlado — odziv guraj.

a) *Znaci raspoznavanja*: noću 29/30 avgusta: Cincar — Dinara, a danju 30 avgusta Glamoč — Duvno.

b) *Znaci zviždanjem*: Odziv dva kratka zvižduka — lozinka dugačka zvižduka.

v) *Vidni znaci*: Odziv puška u vis vodoravno, lozinka puška u stranu vertikalno.

9) Sve jedinice treba da obrate pažnju na zaštitu svojih leđa i na prihvati.

10) *Zaštita štabova*. Svi štabovi treba da imaju dovoljnu zaštitu.

11) *Ishrana*. Treba pripremiti jedan obrok najmanje u hljebu i mesu.

12) *Sanitet*. Štab brigade i odreda odrediće mjesto brigadnog i odredskog saniteta odnosno previjališta i saopštiti to jedinicama. Naoružane borce treba koristiti za prenos ranjenika. Ranjenike prenositi do sela Doca, a odatle će se svi ranjenici pod kontrolom odredskog saniteta i odredske zaštite postepeno prenositi do bolnice Drvarskog odreda.

13) *Plijen*. U oružju, municiji, odijelu i hrani dijeliće se srazmjerno svima jedinicama koje učestvuju u borbi. Treba po svaku cijenu spriječiti samovoljno uzimanje ma čega od strane jedinica bez znanja komande.

Plijen će se evakuisati prema Cincaru. Konfiskaciju imovine narodnih neprijatelja izvršiće naročite ekipe, zbog toga starješine i vojnici ne smiju ništa uzimati bez znanja više komande koja rukovodi operacijom.

14) *Zarobljenike* evakuisati do štaba X brigade, odakle će se preko Doca evakuisati dalje. Postupak prema zarobljenicima treba da bude korektan, a u slučaju bjekstva ubijati.

15) *Gradsku službu* poslije izvršene akcije (održavanje reda, bezbjednosti, pomoć oko konfiskacija) vršit će za prvo kraće vrijeme jedan bataljon X brigade, a poslije uspostave mjesnih vlasti ovu službu preduzeće jedan bataljon Glamočkolivanjskog odreda. Po danu treba paziti na zaštitu od avijacije kao i osiguranje patrola na pravcima koji vode od neprijateljskih garnizona Kupres — Duvno — Sinj, a isto tako i noću.

16) *Izviđanje*: Sa polaznih položaja i kota u blizini ne može se izviditi grad, ali sa podesnih kota treba, pazeći da se ne otkrije akcija, sa starješinama izvidjeti teren u granicama mogućnosti. Paziti da starješine budu zaštićene za vrijeme izviđanja. Putovođaama dati najdetaljnija obavještenja o zadacima i traži od njih potrebne podatke o terenu i najpogodnijim skrivenim prilazima.

17) *Tajnost*. Pripreme, pokret i prilaženje izvršiti u najvećoj tajnosti.

18) *Veze*. Pored veza sa višim štabom, susjedne jedinice treba da održavaju veze među sobom i to treba zapovješću odrediti.

19) *Zadaci poslije akcija*

a) X brigade. Poslije izvršene akcije sa jednim dijelom snaga progoniće razbijenog neprijatelja najbržim tempom, a sa snagom od oko dva bataljona krenuće pravcem Livno — Potočani — Zagoričani — Ostruljak — Obla Glava — Gradina, odakle će sa Gradine i Rudina napasti Duvno, očistiti ga i progoniti potučenog neprijatelja. Jedan bataljon ostaće za prvo vrijeme u gradskoj službi [u] Livnu, a poslije smjene prema potrebi taj će bataljon ući u sastav brigade.

b) Glamočko-livanjski odred sa jednim dijelom snaga progoniće potučenog neprijatelja, a sa drugim manjim dijelovima kontrolisati će pravce od Malovana i Šujice i paziti da ne nađu četničke i ustaške bande od Malovana i Kupresa. Poslije uspostave mjesnih vlasti poslati jedan bataljon u Livno za gradsku službu, ali paziti na njegovu zaštitu od avijacije.

20) *Ova zapovijest ne smije pasti neprijatelju u ruke.*⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik komandanta
Branko Poljanac

BR. 99

**ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 29 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
IZVRŠENJE POKRETA NA PROSTORIJU S. ŠAHBEGOVI-
ĆI — BIJELA VODA¹**

Š T A B
IV PROL. BRIGADE
29. VIII. 1943 god.
u 16,15 časova

ZAPOVIJEST

**ZA IZVRŠENJE NASTUPNOG MARŠA OD S. GURDIĆA
DO PROSTORIJE S. ŠAHBEGOVIĆI—BIJELA VODA
(Sekcija Kladanj, Sarajevo. Raz. 1 : 100.000)**

Prema prikupljenim podatcima, na prostoriji preko koje treba da izvršimo pokret nalazi se 200—300 slabo organizovanih i slabo naoružanih četnika. Obično se nalaze oko svojih sela po manjim grupicama (vodovi i čete). Jedna od ovih grupa u selima Žeravice, Igrište i Riječica pod komandom Relje Veskovića (bivšeg jugoslovenskog narednika) do sada je održavala vezu sa partizanskim jedinicama pri prolazu.

U selu Knežina nalazi se manji broj milicije sa nešto domobrana. Niti po broju, naoružanju, niti po moralu ove neprijateljske jedinice nemaju nikakvih ofanzivnih namjera.

¹ O rezultatima izvršenja naređenja vidi u dok. br. 113.

² Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11—1/II, k. 738.

Naša brigada ima zadatak da izvrši nastupni marš sa prostorije s. Gurdići do na prostoriju Šahbegovići — Bijela Voda
Radi izvršenja prednjeg

N A R E Đ U J E M O :

Prethodnica: Komandant Nikola Banović (II b.)
Svega jedan bataljon.

1.— Polazi sa prostorije s. Gurdići na kojoj se sada nalazi² pravcem: s. Gurdići — s. Barice — istočno³ od s. Pridvorice — Kruševci — Meljine — Kazmerići — Žulj — s. Šahbegovići (zaseoci: Krajevi — Nehorići) — s. Bijela Voda.

Polazak prethodnice iz s. Gurdići 30 ov. mj. u 4 časa izjutra.

U toku marša prethodnica se ima obezbeđivati kako frontalno tako krilno i bočno.

Glavnina: Komandant Blažo Marković. Sastav: dva bataljona (I i V b.) Četa pratećih oruđa, intendantura i bolnica.

2.— Polazi sa prostorije s. Gurdići na kojoj se sada nalazi pravcem određenim za prethodnicu.

Red marševanja: I bataljon. Četa pratećih oruđa, V bataljon, bolnica, muzika i intendantura.

Štab brigade kretaće se sa I bataljonom.

Polazak glavnine iz s. Gurdića u 4.15 časova 30 ov. mj.

Bočno obezbeđenje u kretanju prema potrebi određivaće komandant glavnine.

Po dolasku na određenu prostoriju komandant kolone razmjestiće jedinice na licu mjesta.

U toku marša stalno održavati vezu sa prethodnicom.

Zaštitnica: Komandant Miroje Žarić.
Svega jedan bataljon (III) b.).

3.— Polazi iz s. Gurdića pravcem određenim za glavinu.

U toku pokreta obrazovati pravilnu zaštitnicu kako ne bi došlo no iznenađenja sa leđa. Za vrijeme kretanja držati stalno vezu sa glavinom.

Polazak iz s. Gurdića 30 ov. mj. u 4.30 časova.

² Vidi dok. br. 95.

³ U originalu pogrešno. Treba »sjeverno«.

U toku pokreta ne smije biti nepotrebnog zastajkivanja, prekidanja veze, razgovora, pjesme i slično, već mora vladati primjeran red i savršena marševska disciplina. Otstojanje između boraca u maršu treba da bude od 5—6 m a između konja najmanje 10 m. Nagomilavanja ne smije nikada biti, o čemu će rukovodeći drugovi strogo voditi računa.

Preduzeti sve potrebno radi zaštite od aviona.

Borbeni znaci: za dan 30 ov. mj. »dizanje puške u vertikalnom položaju jedanput u vis«; za noć 30/31 **Proleter — Pobjeda.**

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Vojo Nikolić

Načelnik:
Blažo Marković

- Komandant
Ljubo Vučković

(M. P.)

Dostavljeno svima jedinicama
ove brigade.

BR. 100

**IZVJEŠTAJ ŠTABA KOZARSKOG NOP ODREDA OD 29
AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU GRMEČKE GRUPE NOP
ODREDA O AKCIJAMA IZVEDENIM KOD BLAGAJA I
PRIJEDORA¹**

Š T A B
KOZARSKOG N.O.P. ODREDA
Br. 2/43
29. VIII. 1943 g.

DRUGARSKOM ŠTABU GRMEČKE GRUPE N.O.P.
ODREDA

Položaj

Dostavljamo vam izvještaj o akcijama ovoga odreda.

Dana 17 avgusta naš I bataljon likvidirao je neprijateljsko uporište u Blagaju.² Tom prilikom zarobljeno je 500 domobrana sa jednim narednikom. Zaplijenjen je sljedeći ratni

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1—1, k. 1625.

² Vidi dok. br. 154.

materijal: 1 mali bacač sa 80 mina, 2 p. mitraljeza, 60 karabina, 2 strojnice, 1 parabola, 20.000 metaka, 100 komada bombi. Mi nismo imali ni mrtvih ni ranjenih. Neprijatelj također. Svi bunkereri su zapaljeni

Dana 29 avgusta t. g. pošto smo doznali da kreće iz Prijedora jedna bojna 373 njemačke motorizovane divizije,³ koja je kretala prema Bihaću, skoncentrisavši naše snage, mi smo im postavili zasjedu na cesti između Prijedora i Bos. Novog. Neprijatelj je naišao sa 32 kamiona, od kojih je bilo 6 luksuznih auta. Pošto smo ih upustili u zasjedu otvorili smo vatru. Zapaljeno je 32 automobila i 8 motocikla. Uništili 3 protivtenkovska topa kal. 50 mm (najmodernijeg tipa). Zaplijenjeno je 6 protivtenkovskih topova istog kalibra sa 1.450 granata, 4 njemačka p. mitraljeza (»šarca«). Cijela je posada uništena ili zarobljena. Zatim je uništeno 4 kamiona topovske municije i jedan kamion manevarske—puščane municije. Zarobljeno je 36 domobrana »tigrovaca« i 6 Nijemaca. Uništena je jedna radio-stanica i zaplijenjena dva radio aparata. Također je zaplijenjeno mnogo sanitetskog materijala. Neprijatelj je imao preko sto mrtvih, među kojima i tri njemačka oficira. Ovom prilikom doživjeli smo prijatno iznenađenje, tj. domobrani i »tigrovci« ubijali su sami Nijemce i molili naše borce da im ne oduzimaju oružje, već da se oni lično obračunaju sa švapskim skotovima. Iz tih razloga došlo je [do] borbe između domobrana i Nijemaca i na taj način je poginulo nekoliko domobrana. Na našoj strani je bilo 4 mrtva i 5 ranjenih, od kojih je samo jedan teže. U ovoj borbi poginuo je i sekretar S.K. KPJ za Prijedor drug Ilija Bursać.

25 avgusta jedna naša patrola dočekala je [u] Lijevcu jednu oružničku patrolu i ubila 8 oružnika a zarobila 6. Zaplijenjeno je 8 karabina, kao i 500 metaka i 5 pari cipela.

27 avgusta na večer snage načeg II bataljona izvršile su akciju na Lamovitu i tom prilikom je zarobljena cijela 6 satnija 7 p. pukovnije⁴ Sarajevo. Ovo je bilo na cesti između Kozarca i Ivanjske. Zaplijenjeno je: 2 teška mitraljeza, 1 teški bacač, 1 laki bacač, 9 p. mitraljeza, 66 pušaka, 15.000 metaka, 36 mina za veliki bacač, 42 mine za mali, 30 konja. Zarobljeno je 92 domobrana, 6 vodnika, jedan zastavnik i jedan nadporučnik. Svi su domobrani izrazili želju da ostanu u redovima NOV, u svojim krajevima, i mi smo ih pustili u njihove krajeve. Nijedna strana nije imala gubitaka, osim tri

³ Vidi dok. br. 172 i 204.

⁴ O gubicima Sedme lovačke pukovnije u avgustu vidi u dok. br. 211

Nijemca koji su ubijeni jer su davali otpor, i na našoj strani dva druga lakše ranjena.

27 avgusta snage našeg III bataljona likvidirale su neprijateljsko uporište u Čelinovcu kod Gradiške. Zarobljeno je 14 oružnika. Zaplijenjeno je 13 karabina, jedan p. mitraljez i nekoliko okvira za p. mitraljez i oko 8000 metaka. Zatim 60 litara gasa, 200 kg brašna, dosta čebadi, 17 šinjela, 20 koporana. Naši gubici su: 2 ranjena, od kojih jedan teže. Zaplijeno je 12 bunkera i jedna utvrđena kuća.

Moli se drugarski štab da ovaj izvještaj dostavi Vrhovnom štabu NOV i POJ — da oglasi preko »Slobodne Jugoslavije«.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol.komesar
Milan

(M. P.)

Komandant
Dragan⁵

BR. 101

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU SEDAMNAESTE ISTOČNOBOSANSKE DIVIZIJE ZA NAPAD NA GRAČANICU¹

Š T A B
I BOSANSKOG KORPUSA
30. VIII. 1943
8.40 časova

ŠTABU XVII ISTOČNOBOSANSKE DIVIZIJE

Položaj

DIREKTIVA:

1. Prema prikupljenim podacima od povjerenika neprijateljsko uporište Gračanica posjednuto je slabijim snagama: milicijom, domobranima i sa nešto žandarma. Fortifikacijsko uređenje Gračanice nije planski izvedeno, već se isto sastoji

⁵ Zgonjanin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4:1—1, k. 407.

od izvjesnog broja bunkera i rovova na brzu ruku izrađenih, no ovo u svakom slučaju ispitati.

Četnička uporišta Potpeć i Smoluća broje od oko 200 četnika, sa puškama, koji do sada nisu vodili jače borbe sa našim snagama.

2. Noću 30—31 avgusta t.g. likvidirajte pomenuta uporišta, razoružajte četnike, miliciju i žandarme.

3. Prilikom likvidacije Gračanice² po mogućnosti izvršiti napad na željezničku stanicu Karanovac, koju temeljito porušiti odnosno zapaliti.

4. U toku izvođenja ovih akcija vi trebate biti obezbijeđeni od pravca Doboja, za što upotrijebiti jedan dio snaga. Drum i željezničku prugu Doboj — Gračanica porušiti i postaviti sigurne prepreke protiv neprijateljske motorizacije. Za rušenje i stvaranje prepreka iskoristiti seljake sa tog prostora (Gračanica).

5. Poslije likvidacije pomenutih uporišta i razoružavanja njihovih posada izvršiti mobilizaciju, pa potom jedinice povući na dosadašnju prostoriju. Po izvršenoj akciji dostaviti izvještaj cvome štabu u najkraće vrijeme.

Sve ostale pojedinosti za izvođenje akcija regulisaće Štab XVII divizije prema momentalnoj situaciji i promjenama ako bi ih bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik pukovnik
Jovan Vukotić

Zastupnik komandanta
Tošo Vujasinović

² Vidi dok. br: 119.

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE DI-
VIZIJE ZA DALJE ČIŠĆENJE ČETNIKA NA PROSTORIJI
IZMEĐU VRBASA I SANE¹**

Š T A B

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Br. sl.

Dne 30-VIII-1943 g. 11h

ŠTABU IV N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

Na savjetovanju kod V. Š. došlo je do izvjesnih promjena i reorganizacije. U Vaš štab za zamjenika kta divizije dolazi drug Vojo Todorović. Mislim da [će] vam drug Vojo pružati dobru pomoć i da ćete biti zadovoljni sa tom popunom štaba.

Drug Bajalica² dolazi za pol. komesara X divizije a Nemanja³ za zamjenika komandanta divizije.

Drugovi u V. Š. podvukli su važnost razbijanja i uništenja četničkih bandi na našem području i postavili pred nas da se do maksimuma založimo da te bande uništimo i razbijemo ih kao formacije.

Za sad vaša divizija ima zadatak da se posveti ovome zadatku na prostoriји između Sane i Vrbasa i sjeverno od ceste Ključ — Mrkonjić. Ne dozvoliti da se bande kao formacije povrate ponovno u Manjaču. Stoga za sad najmanje jednu brigadu držite na prostoriји Manjače i zatvaranju pravaca prema Mrkonjiću i Jajcu.

Ukoliko je situacija zrela da se napadne S. M.⁴ to učinite odmah jednim brzim manevrom sa dijelovima vaše divizije.

Mi ćemo se nalaziti u Mrkonjiću te nas isto obavještavajte o situaciji.

X-oј brigadi je izdano naređenje da krene u sastav IV divizije.

X divizija će preuzeti na sebe sektor južno od ceste Ključ — Mrkonjić. Veza sa ovom divizijom — preko Mrkonjića.

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29/1—2, k. 456.

² Dmitar

³ Vlatković

⁴ Sanski Most

Naredite XII brigadi da svoj protukolski top hitno uputi za Mrkonjić, koji traže V. Š., a njima ćemo dati drugi top koji se nalazi u Podgrmeču.

Na radio telegrafski kurs pošaljite takođe odmah 4—5 drugarica — drugova i preko Mrkonjića u V.Š. kako bi se cspobile-li za radio telegrafiju. — Drugove i drugarice treba odabrati. Po mogućstvu da su takvi koji imaju nešto škole ili od ranije znanje. Naročito možete poslati neke drugarice iz VIII brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Br. 432

kt
S. Rodić

BR. 103

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRMEČKE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O ZATVARANJU PRAVCA BOSANSKI PETROVAC — DRVAR¹

ŠTAB GRMEČKE GRUPE
PARTIZANSKIH ODREDA

2 BOS. KORPUSA

Br. Sl.

30-VIII 1943 g.

ŠTABU II BOS. N.O.U. KORPUSA

Položaj

Primili smo vaše naređenje str. pov. br. 151 od 29.VIII.² i po istom smo odmah postupili, to jest naredili smo Drvarsko-Petrovačkom odredu da postavlja dubinske zasjede neprijatelju koji bi prodro od Petrovca za Drvar, da zauzme najpovoljnije položaje za doček neprijatelja (Drvar — Oštrelj) i da se neke snage nađu na sektoru Otaševac — Drvar. Isto tako obavijestili smo ih da će [na] taj sektor uskoro stići i druge snage te će ih pomoći u razbijanju neprijatelja. Pored toga javili smo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 39—1—5, k. 456.

² Vidi dok br. 97.

im da je neprijatelj sa slabim moralom i da su mnogi spremni na predaju. Ovo naređenje otišlo je odmah po dolasku vašeg kurira a to je bilo u 20 časova i 20 minuta 29. o. mj.

Našim jedinicama neprijateljski položaj na Vrhpolju predao se.³ Predalo se 130 vojnika sa 13 puškomitraljeza, jednim teškim mitraljezom, jednim malim bacačem i nešto municije. 20 vojnika ostalo je u našim jedinicama a ostali su, što je nepravilno, pušteni kućama.

Sa ostalih sektora nemamo izvještaja o promjenama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar

(M. P.)

Komandant
Milorad⁴

BR. 104

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 30 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O REZULTATIMA BORBI PROTIV ČETNIČKIH I USTA-
ŠKIH JEDINICA NA SEKTORU MANJAČA¹**

Š T A B

IV N.O.U. DIVIZIJE

Br. . .

30.VIII.1943 god.

ŠTABU II N. O. UDARNOG KORPUSA

Položaj

U akciji na Manjačkom sektoru² zarobljeno je i ubijeno oko 60 četnika i komandant četničke brigade Mićo Azarić. Zaplijenjeno je i zarobljeno oko 30 karabina, 3000 pušanih metaka, 1 teški bacač, 69 mina za bacač, nešto vojničke sprema, šećera i soli, 7 domobrana. Ubijeni četnički komandant Mićo Azarić poznat je kao zlikovac i ubica poštenog srpskog, musli-

³ Vidi dok. br. 170.

⁴ Mijatović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 20—3, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 69 i 113.

manskog i hrvatskog naroda. Srušen je vodovod u selu Subotici koji je davao vodu za cijeli grad Banja Luku. Dijelovi snaga ove divizije gonjenjem neprijatelja došli su do neprijateljskog garnizona Banja Luka, do sela Rekavice i Pavlovca, koja se sela nalaze ispred samog grada Banje Luke. Četničke bande ne mogavši dati otpor našim snagama, uz pripomoć ustaša i domobrana, pobjegle su u Banju Luku, gdje su izvršile koncentraciju u Gornjem Šeheru i zatražile pomoć od Nijemaca za protunapad na naše snage. 28-og ovog mjeseca četnici, ustaše i Nijemci izvršili su protunapad na našu VII brigadu uz pripomoć jakog bombardovanja i mitraljiranja avijacije i artiljerijom. Bombardovanje i mitraljiranje bilo [je] žestoko i omogućilo je neprijatelju da odbaci jedan dio snaga ove divizije sa njihovih položaja i isti su se morali povući pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja prema Slivnu i Kadinoj Vodi.³

Prvo bombardovanje bilo je upereno na Štab ove divizije koje je trajalo dva i po sata. Prilikom bombardovanja ubijen je jedan drug iz zaštitnice i nekoliko konja. Isto tako pri povlačenju pod jakim bombardovanjem nismo mogli ponijeti nešto od spremne materijala, kojeg smo većim dijelom sklonili. Borba sa neprijateljem trajala je cio dan i neprijatelj je uspio da povрати svoje položaje Vodičko Brdo i Slivno.

Nemamo još tačnih podataka o gubicima naših i neprijateljskim u ovoj borbi, čim dobijemo tačne podatke izvijestićemo vas.

Da bi snage ove divizije mogle da daju ozbiljnije bitke, tražili smo VI i X brigadu da najhitnije dođu u sastav ostalih jedinica ove divizije. U dopisu VI-oj brigadi naznačili smo da Mrkonjić Grad primi bataljon VII brigade koji se nalazi na tom sektoru.

Kako je u sastavu ove divizije Grahovsko-Peuljski odred »Gavrila Principa«, a ne možemo mu dati dovoljno pomoći u pogledu vojno-političkog rukovođenja, to smo mišljenja da se isti priključi nekoj drugoj jedinici.

Štab divizije nalazi se u Sokolovu. Snage VIII brigade nalaze se na položaju — Lokvari, Dujakovci, Božići. — Snage VI brigade nalaze se, — na položajima sjeverno od Sokolova prema Bronzanom Majdanu jedan bataljon, ostale snage ove brigade nalaze se na čišćenju Trivunčićeve bande i obezbjeđenju Mrkonjić Grada. Sa snagama XIII brigade nemamo veze već 6 dana, tj. po odlasku na zadatak čišćenja Tramošnje i ostalih sela prema pruži Sanski Most — Prijedor i Prijedor — Banja Luka, istim smo uputili dopis prije 4 dana da sa snagama

³ Vidi dok. br. 172.

dođu prema selu Subotici radi koncentracije divizije, što do danas nisu učinili.

Ukoliko je moguće, dodijelite nam još jednu protivtenkovsku pušku, pošto neprijatelj kombinuje svoje napade tenkovima i oklopnim automobilima.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško

Komandant
Petar

BR. 105

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 30 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O POVLAČENJU NEPRIJATELJA U PRAVCU ČARDAKA
I MLINIŠTA¹**

Š T A B
X N.O.U. DIVIZIJE
—2 BOS. KORPUSA—
Br. sl.
30/8 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Koncentracija i približavanje jedinica ove divizije, koje su trebale da izvedu akciju čišćenja i razbijanja četničke bande², o kojima je bila riječ u prisustvu toga štaba, već je u toku.

Ali prema danas dobivenim podacima banda Trivunčića iskupila se je sva i uzgred mobilisala veći broj ljudstva sposobnog za vojsku tako da ih je bilo ukupno oko 700. Cijela ova banda je napustila dosadašnji teren i krenula šumom u pravcu Čardaka i Mliništa. Tačne njihove namjere nijesu nam poznate, ali pretpostavljamo da su osjetili da se ne mogu održati na ovome terenu i da hoće da se spoje sa Đujićevim snagama. Napominjemo da je sa njima bio veći broj nenaoružanih, što

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 38/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 85.

svjedoči da imaju namjeru krenuti sa jačim brojem ljudi gdje ih mogu naoružati.

Drugih novosti na ovome sektoru nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Nemanja

Komandant
Vel. M. Knežević

(M. P.)

BR. 106

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE
ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O POKRETIMA I IZVE-
DENIM AKCIJAMA¹**

Š T A B
VIII K.N.O.U. BRIGADE
dne 30.VIII.1943 g.
Položaj

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

15-todnevni
izvještaj.

Položaj

Akcije: Dana 18.VIII. jedna četnička grupa u jačini od 150 ljudi napali su na jednu četu IV. bataljona i potisli je sa njenih položaja². Intervencijom II i IV bataljona neprijatelj je protjeran sa tih položaja u pravcu Dubice. Ova borba bila je vrlo kratka i vođena je na Kuku iznad Čađavice.

U ovoj borbi žrtava nije bilo.

20.VIII. čitava brigada krenula je u pravcu Manjače sa zadatkom čišćenja Manjačkog sektora od četnika³. Bataljoni su išli pravcem Rajkovci — Tisovac — Lazići, Marčetići — Miletći — Mačkovac — Bataruša — Lokvari, Čađavica — Dubica — Metla — Šipkine Poljane — Lokvari, Sitnica — Kik — Bunarevi — Dujakovci — Stričići. Tokom ovih operacija I i II bataljon bio je napadnut pred Lokvarima. Poslije kratke borbe neprijatelj je pobjegao u pravcu Lusića. Žrtava nije

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11—3, k. 775.

² Vidi dok. br. 113.

³ Isto

bilo. IV bataljon je bio dočekan kod Dujakovaca, ali je i odatle neprijatelj brzo pobjegao u pravcu Stričića. Ni ovdje nije bilo žrtava.

Zadatak koji je brigada dobila za ovaj dan je izvršen u potpunosti. Po završenom zadatku jedinice su krenule i dalje i spremile napad na skoncentrisanog neprijatelja kod crkve na Klisini. Međutim neprijatelj je i odatle pobjegao u pravcu Slivna.

22.VIII. naše jedinice krenule su dalje i zaposjele položaje Cvijetići — Vodički Vrh — Lunjevac i k. 846 i 761 sa namjerom da zajedno sa tada Ribničkim odredom napadnu neprijatelja u Slivnu. Kako Ribnički odred nije uzeo određene položaje, neprijatelj se povukao ka Zelencima. III bataljon sa jednom četom napao je neprijatelja na visovima iznad Zele-naca, protjerao ga odatle i stjerao u Pervan. Tu je zarobljeno 10 četnika, 1 karabin sa 50 metaka.

I bataljon u jednom gonjenju neprijatelja zaplijenio je 2 sanduka puščane municije.

Isti dan na večer izvršen je napad na neprijateljsko uporište Han Kola⁴. Napad nije uspio iz više razloga, a glavni su: 1) napad četnika prilikom privlačenja, radi toga zakašnjenja sa napadom, nije bilo zajedničke vatre, nedovoljna priprema i kasno izdavanje naređenja za napad.

U ovoj borbi imali smo 3 teže i 4 lakše ranjena borca, od kojih su 2 u bolnici podlegla ranama.

Neprijateljski gubici: 1 domobran ranjen, 1 puškomitraljez uništen (od bacača) i poginuo četnički komandant brigade Mićo Azarić.

23.VIII. neprijatelj je sa garnizonskom snagom pojačan sa dvije satnije izvršio napad na naše položaje Vodički Vrh — Kik — Vukmiri. Borba je trajala oko 2 sata, gdje je djelovala neprijateljska artiljerija sa Brankovca i vrlo jaka minobacačka vatra. U ovoj borbi imali smo 2 ranjena druga. Neprijateljski gubici su nepoznati, ali je bilo dosta i mrtvih i ranjenih. Zarobljeno je 6 domobrana, 6 karabina i vojnička sprema njihova. 24.VIII. naša brigada sa 3 bataljona i dijelom Prateće čete krenula je u pravcu Pervan — Goleši — Kuvelj. III bataljon je bio dočekan od jedne grupice četnika koji su se brzo razbježali.

25.VIII. III bataljon je postavio zasjedu u 3 sata u jutro na cesti Banjaluka — Han Kola, na šestom kilometru od Banjaluke, a sa dva bataljona smo krenuli u pravcu Bistrice.

U 8 sati ujutro naišla su jedna borna kola i jedan oklopni kamion na zasjedu. Nekoliko vojnika sjedilo je na krovu. Borci

⁴ Isto i dok. br. 160 i 162.

III bataljona otvorili su vatru sa 20 metara i ubili 3 vojnika i nekoliko ranili. Prilikom povlačenja četnici su napali III bataljon i odmah su počeli bježati. Ovaj bataljon ih je gonio u pravcu Pavlovca.

I i II bataljon je počeo borbu sa četnicima na Brankovcu oko 14 sati i vodio je do 19 sati progoneći neprijatelja sve do Pavlovca. U svim ovim borbama mi nismo imali gubitaka a neprijateljski gubici nepoznati.

25.VIII. naša 3 bataljona bila su napadnuta od četnika i legionara na Brankovcu i Čokorima. Borba je primljena oko 11 sati i vođena u postepenom povlačenju, nanoseći neprijatelju velike gubitke, sve do 20 sati. U ovoj borbi imali smo 2 mrtva i 3 lakše ranjena. Neprijateljski gubici oko 50 mrtvih i, po pričanju jednog četnika, mnogo ranjenih.

27.VIII. naša 3 bataljona bila su rano u jutro napadnuta pješačkom, minobacačkom i artiljeriskom vatrom, a kasnije i avionskom. Neprijatelj je bio mnogo jači, a naši borci sa malom municijom, i mi smo oko 11 sati izdali naređenje za povlačenje na položaje Vodički Vrh — Kukrika — Kamzača — Tavanak, a poslije u pravcu Klisine.

U ovoj borbi naše pješačke jedinice imale su samo jednog mrtvog i 5 ranjenih. Kolike su gubitke pretrpjele komore nismo još utvrdili, jer se neke nalaze u Ključu i još nisu došle u sastav svojih jedinica. Neprijateljski gubici su nepoznati, ali je bilo nešto i mrtvih i ranjenih.

Vojni rad

Za posljednjih 15 dana nije se radilo ništa drugo sem konferencija i savjetovanja. Kursevi koji su počeli nisu se mogli održati. Formirano je jedno protukolsko odjeljenje, a pristupilo se formiranju u svakom bataljonu po jednog protuavionskog odjeljenja.

Borbenost

Borbenost boraca je na visini. Ima po koji borac za koga se ovo ne može reći. Borbena gotovost je dobra.

Disciplina

Disciplina boraca se popravlja kako marševska tako i logorska. Strojna disciplina je dosta dobra. Disciplina vatre u zadnje vrijeme nije bila na visini, ali će se poraditi na tome da ona bude na visini.

Odjeća i obuća

Odjeća u boraca je u posljednje vrijeme vrlo slaba, a veša skoro i nema. Sa obućom ova brigada stoji vrlo slabo. Ima četa koje nemaju više od dva para cipela.

Zdravstveno stanje

Zaraznih bolesti nema, češe nema, jedino manja oboljenja stomaka. Opaža se stalna zamorenost usljed čega dolazi do iznemoglosti i borci se vrlo brzo, kako u borbi tako i u maršu, zamore. Slaba odjeća, slaba obuća i hladne noći mogle bi pro-uzrokovati uskoro i oboljenja od nahlade.

Napomena

Naša brigada stoji vrlo slabo s municijom, pa ukoliko se ne može negdje dobiti, bilo bi potrebno da napadnemo neki neprijateljski garnizon, pa tek onda da idemo u borbu s četnicima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Čuk

(M. P.)

Komandant

Hamdija

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE DIVIZIJE O RASPOREDU BRIGADE¹

ŠTAB XIII K.N.O.U.
BRIGADE

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Slali smo vam kurire već dva puta da uhvate vezu sa vama ali je to bilo nemoguće, pa vam danas ponovo šaljemo kurire.

Mi se i dalje nalazimo sa jednim bataljonom u Kruhari-ma, jednim u Sasini i jedn'm u Stratinskoj. Bataljon koji je bio u Jeličkoj i Maričkoj povukli smo preko ceste u Stratinskoj. Neprijatelj je dolazio do Bronzanog Majdana i u Melinu gde se i sada nalazi. Naš bataljon koji je bio u Jeličkoj vodio je malo borbu sa neprijateljem na Rakitovači, gde je neprijatelj bio odbijen, ali usled nastupanja neprijatelja cestom preko Bronzanog Majdana mi smo bataljon povukli preko ceste

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1—21, k. 1626

da ne bi bio tamo, otsečen. Isto tako bataljon koji je u Kruharima imao je malo borbe sa neprijateljem koji je pokušavao prodor prema Vrhpolju, ali je bio odbačen.

Upućujemo vam druga Safeta Filipovića koga ste tražili. Šaljemo vam i tražene podatke o rukovodiocima u našoj brigadi.

Javite nam šta ima novo kod vas? Mi ćemo se zadržati na ovom sektoru do vašeg daljeg naređenja.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30. VIII. 43 god.

Pol. kom.
Obrad²

Komandant
Milan N. Zorić

(M. P.)

BR. 108

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA ŠTABU
GRMEČKE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA O AKCIJA-
MA IZVEDENIM U VREMENU OD 14 DO 30 AVGUSTA
1943 GODINE¹**

Š T A B
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA
Op. broj: 37
30 VIII 1943 g.

ŠTABU GRMEČKE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA

Položaj

Dostavljamo vam 15-dnevni izvještaj o radu i akcijama jedinica Podgrmečkog NOP odreda od 14 do 30 augusta 1943 g.

15 i 16. VIII. Treći bataljon ovog odreda preduzimao je čišćenje terena Podvidača — Koprivna od četničkih bandi. U toj akciji četničke bande su se na svoj uobičajen kukavički način razbježale.

Uspjeh je bio u tome što je teren pročišćen.

² Stišović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 23/4—3, k. 1630.

15. VIII. jedna četa I bataljona u izvidanju na cesti Bos. Krupa — Bos. Petrovac zarobila je nekoliko civila i četvora kola natovarena sa raznim materijalom. Zaplijenjeno 5 konja i dio materijala namijenjen za trgovinu, dok su civili sa ostalim materijalom i kolima pušteni pošto su prethodno ispitani.

18. VIII. — I bataljon pripremio je zasjedu na istoj cesti.² Ova akcija djelomično je uspjela. Zapaljen je jedan kamion, ubijeno 12 a zarobljeno 2 neprijateljska vojnika. Zaplijenjeno 2 puškomitraljeza (»šarca«), 5 pušaka i izvjesna količina ostale spremne, te strojnica i jedan pištolj.

18/19. VIII. — II i III bataljon pripremili su zasjedu na cesti i pruži Sanski Most — Prijedor u Koprivni. Uspjeh nije postignut s razloga što je pri postavljanju mine na prugu, neopreznošću lica koje je postavljalo minu, ista eksplodirala i tako je zasjeda bila otkrivena. Isti slučaj je bio i na cesti gdje su naišla civilna kola na minu, koja je eksplodirala i zasjedu otkrila. Ovdje je bila greška do jedne jedinice koja je napravila propust u tome da kola zaustavi. U ovoj akciji imali smo jednog mrtvog (miner koji je postavljao minu).

21/22. VIII. — III bataljon (sa jednim vodom) postavio je zasjedu na istoj cesti na mjestu gdje se odvaja put za Stari Majdan. U ovoj akciji ubijena su četiri neprijateljska vojnika i uništen jedan motocikl, dok je zarobljena samo jedna puška. Naši gubici: jedan mrtav i jedan ranjen.

25/26. VIII — I bataljon, 2 čete II bataljona ovog odreda i 2 čete VIII brigade VII NOU divizije hrvatske pripremile su neprijatelju zasjedu na cesti Bos. Krupa — Bos. Petrovac³ u prostoru između Čardaka i ulaza u šumu prema Risovcu. Postignut je nepotpun uspjeh. Ubijeno je 19 neprijateljskih vojnika, većinom Nijemaca, a zarobljeno 14, među kojima je bilo 7 Nijemaca, 6 Poljaka i 1 Čeh. Zaplijenjeno je 3 puškomitraljeza (»šarca«), 18 pušaka, oko 2.000 metaka, postolje sa nišanskim spravama, lafetom i jednim konjem za mitraljez, 1 pištolj, te ostale vojničke spremne. Naši gubici tri mrtva i jedan lakše ranjen.

28. VIII. jedna četa našeg II bataljona učestvovala je zajedno sa Ribničkim odredom u akciji na neprijateljsko uporište Vrhpolje.⁴ Čitava posada sa 145 vojnika naoružanih sa puškama, 16 puškomitraljeza, 1 teškim mitraljezom, jednim teškim bacačem, te svom ostalom spremom predala se. Na stranu naše čete prešao je jedan vod sa 25 pušaka i jednim puškomitraljezom.

² Vidi dok. br. 154.

³ Vidi dok. br. 166.

⁴ Vidi dok. br. 170.

U toku proteklih petnaest dana prešlo je na našu stranu 12 domobrana sa oružjem, među kojima šest vodnika.

Osim gore navedenih akcija vršene su svakodnevno manje zasjede koje nisu donijele ploda pošto neprijatelj nije izlazio.

Paralelno sa vršenjem akcija održavani su vojno-teoretski časovi, kao i praktične vježbe iz ratne službe u vrijeme kada su jedinice bile u logoru.

Između svih bataljona ovog odreda postoje uredne veze koje se održavaju putem kurira. Pored toga imamo čvrste veze sa jedinicama VII divizije NOV Hrvatske, koje se nalaze u Podgrmeču u prostoru Bos. Novi — Bos. Krupa, zatim sa Ribničkim, Drvarsko-petrovačkim, Banijskim i Kozarskim odredom.

U prilogu dostavlja vam se pregled brojnog stanja ljudstva naoružanja i spreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkomesara
Milutin

(M. P.)

Komandant
na položaju

BR. 109

**IZVJEŠTAJ ŠTABA KOZARSKOG NOP ODREDA ŠTABU
DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O AKCIJAMA IZ-
VEDENIM U VREMENU OD 22 JULA DO 5 AVGUSTA
1943 GODINE¹**

Š T A B
KOZARSKOG N.O.P. ODREDA
Br. 30-VII²-43

————— 194 — g.

DRUGARSKOM ŠTABU II. BOS. N.O.U. KORPUSA

Položaj

Izvještaj o akcijama:

22 jula snage našega I bataljona upale su u Islam. Ljubiju i tamo zaplijenile 1000 kg soli, 2 pisaće mašine, 1 radio aparat, 1 šapirograf i jednog ustašu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—1, k. 1625.

² Pogrešno napisano, treba »VIII«.

Jedna patrola I bataljona na cesti Blagaj — B. Novi ubila je 3 domobrana a zarobila 4. Zarobljena su 3 karabina.

22 jula patrola istog bataljona ubila je 4 ustaše na pruzi Volinja — Dobrljin.

Snage III bataljona našeg odreda na cesti Draksenić — B. Dubica dočekale su jednu grupu od 60 do 70 neprijateljskih vojnika, koja je pošla u cilju da štiti kosidbu svojih radnih bataljona. Zarobljeno je 7 »tigrovaca« i jedan Austrijanac, koji je pružao očajnički otpor. Na njihovoj strani bilo je više mrtvih i ranjenih. Na našoj strani bio je samo jedan teže ranjen. Zaplijenjeno je 8 karabina i jedan laki mitraljez (»maksim«). Ova akcija je bila 26 jula.

28 jula snage našeg I bataljona digle su u zrak putnički voz na pruzi između Volinje i Dobrljina.³ Uništena je lokomotiva i jedan vagon. Tom prilikom poginulo je 140 vojnika, većinom Nijemaca, među njima i jedan pukovnik. Zarobljeno je 22 domobrana, 1 ustaški natporučnik i jedan zloglasni ustaša iz Kostajnice. Zarobljeno je 37 karabina, 1 strojica i 5 pištolja. Zaplijenjeno je: 252 bluže, 272 čakšira, 296 pari cipela, 160 gaća, 160 košulja i 1 radio aparat. Naši gubici 5 mrtvih i 4 ranjena.

28 jula snage našega II bataljona zapalile su 2 vagona sijena namijenjenog od strane četnika za Nijemce.

Snage našega II bataljona na cesti Prijedor — Banja Luka dočekale su dva kamiona i jedan luksuzni auto. Jedan kamion uspio je da pobjegne sa poginulim i ranjenim, a drugi je spaljen. Poginulo je ili ranjeno 25 do 30 Nijemaca. U luksuznom autu zarobljeni su direktor rudnika Ljubija, šef računovodstva i predradnik toga rudnika. Zarobljeno je 50 kg masti i 3 sanduka piva. Kao represalije na tu akciju neprijatelj je zapalio desetak kuća pored te ceste.

Snage III bataljona 29 jula napale su neprijateljsko uporište 15 km između Podgradca i B. Gradiške. Akcija nije u potpunosti uspjela jer je neprijatelj udario našim iza leđa. Zarobljeno je 11 domobrana. Zaplijenjeno je 11 karabina, 1 sanduk municije i ostale ratne spreme. Neprijatelj je imao 4 mrtva i više ranjenih. Mi smo imali 4 mrtva i jednog lakše ranjenog.

Snage našega II bataljona izvršile su napad na jedan njemački bombarder tipa »Junkers 58«. Opazivši naše borce, neprijateljska posada aviona, koja se je spustila u blizini željezničke pruge Prijedor — Banja Luka kod stanice Piskavi-

³ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 234.

ca, pobjegla je u pravcu bunkera, dok su naši borci prišli avionu i natrpali u avion sijena i zapalili ga. Ova akcija je bila 30 jula.

5 augusta snage II bataljona napale su jednu neprijateljsku kolonu u neposrednoj blizini Prijedora na cesti Dubica — Prijedor. Tom prilikom su zarobile 9 »tigrovaca«. Ubijeno je 5 vojnika. Zarobljeno je 11 karabina sa svom ratnom spremom, 14 pari cipela i 2 konja.

6 augusta Udarna četa ovog odreda napala je iz zasjede na jednu grupu Nijemaca na cesti Gradiška — Banja Luka. Naši borci pustili su Nijemce na blizinu od 2 do 3 metra i pobacali u kola u kojima su se vozili Nijemci, bombe. Svih 15 Nijemaca su poginuli. Zarobljeno je: 1 puškomitraljez, 1 stroj-nica i 6 karabina.

6 augusta Udarna četa ovog odreda dočekala je jednu grupu ustaša na cesti Kolonija Dubrava — Gradiška. Ubijena su 2 ustaše i 2 ranjena.

Snage 1 bataljona napale su na jedan kamion na cesti Dubica — Kostajnica. Tom prilikom ubili su 3 domobrana, a 2 zarobili. Kamion je uspio pobjeći.

Ovih dana u izgledu su i druge nove akcije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Milan

Komandant
Dragan

(M. P.)

P.S.⁴ Minersko odjeljenje I bataljona diglo je u zrak jedan bunker trospratni, visok 13 metara, 7 kvadratnih metara, na pruži Bos. Novi — Prijedor, koji je neprijatelj gradio tri do četiri mjeseca. Bunker je bio sav saliven iz armiranog betona. Mineri su podmetnuli minu baš kada je bio dovršen i u koji se je neprijatelj imao useliti za dan dva. Ovaj bunker bio je postavljen na takvom mjestu da je sa njega neprijatelj mogao da kontroliše gotovo 5 km pruge.

⁴ Na originalu dopisano mašinom, latinicom.

**PISMO POLITIČKOG KOMESARA DRUGOG BOSANSKOG
NOU KORPUSA OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. KOMAN-
DANTU KORPUSA O MJERAMA ZA FORMIRANJE PAR-
TIZANSKIH ODREDA I SITUACIJI U ZEMLJI¹**

Druže Slavko,²

Primili smo tvoje dopise.³ Sam si se na terenu uvjerio da rad sa novo-formiranim odredima ide dosta teško. To su i suviše mladi Štabovi, tako da još nisu u stanju da samostalno rukovode sa svojim jedinicama, niti predstavljaju dovoljnu garanciju da će sva naređenja biti brzo i energično sprovedena u djelo. Njima treba mnogo pomoći, kako u pogledu razvijanja i vojničke inicijative i svakodnevne vojničke aktivnosti, tako i u pogledu šireg političkog gledanja na sve događaje i stvari. Moramo ih trgnuti iz odredske učmalosti, osloboditi ih uskogrude odredske politike, politički ih probuditi i vojnički osamostaliti. Oni moraju da postanu svjesni kakvi su i koji zapravo njihovi zadaci i čemu vodi nepravilna i sebičnjačka odredska politika. Oni moraju postati svjesni šta znači odugovlačiti sa sprovođenjem u djelo naređenja viših štabova. Oni moraju početi da brže, energičnije i odlučnije djeluju i da takav sistem u radu i tempo rada zahvati sve niže jedinice i štabove naših odreda. To su mladi drugovi, koji su do juče bili komandiri ili politički komesari četa, a koji su sada, uslijed okolnosti u kakvima se nalazimo, primili mnogo šire i teže zadatke i ne mogu bez pomoći da se snađu i osamostale. Mi im zapravo do danas nismo ni imali priliku da ukažemo svesrdnu pomoć i zato njihov rad ne može ni da zadovolji. Pogotovo, ako se u tako mladim štabovima, nađe po koji samovoljan i politički nezreo rukovodilac, koji prenosi svoj stav i na te drugove. Zato je to Tvoj glavni zadatak na tome sektoru da što češćim sastancima i konferencijama sa štabovima odreda, bataljona i četa ili širim odredskim vojno-političkim konferencijama pomogneš te drugove u svakom pogledu i da im ukažeš na sve dosadašnje nepravilnosti i pogrešna shvatanja u njihovom radu. Kao klasičan primjer kako ne treba raditi, treba im iznijeti slučaj oko formiranja Udarnog odreda, gdje

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 40-5, k. 456.

² Rodić

³ Vidi dok. br. 60.

su oni glavni krivci zašto se takva jedna važna vojnička formacija nije stvorila u predviđenom roku i na taj način omela planove, koje je pred sebe postavio štab Korpusa. Treba najoštrije udariti po tome i naglasiti da se više neće trpjeti takve nepravilnosti koje su postojale može se reći kod sviju novoformiranih odreda.

Ukoliko su štabovi poslali predviđen broj boraca za Udarne odred, isti treba oformiti i vojnički ga aktivizirati. Političke komesare još nismo predvidjeli, a naročito političkog komesara Odreda.

Ukoliko Ti imaš neki prijedlog u tom pogledu pošalji nam ga. Mislim da Vi sami tamo možete pronaći političke komesare četa.

Čim izvršiš formiranje Udarne odreda, dostavi nam detaljan izvještaj i potrebe njegove kako bi i mi pomogli u pogledu automatskog oružja, municije i pušaka. Imaj u vidu da su naše mogućnosti u tom pogledu malene.

Situacija u zemlji je vrlo dobra, naročito u Hrvatskoj. Nedavno je u Slavoniji formiran njemački partizanski bataljon »Ernest Telman«, mađarski partizanski bataljon »Petefi« i češki partizanski bataljon i svi su tom brigadom poslali svoje pozdrave Vrhovnom komandantu drugu Titu. Rasulo u redovima Paveličeve legije i domobranstva nastavlja se i produbljuje. To naročito važi za Hrvatsku. Kod nas u Vrhpolju kod Sanskog Mosta predalo se je 130 domobrana sa kompletnom ratnom spremom Grmečkom odredom.⁴ Tom prilikom domobrani su iznijeli 13 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez. Prelazak legionara i domobrana kod Bihaća Bihaćkom bataljonu nastavlja se svakodnevno i o tome si bez sumnje obaviješten.

IV i X NOU divizija za sada će djelovati na sektoru između Sane i Vrbasa, tj. orijentirale su svoje snage na sjevernu stranu. Ukoliko važnost i aktivnost južnog sektora i svih odredskih snaga na tome sektoru danas je jača i veća nego ikada.

Udarne bataljone Glamočko-livanjskog NOP odreda kompletan ulazi u sastav IX Krajiške NOU brigade.

Drvarski NOP odred dobio je zadatak da prikupi sa svojega sektora i iz svojih jedinica 150 boraca sa kojima će održati kratak vojno-politički kurs, nakon toga ti borci biće upućeni u sastav III Krajiške NOU brigade. To je naređenje VŠ i mi to moramo izvršiti. Zato se i Ti angažuj na tome i ispitaj da li je štab Drvarskog NOP odreda išta učinio po tome. Štabu Odreda dali smo zadatak da taj broj popuni sa petrovačkog

⁴ Vidi dok. br. 170 i 172.

terena i to stotinu boraca, a iz Bihaćkog bataljona pedeset boraca i da ih pripremi politički za pokret. Toliko za sada.
Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR

31 avgusta 1943 g.

BR. 111

UPUTSTVO ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. DELEGATU ZA JUŽNI SEKTOR ZA REORGANIZACIJU I FORMIRANJE ODREDA¹

Š T A B

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Pov. br. 153.—

Dne 31-VIII-1943 g.

*Delegatu za južni sektor ovoga Korpusa
drugu Slavku Komarici*

Tvoj izvještaj od 29 o.mj. primili smo i po istom dajemo Ti sljedeća uputstva:

1) Ukoliko ljudstvo za pokretni odred ni do danas nije došlo, tražiti ga od odreda s tim da se ima u najkraćem roku javiti na predviđenoj prostoriji. Pošto se ljudstvo prikupi, odred formirati. Za komandanta toga odreda određuje se drug Kerkez Mihajlo »Maćuka«, dok će se ostali članovi štaba, ukoliko ih već nemaš, dodijeliti naknadno.

Ovome odredu odmah dati zadatak, ranije već postavljeni.

Nastojati, a ovako i štabovima odreda staviti do znanja, da ljudstvo bude u ovome pokretnom odredu dobro i pouzdano.

2) Što se tiče reorganizacije tamošnjih naših odreda naime štabova odreda, ovo ćemo učiniti naknadno. Treba imati na umu da su sadanji članovi štabova odreda mladi drugovi i da su oni prije kratkog vremena bili na dužnostima koman-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 30/1—2, k. 456.

dira i komesara u četama, a tek po neki u bataljonima i da im, s obzirom na iznijeto, u radu treba pomoći koliko god se može više. I pored toga, na vojnički način, bilo pismeno ili usmeno, od njih treba zahtijevati izvršavanje naređenja.

3) Sa planom akcija tamošnjih naših jedinica iznijetim u tvome pismu od 29. VIII. 43 mi se slažemo, s tim da pomenute jedinice ne moraju biti ograničene samo na naznačene sektore, već akcije i pokrete mogu izvoditi i na drugim sektorima, naime tamo gdje se potreba ukaže, što Tebi stoji na raspoloženju. Ovo će svakako diktovati situacija sa kojom bi Ti trebao na tom sektoru uvijek da budeš upoznat.

4) Italijanske municije imamo i za Sajkovački bataljon može se primiti kod ovog štaba. Za ovo treba uputiti ljudstvo dovoljne jačine.

5) S obzirom da traženi komesari odreda ni do danas nisu došli, to im saopštiti da im izostanak nije opravdan, a da će njihov dolazak biti naknadno javljen.

6) Pri našem polasku sa toga sektora. Ti si dobio uputstva i ovlašćenje na istome. O ovome upoznati su i odredi, sem Drvarskog. Drvarski odred također ima stajati pod Tvojom komandom, zbog čega mu ovo naređenje saopšti.

Što se tiče Tvoga rada, Ti trebaš raditi inicijativno i energično na tome sektoru, a u vezi s tim za to si i ovlašćen.

Sve tamošnje jedinice trebaju Ti podnositi izvještaje i moraju izvršavati Tvoja naređenja, a Ti ćeš ovome štabu slati svoje izvještaje o svim novostima.

Još jednom napominjemo da odredima vojnički i strožije postavljaj zahtjeve i naređenja koja im budeš upućivao.

Nastoj da se s nama povežeš telefonom. O našem daljem mjestu boravka, pošto ćemo se vjerovatno premjestiti, obavijestiće te donosilac ovoga pisma.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Stojnić

Zamj. komandanta
Karanović

(M. P.)

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
31 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA PRE-
UZIMANJE POLOŽAJA OD PRVE KRAJIŠKE NOU BRI-
GADE NA SEKTORU GORNJI VAKUF I PROZOR¹**

ŠTAB I PROLETERSKE DIVIZIJE
31 avgust 1943 g. — 12,30 č.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

Vrhovni štab naredio je sljedeće:

— da prema Travniku sektor koji ste do sada vi držali preuzme V divizija s njenom I krajiškom brigadom;²

— da vaša brigada preuzme sektor Gornji Vakuf — Prozor, tj. sektor koji je do sada držala I krajiška brigada.

U vezi prednjeg

n a r e đ u j e m o :

1. Obzirom da se smjena na gornjim sektorima ima izvršiti između jedinica koje kao jedine zatvaraju te sektore, — smjena će se izvršiti po dijelovima.

2. Odmah uputite svoja dva bataljona prema G. Vakufu, s tim da od I Krajiške brigade preuzme sektor Mejnik — Crni Vrh — Makljen — Draševo — Jaklići, sa zadatkom zatvaranja pravca od Prozora ka dolini Vrbasa.

Ta dva bataljona, odmah po pristizanju na određeni sektor, preuzeće gornji zadatak i smijeniti I Krajišku brigadu, koja će biti upućena prema Travniku za preuzimanje zadatka koji sada vi imate na tom sektoru.

3. Čim pristigne I Krajiška brigada, ili najmanje dva njena bataljona, predaćete njima svoj dosadašnji sektor i sa svojim ostalim jedinicama krenuti na sektor G. Vakuf — Prozor.

4. Član vašeg Politodjela drug Zogović, koji je ovdje, produžiće sa ta dva bataljona, koji će biti prvi upućeni ka Prozoru.

5. Zamjenik intendanta vaše brigade biće privremeno u Bugojnu, gdje će za neko vrijeme potpomagati ekonomske

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 511—1, k. 705.

² Vidi dok. br. 118.

poslove u dolini Vrbaca, koje je preduzeo Ekonomski odsjek Vrhovnog štaba.

Vaša dva opančara takođe su, od strane istog Otsjeka, privremeno uposljeni u fabrici koža u Bugojnu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.) za štab Divizije
Vasa

BR. 113

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE ŠTABU DRUGOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O AKCIJAMA IZVEDENIM
U VREMENU OD 1 DO 31 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

Š T A B
IV N.O.U. DIVIZIJE
2 BOS. KORPUSA
Br. službeno august

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Šaljemo vam izvještaj o izvršenim akcijama jedinica ove Divizije u vremenu od 1 do 31 augusta 1943 god.

1 august

Jedinice VI KNOU brigade u vremenu od 1 do 7 augusta nalazile su se u Podgrmeču gde su davale zaštitu žetve a i same jedinice pomagale su u žetvi. U istom vremenu formiran je novi bataljon i time je ova brigada popunjena. Izvršena su izviđanja na Blatnoj i Vrhpolju, ali je brigada dobila naređenje od štaba ove Divizije za pokret prema R'bniku. gde je stigla 9.VIII u 24 časa.²

4 august

Treći bataljon VIII KNOU brigade vršio je pretres sela Rora i okolice³. Prilikom pretresa jedna manja četnička grupa

¹ Prepis originala. pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 22—3, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 96.

³ Vidi dok. br. 27.

otvorila je vatru na naše jedinice, ali su se odmah razbežali. Žrtava nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani.

11 august

Jedinice VI KNOU brigade krenule su na određeni im zadatak, na sektor Mrkonjić — Manjača. Po odlasku u Gerzovo četnička banda je pripucala na snage I bataljona, ali su za kratko vreme rasterane.

12 august

Jedinice VI KNOU brigade vodile su manje borbe sa četnicima na okolnim čukama oko Gerzova i Barača. Većih borbi nije bilo.

13 august

Dva bataljona VI KNOU brigade krenula su u poteru za četnicima u pravcu sela Trnova.⁴ I bataljon naišao je na dosta jak otpor i uspeo je da 2 četnika [zarobi] i zapleni 4 puške, 1 šinjel 1 koporan, 1 čakšire i oko 150 metaka. Naš jedan drug ranjen. III bataljon naišao je na slabiji otpor. Zaplenjena je arhiva četničke opštine u Gerzovu sa dosta materijala koji nam jasno dokazuje izdajnički rad četnika.

14 august

Jedna desetina VI KNOU brigade koja je bila poslata u Ribnik radi veze na svom povratku naišla je na četničku zasedu. Tom prilikom poginula su dva druga i jedan teže ranjen. Banda se razbežala i nije uspela da odnese oružje sa naših poginulih drugova.

15 august

Jedinice VI KNOU brigade pretresale su šumu Crni Vrh i uhvaćena su dva četnika. Zaplena: 1 puška, 1 koporan, 2 čakšire, 1 fišeklja i 1 opasač.

16 august

Jedinice VI KNOU brigade ušle su u Mrkonjić Grad,⁵ koji je bio napušten i evakuisan po neprijatelju. Jedni delovi snaga te brigade krenuli su do sela Podbrdo i Čeliči.

17 august

Dva bataljona X KNOU brigade koji su bili na Petrovačkom sektoru, zadržala⁶ su se od 17—26.VIII u ovom položaju

⁴ Vidi dok. br. 96.

⁵ Isto i dok. br. 153, 195 i 201.

⁶ Vidi dok. br. 38.

preko Drinića, izvršila su akciju na četnički logor Bujadince. Četnici su se raspršili i pobjegli u Petrovac. Ova dva bataljona odmah usput su mobilisala ljudstvo iz sela Kolunića, Šekovca, Drinića, Bare i Bukovače. U tim selima mobilisano je 60 boraca koje je većinom mobilisao Mane Rokvić za sebe, pa su mu pobjegli na putu. Dalji pokret ova dva bataljona bio je prema Bravskom Vagancu i Smoljani, gde su također mobilisali 20 boraca koji su većinom bili ranije po našim br gadama. U Vodenici su iznenadili četnike, zarobili njihovu kuhinju i 3 četnika sa oružjem. U međuvremenu Nemci su intervenisali od Krnjeuše i Osječenice sa Medene Glavice, gde su im bili logori za osiguranje komunikacija Krnjeuša — Vrtoče i Vrtoče — Petrovac. Borbe su se vodile 2 sata gde Nemci nisu uspjeli preći cestu prema Vodenici. U ovoj borbi ranjena su naša dva druga, gubici neprijatelja nepoznati.

18 august

Jedna grupa četničke bande u jačini od 150 vojnika napala je na jednu četu VIII brigade⁷ i potisnula je sa njezinih položaja. Intervencijom II i IV bataljona iste brigade neprijatelj je proteran sa istih položaja u pravcu Dubice. Ova borba je bila vrlo kratka i vođena je na Kuku iznad Čađavice. U ovoj borbi nije bilo žrtava. Istoga dana I četa I bataljona VI KNOU brigade otišla je za Jajce, dok su ostale snage te brigade krenule u pravcu Bustovače⁸ na čišćenje Manjače. Spaljeni su mostovi na komunikacijama Mrkonjić — Banja Luka.

19 august

Jedan bataljon X KNOU brigade u zajednici sa jednim bataljonom Glamočko-Livanjskog odreda i jednom četom Grahovskog odreda izvršili su akciju na neprijateljsko uporište Čaprazlije, Donji i Gornji Rujani i Lištane.⁹ Neprijateljske snage u ovim područjima bile su oko 250 vojnika, među kojim i jedan broj ustaša i legionara. Neprijatelj je isteran iz pomenutih sela i zaplenjeno 10 karabina, nešto municije i druge vojne spremne. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i više ranjenih. Naši gubici 5 drugova lakše ranjenih. U ovim selima izvršena je konfiskacija, po komisiji koja je obrazovana, imovine ustaških porodica. Konfiskovan je 1 vagon žita i 400 kom. sitne i krupne stoke.

⁷ Vidi dok. br. 106.

⁸ Vjerovatno Gustovara

⁹ Vidi dok. br. 59.

20 august

Jedinice VI KNOU brigade vršile pretres i čišćenje sela Manjače.¹⁰ Jedinice VIII KNOU brigade takođe su vršile pretrese Manjačkog okruga.¹¹ Tokom ovoga čišćenja I i II bataljon VIII brigade KNOU bili su napadnuti pred Lokvarima i posle kraće borbe neprijatelj je pobegao u pravcu Lusića. Žrtava nije bilo. Neprijatelj je davao manji otpor IV bataljonu kod Duja-kovaca ali je i odatle proteran u pravcu Stričića.

21 august

Jedinice VI KNOU brigade nastavljale su pretres sela Manjače prema sektoru Krupa na Vrbasu. Banda je bez otpora bežala na sever.

22 august

Snage VIII KNOU brigade krenule su dalje i zaposele položaje Cvijetići — Vodički Vrh — Lunjevac,¹² neprijatelj se povukao ka Zelencima gde je davao manji otpor te je proteran u Pervan. U toj borbi zarobljeno je 10 četnika, zaplenjen jedan karabin i nešto municije (2 sanduka). Istoga dana u noći izvršen je napad na neprijateljsko uporište Han Kola od strane snaga VIII brigade. Napad nije uspeo jer je neprijatelj imao jače snage nego što se predviđalo.¹³ U ovoj borbi imali smo 7 ranjenih boraca, od kojih su 2 podlegla ranama u bolnici. Neprijateljski gubici nepoznati; saznalo se da je u toj akciji poginuo i četnički komandant Mićo Azarić.

Snage VI brigade vršile su pretres i čišćenje sela Krupa na Vrbasu, Bojanići i Busije. Zaplenjeno je i nešto hrane koja je bila spremljena za četnike i nešto vojničkog odela. Na putu za Han Kola I bataljon naišao je na četničku zasedu kod sela Rekavice, koja je bila u rovovima. Naši su ubili jednog četnika i zaplenili 1 p. mitraljez.

23 august

Neprijatelj je sa garnizonskom snagom, pojačan sa 2 satnije, izvršio napad na snage VIII brigade koja je držala položaj na Vodičkom Vrh — Kik — Vukmiri. Borba je trajala 2 sata, gde je delovala neprijateljska artiljerija sa Brankovca i vrlo jaka minobacačka vatra. Neprijateljski gubici nepoznati, ali je imao više mrtvih i ranjenih. Zarobljeno je 6 domobrana i 6 karabina i nešto druge ratne spremne. Naši gubici¹⁴ ranjena druga.

¹⁰ Vidi dok. br. 96.

¹¹ Vidi dok. br. 106.

¹² Isto

¹³ Vidi dok. br. 160.

¹⁴ U tekstu je ispušten broj.

Snage VI brigade vodile su borbu sa neprijateljem na reci Rekavici. Neprijatelj je imao 2 mrtva i nekoliko ranjenih vojnika. Naš 1 pog.

24 august

Jedan vod III bataljona VI brigade sukobio se sa četnicima. Na levoj obali reke Vrbasa ubijen je 1 četnik kao i naš 1 drug. Posle su se četnici prebacili preko Vrbasa.

III bataljon VIII brigade vodio je borbu sa jednom grupom četnika i nakon kraće borbe rasterao ih.

25 august

Jedan bataljon VIII brigade postavio je zasedu u 3 sata ujutro na cesti Banja Luka — Han Kola na 6 km od Banje Luke. U 8 sati ujutro naišla su jedna borna kola i jedan oklopni kamion na zasedu.¹⁵ Na krovu je sedelo nekoliko vojnika. Borci ovoga bataljona otvorili su vatru iz blizine od 20 metara i ubili 3 neprijateljska vojnika i nekoliko ranili. Prilikom povlačenja četnici su napali na naš bataljon i odmah su pobjegli. Naši su ih proterali u pravcu Pavlovca.

Istoga dana II i I bataljon vodio je borbu sa četnicima na Brankovcu od 14 do 19 časova, progoneći ih sve do Pavlovca. Naši bez gubitaka njihovi neznatni.

28 august

III bataljona VIII KNOU brigade bila su napadnuta od četnika na Brankovcu i Čakorima. Borba je primljena oko 11 sati i vođena uz povlačenje, nanoseći neprijatelju osetne gubitke sve do 20 sati. U ovoj borbi naši su imali 3 mrtva i 5 lakše ranjenih. Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i, po pričanju jednog četnika, više ranjenih.¹⁶

29 august

Tri bataljona VIII KNOU brigade odmah ujutru bili su napadnuti od nemačkih, četničkih i ustaških snaga koje su tukle jakom minobacačkom artiljeriskom vatrom i bombardovanjem iz tri nemačka aviona. Borba je primljena i usled nadmoćnosti neprijatelja naše snage su se povukle na povoljnije položaje odakle su neprijatelja dočekale i povratile natrag. U ovoj borbi imali su naši 2 mrtva i 5 ranjenih. Neprijateljski gubici neznatni, ali ih je imao.¹⁷

¹⁵ Vidi dok. br. 106.

¹⁶ Isto

¹⁷ Isto

29 august

Snage X KNOU brigade u sadejstvu sa jednim bataljonom Glamočko-Livanjskog odreda izvršile su akciju na neprijateljsko uporište Livno,¹⁸ koje je branjeno od 800 vojnika, od kojih 250 ustaša i »Crne legije«. Akcija nije uspjela; naši gubici: 3 mrtva, 3 nestala, 7 teže i 4 lakše ranjena borca. Gubici neprijatelja nepoznati.¹⁹

a) vlastiti

Gubici 12 poginulih, 34 ranjena, 3 zarobljena.

b) neprijateljski: Ubijeno Nemaca 3, ustaša 11, čet. 12, legion. 32,
Ranjeno: Nemaca 6, ustaša 16, čet. 13,

Ukupno pobijenih	78
ranjenih	72
zaroblj.	21

171

Plen: 22 puške, 1 p. mitr., 5259 [municije], 1 šinjel, 1 odelo, 1 kuhinja. Naročito: Ubijen četnički kom. brigade Azarić.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar

Zamenik komandanta

Komandant

¹⁸ Vidi dok. br. 85.

¹⁹ Vidi dok. br. 210.

**ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
IZVRŠENJE POKRETA NA PROSTORIJU S. RASTOVAC —
BRATELJEVIĆI¹**

Š T A B
IV PROL. BRIGADE
31.VIII.1943 god.
u 9 časova

ZAPOVIJEST

**ZA IZVRŠENJE NASTUPNOG MARŠA SA PROSTORIJE S. BOGOVIĆI
DO PROSTORIJE S. RASTOVAC—S. BRATELJEVIĆI**

(Sekcija Sarajevo, raz. 1 : 100.000)

Jače njemačko-ustaške snage nalaze se u Sarajevu i na položajima oko njega. Skoro na svim željezničkim stanicama na pruži Sarajevo — Višegrad nalaze se manje neprijateljske snage jačine od 40—200 vojnika. U stanicama: Podgrab, Sjetlina, Stambulčić i Pale takođe se nalaze manje ustaške snage. Prilikom prolaska naše Divizije preko ove komunikacije stanica Sjetlina je likvidirana i pruga onespособljena za saobraćaj. Stanicu je branilo svega oko 40 ustaša, koji su se razbježali.² Nemamo tačnih podataka da li je željeznička pruga već popravljena, ali sigurno je da se cestom i dalje vrši saobraćaj.

Prema podacima dobijenim od seljaka glavnina naše Divizije je već zauzela grad Foču.

Naša brigada je dobila zadatak da izvrši pokret sa prostorijske s. Bogovići. pređe želj. prugu i cestu Sarajevo — Višegrad i to između želj. stanice Sjetlina i želj. st. Stambulčić a zatim produži pokret do na prostorijsku s. Rastovac — s. Brateljevići.

Radi izvršenja prednjeg zadatka

N A R E Đ U J E M O :

Prethodnica: komandant Veljko Žižić. Svega jedan bataljon (V bataljon).

1.— Polazi sa prostorijske na kojoj se sada nalazi pravcem: s. Bogovići — dolina r. Gračanice — s. Šip (južno od s. Pribulje) — sjeverozapadno od s. Rančići — Omanice (k. 1057) — želj. pruga i cesta na prostorijsku Rakite — k. 1037 — zapadni za-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12/1—1/II, k. 738.

² Vidi dok. br. 211.

seok s. Sjetlina — Sanduci — Osatnica — s. Rastovac — s. Brateljevići.

Polazak danas 31 ov. mj. tačno u 14.30 časova.

Po izbijanju na južne padine Omanice a sjeverno od Rastovca preduzeti sve potrebno radi izviđanja pruge i' ceste. Bataljon mora stići na prugu i cestu najkasnije u prvi mrak a do tog vremena izviđanje mora biti završeno. Po izbijanju na prugu jednu četu uputiti na položaje prema Sjetlini a drugu na položaje prema Stambulčiću, sa zadatkom prvo, onesposobiti odnosno prekinuti želj. prugu i cestu (pregraditi), a tek poslije ovoga posjetiti položaje u određenim pravcima. Bataljon će na ovim položajima ostati sve dok ne prođe i zaštitnica brigade a zatim produžiti pokret na začelju zaštitnice

2.— Polazi sa prostorije s. Bogovići pravcem određenim za prethodnicu.

Polazak danas 31 ov. mj. u 14.45 časova, sem II i I bataljona koji će sa mjesta gdje sada logoruju poći tačno u 14 časova. III bataljon, bolnica i intendantura sačekće ove bataljone (II i I) na putu u jaruzi, gdje će komandant glavnine formirati jedinice i dati znak za pokret.

Red marševanja: III bataljon, Prateća četa, II bataljon, bolnica, muzika i intendantura. Štab brigade kretaće se sa III bataljonom.

Bočna osiguranja prema potrebi određivaće komandant glavnine.

Održavati stalno vezu sa prethodnikom.

3.— Polazi sa prostorije s. Bogovići, tj. sa mjesta logorovanja pravcem određenim za glavninu.

Polazak danas 31 ov. mj. u 14.15 časova.

Održavati stalno vezu sa glavinom.

4.— Po dolasku na određenu prostoriju jedinice će se razmjestiti i to: V bataljon s. Rastovac, I bataljon s. Lučevica,

Glavnina: Komandant Niko Strugar. Sastav: dva bataljona (III i II), Prateća četa, bolnica i intendantura.

Zaštitnica: Komandant Boško Kuljača. Svega jedan bataljon (I b.)

III bataljon s. Brateljevići, Prateća četa s. Brateljevići, II bataljon s. Kovačić, bolnica u s. Brataljevići i intendantura u s. Kovačić. Štab brigade nalaziće se u s. Kovačić.

5.— U toku pokreta danju održavati što veće otstojanje bez gomilanja i zastajkivanja, a u toku noći jedinice što više prikupiti. Put i željeznička pruga mora se što prije prolaziti.

Takođe preduzeti sve radi maskiranja i zaštite od neprijateljske avijacije.

6.— Pronaći dobre i sigurne vodiče, naročito bataljon koji je u prethodnici, i ove vodiče zadržati sve dok ne izvršimo pokret sa nove prostorije.

7. — **Borbeni znaci:** za noć 31./1. septembra **Čiča — Romanija**, za dan 1 septembra »dizanje puške sa privezanom maramicom na vrhu jedanput u vis«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za političkog komesara
M.³ Jovićević

Komandant
Ljubo Vučković

Dostavljeno svima jedinicama ove brigade.

(M. P.)

* Milo

ИТАВ
IV ПРОЛЕТОРАЈЕ
31. VIII. 1943 год.
у 9 часова

ЗАПОВЈЕСТ

ЗА ИЗВРШЕЊЕ НАСТАВНОГ НАРМА СА ПРОСТОРАЈЕ С. БОГОВИЊА
КО ПРОСТОРАЈЕ С. РАСТОВАЦ-С. БРАТЈЕВИЊА.
(Безија Сарајево, раз. 1:100,000)

Јака немачко-сталински снаге налазе се у Сарајеву и на про-
сторима око њега. Сврхо на овим немачким снагама на путу Сарајево-
Београд налазе се мале непријатељске снаге јачине од 40-200 војника.
У овим снагама: Подград, Сјетина, Отамушчи и Пале такође се налазе мале ус-
ташне снаге. Приликом проласка наше Дивизије преко ове комуникације ста-
на Сјетина је ликвидирана и пута оспособљена за саобраћај. Отаму-
шчу је брањено снага око 40 усташа, који су се разишли, брзине тихих
података да их је ликвидирала јуна пута без повреда, али сигурно је
да се нешто и даље брзи саобраћај.

Према подацима добијеним од ове главног наше Дивизи-
је је већ започео трај току.

Наша Бригада је добила задатак да изврши покрет са про-
сторјаје с. Боговиња, према ма. путу и цести Сарајево-Београд и то на-
мену ма. стањина Сјетина и ма. ст. Отамушчи и због тога покрет се
на простору с. Растовац-с. Братјевина.

Паци извршава предат задатак

НАРЕДБЕ МО:

ПРЕДЛОЖИ: Коман-
дант Војног Места.
Света Јелена Батал-
он (V Баталон)

1.- Полази са простораје на којој се
оде издати правично. Боговиња-долина Р. Гра-
мање-с. Мап (јужно од с. Прикуле)-сјеверо-
западно од с. Растовац-Смање (и. 1037)-ма.
путу и цести на простору Растовац-и. 1037-
западно од с. Сјетина-Смање-Братјевина-
с. Растовац-с. Братјевина.

Полази данас 31. св. мј. тачно у 14.30
часова.

По избијању на јужну падину Смање
и сјеверно од Растовац предузети све потреб-
но ради изицања пута и цести. Баталон мо-
ра бити на путу и цести најкасније у први
мил а до тог времена изицања мора бити
завершено. По избијању на путу Јакоу цесту
упутати на посадаје према Сјетина и другу
на посадаје према Отамушчи, са задатком
прем, оспособити одговори прекинути ма.
путу и цесту (преградити), а тек после
овог посјеста посадаје у одређеним прав-
цима. Баталон ће на овим положајима остати
све док не прође и заштитна Бригада и на-
тим продукте покрет на зачалу заштитне.

ГЛАВНИ: Коман-
дант Војног Места.
Света Јелена Батал-
он (III и II), пра-
тећа цета, болница
и интендантура.

2.- Полази са простораје с. Боговиња
правцем одређеним за претходнику.

Полази данас 31. св. мј. у 14.45 ча-
сова, сав II и III Баталон који ће са мје-
ста где сада логорују полаз тачно у 14 часо-
ва. III Баталон, болница и интендантура са-
мале ове Баталоне (II и I) на путу у Ја-
руж где ће командант главнице формирати
Јединице и дати ма. на покрет.

Рад маршева: III Баталон, пратећа цета,
II Баталон, болница, мушких и интендантура.
Штаб Бригаде пратеће се са III Баталонима.

Борна осигурања према потреби одре-
ђиваће командант шта главнице.

Одржавати стално везу са претходником.

ЗАПОВЈЕСТ: Коман-
дант Војног Места.
Света Јелена Батал-
он (I Б.)

3.- Полази са простораје с. Боговиња,
тј. са мјеста логоровања правцем одређеним
за главнику.

Полази данас 31. св. мј. у 14.15 часо-
ва.

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZAR-
SKE BRIGADE ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O AK-
CIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 15 DO 31 AVGU-
STA 1943 GODINE¹**

Š T A B
v KK NOU BRIGADE
Br. Str. pov. 21
31 avgust 43 g.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Podnosimo vam petnaestodnevni vojni izvještaj o akcija-
ma ove brigade od 15—31 avgusta 1943 g.

15 avgusta 1943 god. I i III bataljon nalaze se na liniji
Ukrinci — Rastuša sa zadatkom zatvaranja pravca od Tešnja.
Jedna četa III bataljona došla je u sukob sa jednom četničkom
patrolom od 10 ljudi, koji su došli da skupljaju hranu. U su-
kobu ubijen je 1 četnik, zarobljen je 1 karabin i 50 metaka.
Naši nisu imali gubitaka. IV bataljon zatvarao je pravac od
Kotor Varoši, dok se II nalazio na liniji Klupe — Pribinić —
Buletić sa zadatkom zatvaranja puteva od Teslića. Ova dva
bataljona nisu imala borbe.

16 avgusta 1943 g. IV i II bataljon ostaju na istim polo-
žajima sa zadatkom zatvaranja pravaca od Teslića i Kotor Va-
roši. I bataljon zatvara pravac od Tešnja, a III bataljon držao
je pravac prema Tesliću. Toga dana neprijateljskih pokreta
nije bilo.

17 avgusta 1943 god. II i III bataljon ostaju na istim po-
ložajima. 2 čete IV bataljona nalaze se u zasjedi prema Vrbanj-
cima a ostale čete tog bataljona izvozile su žito iz Večića. Ne-
prijatelj je krenuo iz grada u namjeri da potisne naše snage i
da pokupi ljetinu. Naše snage odbile su 2 neprijateljske satnije
i spriječile neprijatelja u namjeri da pokupi žito otjeranih mu-
slimana u logor. I bataljon drži zasjedu na liniji Pivaševići —
Previja, ali neprijatelja nije bilo. Uhvaćen je 1 četnik sa 1 ka-
rabinom i 15 metaka.

18 avgusta 1943 god. IV i III bataljon ostaju na istim po-
ložajima u iščekivanju neprijateljskih napada. I bataljon kreće
za Stanare, a II za Čečavu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 6/2, k. 869.

19 avgusta 1943 god. I i II bataljon na liniji Rastuša — Stanari sa zadatkom rastjerivanja četničkih bandi u jačini od 150 ljudi. Nakon kraće borbe naši su iste rastjerali i zarobili 3 puške, 1 pištolj. Neprijatelj je ostavio 1 mrtvog i 4 ranjena. Mi nismo imali gubitaka. III bataljon nalazi se u Čečavi sa zadatkom osiguranja brigadne bolnice. IV bataljon vodio je odbranbene borbe sa jednom neprijateljskom bojnom koja je krenula na naše položaje iz Kotor Varoši. Neprijateljsku akciju potpomagali su 4 aviona i artiljerija, koji su bombardovali naše položaje. Neprijatelj je svud odbijen. Neprijatelj je imao 7 mrtvih i nekoliko ranjenih. 1 naš drug je lakše ranjen.

20 i 21 avgusta svi se bataljoni nalaze na starim položajima. Borbi nije bilo. Po bataljonima drži se savjetovanje sa vodnicima i desetarima. Prerađuje se članak iz lista »Kozare«: »Savladujemo naše vojničke nedostatke«. Vrše se kraća patroliranja i hvatanje dezertera. II bataljon našao je kod jednog odbjeglog domobrana 1 puškomitraljez, 2 bombe i 200 metaka.

22 avgusta 1943 god. I bataljon po izbijanju na Drijen uspio je da opkoli četnike, koji su se nalazili na položaju kod Detlačkog groblja. U borbi je ubijeno 7 četnika, zarobljena su 4 karabina, 1 puškomitraljez, 1 pištolj i 150 metaka. S naše strane gubitaka nije bilo. Tog dana III bataljon krenuo je za Pribinić sa zadatkom zatvaranja pravca od Teslića i sprovod karavana za Borje. IV bataljon nakon održane zabave u Maslovarima krenuo je za Vršane. II bataljon napadao je neprijateljska uporišta oko Dervente. Zarobljen je 1 četnik i 1 domobran, 2 karabina i 50 metaka. Mi smo imali 1 teže ranjenog koji je kasnije podlegao ranama.

23 avgusta 1943 god. Tog dana naša dva bataljona, i to II i I napadaju neprijateljska uporišta oko Dervente. I bataljon napadao je uporišta Stan'ci i Nožice.² Neprijatelj je uporište Nožice napustio, dok [se] u Stanićima branio. Borba za ovo uporište trajala je pola sata, nakon čega je ovo neprijateljsko uporište bilo likvidirano. Zarobljeno je 12 domobrana sa 12 karabina, 600 metaka, 4 vojnička kazana i sve novodobiveno sljedovanje hrane. Njihovi gubici u mrtvima nepoznati. II bataljon vodio je žestoke borbe sa neprijateljem koji je u protivnapadima pokušao da zaustavi naše napredovanje prema Derventi. Naše snage uspjele su da dođu do prvih kuća u Derventi.³ Predveče neprijatelju je stiglo pojačanje od 3 satnije vojske. 2 tenka i 1 oklopni voz, nakon čega su naše snage oko 19 časova navečer povukle se u pravcu Kalendarovaca. — IV bataljon

² Na karti 1:100.000 ova mjesta nisu nađena.

³ Vidi dok. br. 89.

imao je sukob sa četnicima na Karaču. Nakon kratkog puškaranja neprijatelj je protjeran. Toga dana bataljon je krenuo preko Branešaca i stigao na položaje Lavovo Brdo — Vršani — Gusak — Lišnja sa zadatkom zatvaranja ceste koja vodi od Klačnica za Prnjavor. III bataljon nalazio se u Pribiniću, gdje održava politička savjetovanja sa nižim komandnim kadrom i drži predavanje o topografskim znacima.

U borbi oko Dervente neprijatelj je ostavio na bojnome polju 16 vojnika i 1 oficira. Zarobljena su 3 domobrana, 8 pušaka, 2 puškomitraljeza, 1 strojica, 10 bombi, 2000 metaka i drugi ratni materijal. Mi smo imali 2 mrtva i dva ranjena.

24 avgusta 1943 god. II bataljon kreće iz Kalenderovaca do Vučijaka, a I u Palačkovce. IV bataljon drži položaj prema Klačnicama sa zadatkom zatvaranja ceste od Klačnica za Prnjavor. III bataljon ostaje na starim položajima.

25 avgusta 1943 god. II bataljon ima pokret do Čečave. I u Šibovskoj na odmoru. Toga dana borbi sa neprijateljem nema. IV bataljon ostaje na istim položajima, dok III bataljon, podijeljen u dvije grupe, drži pravce prema Tesliću i Kotor Varoši.

26 avgusta 1943 god. III i IV bataljon ostaju na istim položajima, gdje slobodno vrijeme iskorišćuju u čitanju naših listova, parenju i pranju veša. I bataljon pomogao je Odred, koji je bio napadnut od strane četnika. U kraćoj borbi četnici su rastjerani. Naši su ubili 1 četnika i 3 ranili. Zapaljena je škola iz koje je neprijatelj davao otpor. Istog dana bataljon je po naređenju štaba divizije krenuo za Glogovac. II bataljon imao je pokret iz Čečave za Maslovaru.

27 avgusta 1943 god. II bataljon kreće iz Maslovara za Kotor Varoš, koga su oslobodile snage XII brigade i Banjalučkog odreda. Toga dana bataljon nije imao borbe. Poginuo je 1 borac, nesretnim slučajem. I bataljon iz Glogovca polazi za Pojeznu i Cerane. III iz Pribinića kreće za Čečavu, a ostaje na istim položajima.

II

I bataljon, održano vojno savjetovanje sa komandnim kadrom ovoga bataljona i jedan vojni čas sa borcima ovoga bataljona o planetama i jedna nastava gađanja i patrole službe.

II bataljon, sa komandnim kadrom 1 čete održan je jedan vojni čas. Predavano je o strojnoj i borbenoj obuci i čitanju karte.

III bataljon, za proteklo vrijeme održao je nekoliko vojnih savjetovanja i predavanja o vojnoj taktici našega ratovanja.

IV bataljon, sa komandnim osobljem održao je sastanak na kome se pretresala politička situacija kod nas i u svijetu i održano je predavanje o čitanju karata.

Za proteklih 15 dana bilo je dezertiranja i to samo kod novomobilisanih. Dezertiralo je 26 novaka, od kojih su dvojica utekla s puškom, a treći koji je dezertirao nalazi se u Prnjavorskom odredu. Isti je odnio i pušku. U redove naše pristupilo je 12 dobrovoljaca i jedna drugarica.

U brigadu su dodijeljeni 25 domobrana koji su uvijek neraspoloženi, željeli bi da idu kući.

Ishrana boraca za proteklih 15 dana bila je dobra, iako su pojedini bataljoni oskudijevali u hrani, i to oni koji su se zadržavali u pasivnim krajevima kao u Pribiniću i Klupama.

Kulturno-prosvjetni rad po bataljonima za proteklo vrijeme je oživio, što se očituje u kulturnim priredbama po bataljonima kao i u pozadini.

Odnos boraca prema narodu je korektan, kao i odnos naroda prema borcima je dobar.

Vježbe s vojskom vrše se kada god ima za to vremena.

Na sektoru na kojem operiše naša brigada četničke bande potpuno su razbijene i pojavljuju se tu i tamo u manjim beznačajnim grupicama, koje rijetko kada napadaju na naše jedinice. Neprijatelj je demoralisan, moral kod neprijatelja veoma slab, i on se pogoršava iz dana u dan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar

Komandant — major
Ranko

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNIČKOG ODREDA OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O RASPOREDU JEDINICA I IZVEDENIM AKCIJAMA¹

Drugarskom

ŠTABU IV N. O. U. BRIGADE

Položaj

Dobili smo vaš dopis od 30/VIII-43 god.

Naše snage su raspoređene na sledeći način: I bataljon nalazi se u Kijevu na blokadi S. Mosta; II bataljon se nalazi u Tramošnji a III bataljon u Stratinskoj sa ovu stranu ceste. Većih borbi nismo imali. Imali smo omanje borbe u Jeličkoj na Rakitovači. Četnici sa nešto domobrana bili su se pojavili ali smo ih mi raspršili. Kada je neprijatelj napredovao na našem desnom krilu, mi smo bataljon prebacili preko ceste. Ovaj bataljon je bio i u Maričkoj. Jedna grupa domobrana izabranih sa 25 p. mitraljeza krenula je sa S. Mosta u pravcu Vrhpolja sa namerom da razbije našu blokadu Vrhpoljske čuprije, ali je i ta grupa bila odbijena i sjurena u S. Most u žicu.

Razoružali smo posadu na Vrhpoljsko čupriji.² Zarobljeno je 130 domobrana, među njima dva narednika koji su ostali kod nas. Zarobljeno oko 100 karabina i 13 t. mitraljeza, 1 mali bacač.

U zajednici sa Podgrmečkim odredom vršili blokadu S. Mosta. Neki pregovori se vode za predaju ali još ništa nije sigurno. U S. Mostu ih ima oko 800 domobrana i legije. Naoružanje im je samo lako oružje sa jednim teškim bacačem. Pošto se komandant³ nalazi u Kruharima a ja sam sam u štabu to ne možemo odmah doći do vas. Bilo bi nam neophodno potrebno nešto eksploziva za trganje pruge pa nas izvestite da li možemo dobiti.

Doznajemo da se u Vilusima nalazi Mutić, Sekulić. Majstorović, Drolić i Biserčić. Biserčić je komandir. Tamo se nalazi oko 50 četnika. Ovo selo je banditsko. Kad su naše snage tamo nastupale, seljaci su išli sa sjekirama a bio je i pokušaj navlačenja u klopku jednog našeg voda. Naročito biti oprezan

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27—3. k. 766 A.

² Vidi dok. br. 103.

³ Milan Zorić

kroz ovo selo a mi smatramo da treba poduzeti neke represalije protiv pomenutog sela. Govori se da je u tom selu napadnut i Dr Krešo kao i naša bolnica koja je tamo prolazila. Govori se da su seljaci sa sjekirama sasjekli neke partizane u tom selu. Mogli bi biti neki drugovi iz naše brigade koji su dolazili iz Ribnika sa vešom za naše borce. Mi ćemo ovo provjeriti da li je tačno. Javite nam vaše mišljenje kakve mjere da se poduzmu protiv toga sela ukoliko neke od naših snaga budu tamo dopirale.

Mi smo vam slali nekoliko puta kurire koji vas nisu mogli pronaći, i juče smo ponovo poslali kurire da vas traže. Oni će vjerovatno otići u pravcu Sitnice. Mi se nalazimo u zaseoku Gorani u Tramošnji.

Šaljemo vam poštu koja je juče došla iz Štaba Korpusa. Uz drugarske pozdrave

S. F. — S. N.

Pol. kom.
Obrad

31/VIII-43 god.

Š T A B
V N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br...
. 194. . g.

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG BATALJONA ŠTABU TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U BATALJONU U VREMENU OD 15 DO 31 AVGUSTA 1943 GODINE¹

Š T A B

IV BATALJONA III BRIGADE

I PROLETERSKE DIVIZIJE

31-VIII-1943 god.

I Z V J E Š T A J

o petnaestodnevnom političkom radu i stanju u IV bataljonu od 15 do 31-VIII-43.

Rad u bataljonu za ovih 15 dana više se odvijao po manjim jedinicama i četama, dok bataljonski rad nije bio u mogućnosti. Ovo je stoga što je bataljon bio stalno rastresen i pojedine jedinice neokupljene i zauzete posebnim zadacima. Rad sa bataljonom na obradi političkih tema nije se razvijao nimalo povoljno jer za to nije bilo uslova, o čemu sam gore napomenuo. Sad smo ponovo nastavili sa obradom tema i one su pratećene od strane drugova sa priličnim interesovanjem i diskusijom. Jedna tema nije zadovoljila. Po četama, s obzirom na bataljonski politički rad, više se radi vaspitno i kulturno, sa održavanjem takođe i radnih konferencija.

U okviru bataljona prerađene su u toku ovih petnaest dana dve teme: »Geografski položaj Bosne, Hercegovine, Sandžaka, Metohije i Kosova« i »Imperijalizam«.

Pred polazak na akciju na Bugojno² održan je i jedan politički govor pred bataljonom o važnosti akcije, proslavi godišnjice brigade i kratak pregled svetskih događaja.

Po četama su održana 4 politička časa. Na njima je većinom prerađivan materijal o Sovjetskom Savezu.

Sastanaka sa komesarima i delegatima nije bilo. Održan je jedan skupni sastanak komandi četa u prisustvu druga načelnika štaba brigade.³ Pored vojnih pitanja razgovarano je i o odnosu boraca prema plenu, i sl. U drugoj četi održan je jedan sastanak četnog komesara sa delegatima.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 21/1—2, k. 704.

² Opširnije o napadu na Bugojno vidi u dok. br. 50, 51, 92 i 118.

³ Niko Martinović

Učešće boraca u diskusiji je vrlo dobro. Učestvuju ne samo rukovodioci i odgovorni drugovi već i ostali borci.

Radnih konferencija održano je 12. Neke od njih bile su vanrednog karaktera i obično su održavane posle učinjenih akcija, povodom držanja boraca i rukovodioca na istim. Održana je i jedna bataljonska radna konferencija posle akcije na Bugojno. Ona je bila vrlo živa. Na njoj su borci bili upoznati sa postavljenjem novih rukovodioca na mesto izginulih i ranjenih drugova; čitano je pismo ranjenim drugovima i odlučeno da se uputi specijalna delegacija za posetu ranjenicima i odnese poklone ranjenicima. Takođe je govoreno o držanju drugova u zadnjoj akciji i zaključeno je sledeće: Držanje drugova prema ratnom plenu nije još zadovoljavajuće, ma da se mnogo popravilo u odnosu na prethodne akcije. Naročito Treća četa mora u tom pogledu još da se popravi. Pojedini drugovi su sami uzimali civilna odela iz kuće ustaškog tabornika. Odlučeno je u buduću da ne sme ni jedan borac obući ništa civilno na sebe. Uopšte da bi se jedared pravilno rešila podela plena odlučeno je da se u buduću posle akcije uvek održi bataljonski sastanak i da svi drugovi predaju na gomilu sve što budu našli, počev od komandanta do zadnjeg borca pa da se vrši pravilna raspodela prema potrebi.

Bataljon sa pismenim materijalom još uvek oskudeva. Imamo brošuru SSSR i još neke manje članke, ali ćemo nastojati da si materijal umnožimo.

Kulturno-prosvetni rad je oživeo. Rad sa nepismenima je dosta živ. Nastojimo da obučimo nove drugove i drugarice. Bataljon raspolaže sa knjižnicom od pedeset knjiga, od kojih je na čitanju blizu dvadeset. Održana je jedna priredba u selu Vesela na kojoj je prisustvovalo oko sto pedeset duša. Takođe smo učestvovali sa dve tačke na priredbi kulturne ekipe V divizije, i pevao hor na igranci u Bugojnu. Probe hora se svakodnevno održavaju i hor uvežbava nove stvari.

Održana je jedna priredba u okviru proslave godišnjice brigade. Godišnjica je ovako proslavljena: Pre podne po jedan vod svake čete u zajedničkoj koloni otišao je na grobove palih drugova gde su se položili venci, održani govori, otpevan Lenjinov marš i opaljen plotun iznad groba. U 11 h. održan je zvanični deo na kome je drug Čurguz⁴ govorio o razvoju brigade, a zatim je pročitana pohvala štaba bataljona pojedinim drugovima povodom akcije na Bugojno. Po podne je bila igranka sa manjim programom a uveče se išlo u Čipuljić, na priredbu kulturne ekipe V divizije.

⁴ Dragutin

Sem kulturnih časova u okviru bataljona održavaju se kulturni časovi i po četama na kojima se čitaju pojedini član- ci iz zemljopisa, istorije i sličnih knjiga. Takvih časova je po četama održano 3.

Rad sa narodom je vrlo živ. Postoji sitan rad u odnosu sa narodom u svakodnevnim dodirima. Ali takođe se održa- vaju i veći sastanci i biraju se N.O. odbori. Tako je u selu Ve- sela održan zbor sa priredbom na kojem je bilo prisutno oko sto pedeset ljudi. Na svim zborovima govoreno je u vezi sa razvojem političke situacije, a s obzirom na ovaj teren i uop- šte o našoj borbi. Održano je sedam seoskih konferencija na kojima je prisustvovalo oko 250 ljudi.

Odnos boraca prema narodu je prilično dobar.

Rad sa drugaricama je vrlo živ i dobar. Održavaju se stalno sastanci. Ovih dana je održan sastanak drugarica povo- dom ovih novih koje dolaze u bataljon.

Sanitet deluje zadovoljavajuće. U zadnjoj akciji svi dru- gov i drugarice iz saniteta poneli su se vrlo hrabro i marljivo. Svi ranjenici su na vreme bili otpremljeni u sanitet. Naročitih oboljenja nije bilo. Potrebno bi bilo da dobijemo aparat za parenje.

Ishrana i odeća prilične. Obuća nije naročito dobra. Ima bosih drugova. Potrebno bi bilo na neki način to popraviti. Novčano stanje slabo. Bataljon ne raspolaže nikakvim nov- čanim sredstvima (oko 2000 din.).

Moral boraca i disciplina na visini.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar IV bat.

N.⁵ Jončić

⁵ Nikola

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA PETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA I MARŠEVIMA DIVIZIJE U TOKU MJESECA AVGUSTA 1943 GODINE¹

1 VIII 1943 — Bradina

Jedinice XI brigade² izvršile napad na Bradinu.³ Neprijatelj se je sa oklopnim vozom povukao u tunel. Razrušene su sve skretnice i uređaji.

Naši gubici: mrtvih 3, ranjenih 2.

Neprijateljski gubici: mrtvih 4.

Materijal: nešto sprema i municije.

1 VIII 1943 — Pruga put Kupreš

Jedinice IV brigade dočekale voz sa vojskom na pruzi Sarajevo — Zenica, ubijeno je bombama koje su borci bacali u vagone više neprijateljskih vojnika Nijemaca i zdrugovaca. Neprijatelj je vršio napad na zasjedu prema Kiseljaku i na logor u s. Kuprešu; oba napada odbijena su.

Neprijateljski gubici: mrtvih 15, ranjenih 10.

4 VIII 1943 — G. Vakuf

Noću 3/4 jedinice IV brigade izvršile su napad na G. Vakuf.⁴ Borba je počela u

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—1, k. 783 A.

² U operacijskom dnevniku Pete NOU divizije za mjesec juli spominje se Šesta NOU brigada a u zagradama Jedanaesta. To je ustvari Udarina grupa koja je po naređenju Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa u junu formirana i upućena u sastav Pete NOU divizije kao pojačanje. Sastav ove Grupe bio je: dva bataljona Šeste krajiške brigade, jedan bataljon Devete NOU brigade. Štab Pete NOU divizije u svojim izvještajima i naređenjima, ovu Grupu ponekad naziva Šestom a nekad Jedanaestom brigadom. Vjerovatno ovakav naziv Štab Divizije dao je zbog toga što su dva bataljona bila iz Šeste brigade, a kako u to vrijeme u Bosni nije postojala Jedanaesta brigada smatrano je da ona treba tako da se zove. Ova Grupa se u septembru rasformirala i svaka jedinica otišla je u sastav svoje matice. Jedanaesta brigada je formirana od jedinica Ribničkog NOP odreda.

³ Vidi dok. br. 78.

⁴ Vidi dok. br. 78, 120 i 182.

23 i trajala 5 sati. Sva uporišta sem škole su bila likvidirana. Pojedina uporišta neprijatelj je vrlo uporno branio. Radi toga što su naše snage bile male nisu se mogle postaviti jače zasjede, radi čega [su] se jedinice morale ujutro povući. U samom početku borbe došla su 4 kamiona. S.S. od Prozora, ali su isti pokušali pobjeći prema Bugojnu, gdje ih je dočekala zasjeda i napala. Akcija je partizanskog karaktera. Naši su ranjenici od sopst. bombi, lako ranjeni. Zarob. 1 ljekar.

Naši gubici: ranjenih 4.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 57 (5). mrtvih 40, ranjenih 20.

Materijal: 74 puške, 2 t. mitraljeza, 1 p. mitr., 22.500 metaka, 2 sanduka bombi, hrane i sprema, 14 kola zapaljeno.

10 i 11 VIII 1943 — Podlugovi — Dobrinje — Rajlovac

Noću 10/11 jedinice IV brigade razrušile su prugu između Dobrinja i Porječana na više mjesta. 10 ov. m. vodili borbu sa patrolama neprijatelja oko Radovlja. Noću 10/11 jedinice I krajiške brigade izvršile su napad na aerodrom Rajlovac i želj. st. Podlugovi.⁵ Napad na Rajlovac bi imao mnogo više uspjela da se imalo tačnih podataka i putovođa. Za ovo su krivi pozadin. radnici. Neprijatelj je dobio pojačanja u toku borbe. Neprijatelj je dobio pojačanja 6 tenkova i 20 kamiona. Na aerodromu je neprijatelj imao po grupama raspoređene avione. U početku borbe neprijatelj je zapalio sva sijena i reflektorima obasjavao aerodrom tako da je bilo svijetlo kao dan.

U Podlugovima zauzeta je stanica i voz na stanici. Nijemci pobjegli. Porušen je most. Između Sarajeva i Rajlovca porušena je pruga. Uhvaćen je jedan pilot i 1 mehaničar — podoficiri.

⁵ Vidi dok. br. 78 142 i 211.

Naši gubici: mrtvih 4, ranjenih 8. Oštećena 1 puška i 1 »šarac«.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 12, mrtvih 30 (2), ranjenih 20.

Materijal: zapaljeno 18 »Dorniera«, 1 njem. transportni, 3 »Olenhajma«, 3 »Henšela«, 1 »junkers« TSL uništen bombama. oštećeno mitraljezima 6 aviona, 2 oklopna voza nasukala, 6 lokomotiva, 70 vagona zapaljeno, 16 šećera, 1 brašna, 1 ulja i mnogo spremne zapaljeno.

12 VIII 1943 — Sebinje

Oko 250 četnika napalo je jedan batalj. IV brigade u Sebinju. Napad četnika je odbijen.⁶

Neprijateljski gubici: mrtvih 6, ranjenih 4.

11 VIII 1943 — Kupreš

Neprijatelj iz Busovače u jačini 400 vojnika napao je na I bat. IV brigade kod Kupreša.⁷ Pred samu večer neprijatelj se je povukao. Naš bataljon se nije snašao te nije zadao neprijat. [osjetne gubitke].

Neprijateljski gubici: mrtvih 1, ranjenih 3.

11 VIII 1943 — Gošća Han — Krvavo Polje

Noću 11/12 XI brigada vršila je napad na prugu Sarajevo — Mostar između Gošća Hana i Krvavog Polja.⁸ Oklopni voz onemogućio je prilaz pruži tako da je samo jedan bataljon porušio prugu.

Naši gubici: ranjenih 4.

16 i 17 VIII 1943 — Busovača

3 bataljona IV kr. brigade napali su Busovaču⁹ njemačko ustašku posadu jačine 500. Borba je trajala od 22.15 do 4.30 ča-

⁶ Isto

⁷ Vidi dok. br. 78.

⁸ Isto

⁹ Vidi dok. br. 78, 120 i 153.

sova kada su naše jedinice morale napustiti grad.

Kasnije oko 9 časova produžena je borba na cesti kada je sa neprijateljske strane učestvovalo 6 tenkova i avion. Borba je završena u 17.30 časova. Neprijatelj je bio vrlo žilav te nije moglo biti uspjeha, ipak su neprijatelju nanijeti veliki gubici.

Naši gubici: mrtvih 2, ranjenih 13.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 6, mrtvih 100 (4), ranjenih 50.

Materijal: 1 t. bacač, 80 mina, 1 »šarac«, 2 strojnice, 3 dvogleda, nekoliko pušaka i sprema, spaljene 2 ćuprije, porušeno 3 km pruge, ubijeno 150 konja.

22 VIII 1943 — Makljen

Neprijatelj¹⁰ je pokušao prodor iz Prozora sa 8 tenkova i oko 200 vojnika. 3 bataljon i brigade koji je bio na lijevom krilu izvršio je juriš i stjerao neprijatelja niz Kozje Stjene. Neprijatelj nije imao gubitaka jer je skliznuo brzo niz pećine. Poslije ovoga neprijatelj je otvorio jaku minobacačku vatru na položaje 3 bataljona, od koje vatre je bilo gubitaka. Neprijatelj se povukao istog dana; neprijatelj je bombardovao naše položaje no žrtava nije bilo. Bila je pripremljena zasjeda za pješadiju, ali neprijatelj osjetivši naše snage nije smjeo naprijed.

Naši gubici: mrtvih 4, ranjenih 1.

23 VIII 1943 — Makljen

Neprijatelj je otvorio snažnu minobacačku vatru oko 9 časova i vatru iz tenkova.¹¹ Poslije duže pripreme neprijateljska pješadija je otpočela napad na naše desno krilo gdje je bio IV bataljon XI brigade. Neprijatelj je svim sredstvima pokušao da opravi cestu kojom prilikom

¹⁰ Vidi dok. br. 159.

¹¹ Vidi dok. br. 170.

je tjerao mitraljezima i strojnicama civile. Neprijateljski napad je odbijen snažnom i preciznom vatrom IV bataljona, kojom je prilikom neprijatelj imao gubitaka. Poginulo je i nekoliko civila. Pošto je napad pješadije odbijen, neprijateljski tenkovi su se povukli; tako je propao pokušaj prodora i pomoći napadnutog garnizona u Bugojnu.

Naši gubici: ranjenih 3.

Neprijateljski gubici: mrtvih 17, ranjenih 3.

Od 22 do 25 VIII 1943 — Bugojno

22 uveče jedinice IV brigade II bataljona XI brigade i jedinice III Krajiške uz sa dejstvo ostalih snaga koje su vršile zad sjede napale su na ustaški dobro utvrđeni garnizon Bugojno.¹² jedinice IV brigade vršile su napad sa južne i istočne strane grada a bataljon Jedanaeste brigade napadao je na selo Veselu. Plan napada bio je prodiranje klinovima u grad i likvidiranje spoljnje odbrane napadima s leđa i boka na rovove i bunkere. Sa ovim napadom uslijed žilavosti neprijatelja kombinovana je i blokada.

Neprijatelj je bio iznenađen. Uspjelo je u toku prve noći napada da izvuče upravo pobjegne sa dijelom snaga prema Travniku. U toku noći likvidirana su sva uporišta spoljne odbrane a neprijatelj se je povukao u 3 zgrade u centru varoši; borba je trajala do 25 ov. mj. do 1 čas kada je i posljednji otpor neprijatelja u gradu likvidiran.

Iz sela Vesela neprijatelj se je povukao u centralu gdje je bio blokiran od bataljona XI brigade i poslije 3 dana se je predao.

Sva posada u garnizonu Bugojno bila je sastavljena od ustaša.

¹² Vidi dok. br. 50, 51, 201 i 211.

Naši gubici: mrtvih 6, ranjenih 13.

Neprijateljski gubici: mrtvih 126.

Materijal: 6 puškomitr., 74 puške, 240 bombi, 4 pištolja, 25.000 metaka i mnogo drugog materijala koji je u garnizonu nađen kao i velike količine namirnica.

29 VIII 1943 — Večeriska — Busovača

Četa IV bataljona XI brigade koja je pošla u zasjedu na cestu Busovača — Kiseljak susrela se je sa kolonom Nijemaca jačine 50, koji su pošli u mobilizaciju po selima. Priređena je zasjeda neprijatelju kojem su u borbi naneseni gubici. Do plijena se nije moglo doći radi pojačanja koje je neprijatelj dobio.

Pri povratku ista četa se susrela sa jednom drugom kolonom Nijemaca i domobrana; neprijatelj je imao gubitaka i naglo je otstupio.

Naši gubici: ranjenih 1.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 3, mrtvih 15, ranjenih 5.

Materijal: 3 puške i nešto municije.

30 VIII 1943 — Bila — Busovača

U noći 29/30 avgust 3 bataljon I br. 2 bat. XI br. i Travn. odred vršili su rušenje pruge i napad na ž. st. od Bile do Busovače. Napad na stanice nije u potpunosti uspio, uslijed dobre odbrane (III Konj. sklopa) — Srušeni su dijelovi pruge oko stanica. Srušen je 1 most od 11 m., zapaljena je ž. st. Vitez i još nekoliko utvrđenih zgrada. U magacinima u Vitezu zapaljeno je nešto vojnog materijala.

Naši gubici: mrtvih 1, ranjenih 7.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 56 (1), mrtvih 20.

Materijal: 1 p. m., 3 mitraljeza, 30 karabina, 12.000 metaka, 5 tovarnih konja.

Zaključak

U toku mjeseca avgusta jedinice naše divizije izvele su krupne akcije velikog značaja, i vojničkog i političkog, i to napad na aerodrom Rajlovac, napad na Busovaču, napad na G. Vakuf i napad na Bugojno. Pored ovoga izveden je veći broj partizanskih akcija i zasjeda na prugama i cestama.

Rezultati ovih akcija jesu:

Naši gubici		Neprijateljski gubici	
mrtvih	16	zarobljenih	78
ranjenih	47	ranjenih	105
		mrtvih	337

Svega 520 vojnika i oficira

Gubici u materijalu

Naši

oštećena 1 puška i 1 »šarac« — koje je docnije popravljeno

Neprijateljski

5 lovačkih aviona, 1 transportni avion i 31 bombarder, 166 pušaka, 2 t. mitraljeza, 1 »šarac«, 7 puškomitraljeza, 1 teški bacač, 80 mina, 48000 pušč. metaka, 440 ruč. bombi; ubijeno 164 konja, 6 lokomotiva i 70 vagona uništeno, 2 strojnice, 4 pištolja.

Oštećena 2 oklopna voza, zaplijenjeno 1 vagon brašna, 1 vag. šećera i 1 vagon ulja, porušene 2 čuprije na cesti, 3 km željezničke pruge.

Zapaljen sav materijal garnizona Bugojno.

BR. 119

IZVODI IZ OPERACISKOG DNEVNIKA SEDAMNAESTE ISTOČNOBOSANSKE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDENIM U TOKU MJESECA AVGUSTA 1943 GODINE¹

Dalje naše akcije na prostorijsi Posavine bile su onemogućene prisustvom neprijateljske motorizacije. — Radi transporta ranjenika sa Majevice kao i povezivanje sa II Bosanskom brigadom povratili smo se 6. VIII. 1943 god. na prostorijsu Majevice.

¹ Original. pisan crnim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10—2, k. 981.

Po dolasku na Majevicu uhvatili smo vezu sa VI Bosanskom brigadom, koja je do toga vremena bila na prostoriji Šekovići — Romanija sa zadatkom osiguranja bolnice. Brigada je stigla na Majevicu sa tri bataljona. Brojno stanje brigade bilo je 260 boraca.—

Odmah se pristupilo popuni VI Bosanske brigade s tim što se je od Majevičkog NOP odreda priključio jedan bataljon u jačini od 170 boraca.— Takođe se formirao Muslimanski bataljon² od boraca muslimana iz Majevičke NOU brigade, koji je priključen VI Bosanskoj brigadi. Brojno stanje brigade poraslo je na 600 boraca.—

Prema naređenju Vrhovnog štaba dobivenog radio-gramom, naša divizija dobila je zadatak da likvidira četnička uporišta na Trebavi i Ozrenu,³ kao i da smijeni na Ozrenu II Proletersku diviziju, koja je trebala odmah po smjeni da krene na novi zadatak.—⁴ U tom cilju mi smo sa obadvije brigade krenuli u određenom pravcu.—

14. VIII. 1943 g. jedinice naše divizije izvršile su napad na četnička uporišta na Trebavi.⁵ Našim jedinicama uspjelo je da za kratko vrijeme ovladaju svim dominantnim i utvrđenim položajima Trebave. U svim ovim akcijama zarobljeno je 175 četnika, među kojima i komandant 3 brigade Mamuzić i nekoliko komandira četa kao i jedan ljekar i ljekarka. Neprijatelj je imao preko 40 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubitci su: 6 mrtvih i 9 ranjenih. U gonjenju i razbijanju četničkih bandi naročitog uspjeha imale su jedinice Majevičke brigade, a najvažniju pobjedu u toku ove akcije imao je I bataljon VI Bosanske brigade, koji je vještim manevrom uspio da razbije i rastjera u paničnom bjegstvu prema Doboju kombinovane četničko-ustaško-domobranske snage u jačini preko 300 četnika i ustaško-domobranske bojne. Naše jedinice zaplijenile su preko 160 pušaka, 1 puškomitraljez, 1 bacač, preko 15.000 puščanih metaka, 2 sanduka sanitetskog materijala, 4 radio-aparata, 1.860 kg šećera, 35.000 kg pšenice, 2.100 kg soli i raznog drugog materijala. —

² Vidi dok. br. 17.

³ Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i PO Jugoslavije glasi: »Naredio sam da VI ili Majevička odmah krene na Ozren«. Ovo naređenje nalazi se u knjizi depeša Vrhovnog štaba upućenih Drugoj proleterskoj diviziji. Knjiga se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9, k. 731.

⁴ Odnosi se na pokret Druge proleterske divizije u pravcu Sandžaka i Foče.

⁵ Vidi dok. br. 198 i 200.

Veći dio zaplijenjene pšenice i soli podijeljeno je narodu sela Tolise, koji je to sa simpatijama primio.

Druga brigada ovog četničkog odreda nije učestvovala u ovoj borbi, a njen komandant Relja Pečo dobrovoljno se je predao nama.

Narod na Trebavi dobro je primio naše jedinice, što se naročito manifestovalo prisustvom velikog broja naroda na našim priredbama i zborovima, a koje su održane u svim selima gdje god su naše jedinice boravile. Ukupno uzevši ovom akcijom pripremili smo teren i kod zavedenih četnika i kod naroda za povoljniji naš budući rad na Trebavi.

Za vrijeme našeg boravka na Trebavi primili smo ponovno depešu od V. Š., kojom nam naređuje da idemo na Ozren da bi smijenili II Proletersku diviziju. Pokret smo izvršili sa cijelom divizijom na Ozren u noći 22/23.VIII.1943 god. Na Ozrenu smo primili od IV Crnogorske brigade 47 ranjenika, od kojih je veći broj na nosilima. Odmah po odlasku na Ozren četničke bande izvršile su napad na naše jedinice, kojom prilikom smo imali 10 izbačenih drugova iz stroja.

Uslijed velikog broja teških ranjenika, a i stalnog napada četničkih bandi na naše jedinice, mi smo se ponovo sa divizijom prebacili na desnu obalu r. Spreče u noći između 27/28. VIII. 1943.

Sa nama je sa Ozrena pošao i načelnik štaba I Bosanskog korpusa drug pukovnik Jovo Vukotić.

Poslije kratkog odmora od 2 dana naša divizija izvršila je napad na grad Gračanicu,⁶ kao i na četničko uporište Jasenicu — Smoluću i Potpeć. Tom prilikom zarobljeno je 20 žandarma Nijemaca, ubijen njihov komandant njemački oficir, zaplijenjeno je oko 30 kola raznog ratnog materijala, 40 pušaka i nešto municije. Istovremeno sa napadom na Gračanicu porušena je željeznička pruga Doboj — Tuzla, na tri mjesta. Zauzeće Gračanice izvršila je Majevička brigada.

VI Bosanska brigada izvršila je akciju na Jasenicu — Smoluću i Potpeć. Tom prilikom zarobljeno je 26 žandarma i 150 četnika. Od zarobljenih četnika 63 prišlo je dobrovoljno u brigadu, a ostalo stupilo u Majevički NOP odred.

Poslije izvršene akcije na Gračanici — Jasenici — Smolući i Potpeću naše su jedinice imale kratak odmor u cilju sređivanja. Prema direktivi štaba I Bosanskog korpusa jedinice naše divizije izvršile su napad na četnička uporišta na Trebavi, kao i na neprijateljski garnizon Modriču.

⁶ Vidi dok. br. 101.

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA ČETVRTE KRAJISKE NOU BRIGADE ZA MJESEC AVGUST 1943 GODINE¹

3 avgust, Rastovo: Po prikupljenim podacima, rešili smo da napadnemo Gor. Vakuf.² Krećemo na zadatak. Oko 22 časa počinje puškaranje. Borba se razvija jača i jača. U gradu se naši bore, gore pojedine kuće. 4 kamiona u pravcu Bugojna bježe, naša ih zasjeda dočekuje i 2 kamiona zapaljuje.

Zora je, grad se nije mogao osvojiti, pošto škola i jedan bunker nije se mogao likvidirati. Povlačimo se. Neprijatelj je imao 60 mrtvih i ranjenih. Naši gubici 4 ranjena. Zarobljeno je 59 domobrana. Zarobljen je priličan broj oružja i municije kao i druge spremne. Povlačimo se za Suhodol. 6 avgusta saznajemo da je neprijatelj napustio G. Vakuf i naš I bat. ulazi u grad.

15 avgust, Rastovo: Vršimo pokret za Busovaču s namjerom da je napadnemo.³ Podataka nemamo tačnih. Borba počinje i uspejemo zauzeti Busovaču. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 30 ranjenih. Zaplijenjen je teški bacač, 89 mina, »šarac«, i ostale spremne. Povlačimo se za G. Glavicu.

16 avgust, G. Glavica: Naš I bat. koji je bio na zasjedi na cesti Kiseljak — Busovača, vodio je cijeli dan borbu s neprijateljem.

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—6, k. 788.

² Vidi dok. br. 118 i 182.

³ Isto

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA PRVOG BATALJONA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA MJESEC AVGUST 1943 GODINE¹

- 1/VIII Rano izjutra bataljon je stigao u Dabovce. Tu se bataljon nalazio cijeli dan.
- 2/VIII Oko 9 sati bataljon se pomjerio iz sela Dabovaca naprijed prema K. Varoši. Vršena su izviđanja terena prema K. Varoši.
- 3/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju. Neprijatelj je sa jednim bornim kolima izašao iz K. Varoši cestom prema Vrbanjcima. Pred Vrbanjcima ih je dočekala naša I četa i vratila ih nazad u grad. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena dok smo mi bez gubitaka.
- 4/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena. Naveče vršeno je patroliranje oko K. Varoši.
- 5/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena.
- 6/VIII Neprijatelj² je sa 2 satnije izašao iz K. Varoši preko Rastika dok je jedan tenk izašao u Vrbanjce. Snage B.P. Odreda su se povukle ali su naši prihvatili borbu i protjerali neprijatelja prema K. Varoši. Kasnije je neprijatelj sa 7 tenkova i nekoliko kamiona ponovo izašao iz K. Varoši. Borba je trajala 5 sati. Neprijatelj je ostavio 10 mrtvih, dok je uspio izvući veći broj mrtvih i ranjenih. Naši su gubici 1 mrtav, i to polkom II čete Bundalo Petar, i 1 ranjen, i to Ratković Ratko, desetar I čete. Zarobljeno je 8 pušaka, 1 puškomitraljez »šarac«, 1 strojnica sa 100 metaka, 1 tromblon sa 18 granata, oko 2000 metaka. Sa mrtvih su skinuta odijela i cipele.
- 7/VIII 43 Bataljon se pomjerio na Obodnik. Neprijatelj je tukao jakom vatrom iz topova i bacača položaje oko Večića. Također je sa jačim snagama došao u Vrbanjce te je izvlačio svoje žrtve.

¹ Original. pisan zelenim mastilom i mastiljavom olovkom, ćirlicom. nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/25, k. 875.

² Vidi dok. br. 134.

- 8/VIII Bataljon je izvršio pokret do sela Radića i tu je zanoćio.
- 9/VIII Bataljon je i dalje u selu Radićima. Oko ponoći bataljon je izvršio pokret prema naređenju Štaba brigade.
- 10/VIII Bataljon je stigao u Agino Selo i zadržao se do 12 sati. U 12 sati bataljon je izvršio pokret za Krmine, gdje je i zanoćio. Istog dana vođena je borba sa četničkim bandama koje su protjerane. Zaplijenjena je četnička kuhinja sa 2 kazana, oko 100 kg brašna i 4 šinjela i 40 metaka.
- 11/VIII Bataljon je izvršio pokret u 4 sata za selo Javorane. Istog dana bataljon je vodio borbu sa četničkim bandama koje su rastjerane uz nepoznate gubitke u mrtvim i ranjenim. Jedan je uhvaćen živ i zarobljena su 2 karabina, 2 opasača, 2 fišeklije i 50 metaka i 1 bomba. Naveče je izvršen pokret preko Zaselja u selo Vagane, gdje je i zanoćio.
- 12/VIII Bataljon je izvršio pokret do sela Radića, gdje je ostao cijeli dan i odmarao.
- 13/VIII Bataljon se nalazio u Radićima. Popodne je bataljon krenuo na nove položaje i to Banovac — Preville s tim da kontroliše Vagane.
- 14/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena.
- 15/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena.
- 16/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju. U ponoć je izvršen pokret prema naređenju Štaba brigade.
- 17/VIII Bataljon je izvršio pokret za Vagane — Zaselje te između Tisovca i Osmače za Krmine a odatle za Agino Selo gdje je i zanoćio. Na svom putu bataljon je rastjerao četničku bandu gdje je god naišao na nju.
- 18/VIII Bataljon je izvršio pokret iz Aginog Sela preko Grlića — Čukovca — Radića — Kostića za Šolaje, gdje je i zanoćio.
- 19/VIII Bataljon je izvršio pokret preko Čelića — Živnica — Rastika — Stola, a odatle nazad na Dragiševac, gdje je zauzeo položaj.
- 20/VIII Bataljon je i dalje na položaju u Dragiševcu. Neprijatelj je izašao do Sokolina i povratio se nazad. Sukoba nije bilo.

- 21/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije došlo do nikakvih promjena.
- 22/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije došlo do nikakvih promjena.
- 23/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije došlo do nikakvih promjena.
- 24/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju. Neprijatelj je rano izjutra, u jačini jedne bojne, sa teškim oružjem i bacačima izašao iz K. Varoši cestom do Viševice.³ Naše čete bile su zgodno raspoređene i upustile su među sebe neprijatelja a da on to nije ni znao. Naše snage napale su neprijatelja od svuda bočno i s leđa. Neprijatelj se branio iz kuća i rovova i nastojao je da se izvuče, zašto je i žrtvovao nekoliko svojih mitraljeskih gnijezda. Neprijatelju su naneseni ogromni gubici u ljudstvu i materijalu. Ranjeno je i ubijeno oko 100 neprijateljskih vojnika dok ih je 7 živih uhvaćeno.
- Zaplijenjeno je oko 25 pušaka, 3 puš. mitr. »šarca«, 1 teš. bacač, 1 ruč. bacač, 4 pištolja »parabelum«, izvjesna količina municije kao i granata za bacače i tromblon, 27 pari čizama i cipela, 27 pari odijela, 2 kožne torbice, 27 opasača, 27 fišeklija, 2 kompasa, 2 kurvimetra itd.
- Naši gubici su 3 ranjena, i to komandant bataljona drug Milan Egić, kurir iz Štaba bataljona Veselinović Sava i Vučković Stanko iz II čete. Borba je trajala od 8 do 14 sati. Uslijed pojačanja koje je stiglo u avionima kao i pješadije naše snage su se povukle u selo Živinice i tu su zanoćile.
- 25/VIII Bataljon je sa II četom u selu Živinicama dok je I četa bila u Čelićima. Izašiljane su patrola prema Čukovcu, kao i na Dragiševac, i kontrolisana je cesta K. Varoš — Skender Vakuf.
- 26/VIII Bataljon je sa II četom i dalje na istom položaju dok je I četa zauzela položaj više Rastika i kontrolisala je teren Sokoline — Stol. Naveče I četa se spustila u Kotor Varoš pošto je neprijatelj napustio grad.
- 27/VIII Bataljon je izvršio pokret iz K. Varoši do Javorana. Putem kao i kod same crkve u Javoranima

³ Vidi dok. br. 204.

neprijatelj je pružao otpor ali je svugdje razbijen i protjeran.

28/VIII Bataljon je izvršio pokret iz Javorana preko sela Mehovaca za Ponir. Putem je vođena žestoka borba sa četnicima. Borba je trajala više od 3 sata. U toj borbi četnici su imali 2 ranjena, dok smo mi imali jednog lakše ranjenog i to Čolić Cvijo iz II čete. Tom prilikom su nam se predali 6 domobrana koji su bili zarobljeni kod četnika. Zadobivena je 1 puška kao i nešto municije.

29/VIII Bataljon je izvršio pokret sa Ponira do Jelića. Kada je bataljon stigao na određeno mjesto, upravo je vođena borba između B.P.O. i neprijatelja (Nijemci, četnici, legija). Naše snage pošle su u pomoć i protjerale neprijatelja koji je bio izašao iz Čelinca kosom desno od Jelića, do samih rovova u Čelincu. Uslijed jake bacačke vatre snage B.P.O. su se povukle. Isto tako povukle su se naše snage pošto nisu mogle same protjerati neprijatelja iz rovova.

30/VIII Bataljon je i dalje na položaju Jelići, na kojem nije bilo nikakvih promjena.

31/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena.

II

NJEMAČKO-ITALIJANSKA DOKUMENTA

BR. 122

PREPIS DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 1 AVGUSTA 1943 GOD. O POKRETIMA I AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Ministr. oružane sile — Operat. odjeljenje.

»Prepis dnevnog izvještaja komandanta njemač. trupa u Hrvatskoj

Vrijeme: Umjereno oblačno;

Pojačana djelatnost bandi traje i dalje. Tito je noću na 31. VII 43 sjev. zap. od Žepča prešao preko rijeke Bosne u pravcu Kotor Varoši. Vjerovatno da bi lično preuzeo komandu nad snagama u Zap. Hrvatskoj.²

114 lov. div.: Poslije sloma slabog otpora zauzela Slunj. Neprijatelj otstupio na zapad. 3 mrtva, 16 ranjenih. Neprijatelj. gubici nisu utvrđeni. Neprijatelj. grupe koje su se dosad nalazile na utvrđenim položajima 17 km. zap. od Bos. Petrovca, poslije artiljerijske pripreme, odbačene na jug. Kod neprijatelja 40 mrtvih, kod naših trupa 2 ranjena.

SS — divizija: Pripremljeni su za akciju: 1 batalj. 2. puka u Mostaru i 3 bat. 2. puka u Ljubuškom. Pruga Sarajevo — Mo-

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1—11, k. 27.

Dnevni izvještaji komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj objavljeni u ovoj knjizi prepisivani su kod njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj i slati Ministarstvu oružanih snaga NDH. Prepise ovih dnevnih izvještaja u narednim dokumentima Redakcija će nazivati dnevnim izvještajima komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj.

² Vidi dok. br. 9.

star noću na 30. VII sjev. ist. od Konjica privremeno prekinuta. Banda srednje jačine u šumi sjev. od Konjica.

369 div.: Sa prostora sjev. ist. od Brčkog stalno se prebacuju novi komunisti u pravcu Gradačca. Neprijatelj. grupa jugoist. i sjev. ist. od Teslića bez promjene. Noću na 30. VII 43 pruga kod Maglaja prekinuta. U 14 čas. pruga ponovo proradila. Preuzimanje sjev. zapadnog dijela područja SS-div. uslijed toga zadocnilo. Javljeno o prisustvu jačih snaga sjev. ist. od Tuzle.³

373 div: Djelatnost bandi duž drumu i željez. pruge Banja Luka — Prijedor traje i dalje. Izvršen napad na ustaš. osiguranja 9 km sjev. od Kostajnice. 2 mrtva i 2 ranjena.

Sjev. od Save: Lokalne sabotaže žetve manjih razmjera traju i dalje. U 1 čas i 40 min. zapad. od (Srem.) Mitrovice putnič. voz naišao na minu. 5 vagona iskočilo iz šina. Pruga u 8 čas. ponovo proradila ali samo sa jednim kolosijekom. Ist. od Osijeka prvi put se pojavila mala ali aktivna banda.

29. VII. 43 12 km. jugoist. od Virovitice oklopni željez. voz naletio na minu. Čelni vagon razoren.

7 km. sjev. ist. od Zagreba straža (25) razoružana i odvedena u šumu.«

Njem. opunomoć. general u Hrvatskoj

I a pov. br. 1948/43

1. VIII. 1943

Za tačnost prepisa

potpis nečitak

major

³ Na ovom prostoru u to vrijeme nalazile su se jedinice Šeste istočnobosanske NOU brigade, Majevičkog NOP odreda i Sedamnaeste NOU divizije, Vidi dok. br. 119.

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 1 AVGUSTA 1943 GOD. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

Povjerljivo

Minist. oružane sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa u Hrvat.
od 1. VIII. 1943*

»Vrijeme: Vedro.

Područje 114 lov. div.:

U poduhvatu »Donnersschlag«² neprijatelj imao 27 mrtvih. 3 puk 3 hrv. brd. brig. preuzeo obezbjeđenje drumu. 9 km. ist. od Petrovca odbijen napad manje bande na komoru 114 div. Gubici: neprijateljski: 20 mrtvih; sopstveni: 3 ranjena.

Područje SS div.:

Kod Busovače neprijatelj napao vod za vezu za podizanje linije, 2 kamiona spaljena. Putnički voz sjev. zap. od Visokog napadnut vatrom iz mitraljeza i mašin. pištolja. Jaka neprij. grupa³ sa Jahorine (jugo-jugozap. od Sarajeva) ugrozila drum Sarajevo — Kalinovik. U 16 čas. napadnuto je Trnovo (22 juž. Sarajeva). Bliži podaci nedostaju.

Situacija kod Čajniča bez promjene. Posadu sačinjava 260 ljudi, Nemaca i hrv. policajaca.

Sopst. gubici: 2 mrtva, 5 ranjenih.

Bande oko Gradačca ispred 202 tenk. batalj. i četnika otstupile na Majevicu planinu (sjev. ist. od Tuzle).

Kod Nemile (14 jugozap. od Žepča) vođena borba protivu manjih neprij. grupa. 1 batalj. 369 puka i oklop. željez. voz stupili u borbu. Odbijen napad na željez. stanicu kod Lukavca (zap. od

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—2, k. 27.

² Prema izvještaju njemačkog štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije pov. del. br. 1337/43 od 29 jula 1943 god., njemačka 114 lovačka divizija imala je namjeru da snagama jačine jednog bataljona izvrši napad na jedinice NOV jugo-jugoist. od Bosanskog Petrovca. Vjerovatno su Nijemci ovaj poduhvat nazvali »Donnersschlag« — udar groma. Vidi dok. u k. 17—J, fasc. 3 u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

³ Vidi dok. br. 25.

Tuzle). 16 km jugoist. od Živinica banda srednje jačine otstupila ispred našeg potjernog odreda u pravcu Šekovića. 16 km juž. od Bijeljine napadnut kurir 369 art. puka. Kurirska pošta izgubljena.

Gubici: sopstveni: 3 ranjena (1 ofic.); neprijatelj: 3 mrtva.

Područje 373 div.:

Neprijatelj na Kozari dobija pojačanja.⁴ Upućen jak potjerni odred jugozap. od Prijedora. Pronađeno i zaplijenjeno nekoliko pušaka i municije. Komunističke kuće spaljene. Sumnjiva lica uhapšena. Potjerni odred zap. od Sanskog Mosta imao više sudara sa neprijateljem. *Sopstveni gubici:* 6 mrtvih, 8 ranjenih; neprijateljski gubici nepoznati. Odbijen napad na željez. stanicu 20 km sjev. zap. od Banja Luke.

Njem. opunom. general u Hrvatskoj

I a, pov. A. br. 2185/43

Zagreb, 2.VIII.1943

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak
major

BR. 124

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 2 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

Minist. oružane sile — Operativno odjeljenje

*Prepis dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa u Hrvatskoj
od 2.VIII.1943*

»Vrijeme: vedro.

Područje 114 lov. div.: Mjestimična borba izviđačkih dijelova oko Bos. Petrovca, neznatni gubici kod neprijatelja. 13 km jugoist. od Drvara vazduhopl. napalo neprijat. Glavni štab sa osmotrenim dobrim uspjehom. Na prostoru 20 km sjev. zap. od

⁴ Odnosi se na jedinice Kozarskog NOP odreda.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—22, k. 27.

Mrkonjić Grada nalaze se pljačkaške bande, navodno imaju namjeru da napadnu hrv. uporište Čačavicu (14 km sjev. zap. od Mrkonjić Grada). Preduzeto je izviđanje.

Područje SS div.:

Banda srednje jačine napala je most kod Lukača (sjev., sjev. ist. od Konjica), napad odbijen. Pruga privremeno prekinuta. Nastavlja se snabdijevanje posade u Čajniču pomoću vazduhoplovstva.

Područje 369 div.:

Sabotaže na spored. želj. pruži Doboj — Teslić. Kvarovi su otklonjeni. Potjerni odred na 8 km sjev. sjev. ist. od Teslića odbacio na sjever bandu srednje jačine. Noću uoči 1.VIII. banda srednje jačine — pritom snogo žena i omladine — razorila je prugu Brod — Sarajevo u dužini od jednog kilometra na dionici sjev. od Nemile. Stanica Begov Han zapaljena². Hrv. trupe za obezbjeđenje željez. pobjegle bez otpora. Pruga će do 18 čas. biti ponovo ispravna. Odbijen napad na željez. stanicu Puračić zap. od Tuzle. Četnici odbacili ka sjeveru jače snage neprijatelja na prostoru 10 km sjev. ist. od Tuzle. Kod neprijatelja 6 mrtvih; zaplijenjeno: 1 teš. mitr., 3 laka mitralj. i 18 pušaka. Komunisti imaju navodno samo 3—5 metaka na pušku.

Sopstveni gubici: 1 ofic. mrtav, 4 voj. ranjena.

Područje 373 div.: Opšta situacija bez promjene. Lokalna djelatnost bandi sjev. zap. od Dubice. Noću na 1.VIII uništeno jedno hrv. uporište 1 km udaljeno od Bos. Novog. 2 mrtva, 7 nestalih. 2 četa 384 puka koja obezbjeđuje transportovanje drveta vodila borbu protivu neprijat. na 17 km juž. od Travnika. Gubici: sopstveni: 2 ranjena; neprijateljski: neznatni.

Prostor sjev. od Save: Lokalne sabotaže pri žetvi u Sremu postaju sve češće. 173 div. uslijed nepokretnosti nije u stanju da iste spriječi.

Na prostoru jugoist. od Bijeljine neprijatelj štiti svoje žetvene radove. Južno od Varaždina djelatnost bandi ponovo oživljuje. Teretni voz na 11 km. sjev. ist. od Križevaca naletio na minu. 6 vagona iskočilo iz šina.«

Njem. opunomoć. general u Hrvatskoj

I a, pov. A. br 2260/43

2.VIII.1943

Za tačnost prepisa:

potpis nečitak

major

² Vidi dok. br. 1.

**IZVJEŠTAJ KOMANDE 373 LEGIONARSKE DIVIZIJE OD
2 AVGUSTA 1943 GOD. O PREUZIMANJU KORPUSNOG
PRIHVATILIŠTA ZA ZAROBLJENIKE OD STRANE 114
NJEMAČKE DIVIZIJE¹**

Dok. Nr. NOKW — 730 — izvod iz dokum. sa
suđenja u Nürnbergu

(9 strana originala)

Povjerljivo

Koncept

(rukopisom: 70)

373 (legion.) pješ. div.

Ib pov. br. 1220/43 — uz Br. B.

Sjedište, 2-VIII-43

Sadržaj: Preuzimanje korpusnog
prihvatilišta za za-
robljenike.

Veza: I c pov. br. 1974/43 od 30.VII.43.

Komanda njem. trupa u Hrvatskoj —
odjelj. za pozad. službu.

Komandantu njemačkih trupa u Hrvatskoj — Odjelj. za
pozad. službu.

U vezi sa naređenjem armije divizija je postupila u
sljedećem:

Po tač. 1: Prema naređenju br. 2258/43 od 20 — VI 1943 divi-
zija je preuzela od 114 div. prihvatilište za zarobljenike
Banja Luka.

(10 str. originala)

Radi se na proširenju ovog prihvatilišta za zarobljenike,
kako bi ono bilo u stanju da primi naređeni broj od 500
zarobljenika.

Po tač. 6: Divizija moli za odobrenje da sve zarobljenike —
taoce (B) evakuiše i preda Komandi službe bezbjednosti
Banja Luka. Na konferenciji sa komandantom SS jedinica
i službe bezbjednosti Banja Luka, šturmbanfirerom² Her-

¹ Prepis originala u izvodu, pisan na mašini, na njemačkom je-
ziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/12—a,
k. 19—II.

² SS-Sturmbannführer — čin u rangju majora u SS jedinicama.

mann-om, isti je tražio da se svi zarobljenici — taoci predaju njemu. Divizija će taocima obrazložiti uzrok njihovog zarobljavanja kao taoca kao i to da se oni, obzirom na njihovu nadležnu opštinu iz divizije, predaju Komandi službe bezbjednosti Banja Luka. Ista će pomoću svog propagandnog odjeljenja i u saradnji sa vazduhoplovstvom saopštiti odgovarajućim mjestima, u kojima su zarobljeni taoci stalno nastanjeni, da će njihovi taoci biti strijeljani ako bi se na području dotičnog mjesta desio ma kakav napad na njemačke trupe, odnosno ako bi došlo do rušenja mostova ili tom slično. Ako bi se takav slučaj desio, divizija će o tome izvijestiti Komandu službe bezbjednosti (Banja Luka) i zahtijevati da se strijeljaju taoci i to po poimeničnom spisku koga će istom prilikom dostaviti. Komanda službe bezbjednosti Banja Luka strijeljaće imenovane taoce, i o tome izvijestiti dotične opštine, navodeći razloge njihovog strijeljanja.

Ovakav način regulisanja ovog pitanja divizija smatra vrlo korisnim i očekuje da će imati uspjeha, i zato moli da taoce prebaci službi bezbjednosti Banja Luka.

U ime komande divizije
Drugi generalštabni oficir,
potpisao zamjenik
V. D. s. r.
kapetan

Štambilj:
(prva riječ nečitka) II a
Ekspedovano: 3.VIII.1943

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 2 AVGUSTA 1943 GOD.
O BORBAMA I AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITO-
RIJI BOSNE¹**

2.VIII.1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 2.VIII.1943

Pov. op. br. 1369/43

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 12⁹38
Stiglo 2. VIII. 1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
Sjedište

*Izvještaj o situaciji od 2.VIII.1943**Hrvatska:* Banditska djelatnost ne prestaje.

Područje 114 lov. div.: Istočno od Petrovca² odbijen napad bande na komoru. Kod neprijatelja 20 mrtvih. U borbi oko Slunja kod neprijatelja 27 mrtvih. Hrvati preuzeli obezbjeđenje područja Slunja.

Područje 369 div.: Borba sa manjim neprijat. grupama kod Nemile³ (14 km jugozap. od Žepča). Bande oko Gradačca na Majevidi pl. otišle sa ovog prostora. Odbijen napad na željez. stanicu kod Lukavca (12 km zap. od Tuzle).

Područje 373 div.: Potjerni odred zap. od Sanskog Mosta na više mjesta stupio u dodir sa neprijateljem. Jugozapadno od Prijedora spaljeno više banditskih kuća, sumnjiva lica uhapšena, a oružje i municija zaplijenjeni. Odbijen napad na željez. stanicu 20 km sjeverozap. od Banje Luke.

Bayer
major

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17.

² Bosanski Petrovac

³ Vidi dok. br. 9.

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJE-
MAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 3 AVGUSTA 1943
GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI BOSNE¹**

Povjerljivo

Minst. oružane sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 3.VIII.1943:*

Vrijeme: vedro.

Djelatnost bandi protivu saobraćajnih puteva u porastu. U oblastima koje kontrolišu bande neprijatelj ubira žetvu. Poslije prekida velikih poduhvata njemačkih trupa primjećuju se ponovo neprijatelj. pokreti u cilju prikupljanja.

Područje 114 lov. div:

Neprijatelj. grupa srednje jačine primijećena 10 km sjev. od Cetingrada. 721 puk prikuplja se na prostoru 2—5 km j-jugo-zap. od Bihaća. Ojačani 3 bat. 741, puka u Kulen Vakufu. 2 hrv. lovač. brig. potčinjena 373 div.

Područje SS div.:

Situacija u Čajniču bez promjene. Njegovo oslobođenje iz okruženja predviđeno za 3.VIII (vidi dnevni izvještaj od 2.VIII.).² Pruga Sarajevo — Mostar u posljednje vrijeme svakodnevno na više mjesta privremeno prekidana³ (naknadni izvještaj slijedi).

Područje 369 pješ. div.:

3 četa 202 tenk. batalj. sjev. zap. od Gradačca odbacila na sjever jednu neprijat. grupu. Uspješna akcija potjernog odreda sjev. ist. od Teslića. Stanje kod neprijat. grupa na prostoru ist. od Zavidovića bez promjene. Odbijeno više napada na stražarske tornjeve na otkjeku Visoko — Žepče. Željez. pruga Brod — Sarajevo ponovo funkcioniše. Most Miričina (pruga Doboj — Tuzla) ponovo doveden u ispravno stanje. Saobraćaj je ponovo uspostavljen. Četnici i domobrani juž. od Caparda potisnuli ka

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—30, k. 27.

² Vidi dok. br. 126.

³ Vidi dok. br. 25.

jugu preko Drinjače jednu grupu komunista. Gubici neprijatelja 2.VIII: 44 mrtva.

Područje 373 div.:

Ustanici (navodno 800), od toga jedna trećina žene, noću uoči 2.VIII sa prostora sjev. zap. od Kostajnice prešli preko Save u pravcu sjevera. Glavna pruga je ponovo jako ugrožena. Na pruzi 5 km jugozap. od Bos. Novog podignut je telef. linija. Na prostoru 18 km z.-jugozap. od Prijedora jača banda noću uoči 2.VIII više puta bezuspješno napala uporište 17 km jugozap. od Prijedora. 2 ranjena.

Prostor sjeverno od Save:

Sabotaže žetve se nastavljaju i one se, uslijed nepovoljnih snaga, ne mogu spriječiti. Noću uoči 1.VIII. izvršen bezuspješan napad na municisko slagalište kod Vrdnika (sjev. od Rume). Banda srednje jačine u Bilo Gori, 18 km jugozap. od Virovitice. Male neprijat. grupe na šumskom području jugozap. od Banove Jaruge, pripadaju vjerovatno dijelovima neprijateljskih snaga koje se sjev. zap. od Kostajnice prebacuju preko Save. Bande se sada nalaze takođe i na prostoru oko Vukovara.

Njemač. opunom. general u Hrvatskoj

I a, pov. A. br. 2311/43

Zagreb, 3.VIII.1943

Za tačnost prepisa:

potpis nečitak

poručnik

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE DRUGE
ITALIJANSKE ARMIJE OD 3 AVGUSTA 1943 GOD. O AK-
CIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HER-
CEGOVINE¹**

Povjerljivo

KOMANDA II ARMIJE
OBAVJEŠTAJNO ODJELJENJE

DNEVNI IZVJEŠTAJ

Br. 216

V. P. 10, 3 avgust 1943

Glava I

OPŠTI PREGLED SITUACIJE

XI Armijski korpus

- 1) — Nastavlja se akcija čišćenja jugozapadno od **Trebnja** —
- 2) — Napadi, akcije sabotaže i uznemiravanja.—

V Armijski korpus

— Paljba u cilju uznemiravanja.—

XVIII Armijski korpus

— Akcije sabotaže.—

**VI Armijski korpus }
Crna Gora }**

Situacija u suštini nepromijenjena.

Hrvatska — neokupirana —

- 1) — akcije sabotaže na želj. komunikacijama.
- 2) — Partizani ponovo vrše napade duž puta i pruge **Banja Luka — Prijedor**.
- 3) — **Tito** navodno vrši pokret sa tri brigade iz **Istočne Bosne** prema **Zapadnoj Hrvatskoj** da bi preuzeo komandu nad tamošnjim partizanskim snagama.—
- 4) — Napad ustanika na kolonu na putu **Banja Luka — Prijedor**. Pretrpljeni gubici: 3 mrtva i 3 ranjena.—
Vjerovatno ljudstvo V Krajiške brigade (br. 604).
- 5) — Odbijen napad ustanika na 4 km južno od **Sanskog Mosta** (Prijedor VK-FX).

¹ Original, umnožen na šapirografu, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

- Pretrpljeni gubici — 2 ranjena. Naneseni — 15 mrtvih.
Vjerovatno ljudstvo VII Krajiške brigade (br. 606).—
- 6) — Iz njemačkog vojnog izvora: odbijen napad na želj. stanicu 20 km sjeverozapadno od **Banja Luke**.—
Vjerovatno V Krajiška brigada (604).
- 7) — II Partizanska divizija primijećena je na **Ozren Planini**, a druge partizanske snage jugozapadno od **Doboja** (Derventa RQ-FX).—
II Partizanska divizija i ljudstvo XII Partizanske divizije.
- 8) — Iz njemačkog vojnog izvora: izgleda da je **Tito** 30—31/VII prešao **Bosnu** sa tri brigade jugozapadno od **Žepča** u pravcu **Kotor Varoši**, vjerovatno da bi preuzeo komandu nad snagama zapadne **Hrvatske**.²—
- 9) — Jedinice V Partizanske divizije uslijed pritiska premještau se iz zone **Kreševo** (Konjic RO-CQ) prema zapadu.³
- 10) — Odbijen je napad ustanika na transport stoke kod **Kiseljaka** (Konjic RQ-CZ). Ranjena su 3 Hrvata.
Ugrožena je želj. linija **Sarajevo — Konjic — Rama**.—
Ljudstvo V Partizanske divizije.—
- 11) — Iz njemačkog vojnog izvora: partizani iz zone **Gradačac** povukli su se na **Majevicu planinu**.—
— Odbijen je napad na želj. stanicu kod **Lukavca** (12 km zapadno od Tuzle).—
Majevički odred (br. 723).
- 12) — Zapaženo je premještanje partizanske grupe iz zone južno od **Prače** (Sarajevo VO-CK), **Sjetlina** (VM-CM) prema **Trnovu** (UH-BZ).—
Ljudstvo formacija grupe »Tito« (potvrda obavještenja u izvještaju br. 209).—
- 13) — Partizani su zapalili 7 vršalica u zoni **Vukovar i Vin-kovci**.—
Nije utvrđeno iz koje formacije.—
- 14) — Kod **Erdevika** (B. Palanka LI-AI) zapaljena je pšenica i ječam.—
Fruškogorski odred (br. 343).—

Glava III

OPERATIVNA AKTIVNOST

XI Armijski korpus

- Još uvijek je u toku poznata akcija čišćenja koju vrše trupe »Cacciatori« i jedinice »Isonzo« jugozapadno od **Trebnja**; u sukobima ovih posljednjih dana partizani su ostavili na te-

² Vidi dok. br. 9.

³ Vidi dok. br. 79.

- renu 103 mrtva; na našoj strani, osim gubitaka javljenih jučerašnjim izvještajem, 10 mrtvih, od kojih jedan oficir, 18 ranjenih i 1 nestao; M. V. A. C.⁴: 1 poginuo a 3 ranjena.—
- U drugim zonama akcije lokalnog značaja; 2 zarobljena.
 - Avijacija: stalne i efikasne intervencije u korist izviđačkih trupa zone **Trebnje**.
- ...
- Potisnuta je neprijateljska grupa sa položaja u zoni zapadno od **Bos. Petrovca**: na strani neprijatelja 43 ubijena; 2 **Njemca** ranjena.

BR. 129

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE O SITUACIJI NA TERITO-
RIJI BOSNE NA DAN 3 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

3.VIII.1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 3.VIII.1943

Pov. op. br. 1375/43

KOMANDA 2 ARMIIJE OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 12998 Stiglo 3. VIII. 1943/XXI

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
S j e d i š t e

Izvještaj o situaciji od 3.VIII.1943

Hrvatska: Djelatnost bandi traje i dalje.

Područje 114 lov. div.: Potjerni odred stupio u akciju protiv pljačkaških bandi sjeverozap. od Mrkonjić Grada. Lokalne borbe izviđačkih dijelova oko Bos. Petrov-

⁴ Skraćenica za Milizia Volontaria Anti Comunista — Protivkomunistička dobrovoljačka milicija — uglavnom četnici Draže Mihailovića.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17.

ca. Kod neprijatelja neznatni gubici. Vazduhoplovstvo sa dobrim uspjehom tuklo komunističko sjedište štaba jugoist. od Drvara (20 km juž. od Petrovca).

Područje SS div.: Odbijen napad bande srednje jačine na željeznički most sjevero-sjeveroist. od Konjica. Pruga privremeno prekinuta.

Područje 369 div.: Željeznička linija Sarajevo — Rot² sjev. od Nemile razorena na dužini od 1 km. Stanična zgrada zapaljena. Pruga je opravljena. Otklonjena je šteta na sporednoj pruzi Dobož — Teslić (20 km jugozap. od Doboja) koja je nanijeta sabotажom. Potjerni odred sjevero-sjeveroist. od Teslića protjerao bandu srednje jačine. Odbijen napad na željez. stanicu kod Lukavca (zap. od Tuzle). Četnici sjevero-sjeveroist. od Tuzle potisnuli jače neprijateljske snage ka sjeveru. Na prostoru jugoist. od Bijeljine bande obezbjeđuju neprijateljske žetvene radove.

Područje 373 div.:

Južno od Travnika borba između naših izviđačkih dijelova i bandita.³ Kod neprijatelja neznatni gubici. Sjeverozap. od Dubice lokalne bande.

Bayer
major

² Nejasno. Možda se odnosi na prugu Sarajevo—Bos. Brod.

³ Vidi dok. br. 118.

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 4 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE NA TERITORIJI BOSNE¹

Povjerljivo

Minist. oružane sile, Operativno odjeljenje

Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 4.VIII.1943:

Vrijeme: vedro.

Ugroženost glavne pruge naglo se povećala. Hrvatske jedinice za obezbjeđenje željeznica pokazale se ponovo kao nepouzidane.

3.VIII. neprij. izvršio četiri uspješna napada na jače njemačke odnosno hrv. jedinice, pretežno na glavnoj pruzi². Neprij. vrši napade u cilju prekida saobraćaja u pojačanoj mjeri, sada takođe i na pruge Brod — Sarajevo — Mostar i Sunja — Bihać; ovi se napadi uslijed nedostatka snaga ne mogu s uspjehom suzbiti. Neprij. drži svoje glavne snage još uvijek u rezervi, očigledno da bi ih spremio za iznenadnu snažnu upotrebu.

U pojedinostima:

3.VIII u 11,20 čas. zap. od Okučana putnički voz naletio na minu i iskliznuo, šteta neznatna, pruga ispravna.

Noću na 4.VIII. neprij. napao Novsku, napad odbijen, 2 mrtva, 2 ranjena. Jugoist. od Banove Jaruge na pruzi eksplodirala mina, ali je kvar ponovo otklonjen.

Naknadni izvještaj (uslijed smetnje na liniji):

Noću uoči 3.VIII. u 23,15 sati jača banda napala Gredu (sjev. zap. od Siska). 2 ofic., 81 vojnik hrvat. obezbjeđujućih dijelova nestali. Teretni voz zapaljen.

U 23,30 čas. neprij. napao željez. stanicu u Lekeniku (sjev. zap. od Grede). 18 vagona zapaljeno, 47 domobrana nestalo. Pomoćni oklop. željez. voz br. 209 naišao na barikadu i zaustavljen. Želj. stanica Popovača (sjev. zap. od Kutine) takođe napadnuta. 2 ofic. i 68 domobrana nestalo. 209 pomoć. oklop. željez. voz po zapovijesti komandanta Jugoistoka upućuje se za Solun.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1—12, k. 27.

² Misli se na prugu Zagreb—Beograd.

600 hrv. vojnika — protivavionaca raspoređeno za obezbjeđenje željez. pruga. Neprij. napao željez. stanicu Dobošnicu 6 km sjev. zap. od Lukavca (zap. od Tuzle) i zapalio je, hrvat. straža (26) pobjegla.

Područje 114 div.:

Pred 721 pukom na 9 km j-jugoist. od Bihaća primijećene jake neprijateljske snage sa teškim oružjem (na položajima). Prema izjavama stanovnika neprijatelj na više mjesta posjeo drum za Lepak. Prebacivanje željez. vozovima 114 p. t. bataljona iz Kostajnice i dijelova 114 pion. bataljona iz Bos. Gradiške na prostor Bihać — Bos. Krupa usporeno je uslijed oskudice u željez. vagonima.

Područje 369 div.:

Jaka banda na planini Majevici³ (sjev. od Tuzle) (izjave stanovnika). Sopstv. potjerni odred 10 km ist. od Teslića odbacio jednu neprij. grupu. Na području 10 km zap.j-zap. od Zvornika vode se (navodno jake) borbe između četnika i komunista.⁴ Neprij. grupa 10 km juž. od Žepča pokušava da se prebaci u pravcu zapada. Dva oklop. željez. voza i potjerni odredi upućeni u akciju.

Područje 373 div.:

Lokalne bande oko Bos. Dubice povlače se ispred naših potjernih odreda. Manje neprijat. grupe nalaze se na prostoru sjev. zap. od Bos. Novog i juž. od Prijedora. Uspješan napad vazduhoplovstva na neprij. sakupljanja 17 km zap. jugozap. od Sanskog Mosta (po izvještaju obavještajaca 150 mrtvih i preko 200 ranjenih) kao i na neprijat. Glavni štab, 22 km jugoist. od Kotor Varoši⁵.

Jaka banda juž. od Travnika⁶: stanje bez promjene.

Naši izviđački dijelovi 8 km jugozap. od Kotor Varoši sudarili se sa jačim neprijateljem (6 mitraljeza); 1 mrtav, 3 ranjena.

Područje SS divizije:

Prema izvještaju ustaša neprij. grupa srednje jačine 20 km istoč. od Konjica ima namjeru da kod Tarčina razori prugu Sarajevo — Mostar. Čajniče je oslobođeno iz neprij. okruženja.

Prostor sjev. od Save:

Kod Mitrovice neprijatelj napao grupu 173 rez. div. 3 lakše ranjena. Kod neprijat. 1 mrtav.

³ Vidi dok. br. 8.

⁴ Vidi dok. br. 54.

⁵ Vidi dok. br. 18.

⁶ Vidi dok. br. 25 i 118.

Područje 187 rez. div.:

Stanje kod neprijatelja uglavnom nepromijenjeno.

Njem. opunom. general u Hrvat.

I a, pov. A. br. 2374/43

Zagreb, 5.VIII.1943

Za tačnost

prepisa:

potpis nečitak

potpukovnik

BR. 131

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE O SITUACIJI NA TERITO- RIJI BOSNE I HERCEGOVINE NA DAN 4 AVGUSTA 1943 GODINE¹

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 4.VIII.1943

Pov. op. br. 1382/43

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 13082
Stiglo 4. VIII. 1943/XXI

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
S j e d i š t e

Izvještaj o situaciji od 4.VIII.1943

Područje 114 lov. div.: Banda srednje jačine na prostoru za-
padno od Kladuše.²

Područje SS div.: Željez. pruga Sarajevo — Mostar u posljed-
nje vrijeme svakodnevno na više mjesta bila preki-
nuta.³ Smetnje su bile u kratkom roku otklonjene.
Namjera: Osloboditi iz okruženja Čajniče. Pokret
na novi prostor prikupljanja Kalinovik — Konjic —
Mostar — Imotski.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17.

² V. Kladuša

³ Vidi dok. br. 25.

Područje 369 div.: Odbijeno je više napada na uporište za obezbjeđenje željez. pruge na otkliku Visoko — Žepče. Pruga Sarajevo — Brod ponovo predata saobraćaju. Uspješna djelatnost potjernog odreda sjeveroist. od Teslića. Tenkovskim napadom sjeveroist. od Gradca⁴ neprijateljska grupa odbačena na sjever. Južno od Caparda (zap. od Zvornika) domobranci odbacili komunističku grupu na jug preko Drinjače.⁵ Kod neprijatelja 2.VIII. bilo je 44 mrtva.

Područje 373 div.: Jugozapadno od Prijedora jaka neprijateljska banda izvršila više bezuspješnih napada na jedno naše uporište. Velika banda (800), u njoj 1—3 žene, noću uoči 2.VIII., sa prostora sjeverozap. od Kostajnice, prebacila se preko Save na sjever. Glavna želj. pruga je ugrožena. 2 hrvatska brigada potčinjena diviziji.

Albanija — Crna Gora: Ustanički pokret širi se. Kod albanske milicije i policije bilo je novih slučajeva bjekstva iz komande. Italijani razoružali i raspustili 3 albanski puk usljed nepouzdanosti. Pritisak na italijanski garnizon Burreli ne popušta. Napad bandi na Kruju (20 km sjev. od Tirane) i na milicisku kasarnu jugoist. od Drača odbijen.

Bayer
major

⁴ Na karti nije nađeno.

⁵ Vidi dok. br. 54

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJE-
MAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 5 AVGUSTA 1943
GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSNE¹**

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile, Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvat. od 5.VIII.1943*

Vrijeme: Pretežno vedro.

Opšta situacija bez promjene.

Područje 114 diviz.:

Banda srednje jačine prebacuje se iz Petrove Gore na prostor Oblaja (12 km j.-jugozap. od Gline). Neprijatelj drži južnu ivicu Petrove Gore. 114 izviđač. bataljon iz Cazina prebačen u Vaganac, pošto tamo neprijatelj ubira žetvu. Strijelano 7 bandita. Navodno jači neprijatelj na prostoru Prijeboja (18 km zap. od Bihaća).

Područje SS div.:

Noću uoči 4.VIII. jaka banda prebacila se preko pruge Sarajevo — Mostar na otkliku Bradina — Konjic u pravcu sjev. zapada, navodno da bi se sjedinila sa 5 divizijom koja se nalazi na prostoru Fojnica — Kreševo². Pruga na 4 mjesta prekinuta. Ona je do 4.VIII u 20 čas. ponovo dovedena u ispravno stanje. Jak neprijatelj nastupa sa sjevera ka Prozoru. Tamošnja posada ojačana je jednom pion. četom i vodom za zamagljivanje. Most preko Lima zasad obezbjeđuje druga hrvat. četa. Usljed prekida pruge usporeno je prebacivanje trupa sa prostora Sarajeva na južni otklik.

Područje 369 div.:

Situacija kod neprijatelja uglavnom bez promjene.

Potjermi odredi 10 km ist. od Teslića odbacili 1 bandu u pravcu sjevera. Jake neprijat. snage na prostoru Fojnica — Kreševo — Kiseljak.³

Sopst. gubici: 1 mrtav, 6 ranjenih. *Neprijat. gubici:* 3 izbrojana mrtva.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1—2, k. 27.

² Vidi dok. br. 25 i 118.

³ Vidi dok. br. 118.

Područje 373 div.:

Noću uoči 4.VIII. odbijen napad bande (100)⁴ na hrvat. uporište 12 km jugozap. od Bos. Novog. 1 mrtav. Jugozap. od Bos. Novog survalo se 1 motor. vozilo. 3 mrtva, 21 ranjen (9 teško). Na prostoru sjev. zap. od Bos. Novog prisilna regrutovanja. 12 km juž. od Jajca okl. voz usljed sabotaže iskočio iz šina. Pojedinstosti nedostaju.

...

Njem. opunom. general u Hrvatskoj
Ia, pov. A. br. 2427/43
Zagreb, 5.VIII.1943

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak
potpukovnik

BR. 133

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 5 AVGUSTA 1943 GOD.
O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSANSKE KRAJINE I CENTRALNE BOSNE¹**

5.VIII.1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 5.VIII.1943

Pov. op. br. 1392/43

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 13144
Stiglo 5. VIII. 1943/XXI

Komandi 2 ital. armije

Operativno i Obavještajno odjeljenje

S j e d i š t e

Izvještaj o situaciji od 5.VIII.1943

Područje 114 lov. div.: Jugo-jugoist. od Bihaća primijećene su jake neprijateljske posade. Prema izjavama stanovništva na drumu za Lapac postoje zaprečna utvrđenja.

⁴ Odnosi se na jedinice Četvrte NOU divizije.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17.

Područje 369 div.: Banda južno od Žepča nalazi se u prebacivanju preko pruge na zapad.² Dva oklop. voza i potjerni odred stupili u akciju. Sjeverozap. od Lukavca zapaljena željez. stanica. Ist. od Teslića potjerni odred odbacio jednu neprijateljsku grupu.

Područje 373 div.: Uspješan napad vazduhoplovstva na komunistički viši štab jugoist. od Kotor Varoši i na neprijateljsko sakupljanje zapadno-jugozap. od Sanskog Mosta. U borbi izviđačkih dijelova sjeverozap. od Kotor Varoši kod neprijatelja 7 mrtvih. Grupe bandi oko Dubice izmiču ispred naših potjernih odjeljenja.

Područje SS div.: Čajniče oslobođeno iz okruženja.

Bayer
major

BR. 134

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Ministarstvu oružane sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 6.VIII.1943:*

Vrijeme: Vedro.

Opšta situacija: Bez promjene.

Područje 114 div.:

Kod Starog Sela (16 km jugozap. od Gline) izvršen prepad na 9 četu 7 hrv. pješ. puka². Poslije angažovanja pojačanja situacija je ponovo popravljena. 2

² Odnosi se na jedinice Prve proleterske brigade i Sedme NOU divizije. Vidi dok. br. 2 i 9.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1—24, k. 27.

² Pomenuti napad izvršile su jedinice Druge NOU brigade Unske operativne grupe. Vidi tom V, knj. 18, dok. br. 15.

mrtva, 6 ranjenih i 20 nestalih. Kod neprijat. 1 mrtav. Stvar 9 čete ispituje se.

Područje SS div.:

Oko Prozora krstare neprijat. bande koje pljačkaju. Posada iz Prozora morala je biti povučena u Jablanicu pošto je suviše slaba.³ Inače stanje kod neprijatelja bez promjene.

Drumski most kod Karaule (7 km j.-jugozap. od Jablanice) doveden u ispravno stanje.

Područje 369 div.:

Grupe bandi srednje jačine na prostoru 22 km jugoist., 13 j.-jugoist. i 15 km jugozap. od Tuzle. U toku su borbe oko željez. stanice Maglaj i na pruži Žepče — Maglaj.⁴ Raspoloživi okl. vozovi angažovani su u borbi. Bliži podaci nedostaju (prekid tel. linija). Most preko Bosne kod Kaknja (17 km jugoist. od Zenice) 5.VIII. 43 predat saobraćaju.

Područje 373 div.:

Lokalna djelatnost bandi nastavlja se. 4 km sjev. od Prijedora izvršen prepad na odjeljenje za nabavku i prevoz sijena. 3 mrtva, 8 nestalih. Kuće u okolini spaljene za odmazdu. 26 km s.-sjev. ist. od Banje Luke izvršen prepad na policisku komandu; 3 mrtva, 3 ranjena. Preduzete su mjere za odmazdu.

Noću 3/4.VIII. izvršen prepad na 3 bataljon 13 pješ. puka u Gornjem Vakufu.⁵ 3 mrtva, 50 nestalih, među njima jedan komandir čete i ljekar. 1 lov. puk 2 lovač. zdruga stigao na svoj novi rejon obezbjeđenja Rudice — Blatna — Otoka (jugozap. od Bos. Novog).

Njemački opunom. general u Hrvatskoj

I a, pov. A. br. 2600/43

Zagreb, 6.VIII.1943

Za tačnost prepisa:

potpis nečitak

potpukovnik

³ O akcijama oko Prozora vidi u dok. br. 25.

⁴ Pomenute borbe vodile su jedinice Prve proleterske brigade i Sedme NOU divizije. Vidi dok. br. 2 i 9.

⁵ Napad na Gornji Vakuf, noću 3/4 avgusta, izvršile su jedinice Četvrtе NOU brigade Pete divizije i Travnički NOP odred. Opširnije o tome vidi u dok. br. 78, 118 i 182.

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 7 AVGUSTA 1943
GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹**

Povjerljivo

Ministr. oružane sile — Operat. odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 7.VIII.1943:*

Vrijeme: oblačno, temperatura u padu.

Opšta situacija: bez promjene.

114 lovač. div.:

Jači neprijat. 8 km j.-jugoist. od Bihaća bio se uslijed našeg napada — koji je potpomognut artiljerijom — povukao unazad, ali je poslije povlačenja naših trupa ponovo krenuo u nadiranje za nama. 5 ranjenih.

Uspješne akcije potjernih odreda sjev. od Petrovca. Kod neprijatelja 3 mrtva i neznatan plijen. Četa 7 brd. puka (sada 11 brd. puka) koja je napadnuta kod Starog Sela bila je upućena u izviđanje od Topuskog na jug.²

Područje SS div.:

Jaka banda prikuplja se u šumi 14 km. sjev. zap. od Konjica sa vjerovatnom namjerom da razori prugu Konjic — Rama. Četnici maršuju ka Goraždu. Oni ugrožavaju porodice dobrovoljaca muslim. divizije (5000) koje žive na ovome području, što se nikako ne može spriječiti.

Područje 369 div.:

Borbe oko Maglaja trajale su do u večernje časove 6. VIII.³ Posada je pojačana. Noć protekla na miru. Smetnji na pruži nije bilo.

Na prostoru 20 km ist. od Tuzle provjereno je prisustvo bande srednje jačine. Inače situacija kod neprijat. bez promjene.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1—2, k. 27.

² Vidi dok. br. 134 prim. 2.

³ Vjerovatno se odnosi na jedinice Sedme NOU divizije.

Područje 373 div.:

Djelatnost bande traje i dalje. Odbijen napad neprijat. na Kostajnicu. Noću na 6. VIII. u D. Vakufu 107 domobrana 13 puka udaljili se iz svoje jedinice zajedno sa oružjem. Pojedinoći nedostaju; vjeruje se da se ovdje radi o onim domobranima čije porodice stanuju na području koje je napušteno od naših snaga (Hercegovci).

Četa 373 polj. dop. bataljona naišla je 7 km jugoist. od Kotor Varoši na jače neprijatelj. snage, većinom u njem. uniformama, bila tom prilikom okružena pa ponovo oslobođena. 9 nestalih, 1 ranjen. U borbama posljednjih dana kod neprij. 80—100 mrtvih.

Prema izvještaju obavještajaca, pri napadu iz vazduha 3. VIII. 20 km jugoist. od Kotor Varoši potpuno je razorena banditska bolnica u kojoj se nalazilo 700 lica.⁴

Njem. opunom. general u Hrvatskoj
I a, pov. br. 2646/43
Zagreb, 8. VIII 1943

Za tač. prepisa:
von Brauchitsch
poruč.

⁴ Odnosi se na bolnicu Dvanaeste NOU divizije.

IZVJEŠTAJ KOMANDE DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE
OD 7 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV
NA TERITORIJI BOSNE¹

Povjerljivo

KOMANDA II ARMIIJE
OBAVJEŠTAJNO ODJELJENJE

DNEVNI IZVJEŠTAJ

bld/
Br. 220

V.P. 10, 7 avgust 1943

Glava I

OPŠTI PREGLED SITUACIJE

...

Glava II

AKTIVNOST USTANIKA

...

- 7) — Ustanci su zauzeli **G. Vakuf**² (Prozor NM-CZ).
Primjećen je pokret jake partizanske grupe sa sjevera prema Prozoru.
Iz njemačkog vojnog izvora: grupa partizanskih bandi u zoni **Prozor**. Garnizon **Prozor** se povukao uslijed jakog neprijateljskog pritiska³
Vjerovatno IX i XI krajiška brigada (br.? i 610).
- 8) — Ustanci su oštetili želj. stanicu **Dobošnica** (Tuzla UH-FN) i želj. most između **Bos. Petrovog Sela** (TN-FP) i **Maričine** (TR-FP). Prekinut je saobraćaj između **Tuzle** i **Doboja**.—
Vjerovatno ljudstvo II partizanske divizije koja je primjećena u zoni.
- 9) — Partizani u jačini od oko 8000 ljudi navodno vrše pokret sa tri kolone iz **Istočne Bosne** sljedećim pravcima: prva

¹ Original, neregistrovan, umnožen na špirografu, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² U Gornji Vakuf, koji je bio napušten od neprijatelja, ušla je 9 avgusta Treća krajiška NOU brigada Prve proleterske divizije. Vidi dok. br. 24 i 25.

³ Jedinice Sedme krajiške NOU brigade i Ramski NOP odred likvidirali su posadu njemačke SS divizije kod Gorice i spalili most na Rami, blokiravši na taj način Prozorski garnizon. Posada njemačke SS divizije iz Prozora povukla se u Jablanicu. Vidi dok. br. 25 i 134.

kolona (1 divizija) preko **Bitovnje** — **Kalinovika** — **Gacka** prema **Crnoj Gori**; druga kolona preko **Rogatice** — **Foče** prema **Crnoj Gori**; treća kolona sa **Titom** preko **Krajine** prema **Dalmaciji**⁴.

Znatn dio srpskih partizana navodno je već prešao **Drinu** i dostigao **Srbiju**.—

Formacije grupe »**Tito**«.—

Glava III

- Sukobi sa ustanicima u zoni jugozapadno od **Kotor Varoši** (Prnjavor KI-FP); naneseni gubici: 7 mrtvih, pretrpljeni: 1 mrtav, 3 ranjena.
- Hrvatske trupe su ponovo zauzele **Grič** (Kladanj TR-FG) i **Turiju** (Tuzla TR-FI), ranije u ustaničkim rukama.—
- Uspostavljen je želj. saobraćaj između **Bradine** i **Konjica**.

BR. 137

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 8 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI CENTRALNE BOSNE I BOSANSKE KRAJINE¹

Povjerljivo

Minist. oružane sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 8. VIII. 1943:*

Vrijeme: oblačno.

Opšta situacija bez promjene.

Područje 114 div.:

Jaka neprijatelj. grupa otišla iz Šamarice u pravcu Petrove Gore. Neprijat. izvršio prepad na kolonu za dotur 3 hrv. brd. brigade. 1 mrtav. 5. VIII. četnička grupa 28 km j. ist. od Bos.

⁴ Vidi dok. br. 25.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1—20, k. 27.

Petrovca, zarobila komunistič. komoru od 50 grla natovarenu sa žitom (četnički izveštaj).

Područje SS div.:

Njemačka i hrv. policija napustile Foču uslijed dolaska četnika.

Područje 369 div.:

Situacija kod neprijatelja uglavnom bez promjene. Neprijatelj vrši pritisak na Maglaj pravcem sa istoka. Banditi napali želj. stanicu kod Želeća² (4 km j. — zap. od Žepča). Tamo se očekuju ponovni napadi.

Područje 373 div.:

Kod Nove Gradiške zbog napada na most 6 km j.-zap. od Bos. Gradiške strijeljano 20 taoca. Vazduhoplovstvo uspješno tuklo 1 bandu (400) kod Šiprage (22 km j.-ist. od Kotor Varoši) koja se nalazila na maršu u pravcu sjevera.

10 pješ. puk i 4 hrv. lovač. brig. produžuju pokret na svoje nove rejone obezbjeđenja. Inače izviđačka djelatnost.

Njemač. opunom. general u Hrvatskoj

1 a, pov. A. br. 2520/43

Zagreb, 8. VIII. 1943

Za tačnost prepisa:

potpis nečitak

potpukovnik

² Odnosi se na dijelove Sedme NOU divizije, koja je u to vrijeme bila na ovom sektoru. Vidi dok. br. 2.

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE DRUGE ITALIJANSKE
ARMIJE OD 8 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BOR-
BAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

Povjerljivo

8. VIII. 1943

KOMANDA II ARMIIJE
OBAVJEŠTAJNO ODJELJENJE

V.P. 10, 8 avgust 1943

bld/
Br. 221

Glava I
DNEVNI IZVJEŠTAJ

OPŠTI PREGLED SITUACIJE

- 1) — Pritisak ustanika na **G. Vakuf** i **D. Vakuf** (dolina Rame) (vjerovatno ugrožavanje prema dolini **Neretve**).—
- 2) — Koncentracija partizana sjeverozapadno od **Konjica**.—
- 3) — Pritisak II Partizanske divizije na želj. prugu **Brod — Sarajevo**.—

Glava II
AKTIVNOST USTANIKA

- 5) — Primijećene su partizanske grupe u zoni sjeverno od **Travnika**.

Ustanici vrše pritisak na **G. i D. Vakuf**.²

Jugoistočno od **Kotor Varoši** borbe protiv jake partizanske bande³ čije je ljudstvo većinom u njemačkoj uniformi.

Vjerovatno formacije grupe »**Tito**«.

- 6) — Primijećene su koncentracije ustanika u zoni južno od **Brčkog** (Tuzla VS-GQ).

Jak partizanski pritisak oko **Bijeljine**.

Majevički odred (br. 723).—

¹ Original, neregistrovan, umnožen na šapirografu, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Vidi dok. br. 24 i 25.

³ Odnosi se na jedinice Dvanaeste krajiške NOU brigade. Vidi dok. br. 11.

- 7) — Njemački vojni izvor javlja: borbe duž želj. pruge **Žepče — Zenica** i za zauzimanje stanice **Maglaj**⁴ (Derventa SI-FL). Upotrijebljen je oklopni voz.

II Partizanska divizija koja je ranije primjećena u zoni.—

- 8) — Iz istog izvora: jaka banda se prikuplja u šumovitoj oblasti sjeverozapadno od **Konjica**.

V Partizanska divizija i formacije grupe »**Tito**« koje su došle iz **Trnova**.—

- 9) — Isti izvor javlja: četnički pokret u pravcu **Goražda** (Višegrad ZN-CD).

Vjerovatno ljudstvo koje je doprinijelo blokiranju Čajniča.—

- 10) — Napad ustanika na žandarmerisku stanicu **Morović** (Vukovar XP-AD).—

Podrinjski odred (br. 720).—

BR. 139

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 9 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

Povjerljivo

Minist. oružane sile, Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 9. VIII. 1943*

Vrijeme: Umjereno oblačno.

Opšta situacija bez promjene. Neprijatelj i dalje jako ugrožava glavnu prugu. Prepadi postaju sve češći.

Područje 114 div.:

Jake neprij. snage na prostoru z.-jugozap. od Slunja. Obezbjedenja na visinskoj kosi sjev. zap. od Drežnik Grada (22 km s.-zap. od Bihaća). U šumi 2 km jugoz. od Drežnik Grada jaka

⁴ Vidi dok. br. 134.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1—37, k. 27.

neprij. sakupljanja (8 haubica). Na prostoru Lapac — Prijeboj neprij. dobio pojačanja, očigledno sa nalogom da obezbijedi drum za vezu sa Likom. 4 km s.-sjev. ist. od Kulen Vakufa neprij. izvršio prepad na municisku kolonu. 5 mrtvih, 4 ranjena, 1 nestao, 21 grlo ubijeno. Gubici neprijat. nisu utvrđeni. 3 hrv. brigada potčinjena 373 div.

Područje SS div.:

Sopstvenim izviđanjem utvrđeno je nepromijenjeno stanje kod neprijat. na prostoru Konjica. Inače nisu dobijeni nikakvi novi izvještaji.

Područje 369 div.:

Neprij. grupe sakupljaju se na prostoru 20 km zap. od Tuzle. Neprijatelj. izviđački dijelovi napreduju sa prostora sjev. ist. od Zavidovića prema Bosni. Stanje kod neprij. na prostoru Busovača — Kiseljak bez promjene. Štab divizije od 9.VIII. u Sarajevu.

Područje 373 div.:

Neprijateljska djelatnost oko Kostajnice. Putnički voz kod Šaša (sjev. od Kostajnice) naletio na minu, bliži podaci nedostaju. Jake neprij. snage sa prostora sjev. ist. od Travnika kreću se u pravcu Kotor Varoši, navodno sa ciljem da se prebace u Dalmaciju.² Neprijatelj³ vrši jak pritisak na Kotor Varoš.

Njem. opunomoć. general u Hrvatskoj
I a, pov. br. 2259./43

Za tačnost prepisa
potpis nečitak
potpukov.

² U pravcu Kotor Varoši operisala je Prva proleterska brigada. Vidi dok. br. 19 i 20.

³ Vidi dok. br. 40.

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJE-
MAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 10 AVGUSTA 1943
GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSNE¹**

Ministarstvo oruž. sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 10.VIII.1943:*

Vrijeme: Vedro.

Opšta situacija: bez promjene.

Područje 114 div.:

Neprijatelj na prostoru Slunja, sjev. zap. i južno od Bihaća dobio ponovo pojačanje, među njima i jednu jaču četničku grupu koja je prebjegla komunistima. Potvrđena je namjera neprijatelja da spriječi ulazak Nijemaca u Liku.² Postavljena su nova zaprečna utvrđenja juž. od Bihaća.

Područje SS div.:

Izvještaj još nije stigao.

Područje 369 div.:

Prema hrv. izvještajima neprijatelj se prebacuje sa prostora Bijeljine u pravcu Zvornika. Ponovo su primijećene neprijat. grupe na prostoru Kiseljak — Prijedor. Dijelovi 369 izviđačkog bataljona 3 km zap. od Fojnice pod borbom odbacili neprijatelja ka zapadu. Usljed pada mraka gubici neprijatelja nisu mogli biti utvrđeni.

9.VIII.43 u 2 časa nad prostorom Travnik — Jajce letjela 2 nepoznata aviona.

Područje 373 div.:

Jake neprijatelj. snage na prostoru j.-ist., juž. i j.-zap. od Kotor Varoši — bez promjene. Od 8.VIII. ujutro neprijatelj posjeo sela neposredno ist. od Klačnice (sjev. ist. od Banje Luke) vjerovatno sa namjerom da se prebaci na Kozaru. 3 četa 373 pion. bataljona stupila u akciju kod Klačnice. Iz 373 pion. bataljona 5 vojnika dezertiralo. Preduzeto izviđanje bande srednje jačine koja se nalazi na obali Save 20 km sjev. ist. od Kostaj-

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1—39, k. 27.

² Pred kapitulaciju Italije 114 njemačka divizija prebačena je u Dalmaciju i jednim dijelom u Liku. Vidi njemačke izvještaje o kretanju 114 lovačke divizije u ovoj knjizi.

nice. Odbijeni slabi neprijat. napadi na uporište južno od Travnika. 29 vojnika sa vodnikom 4 hrv. art. divizionu dezertirali, vjerovatno otišli svojim kućama da bi zaštitili svoje porodice.

Njem. opun. general u Hrvatskoj
I a, pov. A. br. 2668/43
Zagreb 10.VIII.1943

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak
potpukovnik

BR. 141

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 10 AVGUSTA 1943 GOD. O AK- TIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HER- CEGOVINE¹

Povjerljivo

KOMANDA II ARMIIJE
OBAVJEŠTAJNO ODJELJENJE

bld/
Br. 223

V. P. 10, 10 avgust 1943

DNEVNI IZVJEŠTAJ

Glava I

KRATAK OPŠTI PREGLED SITUACIJE

VI Armijski korpus

Crna Gora

Hrvatska — neokupirana — } Situacija nepromijenjena.

- 1) — Sabotaže na dićnici pruge Zagreb — Novska.
- 2) — Uporno se javlja o prebacivanju partizanskih formacija na čelu sa Titom sa Ozren Planine u zonu Jajce — Travnik.
- 3) — I dalje traje jak pritisak na dijelove pruge Konjic — Sarajevo i Sarajevo — Doboj.
- 4) — Njemačko-hrvatske trupe su se evakuisale iz garnizona Foča uslijed pritiska četničkih formacija.—

¹ Original, neregistrovan, umnožen na šapirografu, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

Glava II

... AKTIVNOST USTANIKA

VI Armijski korpus

Crna Gora

Hrvatska — neokupirana — } Situacija nepromijenjena.

- 4) — Prema neprovjerenim vijestima II partizanska divizija i VI brigada (VI Istočnobosanska udarna brigada, br. 700) na čelu sa **Titom** prebacile su se iz zone **Begov Han** (Zenica RK-CO), **Nemila** (QO-EK) u pravcu **Koričani** (Travnik NH-EO), **Šprage**² (NK-IG).
Potvrda predhodnih obavještenja u pogledu **Titovog** pokreta sa 3 partizanske brigade.—
- 5) — Ustaniци su napali želj. prugu kod **Begovog Hana**³ zarobivši 37 domobrana. Odbijen je ustanički napad na **Vitez** (PN-DR).
Oštećena je želj. pruga između stanica **Riječica** (Derventa SI-FN) i **Bradići** (SI-FI).
Ljudstvo grupe »**Tito**«.—
- 6) — Put između **Busovače** (Zenica QM-DN) i **Kiseljaka** (Konjic RQ-CZ) nalazi se u rukama ustanika.⁴
Formacije V partizanske divizije.
- 7) — Partizani su zauzeli **Čelić** (Tuzla VS-FV). Zarobljeno je 12 žandarma.
Majevički odred (br. 723).—
- 8) — Jake partizanske grupe u zoni zapadno od želj. pruge **Konjic — Bradina**⁵ (Konjic RM-CK) ugrožavaju tu prugu.
V partizanska divizija.—
- 9) — Njemački vojni izvor javlja:
— Jaka neprijateljska grupa se povukla sa **Šamarice** (zapadno od Kostajnice) u pravcu **Petrove Gore** (zapadno od Topuskog). Napadnuta je hrvatska kolona za snabdijevanje.
Vjerovatno formacije VIII krajiške udarne brigade (br. 607).—
— Avijacija je uspješno napala partizansku bandu koja je nastupala od zone jugoistočno od **Kotor Varoši** u pravcu sjevera.
Ljudstvo grupe »**Tito**«.

² Odnosi se na Prvu proletersku brigadu. Vidi dok. br. 20.

³ Vidi dok. br. 1.

⁴ Vidi dok. br. 118.

⁵ Vidi dok. br. 25.

- Odbijen je napad partizanskih bandi na želj. stanicu neposredno jugozapadno od **Žepča**. Neprijatelj i dalje vrši pritisak na **Maglaj**.⁶
Formacije II partizanske divizije.
- Pred pritiskom četnika evakuisan je hrvatsko-njemački garnizon **Foča** (Sarajevo VQ-BN).
Poznate snage koje su već primijećene u zoni **Čajniče**.
- Komanda **Crne Gore** javlja da su izviđači 118 njemačke divizije dostigli granicu **Crne Gore** prema zoni **Čajniče** ne naišavši na četničke snage o kojima je prethodno bilo javljeno.
Te snage su se vjerovatno prebacile u zonu **Foča**.

BR. 142

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 12 AVGUSTA 1943 GOD.
O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I
HERCEGOVINE¹**

12. VIII.1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 12.VIII.1943

Pov. op. br. 1448/43

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 13587
Stiglo 12. VIII. 1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
Sjedište

Izvjestaj o situaciji od 12.VIII.1943

Hrvatska: Sabotaže bandi i dalje rastu.

Noću 10/11.VIII. oko 500 ustanika napalo aerodrom
Sarajevo — Rajlovac.² Aerodromska posada odbila

⁶ Vjerovatno jedinice Sedme NOU divizije.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta u k. 17.

² Vidi dok. br. 78 i 118.

napad poslije trećeg naleta. Za vrijeme posljednjih noći nad susjednim područjem primijećeno više neprijateljskih aviona koji su bacali oružje i druga sredstva; pretpostavlja se da je to engleska pomoć ustanicima.

Područje 114 lov. div.: Neprijatelj sa šumskog područja jugozap. od linije Bihać — Slunj vrši živo izviđanje u pravcu sjevera i istoka. Kod Vaganca (16 km sjeverozap. od Bihaća) izvršen prepad na kolonu za snabdijevanje. Kod neprijatelja 8 mrtvih. Jedan teretni automobil izgorio.

Područje SS div.: Četnici posjeli Goražde i Foču. Jaka neprijateljska grupa sjeverozap. od Konjica ugrozila prugu Sarajevo — Mostar³. Noćni napad na željeznički most sjev. od Jablanice poslije viščasovne borbe odbijen. Sjeverozap. od Konjica pod borbom protjerana neprijateljska odjeljenja koja su vršila sabotažu. Noću uoči 10.VIII. transportni voz sa trupama SS div. južno od Stoca uslijed sabotaže iskočio iz šina i tučen vatrom. Jedna šarža artilj. municije eksplodirala. Preduzeto je gonjenje neprijatelja.

Područje 369 div.: Naseljeno mjesto jugozap. od Visokog zauzeto uz otpor neprijatelja. Banditi kod Visokog zapalili dva transportna voza. Pojednost nedostaju.

Područje 373 div.: Napad na uporište, sjeveroist. od Dervente odbijen. Kod neprijatelja 13 mrtvih. Četnici jugoist. od Banje Luke povlače se ispred komunista, koji pritiskuju sa zapada. Banda srednje jačine primijećena zap. od Sanskog Mosta i južno od Dubice.

Albanija — Crna Gora: Zategnutost između Italijana i Albana na području Kosova pooštrila se. Albanska milicija nije se odazvala naređenju Italijana da preda oružje. Bande u srednjoj Albaniji navodno se rasturaju uslijed preranog početka ustanka za oslobođenje zemlje. Očekivale su dolazak njemačkih trupa i hrane i nemaju municije. Italijani sa uspjehom nastavili čišćenje područja Bureli. Neprijateljski pritisak na rudnik jugoist. od Burelia popušta. Noću 9/10. VIII. neprijateljski avioni preletjeli iznad Valone i istočne Albanije u pravcu sjevera.

Bayer
major

³ Vidi dok. br. 25.

BR. 143

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD
12 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA
NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹**

Predmet:

Telegram

Datum otpreme: 12 avgusta čas. 20,15

Datum prijema: 12 avgusta čas. 23,10

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 13595
Stiglo 13. avg. 1943/XXI

OD ITALIJANSKE VOJNE MISIJE — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4052 prot.

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GLAVNOG STOŽERA O SITUACIJI
NA DAN 12 AVGUSTA 1943 U 9 ČASOVA

Javljeno o koncentraciji partizana na prostoru Livanjsko Polje (zapadno od Livna), gdje dolazi do pljačke i otimačine namirnica.—

Grupa od oko 1000 partizana napala je iznenada hrvatski aerodrom Rajlovac² (Konjic TL-CQ) zapalivši 5 njemačkih i 12 hrvatskih aviona. Nakon kratke borbe partizani su potisnuti.

Napadi ustanika na Semizovac (Konjic TL-CU) — Podlugove (SR-DE) i željezničku stanicu Busovača (Zenica QM-DN), gdje su oštećena 3 teretna voza, zapaljeno skladište i zarobljeni željezničari.³

Rastjerana grupa četnika-pobunjenika kod Vukosavljevića (Sarajevo VQ-CS).

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Pomenuti napad izvela su tri bataljona Prve brigade Pete NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 78 i 142.

³ Akcije su izvele jedinice Prve brigade Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 78.

Napad ustanika na željeznički most 6 km istočno od Rame (Prozor PL-CF).

Kod željezničke stanice Velja Međa (Dubrovnik RK-GS) vojni voz je iskočio iz šina.—

General Re

7 kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za telekomunikacije

BR. 144

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG KONZULATA U SARAJEVU OD 13 AVGUSTA 1943 GOD. O POLITIČKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI BOSNE I O NAPADU JEDINICA NOV NA AERODROM U RAJLOVCU¹

13. kolovoza 1943.—

IZVJEŠĆE

VOJNIČKO POLITIČKI DIO:

Savezno sa izvještajem o napadaju partizana na Hrvatski aerodrom u Rajlovcu imamo naknadne detalje:

Izgleda sigurno, da su napadaji bili izvršeni uz sudjelovanje samoga osoblja Zračne Luke. Zna se da su oko 22 sata dne 10. tekućeg mjeseca neki ljudi obučeni u njemačke odore prišli stražarima i tražili ulaz. Pušteni su odmah da uđu. Jedna grupa od oko njih 14 odmah se uputila prema aparatima, koji su bili na široko razmješteni zbog osiguranja od bombardiranja iz zraka. Napadači su bacali na aparate ručne zapaljive bombe, dok je druga grupa napadala na Zračnu Luku sa sjeverne strane. Kroz kratko vrijeme skoro i ne uznemiravani napadači su

¹ Prevod originala, pisan na mašini, izvršen u ustaško-domobranskoj komandi, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/3—8, k. 157. Župska redarstvena oblast u Sarajevu svojim dopisom od 28. septembra 1943 god. uputila je Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu nekoliko ovakvih izvještaja, bez pečata i potpisa, koji potiču od italijanskog Generalnog konzulata u Sarajevu. Vidi dok. br. 5/3—1, k. 157 u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

uništili 17 zrakoplova, koji su bili raspoređeni na širini od par kilometara. Njih nije nitko smetao sve dok nisu stvar svršili.² Obće je mišljenje, da je napadaj na Zračnu Luku jedan od onih događaja, koji razotkrivaju duhovno stanje, koje vlada među hrvatskim i njemačkim častnicima, usljed neprestanog ponižavanja, koje nanose ovi posljednji Hrvatima. Pukovnik Rogulja je jedan od onih častnika, koji je bio protivnik sve većeg miješanja Niemaca u hrvatske poslove i trebao brzo da ode sa istom sudbinom kao i general Lukić.

Hrvatske vlasti iako sa gorčinom morale su izvršiti nalog i napustiti mjesta te poći u Goražde i Sarajevo. Prve reakcije muslimana iz Sarajeva na ta popuštanja prema četnicima su konfuzna. Vođe germanofila ili bolje rečeno pohrvaćeni muslimani nadstoje da tome pridadu malo važnosti, tvrdeći, da i među muslimanima i četnicima imade dodira. Oni koji su iz grupe protu-partizanske dižu krila govoreći da Niemci bacaju muslimane u more i da stoga nije više potrebno ni korisno, da se muslimani uvrštavaju u formacije SS, koje i onako nisu određene za ništa drugo nego da budu hrana za njemačke topove.

Ni prema Hrvatskim vlastima nisu Niemci napravili ljepšu sliku i još se nezna kako će ovo odjeknuti u odgovornim krugovima. Istina je da su i Niemci počeli praviti čitave serije teških političkih pogriješaka koje će na koncu doći do toga, da ozbiljno oneraspoloži sve protiv njihovoj politici zauzimanja Bosne i Hercegovine. Ovo bi bio najbolji čas za naše odgovorne zapovjednike, da iskoriste takva neraspoloženja i da spase naš prestiž na Balkanu. Hoćemo li imati ljudi, koji će to moći razumjeti?

Iz svega se gornjega vidi, da je sprega četničko-njemačka utemeljena na jednostavnim trgovačkim poslovima sa nekim političko-lokalnim potezima. Niemci su se pravili kao da su razoružali neke četničke odrede i čak su razglasili, da su ubili **Derikonju** i druge manje četničke vođe, samo zato, da bi mogli što više poniziti nas Talijane i razrušiti našu četničku organizaciju, koja je njima smetala na Balkanu. Oni su u tome uspjeli zahvaljujući našoj nemarnosti, a željeti je, da se ona više ne ponovi, kada na vladi u Italiji sjede ljudi ne politikanti nego vojnici, koji poznaju svoj posao. Treba apsolutno uspjeti oduzeti Niemcima iz ruke četničku inicijativu, koja je bila za izvjestno vrijeme u našim rukama i koja nam je od Niemaca oteta. Čim to Niemci iskoriste koliko to bude u njihovom neposrednom interesu oni će promijeniti politiku prema četnicima,

² Opširnije o napadu na aerodrom u Rajlovcu 10/11 avgusta vidi u dok. br. 78 i 118.

tražeći da zadovolje Muslimane i Hrvate i zbog toga se mi trebamo pokazati sposobni da što bolje izkoristimo pojavu četnika u našu korist i u budućnosti.

Skorašnja mobilizacija rođenih između 1908—1916 godine, podpuno je uzkomešala i izpreturala sve one, koji tim klasama pripadaju. Svi od najvišega do najnižega traže da se spase sa zabušavanjem, sakrivanjem, preporukama, lječničkim pregledima i td. Zna se, da će svi mobilisani biti upućeni u Zemun, gde će i ako budu nesposobni ući u redove SS, ili druge vojne jedinice i biti poslani na rad u Njemačku. To što će morati svi jednako ići na izobrazbu u Njemačku zadaje svima straha. Predviđa se mnoga biegtstva nakon što ljudi dobiju uniformu i prime oružje.

BR. 145

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Povjerljivo

Minist. oružane sile — operativ. odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 14.VIII.1943:*

Vrijeme: Vedro.

13.VIII. Češća nadletanja neprijat. aviona. U 12,15 čas. 29 višemotornih aviona letjelo nad Nevesinjem pravcem na istok. U 12,50 čas. oko 60 aviona u tri talasa letjelo nad Brodom sa pravcem na s.-sjev. zap. U 13,00 čas. oko 40 aparata (četvomotornih) nad Dobojem sa pravcem lijeta na sjever. U 14,00 čas ? aparata nad Banja Lukom sa pravcem lijeta na jug. Vrlo je vjerovatno da su to isti avioni o kojima je javljano s više raznih mjesta.

Područje 144 div.:

Opšta situacija bez promjene. Sukobi sa neprij. izviđač. dijelovima 9 i 12 km j-ist. od Bihaća.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/1—2, k. 27.

Područje SS div..

2 bataljon 1 puka sudario se na 15 km ist. od Prozora sa brojno nadmoćnijim neprijateljem sa teškim oružjem.² Borbe uz podršku vazduhoplovstva još su u toku. Završena je akcija protiv banditskih sela ist. od Stoca. Sela su razorena.

Područje 369 div.:

15-km s. ist. Zenice primijećena banda srednje jačine. Jaka neprij. grupa sa područja Busovače otišla u pravcu Fojnice.

Područje 373 div.:

17 km s.-zap. od Kostajnice vazduhoplov. izvršilo napad na 300 ustanika. 25 km juž. od Banja Luke jača banda prebacila se preko Vrbasa na istok i na području 14 km j.-jugozap. od Kotor Varoši potisnula četnike na jug. Na području Kotor Varoši neprijat. vrši živahno izviđanje. Poduhvat na prostoru sjev. od Bos. Novog teče po planu. Istoč. od Sunje u 16,00 čas. voz sa praznim vagonima — cisternama uslijed sabotaže iskočio iz šina. 4 Hrvata ozlijeđena. Pruga prekinuta u trajanju od oko 24 časa.

Područje 173 rez. div.:

Lokalne bande kod Iloka (Fruška Gora).

2 hrvat. korpus:

Noću uoči 13.VIII. kasarna u Bijeljini tučena topovskom vatrom (2—3 topa kal. 7,5 cm i 4—5 p. t. topova 3,7 cm) kao i vatrom teških pješad. oruđa. Opkoljene njemač. polic. snage probile se 13.VIII u podne ka Rači. 9 mrtvih, 20 ranjenih. 40—50 domobrana i nekoliko dobrovoljaca ostali su u okruženju.³ Detalji se još ispituju. 2 bataljon 8 hrv. puka kod Rače obrazovao mostobran. Uslijed nedostatka prevoznih sredstava tenkovi još nisu prebačeni. Pontonska skela biće gotova vjerovatno 14.VIII. u podne.

Njem. opunom. general u Hrvatskoj

I a, pov.br. 2897/43

Zagreb, 14.VIII.1943

Za tačnost prepisa:

potpis nečitak

potpukovnik

² Odnosi se na jedinice Prve proleterske divizije. Vidi dok. br. 25 i 50.

³ Vidi dok. br. 54.

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BO- SANSKE KRAJINE I HERCEGOVINE¹

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 14.VIII.1943

Pov. op. br. 1464/43

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 13725
Stiglo 14. VIII. 1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i obavještajno odjeljenje
S j e d i š t e

Izvještaj o situaciji od 14.VIII.1943

Hrvatska: Vrijeme oblačno. 12.VIII. uveče JU 52 sa koman-
dantom vazduhoplovstva Hrvatske srušio se kod
Siska. General-major Chamier-Glisziuski, 4 oficira,
6 podoficira i vojnika poginuli. Uzrok nesrećnog
slučaja nepoznat. Jaka djelatnost bandi na podru-
čju 114 lov. div. Jak neprijatelj na visovima jugo-
zap. od linije Kulen Vakuf — Bihać nalazi se još u
iščekivanju, nastavlja sa izviđanjem ka sjevero-
istoku.²

Područje SS div.: Neprijatelj u okolini Prozora odbačen na
zapad. Grad u našim rukama. Razoren most jugoist.
od Prozora ponovo doveden u ispravno stanje. Noću
uoči 12.VIII. napadnuto pet željezničkih mostova
između Jablanice i Konjica dijelom uz podršku arti-
ljerije. Poslije višerasovne borbe i uz sadejstvo
oklopnog voza napadi odbijeni. Manje štete na pruzi
otklonjene.

Područje 369 pješ. div.: Nije bilo naročitih događaja.

Područje 373 pješ. div.: Ponovo je potvrđeno da su neprijatelj-
ske snage oko Kotor Varoši dobile pojačanje. Za-
padno od Prijedora izvršen prepad na željezničku

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na njemačkom jeziku,
nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17.

² Vidi dok. br. 84.

patrolu. Jače neprijateljske snage na prostoru ist. od Bos. Krupe navodno imaju namjeru da se prebace u pravcu Knina. Poduhvat Bos. Novi teče po planu.³
Albanija — Crna Gora: Napad na ital. motoriz. kolonu kod Agryrokastrona⁴ odbijen. U borbi oko Berata kod neprijatelja 80 mrtvih.

Bayer
major

BR. 147

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD
14 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV
NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹**

Predmet:

Telegram

V. P. 10 14/8/43 — XXI čas. 24

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 13739
Stiglo 15. avg. 1943/XXI

OD ITAL. VOJNE MISIJE — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4092

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GLAVNOG STOŽERA O SITUACIJI
NA DAN 14 AVGUSTA 1943 U 9 ČASOVA

— Željeznička pruga prekinuta na tri mjesta i uništena 2
mosta između Vinac (Jajce XT-EH) i Babinog Sela (Travnik
IH—DV).

³ Misli se na akciju jedinica 373 leg. divizije na prostoru sjev. od Bosanskog Novog sa ciljem ubiranja žetve.

⁴ Dinokastra

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

— Odbijeni napadi ustanika na Šujicu (Livno XH-CQ) i Prozor.

— Njemačka jedinica upućena kao pojačanje morala se povući zbog jakog pritiska neprijatelja.

— Javljeno o koncentraciji oko 4000 partizana² sa artiljerijom i teškim oružjem na prostoru Brezovo Polje (Bijeljina ZN-GD), Brodac (XT-GO), Modran (XL-FT). Nastavljaju se borbe na prostoru Bijeljine.

— Prilikom napada na željezničku stanicu Podlugovi (Konjic SR-DE), o čemu je javljeno u depeši 4052 od 12 o. mj.,³ ustanici su oštetili 9 lokomotiva i 13 vagona.

— Javljeno o partizanskim formacijama na prostoru Senica (Konjic QK-CK), Zahum (Prozor QH-CK).

Odbijen napad ustanika na željezničku stanicu Ostrožac (Konjic QK-CD). Naneseni gubici: 15 mrtvih, 10 ranjenih; pretrpljeni: 1 mrtav, 9 ranjenih, 4 nestala. Zaplijenjeno nešto oružja.

Ustanici su napali⁴ 5 željezničkih mostova između Konjica i Rame (Prozor PL-CF). Napad odbijen. Naneseni osjetni gubici; pretrpljeni: 2 mrtva i 2 ranjena.

— U noći uoči 13 o. mj. 64 neprijateljska aviona dolazeći s juga usmjerila su se prema Budimpešti. Iznad Mađarske podijelili su se na 2 grupe, jedna je bombardovala fabriku aviona u Bečkom Novom Mjestu, a druga grupa se vratila nadletjevši prostor jugozapadno od Zagreba.

General Re

7 kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Zam. nač. štaba
- 2 Oper. odjelj.
- 1 Odjelj. za vezu
- 1 Obav. odjelj.

² Vidi dok. br. 54.

³ Vidi dok. br. 143.

⁴ Vidi dok. br. 25.

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 15 AVGUSTA 1943
GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSNE I HERCEGOVINE¹**

Povjerljivo

Minist. oružane sile, Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 15.VIII.1943:*

Vrijeme: vedro.

Područje 114 div.:

Neprijat. na prostoru zap. od Vaganca i Drežnik Grada. Noću od 13 na 14.VIII. dobio dalja pojačanja i vršio živahno izviđanje ka istoku. Banda srednje jačine sa istoč. ivice Vaganca odbačena za napad. Sopstveni gubici: 4 mrtva, 8 ranjenih, 2 nestala. 9 konja ubijeno i nekoliko ranjeno. Neprij. gubici nisu utvrđeni. Naši izviđač. dijelovi primijetili jake neprijat. snage na utvrđenim položajima 6 km j-zap. od Kulen Vakufa. *Područje SS div.:*

2 bataljon 1 puka uz podršku vazduhoplovstva 15 km ist. od Prozora odbacio neprijatelj. grupu na sjever. Neprijatelj vrši i dalje pritisak na Prozor. Prema izjavama izbjeglica jedna neprij. grupa (1500) u pokretu sa prostora j-zap. od Stoca pravcem ka Bileći.

Područje 369 div.:

Banda srednje jačine utvrđuje se na položaju 12 km ist. od Zavidovića. Na prostoru 11 km j-jugoist. od Kiseljaka jače neprij. snage, navodno sa namjerom da ometaju saobraćaj na pruži Sarajevo — Mostar². Oklopni voz kod Tarčina stupio u akciju.

Područje 373 div.:

Neprijat. na prostoru zap. od Kotor Varoši dobija pojačanja.³ Vjerovatno će napasti Kotor Varoš. Jaka banda na prostoru 20

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/1—24, k. 27.

² Vidi dok. br. 118.

³ Jedinice Dvanaeste NOU divizije Prve proleterske brigade dejstvovala su na sektoru Kotor Varoš — Prnjavor — Teslić. Vidi dok. br. 20.

km ist. od Jajca u pokretu na jug. Prisilna regrutovanja na prostoru 19 km j-ist. od Bos. Krupe. Jaka banda na šumskom području 15 km s-ist. od Klačnice (sjev. ist. od Banje Luke). U toku je akcija na prostoru sjev. od Bos. Novog u cilju ubiranja žetve.

2 hrv. korpus:

Situacija u gradu Bijeljini nepoznata. Sa hrvat. dijelovima nema radio-veze. Oko 100 stanovnika iz Janje prebjeglo preko Drine u Srbiju i nalaze se u Lješnici (14 km j-ist. od Bijeljine). U jutarnjim časovima neprijatelj krenuo u napad na mostobran Raču.⁴ Glavnina 3 lov. brig. prikupljena u Rači. Posljednji dijelovi još se transportuju vozom ka Kuzminu. Hrvat. milicija u Teočaku (25 km s-sjev. zap. od Zvornika) okružena od strane komunista.⁵ Snabdijeva se avionima.

...

Njem. opun. general u Hrvatskoj
I a, pov. A. br. 2949/43
Zagreb, 16.VIII.1943

Za tačnost prepisa:
potpis nečitač
potpukovnik

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE DRUGE ITALIJANSKE
ARMIJE O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA
TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE U VREMENU OD
1 DO 15 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

OPŠTI PREGLED PETNAESTODNEVNE SITUACIJE

Br. 15

Pogranične oblasti

— Pooštrenje partizanske djelatnosti u cijeloj neokupiranoj Hrvatskoj protiv željezničkog saobraćaja (pruge koje se granaju od Sarajeva, linija Zagreb — Beograd, dio pruge Koprivnica — Križevci itd.). Hrvatski garnizon napustio Ključ.

⁴ Vidi dok. br. 54.

⁵ Vidi dok. br. 54.

¹ Original, neregistrovan, umnožen na šapirografu, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

Širenje prema zapadu i jugozapadu partizanskih snaga koje su se nalazile u Centralnoj i Istočnoj Bosni. Pritisak partizana na garnizone u gornjoj dolini Vrbasa. Zauzimanje Čajniča, Goražda i Foče od strane jakih četničkih snaga.

— Ponovno oživljavanje partizanskog pokreta u Crnoj Gori.

*** **Južna zona — (VI arm. korpus)**

— Potvrđeno je prisustvo nekoliko jakih partizanskih grupa na obalskom pojasu, od kojih se jedna navodno prebacila od močvara južno od donje Neretve na poluostrvo Pelješac, gdje su otpočele akcije čišćenja.

Partizani su izvršili više sabotaža izazvavši na pruži Dubrovnik — Metković iskliznuće jednog njemačkog voza.

Hercegovinu su ponovo ozbiljno ugrozile jake partizanske snage koje, došavši sjeverno od gornjeg toga Neretve, vrše jak pritisak na prugu Sarajevo — Mostar, duž koje su već izvršena rušenja, i na kojoj je zapaljena stanica u Lisičićima² (8 km zap., sjev. zap. od Konjica).

Jake ustaničke formacije koje dolaze sa Devetak planine,³ prešavši Jahorinu planinu i zauzevši Trnovo (17.5 km sjev. od Kalinovika), prebacile su se u zonu Konjic, povezujući se sa 5 partizanskom divizijom koja se koncentrisala na Bitovnji Planini.

Skoro jednovremeno, partizanske snage koje vjerovatno pripadaju 10 diviziji, došavši iz zone juž. od Travnika, zauzele su, možda u sadejstvu sa jedinicama 5 divizije, mjesta G. Vakuf i Prozor,⁴ proširivši se zatim prema zoni Šujica — Tomislavgrad. Ovih posljednjih dana njemačke trupe su ponovo zauzele Prozor, na koji protivnik opet vrši jak pritisak.

*** **IV) — Pogranične oblasti**

A) — Hrvatska — neokupirana —

— U Zapadnoj Bosni hrvatski garnizon u Ključu bio je prinuđen da uslijed sve jačeg protivničkog pritiska napusti mjesto⁵.

² Podatak se odnosi na jedinice Prve proleterske divizije i Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 15 i 25.

³ Odnosi se na pokret treće i Sedme krajiške brigade Prve proleterske NOU divizije u Bosansku Krajinu. Opširnije o tome vidi u dok. br. 25.

⁴ Vidi dok. br. 118 i 120.

⁵ Ključ su zauzele jedinice Četvrte NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 13 i 26.

Pored toga javlja se o napadima partizana na kolone za snabdijevanje, izviđačke odrede i hrvatske garnizone u cijeloj zoni.

— U Centralnoj i Istočnoj Bosni situacija koja se svuda pogoršala karakteriše se prije svega aktivnim učešćem nekih četničkih formacija u ustaničkom pokretu i snažnim preduzimanjem ofanzive od strane ovdje razmještenih partizanskih snaga. Ove posljednje, završivši svoje preuređenje, raširile su se prema zap. i jugozap., napavši sve želj. pruge koje se granaju od Sarajeva, na kojima su izazvale jake prekide i uništile vozeve, mostove, stanice i željezničke magacine.⁶

Javlja se:

— Jezgro partizanskih snaga koje su bile već razmještene u Centralnoj i Istočnoj Bosni, povrativši se u dolinu Bosne, napalo je na više mjesta željezničku prugu Sarajevo — Brod (koja je sada pod jakim pritiskom), produživši jednim dijelom (3 brigade 23 divizije?) pod komandom, izgleda, samog Tita, prema zoni Kotor Varoš, gdje se vrše mnogobrojne koncentracije ustanika.⁷

I željeznička pruga Lašva — Travnik je pod pritiskom nepoznatih partizanskih formacija.⁸

— U gornjem toku Vrbasa jake partizanske snage (jedinice 10 divizije a možda i 5 divizije) izvršile su jak pritisak na garnizone u Jajcu, D. Vakufu, Bugojnu, G. Vakufu i Prozoru.⁹

— Jedna grupa od više brigada,¹⁰ spomenuta u prethodnom izvještaju da se koncentriše na Devetak planini, osvojivši Praču, na pruzi Sarajevo — Višegrad, nastavila je, kao što je ranije rečeno, prema jugozapadu povezujući se sa 5 divizijom, koja je vjerovatno učestvovala u napadu na aerodrom Rajlovac (5 km zap. od Sarajeva), gdje je bilo zapaljeno 17 aviona (5 njemačkih i 12 hrvatskih).¹¹

⁶ U prvoj polovini avgusta akcije na razne objekte, postrojenja, željezničke pruge i puteve koji gravitiraju ka Sarajevu vršile su jedinice Prve proleterske, Pete i Sedme NOU divizije. Vidi dok. br. 9, 10, 24, 25 i 118.

⁷ Na području Kotor Varoši u to vrijeme nalazile su se jedinice Dvanaeste NOU divizije i Banjalučki NOP odred. Vidi dok. br. 11, 63 i 68.

⁸ Akcije na pomenutoj pruzi vršile su jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 78.

⁹ O napadima na pomenute gradove vidi u dok. br. 24, 25, 50, 59, 61, 118 i 120.

¹⁰ Vidi prim. br. 3 ovog dokumenta.

¹¹ Napad na Rajlovački aerodrom izvele su jedinice Prve brigade Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 78.

— U predjelu između rijeka Save — Drine — Spreče i Bosne, savladavši hrvatski garnizon u Gradačcu (32 km zap. od Brčkog), koji se, kako izgleda, predao bez borbe, partizani su žestoko napali snagama koje se cijene na tri brigade garnizon u Bijeljini;¹² poslije oštih borbi garnizon je uspio da odbije protivnika kome je upočetku pošlo za rukom da zauzme mjesto.

— Zona do gornjeg toka Drine postala je pozornica važnih operacija četničkih snaga (od kojih jedan dio vjerovatno pripada Mileševskom korpusu, koji se nalazi u Sandžaku) koje su zauzele Čajniče, Goražde, Foču i Dobro Polje; ta su mjesta napustile njemačko-hrvatske trupe koje su ih posjedale.

I na Motajici je primijećeno preduzimanje aktivnosti protiv hrvatskih garnizona od strane Forkapinih¹³ četničkih formacija.

— U cijeloj zoni sjeverno od Save znatno se pojačala aktivnost ustanika protiv željezničkih pruga, očigledno prema planu koji je unaprijed pripremio partizanski Vrhovni štab, slično onome što se događa u Bosni.

Partizanski pritisak koji se ispoljio u napadima na stanice, vozove i mjesta za obezbjeđenje pruge, a naročito u mnogobrojnim sabotажama praćenim najčešće iskakanjem vozova iz šina, bio je naročito jak na željezničkim prugama Zagreb — Kutina — Daruvar, Koprivnica — Križevci i Virovitica — Našice.

U Sremu su jake partizanske formacije uspjele da savladaju hrvatske garnizone u Bankovcima (17 km juž.-jug. istoč. od Novog Sada) i u Vrbanji (34 km sjev. zap. od Bijeljine).

¹² Vidi dok. br. 54.

¹³ Nikola Forkapa, komandant Motajičkog četničkog odreda

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 17 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile, Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komand. njem. trupa u Hrvat.
od 17.8.1943*

Vrijeme: vedro.

Neprijatelj na prostoru Slunj — zap. Bihać — zap. Kulen Vakuf, vjerovatno još više ojačan, postaje već znatno aktivniji.

Područje 114 div.:

Sve jača neprijat. djelatnost na prostoru Kulen Vakufa uperena je dijelom protivu našeg dotura. Prema četničkom izvještaju na prostoru ist. — jugoistoč. od Kulen Vakufa — Drvar nalazi se jak neprijatelj, izgleda da je došao iz jugoistoč. pravca. Na drumu neposredno sjev. ist. od Kulen Vakufa banda srednje jačine izvršila prepad na kolonu za snabdijevanje; 7 mrtvih, 9 ranjenih. Od konja 40 ubijeno, 3 ranjena, 21 nestao. Odmah upućena potjerna odjeljenja nisu više došla u dodir sa neprijateljem.

Neprijatelj na području V. Kladuše prebacuje se na jug. Prednji dijelovi utvrđeni su 5 km sjev. zap. od Cazina.

Područje SS div.:

Vazduhoplovstvo napalo neprijatelja na visovima sjev. od Prozora. Situacija kod neprijatelja zap. od Bileće bez promjene. Ojačani 5 izviđački bataljon stupio je u akciju u sadejstvu sa Italijanima. Ojačana 1 četa 1 bataljona 5 puka prebačena je u Planu u cilju zaštite boka.

Područje 369 div.:

Jak neprijatelj primijećen je 18 km ist. od Zavidovića. Neprijatelj sa prostora j-jugoist. od Kiseljaka povukao se vjerovatno na zapad a na dosadašnjem prostoru ostavio samo slabe zaštitnice.

U 15,30 čas. avion He 111 sa njemač. oznakama bacio je iznad aerodroma Rajlovac letke sa neprijateljskom sadržinom.

¹ Original, pisan na mašini. na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—45, k. 28.

Područje 373 div.:

Lokalna djelatnost bandi sjev. zap. od Kostajnice. Stanje kod Kotor Varoši bez promjene. Izviđački tenk pogođen je zrnem iz p. t. puške.

2 hrvat. korpus:

Neprijatelj se sakuplja na prostoru 17 km sjev. ist. od Doboja. Pruga Brod — Doboj ugrožena je u većoj mjeri. Noću uoči 16.8. odbijen je ponovni napad komunista na mostobran Rača. 3 lovač. brigada 16.8. krenula sa prostora Rače pravcem ka Bijeljini.

69 rez. korpus:

U Sremu nije bilo naročitih događaja.

Zapaljena je fabrika konoplje 10 km sjev. od Đakova i još 7 kuća. Više stanovnika nasilno je odvedeno u šumu. Bliži podaci nedostaju (smetnje na telef. linijama).

Njem. opunomoć. general u Hrvat.

I a, pov. A. br. 3069/43

Zagreb, 18.8 1943

Za tačnost prepisa:

potpis nečitak

potpukovnik

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE DRUGE ITALIJANSKE
ARMIJE OD 17 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JE-
DINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Povjerljivo

KOMANDA II ARMIJE
OBAVJEŠTAJNO ODJELJENJE

bld/
Br. 230

V. P. 10, 17 avgust 1943

DNEVNI IZVJEŠTAJ

Glava I

OPŠTI PREGLED SITUACIJE

Glava II

AKTIVNOST USTANIKA

- 4) — Iz hrvatskog vojnog izvora: partizanske koncentracije u zonama **Bugojno** i **Travnik**. Javlja se o pritisku partizana na **Prozor**.
Vjerovatno: u zoni **Bugojno** i **Prozor** formacija X divizije, a u zoni **Travnik** poznate formacije »Tito«.—

VI Armijski korpus

- Primijećene su partizanske snage u zoni jugozapadno od **Bileće**.—
- Iz hrvatskog vojnog izvora: prema provjerenim vijestima, grupa od 500 partizana iz zone jugozapadno od **Soca**² (Nevesinje RK-AF) nalazi se u pokretu prema **Bileći**.— (Trebinje UH-GQ).

Ljudstvo X hercegovačke brigade (br. 750) i I—II Dalmatinske brigade (br. 400—401).—

- 6) — Ustanička koncentracija 15 km sjeveroistočno od **Zenice**.
— Iz njemačkog vojnog izvora: jaka banda se povlači iz zone istočno od **Jajca** prema jugu.

Formacije grupe »Tito«.—

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Stoca (Stolac)

- 7) — Iz hrvatskog vojnog izvora: primijećeno je premještanje partizanske grupe iz zone **Busovača** (Zenica QM-DN) prema **Fojnici**³ (Konjic QO-CZ).

Provjeriti. — Vjerovatno ljudstvo III Partizanske divizije ili formacije grupe »Tito«.

- 8) Partizani su zauzeli **Janju**⁴ (Bijeljina XR-FR).

— Ugrožen je hrvatski garnizon **Teočak**⁵ (Bijeljina ZR-FP).

— Odbijen je napad na mostobran kod **Bos. Rače**⁶ (Šabac IH-GQ).

— Uslijed prekida komunikacije nedostaju vijesti o **Bijeljini**⁷.—

Majevički odred (br. 723) i formacije koje su već primijećene u zoni Bijeljina (4 brig.?).

- 9) — Između želj. stanica **Putinci** (Obrenovac RK-CK) i **Golubinci** (RQ-GZ) teretni voz udario na minu. Nije bilo štete.

Podunavski odred (br. 344).—

³ Na pomenutom sektoru nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 33.

⁴ Janju je zauzela Prva brigada Šesnaeste NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 54.

⁵ Vidi dok. br. 54.

⁶ O napadu na Bosansku Raču vidi u dok. br. 54.

⁷ Napad na Bijeljinu vršile su jedinice Šesnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 54.

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 17 AVGUSTA 1943 GOD. O POKRETIMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TE- RITORIJI ZAPADNE BOSNE¹

17.VIII.1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 17.VIII.1943

Pov. op. br. 1496/43

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

KOMANDI 2 ITAL. ARMIJE

Br. 13890
Stiglo 17. VIII. 1943

Operativno i Obavještajno odjeljenje
S j e d i š t e

Izvještaj o situaciji od 17.VIII.1943

Područje SS div.: Banda u pokretu sa sjeverozap. stigla na prostor Bileće.²

Područje 369 pješ. div.: Prema hrvat. izvještajima jaka banda na prostoru 20 km sjeverozap. od Travnika — kod nje 7 engleskih oficira — navodno 15.VIII. odmarševala preko Ključa za Knin. Odbijen napad četnika na stražu željez. obezbjeđenja jugozap. od Višegrada.

Područje 373 div.: Neprijateljski pritisak na Kotor Varoš traje i dalje. Banda srednje jačine tukla vatrom motorizovano izviđačko odjeljenje na drumu Kotor Varoš — Zelenac.³ Lokalne bande utvrđene sjeverozap. od Bos. Novog i jugozap. od Bos. Gradiške.

Područje 114 lov. div.: U borbi kod Vaganca neprijatelj imao 16 mrtvih. Poslije odlaska hrvat. jedinica iz Vel. Kladuše komunisti istu ponovo zauzeli.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17.

² Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade koje su u to vrijeme djelovale u Hercegovini. Vidi dok. br. 16.

³ Čelinac. Napad na pomenuto motorizovano izviđačko odjeljenje izvršile su jedinice Dvanaeste krajiške NOU brigade Dvanaeste divizije. Vidi dok. br. 39.

Albanija — Crna Gora: Italijani vodili uspješnu borbu protivu bande srednje jačine sjeveroist. od Tepelene-a i Lješa. Noću od 14. na 15.VIII. više neprijateljskih aviona letjelo nad istočnom Albanijom i Valonom.

Zastupa ađutanta
v. Peteffy
konjički kapetan

BR. 153

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 18 AVGUSTA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU MRKONJIĆ GRADA OD STRANE JEDINICA NOV I SITUACIJI NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Povjerljivo

Minist. oružane sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 18.8.43.*

Vrijeme: vedro.

114 lovač. div.: Stanje bez promjene. Naši mitraljezi gađali 1 našeg oficira i 1 kaplara kada su obilazili položaje. Ofic. mrtav, a kaplar teško ranjen. Istraga je još u toku.

SS divizije: 5 izviđački bataljon u nastupanju od Ljubinja na istok još nije došao u dodir sa neprijateljem. Stanje kod Prozora bez promjene. 2 četa 2 brd. lov. puka 17.8. avionima prebačena u Gruđu (25 km j-ist. od Dubrovnika) radi obezbjeđenja tamošnjeg aerodroma. Željeznički most kod Jablanice i Aleksin Hana 17.8. predati su saobraćaju.

369 div.: Prema hrv. izvještaju na prostoru Travnika ima 1500 komunista.² 1 zagrebački konjički puk za vrijeme

¹ Original. pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—48, k. 28.

² Na pomenutom prostoru u to vrijeme nalazile su se jedinice Prve proleterske i Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 50, 51 i 118.

prevoza željez. od Jajca za Travnik morao je bor-
bom da se probije kroz D. Vakuf. Noću 17.8. odbijen
je napad bande srednje jačine na Busovaču. Jaka
banda izvršila prepad na 1 divizion 369 art. puka
koji se nalazio na maršu j. ist. od Busovače.³ Izvi-
đački batalj. sa tenkovima intervenisao je i protje-
rao napadače. 6 mrtvih, 13 ranjenih i 40 konja ubi-
jeno. Kod neprijatelja 30 mrtvih.

II hrvat. korpus: Na prostoru 21 km j-ist. od Dervente naše
trupe spriječile su bandu srednje jačine da se pre-
baci preko Bosne na zapad. Prvi dijelovi 3. lovač.
brigade 16.8. oko 21 čas stigli u Bijeljinu. Neprija-
telj je blagovremeno otstupio ka jugu i zapadu. Kod
neprijatelja 19 mrtvih, 20 zarobljenih. U Bijeljini
su spaljene držav. zgrade i kasarna.

373 div.: Lokalna djelatnost bandi traje i dalje. Kod Bos. No-
vog teretni voz juž. od Sunje naletio na minu, ne-
znatna šteta; 18.8. pruga je ponovo proradila. Prema
hrv. izvještaju komunisti su posjeli Mrkonjić Grad.⁴
Civilna nadležstva napustila su Jajce.

Njem. opunomoć. general u Hrvatskoj

I a, 8 e 17 pov. br. 3133/43

18.8.1943

³ O napadu na Busovaču i borbama u njenoj okolini vidi u dok.
br. 78 i 118.

⁴ U Mrkonjić Grad ušle su jedinice Šeste krajiške NOU brigade
Četvrte NOU divizije.

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJE-
MAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 19 AVGUSTA 1943
GOD. O BORBAMA I AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TE-
RITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹**

Ministarstvu oružane sile, Operativno odjeljenje
*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 19.8. 1943:*

Vrijeme: Vedro.

Jake neprijat. grupe vrše sve češće, dobro pripremljene prepade na uporišta, uz jednovremeni prekid onih pruga koje bi mogle koristiti trupe upućene za deblokadu okruženih dijelova.

Pooštrava se situacija na prostoru Bihać — Petrovac.

114 div.:

Jače neprijat. snage (2 brigade) primiču se sa sjev. zap. ka Cazinu i Bihaću.² Jedna brigada nastupa juž. od Petrovca preko Drvara ka sjev. zap. Neprijatelj je izvršio napad na jedan telef. vod juž. od Bos. Krupe, sem toga on vrši pljačku i prisilna regrutovanja sjev. zap. od Bos. Petrovca.

SS div.:

Završena je akcija na prostoru Stolac — Ljubinje — Bileća. Bandu smo razbili, a drugih događaja nije bilo. 19.8. u 2,45 čas. 1 višemotorni avion preletio je na većoj visini iznad Mostara.

369 pješ. div.:

Očekuje se dalji porast aktivnosti na prostoru Travnik — Busovača. Neprijatelj vjerovatno namjerava da napadne Travnik. Raščišćen je drum Kiseljak — Busovača, na kome je bilo više prepreka. Neprijat. je izvršio vatreni prepad na 2 putnička automobila 15 km sjev. ist. od Sarajeva. Situacija oko Sarajeva se zaoštrava. Odbijen je napad na želj. stanicu Jošanica (12 km s.-zap. od Sarajeva). Izviđački avioni utvrdili su 12 km zap. od Fojnice neprijateljske platnene znake na zemlji (kvadrat, pravougaonik,

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1—6, k. 28.

² Vjerovatno se odnosi na jedinice Šeste NOU divizije. Vidi dok. br. 84.

strjelica ka sjeveru), vjerovatno mjesta za bacanje hrane i drugih potreba od strane neprij. aviona.

Po odlasku komunista, četnici su posjeli prostor luk Drine — Vlasenica — Srebrenica. Oni vrše mobilizaciju stanovništva, a naoružavaju se iz Srbije. Na prostoru Višegrad — Foča aktivnost četnika takođe je u porastu.

II hrvatski korpus: Predao je komandu nad područjem sjev. od Save 187 odnosno 173 rez. diviziji.

Posljednjih dana neprijat. se pojačao na prostoru sjev. ist. od Doboja. Željez. pruga je ugrožena. Hrvat. borbena grupa u napadu od Doboja i Kotor-skog na sjev. istok i istok naišla je na jači neprijat. otpor. Banda srednje jačine zauzela je Puračić (16 km zap. od Tuzle) i privremeno ga posjela.³ Milicijska posada pobjegla je bez većeg otpora.

373 div.:

General Aldrijan 18.8 primio komandu. Bande oko Kotor Varoši stalno vrše akcije, one se sve više skupljaju na području sjev. ist. od Bos. Krupe i sjev. zap. od Ljubije.

Noću uoči 19.8., poslije kraće vatrene borbe, i kako izgleda poslije neznatnog otpora (posada 1 hrv. čete), neprijatelj je zauzeo uporište Blagaj,⁴ zarobio 50 Hrvata i zaplijenio 3 laka minobacača i 3 laka mitraljeza; jednovremeno on je prekinuo željez. saobraćaj da bi spriječio dolazak pojačanja. Neprijatelj. napad na uporište Ljubiju nije uspio. Između Prijedora i Sanskog Mosta neprijatelj je postavio 4 mine i izvršio pripreme za zasjedu. On je tukao vatrom naše odjeljenje za pronalaženje i demontiranje mina.

Neprijatelj je 17.8. izvršio jedan a 18.8 dva napada na 2 pionirsku četvu 373 pion. bataljona, koja se nalazila na maršu od Bos. Gradiške za Dubicu. 1 mrtav, 1 ranjen. U Dubici uhapšeno 10 taoca.

Noću uoči 19.8. 1 podocif. i 35 vojnika 384 puka (Hrvati) dezertirali su k neprijatelju. Sa sobom su odnijeli 2 laka mitraljeza, 5 mašin. pištolja i 1 laki minobacač. Odmah upućena potjera za njima dosad bez rezultata.

... Njemački opunom. general u Hrvatskoj

I a, pov. br. 3204/43

Zagreb. 19.8.1943

³ Vidi dok. br. 44.

⁴ Vidi dok. br. 100.

BR. 155

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG
KORPUSA OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. O ODNOSU NIJE-
MACA I ITALIJANA PREMA ČETNICIMA U HERCEGOVINI¹

Povjerljivo

kopija br. 11

Komanda VI armijskog korpusa
Štab — Obavještajno odjeljenje

Br. 11260/I prot.

V. P. 39, 19 avgust 1943

— IZVJEŠTAJ BR. 835 —

Vrhovnoj komandi S. I. M. V. P. 41 (kopija br. 1—2)
Načelniku Obavještajnog odjeljenja voj. V.P.9 (kopija br. 3—4)
Komandi grupe armija istok V. P. 76 (kopija br. 5—6)
— Obavještajno odjeljenje
— Operativno odjeljenje
Centru S. I. M. V. P. 22 (kopija br. 7)
Komandi 2 armije V. P. 10 (kopija br. 8—9)
— Obavještajno odjeljenje
— Odjeljenje za civilne poslove
Ekselenciji guverneru Crne Gore V. P. 151 (kopija br. 17)
Ekselenciji komandantu XIV arm. korp. V. P. 14 (kopija br. 18)
Ekselenciji komandantu XVIII arm. kor. V.P.118 (kopija br. 19)
Vojno-pomorskom komandantu Dalmacije *Split* (kopija br. 20)
Komandantu sektora Dubrovnik V. P. 32 (kopija br. 21)
Komandantu sektora Metković V. P. 91 (kopija br. 22)
Komandantu artiljerije VI arm. korp. *Sjedište* (kopija br. 23)
Komandantu inženjerije VI arm. korp. *Sjedište* (kopija br. 24)
Komandantu kr. karab. VI arm. korp. *Sjedište* (kopija br. 25)

IV dio

RAZNO

2 zona

Trebinje

- a) — Veza izvještaj br. 831, str. 3:
Oduzimanje oružja četnicima 13 t. m. u manastir Duži
(Dubr. SR-FV) uznemirilo je četničko javno mnjenje.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

Poručnik Milojević se vratio svojoj kući u Parojску Njivu (isto TI-FX); sada se u manastirskoj zgradi ne nalazi niko; izgleda ipak da dobar dio ljudi nije napustio zonu već su se razišli po obližnjim selima.

Sami razboritiji četnički vođi muče se da progutaju »gorak zalogaj«, jer nisu očekivali tako odlučnu akciju od strane naših vlasti, mada priznaju zakonitost italijanskog postupka.

- b) — Izgleda da se Šantić Ljubo, brat poznatog novinara i četničkog vođe Šantića Milana, bavi sada u Trebinju organizacijom četničke omladine.

Njemačka okupaciona zona

Stolac (Nev. RH-AF) — **Bileća** (Treb. TR-CQ)

- a) — Do sada su susreti između njemačkih komandi i četničkih vođa dali neke rezultate samo u zoni Stolac: Nijemci su odobrili stvaranje jedne formacije od 200 naoružanih četnika, dok izgleda da nije ugovoreno niti snabdijevanje hranom niti municijom.

Izgleda da je njemačka komanda u Bileći pozvala majora Baćovića na razgovor, kako bi proučila mogućnost da organizuje antikomunističke formacije u zonama Bileća i Gacko.

Baćović je delegirao kap. Kureša,² koji je opet poslao svog delegata da se javi umjesto njega.

Tom prilikom četnici su bili pozvani na iskrenu saradnju sa njemačkim oruž. snagama koje bi im garantovale ličnu bezbjednost i koje bi u isto vrijeme odobrile četnicima da ostanu naoružani u zoni pod njihovom upravom.

- b) — Njemački oficiri će izgleda dovesti u Bileću četničke pretstavnike da bi ih ubijedili da se oslobode svakog straha i da sarađuju sa Nijemcima.

Komandant
General Sandro Piazzoni

Za tačnost prepisa
pukovnik načelnik štaba
(Carlo Cigliana)
(M.P.) Cigliana

² Miloš Kureš, četnički komandant u Hercegovini

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 20 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 20.8.1943:*

Vrijeme: vedro.

Područje 114 lov. div.:

Ispred naših jakih izviđačkih dijelova sjev. od Cazina neprijatelj je otstupio na sjever (5 km sjev. od Cazina). Jake neprijat. snage nalaze se na području sjev. i zap. od Kulen Vakufa. Neprijatelj je tukao vatrom putnički automobil na putu Vrtoče — Kulen Vakuf te je tom prilikom poginuo potpukov. Enzenhofer (komandant 661 art. puka).

Prilikom prepada na telefon. vod (vidi dnevni izvještaj od 19.²) 4 mrtva, 3 ranjena i 20 nestalih; teretni automobil izgorio, a neprijatelju palo u ruke 2 laka mitraljeza i nekoliko pušaka. Komandant 383 puka ranjen je u borbi.

19.8. u 14 čas. 1 nepoznati avion letio je iznad Vrtoča.

Područje SS div.:

Izvještaj još nije stigao.

Područje 369 div.:

Banda srednje jačine na prostoru 4 km zap. od Zenice.

Noću uoči 19.8. odbijen je napad na Turbe³ zap. od Travnika. Kod neprijatelja 37 mrtvih.

II hrvat. korpus:

Hrvatski bataljon sjev. od Doboja naišao na jakog neprijatelja. Na području jugozap. od Modriče 1 jača

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1—40, k. 28.

² Vidi dok. br. 154.

³ Napad su vjerovatno izvršile jedinice Treće krajiške NOU brigade. Vidi dok. br. 51.

komun. grupa nalazi se u prikupljanju, druge neprijat. grupe primijećene su zap. i sjev. zap. od Teslića, zatim 14 km j-ist. od Prnjavora. 3 lovač. brigada iz Bijeljine otišla je pravcem za Brčko, ona je u 18 čas. sa prvim dijelovima stigla 15 km sjev. zap. od Bijeljine.

373 div.:

Bande na prostoru oko Kotor Varoši neprekidno su u akciji. Vazduhoplovstvo je uspješno tuklo neprijat. mitraljeska gnijezda.

Njem. opun. general u Hrvatskoj
I a, pov. br. 3266/43
Zagreb, 28.8.1943

Za tačnost:
potpis nečitak
potpukov.

BR. 157

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE ITALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI U HERCEGOVINI I O REZULTATIMA PREGOVORA S DELEGATOM ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE¹

Povjerljivo

kopija br. 11

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA
Štab — Obavještajno odjeljenje

Br. 11280/I prot.

V. P. 39, 20 avgust 1943

IZVJEŠTAJ BR. 836

Načelniku Obavještajnog odjelj. vojske V.P.9 (kopija br. 3—4)
Vrhovnoj komandi S. I. M.² V. P. 41 (kopija br. 1—2)
Komandi grupe armija istok V. P. 76 (kopija br. 5—6)
— Obavještajno odjeljenje
— Operativno odjeljenje

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Servizio informazioni militare (Vojna obavještajna služba)

Centru S. I. M.
Komandi 2 armije

V. P. 22 (kopija br. 7)
V. P. 10 (kopija br. 8—9)

- Obavještajno odjeljenje
- Odjeljenje za civilne poslove

Ekselenciji guverneru Crne Gore V. P. 151 (kopija br. 17)
Ekselenciji komandantu XIV arm. korp. V. P. 14 (kopija br. 18)
Ekselenciji komandantu XVIII arm. kor. V.P.118 (kopija br. 19)
Vojno-pomorskom komandantu Dalmacije Split (kopija br. 20)
Komandantu sektora Dubrovnik V. P. 32 (kopija br. 21)
Komandantu sektora Metković V. P. 91 (kopija br. 22)
Komandantu artiljerije VI arm. korp. Sjedište (kopija br. 23)
Komandantu inženjerije VI arm. korp. Sjedište (kopija br. 24)
Komandantu kr. karab. VI arm. korp. Sjedište (kopija br. 25)

III Dio

OPERATIVNA DJELATNOST

2 zona

Sektor Dubrovnik

Dubrovnik

Prilikom patroliranja izvršenih noću uoči 19 t. m. duž obalskog pojasa od Trstena (Dubr. RK-FV) do Čilipa (isto TI-FL) nije nađeno ništa novo.

Zavala (Dubr. RK-GO)

Operacija »Gamma«

Stanje kod operišućih kolona uveče 19 t. m.:

- njemački bataljon iz Bileće, od Korita (Treb. TN-GQ) vraća se u Bileću na raspoloženje svojoj komandi divizije;
- njemački bataljon iz Stoca nastavio je 19 t. m. marš ka Šćenici (Dubr. TL-GM), radi povratka u Stolac (Nev. RH-AF) preko Ljubinja (Dubr. RQ-GU);
- II/55-og stigao je u blizinu Neum Kule (Dubr. SP-GQ). III/55-og i hrvatski bataljon stigli su u blizinu Bijoci (isto SR-GO) nakon prepada na Krtinje (isto SR-GQ), ne naišavši na otpor.
- I i II/94-og počeli su ujutro pokret radi povratka u svoje sjedište.

Sektor Metković

Metković

Na dan 19 t. m. izvršena su:

- patroliranja u zoni jugoistočno od Bilog Vira (Mostar OL-AB) od strane jedinica III/94-og;
- patroliranja sa dnevnim i noćnim zasjedama duž pruge;

- izviđački prepadi jedinica I/93-eg od Gradca (Mostar IH-AI) do Padaca (Mak. XI-AI) i od Zaostroga (isto XT-AL) do Sela (isto XV-AI).

Nema novosti.

IV Dio

RAZNO

2 zona

Dubrovnik

- a) — Komanda ustaške omladine u Dubrovniku istakla je proglas kojim prinudava svu omladinu oba pola, bez razlike na vjeru i narodnost, od 7 do 21 godine starosti, da se upiše u ustašku omladinu.

Oni koji se ne budu odazvali tome pozivu, neće moći da pohađaju škole, ili bilo na koji način da koriste državne ustanove.

- b) — Poslije podne 17 t. m. buknuo je požar u šumi u zoni između Komolca (Dubr. SL-FT) i Bosanske (isto SI-FR) koji je, kako izgleda, prouzrokovan varnicom iz lokomotive koja tuda prolazi.

Požar, koji je dostigao velike razmjere, ugašen je ujutro 18 t. m.

- c) — Ujutro 19 t. m. pojavila su se druga dva požara u šumovitoj zoni između S. Stefana (Dubr. FQ-FT) i 14 kilometra na pruži Dubrovnik — Hum, vjerovatno prouzrokovani na isti način, prolaskom lokomotive.

Prvi je odmah ugašen, dok su se, što se tiče drugog, još uveče 19 t. m. vršili radovi na njegovom lokalizovanju.

- d) — Na dan 16 t. m. stigao je iz Opatije u Dubrovnik vojvoda Dobrosav Jevđević,³ gdje se je nalazio još od juna mjeseca, upućen od strane ove komande u vezi sa stvorenom situacijom, nastalom poslije poznate njemačke akcije od 6 maja t. g.⁴: došao je radi započinjanja pregovora sa našim vojnim vlastima i sa četničkim vođama, radi postizanja sporazuma, ako je moguće.

U jednom razgovoru vođenom 17 t. m. sa Ekselencijom komandantom VI arm. korp., Jevđević je dao sljedeće izjave i prijedloge:

— produženje rata, produženje koje četnici nisu očekivali, nadajući se da će, poslije promjene režima u Italiji,

³ Delegat četničke Vrhovne komande

⁴ Vidi dok. br. 164, kao i tom IV, knj. 13, dok. br. 213, 214 i 228.

odmah nastupiti naš slom, zahtijeva uređenje i razjašnjenje postojećih odnosa između italijanskih i četničkih snaga;

— bilo bi zgodno da se sklopi neka vrsta pakta o nenapadanju tako da više nikada ne dođe do neprijateljstva prema Italijanima, takođe i u slučaju savezničkog iskrcavanja u našoj zoni;

— istina je da je Draža Mihailović izdao naređenja protiv Italijana. Ali ova naređenja nije izvršio niti pukovnik Stanišić u Crnoj Gori (1), niti pukovnik Aćimović u Lici (2), niti Santoni (3), niti pop Đujić na Dinari (4), niti Novak u Sloveniji (5), niti će ga izvršiti oni u Hercegovini; — naoružane četničke formacije u jačini od oko 1600 ljudi otići će iz zone koju kontrolišu italijanske trupe sjeverno od demarkacione linije VI arm. korp.—

Osim toga Jevđević je izvijestio da su započeli razgovori između četnika i Nijemaca za uređenje njihovih odnosa.

Tekst sporazuma koji će, svakako prije sporazuma, Jevđević podnijeti nama na odobrenje bio bi sljedeći:

— četnici garantuju sigurnost puteva, pruga, itd., u četničkoj zoni koju kontrolišu Nijemci;

— u slučaju savezničkog iskrcavanja, četnici će ostati neutralni i uzdržaću se svakog neprijateljskog akta prema njemačkim trupama;

— ako eventualno iskrcavanje Saveznika uspije, Jevđević ne odgovara za stav koji bi zauzeli četnici, koji bi se našli u zoni zauzetoj od strane Anglo-Amerikanaca.

Gledište da se prema italijanskim trupama u svakom slučaju mora održati prijateljski stav, izgleda da nailazi na podršku kod naroda.

Gore navedene prijedloge i izjave odobrio je potpuno major Baćović Petar, odgovorni vojni starješina (6), prilikom susreta sa Jevđevićem 18 t. m. u Trebinju.

- (1) — *Stanišić Bajo*, bivši pukovnik jugoslovenske vojske, komandant crnogorskih četnika nacionalista bjelaša iz sreзова Nikšić — Danilovgrad i Podgorica;
- (2) — *Aćimović Mladen*, potpuk. bivše jugoslovenske vojske, radi na političkom upravljanju i komandovanju četničkog pokreta u predjelima Dinare i Centralne Bosne. On je Mihailovićev povjerljiv čovjek. Umjeren i uravnotežen čovjek;
- (3) — *Santoni Ivan* (pseudonim za Bjelajca Slavka), generalštabni major bivše jugoslovenske vojske, komandant

četničkih formacija na sektoru V arm. korp., povoljno gleda na saradnju četnika i italijanskih komandi;

- (4) — *Đujić Momčilo*, pop iz Strmice (Knin), (odrekao se zvanično svešteničkog poziva zimi 1943), komandant četničkih formacija na Dinari;
- (5) — *Novak Karlo*, generalštabni major bivše jugoslovenske vojske, komandant ilegalnih četničkih formacija u Sloveniji;
- (6) — *Bačević Petar* (ili Bačović), major bivše jugoslovenske vojske, komandant hercegovačkih četničkih formacija. Najodaniji sljedbenik Mihailovičev. Jakog ličnog upliva na bosansko-hercegovačko stanovništvo.

Trebinje

Ujutro 18 t. m. stigao je iz Dubrovnika u Trebinje poslanik Jevđević. Dosta srpskog življa dočekalo je svoga vođu manifestujući svoje oduševljenje.

Poslije kraćeg boravka Jevđević je otišao u Grab (Treb. TR-FP) u pratnji kapetana Vidačića i advokata Perovića. Uveče se vratio u Dubrovnik.

Njemačka okupaciona zona

Čapljina (Mostar ON-AI)

- a) — Neprovjereni pouzdani izvor javlja da u Čapljini kruži glas da između ustaša i Nijemaca izbijaju nespornosti jer su ovi, izlazeći u susret željama većine stanovništva, odlučili da dovedu na vlast dr. Mačeka umjesto Ante Pavelića.

Dr. Maček bi trebalo da je već u Berlinu.

- b) — Pouzdan hrvatski izvor i još jedan muslimanski, oba neprovjereni, izvještavaju da je organizacija Gestapo-a u Mostaru pojačana posljednjih dana Nijemcima oba pola, koji su došli iz Sarajeva. Drugi agenti su regrutovani među Hrvatima u Mostaru i Sarajevu koji poznaju italijanski jezik.
- c) — Prema izvještaju jednog njemačkog vojnika, moral njemačkih trupa u Čapljini je prilično nizak. Vojnici iz garnizona, naročito rodom Sloveni i oni iz Banata, ne slažu se mnogo uzajamno. Svi se žale da je obrok nedovoljan i slab.
- d) — Još jedan njemački vojnik koji je iz Sarajeva stigao u Čaplinu izvijestio je da je noću uoči 13 t. m. bombardovan aerodrom kod Sarajeva od strane Anglo-Amerikanaca. Šteta je velika, oboren je jedan četvoromotorac. Te

noći sve planine bile su osvijetljene vatrama koje su vjerovatno služile za pravac neprijateljskim avionima.

Komandant
General Sandro Piazzoni

Za tačnost prepisa
pukovnik načelnik štaba
(Carlo Cigliana)
Cigliana

(M. P.)

BR. 158

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 21 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile, Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj
od 21.8.1943:*

Vrijeme: vedro i toplo.

Opšta situacija bez promjene.

Područje 114 lovač. div.:

Djelatnost neprijat. izviđačkih dijelova traje i dalje.
Sopstveno izviđanje se nastavlja.

Područje SS div.:

Dvije veće neprijateljske grupe prebacuju se sa područja Gacko — Nevesinje ka sjeveroistoku na područje Neretve, sjeverno od Gacka.²
Pojedini neprijat. avioni letjeli su pravcem Bileća — Nevesinje — dolina Neretve juž. od Mostara.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/1—4, k. 28.

² Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade.

Područje 369 div.:

Neprijatelj zapad. od Zenice otišao prema jugu i prema sjeveru. Busovača je i dalje ugrožena. Sa prostora Kreševa neprijatelj je otišao u pravcu Prozora. Potjerni odredi zauzeli su Kreševo uz otpor slabih neprijat. zaštitnica.

19.8. u 11,30 čas. i 20.8. u 2,30 čas. po jedan neprijat. avion letio nad Sarajevom.

II hrvat. korpus:

Usljed koncentričnog nastupanja hrvat. trupa na prostoru s-ist. od Doboja neprijatelj je blagovremeno izmakao prema istoku. Situacija kod Teslića bez promjene.

3. lovač. brigada sa 1/2 čete 202 tenkov. bataljona stigla je na područje Brčkog, ostavivši 1 bataljon u Bijeljini.

Pojedinosti još nisu poznate.

373 divizija:

Sopstveni izviđački dijelovi na prostoru juž. i j.-ist. od Kotor Varoši naišli su na neprijatelja koji se sa više mitraljeza utvrdio na položaju. U sadejstvu sa »štukama« oni su nanijeli neprijatelju veće gubitke. Sopstveni gubici: 1 mrtav i 3 ranjena. Prema izvještaju obavještajca 1 jaka i dobro naoružana neprijat. grupa (1500), sa tovarnim grlima, nastupa sa prostora 20 km zap. od Sanskog Mosta pravcem ka Ljubiji te u velikoj mjeri ugrožava rudnike. 35 ljudi iz 3 batalj. 383 puka i 10 ljudi iz 3 bataljona 384 puka sa oružjem pobjegli su iz komande. Upućene potjere dosad bez rezultata.

Izvještaj o pokretima trupa:

II hrvat. korpus: 3 lovač. brigada nastupa u pravcu Brčkog.

Njem. opun. general u Hrvatskoj
Ia, pov. br. 3334/43
Zagreb, 22.8.1943

Za tačnost prepisa:

potpis nečitak

potpukovnik

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 22 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile — Operativ. odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 22.8.1943:*

Vrijeme: Vedro i toplo.

Na području 114 lov. diviz.: situacija se svakim danom pooštrava. Oko garnizona Kulen Vakuf, Petrovac i Vrtoče nalazi se svuda neprijatelj. Saobraćaj moguć samo uz jaku pratnju. Za dolazak 373 div. potrebno je da je potpomogne 114 lov. div. Muslimani dezertiraju naročito iz 373 divizije. 21.8. iz nje je pobjegao 21 vojnik, a za 12 se sumnja da su u bjekstvu. Neprijatelj je posjeo cio prostor Jajce — Bugojno, koji smo mi napustili. Napadima sa nadmoćnim snagama on pokušava da proširi svoje područje.

Područje 114 div.: Neprijatelj se na prostoru Cazina i dalje pojačava. Spriječeno je njegovo prodiranje sjev. zap. od Vaganca ka sjev. istoku. Njegovi gubici iznose 6 mrtvih. Oko Bos. Petrovca i jugoist. od Vrtoča neprijat. vrši prisilna regrutovanja. Jugoist. od Vrtoča komun. su odbacili četnička obezbjeđenja, ali su naše trupe neprijatelja ponovo potisnule unazad. Gubici neprijatelja: 3 mrtva i 1 zarobljen.

Područje SS div.: Ispred napada konjič. eskadrona zap. od Gacka 1 neprijat. grupa otstupila je na jug, da bi se južno od Gacka prebacila u Crnu Goru.² Zaplijenjeno je jedno neprijatelj. slagalište hrane. Naši bacači rastjerali su neprijat. na visovima sjev. od Prozora. 1/2 SS tenkov. čete upućena je kao pojačanje u Prozor. Prema izvještaju dostavljača u predjelu Zadvar-

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1—11, k. 28.

² Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade, koje su u to vrijeme djelovale na pomenutom području.

ja (ist. od Omiša) vode se borbe između Hrvata i komunista. 20.8. višemotorni avioni letjeli su u 23,40 čas. iznad Ljubuškog, u 1 čas iznad Mostara i u 3 časa iznad Nevesinja.

Područje 369 div.: Počev od jutarnjih časova 22.8. neprijatelj napada Travnik.³ Podrobniji izvještaj još nedostaje.

II hrvatski korpus: Jake neprijatelj. snage mobilisu se na prostoru sjev. zap. od Teslića.⁴

3 lov. brigada stigla je u Brčko bez dodira sa neprijateljem. Hrvati i četnici vode međusobnu borbu 16 km s-sjev. zap. od Tuzle. Neprijatelj se prikuplja na prostoru 20 km zap. od Tuzle.

Još 600 četnika iz Srbije prešlo je Drinu 28 km j.-ju-goist. od Zvornika.

Područje 373 div.: Sve češći lokalni neprijateljski prepadi.

Bjekstva iz komande nastavljaju se. Izvršen je vatrezni prepad na komandanta izviđač. bataljona. Poginuo je 1 njemač. motociklista.⁵ Kod neprijatelja 2 mrtva. Izvršena su dva prepada u sela juž. od Bos. Gradiške, vjerovatno iz osвете prema stanovništvu koje je prijatelj. raspoloženo prema Nijemcima. 15 km j.-zap. od Banje Luke jače komun. snage (pet brigada) vršile su jača izviđanja prema sjeveru i sjeveroistoku. 21.8. iz 383 puka 21 Hrvat je ponovo pobjegao iz komande. Pohvatani su svi muslimani — 2 podoficira i 10 vojnika — koji su bili pobjegli iz komande, navodno zbog političkih trzavica između Njemačke i Turske.

Njemački opun. general u Hrvatskoj,
I a, pov. br. 3367/43
Zagreb, 23.8.1943

Za tačnost prepisa:

von Brauchitch
poručnik

³ Vidi dok. br. 59 i 71.

⁴ Vidi dok. br. 115.

⁵ Akciju su izvele jedinice Podgrmečkog NOP odreda.

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 23 AVGUSTA 1943
GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV OKO BANJA LUKE,
TUZLE, TRAVNIKA I DERVENTE¹

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 23.8.1943:*

Vrijeme: Umjereno oblačno.

Neprijatelj sa svojim izviđačkim dijelovima dopire već do samih periferija većih garnizona (Zagreb, Banja Luka, Sarajevo, Brod itd.). Ovog momenta neposredno su ugroženi Banja Luka, Tuzla, Travnik i Derventa.

Područje 114 lovač. divizije: Pred frontom divizije neprijatelj sa jačim snagama zatvara drumove koji vode ka sjeveru i jugu. Prema izvještaju četnika 3 neprijat. tenka nalaze se j.-jugoist. od Kulen Vakufa. Na prostoru Bos. Petrovca nep. vrši prisilna regrutovanja i ometa snabdijevanje.

Područje SS div.: Neprijateljska grupa jugozapadno od Gacka, gonjena od konj. eskadrona, otstupila je dalje na istok. Stanje kod Prozora bez promjene. 21.8. u 20 čas. nad Nevesinjem letjelo više nepoznatih aviona. 22.8. u 10 čas. 1 neprij. avion sa sjev. zap. preletio iznad Mostara.

Područje 369 div.: Mala banda bezuspješno napala uporište Brezu (7 km s.-ist. od Visokog). 19.8. 340 domobrana prepustili, bez borbe, banditima Turbe (zap. od Travnika). 20.8. pak dijelovi 1 bataljona 369 puka ponovo su ga zauzeli. 125 domobrana je dezertiralo. Odbijen je neprijat. napad na Travnik. Na prostoru Travnika ima pet brigada.² 600 četnika iz Srbije

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1—14, k. 28.

² U to vrijeme na pomenutom prostoru nalazile su se jedinice Prve i Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 50, 51 i 118.

stiglo je u mjesto Obadi (6 km s.-ist. od Srebrenice) i vrše pljačku nad muslimanima.

II hrvat. korpus: Veća komunistička grupa sa prostora juž. od Prnjavora prebacila se na sjev. istok. Jak neprijatelj sa prostora sjev. ist. od Prnjavora napao je hrv. obezbjeđenja 10 km ist. od Dervente,³ oprezno napreduje dalje ka istoku i ugrožava u jačoj mjeri Derventu i željez. prugu Doboj — Brod. Neprijatelj je zauzeo uporište Površnicu, 9 km i.-sjev. ist. od Tuzle. 3-ći divizion 369 art. puka prilikom čišćenja na prostoru juž. od Tuzle imao je 1 mrtvog, 3 ranjena i 27 nestalih (Hrvata). Napadnuto je Petrovo Selo (j.ist. od Gračanice), ali bez uspjeha. Pruga je dignuta u vazduh na dva mjesta.

Područje 373 div.: Jake neprijat. snage⁴ na prostoru j.-zap. od Banje Luke sa prednjim dijelovima približile su se do na 10 km j.-zap. ivici Banje Luke. Uporište Kola odbilo je napade. Situacija oko Kotor Varoši bez promjene. Lokalni prepadi sjev. ist. od Kostajnice.

Njem. opunomoćeni general u Hrvatskoj
I a, 8 e 17. pov. br. 3442

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak
major

³ Napad su izvele jedinice Pete kozarske brigade Dvanaeste NOU divizije. Opširnije o ovome vidi u dok. br. 115.

⁴ Vidi dok. br. 104.

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 23 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI ZAPADNE BOSNE I HER- CEGOVINE¹

23.VIII.1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 23.VIII.1943

Pov. op. br. 1536/43

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14280
Stiglo 23. VIII. 1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
S j e d i š t e

*Izvještaj o situaciji od 23.VIII.1943**Hrvatska: Znatno intenzivnija djelatnost.*

*Područje SS div.: Neprijateljska grupa zapadno od Gacka po-
vlači se, uslijed našeg pritiska, u pravcu jugoistoka.
Zaplijenjen jedan magacin hrane. Razbijena jaka
neprijateljska grupa sjeverno od Prozora.*

*Područje 369 pješ. divizije: Jak neprijateljski napad na Trav-
nik.² Naše trupe evakuisale područje Jajce — Bu-
gojno, odmah poslije toga neprijatelj ga posjeo.*

*Područje 373 pješ. divizije: Jače neprijateljske snage (5 komu-
nističkih brigada) sa sektora jugozapadno od Banje
Luke prebacuju se postepeno na sjever.³*

*Područje 114 lov. div.: Situacija se dalje pogoršala. Bande⁴
opkolile garnizone Bos. Petrovac, Kulen Vakuf, Vr-
toče. Snabdijevanje je moguće samo sa jakim prat-
njom. Jugoistočno od Vrtoča komunisti odbacili
četnike, prilikom naše intervencije komunisti imali
4 mrtva.*

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17.

² Vidi dok. br. 71.

³ Vidi dok. br. 69.

⁴ Odnosi se na jedinice Četvrte NOU divizije. Vidi dok. br. 69.

Prisilno regrutovanje na prostoru Bos. Petrovac i Bos. Krupe. Pojačanja bandi na sektoru Cazin.

Prostor sjeverno od Save: Kod Inđije talijanski transportni voz naišao na minu. 30 ranjenih.

Bayer
major

BR. 162

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 24 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile, Operativno odjeljenje

Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa u Hrvatskoj od 24.8.1943:

Vrijeme: Pretežno vedro.

114 *lovač. div.:* Banda srednje jačine razbila je hrvat. žand. stanicu 9 km sjev.-sjev. zap. od Bihaća. 1 mrtav, 2 zarobljena i 3 nestala. Stanična zgrada je izgorjela a mjesto opljačkano. Potjermi odredi upućeni su u akciju protiv neprijatelja koji je ponovo primijećen 6 km sjev.-sjev. zap. od Vaganca. Prema izvještaju četnika jače neprijat. snage (6 brigada) sa tenkovima i artiljerijom stigle su iz Like na prostor Drvara, navodno sa namjerom da prodru na prostor Bos. Petrovca.²

SS *div.:* Neprijat. grupa jugoist. od Gacka, gonjena i dalje od konjič. eskadrona, otstupila je u sjev. ist. pravcu ka crnogorskoj granici.

Potjermi odred sjev. zap. od Prozora razbio je bandu srednje jačine i nanio joj veće gubitke. Neprijatelj je zauzeo Zadvarje (ist. od Omiša). Hrvatska posada navodno se povukla u Omiš.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1—7, k. 28.

² Vjerovatno se odnosi na jedinice Šeste NOU divizije, koje su u to vrijeme već dejstvovale na teritoriji Bosne. Vidi dok. br. 84.

369 div.: Neprijatelj vrši stalno jak pritisak na položaje oko Travnika. Protivnapadom odbijen je, zasad, neprijateljski napad na Turbe.³ Prema izjavama stanovnika 150 omladinaca iz Visokog otišlo je k banditima, pošto im je pretstojao poziv u domobransku vojsku. Četnici su pojačali svoje akcije na području Istočne Bosne.

Druge grupe, zasad izmješane sa komunistima, prebacile su se jugoist. od Zvornika i 20 km s.-sjev. zap. od Višegrada na zapadnu obalu Drine.

II hrvatski korpus: Situacija kod Dervente bez promjene. Odbačen je neprijateljski napad na hrvatsko uporište 5 km jugozap. od Dervente; napad je trajao više časova. U borbi su angažovani 3 bataljon 6 puka sjeverozap., a 2 bataljon istog puka zapadno od Dervente. Kod 2 bataljona dosad 20 ljudi nestalo sa oružjem. 23.8. popodne, i pored angažovanja oklopnog voza, bande su južno od Dervente posjele žel. prugu Sarajevo — Brod. 24.8. neprijatelj je ponovo protjeran, pruga nije razorena. Preduzete su mjere da se dovuku pojačanja i to II jurišni bataljon sa 1/2 tenkovske čete iz Broda i ojačani 3 bataljon 4 pje. puka iz Doboja.

Neprijatelj se sa prostora Brčkog prebacio na Majevicu. Pri zauzimanju hrvatskog uporišta Površnica, 9 km ist. sjev. ist. od Tuzle, od strane komunista (dnevni izvještaj od 23.8.) nestalo je ukupno 77 domobrana.

373 div.: Jače neprijateljske snage na prostoru juž. i jugozap. od Banje Luke sa prednjim dijelovima dostižu već do periferije grada.⁴ Protiv istih stalno su angažovani jaki sopstveni izviđački i potjerni odredi. Jedan hrvatski potjerni odred juž. od Kola naišao je na jačeg neprijatelja. 9 nestalih. Uporište Kola je u našim rukama. Noću uoči 23.8. neprijatelj je tri puta bezuspješno napadao Kotor Varoš.⁵

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak
major

Njem. opunom. general u Hrvatskoj
Ia, pov. br. 3500/43
Zagreb, 24.8.1943

³ Vidi dok. br. 71 i 80.

⁴ Vidi dok. br. 104.

⁵ Vidi dok. br. 82, 87 i 88.

BR. 163

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD
24 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV
NA TERITORIJI BOSNE¹**

Predmet: Telegram

Datum otpreme: 24(8)43 čas. 20.—

Datum prijema: 25(8)43 čas. 0,45

V. P. 10 — — — 194 —XXI čas

Od Ital. vojne misije — Zagreb

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE

Br. 14416
Stiglo 25 avg. 1943

KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4243 prot.

SITUACIJA NA DAN 24 AVGUSTA U 9 ČASOVA

(Izvještaj hrvatskog glavnog stožera)

Kulen Vakuf (Bihać RQ-FL), Vrtoče (SN-FR), Bos. Petrovac (Prijedor TP-FL) su još uvijek pod pritiskom ustanika.— U ovom posljednjem mjestu partizani su izvršili prisilnu mobilizaciju mladića.

Sukob sa ustanicima na prostoru sjeverozapadno od Vaganca (Gospić PI-GS); ubijeno 6 ustanika.—

Prema neprovjerenim vijestima VI partizanska brigada navodno dislocirana na prostoru Surjan (Banja Luka XL-FL); VII i IX brigada na prostoru Dujakovci (ZP-FL), Lokvari (ZR-FL), Lazičići (ZT-FL).—

Partizani su zaposjeli zone Jajce i Bugojno,² koje su prethodno napustile hrvatsko-njemačke trupe.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Vidi dok. br. 50, 51, 71 i 92.

Rastjerane jake grupe partizana na visovima sjeverno od Prozora.

Javljeno o koncentraciji oko 5 partizanskih brigada na prostoru Travnik sa vjerovatnom namjerom da napadnu to mjesto.³

U D. Vakufu (Travnik LI-DR) partizani su strijeljali nekoliko hrvatskih ličnosti, među kojima i jednog člana Sabora.

Napad grupe od oko 4000 partizana na hrvatske položaje Naziste⁴ (Prnjavor QH-GZ), Detlak (QH-GU), Kalenderovci (Derventa QK-GU).

Pretrpljeni gubici: 3 mrtva i 20 nestalih.—

Ponovo je zauzeta Duga Njiva (Derventa SP-GO), koja je ranije bila u rukama ustanika.—

Sukobi s partizanima na prostoru zapadno od Gacka.—⁵ Zarobljena kolona za snabdijevanje. — Neprijatelj se povukao prema Crnoj Gori.—

Prema izjavama zarobljenika, neprijateljski avioni snabdijevaju partizane oružjem i municijom na prostoru 20 km sjeverozapadno od Teslića (Derventa QK-FP); navodno je bačeno nekoliko mitraljeza.

General Re

7 kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Zam. nač. štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za telekomunikacije

³ U to vrijeme na sektoru Travnika nalazili su se dijelovi Prve proleterske i Treće krajiške NOU brigade. Vidi dok. br. 50, 51 i 80.

⁴ Malište

⁵ Prema podacima dobijenim od učesnika, jedinice Desete hercegovačke NOU brigade izvršile su napad na jednu njemačko-ustašku kolonu u selu Gornjim Bodežićima i tom prilikom zarobili cijelu njemačku komoru.

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDANTA NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 25 AVGUSTA 1943
GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSNE I HERCEGOVINE¹**

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile — Operativno odjeljenje

*Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njem. trupa
u Hrvatskoj od 25.8.1943:*

Područje 114 lovač. div.:

Neprijatelj na prostoru Cazina intenzivno izviđa ka jugozapadu. Sjever.-sjeverozap. od Vaganca i na prostoru Vrtoča neprijatelj se i dalje pojačava. Naš potjerni odred zapad. od Vaganca odbacio manju neprij. grupu i nanio joj gubitke od 2 mrtva. Uхваćen je 1 neprij. kurir u italijan. uniformi. Oslobođena su iz neprij. zarobljeništva 3 žandarma.

Područje SS div.: Gonjena neprij. grupa 10 km istoč. od Gacka prisiljena je na borbu, poslije 1 časovnog vatrenog dejstva ista je otstupila ka sjever. istoku.² O gubicima još nisu primljeni izvještaji. Jača banda zauzela je Bugojno.³ 500 ustaša napustilo je grad bez borbe, ostavivši u gradu 1 četu milicije.

23.8. u 16,30 čas. nepoznati avion letio je nad Nevesinjem.

Područje 369 div.: Sa prostora Zavidovića neprijatelj je otišao na istok. Sjever. od doline Krivaje (j.-ist. od Zavidovića) navodno se vode borbe između četnika i komunisti.

Jak neprijatelj prikuplja se na prostoru jugozap. od Travnika sa vjerovatnom namjerom da ponovo napada Turbe pa potom i sam Travnik.⁴ Dijelovi izviđačkog bataljona zauzeli su Fojnicu, odbacivši slabe neprij. zaštitnice. Jak neprijatelj još drži u svojim

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/1—6, k. 28.

² Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade.

³ Vidi dok. br. 50, 51, 92 i 118.

⁴ Vidi dok. br. 92.

rukama visove zap. od Fojnice. Odbili smo noćni napad na Sokolac. Kod neprijat. 3 mrtva i navodno 20 ranjenih. Srpski četnici i dalje se prebacuju preko Drine na zapad i vrše mjestimične prepade na civilno stanovništvo.

II hrv. korpus: Angažovanjem pojačanja raščišćena je situacija kod Dervente.

Noću uoči 24.8. 4 km zap.-jugozap. od Dervente II hrv. jurišni bataljon odbio je napad neprijatelja; odbranu su potpomagali artiljerija i tenkovi. 1 ofic. i 5 vojnika mrtvi, 1 oficir ranjen, 2 vojnika nestala. Neprijateljski gubici su znatniji, nisu brojeni.

24.8. prije podne ponovo smo zauzeli uporišta zap. i jugozap. od Dervente, koja smo bili napustili. Neprijatelj se povukao na zapad. Pruga je ispravna.

Područje 373 div.: Opšta situacija se pogoršala.

8 km sjev. zap. od Prijedora izvršen je prepad na mot. kolonu (p. t. bataljon i izviđ. bataljon) koja se nalazila na maršu pravcem Prijedor — Bos. Novi. 1 p. t. četa pretrpjela je jake gubitke (17 mrtvih, 63 ranjena, 49 nestalih; 5 p. t. topova palo neprijatelju u ruke a razorena 24 mot. vozila.⁵ Pojednost će se dostaviti posebnom depešom.

Kod Kotor Varoši neprijatelj se još pojačao. Ojačana četa 373 polj. dop. bataljona za vrijeme svog nastupanja 5 km jugo-jugozap. od Kotor Varoši ušla je u neprijatelj. zasjedu (500) i okružena, ali ju je oslobodila Borbena grupa »Lan« (Brandenburg). 15 poginulih, 46 nestalih. Kod neprijatelja, po procjeni, 50 mrtvih.

Neprijatelj i dalje ugrožava Banju Luku. Namjera neprijatelja da pređe u napad potvrđena je sa više strana. Sopstveni potjerni odredi su stalno u akciji. Jugoist. od Bihaća biciklistički vod 384 puka sudario se sa neprijateljem. Vod je potpuno razbijen.⁶ Komandir voda (hrvat. poručnik) dezertirao je k neprijatelju. Podrobniji izvještaj slijedi.

69 rez. korpus: Djelatnost bandi traje i dalje. Napadi na željez. pruge postaju sve češći, pri čemu pada u oči dobra organizacija tih napada, a naročito pak dobra tehnika veze. Borbe izviđačkih dijelova ist. od Gline. U

⁵ Akciju su izvele jedinice Kozarskog NOP odreda. Vidi dok. br. 100.

⁶ Vidi dok. br. 84.

toku su borbe oko željez. vijadukta juž. od Pakraca.
Odbijen je napad na municisko slagalište kod Po-
žege.

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak
major

Njemač. opunom. general u Hrvatskoj
I a, pov. br. 3525/43
Zagreb, 26.8.1943

BR. 165

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD
25 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV
NA TERITORIJI BOSNE¹**

Predmet:
Telegram

V. P. 10, 25 avgust 1943 čas. 23,15

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Od Ital. vojne misije — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 14475
Stiglo 26. avg. 1943

4263 prot.

**IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GLAVNOG STOŽERA O SITUACIJI
NA DAN 25 AVGUSTA 1943 U 9 ČASOVA**

Javljeno o koncentraciji partizana na prostoru Velika Ru-
jiška (Bihać TI-GS).— Odbijen napad ustanika na hrvatsku
bazu blizu Kola (Banja Luka ZV-FV). Javljeno o pomjeranju
partizanskih snaga iz jugozapadnog prostora prema Livnu i
Tomislavgradu (Livno XR-CF). Došlo do sukoba kod Lištana
(Split VQ-CS) i Rujana (VO-CS).

Napad ustanika na Travnik i Turbe² (Travnik NM-CS).
U ovom posljednjem mjestu navodno je dezertiralo 125 domo-
brana.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Vidi dok. br. 80.

Na prostoru Travnika javljeno o koncentraciji 5 partizanskih brigada.³

Izvršena akcija čišćenja na prostoru jugozapadno od Dervente. Neprijatelj se povukao prema zapadu. Odbijen napad ustanika na Bos. Petrovo Selo (Tuzla TN-FA). Ustanici oštetili željezničku prugu između stanica Miričina (TR-FP) i Dobošnica (UH-FN). Odbijeni napadi ustanika na Pohovac (Sarajevo VO-GZ) i Brezu (Zenica SR-DL).

General Re

Kopije:

- 1 Ekselenciji
- 1 Zam. nač. štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Načelniku štaba
- 2 Oper. odjelj.
- 1 odjelj. za telekomunikacije

BR. 166

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETNAESTOG BRD-SKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI CENTRALNE I ZAPADNE BOSNE¹

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile, Operativno odjeljenje

Izvod iz dnevnog izvještaja 15 brd. arm. korpusa od 26.8.1943:

Vrijeme: oblačno i hladnije.

Područje 114 lovačke div.:

Sa prostora sjev. zap. od Bihaća neprijatelj odvlači pojedine svoje jedinice, ali još uvijek jakim snagama zatvara drumove koji vode na sjever, sjeverozapad, jugozapad i jug. Po prisustvu jakih bandi na južnim ograncima Grmeča može se zaključiti da neprijatelj ima napadačke namjere protiv Bos. Petrovca.

³ Isto

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12/1—5, k. 28.

Uspjele su akcije naših potjernih odreda na prostoru Bihaća i Bos. Petrovca; 2 zarobljena i nešto zaplijenjenog materijala.

Područje SS div.:

Izvještaj još nije stigao.

Područje 369 div.:

Na prostoru 11 km sjev. zap. od Travnika primijećene su 4 neprij. brigade.² Noću uoči 25.8. odbijeno je pet neprijatelj. napada (100—150) na Travnik. Slabije neprijat. grupe nalaze se na prostoru Busovače i južno od Zenice.

Prilikom čišćenja jugoist. od Visokog pronašli smo i zaplijenili nekoliko pušaka sa municijom i zbog toga uhapsili 47 taoca.

Jača banda, navodno sa 400 tovarnih grla, na prostoru Sokoca ima namjeru da prekine prugu Sarajevo — Višegrad.

II hrvat. korpus: Noću uoči 25.8. odbijen je neprij. napad na uporište 5 km j.zap. od Dervente. 1 mrtav, 2 ranjena; 2 tenka oštećena pogocima zrna neprij. p. t. topova. Noću uoči 26.8. odbijeno je 5 neprijatelj. napada na položaje zap. od Dervente, uz navodno velike gubitke neprijatelja.³

373 div.:

Stalan i jak neprijateljski pritisak na Kotor Varoš. Uslijed nemanja snaga za pojačanje uporišta, napustili smo Kotor Varoš.⁴ Prema izvještaju ustaša jake snage neprijat. nalaze se na prostoru ist. od Bos. Gradiške. Preduzeli smo izvidanje.

Njemač. opunom. general u Hrvatskoj
Ia, pov. br. 3574/43
Zagreb, 26.8.1943

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak
major

² Na pomenutom prostoru u to vrijeme nalazile su se jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 80 i 86.

³ Vidi dok. br. 115.

⁴ Vidi dok. br. 88.

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD
26 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDI-
NICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹**

Predmet: Telegram

7 kopija

1 Ekselenciji	1 Načelniku štaba
1 Zam. nač. štaba	2 Operativnom odjeljenju
1 Obavješt. odjelj.	1 Odjeljenju za telekomunikacije

V. P. 10, 26 avgust 1943 čas. 22,30

KOMANDA 2 ARMIJE OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14540 Stiglo 27. avg. 1943

Od Ital. vojne misije — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI V. P. 21
KOMANDI 2 ARMIJE
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4286 prot.

**IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GLAVNOG STOŽERA O SITUACIJI
NA DAN 26 AVGUSTA 1943 U 9 ČASOVA**

Javljeno o koncentraciji na prostoru Drvar šest parti-
zanskih brigada s artiljerijom i tenkovima.

22 o. mj. ujutro zauzeto je Bugojno (Travnik MH-DL),
koje je napalo oko 4000 partizana.²

Ustanici ugrožavaju Kupres (Livno XT-DE), Tomislav-
grad (ZP-CF) i Glamoč (Jajce VU-DL).

Rastjerana grupa ustanika na prostoru sjeverozapadno od
Prozora; naneseni osjetni gubici.

Odbijen napad ustanika na hrvatsku bazu Dragotinja
(Kostajnica US-AB). Ponovo zauzeta Kapela (VK-AB), koja je
ranije bila u rukama ustanika.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na italijanskom jeziku,
nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Vidi dok. br. 50, 51, 78 i 118.

Sukobi s ustanicima kod Kola (Banja Luka ZV-FV).
Nestalo devet domobrana.

Odbijen napad ustanika na Kotor Varoš (Prnjavor KI-FP).

Travnik i Turbe (Travnik NM-DX) obasuti paljbom.

Odbijen napad ustanika na hrvatsku bazu, kota 216 (Derventa QK-GU). Javljeno o prebacivanju grupe od oko 1000 partizana sa 8 teških bacača i mnogobrojnim konjima iz prostora Lupac (Travnik QH-DT) Preočica (QH-DT) prema jugozapadu.

Oko 150 mladića iz Visokog (Konjic SN-DE), koji je trebalo da se jave u vojsku, prešlo je u partizanske redove.

Potvrđeno prisustvo grupe partizana na prostoru Zaruđa (Kladanj TN-DT).

Oko 60 partizana koji su ušli u Breške (Tuzla VH-FP) zapalili su opštinu, župni ured i ubili ustaškog tabornika.

General Re

BR. 168

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETNAESTOG BRD-SKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI BOSNE I SJEVERNE HERCEGOVINE¹

Ministarstvu oružane sile — Operativno odjeljenje, na ličnost gener. Dragojlova

Izvod iz dnevnog izvještaja 15 brd. arm. korpusa od 27.8.43:

Vrijeme: vedro.

114 lovač. div.:

Potvrđene su vijesti o povlačenju neprijat. sa prostora sjev. zap. od Bihaća prema zapadu. Jaka banda izvršila je prepad na drumsku stražu j.-jugoist. od Bos. Krupe. 3 mrtva i 4 ranjena.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13'1—13, k. 28.

SS div.:

25.8. u 11 časova oko 60 neprijat. aviona letjelo je nad jadranskom obalom pravcem jugoistok — sjeverozapad.

Sjev. zap. od Konjica komun. vršili prisilna regrutovanja. Na ostalom diviziskom području nije bilo naročitih događaja.

369 div.:

Na prostoru Travnika neprijatelj vrši sve jači pritisak. Noću uoči 26.8. odbijen je neprijateljski napad na Turbe (6—700 ljudi), (zap.-sjev. zap. od Travnika). Neprijatelj je ponovo posjeo drum Busovača — Kiseljak na 10 km jugoist. od Busovače.

27.8. protjeraćemo neprijat. i osloboditi drum.

Neprijat. grupa sa prostora Sokoca (dnev. izvještaj od 26.8.) stigla je na prostor neposredno sjev. od Podgraba.

Sopstveni gubici: 4 ranjena. Neprijat. gubici: 60 mrtvih i (po ocjeni) 100 ranjenih.

2 hrvatski korpus:

Situacija kod Dervente nije više kritična. Neprijatelj je otstupio na zapad. Jače neprij. snage (dvije brigade)² nalaze se na prostoru 14 km zap. od Teslića.

373 div.:

Jake kom. snage (5000) nalaze se na prostoru 11 km jugoist. od Sanskog Mosta.³ U Vrhpolju (12 km j.-jugoist. od Sanskog Mosta) neprijat. okružio 1 četni hrv. milicije. Četa je odbila poziv na predaju.⁴ Iz Sanskog Mosta upućeno je pojačanje. Na juž. ograncima Kozare (ist. od Prijedora) nalazi se 1 banda srednje jačine. Jedna jača neprij. grupa sa prostora 5 km zap. od Ljubije ugrožava područje rudnika. Na prostoru sjev. zap. od Bos. Novog neprij. je dobio pojačanje.

Njem. opuncm. general u Hrvatskoj
Ia, pov. br. 3597/43
Zagreb, 27.8.1943

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak

² Odnosi se na Drugu i Petu brigadu Dvanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 89.

³ Odnosi se na jedinice Četvrte NOU divizije. Vidi dok. br. 69.

⁴ Vidi dok. br. 110 i 111.

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD
27 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDI-
NICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

Predmet:

Telegram

V. P. 10, 27 avgust 1943 čas. 19,45
27 avgust 1943 čas. 21,50

Od Ital. vojne misije
KOMANDI 2 ARMIJE

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14605
Stiglo 28. avg. 1943

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GLAVNOG STOŽERA O SITUACIJI
NA DAN 27 AVGUSTA 1943 U 9 ČASOVA

...
U sukobu s ustanicima kod Bihaća komandir domobran-
skog voda prišao je partizanima.

Napad ustanika na motorizovanu kolonu na drumu Pri-
jedor — Bos. Novi (Kostajnica TP-AB). Pretrpljeni gubici: 17
mrtvih, 63 ranjena, 49 nestalih i uništeno 24 kola.²

Javljeno o koncentracijama na prostoru Sanski Most (Pri-
jedor VK-FX) i Ljubija (NQ-GS).

Sukobi s partizanima kod Vilusa (Pakrac XT-AB).

Pretrpljeni gubici: dva mrtva i 12 nestalih.

Javljeno o pritisku ustanika sa juga prema Banjoj Luci.³

Sukobi s ustanicima na prostoru jugozapadno od Kotor
Varoši⁴ (Prnjavor KI-FP). Pretrpljeni gubici: 15 mrtvih i 46
ranjenih. Naneseno oko 50 mrtvih.

Ustanici uništili željeznički most kod Turbeta (Travnik
NM-DX).

Prilikom prethodnog napada na Turbe, 3 oficira, 6 podo-
ficira i 45 domobrana sa tri puškomitraljeza prešli su u parti-
zanske redove.

Odbijen napad ustanika na položaje na prostoru Dervente.

Ponovo je zauzeta Fojnica (Konjic QO-CZ), koja je ranije
bila u rukama ustanika.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Ovaj napad vjerovatno su izvršile jedinice Šeste NOU divizije.

³ Odnosi se na jedinice Dvanaeste NOU brigade. Vidi dok. br. 91.

⁴ Vidi dok. br. 121.

Odbijen napad ustanika na Sokolac (Sarajevo VS-CU).
Ubijeno dva partizana i 20 ranjeno.
Odbijen bez gubitaka napad na Mesiće (Višegrad ZP-CK).
Sukobi s partizanima na prostoru 10 km istočno od

Gacka.

Neprijatelj se povukao prema sjeveroistoku.
Ne znaju se gubici.

General Re

7 kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Zamjeniku nač. štaba
- 2 Oper. odjelj.
- 1 Obav. odjelj.
- 1 Odjelj. za telekomunikacije

BR. 170

DNEVNI IZVJEŠTAJ PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile, Operativno odjeljenje, na ličnost generala Dragojlova

Dnevni izvještaj 15 brd. arm. korpusa od 28.8.1943:

Vrijeme: oblačno i tmurno.

Područje 114 lov. div.:

Opšta situacija bez promjene.

Područje SS divizije:

O napadu u cilju rasterećenja kod Prozora još nije primijenjen nikakav izvještaj. Prema vijestima iz Zadvarja (38 km ist.-jugoist. od Splita) koje su donijeli odbjegli domobrani (vidi dnevni izvještaj od 24.8.) 350 hrv. vojnika sa 16 lakih mitraljeza, 2 teš. mitralj. i 2 teška minobacača predalo se tamošnjim bandama. Prema izvještaju kontraobavještajnog štaba

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/1—13, k. 28.

Fotokopija dokumenta br. 170

I ustaš. bataljon napustio je Glamoč. Prije svog povlačenja ustaše su zapalili dio grada i pobili dio stanovnika.

Područje 369 div.:

Jake snage neprijatelja nalaze se sjev. zap., zapadno i jugozap. od Turbeta. Noću uoči 27.8. odbijen je ponovni neprijat. napad na Turbe. Ponovo je oslobođen drum Busovača — Kiseljak. Neprijatelj se povukao ka jugozap. i sjev. istoku. Noću uoči 27.8. jake bande (tri brigade) prešle su preko željez. pruge Višegrad — Sarajevo na otcjeku Podgrab — Renovica u pravcu juga.² Pruga je na više mjesta prekinuta i biće vjerovatno 28.8. u podne ponovo dovedena u ispravno stanje. 1 rez. lovač. puk stigao je cio u Sarajevo, gdje se razmjestio na stanovanje.

II hrvatski korpus:

Kod 1 i 3 lovač. brigade nije bilo naročitih događaja. Odbijen je napad neprijat. (100) na dobrovoljačku posadu 18 km jugoist. od Tuzle.

Područje 373 div.:

Div. je primila komandu na prostoru Bihać — Bos. Petrovac. Svakog časa očekuje se napad neprijat. Primijećeno je sakupljanje bande na prostoru Sanski Most. Noću uoči 27.8. u Vrhpolju komunisti³ su. očigledno bez borbe, zarobili četu hrvat. milicije neposredno prije dolaska pojačanja. Gubici: 142 čovjeka, 130 pušaka, 14 lakih mitraljeza, 1 teš. mitraljez i 1 laki minobacač.

Na pruži ist. od Bos. Novog iskopano je i sklonjeno 30 kg eksploziva.

Noću uoči 27.8. kod Bistrice (23 km sjev. zap. od Banje Luke) izvršen je prepad na četu 2 batalj. 7 hrv. puka. Od čete se dosad vratilo u komandu 3 podoficira i 17 vojnika, od cijelog ostalog dijela čete nema ni traga, izgleda da je sa oružjem prebjegao k neprijatelju. Istraga je u toku.

² Odnosi se na pokret Druge proleterske divizije u pravcu Sandžaka i Foče. Prema dnevniku komandanta Druge proleterske brigade, Druga proleterska je 27 avgusta, porušivši prugu, prešla komunikaciju južno od Renovice i razmjestila se u s. Bukvici. Druga dalmatinska bila je razmještena u s. Kraborištu, a Peta crnogorska u s. Butkovićima. Dnevnik se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/9a, k. 736 a.

³ Odnosi se na jedinice Grmečke grupe partizanskih NOP odreda. Vidi dok. br. 103, 110 i 111.

Zapadno od Banje Luke neprijat. se povukao, ali se jakim dijelovima zadržao 14 km jugozap. od Banje Luke. Poslije našeg povlačenja iz Kotor Varoši neprijat. je odmah istu posjeo⁴ (izvještaj stanovn.ka).

Njemački opunom. general u Hrvatskoj
Ia, pov. br. 3674/3
Zagreb, 29.8.1943

Za tačnost prepisa:
von Brauchitsch
poručnik

BR. 171

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETNAESTOG BRD- SKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

Ministarstvu oružane sile — Operativno odjeljenje — za
generala Dragojlova

Izvod iz dnevnog izvještaja 15 brd. arm. korpusa od 29.8.1943:

Vrijeme: oblačno sa kišom i olujom.

Pred frontom 114. lovač. divizije neprijatelj je otkrio naše ofanzivne namjere, te je — potpomognut nepreglednim zemljištem — počeo da ometa naše pozadinske veze. Sa početkom našeg napada moramo računati sa pojačanjem ove vrste njegove akcije.

Područje 114. divizije:

28.8. prije podne oko 13 km j-ist. od Bihaća jaka banda² izvršila je prepad na telef. vod za održavanje linije 114. bataljona za vezu iako je isti bio zaštićen od 1. voda 114. p.t. bataljona. — Prema dosadašnjim obavještenjima ima 2 mrtva (1 ofic. i 1 zastavnik), 3 ranjena i 19 nestalih. Sem toga razorena su tri mot. vozila i 1 p.t. top kalibra 3,7 cm dok je 1 mct. vozilo sa radio uređajem ne-

⁴ Vidi dok. br. 87, 88 i 108.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/1—28, k. 28.

² Na pomenutoj prostoriji nalazile su se jedinice Šeste NOU divizije Drvarskog NOP odreda. Vidi dok. br. 84.

stalo. Odmah su upućeni u potjeru dijelovi 373 izviđač. bataljona kao i 3-ća četa 114 pion. bataljona, uslijed čega se neprijatelj privremeno povukao unazad. Poslije je ponovo izvršio prepad na 3 četu 114 pion. bataljona, koja je bila zauzeta radovima oko prikupljanja raznog materijala. Tek poslije angažovanja u borbi novih snaga — 1 strijeljačke čete 721 puka, dijelova 114 izviđačkog bataljona i 1 motoriz. baterije — uspijelo je da se neprijatelj odbaci. Dosad utvrđeni gubici kod 3 čete 114 pion. bataljona: 2 mrtva (1 oficir), 19 ranjenih, 57 nestalih; izgubljeno: 3 laka i 1 teš. mitraljez i 1 kola sa radio-uređajem. Gubici neprijatelja su zasad još nepoznati. Radi obezbjeđenja drumova j-ist. od Bihaća prebačeni su u Ripač dijelovi 114 izviđač. bataljona kao i 13 četa 721 puka.

Područje SS div. »Prinz Eugen«

Neprij. grupa sa prostora ist. od Gacka prebacila se na prostor 5 km sjev. ist. od Uloga (42 i-sjev. ist. od Mostara). 2 bataljon 2 puka povukao se iz Kalinovka, borbe su u toku. Na prostoru Bileća neprij. je pojačao svoju djelatnost i prikuplja se na prostoru 17 km j-zap. od Bileće.³

Područje 369 div.:

Situacija kod Travnika bez promjene. Utvrđeno je da je neprijatelj posjeo mjesta 6 km južno odnosno jugozap. od Travnika.

Odbijen je noćni napad na Busovaču (23 km j-ist. od Travnika). Potjerni odred odbacio neprij. na zapad. Pred našim potjernim odredom kod Fojnice (44 km zap.-sjev. zap. od Sarajeva) slab neprij. ostupio na zapad.

II hrvatski korpus:

Kod 1 i 3 lovač. brigade nije bilo naročitih događaja. Pruga Doboј — Tuzla koja je uslijed oštećenja kolosjeka bila privremeno prekinuta ponovo je dovedena u ispravno stanje. Putnički voz 22 km juž. od Doboja uslijed sabotaže iskočio iz šina. Pruga je bila 4 časa zatvorena. Noću uoči 29.8. neprijatelj. minobacač tukao vatrom putnički voz. Oklop. voz upućen je u akciju protiv neprijatelja.

373 div.:

Pojačali smo akcije naših izviđač. dijelova i potjernih odreda. Na prostoru Banje Luke 2 bataljon 4 puka »Brandenburg« u svom napadu prodro do Subotice (16 km

³ Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade.

z.-jugozap. od Banje Luke), gdje je neprijat. razorio re-
zervoar banjalučkog vodovoda.

Lokalne bande ometaju saobraćaj drumom Prijedor —
Bos Novi. Naši potjermi odredi, poslije kratke borbe 11
km s.-zap. od Sanskog Mosta, odbacili su unazad slabije
neprij. obezbjeđujuće dijelove. Neprij. pritisak na Bos.
Petrovac ne prestaje.

Za tačnost prepisa:	Njemač. opunom. general u Hrvatskoj
nečitak potpis	Ia, pov. br. 3711/43
major	Zagreb, 30.8.1943

BR. 172

VANREDNA ZAPOVIJEST BR. 42 KOMANDE 373 LEGIO- NARSKE PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 29 AVGUSTA 1943 GOD. ZA OBEZBJEĐENJE MOTORNIH KOLONA¹

373 (legionarska) pješad. divizija
Sjedište štaba divizije
29.VIII.1943

Diviziska vanredna zapovijest br. 42

Ia. Obezbjedenje motornih kolona

Događaji su dokazali da obezbjeđenje mot. kolona
samo u pravcu kretanja nije dovoljno.

Mot. kolone se zbog toga moraju obezbjeđivati pje-
šadiskim snagama bočno na visovima s obje strane dru-
ma. Neminovno je smanjenje brzine kretanja mot. kolona
do na brzinu kretanja pješadije koja vrši bočno obezbje-
đenje.

Ako pješadijska obezbjeđenja ne stoje na raspolo-
ženju, onda se mot. kolone kreću u skokovima od 2—3
km, s tim što će sopstvenim snagama pješke vršiti izvi-
đanje terena s obje strane drumu kojim se maršuje. Pri
pokretu skokovi se moraju tako birati da se na svaki na-
čin izbjegne to da neprijatelj izvrši prepad kroz među-
prostore ovih naših izviđačkih dijelova.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1, k. 19.

Taktičkim propisima za obezbjeđenje kod ovdašnjih terenskih prilika mora se pokloniti naročita pažnja.

Adrian s.r.

Dostavljeno:

General-lajtnant i kmdt. divizije

K , H (1,2,14)²

Njemač. štab pri 2. (hrv.) lovačkoj brigadi

Njemač. štab pri 3. (hrv.) lovačkoj brigadi

Njemač. štab pri 4. (hrv.) lovačkoj brigadi

BR. 173

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

30.VIII.1943 Povjerljivo

Njemački štab za vezu

Pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 30.VIII.1943

Pov. op. br. 1582/43

KOMANDA 2 ARMIJE OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14758 Stiglo 30. VIII. 1943

Komandi 2 ital. armije

Operativno i Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Izvještaj o situaciji od 30.VIII.1943

Područje SS div.: Banditska grupa² sa prostora ist. od Gacka prebacila se na prostor 5 km sjeveroist. od Uloga.

Područje 369 pješ. div.: Potvrđeno je da je neprijatelj posjeo Travnik.³ Noćni napad na Busovaču (23 km jugo-ist. od Travnika) odbijen.

² Redakcija nije mogla tačno da ustanovi značenje ovih skraćenica. Vjerovatno se odnosi na pregled jedinica kojima se zapovijest dostavlja.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17.

² Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke brigade.

³ Podatak nije tačan. Krajem avgusta 1943 god. na području Travnika nalazile su se jedinice Prve proleterske i Pete NOU divizije, koje su napadale neprijateljska uporišta oko Travnika, ali u to vrijeme napad na sam grad nije izvođen. Vidi dok. br. 71, 78, 86 i 92.

Područje 373 pješ. div.: Lokalne bande ometaju saobraćaj na drumu Bos. Novi — Prijedor. 11 km sjeverozap. od Sanskog Mosta odbačeni su neprijateljski izviđački dijelovi. Prit'sak na Bcs. Petrovac traje i dalje.

Područje 114 lov. div.: Akcije uznemiravanja na veze u zaleđu.

Bayer
major

BR. 174

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE U VREMENU OD 16 DO 31 AVGUSTA 1943 GODINE¹

OPŠTI PREGLED PETNAESTODNEVNE SITUACIJE

Br. 16

Pogranične teritorije

- Jaka djelatnost partizana protiv hrvatskih garnizona u Baniji. Izolovanje hrvatsko-njemačkih garnizona Bihać — Bos Petrovac — Vrtoče i Kulen Vakuf u Bosni. i postepeno pogoršanje situacije u dolini Sane. U Centralnoj Bosni Varcar Vakuf, D. Vakuf, Jajce, Bugojno i Travnik pali su u ruke ustanika.² Dolazak jakih četničkih formacija iz Srbije u Istočnu Bosnu i pokreti prema jugu partizanskih snaga koje su zapažene u predjelu istočno od Sarajeva. U zoni sjeverno od Save partizanska djelatnost pretežno je upravljena protiv željezničkih komunikacija.
- U Crnoj Gori nema ništa važno da se javi.

C) — Južna zona — (VI arm. korp.)

- Na obalskom pojasu: razne sabotaže i iskakanje jednog voza iz šina na pruzi Metković — Ploče.
- U Hercegovini umjerena aktivnost partizana.

¹ Original, neregistrovan, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Vidi dok. br. 50, 51, 92 i 118.

Glavni dio ustaničkih snaga koji je vršio pritisak na prugu Sarajevo — Mostar, premjestio se prema Travniku i Vrbasu,³ a njemačke trupe su ponovo posjele Fojnicu i Kreševo savladavši samo slab otpor neprijateljskih zaštitnica.

Duž graničnog pojasa prema Crnoj Gori, formacije X hercegovačke brigade i dijelovi raspršene III i IV dalmatinske brigade koji su nastupali prema sjeveru — vjerovatno radi sjedinjavanja sa partizanskim snagama koje su primijećene u zoni Glavatičevo — bile su predusretnute u zoni Gacko od strane njemačko-hrvatskih trupa. Partizani su se izvukli, povukavši se na crnogorsku teritoriju, a zatim su se uputili ka Ulogu.⁴

IV) — Pogranične oblasti

A) — Hrvatska — neokupirana —

Južno od Save

- U Turopolju: partizanska djelatnost protiv željezničkih pruga. Male ustaničke grupe izbile su na periferiju Zagreba i vrše akcije uznemiravanja.
- U Baniji:
 - jaka partizanska djelatnost protiv hrvatskih garnizona;
 - uništenje dviju domobranskih jedinica smještenih u Hrastovici (5 km jugo-jugoistočno od Petrinje) i Gori (12 km sjev. ist. od Gline);
 - zapažene nove koncentracije partizana s obje strane puta Glina — Petrinja i u zoni Topusko (VII, XX brig., br. 105 i 111, i XI hrvatska udarna brig., još se provjerava).
- U Zapadnoj Bosni:
 - jake koncentracije na južnim padinama Grmeč planine i u zoni Cazin⁵ (17 km sjev., sjev. ist. od Bihaća) skoro sasvim su izolovali hrvatsko-njemačke garnizone Bihać, Vrtoče, Kulen Vakuf i Bos. Petrovac;
 - u dolini Sane situacija se pogoršava (pritisak u oblasti Sanskog Mosta i na važan rudarski centar Ljubiju (jugozap. od Prijedora), ugroženost

³ Isto

⁴ Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade.

⁵ Vjerovatno se odnosi na jedinice Šeste NOU divizije.

komunikacija između Bos. Novog i Prijedora, u blizini kojih je uništena djelimično jedna hrvatska motorizovana kolona.

U Centralnoj Bosni:

- jaka ofanzivna aktivnost ustanika. Poslije žestokih napada pali su Gornji Vakuf, Varcar Vakuf, Jajce, Bugojno i Travnik.⁶ Hrvatske trupe koje su držale ova mjesta dijelom su uspjele da se povuku a dijelom su bile savladane ili su dezertirale;
- pored toga, prema Banjoj Luci nastupaju jake partizanske snage⁷ koje dolaze sa jugozapada i iz doline Vrbanje, gdje su njemačko-hrvatske trupe poslije žestokih borbi bile prinuđene da napuste Kotor Varoš.

— U Istočnoj Bosni hrvatske trupe su oslobodile garnizon Bijeljinu, na koju su partizani vršili jak pritisak; ovi su se povukli dijelom u Srem a dijelom prema Tuzli, gdje su u sadejstvu sa jedinicama 2 partizanske divizije koje su bile razmještene u dolini Spreče pokušali da opkole hrvatske trupe koje posijedaju ovo mjesto.

Istočno od Sarajeva razvija se takođe jaka djelatnost četnika: iz Srbije su pristigle mnoge jedinice koje su, prešavši Drinu jugozap. od Zvornika i sjev. od Višegrada, izvršile velike racije među katoličkim i muslimanskim stanovništvom.

...

⁶ Vidi dok. br. 50, 51, 92 i 118. Travnik u to vrijeme nije oslobođen već je na njega vršen demonstrativni napad. Vidi dok. br. 80.

⁷ Vidi dok. br. 91.

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETNAESTOG BRD-
SKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31 AVGUSTA 1943 GOD.
O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITO-
RIJI BOSNE¹**

Povjerljivo

Ministarstvu oružane sile, Operativnom odjeljenju — za
generala Dragojlova

Izvod iz dnevnog izvještaja 15 brd. arm. korpusa od 31.8.1943:

Vrijeme: oblačno.

*114 divizija: Stigla u G. Lapac još u noći 29/30.8. Obje pu-
kovske grupe uspostavile su međusobnu vezu. Istaknuto
komandno mjesto u D. Lapcu.*

Područje SS div. »Prinz Eugen«:

Poslije kratke borbe odbijeni su neprijat. izviđački dije-
lovi. Neprijatelj djelimično u sivim uniformama (Izvje-
štaj aviona). U toku su neprijateljski napadi u cilju zau-
zimanja Livna.² Nove neprij. snage nepoznate jačine u
pokretu sa jugozap. ka Livnu. Više neprij. aviona letjelo
pravcem sjever—jug u 6,30 čas. iznad Nevesinja a u 15
čas. iznad Sarajeva.

Područje 369 div.: Izvještaj još nije dobiven.

II hrvat. korpus:

Neprijatelj koji se sa prostora Dervente povukao na za-
pad prikuplja se na prostoru sjev. zap. od Teslića (26 km
j-zap. od Doboja). Bande³ su posjele Šepak i Kozluk
(19 km s-sjev. ist. i 13 km zap. od Zvornika).
Neprijatelj vrši izviđanje u pravcu Zvornika.

Područje 373 div.:

Noću na 31.8. odbijen je napad neprijatelja na Bos. Gra-
dišku. Neprijatelj je raspolagao sa p.t. topovima.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/1—41, k. 28.

² Vidi dok. br. 113.

³ Vjerovatno se odnosi na jedinice Šesnaeste NOU divizije. Vidi
dok. br. 54.

Sedam bataljona otpočelo je sa čišćenjem prostora Prijedor — Bos. Novi — Kostajnica — Dubica. Poduhvat će trajati 2 dana. Uhvaćen je slab dodir sa neprijateljem. Jugozapadno od Ljubije vođene su uspješne izviđačke borbe. Jaka banda prebacila se od Žirovca (20 km sjev. zap. od Bos. Novog) na prostor sjev. zap. od Otoka (j-zap. od Bos. Novog).

Područje Banje Luke:

Dva naša bataljona sa 1 baterijom odbacila su neprijatelja sa visova neposredno juž. od Banje Luke na jugo-istok.⁴ Izviđačko-zaštitni dijelovi održavaju sa njima dodir.

Njem. opunom. general u Hrvatskoj, Ia,
pov. br. 3801/4
Zagreb, 31.8.1943

Za tačnost prepisa:
potpis nečitak
major

⁴ Vidi dok. br. 104

III

USTAŠKO-DOMOBRANSKA I ČETNIČKA DOKUMENTA

BR. 176

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
2 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU TR-
NOVA, FOJNICE I KREŠEVA¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

Broj: V.T. — 6302 1943.— Zagreb, dne 2. kolovoza 1943.—
Predmet: Djelatnost partizana u Bosni.—

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 31. srpnja 1943 godine u 14.15 sati, primili smo iz Sarajeva brzojav sljedećeg sadržaja:

»Partizani nanovo zauzeli selo Zijamet, Crnu Luku do sela Sišića, Usteče,² Govedića,³ 4 km od Trnova, i nadiru prema Trnovu.⁴ Noćas kod Stambulčića napali su partizani domobransku obhodnju i ubili 8 domobrana, a za sudbinu ostalih nije poznato. — Oko Lašve skupina partizana napala prugu i

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—13, k. 27.

² Zijamet, Crna Luka i Usteče su zaselci i na karti 1:100.000 nisu nađeni.

³ Govedovići

⁴ Prema naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ Štabu Prve proleterске divizije od 25 jula (vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 135) jedinice ove Divizije dobile su zadatak da se prebace u Bosansku Krajinu. Treća i Sedma krajiška brigada prebacivale su se opštim pravcem: Devetak pl.—Jahorina pl.—Trnovo—Umoljani. Treća krajiška brigada u toku noći 31 jula ušla je u Trnovo. Opširnije o tome vidi u dok. br. 25.

železničku postaju, ali su odbijeni. — Oko Fojnice i Kreševa partizani još napadaju i beru poljske plodove.⁵

Dostavlja se s molbom na znanje. —

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B/II ODSJEKA:
(potpis nečitak)

P⁶ 2.VIII.1943 2/VIII D⁷

BR. 177

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
2 AVGUSTA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA
PURAČIĆ I TEŠANJ¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

Broj: V.T. — 6306 — 1943.—

Zagreb, dne 2. kolovoza 1943.—

Predmet: Djelatnost partizana na sektoru
Teslić — Namjere partizana. —

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA OPERATIVNI ODJEL
Zagreb

Dana 31. srpnja 1943 godine u 15 sati primili smo iz Tuzle brzojav sljedećeg sadržaja:

»U namjeri spajanja partizanskih grupa iz Majevice i grupa iz Ozrena, koje još nisu uspjele napraviti prodor u područje Teslića i Tešnja, gdje je partizanska glavnina napra-

⁵ Na ovom prostoru nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 7 i 78.

⁶ Paraf generala Ivana Prpića, načelnika Glavnog stožera domobranstva

⁷ Paraf generala Fedora Dragojlova, načelnika Operativnog odjeljenja Glavnog stožera domobranstva

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/8—16, k. 27.

vila prepad na mjesto Puračić,² te istog u naletu zauzela i ponovo se povukla nazad u pravcu Ozrena. — Ova izvidnica je zapalila drveni most kod istoga mjesta na riei Spreči. — Do ovoga časa željeznički saobraćaj Tuzla — Doboj funkcionira i nadalje normalno. — Borba za Puračić trajala je samo pola sata, nakon kojega vremena su se oružnici sa legionarima povukli. — Komunističke postrojbe Drugog bosanskog korpusa, nakon izvršenog napada na grad Tešanj,³ kojeg su u prvom naletu djelomično zauzele i istodobno zapalile poljoprivrednu školu, nadiru preko planine Krnin u pravcu Motajice. — Radi ovog ugrožava se sigurnost grada Doboja i Dervente, a istodobno željeznička pruga za Zagreb na dionici Brod na Savi⁴ — Nova Gradiška. — Partizani su se sami povukli iz Tešnja, — predhodno opljačkavši nekoliko kuća. — Danas je, u cilju stormiranja naglog prodora partizana, otišla i jučer stigla iz Kozluka jedna pukovnija »Vražje divizije« u Doboj. — U Zavidovićima se nalaze manje postrojbe ruske vojske generala Vlasova i postrojbe bugarske vojske — Dionica na željezničkoj pruzi između Zenice i Lašve, koju su partizani 27 srpnja ponovo srušili, danas je popravljena i saobraćaj za Sarajevo nastavljen normalno. —«

Dostavlja se s molbom na znanje. —

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B/II ODSJEKA:
(potpis nečitak)

P 2.VIII.1943 D

(M. P.)

² Napad na Puračić, 29 jula, izvršile su jedinice Druge proleterske brigade. Opširnije o tome vidi u dnevniku komandanta Druge proleterske brigade u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/9a, k. 736 A.

³ Napad na Tešanj izvele su jedinice Pete i Druge brigade Dva-naeste NOU divizije. Vidi dok. br. 6.

⁴ Slavonski Brod

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
2 AVGUSTA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA
TRNOVO I DONJI VAKUF¹**

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 4/tajno

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 2.8.1943 GODINE

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1. — Partizani zauzeli Trnovo. Prekid prometa Vranduk—Begov Han traje i dalje.

2. — *Pojedinosti:*

a) *Područje Trnovo:*

Prema izvješću 5. or.pukovnije, 31. o.m.j. u 2045 sati partizani su zauzeli Trnovo i zapalili oruž. postaju u Trnovu.²

Podrobniji podatci nedostaju.

b) *Područje D. Vakuf:*

31. o.m.j. u 0200 sati izvršen je napad na D. Vakuf od strane 500 partizana naoružanih sa 2 teška bacača, mnogo strojnica i strojopušaka.³ Napadaj je trajao od 0315 sati. 1 naš bunker uništen. Napadaj je odbijen. Podatci o gu-bitcima nedostaju.

c) *Područje Vranduk — Begov Han:*

Prema izvješću pred. orsa kod rav. H.D.Ž.,⁴ željeznička pruga na odsjeku Vranduk — Begov Han nije još popravljena i promet je u prekidu.

d) *Područje Busovače:*

Prema izvješću mjest. zap. Travnik, želj. pruga, koja je bila porušena 31. 7./1.8. između Busovače i Viteza, popravljena je i promet uspostavljen.

U selima oko Busovače još se uvijek nalaze jače partizan-ske skupine, koje ugrožavaju želj. promet Lašva — Travnik.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1—31, k. 27.

² Vidi dok. br. 176 prim. 4.

³ Napad na Donji Vakuf vršile su jedinice Devete brigade Desete NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 7.

⁴ Pretstavnik oružanih snaga kod ravnateljstva Hrvatskih dr-žavnih željeznica

5212
21

REPUBLIKA SRBIJA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJE POSLOVA

Beograd, 22. avgusta 1943. g.

Preporučeno poštom

Preporučeno poštom

SLAVKOM RADOVIĆEVIĆU OBRUČEVIĆA SIGURNOSTI IZ OBLASTI
RADOVIĆEVIĆU III. ODRUGA RADOVIĆA SIGURNOSTI

Dne 22. avgusta 1943. god. u 2200 sati vojske ustale posade Glavne
sa milicijom krenuo je u selo Dubrave, Prihodi, 13. oktobra sela (8-14 km.
ajeverniala od Glavne) da sakupi od prerađivača stoku. 23. avgusta
1943. u 1000 sati odjel se je vratio u Glavnu i dotjerao 35 konada
goveda i oko 800 konada sitne stoke.

Istog dana vojske ustale vojske ustale posade Glavne
i milicije, kojom sledila je sa selom Dubrave milicijom ustale
sa selom Dubrave počeli krenuti i otimali stoku, pa je došla do prerađiva-
nje sa stokom ustale ustale. Upotrebljeno je i vatreno oružje ka-
jom ustale je jedan ustale vojničar teško ranjen.

Videti ranjenog druga ustale ustale ustale ustale ustale
i ustale ustale ustale ustale ustale ustale ustale ustale
i ustale ustale ustale ustale ustale ustale ustale ustale
ustale ustale ustale ustale ustale ustale ustale ustale

Slavko Radović

Slavko Radović

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJE POSLOVA

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJE POSLOVA

Beograd, 22. avgusta 1943. g.

Slavko Radović

1943

1. RADOVIĆEVIĆU OBRUČEVIĆA SIGURNOSTI IZ OBLASTI
2. RADOVIĆEVIĆU OBRUČEVIĆA SIGURNOSTI IZ OBLASTI

Slavko Radović

Slavko Radović

1942

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJE POSLOVA

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJE POSLOVA

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJE POSLOVA

14 VIII

3.— *Namjera*: Razviđanje u ugroženim prostorima i popravak želj. pruge i objekata.

Vlastiti i neprijateljski gubici: Nema podataka.

II. 1.— Prema izvješću Središnjice opreze u Sarajevu, dne 1. o. mj. u 1250 sati, oko 50—60 neprijateljskih zrakoplova letilo je nad Nišem i okolinom, a 2. o. mj. u 0005 sati neprijateljski zrakoplovi letili su nad Beogradom, u 0035 sati neprijateljski zrakoplovi letili su nad Kraljevom.

2.— Prema nalogu SS divizije P.E. XXII. i XXIV. ustaške bojne iz Vlasenice i Han Pijeska upućene 2. o. mj. u 0700 sati u Sokolac.

3—4.— Bez promjene.

III. Bez promjene.

Zapovjednik, general

(Lukić)

P 5/VIII

Lukić gnrl

(M. P.)

BR. 179

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 2 AVGUSTA 1943 GOD. O POBUNI USTAŠA IZ GLAMOČA PROTIV OFICIRA U VEZI SA PODJELOM OPLJAČKANE STOKE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J.S. Broj 932

Sarajevo 2. kolovoza 1943.

Predmet: Pobuna ustaša.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA SIGUR.

ODJEL ZAGREB

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA GLST.

SARAJEVO

Dne 22. srpnja 1943 god. u 2200 sata odjel ustaša posade Glamoč sa milicijom krenuo je u selo Dubrava, Pribelja i okolna sela (8—14 km. sjeveroistočno od Glamoča) da pokupe od

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/10—1, k. 94.

pravoslavaca stoku. 23. srpnja 1943 u 1000 sati odjel se je vratio u Glamoč i dotjerao 35 komada goveda i oko 800 komada sitne stoke.

Istog dana prilikom dieljenja stoke između ustaša posade Glamoč i milicije, kojem dieljenju su prisustvovali ustaški častnici, ustaše su međusobno počeli krasti i otimati stoku, pa je došlo do posredovanja sa strane ustaških častnika. Upotreb-
ljeno je i vatreno oružje kojom zgodom je jedan ustaša vojni-
čar teško ranjen.

Videći ranjenog druga cijela ustaška bojna digla se je na oružje i navalila na ustaške častnike, od kojih su neki ute-
kli i sakrili se, a neki mirili ustaše. Oklopnim samovozom do-
putovao je u Glamoč ustaški dopukovnik Boban koji je ustaše
umirio.

S molbom na znanje.

Zapovjednik, pukovnik
Stjepan Jakovljević
Jakovljević

6. VIII. 1943.

BR. 180

**ZAHTJEV KOMANDE TREĆE ČETNIČKE BRIGADE »KO-
ČIĆ« DESETOJ LOVAČKOJ PUKOVNIJI, NJEMAČKOJ
FELDŽANDARMERIJI I KOTARSKOJ OBLASTI U MRKO-
NJIĆ GRADU OD 2 AVGUSTA 1943 GOD. ZA BOMBARDO-
VANJE NARODNOG ZBORA U S. VRBLJANI¹**

KOMANDA
III BRIGADE »KOČIĆ«
BOS. KRAJIŠ. ČETNIČKOG KORPUSA
Č. Broj. 119/43
2 avgusta 1943 godine
Varcar Vakuf

Predmet: Danas partizani održavaju zbor u Vrblja-
nima kod Crkve.

**10. LOVAČKOJ PUKOVNIJI VARCAR VAKUF
NJEMAČKOJ FELDŽANDARMERIJI VARCAR VAKUF
KOTARSKOJ OBLASTI U VARCAR VAKUFU**

Komandant 4 bataljona cve brigade iz Vrbljana je ovu
komandu izvestio, da danas 2 avgusta 1943 godine partizani
održavaju zbor u selu Vrbljanima kod Crkve.

¹ Fotokopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u
arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/12—1, k. 117.

24.11.1944
K O M A N D A
III BRIGADE "KOČIĆ"
DOM. KNJAZIĆ. ČETNIČKOG KORPUSA
0. Br. 119/43
2. avgusta 1943. godine
Varaždar Vukuf

POŠTOM: Damao partizani
održavaju sbor u Vrhljani-
mima kod Crkve.

16 LOVAČKOG PUKOVNIŠTVA VARAŽDAR VUKUF
BETNAČEVI VRLJANČANSTVO
KOTARSKI OBLASTI U VARAŽDAR VUKUF

Komandant 4 bataljona ova brigada iz Vrhljana je ova komanda
informisao, da damao 2. avgusta 1943. godine partizani održavaju sbor u sa-
lu Vrhljanih kod Crkve.

Novi učesnik na sboru nije poznat. Građanstvo je sela koja
leže pod partizanima poznate su.

Misljenik je ova komanda, da bi uvedeno sješte trebalo kuma-
rovati.

S molbom na nadležnost.-

24.11.1944

ZAPOVEDNIŠTVO
16. LOVAČKOG PUKOVNIŠTVA
0. Br. 16/43
2. kolovosa 1944. g.

TAJNO

Varaždar Vukuf

2. kolovosa 1943. godine ovo zapovjedništvo predalo je ova sadržim spisa u
11.00 sati zapovjedništva 2. lovačkog sdruga i umolilo je, da se najbrže u
putu srazoplovi radi bombardovanja teritorije Vrhljana.

O prednjem se obavještavate radi znanja.-

Zamjenik zapovjednika:

potnik

KURTOVIĆ

Jo Kurtović

Broj učesnika na zboru nije poznat. Građanstvo je sela koja leže pod partizanima pozvato sve.

Mišljenja je ova komanda, da bi navedeno mjesto trebalo bombardovati.

S molbom na nadležnost.—

2/VIII 1943

(M. P.)

Komandant,
Mil. Trivunčić

Pov.

ZAPOVJEDNIŠTVO
10. LOVAČKE PUKOVNIJE
Op. Br. 76/taj.—
2 kolovoza 194.... g.

Tajno

Varcar Vakuf

KOMANDANTU ČETNIČKE III. BRIGADE »KOČIČ«

Dne 2. kolovoza 1943. godine ovo zapovjedništvo predalo je ovu sadržinu spisa u 11.00 sati zapovjedništvu 2. lovačkog zdruga i umolilo je, da se najžurnije upute zrakoplovi radi bombardovanja teritorije Vrbljana.

O prednjem se obavještavate radi znanja.—

Zamjenik zapovjednika:
satnik,
(KURTOVIĆ)

Jos. Kurtović stk.

IZVJEŠTAJ KOMANDE DRUGOG ZBORNOG PODRUČJA OD 3 AVGUSTA 1943 GOD. O RASPOREDU I JAČINI SVO- JIH JEDINICA¹

PRIMLJENA BRZOJAVKA

PRIMLJENO OD:	BRODA DAN: 3. 8. 43	SAT : MINUT: 2138	BROJ:
PUTEM	DAN:		BROJ:

SADRŽAJ

ZA KOGA: OPERATIVNI ODJEL

SPOJ: —.

Po zapovijedi **Befehlshabera**² odlazi 369 divizija u **Sarajevo**.

II. zbor³ preuzima opet područje **Teslić — Doboj — Tuzla**. Prvi lovački zdruk određen je u područje **Doboj — Teslić**.

Prvi topnički sklop i doknadna bojna 369 divizije ostaju u području **Tuzla — Bijeljina — Brčko**.

Napušteni Zbor od 369 divizije ni u kakvom slučaju nema snaga za zaštitu ovih dvaju mjesta.

¹ Original—depeša, pisana na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—22, k. 27.

² Komandant korpusa i njemu ravnih jedinica.

³ Pod komandom II zbornog područja (sa sjedištem štaba u Slavonskom Brodu) na teritoriji Bosne nalazile su se sljedeće jedinice: Prvi lovački zdruk, sa štabom u Doboju i potčinjenim jedinicama na području Dervente, Teslića i Doboja; Drugi lovački zdruk (štab u Ostrošcu) sa potčinjenim jedinicama na području Bosanskog Novog, Bihaća i Prijedora; i Treći lovački zdruk, sa štabom u Turbetu i potčinjenim jedinicama na području Turbeta; zatim Druga obkopsarska bojna (pionirski bataljon) u Brčkom i po jedna domdo bojna u Derventi, Tesliću i Gračanici. Viteška posadna bojna »Branitelji Kladnja« nalazila se u Kladnju. O rasporedu ustaško-domobranskih snaga na teritoriji Bosne vidi pregled koji je rađen na osnovu raspoloživih dokumenata a nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

Zapovijed **Befehlshabera**: prugu **Zagreb — Zemun** svim sredstvima zaštititi.

Osiguranje žetve i industrija moraju u pomanjkanju četa izostati.

Bijeljina — Brčko i Modriča moralo bi se zaštititi, molimo uputite u ta mjesta ustaše ili neke druge postrojbe.

Slaba obkopsarska bojna u **Brčkom** ne može se držati ako bude napadnuta, dok u **Bijeljini** ima svega 500 ljudi (dobrovoljaca slabe vrijednosti i jedan obkopsarski sat).

Druga bojna treće pukovnije u **Modriči** je bez borbene vrijednosti, osim toga mora i otići u sastav drugog lovačkog zdruga.

Op. broj 640 tajno.

II.D.P.

P 4/VIII D

PRIMIO BRZOJAVKU DANA 3.8. U SATI 2145

DEŠIFIRAO DANA 3.8. U SATI 2400 PODPIS: (nečitak)

OČEVIDNI BROJ BRZOJAVKE 30	PRIMLJENA: DAN 4. MJESEC 8. GOD. 43. SAT 24 MINUT 20	PODPIS I ČIN ČASTNIKA, KOJI JE BRZOJAVKU PRIMIO: PODPIS: Magdić Milan ČIN: poručnik

IZVOD IZ BOJNE RELACIJE TREĆE BOJNE TRINAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE ZA 3 AVGUST 1943 GOD. O NA- PADU JEDINICA NOV NA GORNJI VAKUF¹

IZVOD IZ BOJNE RELACIJE za 3. VIII. 1943 g.

3. VIII. 43.

Prošla noć i dan protekao mirno. Iz svake sati po 1 vod na predstraži. Ostatak bojne vježba. U toku 3/4. VIII. 1943 pobunjenici su izveli napad na Gornji Vakuf.²

III. POSJEDANJE POSTAVA ZA ODBRANU GORNJEG VAKUFA

Da bojna mogne izvršiti svoju odbranu G. Vakufa, izvršen je po zapovijedi III. bojne Op. br. 265/Taj. od 29. VI. 1943. ovakav raspored posjedanja:

9. sat posjeda i brani iztočni odsjek na liniji od straže koja vodi iz G. Vakufa u s. Vrsi, preko platoa Zvizde, k. 753, do ceste G. Vakuf — Travnik (Izključno). U cilju osiguranja i razviđanja postavlja 3 poljske straže jačine jednoga roja i to br. 1 na glavici zapadno s. Vrsi, broj 2 na stazi, koja vodi iz Zvizde za s. Ponir br. 3 na k. 753. Kao pojačanje osiguranja pridaju se dvie strojnice, koje se postavljaju kod straža br. 1 i 3. Ostatak sati kao pričuva u školi.

10. sat posjeda i brani sjeverni i sjeverozapadni odsjek čija se linija proteže od ceste G. Vakuf — Travnik uključno, stazom koja spaja cestu G. Vakuf — Travnik i G. Vakuf — Bugojno, jugoistočno s. Batuša grobljem, koje se nalazi na putu G. Vakuf — Bugojno zapadnom i južnom ivicom G. Vakufa do seoskog puta, koji vodi iz G. Vakufa u s. Uzričje uključno. U cilju osiguranja i razviđanja postavlja 4 poljske straže, jačine 1 roja i to: br. 1 na cesti G. Vakuf — Travnik kod drugog preloma—zavoja, br. 2 južno od s. Batuša, u blizini straže, koja spaja navedene dvie ceste, br. 3 kod ž. postaje na sjevernoj ivici G. Vakufa i br. 4 na južnoj ivici G. Vakufa, u blizini staze,

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/13—1, k. 117.

² Napad na Gornji Vakuf (koji su branile jedinice Treće bojne Trinaeste pješačke pukovnije — vidi dok. br. 134) noću 3/4 avgusta izvršila su dva bataljona Četvrte NOU brigade Pete divizije zajedno sa Travničkim NOP odredom. Opširnije o tome vidi, pored pomenutog dokumenta, i u dok. br. 78 i 118.

koja vodi u s. Paloči. Preko noći postavlja zasjedu kod k. 666. Kao pojačanje pridata sati 1 strojnica, koja se postavlja u šupi iznad škole. Ostatak sati u pričuvi u starom župnom stanu.

11. sat: posjeda i brani južni odsjek na liniji koja ide od seoskog puta G. Vakuf — Uzričje — izključno, Strmicom 785,³ Bezimenim Visom jugo istočno Strmice 785, r. Vrbasa, stazom G. Vakuf — Vrsi. Za svoje osiguranje postavlja 3 poljske straže jačine 1 roja i to: br. 1 na Strmici 785, br. 2 na Bezimenom Visu, jugoistočno Strmice 785, br. 3 na cesti G. Vakuf — Prozor, na južnom izlasku iz mjesta. Postavlja zasjedu na k. 876 (na putu koji vodi u šumu k. 957). Kao pojačanje pridaje se 1 strojnica postavljena na Bezimenom Visu j.i. Strmice 785. Ostatak sati u pričuvi u zgradi svratišta Matijanić.

12. sat pridaje 9. sati 2, 10. i 11. sati po 1 strojnicu. Ostatak strojnica u pričuvi u zgradi kotarske izpostave.

Poluvod bacača postavlja se kod crkve sa zadatkom da podpomaže odbranu postava na bilo kojem mjestu.

Postav utvrđen u vidu streljačkih rovova na stojeći stav, gnjezda, za strojopuške i strojnice.

Povozi kod nastambi sati.

Liečničko pomoćište u kući.

Stožer bojne u zgradi pučke škole.

Zapovjedna mjesta zapovjednika vodova na postavima spojena sa brzoglasnom linijom sa stožerom bojne odnosno sa satima.

IV. TOK BORBE:

3. kolovoza 1943 vraćali su se iz Prozora u Bugojno 3 samovoza njemačkih redarstvenika. Kroz G. Vakuf prošli su u 22.00 sati. Došavši ovi samovozi blizu k. 63⁴ na cesti G. Vakuf — Bugojno, naišli su na zasjedu komunista, koja je zapriečila put gredama i stablima u dubini oko 1 km i na samovoz otvorila vatru. Ova borba između njemačkih redarstvenika i pobunjenika primjećena je na postavu u G. Vakufu u 22 sati i 10 minuta. Odmah je zapovjednik naredio zbjeg u namjeri da napadnutim redarstvenicima pošalje po potrebi pomoć. Budući je vatra bila sve jača i da su se čuli pucnji bacača.

Međutim odmah iza toga i što je vatra kod toga sukoba sve više rasla na žestini, na stražu br. 3 iz sastava 9. sati na postavu Zvizde navalili su pobunjenici od s. Krupa. Napadni talas pobunjenika sve se je više širio prema desnom krilu sati t.j. prema straži br. 2 i straži br. 1, tako da je napadač podpuno napadao ciele postav 9. sati. U trenutku kada je otvorila vatru

³ K. 785

⁴ Treba da stoji k. 638.

straža iz strojnica poljske straže br. 1 (9. sati) navalili su pobunjenici i na stražu br. 2 (11. sati) na Bezimenom Visu j.i. Strmice 875. Zapovjednici sati i bojne odmah su izvješteni o napadu i za pojačanje istočnog odsjeka, koji dominira nad G. Vakufom poslat je jedan vod 9. sati. U 23.00 sata borba je već u punom jeku na istočnom odsjeku (9. sati) i na postavu Bezimeni Vis j.i. Strmice 875 i Strmica 785. Na ostalom djelu fronta u taj čas bilo je još mirno. U 23.00 sata kada je vođena borba za plato Zvizde i Strmicu 785, upala je jedna grupa pobunjenika duž r. Vrbas u sami južni dio mjesta G. Vakuf i doprla do nastambi 12. sati, obkolivši nastambu 12. sati duž oba rukava r. Vrbas, napadači su navalili na ostatak 12. sati koji se još nalazio na dvorištu izpred zgrade sa ručnim bombama i nakon kraće borbe taj je dio sata, sa zapovjednikom sata satnikom Jurkovićem savladan i zarobljen. Time je borba bila prenijeta u samu varošicu i dalje se borba vodila ulicama i za pojedine kuće. Postavi 11. sati na južnom izlazu iz G. Vakufa za Prozor na Bezimenom Visu j.i. Strmice 875 i na Strmici 875 našli su se na jednom između dvije vatre, one od napadačkog talasa koji je navaljivao od k. 976⁵ onih napadača koji su se već nalazili u samoj varoši. Uslijed toga se je fronta 11. sati povukla u nazad sa navedenih točaka do linija mosta na r. Vrbas — ulica koja sječe G. Vakuf poprijeko i na toj se liniji zadržala. Pošto je pala Strmica 875, pobunjenici su sve jačim snagama navaljivali na G. Vakuf; poslije savladavanja djela 12. sati kod nastambe te sati, produžili su prema zapadu i zapalili zgradu, gdje se nalazilo obškrbno skladište bojne, ali koje je bilo skoro prazno, jer se je hrana već u večer podijelila pododjelima, dok su pobunjenici našli tamo samo jedan željezni sanduk sa desetak tisuća kuna, novčanim dokumentima obškrbnika i nešto od opreme i hrane.

U toku borbe napali su i kuću gdje je bilo liječničko pomoćište i tu zarobili liječnika bojne dr. Kulenović Osmana i sve osoblje liečničkog pomoćišta.

Na samu varoš vršeni su napadi i protunapadi sa jedne i druge strane s najžešćom vatrom pušaka, strojopušaka, strojnica, bacača i ručnih bombi. Kako su oko samih bacača, koji su bili postavljeni kod crkve počela padati zrna i posluga bila je izložena sve jačoj vatri, u 24.00 sata naređeno je da bacač promjeni postav i da se postave u dvorište školske zgrade.

U to doba pojavio se je još val pobunjenika i to od s. Batuš a sa očevidnom namjerom, da se G. Vakuf zaokruži i sa te

⁵ K. 876

strane. Međutim to je spriječeno vatrom bacača i ostalih oruđa i pobunjenici su bili spriječeni i prinuđeni odustati od svoje namjere.

Borba za pojedine ulične dijelove i kuće vodila se je čas na jednoj čas na drugoj strani varošice u mraku, pri čemu se nisu razpoznali pojedinci tko je domobran, tko je od pobunjenika.

Iza 24.00 sata situacija je bila slijedeća:

Postav 9. sati od k. 753 preko Zvizde do puta G. Vakuf —Vrsi drži se gađa u sve strane i prema istočnoj strani i prema varošici, te se njega pobunjenici nisu mogli dočepati. Fronta 11. sati pomakla se je u nazad do mosta u glavne poprečne ulice duž rieke Vrbas, do sjevernih kuća G. Vakuf i desetak metara od crkve i glavne poprečne ulice. 10. sat drži zapadnu ivicu G. Vakufa, sjeverni izlaz iz G. Vakufa (za Bugojno) i postav, koji ide stazom od jedne glavne ceste za Bugojno do ceste za Travnik.

U to vrijeme i do zore komunisti su opljačkali nekoliko stanova u G. Vakufu, prvenstveno stanove časnika, nastambe 11. i 12. sati. Požar koji je izbio u oboskrbnom skladištu proširio se je na u blizini nalazeću se konjušnicu, u kojoj je bilo 13 konja 12. sati i na par privatnih kuća. Također su pobunjenici zapalili kuću vlasništvo jednog iztaknutog ustaše.

Na postavu koji je gore označen održali smo se do zore i držali ga čvrsto u svojim rukama. Komunisti su izvršili nekoliko juriša više uz galamu no uz upotrebu vatre, ali uzalud. Vojnici se nisu dali pokolebati. Komunisti kada su vidjeli da ne mogu dalje prodrijeti i savladati položaj i posadu, počeli su se pred zoru povlačiti, dijelom su se povukli prema Rastovu (cestom za Travnik) dijelom prema Prozoru, t.j. u pravce iz kojih su došli. Satovi koji su se povukli vraćeni su na svoje postave, koje su držali do prije navale pobunjenika.

V. Pouke iz ove borbe:

Očevidno je, da je komunistički napad morao biti potpomognut iz same varošice. Opravdan razlog ovoj sumnji jeste, da se je među stanovništvom nalazio izvjestan dio nama nerazpoloženih građana i jataka komunista, koji su komunistima išli na ruke. Komunisti su imali svoje ljude u samome G. Vakufu, što potvrđuje gore navedeni izkaz osoba iz G. Vakufa, koji se nalaze među komunistima. Komunisti su u G. Vakufu bili obavješteni gdje se nalaze stanovi svih časnika, jer su sve te stanove opljačkali i iz njih odnijeli sve stvari časnika, u koliko su se nalazili stanovi izpred naše linije. Komunisti su znali gdje se nalazi oboskrbno skladište i liječničko pomoćište, jer su jedno i drugo napali, odnosno zapalili. Po nekoliko kuća

gdje su bili smješteni konji prikazati su komunistima te konjušnice državnih konja.

Nepouzdanost stanovništva uopće i njegovo pasivno držanje prema pobunjenicima, neobavješćavanja o pokretu i bavljenje komunista, mada je vojska tu da ga štiti od pljačke i otimačine.

Pojedine starješine nisu se mogle snaći u situaciji. Tako je postav 11. sati na Strmici 875 napušten, a da mu nije bilo poslato pojačanje iz svoje sati, što nije bio slučaj kod postava 9. sati koja je na svom postavu izdržala mada je imala neprijatelja izpred sebe i dijelom pozadi sebe, dakle nalazila se u sličnom položaju, kako postav na Strmici 875.

Nedovoljan odpor 12. sati, kod koje je pored zarobljenika sati bilo zarobljeno ⁶ dočastnika i domobrana, a sa njima i jedna strojnica i sprema koja se nalazila u nastambi.

Pored svega toga štetno su utjecale na tek borbe sve one činjenice koje su navedene u stavkama »Stanje ljudstva« i »stanje naoružanja«. Desilo se je ono što se moralo očekivati, a to da je neispravno oruđe, a pogotovu strojnice, zatajilo.

G. Vakuf i pored nadmoćnije navale neprijatelja ipak je izdržao njegovu navalu, zahvaljujući prisebnosti i odvažnosti pojedinih starješina i vojnika.

Po usklikima navaljujućih pobunjenika i po izkazu zarobljenih vojnika koji su pobjegli iz zarobljeništva, na G. Vakuf navaljivala je 4. Krajiška udarna brigada i Travnički bataljon.⁷ Prema zahvatu i dužini fronte na kojoj je napad vršen, ispoljavanje vatre automatskog oruđa i pušaka, jačina napada cijeni se na približno 1000 ljudi. Pored automatskog oruđa imali su i dva bacača, ali ih nijesu upotrebljavali, vjerovatno u sjed nemanja streljiva, i ako su ta oruđa imala dobre i tučenja vrijedne ciljeve.

Komunisti nisu upotrebljavali do nedavno taktiku navale sa urlikom, već se prikriveno i u tišini privukli do na 100 m. ispred položaja i tek sa toga udaljenja otvorili vatru ili bacili bombe. Da su napad izvršili planski vidi se i po tome, što su zapriječili put između G. Vakufa i Bugojna, da ne bi iz Bugojna stiglo pojačanje G. Vakufu, jer je dio trupa koji je krenuo iz Bugojna za G. Vakuf naišao na prepreke kod s. Tihomišlja, te stigao u G. Vakuf tek u 10.00 sati prije podne slijedećeg dana.

Znak razpoznavanja bio je tu noć kod pobunjenika »Beograd — Skoplje«. Znak za odstupanje »Popović«.

⁶ U originalu je izostavljen broj zarobljenih.

⁷ Vidi prim. 2.

Vlastiti gubitci:

Palih: domobrani 9. sati Prančić Marko, Marić Petar i Džambo Petar. Sahranjeni su u katoličkom groblju u G. Vakufu 4. VIII. 1943. g.

Ranjenih: nije bilo.

Nestalih iz stožera bojne liječnik pomoćišta prič. poručnik dr. Osman Kulenović, jedan dočastnik i 6 domobrana zdravstvenika iz liječničkog pomoćišta.

10. sat: 4 domobrana

11. sat: 24 domobrana

12. sat: zapovjednik prič. satnik Jurković Vincenc, jedan dočastnik i 34 domobrana.

Svega: palih 3 domobrana, nestalih (pali u sužanjstvo) 2 častnika, 2 dočastnika i 68 domobrana. Od zarobljenih osoba vratili su se do sada: častnika, ... dočastnika i domobrana.

Gubitci tvoriva:

Stožer bojne 10 kalemova za namatanje brzoglasne žice, jedna namotalica za žicu, 2 brzoglasna aparata, 15 elemenata za brzoglas.

Sekcije: 1:100.000: Nevesinje, Konjic, Jajce, Prozor, Gacko 2, Žabljak 2.

Streljivo: 8 komada bijelih i 8 komada crvenih signalnih naboja, 100 naboja za strojosamokres, 25 naboja za samokres.

Odječna oprema: Jedna kapa taborska ljetna, 1 haljinac ljetni, 1 hlače dugačke ljetne, 1 par gležnjaka ljetnih.

Posteljna oprema: 1 zimski gunj, 2 plahte, i jedna slamnjača.

9. sat: gubitci u tvorivu: Od ubijenih tri domobrana odmetnici su odnijeli sa sobom slijedeću opremu: Puške tri, bodova tri, remena za pušku tri, kopče za remen 3, pripasnih remena 3, kesica za bod 3, nabojnače 3, naramenjaka 3, kukica za naramenjake 9, konopaca za čišćenje puške 2, vrhovničkih znakova 3, taborske ljetne kape 3, kabanice 3, ljetnih haljinaca 3, hlača ljetnih 3, gležnjaka 3, cipela 2 para, čizama 1 par, čarapa 3 para, košulja 3, gaća 3, pulovera njemačkih 1, maramica 1, ručnika 2, ranca 2, torbica za kruh 3, zdjelice 3, čuturice 2, čuturica njemačka 1, gunjeva 3, slamarica 2, kutija za puter 1, naboj 7.9 mm SS 300.

* Redakcija je izostavila dio izvještaja, inače dosta opširan, u kome se nabrajaju izgubljena dokumenta snabdjevačkih i finansijskih organa — platni spiskovi, razne priznanice i sl.

U zgradi obskrbnog skladišta koja je izgorila, a u kojoj su bili na službi 2 dočastnika i 2 domobrana 9. sati izgorila je slijedeća oprema:

Kabanica 3, zimskih haljinaca 2, hlača zimskih 2, cipela 1 par, čarapa 4 para, obojaka 1 par, ručnika 4 para, kreveta 2, slamarica 2, plahti 4, jastučnica 2, ranac 1, ranac njem. 1, krušne torbice 3, torbica njem. 1, četurica 2.

Na postavu koje je držalo ljudstvo 9. sati, odmetnici su pri povlačenju naišli na njih i u borbama uspjeli zarobiti opremu kako slijedi: Šatorskih listova 14, gunjeva 9, slamarica 7, četurica 5, zdjelica 4.

Streljivo koje je utrošeno u borbi 9e sati:

Naboja 7,9 mm SS 12.765, naboja 7,9 mm SS B. 2.500, naboja 8 mm 6.400, naboja 9 mm za strojosamokres 46, naboja za samokres 12, znakovnih naboja: bijelih 19, zelenih 3, crvenih 9, ručnih bombi 76. Za izgubljeno tvorivo 10. sati poslati će se naknadno iskazi o pravdanju tvoriva, netom povjerenstvo utvrdi stvarnu količinu, jer se zapovjednik sati nalazi na zdravstvenom dopustu.

Sve utrošeno i izgubljeno tvorivo u borbama 11. sati naknadno će se dostaviti iskazi, netom povjerenstvo ustanovi stvarnu količinu, pošto se zapovjednik sati nalazi u bolnici na liječenju. Utrošeno i upropašteno tvorivo u borbama sa odmetnicima 12. sati naknadno će se pravdati iskazima, netom povjerenstvo ustanovi stvarnu količinu, jer se zapovjednik sati nalazi u sužanjstvu kod odmetnika.

U borbi 3./4. VIII. g. propalo je još 17 konja, 6 pari zaprežnog pribora i jedne dizgine, 1 kola.

Zapovjednik, bojnik:
(Sušmelj)
Sušmelj, bk

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA
OD 5 AVGUSTA 1943 GOD. O NAPADIMA JEDINICA NOV
NA DOBOŠNICU I SREBRENİK¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Zagreb, dne 5. kolovoza 1943.—

Broj: V.T. 6512 — 1943.—

Predmet: Napad partizana na naše uporište
Dobošnicu — napad partizana na Sre-
brnik — poručnik Gagić sa posadom
priključio se partizanima, — namjere
partizana.—

**MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL**

Zagreb

Dana 5. kolovoza 1943 godine u 10.45 sati primili smo iz
Tuzle brzojav sliedećeg sadržaja:

»Noćas u 1 sat oko 200 partizana² napali su uporišta do-
mobranske dopukovnije u Dobošnici. Uslijed brojčane nadmoć-
nosti i boljeg naoružanja napadača legionari su se poslije krat-
ke borbe povukli, da na taj način izbjegnu obkoljavanju. Parti-
zani su zapalili uporište te željezničku postaju Dobošnicu i ne-
koliko posebičnih kuća, prethodno ih opljačkavši. Prilikom ovo-
ga napadaja pruga nije oštećena. Partizani su se nakon izvrše-
nog napada povukli u smjeru sela Prokosovića, od kuda su i
došli. Željeznički most na Spreči, o kome je podneseno izvješće,
popravljen je 2. kolovoza, te je time uzpostavljen redoviti
promet na pruzi Tuzla — Dobož. Prema najnovijim saznanjima
doznajemo, da je noćas grupa partizana nepoznate jakosti na-
pala Srebrenik.³ Legionari domobranske pukovnije pod zapov-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 5/1—17, k. 27.

² Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dnevnik
komandanta Druge proleterske brigade u arhivi Vojnoistoriskog insti-
tuta pod reg. br. 1/9 a k. 736 A.

³ Vjerovatno se odnosi na jedinice Sedamnaeste NOU divizije
koje su u to vrijeme dobile zadatak da se prebace sa prostorijske pl.
Majevice na područje Ozrena i Trebave. Vidi dok. br. 119.

jedničtvom poručnika Gagića, poznatog sokolaša i komuniste, a koji su se nalazili u Srebrniku kao straža i posada, priključili su se partizanima. Doznajemo, da partizani namjeravaju napasti Lukavac o čemu i sami govore. Budući da je Lukavac dobro branjen, partizanske snage, koje se nalaze u okolici Lukavca, nisu u stanju ozbiljno ugroziti samo mjesto. Ako nastupe promjene u tom pravcu pravovremeno ćemo izvijestiti.«—

Dostavlja se s molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

P 5.VIII.1943 D

NADSTOJNIK B.II. ODSJEKA
(potpis nečitak)

(M. P.)

BR. 184

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
5 AVGUSTA 1943 GOD. O BORBAMA I POKRETIMA JE-
DINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹**

III. ZBORNO PODRUČJE
Op. Br. 8/tajno

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 5.VIII.1943.
(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1.— Neprijatelj se prikuplja u prostoru j. od pl. Bitovnja i ugrožava promet u prostoru Konjica.

2.— *Pojedinosti:*

a) *Područje Trnova:*

Prema naknadnom izvješću Domdo sati Trnovo, u borbama oko Trnova 30. i 31.VII. neprijatelj je imao: 7 mrtvih (prebrojano) i više ranjenih, a na našoj strani: 5 milicionera mrtvih, 4 ranjena i 8 nestalo. Oružje i streljivo sve spašeno. Neprijateljska skupina, koja je prešla preko prostora Trnovo, bila je navodno jaka oko 3000 partizana.²

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/1—23, k. 27.

² Vidi dok. br. 176, prim. 4.

b) *Područje Konjic — Bradina:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, noću 3/4 o.mj. jakoj neprijateljskoj skupini iz istoč. smjera uspjelo se prebaciti preko želj. pruge Konjic — Bradina i spojiti sa neprijateljskom skupinom, koja se sada nalazi u prostoru zap. Konjic — Bradina.³ Na našoj strani nije bilo gubitaka, a kod neprijatelja: 4 mrtva i 2 ranjena. Pruga je na ovom odsjeku popravljena i promet uspostavljen.

c) *Područje Rama — Prozor:*

Prema izvješću 2. gor. zdruga, popravljen je drveni most na cesti Rama — Prozor, koji je bio porušen 3. o.mj.

Prema izvješću SS divizije P.E.⁴ ustanovljen je pokret jake neprijateljske skupine sa s. prema Prozoru.

d) *Područje Travnik:*

Prema izvješću mjest. zap. Travnik, skupina oko 600 partizana koja je 30.VII. porušila želj. prugu kod Vranduka, došla je u s. Gluhu Bukovicu (12 km. s.i. od Travnika).

e) *Područje Begov Han:*

Prema naknadnom izvješću iz Doboja, prilikom napadaja partizana 30.VII./1.VIII.⁵ na želj. prugu kod Begov Hana, zarobljeno je 37 domobrana želj. bojne, koji su radili na pruži.⁶

f) *Područje Busovača — Kiseljak:*

Prema izvješću mjest. zap. Travnik, partizani drže cestu Busovača — Kiseljak⁷ i nikoga od građanskih osoba ne puštaju cestom. U okolini Busovače seljacima oduzimaju trećinu poljoprivrednih prihoda.

g) *Područje G. Vakuf:*

Prema izvješću SS divizije P.E. 4.VIII. partizani upali u G. Vakuf⁸ potisli hrvatsku posadu. Poduzete mjere da se G. Vakuf povрати u naše ruke.

³ Noću 3/4 avgusta jedinice Treće i Sedme krajiške brigade Prve proleterske divizije, na maršu za Bosansku Krajinu, prešle su prugu Sarajevo—Mostar na sektoru Konjic—Bradina. Zapadno od ovog sektora nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 25 i 78.

⁴ SS divizija »Prinz Eugen«

⁵ Treba da stoji 31.VII/1.VIII.

⁶ Napad na prugu Sarajevo—Brod, kod Begova Hana, izvršile su jedinice Sedme NOU divizije. Opširnije o rezultatima napada vidi u dok. br. 2.

⁷ Na pomenutom prostoru nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 118.

⁸ Napad na Gornji Vakuf izvršili su dijelovi Četvrte NOU brigade Pete divizije i Travnički NOP odred. Opširnije o rezultatima napada vidi u dok. br. 78, 118, 134 i 182.

h) *Područje Jajce:*

Prema izvješću 373. divizije, 4.VIII. izvršen je napadaj na oklopni vlak kod s. Doganovci (12 km. j. od Jajca). Vlak prevrnut. Pruga porušena. Podrobniji podatci nedostaju.

3. — *Namjera:* Razviđanje u prostoru Sokolca — Rogatice, Pazarića — Bradine — Konjica, osiguranje i popravak želj. pruge.

Vlastiti gubici: 5 milicionera mrtvih, 4 ranjena i 5 nest., 37 domobrana zarobljeno, 1 mrtav (kod SS d.)

Neprijateljski: 11 mrtvih i 2 ranjena. Nanešenih od SS div. 20 mrtvih (prebrojano) i 30 mrtvih procjenjeno.

II. 1. — Bez promjene.

2. — Prema nalogu 373. divizije, Zagrebačka konjanička pukovnija 6. o.mj. odlazi iz Travnika u podhvat.

3.—4. — Bez promjene.

III. Bez promjene.

P. 8/VIII D

Zastupa zapovjednika
pukovnik (Pacak)
Pacak

(M. P.)

IZVJEŠTAJ VELIKOG ŽUPANA IZ TUZLE OD 5 AVGU- STA 1943 GOD. O SITUACIJI I POKRETU JEDINICA NOV NA PODRUČJU TUZLE¹

PRIMLJENA BRZOJAVKA

PRIMLJENO OD: TUZLE	DAN: 5. 8. 43. SAT I MINUT: 1640	BROJ: 40
PUTEM KRUGOVALNE POSTAJE ZAGREB I	DAN: 5. 8. 43. SAT I MINUT: 1800	BROJ: 247

Najžurnije — prije svega

S A D R Ž A J

ZA KOGA: MINISTRU POSTROJNIKU DR. SUŠIĆU — ZAGREB
SPOJ: —

Molim izhodite audienciju stožerniku **Stipi Šuti** radi pod-
našanja sljedećeg izvještaja:

Situacija **Tuzle** i oko **Tuzle** svakim časom pogoršanija.²
Jaki banditski pokreti sa obje strane **Spreče** sa namjerom
napadaja na tvornicu **Lukavac**, na čijoj se zalihi nalaze 20
vagona amonijaka, na rudnike **Bukinje**, **Kreka** i **Tuzla** sa svih
strana. Banditi raspolažu sa topničtvom i bacačima mina.
Postaja **Dobošnica** sa magazinima, vagonima kao i samo mjesto
spaljeno. Borbe iznad **Bistarca**. Očekuje se svaki čas spajanje
sa Gradačkog područja prešlih banda spojenih sa Majevičkim
odredima došlih do **Srebrnika**, **Jasenice** i **Potpeća** sa banditima
Ozrena radi zajedničke akcije. Obrana nedovoljna. Katastrofa
može nastupiti svakog sata.

Molim žurnu spasavajuću odluku.

V.T. broj 83/43.

VELIKI ŽUPAN DR. KADIĆ
P. 6/VIII D

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 5/1—28, k. 27.

² Na području Tuzle u to vrijeme nalazile su se jedinice Druge
proleterske i Šesnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 44 i Dnevnik ko-
mandanta Druge proleterske brigade (dok. br. 1/9 a, k. 736 A) u arhivi
Vojnoistoriskog instituta.

PRIMIO BRZOJAVKU DANA 5.8. U SATI 1950

PODPIS: (nečitak)

OČEVIDNI BROJ BRZOJAVKE 50	PRIMLJENA: DAN 5. MJESEC VIII. GOD. 43. SAT 20 MINUT 20	PODPIS I ČIN ČASTNIKA, KOJI JE BRZOJAVKU PRIMIO: PODPIS: nečitak ČIN: nadsatnik

BR. 186

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA
OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. O PREBACIVANJU JEDINICA
NOV NA MAJEVICU¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B. II.

Broj: V.T. 6540 — 1943.— Zagreb, dne 6. kolovoza 1943.—

Predmet: Napad partizana na Kiseljak kod Lukavca —
Prelaženje partizana iz Šekovića. —

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA OPERATIVNI ODJEL
Zagreb

Dana 5. kolovoza 1943 godine u 19.25 sati, primili smo iz
Tuzle brzovjav sljedećeg sadržaja:

Danas su partizani napali Kiseljak kod Lukavca, ali su
odbijeni po našoj miliciji. Sinoć se 300 partizana prebacilo iz
Šekovića u Majevicu,² naši su ih dočekali i borba još traje.
Put Tuzla — Doboj kako željeznički tako i kolski prekinuta.—

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B.II. ODSJEKA
(potpis nečitak)

P 7.VIII.1943 D

(M. P.)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 7/1—10, k. 27.

² Vjerovatno se odnosi na jedinice Šeste istočnobosanske NOU
brigade, koja je tih dana stigla na Majevicu sa prostorije Šekovići—
Romanija. Sestog avgusta na Majevicu su se povratile i jedinice Se-
damnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 119.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČ-
KE PUKOVNIJE OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. O POKRETIMA
JEDINICA NOV SJEVEROISTOČNO OD KONJICA¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Op. broj 6635/taj.

U Mostaru, dne 6. kolovoza 1943 god.

Predmet: Dnevno izvješće
broj 216. —

- GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA »OP«. —
- HRVOPO-u SUŠAK. —
- III. ZBORNOM PODRUČJU (Glst.). —
- SASTAVAK. —

STANJE PREMA PRIKUPLJENIM PODATCIMA
TOKOM 6. KOLOVOZA 1943 GOD.:

I. —

A) Kratka ocjena situacije:

Jaka partizanska skupina (navodno 3000 ljudi) zauzevši sela pod Bjelašnicom: Lediće — Lukovac — Rakitnicu — Umoljane (8 — 18 km. z. od Trnova) nadire u smjeru željez. postaje Bradina i svojim prednjim dielovima izbila je noću 3./4.VIII. na željez. prugu kod Podorašca² (6 km. sjev. istoč. od Konjica).

Druga partizanska skupina nepoznate jačine (po nekim izvještajima čak 5 brigada) već se od skoro nalazi u gorskim predjelima zapadno od crte: Bradina — Ostrožac, odakle manji dielovi gotovo svaku noć napadaju želj. prugu.³ Sjedinjenje glavnih dielova ovih dviju skupina na želj. pruzi Sarajevo — Konjic izgleda da neposredno predstoji i od tog trenutka ova pruga, naš jedini spoj sa sjeverom domovine, bit će prekinuta za neko vrieme. A naša su skladišta hrane gotovo prazna — nemamo zalihi ni za deset dana!

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10 1—19, k. 27.

² Odnosi se na jedinice Prve proleterske divizije koje su vršile pokret za Bosansku Krajinu. Opširnije o tome vidi u dok. br. 25.

³ Na prostoru zapadno od linije Bradina — Ostrožac nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 78.

Iako je kolski most preko Neretve kod Aleksinog Hana gotov, samovozni promet preko Prozora, kao zamjena želj. pruži, teško će se moći odvijati čim se sjedine gore pomenute partizanske skupine, jer će put preko Prozora kontrolirati partizani. Dok oni ne budu razjurenjeni, ostaje nam samo dugački put: Bugojno — Posušje — Mostar. Međutim su partizani 31.VII. žestoko napadali i Donji Vakuf.⁴ To znači, da i promet preko Bugojna može odkazati za neko vrijeme.

Na pozajmice hrane od Talijana u sadašnjim prilikama teško možemo računati. Od Nijemaca tako isto—od neki dan insistiraju da im vratimo pazajmljeno brašno. A odakle?

Zbog gore izloženog potreba nalaže da se Posklad Mostar, Trebinje, Bileća i Dubrovnik obskrbe tromjesečnom zalihom hrane i da se utrošak redovno zanavlja kad to borbene prilike dozvoljavaju. Obskrba hranom, streljivom i ostalim mora biti posvema neovisna od (kraćih ili dužih) prekida prometa, ako se želi računati sa dugim odporom četa t.j. do zadnjega naboja i čovjeka. —

B) Djelatnost podređenih četa i pojedinosti o neprijatelju:

Javljeno je zadnjih dana prikupljanje četnika u području Dobričeva (11 km. juž. od Bileće) i Dubočana (4 km. juž. od Dobričeva). Jačina nepoznata. —

C) Vlastite mjere:

Kao i u ranijem izvješću. —

II.—

Pokreti i premještaji vlastitih četa i osobiti događaji:

4.VIII. došle su željeznicom u Bileću 2 talijanske bojne (1 navodno četnici u tal. odorama) i po završnom iskrcavanju, produžile su put Crne Gore u neki podhvata protiv partizana.—

III.—

Osobiti događaji i mjere izvan borbene djelatnosti:

Nije bilo. —

ZA DOM SPREMNI!

ZASTUPA ZAPOVJEDNIKA

Glavar stožera, podpukovnik

(Žak)

Žak

(M. P.)

P 10/VIII D

⁴ Pomenuti napad vršile su jedinice Devete brigade Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 7.

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE MAGLAJ OD 6 AVGU-
STA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA MAGLAJ¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA MAGLAJ

Broj 413/taj.

6/VIII 1943

u Maglaju, p. Maglaj

Predmet: Izvještaj o napadu partizana na mjesto Maglaj

1. ZAPOVJEDNIČTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
TUZLA
2. KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU
TUZLA
3. ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI TUZLA
4. KOTARSKOJ OBLASTI MAGLAJ
5. VODNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU
TESLIĆ

5. kolovoza 1943. god'ne u 2230 sati od strane partizan-
skih bandi izvršen je napad na mjesto Maglaj i to od istočne
i sjeverne strane.² Napad je izvršen pucanjem iz strojopušaka
i velikom v'kom i poklicima, iz čega se je moglo da zaključi
da napadača ima dosta.

Nakon nekoliko vremena napad je prekinuo pa je ponova
nastavljen sa istih strana u 2330 sati istoga dana a u 0230 6.VIII
43 izvršen je napad sa sv'h strana na mjesto Maglaj.

Partizani su u 0230 uspjeli da zauzmu željezničku postaju
Maglaj koju su osiguravali domobrani željezničke straže i do-
mobrani Dom. Dob.³ satnije iz Maglaja te su željezničku po-
staju Maglaj odmah zapalili koja je izgorjela.

Također su partizani uspjeli da potisnu i domobrane dom.
dob. sata koji su se nalazili sa istočne strane Maglaja u bun-
kerima kao pcsada te im je na taj način uspjelo da uđu u
istočni deo grada Maglaja.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 37.25—1, k. 201.

² Napad na Maglaj izvršile su jedinice Druge NOU i Četvrte
proleterse brigade Druge proleterse divizije. Vidi dnevnik koman-
danta Druge proleterse brigade u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod
reg. br. 1/9a, k. 736 A.

³ Domobranksko-dobrovoljačka

Kada su partizani zauzeli željezničku postaju Maglaj, izvršili su jak napad na vojarnu oružničke postaje Maglaj koju je branilo 13 oružnika koji su uspjeli da napad savladaju i u 5 sati istoga dana jurišanjem partizane od postaje odbili.

Prilikom odbrane vojarne oružničke postaje Maglaj poginuo je domobranski razvodnik Suljo Alijagić, koji je pogođen iz parabela u lijevu stranu grudnoga koša. Drugih žrtava kod oružnika nije bilo.

Prilikom borbe ranjeni su, i to jedan momak njemačkog redarstva i jedan domobran željezničke straže a jedan njemački vojnik je poginuo. Sem toga ranjene su u kućama 4 građanske osobe.

Sjeverno od želj. postaje Maglaj udaljeno 3 km partizani su zapalili jedan bunker sa kojeg se je posada povukla i na istom mjestu su bili raskinuli želj. prugu u dužini oko 20 metara a pokušali su da poruše i jedan mali most na istom mjestu što im nije uspjelo. Pruga je opravljena i saobraćaj je ponova uspostavljen.

Partizani su 6.VIII. 1943. u 7 sati povukli se kroz zasijana žita i to jedna grupa zapadno u pravcu sela Ošava⁴ a druga grupa istočno od Maglaja koji su bili zauzeli položaje po kotama i bunkerima u kojima je ranije bila vojna posada, te su sa istih prepucavali na mjesto Maglaj sve do dolaska pojačanja, koje je u Maglaj stiglo u 9 sati i stupilo sa njima u berbu te su uspjeli uz pomoć avijacije da ih potisnu nazad.

Prilikom povlačenja partizani su sa sobom povel i prometnog činovnika željezničke postaje Maglaj Mulalića Asima kojeg su našli na dužnosti u želj. postaji Maglaj.

Partizani su u iztočnom dielu varoši ulazili u privatne kuće, u radnje ali nisu ništa oduzimali.

Ovaj izvještaj nije se mogao prema postojećim zapovjedima dostaviti brzo i glasno a ni brzojavno iz razloga što je pošta Maglaj isključena radi preuzimanja b.b. linija od strane njemačkog vojnog zapovjedništva pod svoju upotrebu.

Zapovjednik
Narednik Šarić
Šarić naredn.

⁴ Ošve

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U KONJICU OD 8 AV-
GUSTA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA BRA-
DINU, LUKAČ MOST, BRĐANE I PODORAŠAC¹**

Konjic, dne 8. kolovoza 1943 g.

KOTARSKA OBLAST U KONJICU
Taj. br. 295/43

Predmet: Napad partizana
izviješće. —

- 1) Velikoj župi Hum
- 2) Župskoj redarstvenoj oblasti

Mostar

Dana 3 kolovoza t.g. noću napali su partizani Bradinu, Lukač most, Brđane i Podorašac, kao i jedan njemački transportni voz, koji se nalazio na Brđanima.² Prigodom borbi poginula su u Brđanima dva Nijemca, a jedan je ranjen, dočim je od partizana poginulo u Brđanima četiri. Na više mjesta bila je pokvarena željeznička pruga, ali je u toku sutrašnjeg dana opravljena.

ZA DOM SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK,
(Perković)

(M. P.)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 18/11, k. 192.

² Pomenute napade izvršile su jedinice Prve proleterske divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 25.

DNEVNI IZVJEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA U DUBROVNIKU OD 11 AVGUSTA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA NJEMAČKI TRANSPORTNI VOZ KOD RAVNOG¹

KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIČTVO

Broj 946/taj.

U Dubrovniku, dne 11 kolovoza 1943

Predmet: Dnevno izvješće od
11 kolovoza 1943 do
18 sati.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (J.S.)
ZAGREB,
ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE MOSTAR,
ZAPOVJEDNIČTVU 6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE (J.S.)
MOSTAR,
ZAPOVJEDNIČTVU 14. PJEŠAČKE PUKOVNIJE TREBINJE,
VELIKOM ŽUPANU VELIKE ŽUPE DUBRAVA
DUBROVNIK,
ZAPOVJEDNIČTVU MJESTA DUBROVNIK,
ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI DUBROVNIK.

1. — 9 kolovoza 1943 u 245 sati, pojavio se jedan zrakoplov nepoznate narodnosti, koji je letio od sjeveroistoka prema jugozapadu i ovom prilikom bacio promčbeno tvorivo—letke iznad sela Riđice i Majkova, kotar Dubrovnik (18 km. sjeverozapadno od Dubrovnika). Letci su pisani na talijanskom jeziku i pozivaju se Srbi, da ih doture Italijanima.

2. — 10 kolovoza 1943 u 210 sati između sela Dvrsnice i Velje Međe, kotar Ravno (6.5 km. sjeverno od Ravnoga) porušena je željeznička pruga za 45 metara, te je od dolazećeg njemačkog transportnog vlaka, koji je prevažao vojsku i ratno tvorivo iz Mostara za Bileću prevrnut stroj i tri vagona. Zatim je vlak od veće skupine odmetnika² napadnut ručnim bombama i pušcanom vatrom, te su 3 vagona zapaljena i izgorjela.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20/6—1, k. 105.

² Napad su izvršile jedinice Desete hercegovačke NOU brigade, koje su dejstvovale na ovom terenu. Vidi dok. br. 15.

U 2 vagona nalazilo se je topovsko streljivo, koje je uništeno. U vlaku se je nalazilo 67 njemačkih vojnika. Borba sa odmetnicima trajala je od 210 do 400 sati, te su odmetnici zarobili 7 njemačkih vojnika, a 3 su lakše povređena. Po učinjenom djelu odmetnici su se povukli preko Popova Polja u pravcu sela Čavaš, kotar Ravno (6 km. sjeverno od Ravnoga). Talijanske vojne snage izašle na lice mjesta i preduzele potjeru. Promet na pruzi je poslije nekoliko sati uspostavljen, ali sa prelazom.

Prednje se dostavlja znanja radi i mjerodavnosti.

ZA DOM SPREMNI!

15.VIII.1943

Zapovjednik, nadsatnik:
(Zvonimir Šporčić)
Šporčić

(M. P.)

BR. 191

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 12 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI U TREBINJU¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br. 973/taj

U Trebinju, dne 12.VIII.1943 g.

Predmet: stanje u Trebinju.

Radi znanja:

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE —
MOSTAR.

ZAPOVJEDNIČTVU MJESTA — DUBROVNIK.
SASTAVAK.

Izvještavam o slijedećem:

1. — U gradu Trebinju osjeća se jako uznemirenost i bojazan svih zbog neizvjesnosti povodom glasova o predstojećem odlasku Talijana i događajima koji bi mogli s tim u vezi nastupiti.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 53/5—1, k. 105.

2. — Četnici su naklonjeni da stupe u vezu sa našim vlastima, u koliko je vjerovati razgovorima koji se čuju u gradu, ali službenog dodira nema.

3. — Talijanski zapovjednik 55 p.p. »Marche« rekao mi je danas između ostalog i ovo:

— Nema ju zapovjedi, niti kakvih uputa za pripremanje odlaska iz Trebinja, kao što pobija gashne o odlasku naše I. bojne 14. p.p.—IV./55.p.p. iz Trebinja u Dubrovnik; prvu partiju oružja, 100 pušaka i nekoliko strojopušaka za tu bo nu, primili su i očekuju uskoro dolazak i svez ostalog oružja iz Italije.

— Politički vođa četnika Dobrosav Jevđević² koji se je povodom dolaska njemačkih četa u Hercegov nu u svibn u ove godine sklonio kod Tali ana, očekuje se već nekol ko dana u Dubrovniku, kuda treba da stigne iz R ičke (Fiume)

— Četničkog vođu majora Bačevića³ traže Italijani i navodno bi ga imali uh titi. Prema pouzdanim viest ma se je ist nedavno iz područja oko B leće sa većom grupom svojih ljud preko Lastve prebacio na jug prema Grabu

— Danas prije podne bio je upućen pukovnik Lu gi Scotti, zapovjednik 55. p.p., u Grab, gdje je trebao uh tit jednog četničkog vođu, koji je jutros iz Dubrovnika preko Treb nja otputovao samovozom za Grab. Pukovnik Scotti nije ga mogao pronaći, niti doznati gdje se nalaz . Koji je to četnički vođa, nije mi htio reći.

— Talijanske trupe su na sadašn oj njihovoj zoni dob le zapovjedi da *pod svaku cenu* imaju spriječiti ulazak njemačkih četa. Rečeno mi je, da je to zbog toga, da se ne bi ponov o slučaj od mjeseca svibnja u Mostaru, kada su Niemci bez pret hodnog obavješćavanja talijanskih (i na, viših) zapovjedništva prešli granicu njem.-talij. zona.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(MESIĆ)
Mesić

Pošto je po priloženom sastavku poslato izvješće kome treba u Spise

Glavar stožera, podpukovnik

Ž a k
Žak

² Delegat četničke Vrhovne komande

³ Petar Bačović, komandant četnika u Hercegovini. Ubijen početkom 1945 godine.

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
14 AVGUSTA 1943 GOD. O BORBAMA I AKCIJAMA JEDINI-
CA NOV NA SEKTORU MAJEVICA — BIJELJINA¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO DAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II.

Broj: V.T. 6797 — 1943.— Zagreb, dne 14. kolovoza 1943.—

Predmet: Djelatnost partizana na sektoru
Majevice — Bijeljina — Namjere par-
tizana — Dr. Hamdija Bravo pri-
ključio se partizanima.—

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA OPERATIVNI ODJEL
Zagreb

Dana 13. kolovoza u 18 sati, primili smo iz Tuzle brzojav
sliedećeg sadržaja:

»Partizanske snage, koje operiraju na sektoru planine
Majevice, planski su razpodijeljene u dva operativna lanca.
Prvi lanac sastavljen je izključivo od crnogorskih partizanskih
grupa, koje su se prebacile preko Majevice prilikom prodora
preko Zvornika i uz pomoć odreda 6. udarne brigade vrše ži-
lave akcije u sektoru Bijeljine. Padom Bijeljine ostvario bi se
njihov cilj, to jest, spajanja najprije sa drugim operativnim
lancem, koji je sada u području kotareva Brčko i Gradačac,
a zatim spoj sa prvim i drugim partizanskim korpusom, koji
operira u sektorima Tešanj, Teslić, Prnjavor, te na planinama
Krninu i Motajici. Jače partizanske snage nalaze se sjeverno
od Majevice u selima Čelić, Koraj, Mačkovac i okolini. Danas
se vode ogorčene borbe na Majevidi između naše vojske i čet-
nika na jednoj i partizana na drugoj strani.² U selu Mačkovac
partizani su prekinuli saobraćaj srušivši most, te je time pre-
kinuta veza Tuzla — Brčko. Kotarski liečnik iz Gradačca
Hamdija Bravo priključio se je prilikom zauzeća Gradačca
partizanima. Ovaj dr. Bravo jedan je od glavnih intelektualaca
muslimanske legije. Legija svugdje pri dodiru sa partizanima

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 14.1—22, k. 27.

² O situaciji i borbama na Majevidi i oko Bijeljine vidi u dok.
br. 54 i 119.

ne daje nikakav odpor, a što je najzanimljivije, partizani prilikom zauzeća uporišta koja drže legionari, istima ne oduzimaju oružje, jer ih smatraju svojim ljudima.«

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA:

u. z.

Rukavina

(B. Rukavina)

P 14/VIII D

(M. P.)

BR. 193

DNEVNI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. O EVAKUACIJI ITALIJANSKIH I DOLASKU NJEMAČKIH TRUPA NA TERITORIJU HERCEGOVINE¹

ZAPOVJEDNIČTVO

6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

OP. broj 6824/taj.

U Mostaru, dne 14. kolovoza 1943 god.

Predmet: Dnevno izvješće
broj 224.—

- GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA »OP«.—
- HRVOPO-u SUŠAK.—
- III ZBORNOM PODRUČJU (Glst.).—
- SASTAVAK.—

STANJE PREMA PRIKUPLJENIM PODATCIMA
TOKOM 14. KOLOVOZA 1943 GOD.:

I.—

A) Kratka ocjena situacije:

Stanje na području ove divizije bez naročitih izmjena. Talijani u Dubrovniku tovaru tvorivo, ali ne pokazuju znake neke naročite užurbanosti pri tome. Veliki župan iz Omiša

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—11, k. 28.

(protivno ovome) javlja, da će Talijani još koliko danas napustiti Sinj, Zadvarje i Omiš. Po svemu sudeći, oni su riješeni, da idu. Kada? To će zavisti samo od situacije u Italiji.

Njemačke SS čete polako pune Hercegovinu: 1 bojna sa gorskom bitnicom je u Bileći (Talijani su je napustili 7. i 8. VIII), po 1 bojna u Čapljini i Ljubuškom, 1 gorska bitnica u Vitini, a u Imotskom 1 polubojna. U Nevesinju stožer topničke pukovnije, sa 3 bitnice, u Mostaru pored stožera SS divizije i stožer 2. pukovnije brdskih lovaca SS oružja, sa nekim svojim dielovima oko Mostara — računajući tu i 1 protuzrakoplovnu bitnicu za zaštitu Mostara i letilišta Jasenica. SS preselice, međutim, prolaze vlakovima kroz Mostar i dalje.

Zbog ovoga situacija naših primorskih naselja, kao i samoga Dubrovnika u mnogome se popravila, jer će prisutnost njemačke oružane sile u donjim krajevima razlađujuće djelovati na odmetničke usijane glave, te će se oni čuvati svih postupaka koji bi ih *suviše rano* doveli u izravni sukob sa Niemcima.

Kako opet među odmetnicima ima dosta i takvih koji u svojoj mržnji prema »okupatorima« ne paze na svoje gubitke, može se računati i sa odporom pobunjenika, kad Niemci krenu u Tal. zonu. Neka taj odpor traje samo 24 sata (a iskustva naša iz dosadašnjih borbi pokazuju, da je i duži moguć), pa je već omogućeno odmetnicima u susjedstvu naših primorskih naselja, da učine razna bezakonja nad našim nezaštićenim življem, jer će ta naselja odlaskom Talijana ostati bez posade. Potrebno je stoga udovoljiti mome prijedlogu upućenom HRVOPO-u pod broj 6758/taj. od 11.VIII.t.g. i odobriti postrojavanje jedne dragovoljačke bojne u Dubrovniku i 1 dragovoljačke sati u Trebinju. Ovo tim prije što ovoga puta Talijani neće pustiti Niemce na svoju zonu, dok su god oni na njoj. Oduprijet će se oružjem i to »pod svaku cenu«! Tako barem izvještava zapovjednik 14. pješačke pukovnije iz Trebinja. A možda će za zaštitu svoga povlačenja izkoristiti i četnike. Naši dielovi iz Trebinja stoga teško će moći na vrijeme intervenirati.

B) Djelatnost podređenih četa i pojedinosti o neprijatelju:

Djelatnosti podređenih četa nije bilo. Novih podataka o neprijatelju nema.—

C) Vlastite mjere:

Kao i u ranijem izvješću.—

II.—

Pokreti i premještaji vlastitih četa i osobiti događaji:

Pokreta i premještaja vlastitih četa nije bilo. Osobitih događaja nije bilo.—

III.—

Osobiti događaji i mjere izvan borbene djelatnosti:

Nije bilo.—

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

18.VIII.1943 P

18/VIII D

ZASTUPA ZAPOVJEDNIKA
Glavar stožera, podpukovnik
Ž a k
Ž a k

BR. 194

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
16 AVGUSTA 1943 GOD. O POVLAČENJU USTAŠKO-DO-
MOBRANSKIH JEDINICA IZ BUGOJNA, GORNJEG I DO-
NJEG VAKUFA I JAJCA¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V.T. 6856 9 — 1943. Zagreb, dne 16. kolovoza 1943.—

Predmet: Povlačenje naše vojske iz
Bugojna, G. i D. Vakufa i
Jajca.—

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Iz krajeva Bugojno, Donji i Gornji Vakuf i Jajce dana 4.VIII. o.g. njemačke vojne vlasti počele su povlačiti naše i njemačke oružane snage prema Banja Luci. Posljedak ovih povlačenja je ovaj:

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—17, k. 28.

MINISTARSTVO UNUTARNJIM POSLOVA
GLAVNO RAVNATELSTVO ZA JAVNI RED I BEZBEDNOST
0 3 3 7 5 6 2/11.

Drozd, V.I. 6050 7-9 - 1943.

Decret, June 16, 1945, USSR.

PRIBITOK: Povlečenje naše vojske iz
Hugojna, G. 1 D. Vekufe 1
1916.-

MINISTARSTVO OBRANE I VEŠTAČA
ODRŽALICE ODRŽE

● ● ● ● ●

Is krajeva ~~Imenovan Donji i Gornji Vahur~~ i dalje dana 6 VIII.
o.g. njemačke vojske visili su na zidovima svojih kuća i njemačke gr-
adne znakove prema kojima ljudi pogledali ovim porukama iz ovog:

[illegible]

Dana 19. VIII. u. p. oko 4 sata u jutro porukla se iz avaj
vojaka iz deign, koja je bila nareditobom tu iz gora spomenu
porokaje, prema kome ljudi. U kraju se nakon toga krali krali
porok, koji su imali u avaj, u avaj.

Način je skoro svaka veća nagradna od partizana, te je biti nagrađeno i zaustavio je odlasku škole, jer se njemu na male braditi samo na redovnim stradan.

1941. gada 11. un 12. Vītā - 2. sastāpums ar vadošajiem celjveidiem.
Šajā grupā bija arī Kārlis Lācis, kurš bija ieradies uz šādu grupu, lai
1941. gada 11. un 12. Vītā - 2. sastāpums ar vadošajiem celjveidiem.
1941. gada 11. un 12. Vītā - 2. sastāpums ar vadošajiem celjveidiem.

Invitation au monde australien, par le comte de Villiers de Lansbury.

Dostavlja se prednje s molbo na pranje.-

LA DOW SPENDING 1

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКАЯ

Heavily
/ 1. 1. 1. /

Iz Gornjeg Vakufa povučena je 4. VIII. o.g. 3. bojna 13. pješačke pukovnije, a za njima su došli u grad partizani.² Iz Bugojna je povučena 1. bojna 13. lovačke pukovnije. Da nije stigla 1. bojna ustaša iz Livna, grad bi bio pao u ruke partizana.³ Iz Donjeg Vakufa povukla se je 2. bojna 13. lovačke pukovnije, a ostala je samo 1. satnija konjičkog sklopa, zavorom njihovog zapovjednika.⁴

Dana 13. VIII. o.g. oko 4 sata u jutro povukla se je sva vojska iz Jajca, koja je bila usredotočena tu iz gore spomenutih područja, prema Banja Luci. U Jajcu je ostao samo jedan konjički sklop, koji se također sprema za odlazak.

Jajce je skoro svaku večer napadano od partizana,⁵ te će biti ugroženo i zauzeto po odlasku sklopa, jer se mjesto ne može braniti samo sa redarstvenom stražom.

Noću 11. na 12. VIII. o.g. partizani su prekinuli željezničku prugu na pet mjesta između Donjeg Vakufa i Jajca. Srušen je i jedan veći most. Promet je obustavljen.

Izvjestaj se može smatrati točnim, jer je saznat sa više povjerljivih izvora.—

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA

u. z.

Rukavina

(B. Rukavina)

P 17.VIII.1943 D

(M. P.)

² Napad na Gornji Vakuf 3/4 avgusta izvršile su jedinice Četvrte brigade Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 118.

³ O napadu na Bugojno vidi u dok. br. 50, 51, 78, 92 i 118.

⁴ Vidi dok. br. 50, 62 i 207.

⁵ U Jajce su 17 avgusta, ušle jedinice Janjskog NOP odreda. Vidi dok. br. 62.

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
17 AVGUSTA 1943 GOD. O EVAKUISANJU USTAŠKO-DO-
MOBRANSKIH SNAGA IZ KLJUČA I MRKONJIĆ GRADA¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V.T. 6887 — 25 — 1943.—

Zagreb, dne 17. kolovoza 1943.—

Predmet: Izpražnjenje Ključa i Varcar Vakufa²
po našoj vojsci.—

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

8. VIII izpraznila je vojska Ključ i Varcar Vakuf, te se nenapadnuta povukla prema Banja Luci. Jedan dio ostao je u Banja Luci, dok su ostali zajedno s topničkim postrojbama otišli prema Prijedoru, a cilj im je Bihać.

Po izpražnjenju spomenutog područja četnici su preuzeli vlast dok su predhodno izselili obitelji Hrvata iz Ključa i Varcar Vakufa. To je uslijedilo prije napuštanja vojske.

Sada četnici drže područje od Ključa do Banja Luke i Jajca, prelazeći i na desnu obalu Vrbasa prema Kotorišću.³ Na tom području im smetaju partizani, čiji broj se u zadnje vrijeme ovdje pojačao.

Partizani su oduzeli četnicima 9. VIII. u 3 sata po podne Varcar Vakuf⁴, koje je mjesto četničkog vojvode DRENOVIĆA.⁵

Tko zna položaj oko Banja Luke, znade da su Ključ i Varcar Vakuf izhodišne točke za osiguranje Banja Luke.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1, k. 28.

² Mrkonjić Grad

³ Kotor Varoš

⁴ Vidi dok. br. 21, 22, 37 i 57.

⁵ Uroš Drenović, četnički komandant u Bosanskoj Krajini. Poginuo 1944 god. u borbi protiv NOVJ od savezničkih aviona za vrijeme Sedme neprijateljske ofanzive.

Svakako treba obratiti pažnju osiguranju Banja Luke, tim više, što četnička djelatnost jednog dana u namjerama može postati ista partizanskoj djelatnosti.—

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA

u. z.

Rukavina

(B. Rukavina)

P 18/VIII D

(M. P.)

BR. 196

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD 17 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU TRAVNIKA¹

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V.T. 6889 — 4 —1943. Zagreb, dne 17. kolovoza 1943.—

Predmet: Travnik ugrožen od partizana.—

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA OPERATIVNI ODJEL
Zagreb

Dana 14. VIII. o.g. prekinut je promet od Travnika prema Donjem Vakufu i Bugojnu. Sva okolna mjesta su u rukama partizana. Veća mjesta sa veoma slabim posadama pasti će uskoro.

U samom Travniku nalazi se posada od oko 130 vojnika konjičkog sklopa. Ugrožen je sa svih strana.² U slučaju malo jačeg napadaja mjesto će pasti. Među vojskom, a isto tako i

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—13, k. 28.

² Na području Travnika u to vrijeme nalazile su se jedinice Prve proleterske i Pete NOU divizije. Opširnije o situaciji oko Travnika vidi u dok. br. 24, 31, 78 i 88.

pućanstvom vlada strah i zabrinutost, a demoralizacija se osjeća u svim krugovima.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

P 18/VIII D

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA

u. z.

Rukavina

(M. P.)

(B. Rukavina)

BR. 197

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
17 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI CENTRALNE BOSNE¹**

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 35/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 17.VIII.1943

(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1.) Prikupljanje partizana u prostoru s. i. j. od Travnika sa vjerojatnom namjerom napadaja na Travnik. D. Vakuf pao. Bugojno obkoljeno.

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Travnik:*

Prema izvješću zagrebačke konjaničke pukovnije, 13. o. m. zapažena je jedna jača partizanska skupina u pokretu iz j.i. smjera prema s.z. na sjevernom rubu Vlašić Pl.

16. o.m. oko 600—800 partizana stiglo je do kt. 1733² (5 km. s.z. od Travnika), a istog dana viđene su partizanske skupine jačine oko 1500 partizana u prostoru j. od Travnika. Svi su izgledi da partizani pripremaju napadaj na Travnik.³

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1—13, k. 28.

² Vjerovatno k. 1173

³ O situaciji na području Travnika u to vrijeme vidi u dok. br. 24, 31, 78 i 88.

Radi opravke pruge oko Jajca, dosada još nije stigao I. konjančki sklop iz Jajca u prostor Travnika prema izdatom nalogu 369. divizije. Čim se pruga popravi ovaj sklop krenuti će u prostor Travnika. Sa snagama koje se sada nalaze u Travniku poduzete su sve mjere za odbranu.

b) *Područje Fojnica — Kreševo:*

Prema izjavama jednog pouzdanika, 4 partizanske brigade (krajška, crnogorska, hrvatska i još jedna nepoznata) nalaze se u prostoru sela Zvizd — Ivica (5—6 km. s.i. od Kreševa) — Pirin (4 km. j.i. od Kreševa). Osim toga jedna partizanska brigada raspoređena je na postavima planine Meduzoje⁴ (2 km. j.i. od Kreševa) i na Čubrenu (7 km. s.i. od Kreševa).⁵

3 partizanske brigade iz prostora Kreševa i Fojnice krenule su u Zec Pl. (9 km. j.z. od Fojnice) i Dusine (9 km. j. od Fojnice). U Fojnici nema većih partizanskih skupina, nego samo po neka partizanska obhodnja. Partizani prema pogravanju imaju navodno namjeru da ponovno napadnu na Rajlovac,⁶ a osim toga i na Sarajevo, a prema drugim izkazima imaju namjeru da se još neko vrijeme zadrže u ovome prostoru i nakon toga da krenu prema Crnoj Gori.

c) *Područje Semizovac:*

Prema izvješću iz Semizovca nalaze se partizanske skupine⁷ nepoznate jačine u prostoru oko sela Vele i Oštrica⁸ (10 i 14 km. j.i. od Kiseljaka). Ove skupine navodno imaju namjeru napasti Alipašin Most, Semizovac i Rajlovac.

d) *Područje D. Vakuf — Bugojno:*

Prema izvješću V. zdruga, D. Vakuf pao u ruke partizana.⁹ Bugojno obkoljeno sa 600 partizana i odrezano sa sviju strana ne može dobivati hranu.¹⁰ Iz G. Vakufa prema Kupresu krenulo 300 partizana.¹¹

3.) *Namjera:* Osiguranje želj. pruge i razviđanje u ugroženim prostorima.

Vlastiti gubitci: nema podataka.

Neprijateljski: nema podataka.

II. 1.—4.) Bez promjene.

⁴ Međuvršje

⁵ Na području Fojnica—Kreševo nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 78.

⁶ O napadu na Rajlovac 10.11. avgusta vidi u dok. br. 78 i 118.

⁷ Vidi prim. 5.

⁸ Oštrik (k. 840)

⁹ Vidi dok. br. 61.

¹⁰ Vidi prim. 2 dok. br. 201.

¹¹ Vidi dok. br. 50, 51 i 61.

III. Prema izvješću zagrebačke konjaničke pukovnije, pobjegli su sa položaja nadporučnik Jugo, zastavnik Sijerčić i 7 domobrana posadne bitnice IX. topničkog sklopa iz Jajca.

Za točnost:
Zastupa Glavara
Bojnik (Hasandedić)
Hasandedić

Zastupa zapovjednika
Pukovnik (Pacak) v.r.

P 19/VIII. D

BR. 198

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
18 AVGUSTA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA
ČETNIČKO UPORIŠTE KOD DOBOJA¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V.T. 6940/43.

Zagreb, dne 18. kolovoza 1943.—

Predmet: Djelatnost partizana na
sektoru D o b o j.—

**MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL**

Zagreb

Savezno dostavljenom izvješću pod V.T. br. 6797/43. dostavlja se naslovu i sljedeće izvješće dostavljeno brzojavom iz Tuzle dana 17. VIII. u 23.30 sati:

»Grupa od 2300 partizana pripadnika divizije Drugog bosanskog korpusa napala je jučer četničko područje sjeverno od grada Doboja.² Partizani su nakon kratke borbe sa četnicima koji su u jačini od 550 ljudi dali vrlo slab odpor, zauzeli mjesta

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—14, k. 28.

² Napad na pomenuto četničko uporište izvršile su jedinice Sedamnaeste istočnobosanske NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 119.

Kožuhe, 14 km. sjeverno od Doboja, Osječane 10 km sjeverno od Doboja i Grabsku, 4 km. sjeverno od Doboja, mjesto Kotor-sko 11 km. sjeverozapadno od Doboja drži posada Hrv. domo-branstva i četnici, koji su ovamo došli pred potjerom partizana. Potrebno je odmah izvršiti potrebna bombardovanja gornjih položaja, budući partizani sakupljaju snage i imaju namjeru presjeći prugu Doboј — Derventa između Kotorskog i Rudan-ke.«—

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA: uz
nećitak

P 18/VIII D

(M. P.)

BR. 199

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
19 AVGUSTA 1943 GOD. O ZAUZEĆU PURAČIĆA OD
STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Zagreb, dne 19. kolovoza 1943.

Broj: V.T. — 7001 — 1943.—

Predmet: Partizani prebačeni u Ozren upa-
li u Puračić.— Legionari musliman-
ske legije priključili se parti-
zanima.—

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 18. kolovoza 1943. godine u 22.26 sati, primili smo iz Tuzle brzogav sljedećeg sadržaja:

»Noćas u 11.30 sati izvidnica partizana prebačenih u Ozren upala je u mjesto Puračić² na liniji Tuzla — Doboј. — Par-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1—35, k. 28.

² Vidi dok. br. 44.

tizane je osobno predvodio odbjegli poručnik **Omer Gluhić**.— Prema primljenim podacima, kojima ovoga časa raspolazemo, ovaj upad partizana bio je dogovoren sa muslimanskom legijom, budući su partizani upali bez i najmanjeg otpora legije i odmah se zajedno priključili partizanima skupa sa zapovjednikom.— Broj priključenih legionara partizanima iznosi 100 ljudi naoružanih puškama i sa par strojnica.— U svim sektorima gdje muslimanska legija drži položaje u svojim rukama, partizani prolaze bez i najmanjeg otpora.— Partizani su se sa priključenim legionarima povukli natrag u partizanske položaje u Ozrenu i nisu nikome ništa opljačkali.— Željeznička pruga ne- oštećena i saobraćaj je redovan«.—

Dostavlja se prednje sa molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B.II ODSJEKA:

u.z.

Rukavina

(B. Rukavina)

P 19.VIII.1943 D

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI
U TUZLI OD 22 AVGUSTA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA
NOV NA ČETNIČKA UPORIŠTA U TREBAVI I O SITUACIJI
NA PODRUČJU TUZLE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZUPSKA REDARSTVENA OBLAST

-- TUZLA --

Broj—536—Taj—1943.

Tuzla, dne 22. kolovoza 1943. g.

Predmet: Dnevno izvješće za dan
22. kolovoza 1943 godine.—

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA—TAJNIČTVU MINISTRA—ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST—ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA—ZA DR. BAUERA — ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I ZAPADNU BOSNU G. SANDORU BENAKU — BANJA LUKA
- 5) OBČEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRAŽE — ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ODJEL II B—ZAGREB
- 7) VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije bilo nikakvih naročitih događaja.—

Oružnička postaja u Osječanima sa izvješćem od 18. ov. mj. Taj. broj: 375/43. dostavlja:

Na 17. ov. mj. u 4 sata došle su tri grupe partizana iz Majevice u jakosti oko 2.000. boraca te su napali Trebavski četnički odred sa tri strane i to od Koprivne 14 km. sjevero istočno od Kotorskog te od Dugih Njiva 10 km. istočno od Kotorskog iz sela Sjenine 9 km. jugoistočno od Kotorskog te su prema Osječanima i Grabskoj munjevitom brzinom razbili četničke odrede koji su se povukli prema Doboju a oko 3—400. četnika povuklo se je prema selu Litešiću² — Kotorsko na rijeku Bosnu.—³

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 14/8—1, k. 158.

² Ritešići

³ Prema naredenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ Sedamnaesta istočnobosanska NOU divizija dobila je zadatak da uništi četnička

Istog dana pristigle su u pomoć naše oružane snage iz Dervente i Doboja te sa četnicima na 18. ov. mj. zajedno stupile u borbu koja je s uspjehom vođena tako da su partizane potisnuli natrag prema Dugim Njivama i Koprivnici od kuda su i došli. Partizani su bili naoružani osim strojica, strojopušaka, strojosamokresa i bacača mina još i sa jednim brdskim topom kojeg nisu u ovoj borbi upotrebljavali.—

Gubitaka na našoj strani nije bilo, a kod četnika su nepoznati, dočim je na strani partizana kao napadača bio veći broj gubitaka.—

Na 21. ov. mj. njemačke postrojbe koje su bile u Lukavcu radi osiguranja fabrike Solvaj-tvornice od eventualnog napada odmetnika su napustile mjesto Lukavac, te prijeti opasnost od partizana da isti zauzmu i unište fabrička postrojenja.— Grad Tuzla je također sa svih strana po partizanima obkoljen,⁴ a naša je posada preslaba radi odbijanja eventualnog napada koji svakim danom može uslijediti, pa se ukazuje potreba poduzeti shodne mjere u svrhu pojačanja odbrane kao i obezbjeđenja fabrike Lukavac, koja je od značajne potrebe za našu industriju i veleobrt.—

Drugih osobitih događaja nije bilo, odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće.—

Prednje se moli uzeti na znanje.—

P.n.
REDARSTVENOG UPRAVITELJA
(Š. Muftića)
(potpis nečitak)

(M. P.)

uporišta na Trebavi i Ozrenu i da na Ozrenu smijeni jedinice Druge proleterske divizije. U tom cilju jedinice Sedamnaeste NOU divizije napale su i razbile četnička uporišta na Trebavi. Opširnije o tome vidi u dok. br. 119 i 198 kao i knjigu depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ upućenih Drugoj proleterskoj diviziji — u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9, k. 731.

⁴ O situaciji u oblasti Tuzle u to vrijeme vidi u dok. br. 8 i 44 i Dnevnik komandanta Druge proleterske brigade (dok. br. 1/9 a, k. 736 A) u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
23 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU VE-
LIKIH ŽUPA LAŠVA I GLAŽ KAO I PLIVE I RAME PO-
SLIJE POVLAČENJA USTAŠKO-DOMOBRAANSKIH I NJE-
MAČKIH SNAGA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
TAJNIČTVO
ZAGREB

Vrlo žurno!

U.M.V.T. broj: 281/43. Zagreb, dne 23. kolovoza 1943

Predmet: Položaj na području vel. župa
Lašva i Glaž te Pliva i Rama
nakon povlačenja naših i
njemačkih oružanih snaga.

- 1) Ministarstvu oružanih snaga (Operativni odjel)
- 2) Državnom ministru Dru Mladenu Lorkoviću

Zagreb

1) Velika župa iz *Travnika* izvještajem od 17. kolovoza
t. g. javlja:

»Izviješćuje se naslov, da se je vojska, koja je do sada
bila u Varcar Vakufu, Jajcu i Bugojnu povukla.² Sa voj-
skom su se iz Varcar Vakufa izselili svi državni uredi, a
nakon toga su partizani zauzeli mjesto. Iz Jajca je također
najavljeno izseljenje svih državnih ureda, pošto je Jajce
ostalo bez vojske svaki čas se očekuje upad partizana. Pru-
ga Jajce — Donji Vakuf je odlaskom vojske ugrožena i već
nekoliko puta prekinuta. Bugojno je također ostalo bez voj-
ske, a mali broj ustaša, koji se još nalaze u Bugojnu nije
dovoljan za obranu mjesta, pa je i tamo nastala panika. Gor-
nji Vakuf se nalazi u rukama partizana.

U Travniku je ostala samo konjanička pukovnija i o-
dio Feldgendarmrije, dok je ostala vojska otišla. Oko Tra-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 11/1—12, k. 28.

² Opširnije o situaciji na pomenutim mjestima i na njihovom
području vidi u dok. br. 21, 22, 25, 37, 50, 51, 78, 92 i 118.

vnika se okupljaju veće skupine partizana pa je velika opasnost da partizani zauzmu Travnik.

Fojnica se nalazi već dva mjeseca u rukama partizana, koji su već nekoliko građana postrijeljali. Svijet je potpuno osiromašio, jer mu partizani oduzimaju hranu i žitarice.

Po okolici Busovače i Kiseljaka kreću se partizani³ slobodno i uznemiruju naše pučanstvo te im otimaju živužne namirnice. Brzoglasne veze između Travnika i Sarajeva bile su jedno vrijeme prekinute, jer su partizani pokidali sve žice i presjekli stupove.

Obzirom na prednje molim Naslov, da posreduje kod nadležnih vlasti, da se žurno pošalje vojska u ove krajeve, da se zaštiti pučanstvo, država i privatna imovina.«

2) Iz Tuzle primljene su ove krugovalne brzopjavke:

Tuzla, 21 kolovoza 1943.

Jučer je došao zrakoplovom iz Sarajeva jedan SS fñhrer i zamolio hrvatske vojne i civilne vlasti da pomognu Niemcima kod novaćenja u SS. postrojbe. Imenovani njemački SS častnik rekao je da se je u Sarajevu od nekoliko stotina za SS trupe javilo svega 6 ljudi, što je izazvalo kod Niemaca najveće zaprepašćenje.

Prema podacima s kojima do sada raspolazem, svi muslimani osim žena u Tuzli organiziraju se da ni jedan od njih ne ide u SS trupe. Ovi kažu ako ih se silom bude tjeralo da će svi bez razlike ići u šumu partizanima.

Ovo bježanje u partizane već se obistinjuje i legionari se partizanima u pogodnim momentima već priključuju.

Tuzla 22. kolovoza 1943.

Prekjuče 20. kolovoza, prešlo je iz Srbije na područje kotara Srebrenica pod zapovjedništvom jednog poručnika i vojvode Nede Filipovića 600—700 četnika. Njemačka posada u Ljuboviji, Srbija, javila je našoj oružničkoj postaji u Bratuncu, 10 km. sjeveroistočno od Srebrenice, da su četnici obkolili Bratunac u namjeri da ga zauzmu. Jučer 21. kolovoza 200 ovih četnika napali su selo Osmaće, 8 km. južno od Srebrenice. Posljedak napadaja do ovog časa nije poznat. Četnici su naoružani i teškim oružjem. Budući na Drini ne raspolazemo nikakvim oružanim snagama, ova jačina četnika dovoljna je da zauzme područje kotareva Srebrenica i

³ Na području Busovače i Kiseljaka nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 78.

Zvornik. Posljednji je čas da se zaposjedne državna granica na Drini. Ovo zaposjedanje morale bi izvršiti izključivo jake i dobro naoružane ustaške postrojbe.

3) Izvještaj o obćem položaju od 21. kolovoza t. g. koji se u prigibu prilaže.

I prilog.

ZA DOM SPREMNI!

Za ministra—državni tajnik:

(Dr. Ante Nikolić)

A. Nikolić

25.VIII.1943 D

(M. P.)

BR. 202

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD 24 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 53/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 24. VIII. 1943.

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1.) Pogoršano stanje u prostoru Glamoč — Livno — Duvno,² uslijed nadiranja jakih partizanskih skupina u ovaj prostor sa j.z. strane.

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Sokolac — Vlasenica:*

Prema izvješću I. Zdruga Sokolac, noću 23./24. o.m. skupina neprijatelja nepoznate jačine došla je iz prostora Medojevića (17 km. s.z. od Sokolca) preko Šahbegovića (8 km. s.z. od Sokolca) do postava Pohovac (2 km. z. od Sokolca), koga je napala u 02.00 sata. Borba trajala do 04.30 sati. Napadaj odbijen bez vlastitih gubitaka, a kod neprijatelja nepoznato.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1—42, k. 28.

² Tomislavgrad

23. o.m. jedna ustaška izvidnica iz Vlasenice sukobila se sa skupinom oko 100 odmetnika kod Majdana kt. 497 (7 km. s.i. od Vlasenice). Neprijatelj odbijen u smjeru prema Tikvanićima³ (3 km. s.z. od Majdana). Gubitaka nije bilo, a kod neprijatelja nepoznato.

b) *Područje Livno — Tomislavgrad:*

Prema izvješću V. zdruga iz Livna, skupina od nekoliko tisuća partizana kreće iz smjera Aržano (23 km. j.z. od Duvna) prema Duvnu i Livnu.⁴

Skupine partizana iz Like⁵ stigle su u prostor Livanjskog Polja i sa istima postrojbe V. zdruga vode žestoke borbe kod sela Lištani — Rujani (18—22 km. s.z. od Livna). Kod ustaša imade više ranjenih, ali zasada točni gubitci nepoznati.

Navodno partizanske skupine iz smjera G. Vakuf i Bugojno imadu namjeru napasti na Duvno i Livno.⁶

c) *Područje Travnik — Bugojno:*

Neprijateljske skupine još se uvijek nalaze u prostoru oko Travnika i Bugojna.⁷

340 domobrana, koji su 19 o.m. bez otpora napustili Turbe (izvješće od 23. o.m.) vraćeni su natrag u Turbe.⁸ Navodno kod domobrana se trenutno pokolebao moral uslied toga što se dulje vremena nalaze u neprekidnoj borbi i što se njihovoj molbi nije moglo izaći u susret, da ih smjeni neka druga postrojba, a da oni odu u svoje rodne krajeve. Izvidi su povedeni i ustanoviti će se točno stanje.

d) *Područje Olova:*

Prema izvješću 369. divizije, a prema izjavi četnika 22. o.m. jaka partizanska skupina (navodno II. divizija) iz područja Zavidovića dostigla je prostor Olova, gdje vodi borbu protiv četnika.⁹

³ Tikvarići

⁴ Vjerovatno se odnosi na jedinice Šeste krajiške NOU brigade, koja je dejstvovala na ovom terenu. Vidi dok. br. 85.

⁵ U to vrijeme na području Livanjskog Polja nije bilo ličkih jedinica. O njihovom rasporedu i dejstvima krajem avgusta vidi tom V, knj. 18, dok. br. 125.

⁶ Vidi dok. br. 85.

⁷ Na pomenutom prostoru nalazile su se sljedeće jedinice NOV: Peta NOU divizija — zapadno od komunikacije Sarajevo—Travnik; Prva proleterska divizija, po zauzeću Donjeg Vakufa, nastavila čišćenje neprijateljskih uporišta u pravcu Travnika, i Deseta NOU divizija — na prostori Gornji Vakuf — Janj — Jajce. Vidi dok. br. 50 i 51.

⁸ Napad na Turbe vršila je Prva proleterska brigada 25/26 avgusta. Vidi dok. br. 81 i 86.

⁹ Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 75, 94 i 95.

3.) *Namjera*: Prema zapoviedi SS divizije, izdat je nalog V. zdruhu da imade držati Livno. Razviđanje u prostoru Sokolca i Vlasenice, osiguranje želj. pruge od strane određenih postrojbi.

Vlastiti gubitci: nema podataka.

Neprijateljski: nema podataka.

II. 1.) Prema izvješću 369. divizije, oko 150 mladića iz Visokog prešlo je partizanima, da bi se spasli od poziva u domobranstvo.

Prema izvješću V. zdruha, u Zadvarju se predala

II. bojna pukovnika Šmića.

2.—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

Zapovjednik pukovnik
(Prohaska) v.r.

Za točnost:

Glavar stožera

Glst. podpukovnik (Štefotić)

(M. P.)

Štefotić ppuk.

26.VIII.1943

26/VIII D

BR. 203

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD 25 AVGUSTA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 56/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 25. VIII. 1943

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1.) Pogoršano stanje u prostoru Jajca, D. i G. Vakufa još se više pogoršalo padom Bugojna u ruke partizana, jer su oni sada ovladali čitavim ovim prostorom. Ovo je posljedak napuštanja prostora D. Vakuf i Jajce od strane naših posada po višem nalogu.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/1—33, k. 28.

Padom Bugojna ugroženi su: Kupres, Livno, Glamoč i Tomislavgrad, jer se na tome prostoru, osim V. stajaćeg zdruga, ne nalaze n'kakove druge ni domobranske ni njemačke postrojbe, pa ako se žurno ne pošalje potrebno pojačanje V. zdrugu, prieti opasnost da će partizani ovladati i ovim prostorom.

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Travnik — Bugojno:*

Prema izvješću Zagrebačke konjaničke pukovnije i mjestnog zapovjedništva Travnik, te V. zdruga Livno, 22. o.m. oko pola noći, oko 4000 partizana sa sviju strana napalo je na Bugojno.² Jedna skupina partizana prikriveno se uvukla u središte grada, te iz kuća počela pucati na ustaše istodobno kad je počeo napadaj spolja. Uslijed panike i općeg meteža i gradu, popustila je odbrana i partizani ma je uspjelo ući u grad. Navodno jedan častnik sa nekoliko vojničara zabarikadirao se u jednu zgradu, odakle još daje odpor. Oko 150 ustaša probio se iz Bugojna i stiglo u Travnik. Prema njihovim izjavama gubitci su na našoj strani osjetni, a osim toga partizani su u Bugojnu odmah počeli sa pljačkom i ubijanjem istaknutih Hrvata.

Noću 24./25. o.m. izvršeno je nekoliko vatrenih prepada na Travnik sa i.i. j.z. strane, kao i na tvornicu žigica u Dolcu. Svi prepadi su odbijeni bez vlastitih gubitaka. Jačina neprijatelja oko 300 partizana sa više strojica i 2 bacača. Gubitci kod neprijatelja nepoznati.

Prema naknadnom izvještaju Zagrebačke konjaničke pukovnije, noću 18./19. o.m. prilikom napadaja partizana na Turbe, iz I. konjaničkog sklopa nesali su (vjerojatno prebjegli partizanima): zapovjednik 1. sati nadporučnik Horvatić Valentin, zapovjednik 3. sati nadporučnik Rački Đuro, zapovjednik voda nadporučnik Šarić Nikola, te 6 dočastnika i 45 domobrana, svi sa puškama i 3 strojopuške. Ostali domobrani napustili Turbe bez odpora i stigli u Travnik, odakle su natrag vraćeni u Turbe. Razlog ovome je navodno trenutno pokolebani moral kod domobrana uslijed dugotrajnih i neprekidnih borbi i uslijed straha od premoćnog neprijatelja. Izvidi po ovome slučaju su u toku (dnevno izvješće od 24. o.m.).³

b) *Područje Livno:*

Prema izvješću V. zdruga, u prostoru doline rijeke Janj (18 km. j.z. od Jajca) i u prostoru zapadno od D. Vakufa vrši

² O pripremama za napad na Bugojno i o njegovom oslobođenju vidi u dok. br. 25, 50, 51, 78, 85, 92 i 118.

³ Vidi dok. br. 202.

se prikupljanje više partizanskih brigada, sa vjerojatnom namjerom da sa sjevera napadnu Glamoč, Livno i Tomislavgrad.

23. o.m. u borbama kod sela Lištani — Rujani (18—22 km. s.z. od Livna), neprijatelj je odbijen do Gubina (10 km. s.z. od Rujana).

Usljed jakih neprijateljskih skupina, koje se nalaze u prostoru j.i.s. od Livna, Livno postaje sve više ugroženo⁴

c) *Područje Sokolac:*

Prema izvješću I. zdruga Sokolac, skupina oko 500 partizana, kojoj pristiže pojačanje, nalazi se u prostoru Pediše — Debelo Brdo — Saice — Vražići (3—4 km. z.,s.z. i j.z. od Sokolca). Ova skupina ima navodno namjeru da ponovno napadne Sokolac ili da se prema jugu probije preko pruge Sarajevo — Višegrad.⁵

Noću 23./24. o.m. kod napadaja na Sokolac, neprijatelj je imao 3 mrtva (ustanovljeno) i oko 20 ranjenih. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plien: 1 puška, nekoliko kapa i 2 okvira za talijanske strojnice.

Četnici Kosorića drže postave j.z. od Pliješa (3.5 km. j.z. od Sokolca) i izjavljuju da će se boriti protiv partizana.

Prilikom razviđanja 24. o.m. 1 vojničar ranjen.

Noću 24./25. o.m. prekinute su brzoglasne veze između Sarajeva i Sokolca i Rogatice i Sokolca.

d) *Područje Rogatica:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, noću 24./25. o.m. odbijen je manji odmetnički napadaj na Mesiće (6 km. j.z. od Rogatice).

3. *Namjera:* Osiguranje želj. pruge Sarajevo — Višegrad i opreza kod sviju straža na ovoj pruži, zbog pojave neprijatelja u prostoru Sokolca. Obrana Sokolca.

Vlastiti gubitci: 3 častnika, 6 dočastnika i 45 domobrana 19. o.m. nestali kod Turbeta. 1 vojničar ranjen. Kod Bugojna gubitci još nepoznati.

Neprijateljski: 3 mrtva i oko 20 ranjenih.

⁴ Napad na Livno izvele su 29 avgusta jedinice Desete krajiške NOU brigade sa jednim bataljonom Glamočko-livanjskog NOP odreda. Vidi dok. br. 85, 97, 98 i 113.

⁵ Na pomenutom prostoru nalazile su se jedinice Druge proleterske brigade Druge proleterske divizije na maršu za Sandžak i Foču. Vidi dnevnik komandanta Druge proleterske brigade u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/9a, k. 736 A.

II. 1.) 22. o.m. na Brusu (4 km. j.i. od Sarajeva), jedan domobran nesretnim slučajem iz samokresa ubio jednog narednika. Domobran uhićen.

2.—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

Zapovjednik pukovnik
(Prohaska)
Prohaska

Opazka: Njemačko izvješće nije danas primljeno

26.VIII.1943 D

(M. P.)

BR. 204

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ZA VEZU KOD 373. LEGIONARSKE
DIVIZIJE OD 25. AVGUSTA 1943. GOD. O AKCIJAMA I
BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI ZAPADNE BOSNE¹**

STOŽER ZA VEZU KOD 373. DIVIZIJE

Br. 672/taj.

O.U., dne 25. kolovoza 1943.

Predmet: Dnevno izvješće.

Spoj: Op. br. 7356/taj./43.

1. — MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA, Glavni Stožer, Operativni Odjel, Zagreb
2. — POUZDANIKU POGLAVNIKA KOD 373. DIVIZIJE, Pukovniku pl. RUKAVINI.
3. — SASTAV.

10. dnevno izvješće 373. divizije (hrvat.):

1.) *Prostor Kotor Varoš:* Pojačana sat našla se je južno od Kotor Varoši kod Viševice (5 km jugo-jugozapadno Kotor Varoši) u jakim neprijateljskim pripravnim položajima. Odprilike 500 odmetnika na uzvisini (k.) 932 — (k.) 1006. To su odmetnici

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12/1—4, k. 28.

u crnim odorama, dovedeni iz Skender Vakufa. Satu je borbena grupa Lau pritekla u pomoć. Vlastiti gubitci: 15 poginulih, 46 izgubljenih, 2 strojnice i 1 bacač. Gubitci neprijatelja: 150 mrtvih i ranjenih. Pouzdanički izvještaj i izvještaj četnika i hrvatskog oružništva: Jugo-iztočno Kotor Varoši kod Ravna skuplja se odprilike 800 odmetnika frontom Kotor Varoš. U Plitski² iztočno Kotor Varoši 150 odmetnika. U Čavici — Vakuf³ jugo-iztočno Kotor Varoši isto jači odredi. Ukupno zapadno, južno i iztočno Kotor Varoši odprilike 3000 odmetnika.⁴

2.) *Prostor Banja Luka*: Zapovjednik oružničkog voda iz Motike (8 km sjevero-zapadno Banja Luke) javlja: Mješćanin iz Bistrice (11 km. sjevero-zapadno Banja Luke) izjavljuje, da su odprilike 6000 odmetnika⁵ došli u njegovo selo (?).

Uporište Kola⁶ javlja: Odmetnici su dostigli točku 519/⁷ 6 km. zapadno Novoselije.

3.) *Prostor Bihać*: Napredovanje radi teških terenskih prilika otežano. Kod dodira s neprijateljem uništen je biciklistički vod, djelomično s nadporučnikom Jelićem pobjegao odmetnicima.⁸ Četničko izvješće: odmetnici u jačini od šest brigada skupljeni u Drvaru. IV. bojna kranjske brigade nalazi se iz pravca Samnje⁹ (6 km sjevero-iztočno Petrovca) prema Vrtoče u hodu. Banda srednje jačine nalazi se u prostoru Bjelaj (14 km zapadno-sjevero-zapadno Petrovca).

4.) *Prostor Ostrožac*: Izvješće izvidnice: Prostor Tržac (13 km zapadno-sjevero-zapadno Cazin) od neprijatelja zaposjednut.

Jedan domobran se utopio.

5.) *Prostor Dubica*: Skupljanje odmetnika u Ilijinoj Gredi, sjeverno željezničke postaje Šaš. Sporazumjevanje ove grupe sa onom između željezničke pruge Sunja — Dubica — Una kroz svijetleće znakove.

6.) *Prostor Prijedor*: Protuoklopna lovačka sat, koja se nalazila na hodu bila je oko 08.00 sati kod Dragotinja — Brežićani napadnuta i djelovi iste obkoljeni. Izviđački Odjel 373. koji je slijedio mogao je istek nakon zacobilaženja pozadinskih odmetni-

² Plitska

³ U Savićima i Vakufu

⁴ Na području Kotor Varoši nalazile su se jedinice Dvanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 39, 40, 41, 82, 91 i 115.

⁵ Na području Banje Luke nalazile su se jedinice Četvrte NOU divizije. Vidi dok. br. 113.

⁶ Kola (Han). Vidi dok. br. 69.

⁷ K. 519 (Kuvelj)

⁸ Napad na pomenuti biciklistički vod izvele su jedinice Šeste NOU divizije. Detaljnije o tome vidi u dok. br. 84.

⁹ Vjerovatno Smoljana

čkih snaga djelotvorno zahvatiti u borbu i u pravcu Vranić Planina napredovati. Za daljnju pripomoć bila je jedna sat 11. pješačke pukovnije i oklopni vlak oko 09.00 sati upućen. 10 minuta nakon početka napada pretovarili su odmetnici sadržaj kamiona na pripravljena vozila i nakon dulje borbe su sa sobom odveli sedam protuoklopnih topova kal. 5 cm i odmakli prema sjeveru. Dva protuoklopna topa su nazad osvojena. 16 kamiona su zapaljeni. Vlastiti gubitci do sada 19 poginulih, od toga 3 častnika, 3 ranjena, mnogobrojni izgubljeni, među njima i zamjenik zapovjednika.¹⁰ Za sada osiguranje kroz izviđački odjel 373., 1. sat protuoklopnog lovačkog odreda, jedna sat 11. pješačke pukovnije i oklopni vlak.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik, pukovnik
(Matković)
Matković

27.VIII.1943

D

¹⁰ Pomenuti napad izvele su jedinice Kozarskog NOP odreda. Opširnije o tome vidi u dok. br. 100.

**IZVJEŠTAJ ČASNIKA NA SLUŽBI DVANAESTE PJEŠAČKE
PUKOVNIJE OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. O MORALNO-
POLITIČKOM STANJU DOMOBRAHA I STARJEŠINSKOG
KADRA U PUKOVNIJI¹**

Kovačević Ivan
nadporučnik 12 p. puk.
častnik na službi
H. Kostajnica, 27-VIII-1943

Predmet: Moralno stanje ljudstva.

Zapovjedništvu 12 p. pukovnije

Kostajnica

Prema usmenim razgovorima sa častnicima, dočastnicima i domobranima a i na osnovu pismenih izvještaja pojedinih sati moralno stanje ljudstva ove puk. je sljedeće:

1) Mnogi su već duže vremena bezprekidno u vojsci te su im gospodarstva dosta propala jer im nema tko da radi, a na dopuste ne mogu ići, a i kada dođu kućama dolaze ozlojeđeni što ima mnogo njihovih suseljana koji nisu nikako pozivani ili ako i jesu onda su se uvukli na takav položaj gdje im je glava potpuno sigurna i isti su vrlo često kod kuća svojih i obično služe u blizini svoga kraja. Takovi se obično izrugavaju onima koji se stalno bore negdje u Bosni — Kordunu i t.d. i govore im, a i njihovima kod kuće, da su ljudi što idu u Bosnu ili što služe tako daleko.

2) Mnogi domobrani su bili već po nekoliko puta zarobljeni i opet upućeni u svoje prvašnje jedinice — te takovi vrlo loše djeluju na ostale i kod svih tada nastane labava borbena djelatnost te tako kod napada odmetnika isti se uopće ne bore ili samo toliko da izpucaju nekoliko naboja.

3) Ima sati u kojima bi se iz cjelokupnoga ljudstva mogao sabrati možda samo jedan roj sposobnih i sigurnih boraca.

4) U našoj pukovnji imade vrlo mnogo domobrana koji su racijaši ili su došli i stražarno dopremljeni iz raznih mjesta (Varaždin — Zagreb — Karlovac i td.) gdje su ih se htjeli riješiti te su ih poslali ovamo u Bosnu na položaje s nakanom da ih tako kazne tobože.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 146—1, k. 118a.

5) Mnogi od domobrana izjavljuju da su u vojsci i na najgorim položajima samo oni koji su siromašniji — dok imućniji su postigli kako je to u toč. 1 spomenuto. Ima ih koji otvoreno kažu da se za mast—brašno i šunke može postići da se ne ide u Bosnu ili na kakove izložene položaje.

6) Iznašaju čak da kod liečničkog pregleda podnašaju neki većinom imućniji mokraću od bolesnika sa bubrežnom i šećernom bolesti, te tako uspijevaju biti otpušteni kao nesposobni ili dobiju kakvu laku službu i t.d.

7) Mnogi su ozlojeđeni zbog toga što su im kuće kod čišćenja odmetnika po našim ili njemačkim jedinicama porušene — upaljene ili su čak vele i roditelje nekih domobrana koji se bore na istoku ili negdje u Bosni potukli, jer da su oni krivi što su ih partizani napali iz sela, pa radi osvete pokupili su izvjestan broj ljudi i potukli. I domobrani na osnovu toga otvoreno govore da »Zašto da se bore kada im naši ruše kuće ili oca — majku — brata ubijaju«.

8) Na slab moral ljudstva djeluje također mnogo i to što su slabo naoružani — što je slaba hrana — cigareta malo ili ih i to malo vrlo neuredno dobivaju, te im je plaća vrlo malena prema današnjim prilikama — pa znadu predbacivati kako to da Njemci imaju tako dobro odielo — hranu — kako to da oni jedu i maslac i t.d., a mi nemamo a isto se borimo i gubimo svoje živote.

9) Ima domobrana koji otvoreno govore čak i u lice zapovjednika da će skoro Engleska ili Rusija pobijediti.

10) Ima čestih slučajeva da po noći po koji domobran ili dočastnik napuste položaj i odu sa svom spremom k odmetnicima.

Iz napred iznešenog se vidi kakovo je moralno stanje ljudstva ove pukovnije i razlozi zbog kojih je taj moral na tako labavom stupnju i iz čega se može izvući da kako bi se mogao moral podići.

Mišljenje je mnogih častnika a isto tako dočastnika i nekih domobrana da nije nikako dobro što se pojedine naše jedinice stave na neki osobito izloženi položaj a vrlo loše naoružani, pa mnogi smatraju kao da je to namjerno učinjeno od nekih naših pretpostavljenih samo da što više stradavamo. Trebalo bi da se jedinice vrlo dobro naoružaju, dobro opreme i da takovih jedinica bude makar znatno manji broj ali će biti više vjerovatnosti da će se lakše obraniti i da će manje ljudi propasti.

Zatim trebalo bi da se drži točno određenoga roka kada treba netko biti pušten na dopust i da taj isti dotični bude

siguran da će toga dana kada dolazi na red biti pušten kući, pa makar bile ne znam kakove okolnosti.

Ovo se dostavlja radi znanja i ravnanja.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Častnik na službi:
(Kovačev ć)
nadporučnik

BR. 206

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
28 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI
CENTRALNE I ZAPADNE BOSNE¹**

III. ZBORNO PODRUČJE
Op. Br. 62/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 28. VIII 1943.
(Oznake po karti 1 : 100 000)

I. 1.) Partizanska skupina jačine oko 3 brigade uspjela je preći sa sjevera preko želj. pruge Podgrab — Prača — Renovica — prema jugu.²

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Podgrab — Prača — Renovica:*

Noću 26./27. o.m. partizanska skup na jačine oko 3 brigade uspjela je preći sa sjevera preko želj. pruge Podgrab — Prača — Renovica prema jugu. Prilikom prelaženja partizani su porušili želj. prugu između Podgraba i Prače u dubini od 24 metra, a između Prače i Renovice u duljini od 600—800 metara. Popravak pruge biti će vjerojatno danas završen i

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/1—11, k. 28.

² Odnosi se na pokret Druge proleterske divizije prema Foči i Sandžaku. Poslije prelaska željezničke pruge Sarajevo—Višegrad. 27 avgusta, Druga proleterska brigada bila je razmještena u s. Bukvica, Druga dalmatinska u s. Kraborišu, a Peta crnogorska NOU brigada u s. Butkovićima. Opširnije o tome vidi u dnevniku komandanta Druge proleterske brigade u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/9 a, k. 736 A.

promet uzpostavljen. Ova skupina partizana sada se nalazi u prostoru oko Orahovice (6 km. j. od Prače). Zasada smjer njenog daljeg kretanja nije poznat. Prema jednim viestima, partizani imaju namjeru, da se preko prostora Kalinovika i pruge Sarajevo — Mostar prebace u prostor Prozora — G. Vakufa i Travnika, a prema drugim viestima, navodno, da idu u Crnu Goru. Za ovom skupinom navodno je u pokretu još jedna partizanska skupina, koja se imađe namjeru prebaciti istim smjerom, kojim se prebacila i prva skupina. U borbama, prilikom prelaženja pruge, zasada još obostrani gubitci nisu poznati.

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, u prostoru sela: Brnjica — Ponor — Miošići nalaze se četničke skupine, koje će tamo navodno danas održavati svoje skupštine.

b) *Područje Kupres — Livno:*

Nove viesti o stanju na ovome području nisu primljene. 27. o.m. u Kupres je zrakoplovom bačeno strijeljivo i hrana.³

c) *Područje Travnik:*

Prema naknadnom izvješću Zagrebačke konjaničke pukovnije, prilikom povlačenja I. i III. konjaničkog sklopa iz Jajca i D. Vakufa u prostor Travnika i prilikom borbi oko Turbeta noću 18./19. o.m. konačno ustanovljeni su sljedeći gubitci: 2 mrtva, 9 ranjenih, 104 nestala, 69 prebjeglih partizanima (od toga 4 častnika) i 13 zarobljeno (od toga 2 častnika) — (Dnevno izvješće od 25. o.m.).⁴

d) *Područje Sarajevo:*

Prema izvješću 2. zračne luke, noću 26./27. o.m. oko 100 naoružanih četnika sa Igman pl. izvršili su prepad na stražu 2. zračne luke kod Blažuja (14 km. j.z. od Sarajeva) i sobom odveli 12 stražnika sa 3 ručne strojnice i 9 pušaka.

e) *Područje Semizovac:*

Prema izvješću iz Semizovca, noću 27./28. o.m. pojavila se jedna skupina odmetnika nepoznate jačine u prostoru Vogošće (6 km. j.i. od Semizovca).

3.) *Namjera: Popravak želj. pruge Podgrab — Prača — Renovica i zrakoplovno razviđanje s. i j. od ove pruge.*

Vlastiti gubitci: 18./19. o. m. kod Turbeta: 2 mrtva, 9 ranjenih, 104 nestala, 69 prebjeglih (od toga 4 častnika), 13 zarobljeno (2 častnika).

³ O borbama kod Kupresa, koje su vodile jedinice Desete NOU divizije, vidi u dok. br. 85.

⁴ O napadu na Turbe vidi u dok. br. 202 prim. 8.

27./28. o. m. kod Blažuja: 12 stra-
žnika zarobljeno.

Neprijateljski: nema podataka.

II. i III. Bez promjene.

30.VIII.1943 D

Zapovjednik pukovnik
(Prohaska)
Prohaska

(M. P.)

BR. 207

**IZVJEŠTAJ PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 30 AVGU-
STA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU DONJEG VAKUFA OD
STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J.S. broj 2394

U Sarajevu, dne 30. kolovoza 1943.

Predmet: Napadaj partizana
na Donji Vakuf.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (Sigur. odjel)
ZAGREB

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA SARAJEVO

Oružnička postaja Donji Vakuf iz Travnika javlja:

»16. kolovoza 1943. u 2130 sati skupina od 600—700 par-
tizana napala je sa sjevera, istoka i zapada na mjesto Donji
Vakuf² (10 km. sjeverno od Bugojna). Borba je trajala do 17.
kolovoza 1943. u 0400 sata, kada su se naše oružane snage
uslied nadmoćnosti partizana morale povući prema selu Ku-
tanja (2 km. jugozapadno od Donj. Vakufa) i zauzeti postave
kod sela Kutanje, dok su partizani ušli u Donj. Vakuf. Gubitci:
1 domobran i 5 partizana poginulo.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 30/8—1, k. 93.

² Vidi dok. br. 61.

Prilikom povlačenja prema selu Kutanja odvojili su se oružnici od Zapovjednika postaje Donj. Vakuf i to: oružnik Pavle Lakner, Ahmet Čakić, Mustafa Hamidović, Sado Čano i Suljo Bijedić, koji su se prebacili u selo Prusac (6 km. jugozapadno od Donj. Vakufa), tamo se presvukli u građansko odijelo, ostavivši oružje i opremu po raznim kućama. Ovi oružnici, osim oružnika Ahmeta Čakića i Sulje Bijedića koji su ostali u selu Pruscu, povukli su se sa stožerom krila Jajce u Travnik.

Partizani su u Donjem Vakufu sve opljačkali, uništili poštanski ured i sve brzoglasne i brzojavne naprave u istom, zatim općinu, kotarsku izpostavu i oružničku postaju.«

Na znanje time, da je oružničkom krilnom zapovjedništvu Jajce sada u Travniku naloženo, da se protiv oružnika koji su se odvojili od zapovjednika postaje i presvukli u građansko odijelo kao i onih koji su ostali u selu Pruscu povede iztraga i postupi po zakonskim odredbama.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zapovjednik pukovnik
Camil Osmanagić
Osmanagić

6.IX.1943

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA TURBE I RUŠENJU ŽELJEZNIČKIH OBJEKATA NA PODRUČJU TRAVNIKA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J.S. broj 2397

U Sarajevu, dne 30. kolovoza 1943

Predmet: Razaranje željezničkih objekata i napadaj partizana na Turbe.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (Sigur. odjel)
ZAGREB

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA SARAJEVO

Oružnička postaja Turbe javlja:

»Između 18. do 24. kolovoza 1943. partizani su minirali sve željezničke mostove od željezničke postaje Goleš (5,5 km. jugozapadno od Turbeta) do Komara (9 km. jugozapadno od Turbeta) i razorili ih. Južni dio tunela na Komaru srušili su. Zapalili su željezničku postaju Komar i Oborci. Zatim se povukli prema selu Trebeuši (6 km. jugozapadno od Turbeta) Karauli (5,5 km. sjeverozapadno od Turbeta).

25. kolovoza 1943. oko 2400 sata skupina od oko 480 partizana naoružani sa puškama, strojnicama i bombama napali su sa sviju strana domobransku posadu i oružničku postaju u Turbetu.² Borba je trajala do 26. kolovoza 1943. 0600 sati. Gubitci: 4 naša legionara ranjena. Partizana ima mrtvih i mnogo ranjenih. Prekinuli su željezničku prugu Turbe — Travnik i jedan mali željeznički most ispod željeznice postaje Turbe minirali.

U selu Karauli (5,5 km. sjeverozapadno od Turbeta) porušili su mostove na državnoj cesti.

Ovi partizani pripadaju 3. krajiškoj brigadi.³ Vođa je nepoznat, osim skupine Ilije Slavnica⁴ iz Koričana koji raspo-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29/8—1, k. 93.

² Napad je izvršila Prva proleterska brigada. Opširnije o tome vidi u dok. br. 80 i 86.

³ O rasporedu i zadacima ove brigade vidi dok. br. 71 i 92.

⁴ Ilija Slavnić u to vrijeme komandant Banjalučkog NOP odreda

laže sa jednim bataljonom. Po saznanju, među njima se nalaze 2 engleska časnika. Za sada teškog oružja nemaju.

U selu Sabljari (13 km jugozapadno od Turbeta) nalazi se partizanska bolnica, gdje ima mnogo ranjenih i tamo ih liječe.«

Na znanje.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik, pukovnik
Čamil Osmanagić
Osmanagić

6.IX.1943

BR. 209

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVORTE ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. O NAPADU JE-
DINICA NOV NA BIJELJINU, BOSANSKU RAČU I JANJU¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S. Br. 2727/taj.
U Tuzli 30. kolovoza 1943

Predmet: Napad partizana
na Bijeljinu.

GLAVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU J. S. ZAGREB.
GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZAPADNU
BOSNU GOSPODINU ŠANDORU BENAKU BANJA LUKA.
ZAPOVJEDNIČTVU II. DOMOBRANSKOG ZBORA BOD.
ZAPOVJEDNIČTVU 3. LOVAČKOG ZDRUGA BRČKO.
VELIKOJ ŽUPI POSAVJE BOD.
USTAŠKOM STOŽERU POSAVJE BOD.

Oružnička postaja Bijeljina sa Br. Uredovno od 18. kolovoza 1943. izvješćuje:

»10. kolovoza 1943. oko 0400 sata, napala je jaka skupina partizana na varoš Bijeljinu.² Naši i njemački oružnici, legionari, milicija i rizničari povukli se u domobranski lager, oda-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 35/8—1, k. 93.

² Napad na Bijeljину vršile su jedinice Šesnaeste NOU divizije 9/10 i 12/13 avgusta. Opširnije o tome vidi u dok. br. 54.

kle su se branili i davali odpor do 13. kolovoza 1943. do 0900 sati, kada su se njemački oružnici, nešto naših oružnika, rizničara i gradskih redara samovozima povukli u Bos. Raču, gdje su se naši priključili zapovjedništvu 8. p.p. u Rači, a njemački cruznici odputovali su za Š'd, pa su se 16. kolovoza ov. g. naše postrojbe iz Rače opet povratili sa vojskom u Bijeljину gdje se i sada nalaze.

13. kolovoza 1943. partizani su u Bijeljini zapalili domobranski lager koji je do temelja izgorio i opljačkali sva državna nadleštva. Oružničku vojarnu opljačkali su do najmanje sitnice, svu pismohranu voda i postaje sa službenim žigovima uništili a vrata i prozore odnieli.

Momčad postaje Bijeljina, stož. narednik Ivan Erceg, narednik Adem Mujanović, Ivan Brajković sa postaje Teočak, oružnici Ibrahim Omerašević i Božo Perkić, sa njemačkom vojskom povukli se sa oružjem u Bos. Raču i oružje sačuvali, dočim narednik Marko Šutalo, oružnici Petar Pecelj, Ibro Hajdarević, Osman Burić i Mujo Čosić nisu se uspjeli povući, pa su narednik Šutalo i oružnik Pecelj po partizanima razoružani i svučeni koji se sada nalaze u Bijeljini, dočim za sudbinu Ibri Hajdarevića, Osmana Burića i Muje Čosića ne zna se.

Oružnici postaje Bos. Rača,³ koje su 12. srpnja o.g. partizani razoružali, svi su u sastavu postaje Bijeljina, osim vodnika Stanoja Nikolića i oružnika Muje Senička, koji su prilikom povlačenja za Raču u putu nestali.

Prilikom vođene borbe sa partizanima u Bijeljini imali smo gubitaka: 3 njemačka oružnika i oko 10 ranjenih, 2 legionara mrtva i oko 10 teže ranjenih. Gubitci partizana iznose oko 400 mrtvih i više ranjenih.

Partizani su strijeljali u Bijeljini iztaknutog Hrvata Ivana Bačaja, a sa sobom odveli oko 300 osoba oba pola od kojih su se nekoji i sami partizanima pridružili.

Napominjem, da je 8. na 9. kolovoza o.g. napadnuto mjesto Janja od strane partizana,⁴ pa su partizani zauzeli oružničku postaju Janja, oružnike razoružali i svukli, a postaju opljačkali. Svaki spoj sa Janjom bio je prekinut i za sudbinu postaje i oružnika nije se do danas moglo ništa doznati, pa se sada priobćuje, da su svi oružnici ove postaje živi i da se nalaze u Janji. Put sa Bijeljinom nije siguran pa je još nemoguće dobiti točne podatke o napadu partizana na ovu postaju«.

³ O napadu na Bosansku Raču i borbama u njenoj okolini vidi u dok. br. 54.

⁴ Napad na Janju izvršila je Prva brigada Šesnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 54.

Predlažem gornje na znanje.
Kada se prime točniji podatci o napadu partizana na postaju Janja, izvijestiti ću naknadno.

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Mašek
(M. P.) **Mašek**

13. IX. 1943⁵

BR. 210

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU LIVNA, TRAVNIKA I SOKOCA¹

III. ZBORNO PODRUČJE
Op. Br. 69/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 31. VIII. 1943
(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1.) Pogoršano stanje u prostoru Livna, Travnika i Sokolca uslijed nadiranja jakih partizanskih skupina u ove prostore, koje imaju namjeru da zauzmu ova mjesta.

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Sokolac:*

Prema izvješću I. zdruga Sokolac, 2 partizanske brigade stigle u prostor Pediše — Zagrađe — Kruševci² (4—10—13 km. s.z. od Sokolca). Ova skupina ugrožava Sokolac i imade namjeru da se prebaci preko pruge Sarajevo — Višegrad prema jugu.

⁵ Pored datuma dopisano je crvenom i plavom olovkom »Gst c« — Glavni stožer.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—4, k. 29.

² Odnosi se na marš jedinica Druge proleterske divizije u pravcu Sandžaka i Foče. Vidi dok. br. 94 i 99 i knjigu depeša Vrhovnog štaba Drugoj proleterskoj diviziji (depeše od 4 i 27 avgusta), koja se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9, k. 731.

30. o.m. u 19.20 sati kod Han Obođaša (9 km. j.z. od Sokolca), napadnut je ustaški samovoz, koji je prevezio ustaše u Sokolac. 2 ustaše ranjena, a 15 ustaša iskočilo je iz samovoza i dosada se n'su vratili.

Brzoglasna veza između Sarajeva i Sokolca prekinuta.

b) *Područje Trnovo — Ustikolina:*

Prema izvješću zapovjednika milicije Trnovo, na Podgrebku (14 km. i. od Trnova) nalaze se partizanske straže. Odavde pa sve do Ustikoline nalazi se 2. proleterska divizija,³ koja navodno u ovome prostoru imade namjeru očistiti četnike.

X. hercegovačka brigada, kojoj je zapovjednik Šegrt Vlado, a glavar stožera bivši jugoslovenski kapetan Hamović Rade, nalazi se sa svojom glavninom na Gvoznom Polju (10 km. j. od Trnova).

Na Igman pl. z. od Presjenice (10 km. s.z. od Trnova) nalazi se mostarski partizanski bataljon iz sastava X. hercegovačke brigade.

c) *Područje Travnik:*

Prema izvješću iz Viteza, noću 30./31. o. m. od 23.00 — 03.30 sati jake partizanske snage izvršile su žestok napadaj na Vitez⁴ (12 km. j. i. od Travnika), prethodno porušivši želj. prugu i pokidavši brzoglasnu vezu prema Travniku i prema Busovači. Posada Viteza pod borbom povukla se u tvornicu za impregniranje pragova u Vitezu, odakle je davala odpor. U teškoj borbi napadaj je odbijen i partizani su jutros napustili Vitez. Dosada je ustanovljeno na našoj strani oko 140 mrtvih, ranjenih i nestalih. Zapovjednik III. konjan. sklopa bojničnik Klobučarić ranjen je u nogu i ruku. Kod neprijatelja nađena su 4 mrtva, ali prema izjavi mještana, neprijatelj je svoje mrtve i ranjene odvećao sobom u šumu, ubijajući sam svoje ljude koji su bili teško ranjeni.

Sa Travnikom nemamo nikakove veze, pa ni krugovalne, jer se krugoval iz Travnika ne javlja, zbog čega je stanje u Travniku nepoznato.

d) *Područje Livno:*

Prema izvješću V. zdruga, 30. o. m. u 02.20 sati, oko 500 partizana izvršilo je napadaj na Livno.⁵ Napadaj odbijen u

³ Isto. Vidi i dnevnik komandanta Druge proleterske brigade, koji se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/9 a, k. 736 A

⁴ Napad su izvršile jedinice Pete NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 118.

⁵ Napad na Livno izvršile su jedinice Desete krajiške brigade Četvrte NOU divizije i jedan bataljon Glamočko-livanjskog NOP odreda. Vidi dok. br. 85, 97, 98 i 113.

05.00 sati bez gubitaka, a kod neprijatelja 11 mrtvih i 1 ranjen. Napadači su imali 1 bacač i 1 tešku strojnicu. Neprijatelj iz j.z. smjera zaustavljen je kod s. Orguz (12 km. j.z. od Livna) i odbačen prema pl. Kamešnica (15 km. j.z. od Livna). Brzoglasni spoj sa Kupresom i Tomislavgradom prekinut.

e) *Područje Turbe:*

Prema izvješću 369 divizije, 30 o.m. oko podne odbijena su dva jaka napadaja neprijatelja na Turbe.⁶ U prostoru Dželi-lovac — Čosići (4—8 km. s.z. od Turbeta) nalazi se oko 500 partizana, koji su naoružani, osim pušaka, i sa strojn'cima i 3 protucklopne puške. Oko 250 partizana zaposjeli su: Pulac — Bjelobučje — Sr. Smreke (4—6 km. j. od Turbeta). Neprijateljski povoz od 20—30 konja uništen i neprijatelj protjeran sa kt. 901 (4.5 km. j. od Turbeta). Gubitci: 4 ranjena, a kod neprijatelja 5 mrtvih (prebrojano) i oko 25 mrtvih i 70 ranjenih (procijenjeno).

3.) *Namjera:* Obrana Livna, Travnika i Sokolca i osiguranje želj. pruge od strane određenih postrojbi.

Vlastiti gubitci: 4 ranjena kod 369. divizije. 2 ustaše ranjena, 15 zasada nestalo, kod Viteza oko 140 mrtvih, ranjenih i nestalih (što će se naknadno točno ustanoviti).

Neprijateljski: 20 mrtvih (prebrojano), i oko 25 mrtvih i 70 ranjenih (procijenjeno), a kod Viteza svakako osjetan broj ali nepoznato koliko.

II. 1.) 30. o. m. oko 15.00 sati kod sela Rosulje (2 km s. i. od Sokolca), ustaški pukovnik Stipković u lovu nesretnim slučajem sam se ranio iz lovačke puške pod plećku. Zrakoplovom istog dana u 19.00 sati dopremljen u domobransku bolnicu Sarajevo, gje je u 23.40 sati podlegao ranama i umro.

2.)—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

2.IX.1943 D

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

(M. P.)

⁶ Vidi dok. br. 207.

OPŠTA BOJNA RELACIJA O AKCIJAMA USTAŠKO-DOBROBRANSKIH JEDINICA NA TERITORIJI TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA ZA AVGUST 1943 GODINE¹

OBĆA BOJNA RELACIJA

o podhvatima čete na području III. zbornog područja u mjesecu kolovozu 1943. godine

A) PODHVATI

I.) Područje grada Sarajeva (Zapovjedništvo mjesta)

U toku mjeseca kolovoza ove godine, postrojbe u sastavu grada Sarajeva nisu učestvovala u nikakvim podhvatima, jer nije bilo potrebe, a niti važnih događaja na području grada Sarajeva.

II.) Područje I. djel. staj. zdruga

U toku mjeseca kolovoza na području zdruga nije bilo osobitih podhvata protiv odmetnika, nego su postrojbe zdruga vršile razviđanje i prilikom prebacivanja odmetničkih snaga sa sjevera na jug, postrojbe zdruga odbile su 2 odmetnička napada na Sokolac.

Važniji događaji bili su sljedeći:

24. kolovoza: Neprijatelj napao postave s.z. od Sokolca.² Napadaj odbijen. Na strani neprijatelja 3 mrtva i oko 20 ranjenih.

25 kolovoza: Neprijatelj ponovo napao postave oko Sokolca. Napadaj odbijen i ubijeno 6 odmetnika i 17 ranjeno.

26. — 27. kolovoza: Partizanska skupina jačine 3 brigade iz prostora Sokolca prebacila se prema jugu preko želj. pruge Podgrab — Prača — Renovica, porušivši želj. prugu na ovome odsjeku i pokidavši brzoglasne veze.³

31 kolovoza: Partizanska skupina jačine 2 brigade dolazeći sa sjevera prešla je put Sokolac — Mokro prema jugu.⁴ Na prolazu napala je 1 ustaški samovoz, kojom prilikom su 3 ustaše poginula, a 3 ranjena. Samovoz spašen.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/1—3—7, k. 57.

² Vidi Dnevnik komandanta Druge proleterske brigade, koji se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/9a, k. 736 A.

³, ⁴ Isto. Odnosi se na pokret jedinica Druge proleterske divizije prema Foči i Sandžaku.

III.) Područje 2. Gorskog zdruga

U toku mjeseca kolovoza postrojbe zdruga vršile su osiguranje želj. pruge Sarajevo — Višegrad i Sarajevo — Čapljina i odbile nekoliko odmetničkih napadaja na pruge i njene objekte.

Važniji događaji bili su slijedeći:

1. kolovoza: Neprijatelj napao želj. prugu između Lukač mčsta i Bradine.⁵ Pruga porušena na 4 mjesta i prekinut brzoglasni spoj. Napadaj odbijen. 2 partizana mrtva, 2 željezničara odvedena i 1 domobran ranjen.

3./4. kolovoza: Jaka skupina partizana iz prostora Trnova preko Umoljana prodrla je do želj. pruge Konjic — Bradina i izvršila napadaj na želj. postaju Podorašac, Brđane, Bradinu i Lukač most i naniela jaču štetu na pruži.⁶ Poginulo 10 partizana i ranjeno nekoliko njemačkih vojnika.

Evakuirano je Čajniče sa 800 izbjeglica koji su stigli u Goražde.

6. kolovoza: Odbijen je napadaj četnika na Međeđu. Evakuirana je Foča i izbjeglice stigle u Goražde.

10./11. kolovoza: Oko 1000 partizana iz prostora Kiseljak — Kreševo napalo je na uzletište Rajlovac i uništilo 12 naših i 5 njemačkih zrakoplova.⁷ 4 partizana poginula i 1 zarobljen, a 2 zrakoplovna dočasnika nestala.

11./12. kolovoza: Oko 200 partizana napali su želj. postaju Lisičići i razorili prugu. 1 njem. vojnik mrtav i 1 partizanka zarobljena.

14. kolovoza: Jača četnička skupina napala je na želj. postaju Mesići. Napadaj uz pomoć oklopnog vlaka odbijen.

26. kolovoza: Dvije skupine partizana noću 26./27. sa sjevera prema jugu prešle su želj. prugu i istu porušile kod Sjetline i Renovice.

Oko 100 naoružanih četnika sa Igman planine izvršili su prepad na stražu 2. zračne luke kod Blažuja i sobom odveli 12 stražnika sa 3 ručne strojnice i 9 pušaka.

IV.) Područje V. Staj. djel. zdruga

Tokom mjeseca kolovoza postrojbe zdruga na svome području vršile su razviđanja i imale nekoliko jačih sukoba sa partizanskim skupinama, koje su se prikupljale na raznim mjestima na području zdruga. Važniji događaji bili su slijedeći:

⁵ Vidi dok. br. 78.

⁶ Pomenute akcije izvršile su jedinice Prve proleterske divizije u pokretu za Bosansku Krajinu. Opširnije o tome vidi u dok. br. 24 i 25.

⁷ Napad na aerodrom u Rajlovcu izvršile su jedinice Prve krajiške NOU brigade Pete divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 118.

2. kolovoza: Porušen je jedan drveni most na cesti između Rame i Prozora.

11./12. kolovoza: Jača skupina partizana⁸ napala je Šuicu (13 km. s.z. od Tomislavgrada). Napadaj odbijen. Partizani su nastavili prikupljanje oko Šuice.

22. kolovoza: Partizani pokidali brzoglasnu vezu Tomislavgrad — Šuica — Livno — Bugojno.

Jače skupine partizana iz Luke stigle u prostor Livanjskog Polja, sa kojima su ustaše stupile u borbu kod sela Lištani — Rujani (18—22 km. s.z. od Livna). Kod ustaša više ranjenih. Druge partizanske skupine iz smjera G. Vakuf — Bugojno nadiru prema Duvnu i Livnu.⁹

26. kolovoza: Kod Kupresa jači sukob sa partizanima.¹⁰ 30 ustaša ranjenih a kod neprijatelja 10 mrtvih.

Radi obrane Livna ustaška bojna iz Glamoča povučena u Livno.

30 kolovoza: Oko 500 partizana izvršilo je napadaj na Livno.¹¹ Napadaj odbijen bez gubitaka, a kod neprijatelja 11 mrtvih i 1 ranjen.

Tokom mjeseca kolovoza ustaše su u borbama imali: 21 mrtav, 16 ranjenih i 77 nestalih.

Osim toga od 22.—25. kolovoza, ustaške postrojbe koje su bile upućene u pomoć Bugojnu, u borbama oko Bugojna i u Bugojnu izgubile su veću količinu oružja, streljiva, namirnica i drugog tvoriva, što je navedeno u drugom dielu bojne relacije u izkazu V. zdruga.

V.) Područje Zagrebačke konjančke pukovnije

U toku mjeseca kolovoza na području ove pukovnije neprijateljske skupine vršile su jaku djelatnost i skoro svaki dan napadale postave ove pukovnije. Napadaji su uglavnom svi odbijeni. Moral kod četa pukovnije u većoj mjeri popustio tako, da su neki časnici i veći broj momčadi prebjegli partizanima, u borbama mnogi nestali tako, da je borbeni vrijednost pukovnije smanjena. Najvažniji događaji bili su sljedeći:

⁸ Jedinice Desete NOU divizije u to vrijeme djelovale su na području Bugojno—Livno—Duvno. Vidi dok. br. 7 i 85.

⁹ Na ovom području u to vrijeme nalazile su se jedinice Četvrte i Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 50.

¹⁰ Odnosi se na jedinice Devete NOU brigade Desete divizije, Vukovski i Blagajski NOP odred. Vidi dok. br. 85.

¹¹ Napad su izvršile jedinice Desete krajiške NOU brigade i dijelovi Glamočko-livanjskog NOP odreda. Opširnije o tome vidi u dok. br. 85, 98 i 114.

4. kolovoza: Neprijatelj izvršio napadaj na oklopni vlak na pruzi D. Vakuf — Jajce. Vlak iskliznuo, nakon čega je otvorena vatra, ali je napadaj odbijen.

Partizani upali u G. Vakuf i izbacili našu posadu.¹²

8. kolovoza: Partizani napali na želj. postaju Busovača.¹³ Napadaj odbijen.

Teretni vlak pred želj. postajom Modrinje naletio na oklopni vlak. 1 vagon izkočio.

11. kolovoza: Razrušena želj. pruga na 6 mjesta i porušena 3 manja mosta između D. Vakufa i Jajca.

14. kolovoza: Napadaj na Vitez odbijen. 369. divizija izdala nalog da naše posade napuste Jajce i D. Vakuf.

16. — 18. kolovoza: Probijanje pod borbom I. i III. konjaničkog sklopa iz Jajca i D. Vakufa u Turbe. Neprijatelj vrši žestoke napadaje na ove sklopove i po napuštanju Jajca i D. Vakufa, neprijatelj zauzima ova dva mjesta i čitavi okolni prostor, ruši želj. prugu, propuste i tunele i uništava brzo-glasne veze u prostoru Jajce — D. Vakuf — Turbe.¹⁴ Spaljene su želj. postaje Oborci, Komar i Goleš na pruzi D. Vakuf — Turbe. Neprijatelj obkoljava Bugojno sa sviju strana.

19. — 31. kolovoza: Neprijatelj za ovo vrijeme skoro svake noći vrši napadaje na postave Turbeta, Travnika, Viteza i Busovače.

Uslijed pokolebanog morala 340 domobrana 19. kolovoza napustilo je Turbe bez borbe i otišlo u Travnik, odakle su domobrani bili natrag vraćeni u Turbe pomoću jednog njemačkog odjela.

Svi napadaji na postave spomenutih mjesta odbijeni su uspješno.

U toku čitavog mjeseca kolovoza u borbama sa partizanima, Zagrebačka konjanička pukovnija imala je sledeće gubitke: 8 mrtvih, 30 ranjenih, 181 nestalih i zarobljenih i 69 prebeglih partizanima, među kojima i nekoliko časnika.

Prilikom pada Bugojna u partizanske ruke 22. kolovoza,¹⁵ neprijatelju su pale u ruke veće količine oružja, streljiva, hrane, opreme i ostalog tvoriva u Bugojnu, gdje je neprijatelj uspostavio svoju vlast i poubijao veći broj istaknutih Hrvata.

Tckom mjeseca kolovoza na području pukovnije i neprijatelj je imao osjetne gubitke, ali brojčano gubitci se nisu mogli ustanoviti.

¹² Vidi dok. br. 182.

¹³ Vidi dok. br. 78 i 118.

¹⁴ O situaciji na pomenutom području vidi u dok. br. 50, 51, 61, 71 i 80.

¹⁵ Vidi dok. br. 50, 51, 92 i 118.

VI.) Područje 4. lovačkog združa

Postrojbe ovoga združa bile su na području ovoga zapovjedništva samo od 1.—4. kolovoza, za koje vrijeme nisu vodile nikakvih osloboditeljskih podhvata. 1.—4. kolovoza združak je otišao u Banja Luku, gdje je raspoređen na postave osiguranja željeznice i okolnog prostora Banja Luke.

Tokom mjeseca kolovoza iz 7. lovačke pukovnije prebjeglo je partizanima: 2 časnika, 9 dočasnika i 94 domobrana, a iz 13. lovačke pukovnije prebjeglo je: 1 častnik, 19 dočasnika i 184 domobrana.

B) IZKUSTVA

Tokom mjeseca kolovoza pojavili su se slučajevi prebjegavanja odmetnicima većeg broja časnika, dočasnika i domobrana.

Uzroci prebjegavanja pripadnika oružanih snaga na stranu neprijatelja jesu sljedeći: služenje u Bosni dulje vremena onih koji su iz sjevernih krajeva, a koji bi željeli da služe u svojim rodnim krajevima. Neprekidne i stalne borbe sa odmetnicima na teškoj zemljištu i pod teškim okolnostima. Saznanje domobrana da mnogi imućni pričuvnici pomoću veza ne služe u domobranstvu, dobijaju odgode služenja, ne služe u Bosni niti u borbenim postrojbama, nego u pozadini. Sve ovo neprijateljska promišljanja vješto je izkoristila među pripadnicima oružanih snaga, kod kojih je podkopala moral i uticala na pripadnike oružanih snaga, da u osjetnom broju napuste svoju službu i prebjegnu k njima. Sva nastojanja predpostavljenika da se ovo pravovremeno spriječi nisu urodila potrebnim plodom.

C) NEDOSTATCI I POGRIJEŠKE

Oskudjevanje u naoružanju i opremi. Prehrana slaba, osobito nedostatak mesa. Izbjegavanje časnika da služe u Bosni, zbog čega se osjeća nedostatak, osobito mlađih časnika, u postrojbama u Bosni.

Osobitih pogriješaka u zapovijedanju od strane zapovjednog osoblja nije bilo. Svi zapovjednici postrojbi vršili su svoje dužnosti točno i savjesno. Protiv časnika koji su prebjegli partizanima povedeni su izvidi od strane mjerodavnih predpostavljenika i ratnih sudova.

Zastupa zapovjednika
General (Pacak)
Pacak

(M. P.)

REGISTAR

A

Abazović Meho — 229;
 Aćimović Mladen — 34, 36, 416;
 Agino Selo — 347;
 Albanija — 406;
 Alipašin Most — 239;
 Arnautović Pero — 180;
 Atlagić Milan — 271;
 Azarić Mićo — 299, 303, 319, 321;

B

Babić Ljubo — 91, 169;
 Baboselac dr — 211;
 Bačović Petar — 68, 411, 416, 417, 490;
 Bačaj Ivan — 525;
 Bačkonja Dušan — 202;
 Baić Slobodan — 153;
 Bajalica Dmitar-Mitar — 59, 164, 297;
 Bajić Vlado — 90, 91;
 Bakić Mitar — 128;
 Banovac (brdo) — 15, 84, 186;
 Banović Dragan — 249;
 Banović Nikola — 275, 290;
 Banja Luka — 58, 118, 165, 166, 182, 262, 265, 267, 300, 358, 359, 391, 422, 432, 450, 452, 498, 499;
 Banjac M. — 109;
 Banjica (r.) — 96;
 Bara (G. i D.) — 318;
 Bašajkovac — 284; 285; 286;
 Bašić Dušan — 124;
 Bataljon bihaćki — 100, 231, 312, 313;
 Bataljon leteći udarni — 135, 136, 169;
 Bataljon mostarski — 42, 204;
 Bataljon petrovački — 98, 273;

Bataljon Sajkovac — vidi Bataljon sajkovački;
 Bataljon sajkovački — 82, 119, 314;
 Bataljon udarni Drvarskog NOP odreda — 74, 75, 77, 80, 97, 98, 193;
 Bataljon treći Drvarskog NOP odreda — 74;
 Bataljon udarni Glamočko-livanjskog NOP odreda — 312;
 Bataljon prvi Kozarskog NOP odreda — 309, 310;
 Bataljon drugi Kozarskog NOP odreda — 309, 310;
 Bataljon treći Kozarskog NOP odreda — 309;
 Bataljon drugi Kupreško-janjskog NOP odreda — 192;
 Bataljon prvi Podgrmečkog NOP odreda — 76, 77, 86, 87, 307;
 Bataljon drugi Podgrmečkog NOP odreda — 77, 86, 87, 307;
 Bataljon treći Podgrmečkog NOP odreda — 86, 87, 306, 307;
 Bataljon prvi Ribničkog NOP odreda — 59, 75, 331;
 Bataljon drugi Ribničkog NOP odreda — 74, 192, 331;
 Bataljon treći Ribničkog NOP odreda — 35, 59, 331;
 Bataljon prvi Šeste istočnobosanske NOU brigade — 343;
 Bataljon muslimanski Šeste istočnobosanske NOU brigade — 47, 343;
 Bataljon četvrti Treće krajiške NOU brigade — 142, 146, 333;
 Bataljon prvi Pete krajiške NOU brigade — 10, 11, 12, 13, 16, 50, 51, 120, 121, 123, 125, 181, 327, 328, 329;

- Bataljon drugi Pete krajiške NOU brigade — 10, 11, 12, 14, 50, 51, 54, 120, 121, 123, 125, 327, 328, 329;
- Bataljon treći Pete krajiške NOU brigade — 10, 11, 14, 50, 51, 54, 120, 121, 123, 125, 175, 327, 328, 329;
- Bataljon četvrti Pete krajiške NOU brigade — 10, 11, 50, 51, 120, 121, 123, 124, 125, 175, 176, 327, 328, 329, 330;
- Bataljon prvi Šeste krajiške NOU brigade — 79, 80, 87, 162, 278, 279, 280;
- Bataljon drugi Šeste krajiške NOU brigade — 278, 279, 280;
- Bataljon treći Šeste krajiške NOU brigade — 75, 77, 78, 278, 279, 280;
- Bataljon prvi Osme krajiške NOU brigade — 76, 79, 249, 303, 304, 317;
- Bataljon drugi Osme krajiške NOU brigade — 76, 79, 83, 249, 304;
- Bataljon treći Osme krajiške NOU brigade — 74, 82, 84, 249, 303, 316, 317;
- Bataljon četvrti Osme krajiške NOU brigade — 75, 81, 303;
- Bataljon prvi Devete krajiške NOU brigade — 192;
- Bataljon drugi Devete krajiške NOU brigade — 23;
- Bataljon prvi Desete krajiške NOU brigade — 191;
- Bataljon četvrti Desete krajiške NOU brigade — 75;
- Bataljon prvi Dvanaeste krajiške NOU brigade — 12, 84, 85, 110, 111, 251, 265, 266, 346;
- Bataljon drugi Dvanaeste krajiške NOU brigade — 30, 85, 110, 111, 112, 133, 266;
- Bataljon treći Dvanaeste krajiške NOU brigade — 85, 110, 114, 133, 266;
- Bataljon prvi Majevičke NOU brigade — 155;
- Bataljon četvrti Majevičke NOU brigade — 48;
- Bataljon treći Prve dalmatinske NOU brigade — 42, 43;
- Bataljon prvi Prve brigade Prve proleterske divizije — 28, 179, 259;
- Bataljon drugi Prve brigade Prve proleterske divizije — 28, 53, 131, 179, 247, 248, 259;
- Bataljon treći Prve brigade Prve proleterske divizije — 27, 28, 53, 131, 179, 247, 248, 249;
- Bataljon četvrti Prve brigade Prve proleterske divizije — 27, 28, 53, 131, 179, 247, 248, 259;
- Bataljon šesti Prve brigade Prve proleterske divizije — 52, 53, 131, 179, 247, 248, 259;
- Bataljon prvi Četvrte proleterske brigade — 226, 227, 274, 275, 277, 290, 323;
- Bataljon drugi Četvrte proleterske brigade — 227, 228, 275, 277, 290, 323, 324;
- Bataljon treći Četvrte proleterske brigade — 227, 274, 277, 290, 323, 324;
- Bataljon peti Četvrte proleterske brigade — 227, 275, 277, 290, 322;
- Bataljon prvi Prve vojvođanske NOU brigade — 154;
- Bataljon drugi Prve vojvođanske NOU brigade — 157;
- Bataljon drugi Druge vojvođanske NOU brigade — 157;
- Bataljon treći Druge vojvođanske NOU brigade — 152;
- Bataljon prvi Treće vojvođanske NOU brigade — 156;
- Bayer (njem. of.) — 360, 366, 370, 373, 387, 394, 424, 448;
- Bebe (s.) — 178;
- Begov Han — 7, 8, 9, 357, 385, 477;
- Benović Nikola — 275;
- Bešlić Akif — 48;
- Bihać — 368, 372, 375, 408, 425, 432, 439, 444, 449;
- Bijela Rudina (s.) — 524, 525;
- Bijeljina — 155, 158, 214, 215, 261, 380, 392, 395, 397, 400, 404, 407, 450, 491;
- Bileća — 445;
- Birač (predeo) — 214, 221;
- Bistarac — 479;
- Bistrica (kod B. Luke) — 443;
- Bišina (s.) — 220;
- Bjela Voda — 27;
- Bielemić — vidi Odžaci;
- Blagaj (kod Bos. Novog) — 291, 409;
- Blatna (ž. st.) — 87;
- Blažuj — 520, 530;

- Bobić Milan — 118;
 Bogunović Trivo — 133;
 Bogunović Uroš-Roca — 281;
 Borogovo — 153;
 Borova Glava (k. 1290) — 287;
 Bos. Gradiška — 435, 451;
 Bosanska Krajina — 11, 73;
 Bos. Krupa — 394, 437;
 Bos. Novi — 292, 357, 371;
 Bosan. Petrovac — 255, 282, 355, 356, 360, 365, 375, 420, 424, 429, 434, 446, 448, 449;
 Bos. Petrovo Selo — 423, 434;
 Bos. Rača — 157, 214, 392, 397, 402, 404, 524, 525;
 Bosna (r.) — 8, 27, 28, 234;
 Bosutske šume — 26;
 Botić Savo — 180;
 Botić Stevan — 180;
 Božović Božo — 132, 148, 260;
 Božović Petar — 44;
 Bradina — 69, 237, 336, 485, 530;
 Branešci (s.) — 121, 132;
 Brankovac — vidi Veliki Brankovac;
 Bratunac — 508;
 Bravo dr Hamdija — 491;
 Bravski Vaganac — 80, 98, 99;
 Bravsko — 188;
 Brđani — 70, 485, 530;
 Breške (s.) — 437;
 Brenjo Mirko — 44;
 Breza (R. uglja) — 93, 94, 422, 434;
 Brigada prva dalmatinska Treće NOU divizije — 7, 8;
 Brigada druga dalmatinska Druge proleterske divizije — 128;
 Brigada šesta istočnobosanska NOU — 153, 160, 343;
 Brigada deseta hercegovačka Treće NOU divizije — 39;
 Brigada prva krajiška Pete NOU divizije — 180, 200, 243, 244, 315;
 Brigada druga krajiška Dvanaeste (jedanaeste) NOU divizije — 18, 129, 130, 178, 181, 245;
 Brigada treća krajiška Prve proleterske divizije — 61, 62, 63, 64, 65, 67, 72, 138, 141, 144, 145, 164, 268, 269, 270, 271;
 Brigada četvrta krajiška Pete NOU divizije — 95, 138, 141, 144, 145, 200, 243, 245, 268, 269, 345;
 Brigada peta kozarska (krajiška) Dvanaeste (jedanaeste) NOU divizije — 10, 18, 19, 32, 49, 120, 129, 130, 178, 181, 327;
 Brigada šesta krajiška Četvrte NOU divizije — 92, 149, 161, 165, 168, 278, 316;
 Brigada sedma krajiška Prve proleterske divizije — 61, 62, 63, 65, 67, 70, 72, 90, 91, 163, 167, 170;
 Brigada osma krajiška Četvrte NOU divizije — 45, 82, 92, 150, 161, 162, 165, 168, 249, 264, 300, 302, 320;
 Brigada deveta krajiška Desete NOU divizije — 23, 162, 172, 200;
 Brigada deseta krajiška Desete NOU divizije — 45, 74, 108, 135, 161, 166, 170, 196, 231, 285, 288, 297;
 Brigada jedanaesta krajiška NOU — 91, 95, 240, 244, 245, 336;
 Brigada dvanaesta krajiška Dvanaeste (jedanaeste) NOU divizije — 12, 30, 84, 110, 111, 117, 133, 250, 265;
 Brigada trinaesta krajiška NOU — 197, 300, 305;
 Brigada četrnaesta krajiška NOU — 197;
 Brigada sedma Sedme NOU divizije — 8, 9;
 Brigada osma Sedme NOU divizije — 9, 307;
 Brigada prva proleterska Prve proleterske divizije — 11, 27, 52, 55, 123, 130, 152, 179, 247, 259, 315;
 Brigada druga proleterska Druge proleterske divizije — 127, 152;
 Brigada četvrta (crnogorska) proleterska Druge proleterske divizije — 128, 226, 227, 274, 276, 289, 322;
 Brigada peta (crnogorska) Treće NOU divizije — 128;
 Brigada petnaesta (prva) Majevička NOU — 160, 344;
 Brigada prva vojvođanska NOU — 152, 153, 154, 207, 210, 211, 213, 214, 216, 217, 219;
 Brigada druga vojvođanska NOU — 152, 153, 154, 157, 207, 210, 211, 213, 214, 217, 218, 223, 225;
 Brigada treća vojvođanska NOU — 157, 207, 210, 217;
 Brkić Hasan — 26, 220;

Broceta Ratko — 147;
 Brod (Slavonski) — 391;
 Bronzani Majdan — 305;
 Broz Josip Tito — 312, 353, 363,
 364, 378, 380, 384, 385, 399;
 Brus (s.) — 514;
 Bučica (G. i D.) 188;
 Bugojno — 61, 136, 137, 138, 142, 143,
 144, 172, 174, 230, 238, 243, 245,
 257, 258, 267, 268, 270, 284, 333,
 334, 340, 342, 345, 399, 429, 431,
 436, 448, 450, 494, 497, 500, 501,
 507, 511, 512, 531;
 Bujadince — 318;
 Bukovača — 59, 60, 318;
 Bukovica (V. i M.) — 20, 120;
 Bukvić (k. 968) — 55;
 Bulajić Milo — 272;
 Bundalo Ljubo — 32;
 Bundalo Petar — 346;
 Burdžević Rifat-Tršo — 147;
 Bursać Ilija — 292;
 Busovača — 95, 191, 236, 237, 240,
 241, 243, 338, 341, 342, 345, 355,
 388, 407, 419, 445, 447, 532;

C

Caparde — 152, 153, 154, 361, 370;
 Careva Gora — 122;
 Cazin — 401, 408, 412, 431;
 Cer (pl.) — 218;
 Cetina (s.) — 191;
 Cetinograd — 361;
 Cincar (pl.) — 288;
 Crna Čuprija — 72;
 Crnča (s.) — 122;

Č

Čučuz Markica — 45, 46;
 Čuk Avdo — 84, 250, 265, 305;
 Čup Milan — 271;
 Čurguz Dragutin — 334;

Č

Čadavica (s.) — 79, 95, 96, 357;
 Čajniče — 66, 67, 355, 357, 361, 368,
 369, 373, 398, 400, 530;
 Čaplje — 79;
 Čapljina — 417;
 Čaprazlije — 318;
 Čardak (kod Bos. Krupe) — 307;
 Čardak (kod Mliništa) — 301;
 Čečava — 328;

Čelić — 385;
 Čelinac — 124, 405;
 Čelinovac — 295;
 Čemerno (s.) — 232;
 Čemerska Pl. — 233;
 Četa drvarska — 99, 282;
 Četa pionirska VŠ — 9;
 Četa pljevska — 21;
 Četa udarna Kozarskog NOP odre-
 da — 310;
 Četa vakufska — 100;
 Čokori (s.) — 304, 320;
 Čolaković Rodoljub-Ročko — 26,
 221, 273;
 Čolić Cvijo — 349;
 Čukovac (s.) — 13, 14, 85, 113, 133;

D

Dabovci — 346;
 Dabrica (s.) — 40, 43;
 Dapčević Peko — 25, 128;
 Dapčević Vlado — 91;
 Derikonja Savo — 390;
 Derventa — 263, 328, 329, 422, 426,
 432, 435;
 Detlak — 263, 430;
 Devetak Pl. — 399;
 Dinara (pl.) — 36;
 Divizija treća NOU — 42;
 Divizija četvrta NOU — 73, 106, 119,
 147, 149, 163, 165, 195, 299, 312,
 316;
 Divizija peta NOU — 22, 93, 136,
 142, 199, 232, 243, 253, 261, 326;
 Divizija šesta NOU (hrvatska) —
 255, 282;
 Divizija sedma NOU (hrvatska) —
 7, 8, 29, 119;
 Divizija deseta NOU — 21, 56, 164,
 167, 171, 173, 191, 257, 297, 301,
 312;
 Divizija dvanaesta (jedanaesta) NOU
 — 10, 18, 129, 132, 134, 160, 175,
 177, 253, 263;
 Divizija šesnaesta NOU — 24, 151,
 206, 223;
 Divizija sedamnaesta istočnobosan-
 ska NOU — 25, 210, 218, 220, 296;
 Divizija prva proleterska — 61, 63,
 90, 100, 136, 142, 167, 198, 237,
 267, 315;

Divizija druga proleterska — 127,
343, 443;

Doboj (s.) — 364, 391, 412, 445, 502;
Dobošnica (ž. st.) — 368, 377, 475,
479;

Dobrijević Jovo — 271;

Dobrinje — 237;

Dobro Polje — 400;

Dodig Iris — 272;

Doganovci — 478;

Dolac (kod Travnika) — 512;

Donje Ratkovo — 96;

Donji Vakuf — 21, 137, 167, 171, 172,
267, 284, 376, 380, 399, 407, 430,
448, 458, 482, 494, 497 500, 501.
521. 532;

Došen Ilija — 57, 163;

Dragiševac (k. 978) — 13, 30, 347;

Dragojlov Fedor (dom. gen.) — 456;

Dragotinja (G. i D.) — 436, 516;

Drenović Uroš — 34, 92, 190, 498;

Drežanj — 40;

Drežnik Grad — 381, 396;

Drijen (s.) — 263, 328;

Drina (r.) — 432, 450;

Drinjača (r.) — 153;

Drinić — 59 60, 97, 99, 318;

Dronjak Jovo — 57;

Drvar — 282. 436;

Dubica — 409;

Dubrovnik — 415;

Duga Njiva — 430;

Dujakovci — 303, 319;

Dujmovići — 67;

Durmić Uzeir — 239;

Duvno (Tomislavgrad) — 286, 398,
436, 528;

Duži (man.) — 410;

Dvorovi (s.) — 158;

D

Đakovo — 402;

Đujić Momčilo — 34, 36, 162, 190,
417;

Đukanović dr Vojo — 203, 206;

Dž

Džondlić Jusuf — 48;

E

Egić Milan — 252. 348;

Eminovci — 86;

Erdevik — 364;

F

Filipović Mirko — 24;

Filipović Safet — 306;

Foča — 322, 379, 384, 386, 387, 398,
400, 530;

Fojnica — 236, 383, 392, 404, 431,
439, 449, 456, 508;

Forkapa Nikola — 18, 32, 400;

G

Gacko — 431, 440, 445.

Gagić (dom. of.) — 476;

Gajevi (s.) — 132;

Garjak — 46, 191;

Gerzovo — 279, 317;

Glamoč — 169, 189, 231, 284, 436,
443, 461. 462;

Glavice (s.) — 189;

Glavni štab za Vojvodinu — 210,
217, 218;

Glina — 432;

Gluhic Omer — 221, 504;

Gnjat (na Dinari) — 46, 80, 81, 82,
162;

Goleš (ž. st.) — 523, 532;

Golija (pl.) — 39;

Golubić — 75;

Gora (s.) — 449;

Goražde — 375, 387. 398, 400;

Gorica (kod Rame) — 377;

Gornja Bodežišta — 430;

Gornja Glavica — 345;

Gornja Tuzla — 155;

Gornji Vakuf — 72. 172, 237, 238,
243, 267, 336. 342. 345. 374. 377.
380, 398, 399, 450. 468, 470, 471.
472, 477, 494, 497, 507, 532;

Gostilj — 182;

Govedovići — 455;

Grabska (s.) — 503;

Gračanica — 295. 296, 344;

Gradačac — 355, 360, 361. 400;

Greda (kod Siska) — 367;

Grič (s.) — 378;

Grkovci — 45, 108, 188;

Gurdići — 290;

Gusak — 121;

H

Hamović Rade — 44, 527;

Han Kola — 96, 195, 249, 303, 319,
423, 426. 433, 437;

Han Ploča — 235;

Han Obodaš — 527;
 Horvatić Valentin — 512;
 Hotić Mesud — 22, 23, 168, 172, 173, 204;
 Hrastovica — 449;
 Hrbljina (pl) — 23, 192;
 Hrgar — 256;
 Hrvatska Kostajnica — vidi Kostajnica;
 Huskić M. — 194;

I

Igman (pl.) — 527;
 Ilić Pavle-Veljko — 220;
 Ilok — 392;
 Indija — 425;
 Islam Ljubija — vidi Ljubija;
 Ivanović Miladin — 8;
 Ivica (s.) — 44;
 Ivičić Florijan — 44;

J

Jablanica — 374, 387;
 Jabuka (kod Ustikoline) — 65, 66;
 Jajce — 92, 138, 141, 146, 167, 169, 170, 171, 173, 258, 268, 372, 399, 407, 424, 429, 448, 450, 494, 497, 507, 532;
 Jakovljević Stjepan — 462;
 Jakšić Pavle — 9, 221;
 Jakšić Rade — 221;
 Janj (predeo) 171;
 Janja (kod Bijeljine) — 155, 214, 215, 397, 404, 524, 525;
 Jasenica (s.) — 344;
 Jasenovi Potoci — 76, 192;
 Javorani — 14, 112, 347, 348;
 Ječmište — 245;
 Jelah — 19, 20, 185;
 Jelašinovci — 278;
 Jeleč — 66;
 Jelić Tomo — 256, 515;
 Jelići (k. 662) — 349;
 Jelovčani — 130;
 Jevđević Dobrosav — 415, 416, 417, 490;
 Ježević (s.) — 46, 191;
 Jojić Miloje — 43;
 Jončić Nikola — 335;
 Jošanica (ž. st.) — 408;
 Jošavka (s.) — 123;
 Jovanović R. Arso — 160, 230;
 Jovanović Iso — 221;

Jovanović Vaso — 62, 73, 142, 146, 272, 316;
 Jovičević Milo — 28, 324;
 Jovović Branko — 253;
 Jugo (dom. of.) — 502;
 Jurinčić Niko — 12, 51;

K

Kadić dr — 479;
 Kakanj — 94, 244;
 Kalenderovci — 263, 430;
 Kalinovik — 445;
 Kamengrad (s.) — 78;
 Kamensko — 228;
 Kapela (k. 367) — 436;
 Kapetanović Hajro — 56;
 Kapić Alif — 44;
 Karač — 329;
 Karanovac (kod Banja Luke) — 266;
 Karanovac (kod Gračanice) — 296;
 Karanović Nikola — 91, 283, 314;
 Karaula (s.) — 523;
 Kasaba — vidi Nova Kasaba;
 Kasapović Pero — 190;
 Kecman Boro — 57, 100;
 Kerkez Mihajlo-Maćuka — 313;
 Kesar Savo — 57;
 Kikić Hasan — 147;
 Kisak — 193;
 Kiseljak (7 km. j. i. od Lukavca) — 480;
 Kiseljak (kod Visokog) — 235, 238, 364, 401;
 Kladarin Đuro — 9;
 Klačnice (s.) — 181, 383;
 Klokotovac — 35, 60, 193;
 Kljevci — 87;
 Ključ — 34, 35, 78, 162, 189, 397, 398, 498;
 Knežević M. Velimir — 47, 57, 108, 109, 164, 174, 258, 302;
 Knežević Vladimir-Voloda — 147;
 Knežina — 289;
 Kobilja Glava (k. 625) — 241;
 Kola — vidi Han Kola;
 Koljane — 46, 47, 191;
 Kolunić — 318;
 Komar (ž. st.) — 523, 532;
 Komarica Marko — 169;
 Komarica Slavko — 313;
 Konjic — 354, 366;
 Koprivna — 27, 28;
 Korać Dušan — 54;

Korpus prvi bosanski NOU — 89,
132, 133, 159, 180, 217, 261, 262,
295;

Korpus drugi bosanski NOU — 33,
35, 56, 58, 135, 161, 168, 188, 197,
229, 230, 282, 283, 297;

Kos Stjepan — 31;

Kosovo Polje (u Dalmaciji) — 162;

Kostajnica — 354, 362, 370, 376, 382,
392, 402, 423, 517;

Kotle Nikola — 47, 109;

Kotor Varoš — 14, 15, 16, 17, 30, 31,
112, 113, 116, 117, 118, 134, 159,
183, 186, 250, 261, 262, 265, 266,
328, 329, 346, 348, 368, 376, 382,
393, 396, 402, 405, 419, 426, 432,
435, 437, 444, 450;

Kovač Savo — 40;

Kovačević Dušan — 223;

Kovačević Ivan (dom. of.) — 517,
519;

Kovačević Mujo — 203, 244;

Kovanići (s.) — 9;

Kozara (pl.) — 181, 356;

Kozluk — 152, 451;

Kožuhe (s.) — 503;

Kraljević Anto — 133;

Krco Pavo — 44;

Kreševo — 236, 238, 264, 419, 449,
556;

Krešo dr — 332;

Krezluk — 183;

Kriz — 18, 20, 185;

Krndija (kod Bos. Petrovca) — 99;

Krstinja (s.) — 188;

Kruhari — 306;

Kuk (brdo) — 302, 318;

Kukolj Uroš — 83;

Kukričje — 43;

Kulen Vakuf — 382, 396, 401, 420,
424, 429, 449;

Kulenović Hajro — 244;

Kulenović dr Osman — 470, 473;

Kuljača Boško — 323;

Kupres — 145, 146, 257, 436, 520, 531;

Kupreš (kod Busovače) — 237, 240,
336, 338;

Kureš Miloš — 411;

Kusanjica Gojko — 202;

Kusić Jelenko — 184;

L

Lah Milan — 168;

Lamovita — 292;

Lapac (G. i D.) — 372;

Lašva (žand. st.) — 236, 455;

Ledići — 481;

Lekenik — 367;

Lekić Danilo — 26, 206, 217, 219, 220,
221, 222, 223, 225;

Lijevče Polje — 292;

Lisičići (ž. st.) — 237, 398, 530;

Lišnja — 121;

Lištani — 318, 433, 510, 513, 531;

Livanjsko Polje — 189, 388;

Livno — 169, 170, 257, 258, 283, 284,
286, 289, 321, 451, 513, 527, 531;

Lokvari — 302, 319;

Lončari (s.) — 20;

Luka (s.) — 77, 189;

Lukač (most) — 70, 357, 485, 530;

Lukavac — 355, 360, 364, 373, 476,
479, 480, 506;

Lukavice (s.) — 86;

Lukić (dom. gen.) — 390, 461;

Lupac — 437;

Lupljanica (ž. st.) — 263;

Lj

Ljeskov Dub — 40;

Ljeskove Vode — 19;

Lješ — 406;

Ljubić (pl.) — 182;

Ljubija — 308, 409;

Ljubinje — 44;

M

Maček dr Vlatko — 203, 204, 417;

Mačino Brdo — 122;

Mačja Greda — 76;

Maglaj — 18, 354, 374, 375, 379, 381,
386, 483, 484;

Majdan (k. 497) — 510;

Majeвица (pl.) — 216, 220, 342, 343,
368, 480, 491;

Makljen — 339;

Mala Sočanica — 122;

Malešići — 239;

Mali Obljaj — 79;

Mali Prnjavor — 122;

Malište — 430;

Mandić Gligo — 226;

Mandžić Pašaga — 26;

Manjača (pl.) — 149, 161, 163, 165,
168, 191, 258, 261, 280, 297, 318;

Manojlović Nedeljko — 57;

Maovice — 191;

Marčeta Miloš — 57;

Marinkovci (s.) — 76, 77, 79, 189;
 Marino Brdo — 79;
 Marjanović (s.) — 98;
 Marković Blažo — 274, 276, 277, 290;
 Marković Boško — 141, 244;
 Martinović Niko — 90, 91, 333;
 Maslovare — 129, 179;
 Mašek Emanuel — 525;
 Materić Ilija — 206, 243;
 Mažar Drago — 253;
 Mažar Josip-Šoša — 19, 130, 175, 178;
 Mečava Petar — 17, 31, 85, 111, 116, 118, 186, 252, 266;
 Međeda — 530;
 Medo Tomo — 66;
 Međuvršje (pl.) — 501;
 Melina (s.) — 305;
 Mesići — 440, 513, 530;
 Mešterović dr Đuro — 253;
 Mihailović Dragoljub-Dražić — 416;
 Mijatović Milorad — 57, 163, 170, 273, 299;
 Miličević Mato — 40;
 Miljević Milančić — 87, 88;
 Miljuš Dane — 86;
 Milojević R. Miloje — 28, 54, 55, 106, 199;
 Milutinović Ivan — 44;
 Misirača Dušan — 51;
 Miskin Vaso — 44;
 Mitrić Radomir — 57;
 Mitrović Stefan — 26, 158, 223, 225;
 Mliništa — 80, 190, 301;
 Modriča — 344;
 Modrinje (ž. st.) — 236, 532;
 Mokro (s.) — 529;
 Morača Milutin — 142, 146, 243, 246, 255;
 Morović — 381;
 Most na Limu — 371;
 Motajica (pl.) — 400;
 Mrkonjić Grad — 58, 174, 258, 267, 279, 317, 365, 406, 407, 448, 450, 498, 507;
 Mujkić Hasim — 48;
 Musakadić Fehim — 43;
 Mušić (kod Kupresa) — 21;

N

Nađ Kosta — 33, 36, 132, 186, 253, 261, 262;
 Nemila (ž. st.) — 7, 9, 27, 28, 355, 360, 366;

Nevesinje — 391;
 Nikolić Vojo — 276, 277, 291;
 Nikoliš dr Gojko — 219;
 Nova Gradiška — 379;
 Nova Kamenica — 130;
 Nova Kasaba — 154;
 Novak Karlo — 417;
 Novaković Ratko — 281;
 Novi Šeher — 185;
 Novosel Milorad — 22, 204;
 Novska — 367;
 Nuglašica — 45, 188;

O

Obalj (s.) — 43;
 Obljaj (s.) — 76;
 Obodnik (s.) — 134, 159, 346;
 Oborci (ž. st.) — 523, 532;
 Odred NOP banjalučki — 89, 133, 176, 178, 262;
 Odred NOP cazinski — 197, 229;
 Odred NOP cetinski — 162;
 Odred NOP drvarsko-petrovački — 97, 135, 161, 273, 298, 312, 314;
 Odred NOP Drugi sremski — 157;
 Odred NOP glamočko-livanjski — 21, 108, 135, 161, 286, 287, 289;
 Odred NOP grahovsko-peuljski »Gavrilo Princip« — 108, 109, 135, 163, 300;
 Odred NOP janjski — 171, 173;
 Odred NOP kozarski — 89, 107, 164, 193, 230, 291, 308;
 Odred NOP kupreški — 21;
 Odred NOP majevički — 48, 156, 343;
 Odred NOP ozrenski — 227;
 Odred NOP pljevski — 21;
 Odred NOP podgrmečki — 35, 86, 107, 161, 192, 272, 273, 306;
 Odred NOP prnjavorski — 10, 18, 89, 129, 178, 185;
 Odred NOP prozorski — 138, 145, 174;
 Odred NOP ramski — 21, 22, 72, 138, 269;
 Odred NOP ribnički — 59, 92, 95, 106, 135, 150, 158, 161, 165, 168, 170, 193, 331;
 Odred NOP travnički — 21, 22, 138, 141, 145, 172;
 Odred NOP visočko-fojnički — 22, 94, 236, 241, 246;

Odred NOP vukovski — 21;
 Odžaci — 68, 69;
 Okruglica (kod Sitnice) — 96;
 Okučani — 367;
 Olovo — 232, 233, 235, 274, 276;
 Omanjska (s.) — 20, 120;
 Omanović Hamdija — 83, 84, 250, 265, 305;
 Omerova Voda — 226;
 Operativna grupa grmečka — 56, 106, 163, 164, 169, 170, 191, 229, 272, 273, 298;
 Orašje (s.) — 121;
 Orguz (s.) — 528;
 Orlovac — 75;
 Orlovica — 189;
 Osječani — 503;
 Osmača (kod Banja Luke) — 15;
 Osmače (kod Srebrenice) — 508;
 Osmanagić Čamić — 522, 524;
 Ostrožac — 395;
 Oštrej — 74, 193;
 Otaševac — 97;
 Ozerkovići — 64;
 Ozren Pl. — 261, 343, 344, 364, 384;

P

Pacak (dom. of.) — 478, 533;
 Pakrac — 433;
 Pantić (čet. major) — 43;
 Papić Radovan — 44;
 Paunovac — 35, 60;
 Pavlovac (s.) — 300;
 Pavlović Milivoje — 29;
 Pecka (G. i D.) — 192;
 Pećo Relja — 344;
 Pekić Mirko — 263;
 Pelješac — 398;
 Pervan — 264;
 Petković Četko — 40;
 Petrova Gora — 371;
 Petrovo Selo — vidi Bos. Petrovo Selo;
 Peulja — 45, 80, 188;
 Piazzoni Sandro (ital. gen.) — 411, 418;
 Pilica (G. i D.) — 158;
 Pilipović Slobodan — 57;
 Piskavica (G. i D.) — 309;
 Plečaš Đuro — 36, 81, 163, 190;
 Pljeva — 23, 258;
 Podgrab — 65, 438;
 Podgreda — 284, 286;
 Podgrmeč — 278, 281;

Podlugovi — 234, 238, 239, 337, 395;
 Podorašac — 481, 485, 530;
 Pohovac — 434, 509;
 Poleksić Momčilo — 91, 167;
 Poljanac Branko — 56, 108, 164, 169, 170, 289;
 Popovača (ž. st.) — 367;
 Popović Milorad — 40;
 Popović Vlado (Vladimir) — 132, 253;
 Popovo Polje — 43;
 Porječani — 237;
 Potpeć — 296, 344;
 Požega — vidi Slav. Požega;
 Površnica — 423, 426;
 Prača — 65, 399, 519, 529;
 Predojević Đurin — 257;
 Preočica — 437;
 Presjenica (s.) — 68;
 Previle (s.) — 12;
 Pribelja — 191;
 Pribinić — 124;
 Prijeboj — 371;
 Prijedor — 292, 310, 360, 370, 374, 393, 432;
 Prkosi — 80, 81;
 Prnjavor — 32, 184;
 Prošić Vlado — 56;
 Prozor — 136, 137, 138, 144, 145, 172, 245, 268, 269, 337, 371, 374, 377, 392, 393, 396, 398, 399, 401, 403, 420, 424, 440, 477;
 Prpić Ivan (dom. gen.) — 456;
 Puračić — 128, 357, 409, 456, 457, 503;

R

Rača — vidi Bos. Rača;
 Rački Đuro — 512;
 Radić Rade — 18, 32, 123;
 Radovlje — 337;
 Radići — 347;
 Raguz Boško — 43;
 Raičević Radoš — 17, 31, 85, 111, 116, 252, 266;
 Rajlovac — 238, 239, 337, 342, 386, 388, 389, 399, 401, 530;
 Rakitnica — 481;
 Rakitovača (k. 449) — 305, 331;
 Rakova Noga (s.) — 232;
 Rama (s.) — 389, 531;
 Ranković (s.) — 240;
 Rastovo — 345;
 Raštelica (ž. st.) — 236;

Ravni Zavid — 25, 154;
 Ravno — 486;
 Re (ital. gen.) — 389, 395, 430, 434, 437, 440;
 Rekavica (r.) — 320;
 Rekavica (s.) — 280, 300, 319;
 Renovica — 65, 530;
 Ribnica — 226;
 Ribnik (G. i D.) — 170, 189, 317;
 Risovac (šuma) — 81;
 Ristić Duško — 168;
 Rodić Gojko — 108;
 Rodić Slavko — 35, 36, 57, 59, 108, 136, 164, 170, 194, 197, 229, 231, 298, 311;
 Rodić Živko — 57;
 Rogulja (dom. of.) — 390;
 Romanija (pl.) — 39;
 Rore (s.) — 82, 316;
 Rotimlja — 40;
 Rudice — 189;
 Ružani (G. i D.) — 318, 433, 510, 513, 531;
 Rujevac (s.) — 188;

S

Sablari (s.) — 524;
 Samardžić Risto — 160;
 Sana (r.) — 87;
 Sanski Most — 35, 78, 86, 166, 193, 230, 297, 331, 356, 366, 368, 438;
 Santoni Ivan (Bjelajac Slavko) — 416;
 Sarajevo — 239, 246, 408, 419, 448, 450, 508;
 Savić Brana — 221;
 Sebinje (s.) — 240, 338;
 Sijerčić (dom. podof.) — 502;
 Simić Dušan — 197;
 Sisak — 393;
 Sitnica — 95, 159;
 Sjenina (s.) — 160;
 Sjetlina — 65, 322, 530;
 Skakavac (s.) — 99;
 Skucani — 121, 131;
 Slavnić Ilija — 523;
 Slav. Požega — 433;
 Slivno (s.) — 300;
 Slunj — 353, 360;
 Smoljana — 192;
 Smoluća — 296, 344;
 Sokolac — 432, 440, 513, 526, 529;
 Spreča (r.) — 479;
 Spužević (podžupan) — 539;

Srebrenik (s.) — 475, 476, 479;
 Srebrnik — *vidi* Srebrenik;
 Srednji Dragaljevac — 154;
 Srem — 215, 357, 368, 400;
 Srem. Mitrovica — 354;
 Stambulčić — 455;
 Stanari (s.) — 10, 19;
 Stanišić Bajo — 416;
 Stanišić Đuro — 43;
 Stanovi (s.) — 20;
 Stara Rijeka — 87;
 Staro Selo — 188, 373, 375;
 Stefanović Rade — 66;
 Stipković I. (dom. of.) — 443, 468;
 Stišević Obrad — 60, 96, 159, 197, 306, 332;
 Stojanović Ilija — 51;
 Stojanović Mladen — 147;
 Stojanović Miloš — 192;
 Stojnić Velja (Velimir) — 57, 136, 164, 194, 197, 229, 231, 314;

Stolac — 392;
 Strmica (k. 785) — 470, 472;
 Strugar Niko — 323;
 Subotica (s.) — 300, 301, 445;
 Suhodol — 345;
 Sunja — 392;
 Sušmelj (dom. of.) — 474;
 Suvađa — 189;

Š

Šamarica (pl.) — 378, 385;
 Šantić Ljubo — 411;
 Šantić Milan — 411;
 Šarić Nikola — 512;
 Šaš (s.) — 382;
 Šator (pl.) — 45, 79;
 Šćekić Vlado — 132, 248, 260;
 Šebešić — 141, 146;
 Šegrt Vlado — 527;
 Šekovac — 318;
 Šekovići — 206, 219;
 Šepak (s.) — 451;
 Šiljegović Boško — 81, 92, 149, 151, 196, 301;
 Šiljegović Miloš — 91, 201;
 Šipka Ranko — 12, 51;
 Šipka Žarko — 178;
 Šiprage — 55, 379;
 Škundrić Mihailo — 87;
 Šobatovac — 98;
 Špoljar dr Milan — 205, 245;
 Šuća Dušan — 177;

Sujica — 284, 395;
Suma (trebinjska) — 43;

T

Tabaković Šemso — 229;
Tanjga Branko — 57;
Tarčin — 368, 396;
Teočak — 397, 404;
Teslić — 262, 361, 370, 371, 451;
Tešanović Lazar (Lazo) — 14, 17;
Tešanj — 19, 20, 185, 456, 457;
Tešanjka — 19, 20, 185;
Tešići (s.) — 130;
Tičevo (V. i M.) — 45, 79, 190;
Todorović Vojo — 297;
Tolisa — 344;
Torbičin Vaganac — 74;
Travnik — 169, 174, 198, 230, 257,
284, 340, 366, 408, 421, 422, 426,
431, 433, 434, 437, 445, 447, 448,
450, 499, 507, 512;
Trebava — 261, 343, 344, 505, 506;
Trebinje — 363, 364, 410, 489;
Trinki Alfred — 177;
Trivunčić (četnik) — 92, 163, 174,
465;
Tomislavgrad — vidi Duvno;
Trnovo — 67, 355, 364, 381, 398, 455,
458, 476;
Tržac (s.) — 515;
Turbe — 138, 182, 198, 199, 247, 248,
260, 412, 422, 426, 431, 433, 437,
438, 439, 443, 510, 520, 523, 528,
532;
Turija (s.) — 378;
Turopolje — 449;
Tuzla — 354, 357, 422, 451, 479, 506;

U

Ugarci — 77, 189;
Ukrina (r.) — 263;
Ukrinica (s.) — 124;
Ulog — 447, 449;
Umoljani — 481;
Urošević Ljubiša — 158, 223, 225;
Uzlomac — 134, 159, 184;

V

Vaganac (s.) — 386, 396, 405, 429,
431;
Vagani (G. i D.) — 13, 347;
Varcar Vakuf — (vidi Mrkonjić
Grad);

Večeriska (G. i D.) — 341;
Večići (s.) — 327;
Velečevo — 78, 79, 193, 194;
Velika Kladuša — 369, 405;
Velike Stjenjani — 100;
Veliki Brankovac — 303, 304, 319,
320;
Velja Međa — 389;
Vesela (s.) — 334, 335, 340;
Veselinović Sava — 348;
Vesković Relja — 289;
Vidović Aleksa — 120;
Vijačani — 182;
Vilusi (kod Banja Luke) — 332;
Vilusi (kod Bos. Gradiške) — 439;
Vinalić (s.) — 46, 191;
Virovitica — 354;
Visoko — 355, 387, 426, 435, 437, 511;
Višegrad (s.) — 28;
Višekruna Mirko — 57;
Viševce (s.) — 12, 251, 348, 514;
Vitez (kod Busovače) — 241, 341,
385, 527, 532;
Vlasenica — 223;
Vlatković Nemanja — 23, 164, 168,
173, 297, 302;
Vodičko Brdo — 300;
Vođenica (s.) — 318;
Vojnović Petar — 56, 83, 107, 149,
151, 163, 166, 196, 301;
Vojvodina (aut. oblast) — 207, 208,
213, 225;
Vračar Nikola — 197;
Vranduk (ž. st.) — 27, 28, 477;
Vrbanja — 400;
Vrbanjci — 182, 185, 346;
Vrbas (r.) — 320;
Vrbljani — 192, 462, 465;
Vrdnik — 362;
Vrelo (s.) — 220;
Vrhovac Luka — 123;
Vrhoplje — 87, 299, 307, 312, 331,
438, 443;
Vrlika — 46, 47, 162, 191;
Vrtoče — 77, 420, 424, 429, 431, 449;
Vučijak — 11;
Vučković Ljubo — 228, 276, 277,
291, 324;
Vučković Stanko — 348;
Vujasinović Todor-Tošo — 160, 253,
296;
Vujović Ratko — 33, 51, 126, 175;
Vukosavljevići — 388;

Vukotić Jovo (Jovan) — 253, 296,
344;

Vuletić Mijat — 202;

Z

Zadvarje — 425, 440;

Zagreb — 449;

Zaimović Enver — 48;

Zaninović Vicko — 203;

Zastinje — 284;

Zavidovići — 401;

Zelenci (s.) — 303, 319;

Zelengora — 67;

Zemun — 391;

Zenica — 412;

Zgonjanin Dragan — 295;

Zgonjanin Žarko — 19, 130, 178;

Zobište — 263;

Zorić N. Milan — 60, 96, 159, 197,
306, 331;

Zupčići (s.) — 66;

Zvzd (s.) — 236;

Zvizde (s.) — 470, 471;

Zvornik — 151, 152, 214, 221, 451;

Z

Žarić Jagoš — 131;

Žarić Miroje — 290;

Želeće (ž. st.) — 379;

Žepče — 373, 386;

Žirovac — 452;

Živinice (kod Kotor Varoši) — 12,
30, 251;

Živinice (kod Tuzle) — 127;

Žižić Veljko — 275, 322;

Župa (predeo kod Prnjavora) — 89;

S A D R Ź A J

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943 GODINE

— avgust —

I

Dokumenta jedinica Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije

	Strana
Izvještaj Štaba Prve dalmatinske NOU brigade od 1 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o rezultatima napada na Begov Han — — — — —	7
Izvještaj Štaba Sedme NOU divizije od 1 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o zauzimanju Begovog Hana i prelazu preko rijeke Bosne — — — — —	8
Naređenje Štaba Pete NOU brigade od 1 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama za novi raspored i dalje zadatke — —	10
Izvještaj Štaba Dvanaeste krajiške NOU brigade Štabu Dvanaeste divizije o moralno-političkom stanju u Brigadi i akcijama izvedenim u vremenu od 15 do 31 jula 1943 godine — —	12
Izvještaj Štaba Dvanaeste divizije od 2 avgusta 1943 god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o rasporedu Druge i Pete brigade — — — — —	18
Izvještaj Štaba Pete kozarske brigade od 2 avgusta 1943 god. Štabu Dvanaeste NOU divizije o napadu na Jelah, Tešanjku i Tešanj — — — — —	19
Izvještaj Štaba Desete divizije od 3 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o izvedenim akcijama i situaciji na području Divizije — — — — —	21
Izvještaj Štaba Šesnaeste NOU divizije od 3 avgusta 1943 god. Oblasnom komitetu KP za Istočnu Bosnu o situaciji na teritoriji Istočne Bosne — — — — —	24
Izvještaj Štaba Prve proleterske brigade od 3 avgusta 1943 god. Štabu Prve proleterske divizije o izvedenoj akciji na Bjelu Vodu i prugu Zenica — Zepče — — — — —	27
Izvještaj Štaba Sedme NOU divizije od 4 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o razmještanju na prostoru Pri- sjeka, Čerkovići i Vrbovo — — — — —	29

Izvještaj Štaba Dvanaeste krajiške NOU brigade od 4 avgusta 1943 god. Štabu Dvanaeste NOU divizije o napadu na neprijatelja kod Kotor Varoši — — — — —	30
Izvještaj Štaba Pete kozarske brigade od 5 avgusta 1943 god. Štabu Dvanaeste NOU divizije o odbijanju četničkog napada na Prnjavor — — — — —	32
Obavještenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 6 avgusta 1943 god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o izvedenim akcijama — — — — —	33
Izvještaj Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 6 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o zauzimanju Ključa — — — — —	35
Izvještaj Štaba Desete hercegovačke NOU brigade od 6 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji, izvedenim akcijama i moralno-političkom stanju u Brigadi — — — — —	39
Izvještaj Štaba Desete brigade Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o borbama u vremenu od 25 jula do 5 avgusta 1943 godine — — — — —	45
Naredba Štaba Sedamnaeste istočnobosanske NOU divizije od 8 avgusta 1943 god. Štabu Šeste brigade za formiranje muslimanskog bataljona — — — — —	47
Naređenje Štaba Pete kozarske NOU brigade od 8 avgusta 1943 god. Štabovima bataljona za napad na četnike u centralnoj Bosni — — — — —	49
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 9 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za izvođenje akcije protiv četnika na prostoriji Jošavke i Crnog Vrh — — — — —	52
Izvještaj Štaba Prve brigade od 10 avgusta 1943 god. komandantu Prve proleterske divizije o izvedenoj akciji na četnike u Jošavci — — — — —	55
Naredba Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 12 avgusta 1943 god. o reorganizaciji jedinica i postavljanju rukovodilaca — — — — —	56
Obavještenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 12 avgusta 1943 god. Štabu Desete NOU divizije o situaciji u Bosanskoj Krajini — — — — —	58
Izvještaj Štaba Ribničkog NOP odreda Štabu Četvrte NOU divizije o akcijama izvedenim u vremenu od 28 jula do 12 avgusta 1943 godine — — — — —	59
Naređenje Štaba Prve proleterske divizije od 13 avgusta 1943 god. Štabu Treće i Sedme krajiške NOU brigade za razmještaj jedinica — — — — —	61
Izvještaj Štaba Prve proleterske divizije od 13 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o izvedenim akcijama i izvršenom pokretu Treće i Sedme krajiške NOU brigade za Bosansku Krajinu — — — — —	63
Izvještaj Štaba Četvrte NOU divizije Štabu Drugog bosanskog korpusa o akcijama izvedenim u vremenu od 28 juna do 28 jula 1943 godine — — — — —	73
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Osme brigade Štabu Četvrte NOU divizije o pokretima i izvedenim akcijama jedinica — — — — —	82
Naređenje Štaba Dvanaeste krajiške NOU brigade od 13 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za promjenu položaja i izvođenje akcije na četnike — — — — —	84

Izvještaj Štaba Podgrmečkog NOP odreda Štabu Četvrte NOU divizije o akcijama izvedenim u vremenu od 31 jula do 13 avgusta 1943 godine — — — — —	86
Obavještenje Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 14 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o borbama protiv četnika u centralnoj Bosni i situaciji na terenu —	89
Obavještenje Štaba Prve proleterske divizije od 14 avgusta 1943 god. štabovima brigada o postavljanju rukovodilaca i upućivanju Sedme brigade u sastav Desete NOU divizije —	90
Izvještaj političkog komesara Četvrte divizije od 14 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o jacin i četničkih snaga na sektoru Gerzovo — Sitnica — — — —	92
Naređenje Štaba Pete NOU divizije od 14 avgusta 1943 god. Štabu Prve brigade za napad na rudnik Brezu — — — —	93
Izvještaj Štaba Ribničkog NOP odreda od 14 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte NOU divizije o rasporedu jedinica i da.j.m namjerama — — — — —	95
Petnaestodnevni izvještaj Štaba drvarskog NOP odreda Štabu Četvrte NOU divizije o akcijama izvedenim u vremenu od 28 jula do 13 avgusta 1943 godine — — — — —	97
Uputstva Štaba Prve proleterske divizije od 16 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama o unutrašnjem redu i disciplini —	101
Obavještenje Štaba Četvrte NOU divizije od 16 avgusta 1943 god. Štabu Grmečke grupe NOP odreda o čišćenju područja Manjače od okupatorskih, ustaških i četničkih jedinica i zahtjev za sadejstvo jedinicama Divizije — — — — —	106
Izvještaj Štaba Desete brigade od 16 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte NOU divizije o situaciji i rasporedu jedinica —	108
Naređenje Štaba Dvanaeste krajiške NOU brigade od 16 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama za čišćenje terena od četnika — — — — —	110
Izvještaj Štaba Dvanaeste krajiške brigade od 16 avgusta 1943 god. Štabu Dvanaeste NOU divizije o akciji izvedenoj na komunikaciji Banja Luka — Kotor Varoš — — — —	117
Prijedlog Štaba Četvrte divizije od 17 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa za sadejstvo sa Desetom i Dvanaestom divizijom — — — — —	119
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Pete kozarske brigade Štabu Dvanaeste NOU divizije o akcijama izvedenim u vremenu od 29 jula do 14 avgusta 1943 godine — — — — —	120
Obavještenje Štaba Druge proleterske divizije od 18 avgusta 1943 god. štabovima brigada o situaciji u oblasti Tuzle i naređenje za prikupljanje podataka o snagama neprijatelja —	127
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU divizije od 18 avgusta 1943 god. Štabu Druge i Pete brigade za posjedanje novih položaja —	129
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 18 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za napad na četnike u s. Kamenice, Jelovčani i Tešić — — — — —	130
Obavještenje Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 19 avgusta 1943 god. Štabu Dvanaeste divizije o promjeni naziva —	132
Izvještaj Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 19 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o razbijanju neprijateljskih snaga na pravcu Vagani — Boljanići — Podosoje i na liniji Mačino Brdo — Glogovac — Prnjavor — — —	133

Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 19 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama za formiranje Letećeg udarnog bataljona — — — — —	135
Avizna zapovijest Štaba Prve proleterske i Pete NOU divizije od 19 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama za napad na Bugojno — — — — —	136
Zapovijest Štaba Prve proleterske i Pete NOU divizije od 19 avgusta 1943 god. štabovima brigada za napad na Bugojno — — — — —	142
Naređenje Štaba Četvrte NOU divizije od 19 avgusta 1943 god. Štabu Seste i Osme krajiške brigade i Ribničkog NOP odreda za organizaciju i sprovođenje miera obezbjeđenja — — — — —	147
Zapovijest Štaba Četvrte NOU divizije od 19 avgusta 1943 god. za čišćenje Manjače od četnika — — — — —	149
Izvještaj Štaba Šesnaeste NOU divizije Vrhovnom štabu NOV i POJ o akcijama izvedenim od 4 jula do 19 avgusta 1943 godine — — — — —	151
Izvještaj Štaba Ribničkog NOP odreda od 19 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte divizije o izvedenoj akciji na četnike i zauzimanju novih položaja — — — — —	158
Izvještaj Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 20 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama kod Obodnika i Uzlomca — — — — —	159
Izvještaj Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 20 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji i akcijama na području Korpusa — — — — —	161
Izvještaj Štaba Četvrte divizije od 20 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o situaciji u Manjači — — — — —	165
Izvještaj Štaba Desete NOU divizije od 20 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o ulasku Sedme krajiške brigade u Jajce — — — — —	167
Obavještenje komandanta Drugog bosanskog NOU korpusa od 21 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o situaciji i daljem rasporedu jedinica — — — — —	168
Izvještaj Štaba Desete divizije od 21 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o zauzimanju Jajca i Donjeg Vakufa — — — — —	171
Izvještaj Štaba Desete divizije od 21 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o rasporedu jedinica i akcijama izvedenim na teritoriji centralne Bosne — — — — —	173
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU divizije od 21 avgusta 1943 god. Štabu Banjalučkog NOP odreda za smjenu Četvrtog bataljona i zatvaranje pravca od Kotor Varoši — — — — —	175
Zahtjev Štaba Banjalučkog NOP odreda od 21 avgusta 1943 god. Štabu Dvanaeste NOU brigade za upućivanje dvije čete za smjenu Četvrtog bataljona — — — — —	176
Obavještenje Štaba Jedanaeste NOU divizije od 22 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama o formiranju Banjalučkog područja i naređenje za upućivanje ljudstva radi rasporeda na nove dužnosti — — — — —	177
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 22 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za pokret preko Šipraga, Komara do Zijameta — — — — —	179

Izveštaj Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama u centralnoj Bosni u vremenu od maja do 23 avgusta 1943 godine — — — —	180
Izveštaj Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama vođenim u vremenu od 7 maja do 5 avgusta 1943 godine — — — —	188
Naređenje Štaba Četvrte NOU divizije od 23 avgusta 1943 god. Štabu Šeste i Osme krajiške brigade za čišćenje terena između Vrbasa i Sane — — — —	195
Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 24 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte i Desete divizije i Grmečke operativne grupe za formiranje Trinaeste i Četrnaeste krajiške brigade — — — —	197
Naređenje Štaba Prve proleterske divizije od 24 avgusta 1943 god. Štabu Prve brigade za pokret ka Turbetu — — — —	198
Izveštaj političkog komesara Pete divizije od 24 avgusta 1943 god. političkom komesaru Prvog bosanskog NOU korpusa o moralno-političkom stanju u jedinicama — — — —	199
Izveštaj Štaba Šesnaeste NOU divizije od 24 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji u Istočnoj Bosni — — — —	206
Izveštaj Štaba Šesnaeste NOU divizije od 24 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji i stanju u Drugoj brigadi — — — —	223
Obavještenje Štaba Četvrte proleterske brigade od 24 avgusta 1943 god. štabovima bataljona o situaciji u oblasti Tuzle i direktive za rad — — — —	226
Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 25 avgusta 1943 god. Štabu Grmečke operativne grupe za formiranje Cazinskog NOP odreda — — — —	229
Obavještenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 25 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte divizije o situaciji u centralnoj Bosni i Bosanskoj Krajini — — — —	230
Izveštaj Štaba Pete divizije Vrhovnom štabu NOV i POJ i Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o akcijama izvedenim u vremenu od 11 jula do 20 avgusta 1943 godine — — — —	232
Izveštaj Štaba Pete divizije od 25 avgusta 1943 god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o borbama i stanju u jedinicama — — — —	243
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 25 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za napad na Turbe — — — —	247
Izveštaj Štaba Osme brigade od 25 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte NOU divizije o situaciji na položajima — — — —	249
Izveštaj Štaba Dvanaeste krajiške brigade od 25 avgusta 1943 god. Štabu Jedanaeste NOU divizije o izvršenom napadu na njemačku kolonu kod Kotor Varoši — — — —	250
Obavještenje Štaba Pete divizije od 26 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama o reorganizaciji Prvog bosanskog NOU korpusa — — — —	253
Obavještenje Štaba Šeste NOU divizije od 26 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog korpusa o pokretu neprijateljskih snaga ka Bos. Petrovcu — — — —	255
Izveštaj Štaba Desete divizije od 26 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o oslobođenju Bugojna i borbama kod Kupresa — — — —	257

Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 26 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama za zatvaranje pravca Jajce — Travnik i Donji Vakuf — Travnik — — — — —	259
Obavještenje Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 27 avgusta 1943 god. Štabu Drugog korpusa o oslobođenju Kotor Varoši i zahtjev za dejstvo prema Manjači — — — — —	261
Izvještaj Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 27 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o oslobođenju Kotor Varoši — — — — —	262
Izvještaj Štaba Jedanaeste divizije od 27 avgusta 1943 god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o napadu na položaje Kalenderovci — Detlak — Zobište — — — — —	263
Izvještaj Štaba Osme brigade od 27 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte NOU divizije o borbama na liniji Brankovac — Radića Brdo — s. Čokori — Kuvelj — Han Kola — — — — —	264
Naređenje Štaba Dvanaeste krajiške NOU brigade od 27 avgusta 1943 god. potčinjenim jedinicama za posjedanje novih položaja — — — — —	265
Izvještaj Štaba Prve proleterske divizije od 28 avgusta 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o oslobođenju Bugojna — — — — —	267
Izvještaj Štaba Grmečke grupe partizanskih odreda od 28 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o akciji izvedenoj na komunikaciji Bos. Krupa — Bosanski Petrovac — — — — —	272
Zapovijest Štaba Četvrte proleterske brigade od 28 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za izvršenje pokreta iz s. Čuništa na prostoriju Olova — — — — —	274
Zapovijest Štaba Četvrte proleterske brigade od 28 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za izvršenje pokreta sa prostorije Olova na prostoriju s. Gurdići — Drapnići — — — — —	276
Izvještaj Štaba Šeste krajiške NOU brigade Štabu Četvrte NOU divizije o akcijama izvedenim u vremenu od 1 do 25 avgusta 1943 godine — — — — —	278
Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 29 avgusta 1943 god. Štabu Operativne grupe za prebacivanje jedinica na prostoriju Otaševac — Drvar — — — — —	282
Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 29 avgusta 1943 god. Štabu Desete krajiške brigade i Glamočko-livanjskog NOP odreda za napad na Livno — — — — —	283
Zapovijest Štaba Četvrte proleterske brigade od 29 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za izvršenje pokreta na prostoriju s. Šahbegovići — Bijela Voda — — — — —	289
Izvještaj Štaba kozarskog NOP odreda od 29 avgusta 1943 god. Štabu Grmečke grupe NOP odreda o akcijama izvedenim kod Blagaja i Prijedora — — — — —	291
Naređenje Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 30 avgusta 1943 god. Štabu Sedamnaeste istočnobosanske divizije za napad na Gračanicu — — — — —	295
Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 30 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte divizije za dalje čišćenje četnika na prostoriji između Vrbasa i Sane — — — — —	297
Izvještaj Štaba Grmečke grupe partizanskih odreda od 30 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o zatvaranju pravca Bosanski Petrovac — Drvar — — — — —	298

Izvještaj Štaba Četvrte divizije od 30 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o rezultatima borbi protiv četničkih i ustaških jedinica na sektoru Manjača — — —	299
Izvještaj Štaba Desete divizije od 30 avgusta 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o povlačenju neprijatelja u pravcu Čardaka i Mliništa — — — — — — —	301
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Osme brigade Štabu Četvrte NOU divizije o pokretima i izvedenim akcijama — — —	302
Izvještaj Štaba Trinaeste krajiške NOU brigade od 30 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte divizije o rasporedu Brigade — —	305
Izvještaj Štaba Podgrmečkog NOP odreda Štabu Grmečke grupe partizanskih odreda o akcijama izvedenim u vremenu od 14 do 30 avgusta 1943 godine — — — — — — —	306
Izvještaj Štaba kozarskog NOP odreda Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o akcijama izvedenim u vremenu od 22 jula do 5 avgusta 1943 godine — — — — — — —	308
Pismo političkog komesara Drugog bosanskog NOU korpusa od 31 avgusta 1943 god. komandantu Korpusa o mjerama za formiranje partizanskih odreda i situaciji u zemlji — — —	311
Uputstvo Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 31 avgusta 1943 god. delegatu za južni sektor za reorganizaciju i formiranje odreda — — — — — — —	313
Naređenje Štaba Prve proleterske divizije od 31 avgusta 1943 god. Štabu Prve brigade za preuzimanje položaja od Prve krajiške NOU brigade na sektoru Gornji Vakuf i Prozor — —	315
Izvještaj Štaba Četvrte divizije Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o akcijama izvedenim u vremenu od 1 do 31 avgusta 1943 godine — — — — — — —	316
Zapovijest Štaba Četvrte proleterske brigade od 31 avgusta 1943 god. štabovima bataljona za izvršenje pokreta na prostoriju s. Rastovac — Brateljevići — — — — — — —	322
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Pete kozarske brigade Štabu Jedanaeste NOU divizije o akcijama izvedenim u vremenu od 15 do 31 avgusta 1943 godine — — — — — — —	327
Izvještaj Štaba Ribničkog odreda od 31 avgusta 1943 god. Štabu Četvrte NOU divizije o rasporedu jedinica i izvedenim akcijama — — — — — — —	331
Izvještaj Štaba Četvrtog bataljona Štabu Treće krajiške NOU brigade o moralno-političkom stanju u bataljonu u vremenu od 15 do 31 avgusta 1943 godine — — — — — — —	333
Izvod iz Operacijskog dnevnika Pete NOU divizije o borbama i marševima Divizije u toku mjeseca avgusta 1943 godine —	336
Izvodi iz Operacijskog dnevnika Sedamnaeste istočnobosanske NOU divizije o akcijama izvedenim u toku mjeseca avgusta 1943 godine — — — — — — —	342
Izvod iz Operacijskog dnevnika Četvrte krajiške NOU brigade za mjesec avgust 1943 godine — — — — — — —	345
Izvod iz Operacijskog dnevnika Prvog bataljona Dvanaeste krajiške NOU brigade za mjesec avgust 1943 godine — — —	346

II Njemačko-italijanska dokumenta

	Strana
Prepis dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 1 avgusta 1943 god. o pokretima i akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	353
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 1 avgusta 1943 god. o borbama protiv jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	355
Dnevni izvještaj komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 2 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	356
Izveštaj Komande 373 legionarske divizije od 2 avgusta 1943 god. o preuzimanju korpusnog prihvatilišta za zarobljenike od strane 114 njemačke divizije — — — — —	358
Izveštaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 2 avgusta 1943 god. o borbama i akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	360
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 3 avgusta 1943 god. o situaciji na teritoriji Bosne — — — — —	361
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Druge italijanske armije od 3 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	363
Izveštaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije o situaciji na teritoriji Bosne na dan 3 avgusta 1943 godine — — — — —	365
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 4 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV i PO Jugoslavije na teritoriji Bosne — — — — —	367
Izveštaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije o situaciji na teritoriji Bosne i Hercegovine na dan 4 avgusta 1943 godine — — — — —	369
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 5 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	371
Izveštaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 5 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosanske Krajine i centralne Bosne — — — — —	372
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 6 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	373
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 7 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	375
Izveštaj Komande Druge italijanske armije od 7 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	377
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 8 avgusta 1943 god. o situaciji na teritoriji centralne Bosne i Bosanske Krajine — — — — —	378
Izvod iz izvještaja Komande Druge italijanske armije od 8 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	380
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 9 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	381

Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 10 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	383
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Druge italijanske armije od 10 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	384
Izveštaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 12 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	386
Izvod iz izvještaja italijanske Vojne misije od 12 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	388
Izveštaj italijanskog Konzulata u Sarajevu od 13 avgusta 1943 god. o političkoj situaciji na teritoriji Bosne i o napadu jedinica NOV na aerodrom u Rajlovcu — — — — —	389
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 14 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama protiv jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — —	391
Izveštaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 14 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosanske Krajine i Hercegovine — — — — —	393
Izvod iz izvještaja italijanske Vojne misije od 14 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	394
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 15 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	396
Izvod iz izvještaja Komande Druge italijanske armije o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine u vremenu od 1 do 15 avgusta 1943 godine — — — — —	397
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 17 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	401
Izvod iz izvještaja Komande Druge italijanske armije od 17 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	403
Izveštaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 17 avgusta 1943 god. o pokretima i borbama jedinica NOV na teritoriji Zapadne Bosne — — — — —	405
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 18 avgusta 1943 god. o zauzimanju Mrkonjić Grada od strane jedinica NOV i situaciji na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	406
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 19 avgusta 1943 god. o borbama i akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	408
Izvod iz izvještaja Komande Šestog armijskog korpusa od 19 avgusta 1943 god. o odnosu Nijemaca i Italijana prema četnicima u Hercegovini — — — — —	410
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 20 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	412

Izvod iz izvještaja Komande italijanskog Šestog armijskog korpusa od 20 avgusta 1943 god. o situaciji u Hercegovini i o rezultatima pregovora s delegatom četničke Vrhovne komande	413
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 21 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	418
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 22 avgusta 1943 god. o situaciji na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	420
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 23 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV oko Banja Luke, Tuzle, Travnika i Dervente — — — — —	422
Izvještaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 23 avgusta 1943 god. o situaciji na teritoriji Zapadne Bosne i Hercegovine — — — — —	424
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 24 avgusta 1943 god. o situaciji na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	425
Izvod iz izvještaja italijanske Vojne misije od 24 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	429
Izvod iz dnevnog izvještaja komandanta njemačkih trupa u Hrvatskoj od 25 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	431
Izvod iz izvještaja italijanske Vojne misije od 25 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	433
Izvod iz dnevnog izvještaja Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 26 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji centralne i Zapadne Bosne — — — — —	434
Izvod iz izvještaja italijanske Vojne misije od 26 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	436
Izvod iz dnevnog izvještaja Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 27 avgusta 1943 god. o situaciji na teritoriji Bosne i Sjeverne Hercegovine — — — — —	437
Izvod iz izvještaja italijanske Vojne misije od 27 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	439
Dnevni izvještaj Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 28 avgusta 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	440
Izvod iz dnevnog izvještaja Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 29 avgusta 1943 god. o situaciji na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	444
Vanredna zapovijest br. 42 Komande 373 legionarske pješadijske divizije od 29 avgusta 1943 god. za obezbjeđenje motornih ko'ona — — — — —	446
Izvještaj njemačkog Štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 30 avgusta 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne i Hercegovine — — — — —	447
Izvod iz izvještaja Komande Druge italijanske armije o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne u vremenu od 16 do 31 avgusta 1943 godine — — — — —	448
Izvod iz dnevnog izvještaja Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 31 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	451

III

Ustaško-domobranska i četnička dokumenta

	Strana
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 2 avgusta 1943 god. o situaciji na području Trnova, Fojnice i Kreševa — — —	455
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 2 avgusta 1943 god. o napadu jedinica NOV na Puračić i Tešanj — — —	456
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 2 avgusta 1943 god. o napadu jedinica NOV na Trnovo i Donji Vakuf — — —	458
Izvještaj Zapovjedništva Pete oružničke pukovnice od 2 avgusta 1943 god. o pobuni ustaša iz Glamoča protiv oficira u vezi sa podjelom opljačkane stoke — — — — —	459
Zahtjev Komande Treće četničke brigade »Kočić« Desetoj lovačkoj pukovnici, njemačkoj feldžandarmeriji i Kotarskoj oblasti u Mrkonjić Gradu od 2 avgusta 1943 god. za bombardovanje narodnog zbora u s. Vrbljani — — — — —	460
Izvještaj Komande Drugog zbornog područja od 3 avgusta 1943 god. o rasporedu i jačini svojih jedinica — — — — —	466
Izvod iz bojne relacije Treće bojne Trinaeste pješačke pukovnije za 3 avgust 1943 god. o napadu jedinica NOV na Gornji Vakuf — — — — —	468
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 5 avgusta 1943 god. o napadima jedinica NOV na Dobošnicu i Srebrenik — — —	475
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 5 avgusta 1943 god. o borbama i pokretima jedinica NOV na teritoriji Bosne — — —	476
Izvještaj velikog župana iz Tuzle od 5 avgusta 1943 god. o situ- aciji i pokretu jedinica NOV na području Tuzle — — —	479
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 6 avgusta 1943 god. o prebacivanju jedinica NOV na Majevicu — — — — —	480
Dnevni izvještaj Zapovjedništva Šeste pješačke pukovnije od 6 avgusta 1943 god. o pokretima jedinica NOV sjeveroistočno od Konjica — — — — —	481
Izvještaj oružničke postaje Maglaj od 6 avgusta 1943 god. o na- padu jedinica NOV na Maglaj — — — — —	483
Izvještaj Kotarske oblasti u Konjicu od 8 avgusta 1943 god. o na- padu jedinica NOV na Bradinu. Lukač Most, Brđane i Po- dorašac — — — — —	485
Dnevni izvještaj Krilnog oružničkog zapovjedništva u Dubrovniku od 11 avgusta 1943 god. o napadu jedinica NOV na njemački transportni voz kod Ravnog — — — — —	486
Izvještaj Četrnaeste pješačke pukovnije od 12 avgusta 1943 god. o situaciji u Trebinju — — — — —	489
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 14 avgusta 1943 god. o borbama i akcijama jedinica NOV na sektoru Maje- vica — Bijeljina — — — — —	491
Dnevni izvještaj Zapovjedništva Šeste pješačke pukovnije od 14 avgusta 1943 god. o evakuaciji italijanskih i dolasku njemač- kih trupa na teritoriju Hercegovine — — — — —	492
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 16 avgusta 1943 god. o povlačenju ustaško-domobranskih jedinica iz Bugojna, Gornjeg i Donjeg Vakufa i Jajca — — — — —	494

Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 17 avgusta 1943 god. o evakuisanju ustaško-domobranskih snaga iz Kijuca i Mikonje Grada — — — — —	498
Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 17 avgusta 1943 god. o situaciji na području Travnika — — — — —	499
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 17 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji centralne Bosne — — — — —	500
Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 18 avgusta 1943 god. o napadu jedinica NOV na četničko uporište kod Doboja — — — — —	502
Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 19 avgusta 1943 god. o zauzecu Puračića od strane jedinica Narodnooslobodilačke vojske — — — — —	503
Dnevni izvještaj Župske redarstvene oblasti u Tuzli od 22 avgusta 1943 god. o napadu jedinica NOV na četnička uporišta u Trebavi i o situaciji na području Tuzle — — — — —	505
Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 23 avgusta 1943 god. o situaciji na području velikih župa Lašva i Glaz kao i Plive i Rame poslije povlačenja ustaško-domobranskih i njemačkih snaga — — — — —	507
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 24 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	509
Dnevni izvještaj Komande Trećeg zbornog područja od 25 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	511
Izveštaj Štaba za vezu kod 373 legionarske divizije od 25 avgusta 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Zapadne Bosne — — — — —	514
Izveštaj časnika na službi Dvanaeste pješačke pukovnije od 27 avgusta 1943 god. o moralno-političkom stanju domobrana i starješinskog kadra u pukovniji — — — — —	517
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 28 avgusta 1943 god. o situaciji na teritoriji centralne i Zapadne Bosne — — — — —	519
Izveštaj Pete oružničke pukovnije od 30 avgusta 1943 god. o za- uzimanju Donjeg Vakufa od strane jedinica Narodnooslobo- dilačke vojske — — — — —	521
Izveštaj Zapovjedništva Pete oružničke pukovnije od 30 avgusta 1943 god. o napadu jedinica NOV na Turbe i rušenju že- lezničkih objekata na području Travnika — — — — —	523
Izveštaj Zapovjedništva Četvrte oružničke pukovnije od 30 avgu- sta 1943 god. o napadu jedinica NOV na Bijeljinu, Bosansku Raču i Janju — — — — —	524
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 31 avgusta 1943 god. o situaciji na području Livna, Travnika i Sokoca — — — — —	526
Opšta bojna relacija o akcijama ustaško-domobranskih jedinica na teritoriji Trećeg zbornog područja za avgust 1943 godine — — — — —	529
Registar — — — — —	531

Tehnički urednik

Dragoslav Džinić, major

Korektori

Milenko Tomić

Radmila Popović

Rukopis predat u štampu januara 1956 god.

Štampanje završeno jula 1956 god.

Tiraž 3.500 primeraka

ISPRAVKA

<i>Strana</i>	<i>Red</i>	<i>Stoji</i>	<i>Treba</i>
29	4 odozgo	Čerkovići	Čorkovići
55	26 odozgo	Brežičana	Brezičana
265	11 odozgo	Čuk	Ćuk
357	13 odozgo	snogo	mnogo
458	20 odozgo	od 0315	do 0315
512	17 odozgo	probio	probilo

ZBORNIK, TOM IV, KNJ. 16